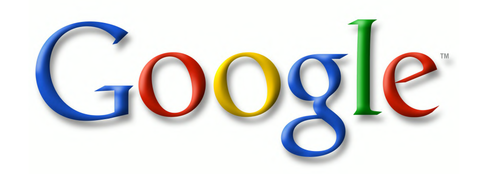
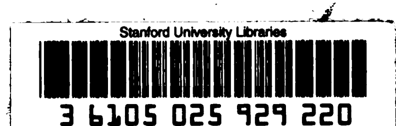

O — 3.

חמשה חומשי תורה

מתורגם אשכנזית מחדש

ונתוסף בו בהוצאה החדשה הזאת

פירוש רש״י

עם נקודות

ע״פ כללי דקדוק לה״ק, ועם ציונים להקל קריאתו ומתורגם אשכנזית צח וקל למען ילך בטח בו כרב כתלמיד.

מאת

יהודה הלוי דעסויער

עבד התורה והעבודה.

הוצאה שניה מתוקנת

בשנת תרס״ה לפ״ק.

בודאפעשט

פערלאג פאָן יאָז. שלעזינגער׳ס בוכהאנדלונג קאָניגסגאססע נר. 1

DER

PENTATEUCH.

*

DIE FÜNF BÜCHER MOSCHE

mit worttreuer deutscher Uebersetzung.

Nebst dem

RASCHI-COMMENTARE

punktirt, leichtfasslich übersetzt, und mit vielen erklärenden Anmerkungen versehen

von

JULIUS DESSAUER

Rabbi

ZWEITE VERBESSERTE AUSGABE

DEWORIM

Budapest, 1905.

Verlag von Jos. Schlesinger's Buchhandlung Königsgasse Nr. 1.

Wien, I., Seitenstettengasse 5.

דברים א

א (1) אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן

1. (1) Dies sind die Worte, die Mosche geredet zu ganz Jisrael diesseit des Jardens in

רש"י

א (1) אלה הדברים. לְפִי שֶׁהֵן דִּבְרֵי תוֹכָחוֹת וּמָנָה כָּאן כָּל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהִכְעִיסוּ לִפְנֵי הַמָּקוֹם בָּהֶן לְפִיכָךְ סָתַם אֶת הַדְּבָרִים וְהִזְכִּירָם בְּרֶמֶז מִפְּנֵי כְבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל (ספרי): אל כל ישראל. אִלּוּ הוֹכִיחַ מִקְצָתָן, הָיוּ אֵלּוּ שֶׁבַּשּׁוּק אוֹמְרִים אַתֶּם הֱיִיתֶם שׁוֹמְעִים מִבֶּן עַמְרָם וְלֹא הֲשִׁיבוֹתֶם דָּבָר מִכָּךְ וְכָךְ. אִלּוּ הָיִינוּ שָׁם הָיִינוּ מְשִׁיבִים אוֹתוֹ. לְכָךְ כְּנָסָם כּוּלָּם וְאָמַר לָהֶם: הֲרֵי כּוּלְּכֶם כָּאן, כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ

1. (1) אלה הדברים Weil das Folgende Strafreden enthält, heißt es הדברים, strenge Reden. Hier wurden alle jene Ortschaften aufgezählt, woselbst die Israeliten gegen Gott ungehorsam waren, und aus Schonung der Ehre Israels werden ihre Vergehungen blos andeutungsweise erwähnt. אל כל ישראל Hätte Mosche nur Einige zurecht gewiesen, so würden die Abwesenden gesagt haben: ihr habt euch alles sagen lassen, ohne darauf zu erwiedern, wären wir dort gewesen, so würden wir dem Sohne Amrams alles gründlich widerlegt haben; daher ließ Mosche sie alle herbeirufen und sagte ihnen: Ihr seid nun Alle hier, wer

בַּמִּדְבָּר בָּעֲרָבָה מוֹל סוּף בֵּין־פָּארָן וּבֵין־תֹּפֶל וְלָבָן וַחֲצֵרוֹת וְדִי זָהָב׃

der Wüste, in den Steppen, Suph gegenüber, zwischen Pharan und Tophel und Laban und Chazeroth und Di-Sahab.

רש"י

תשובה, ישיב: במדבר. לא במדבר היו אלא בערבות מואב, ומהו במדבר? אלא בשביל מה שהכעיסוהו במדבר שאמרו מי יתן מותנו וגו׳ (שמות ט"ז): בערבה. בשביל הערבה שחטאו בבעל פעור בשיטים בערבות מואב: מול סוף. על מה שהמרו בים סוף בבואם לים סוף שאמרו המבלי אין קברים במצרים (שם י"ד) וכן בנסעם מתוך הים שנאמר וימרו על ים בים סוף (תהלים ק"ו) כדאיתא (בערכין ט"ו): בין פארן ובין תפל ולבן. אמר רבי יוחנן חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו תופל ולבן אלא הוכיחן על הדברים שתפלו על המן שהוא לבן שאמרו ונפשנו קצה בלחם הקלוקל (במדבר כ"א) ועל מה שעשו במדבר פארן על ידי המרגלים: וחצרות. במחלוקתו של קרח. דבר אחר אמר להם היה לכם ללמוד ממה שעשיתי למרים בחצרות בשביל לשון הרע ואתם נדברתם במקום (ספרי): ודי זהב. הוכיחן על

einen Einwand hat, der bringe ihn vor! במדבר Sie waren ja damals nicht in der Wüste, sondern in Arbot Moab? Allein dies will andeuten, daß sie in der Wüste Gott erzürnten, und sagten (M. 2, 16, 3): Ach, daß wir gestorben wären durch die Hand Gottes! בערבה Zeigt hin auf den Vorfall in dem Gefilde Moab, sie sündigten nämlich bei Baal-Peor in Schittim, welches im Gefilde Moabs ist. מול סוף Bezieht sich auf die Widersätzlichkeit beim Schilfmeere, wo sie, dort angelangt, sagten (M. 2, 14, 11): Sind etwa keine Gräber in Egypten? und ebenso, als sie aus dem Meere zogen, (Ps. 106, 7): sie waren widerspenstig am Meere, d. i. am Schilfmeere. בין פארן ובין תפל ולבן R. Jochanan sagt: Wir haben die ganze Schrift durchsucht und nirgends einen Ort gefunden, der תפל oder לבן heißt, sondern er stellte sie zur Rede wegen ihrer Lästerung (ש׳ תפלו) des Manna, welches weiß לבן war, als sie (M. 4, 21, 5 sagten: es ekelt uns vor dem elenden Brode; so wie auch das, was sie in der Wüste Paran durch die Kundschafter gethan. וחצרות Durch die Empörung Korachs. Nach Anderer Meinung sagte er ihnen: Ihr hättet euch belehren lassen sollen von dem, was der Mirjam in Chazeroth wegen der Bösreden widerfuhr, ihr aber habt sogar gegen Gott selbst gelästert. ודי זהב Er stellte sie wegen des

(2) Eilf Tagereisen sind von Choreb, auf dem Wege des Gebirges Sëir, bis Kadesch=Barnea. (3) Und es geschah im vierzigsten Jahre, im eilften

(2) אַחַד עָשָׂר יוֹם מֵחֹרֵב דֶּרֶךְ הַר־שֵׂעִיר עַד קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ׃ (3) וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעַשְׁתֵּי־עָשָׂר חֹדֶשׁ

רש״י

הָעֵגֶל שֶׁעָשׂוּ בִּשְׁבִיל רוֹב זָהָב שֶׁהָיָה לָהֶם שֶׁנֶּאֱמַר וְכֶסֶף הִרְבֵּיתִי לָהֶם וְזָהָב עָשׂוּ לַבָּעַל (הושע ב׳)׃ (2) אחד עשר יום מחורב. אָמַר לָהֶם משֶׁה רְאוּ מַה גְּרַמְתֶּם אֵין לָכֶם דֶּרֶךְ קְצָרָה מֵחוֹרֵב לְקָדֵשׁ בַּרְנֵעַ כְּדֶרֶךְ הַר שֵׂעִיר וְאַף הוּא מַהֲלַךְ י״א יוֹם וְאַתֶּם הֲלַכְתֶּם אוֹתָהּ בִּשְׁלֹשָׁה יָמִים שֶׁהֲרֵי בְּעֶשְׂרִים בְּאִיָּיר נָסְעוּ מֵחוֹרֵב שֶׁנֶּאֱמַר וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ וגומר (במדבר י׳) ובכ״ט בְּסִיוָן שָׁלְחוּ אֶת הַמְרַגְּלִים מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ צֵא מֵהֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם שֶׁעָשׂוּ בְּקִבְרוֹת הַתַּאֲוָה שֶׁאָכְלוּ הַבָּשָׂר חֹדֶשׁ יָמִים וְשִׁבְעָה יָמִים שֶׁעָשׂוּ בַּחֲצֵרוֹת לְהִסָּגֵר שָׁם מִרְיָם נִמְצָא בִּשְׁלֹשָׁה יָמִים הָלְכוּ כָּל אוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ וְכָל כָּךְ הָיְתָה הַשְּׁכִינָה מִתְלַבֶּטֶת בִּשְׁבִילְכֶם לְמַהֵר בִּיאַתְכֶם לָאָרֶץ וּבִשְׁבִיל שֶׁקִּלְקַלְתֶּם הֵסֵב אֶתְכֶם סְבִיבוֹת הַר שֵׂעִיר מ׳ שָׁנָה (תענית כ״ט)׃ (3) ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש באחד

goldenen Kalbes zur Rede, das sie in Folge ihres Goldüberflußes anfertigten: ודי זהב Genug des Goldes, so wie (Hoschea 2, 10) von ihnen sagte: Silber und Gold gab ich ihnen Fülle, welches sie zum Baal verarbeiteten. [2] אחד עשר יום Mosche sagte ihnen, seht, was ihr euch selbstverschuldet zu gezogen habt, es gibt keinen kürzern Weg von Choreb nach Kadesch=Barnea, als über das Gebirge Sëir, und doch erfordert es eine elftägige Reise, die ihr in drei Tagen zurücklegtet; denn am 20. Ijar sind sie von Choreb abgereist, (M. 4, 10, 11): Es war im zweiten Jahre, am zwanzigsten Monate; 29 Tage in Siwan schickten sie die Kundschafter von Kadesch=Barnea weg, wenn man nun 30 Tage abrechnet, die sie in Kibrat=Hattaaba zubrachten, woselbst sie einen Monat lang Fleisch genossen haben, und sieben Tage, welche sie zu Chazeroth weilten, woselbst Mirjam eingeschloßen blieb, so wird man finden, daß sie die ganze Reise in drei Tagen zurücklegten. Dieses Alles bewirkte die göttliche Vorsehung für euch, um euch die Ankunft in das Land zu beschleunigen; wegen euerer Entartung aber läßt er euch 40 Jahre das Gebirge Sëir umziehen. (3) ויהי בארבעים ש״ה Dies lehrt, daß er sie erst

בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָֹה אֹתוֹ אֲלֵהֶם׃ (4) אַחֲרֵי הַכֹּתוֹ אֵת סִיחֹן

Monat, am Ersten des Monats, da redete Mosche zu den Kindern Jisrael, ganz so, wie der Ewige ihm an sie geboten. (4) ...nachdem er geschlagen

רש"י

לחדש. מְלַמֵּד שֶׁלֹּא הוֹכִיחָן אֶלָּא סָמוּךְ לְמִיתָה. מִמִּי לָמַד? מִיַּעֲקֹב שֶׁלֹּא הוֹכִיחַ אֶת בָּנָיו אֶלָּא סָמוּךְ לְמִיתָה אָמַר רְאוּבֵן בְּנִי! אֲנִי אוֹמֵר לְךָ מִפְּנֵי מָה לֹא הוֹכַחְתִּיךָ כָּל הַשָּׁנִים הַלָּלוּ? כְּדֵי שֶׁלֹּא תְנִיחֵנִי וְתֵלֵךְ וְתִדְבַּק בְּעֵשָׂו אָחִי. וּמִפְּנֵי ד' דְּבָרִים אֵין מוֹכִיחִין אֶת הָאָדָם אֶלָּא סָמוּךְ לְמִיתָה; כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא מוֹכִיחַ וְחוֹזֵר וּמוֹכִיחוֹ וְשֶׁלֹּא יְהֵא חֲבֵירוֹ רוֹאֵהוּ וּמִתְבַּיֵּישׁ מִמֶּנּוּ כולי כדאיתא (בספרי) וְכֵן יְהוֹשֻׁעַ לֹא הוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל אֶלָּא סָמוּךְ לְמִיתָה וְכֵן שְׁמוּאֵל שֶׁנֶּאֱמַר הִנְנִי עֲנוּ בִי (שמואל א' י"ב) וְכֵן דָּוִד אֶת שְׁלֹמֹה בְּנוֹ׃ (4) אחרי הכותו. אָמַר מֹשֶׁה אִם אֲנִי מוֹכִיחָם קוֹדֶם שֶׁיִּכָּנְסוּ לִקְצַת הָאָרֶץ יֹאמְרוּ מַה לָּזֶה עָלֵינוּ מַה הֵטִיב לָנוּ? אֵינוֹ בָא אֶלָּא לְקַנְתֵּר וְלִמְצוֹא עִלָּה שֶׁאֵין בּוֹ כֹּחַ לְהַכְנִיסֵנוּ לָאָרֶץ. לְפִיכָךְ הִמְתִּין עַד שֶׁהִפִּיל סִיחוֹן וָעוֹג לִפְנֵיהֶם וְהוֹרִישָׁם אֶת אַרְצָם וְאַחַר כָּךְ הוֹכִיחָן׃ סיחון אשר יושב בחשבון. אלו

kurz vor seinem Tode zurechtwies, so wie Jakob seine Kinder auch nur kurz vor seinem Ableben zu Rede stellte: Mein Sohn Reuben, sprach Jakob, nun will ich dir's sagen, warum ich dir durch viele Jahre keine Vorwürfe machte, damit du mich nicht verlassest und dich meinem Bruder Esav abschließen möchtest. Aus verschiedenen Gründen soll man die Menschen nur nahe vor dem Tode zurechtweisen, damit man ihn nicht allzuoft zu Rede stellen müße, wenn er rückfällig wird, und damit auch kein Anderer zugegen sei, wodurch er vor ihm beschämt würde, usw. (im Sifri). Auch Jehoschua ermahnte die Israeliten nur nahe vor seinem Tod; ein Gleiches that auch Samuel 1, 12, 3, und Dawid bei seinem Sohne Salomo. (4) אחרי הכותו Mosche dachte, wenn ich sie zurechtweise, bevor sie einen Theil des Landes in Besitz nehmen, könnten sie sagen, was hat dieser für Rechte auf uns? oder welche Wohlthaten hat er uns erwiesen? er sucht nur Streit und Vorwand zu gebrauchen, weil er keine Macht besitzt, uns in das Land zu führen; darum wartete er, bis er Sichon und Og vor ihnen gestürzt und ihr Land ihnen in Besitz gegeben hatte, dann erst hielt er ihnen Strafreden. סיחן אשר יושב בחשבון — Wäre Sichon nicht so mächtig gewesen

מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן וְאֵת עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן אֲשֶׁר־יוֹשֵׁב בְּעַשְׁתָּרֹת בְּאֶדְרֶעִי׃ (5) בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר׃ (6) יְהוָה אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר אֵלֵינוּ בְּחֹרֵב לֵאמֹר רַב־

den Sichon, König von Emori, der da wohnte zu Cheschbon und den Og, König von Baschan, der da wohnte zu Aschtaroth, in Edrëi. (5) Diesseit des Jardens, im Lande Moab, unternahm es Mosche, diese Weisung zu erklären, und sprach: (6) Der Ewige, unser Gott, redete zu uns am Choreb und sprach: Lang

רש״י

לא היה סיחון קשה והיה שרוי בחשבון היה קשה שהמדינה קשה. ואלו היתה עיר אחרת וסיחון שרוי בתוכה היתה קשה שהמלך קשה, על אחת כמה וכמה שהמלך קשה והמדינה קשה (ספרי): אשר יושב בעשתרות. המלך קשה והמדינה קשה עשתרות. היא לשון צוקין וקושי כמו עשתרות קרנים. ועשתרות זה היא עשתרות קרנים שהיו שם רפאים שהכה אמרפל שנאמר ויכו את רפאים בעשתרות קרנים (בראשית י״ד) ועוג נמלט מהם והוא שנאמר ויבא הפליט (שם י״ד) ואומר כי רק עוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים (דברים ג׳): באדרעי. שם המלכות: (5) הואיל. התחיל, כמו הנה נא הואלתי (בראשית י״ד): באר את התורה. בשבעים לשון פירשה להם: (6) רב לכם שבת.

und hätte er blos in Cheschbon residirt, so würde er nur schwer zu besiegen gewesen sein, weil Cheschbon schwer zu erobern war; wäre es eine andere Stadt gewesen, und Sichon hätte darin gewohnt, wäre sie schwer zu erobern gewesen, weil der König ein gewaltiger Held war, um so schwieriger war der Sieg, wo der König mächtig und die Residenz sehr befestigt war. אשר יושב בעשתרות Wo gleichfalls der König ein großer Held und die Residenz sehr befestigt war. עשתרות Bedeutet Felsenfestigkeit und Stärke, sowie (M. 1, 14, 5) עשתרות קרנים: Dieses עשתרות ist die Stadt Aschterat Karnajim, wo sich die großen Helden der רפאים aufhielten, die Amrafel geschlagen hatten, wie es das. heißt: Sie schlugen die Riesen in Aschtarot Karnajim, von welchem sich Og flüchtete wie es heißt: Der Flüchtling (הפליט) kam; ferner heißt es (M. 5, 3, 11): Dieser Og war allein von den Riesen übrig geblieben. באדרעי So hieß das Reich. (5) הואיל Er fing an, wie (M. 1, 19) הנה נא הואלתי. באר את התורה In siebenzig Mundarten erklärte er ihnen die Thora. (6) רב לכם שבת Nach dem einf. Sinne: Lange genug. Eine Agada

בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ אֲלֵהֶם׃ (4) אַחֲרֵי הַכֹּתוֹ אֵת סִיחֹן

Monat, am Ersten des Monats, da redete Mosche zu den Kindern Jisrael, ganz so, wie der Ewige ihm an sie geboten. (4) Nachdem er geschlagen

רש״י

לחדש. מלמד שלא הוכיחן אלא סמוך למיתה, ממי למד? מיעקב שלא הוכיח את בניו אלא סמוך למיתה אמר ראובן בני! אני אומר לך מפני מה לא הוכחתיך כל השנים הללו? כדי שלא תניחני ותלך ותדבק בעשו אחי. ומפני ד׳ דברים אין מוכיחין את האדם אלא סמוך למיתה; כדי שלא יהא מוכיח וחוזר ומוכיחו ושלא יהא חבירו רואהו ומתבייש ממנו כולי כדאיתא (בספרי) וכן יהושע לא הוכיח את ישראל אלא סמוך למיתה וכן שמואל שנאמר הנני ענו בי (שמואל א׳ י״ב) וכן דוד את שלמה בנו: (4) אחרי הכותו. אמר משה אם אני מוכיחם קודם שיכנסו לקצת הארץ יאמרו מה לזה עלינו מה הטיב לנו? אינו בא אלא לקנתר ולמצוא עלה שאין בו כח להכניסנו לארץ. לפיכך המתין עד שהפיל סיחון ועוג לפניהם והורישם את ארצם ואחר כך הוכיחן: סיחון אשר יושב בחשבון. אלו

nur vor seinem Tode zurechtwies, so wie Jakob seine Kinder auch nur kurz vor seinem Ableben zu Rede stellte: Mein Sohn Reuben, sprach Jakob, nun will ich dir's sagen, warum ich dir durch viele Jahre keine Vorwürfe machte, damit du mich nicht verlassest und dich meinem Bruder Esav abschließen möchtest. Aus verschiedenen Gründen soll man die Menschen nur nahe vor dem Tode zurechtweisen, damit man ihn nicht allzuoft zu Rede stellen müße, wenn er rückfällig wird, und damit auch kein Anderer zugegen sei, wodurch er vor ihm beschämt würde, usw. (im Sifri). Auch Jehoschua ermahnte die Israeliten nur nahe vor seinem Tod; ein Gleiches that auch Samuel 1, 12, 3, und Dawid bei seinem Sohne Salomo. (4) אחרי הכותו Mosche dachte, wenn ich sie zurechtweise, bevor sie einen Theil des Landes in Besitz nehmen, könnten sie sagen, was hat dieser für Rechte auf uns? oder welche Wohlthaten hat er uns erwiesen? er sucht nur Streit und Vorwand zu gebrauchen, weil er keine Macht besitzt, uns in das Land zu führen; darum wartete er, bis er Sichon und Og vor ihnen gestürzt und ihr Land ihnen in Besitz gegeben hatte, dann erst hielt er ihnen Strafreden. סיחן אשר יושב בחשבון — Wäre Sichon nicht so mächtig gewesen

den Sichon, König von Emori, der da wohnte zu Cheschbon und den Og, König von Baschan, der da wohnte zu Aschtaroth, in Edréi. (5) Diesseit des Jardens, im Lande Moab, unternahm es Mosche, diese Weisung zu erklären, und sprach: (6) Der Ewige, unser Gott, redete zu uns am Choreb und sprach: Lang

מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן
וְאֵת עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן אֲשֶׁר־יוֹשֵׁב
בְּעַשְׁתָּרֹת בְּאֶדְרֶעִי׃ (5) בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן
בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר אֶת־
הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר׃ (6) יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר אֵלֵינוּ בְּחֹרֵב לֵאמֹר רַב־

רש״י

לֹא הָיָה סִיחוֹן קָשֶׁה וְהָיָה שָׁרוּי בְּחֶשְׁבּוֹן הָיָה קָשֶׁה
שֶׁהַמְּדִינָה קָשָׁה. וְאִלּוּ הָיְתָה עִיר אַחֶרֶת וְסִיחוֹן
שָׁרוּי בְּתוֹכָהּ הָיְתָה קָשָׁה שֶׁהַמֶּלֶךְ קָשֶׁה, עַל אַחַת
כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁהַמֶּלֶךְ קָשֶׁה וְהַמְּדִינָה קָשָׁה (ספרי):
אשר יושב בעשתרות. הַמֶּלֶךְ קָשֶׁה וְהַמְּדִינָה קָשָׁה
עשתרות. הִיא לָשׁוֹן צוּקִין וְקוֹשִׁי כְּמוֹ עַשְׁתְּרוֹת
קַרְנַיִם, וְעַשְׁתָּרוֹת זֶה הִיא עַשְׁתְּרוֹת קַרְנַיִם שֶׁהָיוּ שָׁם
רְפָאִים שֶׁהִכָּה אַמְרָפֶל שֶׁנֶּאֱמַר וַיַּכּוּ אֶת רְפָאִים
בְּעַשְׁתְּרוֹת קַרְנַיִם (בראשית י״ד) וְעוֹג נִמְלַט מֵהֶם
והוא שֶׁנֶּאֱמַר וַיָּבֹא הַפָּלִיט (שם י״ד) וְאוֹמֵר כִּי רַק
עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן נִשְׁאַר מִיֶּתֶר הָרְפָאִים (דברים ג׳):
באדרעי. שֵׁם הַמַּלְכוּת: (5) הואיל. הִתְחִיל, כְּמוֹ הִנֵּה
נָא הוֹאַלְתִּי (בראשית י״ח): באר את התורה.
בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן פֵּירְשָׁהּ לָהֶם: (6) רב לכם שבת.

und hätte er blos in Cheschbon residirt, so würde er nur schwer zu besiegen gewesen sein, weil Cheschbon schwer zu erobern war: wäre es eine andere Stadt gewesen, und Sichon hätte darin gewohnt, wäre sie schwer zu erobern gewesen, weil der König ein gewaltiger Held war, um so schwieriger war der Sieg, wo der König mächtig und die Residenz sehr befestigt war. אשר יושב בעשתרות Wo gleichfalls der König ein großer Held und die Residenz sehr befestigt war. עשתרות Bedeutet Felsenfestigkeit und Stärke, sowie (M. 1, 14, 5) עשתרות קרנים: Dieses עשתרות ist die Stadt Aschterat Karnajim, wo sich die großen Helden der רפאים aufhielten, die Amrafel geschlagen hatten, wie es das. heißt: Sie schlugen die Riesen in Aschtarot Karnajim, von welchem sich Og flüchtete wie es heißt: Der Flüchtling (הפליט) kam; ferner heißt es (M. 5, 3, 11): Dieser Og war allein von den Riesen übrig geblieben. באדרעי So hieß das Reich. (5) הואיל Er fing an, wie (M 1, 19) הנה נא הואלתי. באר את התורה In siebenzig Mundarten erklärte er ihnen die Thora. (6) רב לכם שבת Nach dem einf. Sinne: Lange genug. Eine Agada

לָכֶם שֶׁבֶת בָּהָר הַזֶּה׃ (7) פְּנוּ ׀ וּסְעוּ לָכֶם וּבֹאוּ הַר הָאֱמֹרִי וְאֶל־כָּל־שְׁכֵנָיו בָּעֲרָבָה בָהָר וּבַשְּׁפֵלָה וּבַנֶּגֶב וּבְחוֹף הַיָּם אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַלְּבָנוֹן עַד־הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר פְּרָת׃ (8) רְאֵה נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם אֶת־הָאָרֶץ בֹּאוּ וּרְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר

genug dauerte euer Bleiben an diesem Berge. (7) Wendet euch und brechet auf, und ziehet zu dem Gebirge des Emori und zu all seinen Nachbaren in den Steppen auf dem Gebirge und in der Niederung, und im Mittag und an der Küste des Meeres in das Land des Kenaani und des Lebanon, bis an den großen Strom, den Strom Phrath. (8) Siehe, ich gebe vor euch das Land hin; ziehet hin und erobert das Land, das der

רש״י

כפשוטו, וְיֵש מדרש אֲגָדָה: הַרְבֵּה גְדוּלָּה לָכֶם ושכר על יְשִׁיבַתְכֶם בְּהַר הַזֶּה. עֲשִׂיתֶם משכן מְנוֹרָה וְכֵלִים, קִבַּלְתֶּם תּוֹרָה, מִנִּיתֶם לָכֶם סַנְהֶדְרִין שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי מֵאוֹת: (7) פנו וסעו לכם. זו דֶרֶךְ עֲרָד וְחָרְמָה: ובאו הר האמורי. כְּמַשְׁמָעוֹ: ועל כל שכניו. עמון ומואב וְהַר שֵׂעִיר: בערבה. זֶה מִישׁוֹר שֶׁל יַעַר: בהר. זֶה הַר הַמֶּלֶךְ: ובשפלה. זו שְׁפֵלַת דָּרוֹם: ובנגב ובחוף הים. אשקלון וְעַזָּה וְקֵסָרִי וכו׳ כדאיתא (בספרי): עד הנהר הגדול. מפני שנזכר עם א״י קוראו גדול. מָשָׁל הֶדְיוֹט אומר: עֶבֶד מֶלֶךְ מֶלֶךְ, הַדָּבֵק לְשַׁחְוור וְיִשְׁתַּחֲווּ לָךְ, קְרַב לְגַבֵּי דְּהִינָא וְאִידְּהֵן (שבועות מ״ד): (8) ראה נתתי. בְּעֵינֵיכֶם אַתֶּם רוֹאִים, אֵינִי אוֹמֵר לָהֶם מֵאוֹמֶד וּמִשְּׁמוּעָה:

berichtet: Durch das Verweilen auf diesem Berge wurden euch viele Auszeichnungen und Belohnungen zu Theil, ihr machtet das Zeltheiligthum, den Leuchter und die heil. Geräthe; hier habt ihr die Thora empfangen, ihr erwähltet Synhedrien u. Vorsteher über Tausende und Hunderte! (7) פנו וסעו לכם Nach dem Wege von Arod und Chorma. ובואו הר האמורי In das emoritische Gebirge. ואל כל שכניו Zu Amon, Moab und dem Gebirge Seïr. בערבה D. i. die Ebene des Waldes. בהר D. i. das Königs-Gebirge. ובשפלה D. i. das südliche Niederland. ובנגב ובחוף הים D. i. Aschkelon, Asah und Kißrin, (Sifri). עד הנהר הגדול Weil dieser Strom bei Palästina erwähnt wird, wird er der g r o ß e Strom genannt; so wie das gewöhnliche Sprichwort sagte: Der Diener eines Königs erhält königl. Verehrung, schließe dich Vornehmen an, und man wird sich auch vor die beugen, nähere dich einer Parfümerie, und du wirst vom Wohlgeruche erfüllt werden, in (Talm. Scheb. 44). (8) ראה נתתי Ihr sehet es mit eigenen Augen; ich sage dies nicht so beiläufig,

נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם וּלְזַרְעָם אַחֲרֵיהֶם׃ (9) וָאֹמַר אֲלֵכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר לֹא־אוּכַל לְבַדִּי שְׂאֵת אֶתְכֶם׃ (10) יְהוָה

Ewige zugeschworen euern Vätern, Abraham, **Jizchak und** Jaakob, es **zu geben ihnen** und ihrem **Samen nach ihnen** (9) **Und ich** sprach zu euch in derselben Zeit also: **Ich** allein vermag **nicht** euch zu tragen. (10) Der Ewige,

רש"י

באו ורשו. אין מערער בדבר ואינכם צריכים למלחמה. אלו לא שלחו מרגלים לא היו צריכים לכלי זיין: **לאבותיכם.** למה הזכיר שוב לאברהם ליצחק וליעקב, אלא אברהם כדאי לעצמו, יצחק כדאי לעצמו, יעקב כדאי לעצמו: (9) **ואומר אליכם בעת ההוא לאמר.** מהו לאמר? אמר להם משה לא מעצמי אני אומר לכם אלא מפי הקב"ה: **לא אוכל לבדי** וגומר, אפשר שלא היה משה יכול לדון את ישראל? אדם שהוציאם ממצרים וקרע להם את הים והוריד את המן והגיז את השלו, לא היה יכול לדונם? אלא כך אמר להם ה' אלהיכם הרבה אתכם הגדיל והרים אתכם על דייניכם נטל את העונש מכם ונתנו על הדיינין, וכן אמר שלמה כי מי יוכל לשפוט את עמך הכבד הזה (מלכים א' ג') אפשר מי שכתוב בו ויחכם מכל האדם (שם ה')

oder vom Hörensagen. Es stört euch באו ורשו niemand darin, ihr braucht keinen Krieg zu führen, hättet ihr die Kundschafter nicht abgeschickt, so wären die Waffen übrig gewesen. לאבותיכם Warum werden die Erzväter hier einzeln benannt? Deshalb, weil die Tugenden jedes einzelnen derselben schon hinreichend gewesen wären. (9) בעת ההיא לאמר Was bedeutet לאמר? Mosche sagte: ich sage auch dies nicht von mir, sondern auf Befehl Gottes. לא אוכל לבדי שאת Sollte es dem Mosche unmöglich gewesen sein, den Israeliten Recht zu sprechen? Ein Mann, der sie aus Egypten geführt, das Meer für sie gespalten, das Manna und die Wachteln für sie herbeigeschafft, der sollte ihnen nicht Recht sprechen können? Allein er sagte: Gott erhob euch über euere Richter, er nahm die Strafe euch ab, und legte sie den Richtern auf; auch Salomo sagte (Kön 1, 3, 9): Wer könnte richten dieses große Volk? Ist's aber denkbar, daß der Mann, von dem es heißt (das. Kap. 5:) er war weiser, als

אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם וְהִנְּכֶם הַיּוֹם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב׃ שני בשבת (11) יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים וִיבָרֵךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר

euer Gott, hat euch gemehret, und siehe, ihr seid heute wie die Sterne des Himmels an Menge. (11) Der Ewige, der Gott eurer Väter, thue zu euch noch hinzu tausendmal so viel als ihr seid, und segne euch, so wie er euch

רש״י

אומר מי יוכל לשפוט? אלא כך אמר שלמה: אין דייני אומה זו כדייני שאר האומות ע״א שאם דן והורג ומכה וחונק ומטה את דינו וגוזל אין בכך כלום, אני אם חייבתי ממון שלא כדין נפשות אני נתבע שנאמר וקבע את קובעיהם נפש (משלי כ״ב): (10) והנכם היום ככוכבי השמים. וכי ככוכבי השמים היו באותו היום? והלא לא היו אלא ס׳ רבוא מהו והנכם היום? הנכם משולים כיום קיימים לעולם כחמה וכלבנה וככוכבים: (11) יוסף עליכם ככם אלף פעמים. מהו שוב ויברך אתכם כאשר דבר לכם, אלא אמרו לו משה אתה נותן קצבה לברכותינו כבר הבטיח הקב״ה את אברהם אשר אם יוכל איש למנות וגומר (בראשית י״ג) אמר להם זו משלי היא

alle Menschen, sprechen soll: wer kann das Volk richten? allein auch Salomo sagte: Unsere Richter sind von den Richtern anderer Nationen sehr verschieden, wenn jene eine Todesstrafe verhängten und zuweilen (übereilt) das Recht beugten, wurden sie von Niemandem zur Verantwortung gezogen; ich aber, wenn ich unrechtlicher Weise Jemanden nur einen Geldverlust zufüge, so wird mein Leben dafür gefordert, denn es heißt (Spr. 22, 23): Gott nimmt ihren Bedrückern das Leben. (10) והנכם היום ככוכבי השמים Waren sie denn damals so zahlreich wie die Sterne des Himmels? sie zählten doch nur sechsmalhunderttausend? Was bedeutet daher והנכם היום? es besagt, ihr gleicht dem hellen Tage, ewig fortbestehend, wie Sonne Mond und Sterne! (11) יוסף עליכם wozu dann ויברך אתכם? sie sagten zu Mosche: Du beschränkst unseren Segen auf das Tausendfache? hat doch Gott bereits (M. 1, 13, 16) dem Abraham zugesichert: Niemand wird deine Nachkommen zählen können? Mosche erwiederte ihnen: Dieses יוסף עליכם ist ein Theil des Segens, den ich euch gebe, Gott aber möge euch segnen, wie er euch verheißen

דבר לכם: שני בחול (12) איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם: (13) הבו לכם אנשים חכמים ונבנים וידעים

verheißen hat. (12) Wie kann ich allein tragen eure Bürde und eure Last und euern Hader. (13) Schaffet euch weise und einsichtige und be=

רש״י

אבל הוא בידך אתכם כאשר דבר לכם: (12) איכה אשא לבדי. אם אומר לקבל שכר, לא אוכל, זו היא שאמרת (ס״א שאמרנו) לכם לא מעצמי אני אומר לכם אלא מפי הקב״ה: טרחכם, מלמד שהיו ישראל טרחנין, היה אחד מהם רואה את בעל דינו נוצח בדין אומר יש לי עדים להביא יש לי ראיות להביא מוסיף אני עליכם דיינין: ומשאכם, מלמד שהיו אפיקורסין, הקדים משה לצאת, אמרו: מה ראה בן עמרם לצאת שמא אינו שפוי בתוך ביתו? איחר לצאת, אמרו: מה ראה בן עמרם שלא לצאת? מה אתם סבורים יושב ויועץ עליכם עצות רעות וחושב עליכם מחשבות (ס״א מצות והשגונות) (ר״ה ט״ז סנהדרין צ״ט): וריבכם, מלמד שהיו רוגנים: (13) הבו לכם. הזמינו עצמכם לדבר: אנשים. וכי תעלה על דעתך נשים? מה ת״ל אנשים, צדיקים: חכמים. כסופים (צ״ע): נבונים. מבינים דבר מתוך דבר זו היא ששאל אריוס את רבי יוסי מה בין חכמים לנבונים? חכם דומה לשולחני תגר כשמביאין לו מעות

איכה (12) .(כאשר דבר לכם) אשא לבדי Sage ich denn dies, um einen Lohn dafür in Anspruch zu nehmen? sondern alles was ich gesagt habe, geschieht auf Befehl Gottes. טרחכם sagt, daß diese Israeliten sehr belästigend waren, wenn z. B. Einer seinem Gegner im Gerichte obsiegen sah, so sagte er, ich habe noch Zeugen und Gegenbeweise vorzubringen, ich werde die Zahl der Richter vermehren lassen. ומשאכם Es lehrt, daß sie Sofisten, Wortverdreher waren; ging Mosche früh aus, da hieß es: was bewog den Sohn Amrams so zeitlich auszugehen? wahrscheinlich ist keine Ruhe in seinem Hause; ging er spät aus, da sagten sie: Warum geht der Sohn Amrams so spät aus? Gewiß schmiedet er böse Anschläge gegen euch. וריבכם lehrt, daß sie streitsüchtig waren. (13) הבו לכם Bereitet euch darauf vor. אנשים Sollte man etwa Frauen wählen? sondern אנשים heißt fromme Männer. חכמים bescheidene Männer. נבונים Die aus einem Umstande neue Schlüße folgern können. Dasselbe fragte Arius den R. Joße im Sifri: Welcher Unterschied ist zwischen חכם und נבון? Ein חכם gleicht einem reichen Wechsler, der das Wechslergeschäft betreibt, so oft man ihm Geld=

לְשִׁבְטֵיכֶם וַאֲשִׂמֵם בְּרָאשֵׁיכֶם׃ (14) וַתַּעֲנוּ אֹתִי וַתֹּאמְרוּ טוֹב־הַדָּבָר

währte Männer, nach euren Stämmen, und ich will sie ansetzen, als eure Häupter. (14) Und ihr antwotetet mir und sprachet: Es ist gut, das, wovon du

רש״י

לראות רואה וכשאין מביאין לו הוא מחזיר ומביא משלו: וידועים לשבטיכם, שהם ניכרים לכם שאם בא לפני מעוטף בטליתו איני יודע מי הוא ומאיזה שבט הוא ואם הגון הוא, אבל אתם מכירין בו שאתם גדלתם אתו, לכך נאמר וידועים לשבטיכם: בראשיכם. ראשים ומכובדים עליכם שתהיו נוהגין בהם כבוד ויראה: ואשמם. חסר יו״ד למד שאשמותיהם של ישראל תלויה בראשי דייניהם (סנהדרין שם), שהיה להם למחות ולכוון אותם לדרך הישרה: (14) ותענו אותי וגו׳. חלטתם את הדבר להנאתכם, היה לכם להשיב: משה רבינו ממי נאה ללמוד, ממך או מתלמידך? לא ממך שנצטערת עליה? אלא ידעתי מחשבותיכם הייתם אומרים עכשיו יתמנו עלינו דיינין הרבה אם אין מכירנו אנו מביאין לו דורון והוא נושא לנו פנים (ספרי): לעשות. אם הייתי מתעצל, אתם אומרים

sorten ins Haus bringt; נבון hingegen ist ein emsiger, betriebsamer Wechsler, der jedes Geldgeschäft sofort in Angriff nimmt, und bei flauem Geschäftsgange seine eigenen Werthobjekte zur Anschaffung offerirt. וידועים לשבטיכם Die euch bekannt sind; denn wenn Jemand im Kleide gehüllt vor mir erscheint, weiß ich nicht, wer er ist, von welchem Stamme, und ob er zum Amte tauglich ist; ihr aber kennt ihn, weil er bei euch erzogen wurde: וידועים לשבטיכם — בראשיכם Euere Vorsteher und Ehrenmänner sind es, die ihr stets in Ehren halten sollt. ואשמם Hier fehlt das י und wird wie וְאַשְׁמָם ihre Schuld, gelesen, d. h. das Vergehen der Israeliten lastet auf dem Haupte der Richter, weil diese es hätten verhindern und sie eines Bessern unterweisen sollen. (14) ותענו אתי Ihr habt die Angelegenheit zu euerem Besten entschieden; ihr hättet entgegnen sollen, von dir, unser Lehrer Mosche haben wir ja doch gründlichere Lehren zu erwarten, als von deinen Schülern! Allein ich kenne euere Gesinnung, ihr dachtet, man wird jetzt mehrere Richter einsetzen, wenn einer von diesen uns nicht gefällig sein sollte, so werden wir uns bei ihm durch Geschenke Ansehen verschaffen. לעשות Wenn Etwas säumend geschah, da hieß es gleich: Vollführe es doch

אשר דברת לעשות : (15) ואקח את
ראשי שבטיכם אנשים חכמים וידעים
ואתן אתם ראשים עליכם שרי אלפים
ושרי מאות ושרי חמשים ושרי
עשרת ושטרים לשבטיכם : (16) ואצוה את

[illegible] (15) Da nahm ich die Häupter eurer Stämme, weise und kundige Männer, und setzte sie zu Häuptern über euch; als Oberste über Tausend u. Oberste über Hundert und Oberste über Funfzig und Oberste über Zehn und als Aufseher bei euern Stämmen. (16) Und ich

---

[illegible] : (15 ואקח את ראשי שבטיכם. משכתים בדברים אשריכם על מי באתם להתמנות על בני אברהם יצחק ויעקב על בני אדם שנקראו אחים ורעים חלק ונחלה וכל לשון חבה : אנשים חכמים וידעים. אבל נבנים לא מצאתי זו אחת משבע מדות שאמר יתרו למשה ולא מצא אלא שלשה אנשים צדיקים חכמים וידעים (ספרי א׳): ראשים עליכם. שתנהגו בהם כבוד, ראשים במקח ראשים בממכר ראשים במשא ומתן נכנס (מכילתא לב״ה) אחרון ויוצא ראשון : שרי אלפים, אחד ממנה על אלף : שרי מאות, אחד ממנה על מאה: ושוטרים, מניתי עליכם לשבטיכם. אלו הכופתין והמכין ברצועה על פי הדיינין (סנהדרין י״א) : (16) ואצוה את שופטיכם. אמרתי להם הוו מתונין בדין אם בא דין לפניך פעם אחת שתים ושלש

schnell. (15) ואקח את ראשי שבטיכם Ich zog sie durch sanfte Worte an: Heil euch! ihr seid über die Kinder Abrahams, Jizchaks und Jakobs gesetzt worden, über solche Menschen, welche mit den Namen Brüder, Freunde, Gottes Theil und Erbe und mit vielen Ehrennamen ausgezeichnet wurden! אנשים חכמים וידעים Aber נבונים fand ich nicht vor; es ist eine von den sieben Eigenschaften, welche Jitro (M. 2, 18, 21) dem Mosche empfohlen, dieser fand aber nur Männer mit den drei Eigenschaften: fromm, weise und einsichtsvoll. ראשים עליכם Ihr müßt ihnen Ehre bezeigen, ihnen den Vorzug beim Kauf und Verkauf, in jedem Geschäftsverkehre einräumen; bei Versammlungen sollen sie zuletzt erscheinen und zuerst weggehen. שרי אלפים Einer, der über Tausend gesetzt ist. שרי מאות Einer, der über hundert gesetzt ist. ושטרים Gerichtsdiener habe ich euch nach den Stämmen eingesetzt, welche auf Befehl der Richter Fesseln anlegen und mit Schlägen züchtigen. (16) ואצוה את שופטיכם Ich befahl den Richtern: Seid wohlbedächtig im Gerichte! wenn ein Rechtsfall zwei-, dreimal vorkommt, saget

שֹׁפְטֵיכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר שָׁמֹעַ בֵּין־אֲחֵיכֶם וּשְׁפַטְתֶּם צֶדֶק בֵּין־אִישׁ וּבֵין־אָחִיו וּבֵין גֵּרוֹ׃ (17) לֹא־תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט כַּקָּטֹן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן לֹא

gebot euern Richtern zu derselben Zeit und sprach: Höret eure Brüder gegenseitig und richtet nach Gerechtigkeit zwischen einem Manne und seinem Bruder u. seinem Fremdling. (17) Kennet nicht das Ansehen im Gericht; den Kleinen wie den Großen höret,

רש״י

אל תאמר כבר בא דין זה לפני פעמים הרבה אלא היו נושאים ונותנים בו (ספרי): בעת ההיא. משמניתים אמרתי להם: אין עכשיו כלשעבר, לשעבר הייתם ברשות עצמכם עכשיו הרי אתם משועבדים לצבור (כפרי): שמוע. לשון הווה אוד״נט בלע״ז כמו זכור ושמור: ובין גרו. זה בעל דינו שאוגר עליו דברים (ספרי א׳). ד״א ובין גרו אף על עסקי דירה בין חלוקת אחים אפילו בין תנור לכירים (סנהדרין ז׳): (17) לא תכירו פנים במשפט. זה הממונה להושיב הדיינין שלא יאמר איש פלוני נאה או גבור אושיבנו דיין, איש פלוני קרובי אושיבנו דיין בעיר והוא אינו בקי בדינין נמצא מחייב את הזכאי ומזכה את החייב מעלה אני על מי שמנהו כאלו הכיר פנים בדין (ספרי): כקטון כגדול תשמעון. שיהא חביב עליך דין של פרוטה כדין של מאה מנה שאם קדם ובא לפניך לא

nicht, dieser Fall kam schon öfter vor uns, sondern erwäget und verhandelt ihn wieder aufs Neue. בעת הה״א Als ich sie einsetzte, sagte ich ihnen, jetzt ist es nicht mehr, wie früher! ehemals konntet ihr selbstständig handeln, nun aber steht ihr im Dienste der Gemeinde! שמוע Ist die gegenw. Zeit, hörend, wie זכור שמור. — ובין גרו D. i. sein Gegner, der viele Einsprachen gegen ihn führt. Oder גרו bezieht sich auf eine Wohnungsangelegenheit, (wie (הגר עמו), wenn z. B. Brüder bei der Theilung streiten, wenn es sich auch nur um den Besitz eines Ofens oder Herdes handeln sollte. (17) לא תכירו פנים במשפט Dies warnt Denjenigen, welcher erwählt ist, Richter einzusetzen oder: er ist mein Verwandter; wenn nun dieser die Rechtsvorschriften außer Acht läßt, kann es dahin kommen, daß er den Unschuldigen verurtheilen und den Schuldigen freisprechen würde. Dies wird Demjenigen, der ihn eingesetzt, als Parteilichkeit angerechnet. כקטן כגדל תשמעון Du sollst einen Rechtsfall, der den Werth eines Pfennigs betrifft, ebenso gewissenhaft behandeln, als den im Werthe von hundert Gulden. Wenn der geringere Rechtsfall früher vor dir kam, darfst du ihn nicht bis

תָגוּרוּ מִפְּנֵי־אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תַּקְרִבוּן אֵלַי וּשְׁמַעְתִּיו׃ (18) וָאֲצַוֶּה אֶתְכֶם

fürchtet euch vor Niemand, denn das Gericht ist Gottes; und die Sache, die euch zu schwierig ist, lasset vor mich kommen, daß ich sie höre. (18) Und so gebot

רש"י

תסלקנו לאחרון (סנהדרין ח'). ד"א כקטן כגדול תשמעון כתרגומו שלא האמר זה עני הוא וחבירו עשיר ומצוה לפרנסו אזכה את העני ונמצא מתפרנס בנקיות. ד"א שלא תאמר היאך אני פוגם כבודו של עשיר זה בשביל דינר אזכנו עכשיו וכשיוצא לחוץ אומר לו: תן לו שאתה חייב לו: לא תגורו מפני איש. לא תיראו (ספרי) ד"א לא תגורו לא תכנים דבריך מפני איש, לשון אוגר בקיץ (משלי י'): כי המשפט לאלהים הוא. מה שאתה נוטל מזה שלא כדין אתה מזקיקני להחזיר לו, נמצא שהטית על המשפט: תקריבון אלי. על דבר זה נסתלק ממנו משפט בנות צלפחד (ספרי) וכן שמואל אמר לשאול אנכי הרואה (שמואל א' ט') אמר לו הקב"ה חייך! שאני מודיעך שאין אתה רואה, ואימתי הודיעו? כשבא למשוח את דוד וירא את אליאב ויאמר אך נגד ה' משיחו (שם י"ז) אמר

zuletzt lassen. Oder כקטן כגדול heißt nach Onk. man sage nicht, weil dieser arm, jener aber reich ist, und der Reiche doch den Armen zu ernähren verpflichtet ist, so will ich den Armen freisprechen, damit er zu einer anständigen Existenz gelangen könne. Oder, man sage nicht: Wie kann ich nur diesen reichen Mann wegen einer Kleinigkeit der öffentlichen Beschämung preisgeben! Ich will ihn jetzt schuldlos sprechen, beim Weggehen aber ihm sagen: Gib dem Armen diesen Geldbetrag, da du ihm denselben schuldig bist! לא תגורו Ihr sollt euch nicht fürchten, oder לא תגורו bedeutet: Halte den gerichtlichen Ausspruch vor Niemanden zurück, תגורו wie (Spr. 10, 5) אוגר בקיץ zurückhalten. כי המשפט לאלהים הוא Weil du mit Unrecht diesem etwas wegnimmst, veranlassest du mich, es ihm wieder zu ersetzen; dein Beugen des Rechts betrifft also mich! תקריבון אלי Wegen dieses Selbstvertrauens entfiel ihm (Mosche) das Urtheil in Angelegenheit der Töchter Zelaschads. Auch Samuel sagte zu Saul, (Sam. 1, 9, 19): Ich bin der Seher! Gott aber sprach! bei deinem Leben! ich werde dir beweisen, daß du nicht der Seher bist; als er nämlich den Dawid salben wollte, da sah er vor sich den Eliab, und sprach:

שֹׁפְטֵיכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר שָׁמֹעַ בֵּין־אֲחֵיכֶם וּשְׁפַטְתֶּם צֶדֶק בֵּין־אִישׁ וּבֵין־אָחִיו וּבֵין גֵּרוֹ׃ (17) לֹא־תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט כַּקָּטֹן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן לֹא

gebot euern Richtern zu derselben Zeit und sprach: Höret eure Brüder gegenseitig und richtet nach Gerechtigkeit zwischen einem Manne und seinem Bruder u. seinem Fremdling. (17) Kennet nicht das Ansehen im Gericht; den Kleinen wie den Großen höret,

רש״י

אל תאמר כבר בא דין זה לפני פעמים הרבה אלא היו נושאים ונותנים בו (ספרי): בעת ההיא. משמניתים אמרתי להם: אין עכשיו כלשעבר, לשעבר הייתם ברשות עצמכם עכשיו הרי אתם משועבדים לצבור (ספרי): שמוע. לשון הווה אוד״נט בלע״ז כמו זכור ושמור: ובין גרו. זה בעל דינו שאוגר עליו דברים (ספרי א׳). ד״א ובין גרו אף על עסקי דירה בין חלוקת אחים אפילו בין תנור לכירים (סנהדרין ז׳): (17) לא תכירו פנים במשפט. זה הממונה להושיב הדיינין שלא יאמר איש פלוני נאה או גבור אושיבנו דיין, איש פלוני קרובי אושיבנו דיין בעיר והוא אינו בקי בדינין נמצא מחייב את הזכאי ומזכה את החייב מעלה אני על מי שמנהו כאלו הכיר פנים בדין (ספרי): כקטן כגדול תשמעון. שיהא חביב עליך דין של פרוטה כדין של מאה מנה שאם קדם ובא לפניך לא

nicht, dieser Fall kam schon öfter vor uns, sondern erwäget und verhandelt ihn wieder aufs Neue. בעת ההיא Als ich sie einsetzte, sagte ich ihnen, jetzt ist es nicht mehr, wie früher! ehemals konntet ihr selbstständig handeln, nun aber steht ihr im Dienste der Gemeinde! שמוע Ist die gegenw. Zeit, hörend, wie זכור שמור. — ובין גרו D. i. sein Gegner, der viele Einsprachen gegen ihn führt. Oder גרו bezieht sich auf eine Wohnungsangelegenheit, (wie (הגר עמו), wenn z. B. Brüder bei der Theilung streiten, wenn es sich auch nur um den Besitz eines Ofens oder Herdes handeln sollte. (17) לא תכירו פנים במשפט Dies warnt Denjenigen, welcher erwählt ist, Richter einzusetzen oder: er ist mein Verwandter; wenn nun dieser die Rechtsvorschriften außer Acht läßt, kann es dahin kommen, daß er den Unschuldigen verurtheilen und den Schuldigen freisprechen würde. Dies wird Demjenigen, der ihn eingesetzt, als Parteilichkeit angerechnet. כקטן כגדל תשמעון Du sollst einen Rechtsfall, der den Werth eines Pfennigs betrifft, ebenso gewissenhaft behandeln, als den im Werthe von hundert Gulden. Wenn der geringere Rechtsfall früher vor dir kam, darfst du ihn nicht bis

תָגוּרוּ מִפְּנֵי־אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תַּקְרִבוּן אֵלַי וּשְׁמַעְתִּיו׃ (18) וָאֲצַוֶּה אֶתְכֶם

fürchtet euch vor Niemand, denn das Gericht ist Gottes; und die Sache, die euch zu schwierig ist, lasset vor mich kommen, daß ich sie höre. (18) Und so gebot

רש״י

תְּסַלְּקֵנוּ לָאַחֲרוֹן (סנהדרין ה׳). ד״א כַּקָּטֹן כַּגָּדוֹל תִּשְׁמָעוּן כְּתַרְגּוּמוֹ שֶׁלֹּא תֹאמַר זֶה עָנִי הוּא וַחֲבֵירוֹ עָשִׁיר וּמִצְוָה לְפַרְנְסוֹ אֲזַכֶּה אֶת הֶעָנִי וְנִמְצָא מִתְפַּרְנֵס בִּנְקִיּוּת. ד״א שֶׁלֹּא תֹאמַר הֵיאַךְ אֲנִי פּוֹגֵם כְּבוֹדוֹ שֶׁל עָשִׁיר זֶה בִּשְׁבִיל דִּינָר אֲזַכֶּנּוּ עַכְשָׁיו וּכְשֶׁיֵּצֵא לַחוּץ אוֹמַר לוֹ: תֵּן לוֹ שֶׁאַתָּה חַיָּב לוֹ: לא תגורו מפני איש. לֹא תִירְאוּ (ספרי) ד״א לא תָגוּרוּ לֹא תַכְנִיס דְּבָרֶיךָ מִפְּנֵי אִישׁ, לָשׁוֹן אוֹגֵר בַּקַּיִץ (משלי י׳): כי המשפט לאלהים הוא. מַה שֶׁאַתָּה נוֹטֵל מִזֶּה שֶׁלֹּא כַּדִּין אַתָּה מַזְקִיקֵנִי לְהַחֲזִיר לוֹ, נִמְצָא שֶׁהִטִּיתָ עָלַי הַמִּשְׁפָּט: תקריבון אלי. עַל דָּבָר זֶה נִסְתַּלֵּק מִמֶּנּוּ מִשְׁפַּט בְּנוֹת צְלָפְחָד (ספרי) וְכֵן שְׁמוּאֵל אָמַר לְשָׁאוּל אָנֹכִי הָרוֹאֶה (שמואל א׳ ט׳) אָמַר לוֹ הַקָּבָּ״ה חַיֶּיךָ! שֶׁאֲנִי מוֹדִיעֲךָ שֶׁאֵין אַתָּה רוֹאֶה, וְאֵימָתַי הוֹדִיעוֹ? כְּשֶׁבָּא לִמְשׁוֹחַ אֶת דָּוִד וַיַּרְא אֶת אֱלִיאָב וַיֹּאמֶר אַךְ נֶגֶד ה׳ מְשִׁיחוֹ (שם י״ז) אָמַר

כקטן zuletzt lassen. Oder כגדול heißt nach Onk. man sage nicht, weil dieser arm, jener aber reich ist, und der Reiche doch den Armen zu ernähren verpflichtet ist, so will ich den Armen freisprechen, damit er zu einer anständigen Existenz gelangen könne. Oder, man sage nicht: Wie kann ich nur diesen reichen Mann wegen einer Kleinigkeit der öffentlichen Beschämung preisgeben! Ich will ihn jetzt schuldlos sprechen, beim Weggehen aber ihm sagen: Gib dem Armen diesen Geldbetrag, da du ihm denselben schuldig bist! לא תגורו Ihr sollt euch nicht fürchten, oder לא תגורו bedeutet: Halte den gerichtlichen Ausspruch vor Niemanden zurück, תגורו wie (Spr. 10, 5) אוגר בקיץ zurückhalten. כי המשפט לאלהים הוא Weil du mit Unrecht diesem etwas wegnimmst, veranlassest du mich, es ihm wieder zu ersetzen; dein Beugen des Rechts betrifft also mich! תקריבון אלי Wegen dieses Selbstvertrauens entfiel ihm (Mosche) das Urtheil in Angelegenheit der Töchter Zelafchads. Auch Samuel sagte zu Saul, (Sam. 1, 9, 19): Ich bin der Seher! Gott aber sprach! bei deinem Leben! ich werde dir beweisen, daß du nicht der Seher bist; als er nämlich den Dawid salben wollte, da sah er vor sich den Eliab, und sprach:

בָּעֵת הַהִוא אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן׃ (19) וַנִּסַּע מֵחֹרֵב וַנֵּלֶךְ אֵת כָּל־הַמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא הַהוּא אֲשֶׁר רְאִיתֶם דֶּרֶךְ הַר הָאֱמֹרִי כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָֹה אֱלֹהֵינוּ אֹתָנוּ וַנָּבֹא עַד קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ׃ (20) וָאֹמַר אֲלֵכֶם בָּאתֶם עַד־הַר הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־יְהוָֹה אֱלֹהֵינוּ נֹתֵן לָנוּ׃ (21) רְאֵה נָתַן יְהוָֹה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ אֶת־הָאָרֶץ עֲלֵה רֵשׁ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָֹה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לָךְ אַל־תִּירָא וְאַל־תֵּחָת׃
שלישי (22) וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם וַתֹּאמְרוּ

ich euch in derselben Zeit alle Sachen, die ihr thun solltet. (19) Und wir brachen auf von Choreb, und zogen durch jene ganze große und furchtbare Wüste, die ihr gesehen, den Weg nach dem Gebirge des Emori, so wie der Ewige, unser Gott, uns geboten, und kamen bis Kadesch-Barnea. (20) Und ich sprach zu euch: Ihr seid gekommen bis an das Gebirge des Emori, das der Ewige, unser Gott, uns gibt. (21) Siehe, der Ewige, dein Gott, hat das Land vor dich hingegeben, ziehe hinauf, nimm es ein, so wie der Ewige, der Gott deiner Väter, dir verheißen hat; fürchte dich nicht und zage nicht! (22) Da nahetet ihr mir alle, und sprachet: Wir wollen Männer vor uns

רש״י

לוֹ הַקָּבָּ״ה וְלֹא אָמַרְתָּ אָנֹכִי הָרוֹאֶה אַל תַּבֵּט אֶל מַרְאֵהוּ (שם י״ז): (18) את כל הדברים אשר תעשון. אֵלּוּ עֲשָׂרָה דְּבָרִים שֶׁבֵּין דִּינֵי מָמוֹנוֹת לְדִינֵי נְפָשׁוֹת: (19) המדבר הגדול והנורא. שֶׁהָיוּ בוֹ נְחָשִׁים כְּקוֹרוֹת וְעַקְרַבִּים כִּקְשָׁתוֹת: (22) ותקרבון אלי כלכם. בְּעִרְבּוּבְיָא, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כָּל רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם וְזִקְנֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ הֵן הֶרְאָנוּ ונומר (דברים ה׳) אוֹתָהּ קְרִיבָה הָיְתָה הוֹגֶנֶת, יְלָדִים

Fürwahr, vor Gott steht nun sein Gesalbter, (Sam. 1, 16, 6,) da sprach Gott, Du sagtest doch: Ich bin der Seher! Schaue nicht auf seine Gestalt . . . (er ist es nicht !) (18) את כל הדברים Darunter sind jene zehn Unterschiede zu verstehen, welche zwischeu Urtheile in Geldsachen und zwischen Urtheile über Leben und Tod obwalten. (19) המדבר הגדול והנורא Es waren dort Schlangen so groß, wie Balken, und Skorpione wie Pfeile. (22) ותקרבון אלי כלכם Ihr kamet zu mir in Unordnung; weiter (M. 5, 5, 20) heißt es: ותקרבון אלי כל ראשי שבטיכם Dies Herannahen war ganz anständig, die

נִשְׁלְחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ וְיַחְפְּרוּ לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ וְיָשִׁבוּ אֹתָנוּ דָּבָר אֶת־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר נַעֲלֶה־בָּהּ וְאֵת הֶעָרִים אֲשֶׁר נָבֹא אֲלֵיהֶן׃ (23) וַיִּיטַב בְּעֵינַי הַדָּבָר וָאֶקַּח

her senden, daß sie uns erspähen das Land, und uns Nachricht zurückbringen über den Weg, auf welchem wir hinaufziehen, und über die Städte, zu denen wir kommen. (23) Und die Sache gefiel in meinen Augen, und ich nahm

רש"י

מְכַבְּדִים אֶת הַזְּקֵנִים וְשׁוֹלְחִים לִפְנֵיהֶם וּזְקֵנִים מְכַבְּדִים אֶת הָרָאשִׁים לָלֶכֶת לִפְנֵיהֶם. אֲבָל כָּאן וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם בְּעִרְבּוּבְיָא יְלָדִים דּוֹחֲפִין אֶת הַזְּקֵנִים וּזְקֵנִים דּוֹחֲפִין אֶת הָרָאשִׁים: וישיבו אותנו דבר. בְּאֵיזֶה לָשׁוֹן הֵם מְדַבְּרִים (ספרי א'): את הדרך אשר נעלה בה. אֵין דֶּרֶךְ שֶׁאֵין בָּהּ עֲקַמִּימוֹת: ואת הערים אשר נבא אליהן. תְּחִלָּה לִכְבּוֹשׁ: (23) וייטב בעיני הדבר. בְּעֵינַי וְלֹא בְּעֵינֵי הַמָּקוֹם. וְאִם בְּעֵינֵי מֹשֶׁה הָיָה טוֹב לָמָּה אֲמָרָהּ בְּתוֹכָחוֹת? מָשָׁל לְאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ מְכוֹר לִי חֲמוֹרְךָ זֶה אָמַר לוֹ: הֵן, נוֹתְנוֹ אַתָּה לִי לְנִסָּיוֹן? אָמַר לוֹ הֵן, בֶּהָרִים וּבִגְבָעוֹת? אָמַר לוֹ הֵן. כֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁאֵין מְעַכְּבוֹ כְּלוּם אָמַר הַלּוֹקֵחַ בְּלִבּוֹ בָּטוּחַ הוּא זֶה שֶׁלֹּא אֶמְצָא בוֹ מוּם. מִיָּד אָמַר לוֹ טוֹל מְעוֹתֶיךָ אֵינִי מְנַסֵּהוּ. מֵעַתָּה אַף אֲנִי הוֹדֵיתִי לְדִבְרֵיכֶם שֶׁמָּא תַּחְזְרוּ בָּכֶם כְּשֶׁתִּרְאוּ שֶׁאֵינִי מְעַכֵּב וְאַתֶּם לֹא חֲזַרְתֶּם בָּכֶם: ואקח מכם. מן הַבְּרוּרִים

Jungen verehrten wieder die Alten, und ließen ihnen den Vortritt, die Alten verehrten wieder die Oberhäupter und ließen selbe vorangehen; hier aber kam Alles untereinander, die Jungen verdrängten die Alten und die Alten die Oberhäupter. וישיבו אותנו דבר Welcher Sprache sie sich bedienen. את הדרך Es ist keine Straße, die nicht Krümmungen hat, (daher: נעלה בה) — ואת הערים Um sie bald zu erobern. (23) וייטב בעיני הדבר Mir gefiel es, nicht aber dem Ewigen; wenn es nun dem Mosche gefiel, warum führt er es in den Strafreden an? Gleich wie wenn Jemand einen Esel kaufen will, der Käufer will ihn aber erst zur Probe, was ihm der Besitzer einwilligt, sogar zur Besteigung hoher Berge. Der Käufer nimmt nun mit Gewißheit an, das Thier müsse ganz fehlerfrei sein und sagt: So nimmt den Kaufpreis hin! ich will von der Probe keinen Gebrauch machen. — Ebenso sagte Mosche, ich willigte in euere Wünsche, damit ihr zur Einsicht gelanget, wenn ihr sehet, daß ich euch nichts ablehnte; Ihr aber seid bei all' dem nicht gebessert worden! ואקח מכם Von den

מכם שנים עשר אנשים איש אחד לשבט׃ (24) ויפנו ויעלו ההרה ויבאו עד־נחל אשכל וירגלו אתה׃ (25) ויקחו בידם מפרי הארץ ויורדו אלינו וישבו אתנו דבר ויאמרו טובה הארץ אשר־יהוה אלהינו נתן לנו׃ (26) ולא אביתם לעלות ותמרו את־פי יהוה אלהיכם׃ (27) ותרגנו באהליכם ותאמרו בשנאת

von euch zwölf Männer, je Einen Mann für den Stamm. (24) Und sie wandten sich und zogen hinauf nach dem Gebirge, und kamen bis an das Thal Eschkol, und erkundeten es. (25) Und nahmen in ihre Hand von der Frucht des Landes und brachten sie herab zu uns, und brachten uns Nachricht zurück und sprachen: Das Land ist gut, das der Ewige, unser Gott, uns gibt. (26) Aber ihr wolltet nicht hinaufziehen, und waret widerspenstig gegen den Befehl des Ewigen, eures Gottes. (27) Und ihr murrtet in euern Zelten, und sprachet: Aus Haß

רש"י

שבכם מן המסולתים שבכם׃ שנים עשר אנשים איש אחד לשבט. מגיד שלא היה שבט לוי עמהם (שם)׃ (24) עד נחל אשכול. מגיד שנקרא על שם סופו (שם)׃ וירגלו אותה. מלמד שהלכו בה ארבעה (צ"ע) אומנין שתי וערב (שם)׃ (25) ויורידו אלינו. מגיד שארץ ישראל גבוהה מכל הארצות׃ ויאמרו טובה הארץ. מי הם שאמרו טובתה יהושע וכלב (שם)׃ (26) ותמרו. לשון התרסה התרסתם כנגד מאמרו׃ (27) ותרגנו. לשון הרע וכן דברי נרגן (משלי י"א) אדם המוציא דבה׃ בשנאת ה' אותנו. והוא היה אוהב אתכם, אבל אתם שונאים אותו. משל הדיוט אומר׃ מה דבלבך על רחמך מה דבלביה עלך׃ בשנאת

Ausgewähltesten unter euch, von den Trefflichsten unter euch. איש אחד לשבט Dies sagt uns, daß der Stamm Lewi nicht unter den Kundschaftern war. (24) עד נחל אשכל Traubenthal, so genannt wegen der von dort mitgebrachten Trauben. וירגלו אותה Will anzeigen, daß sie das Land von allen Seiten nach allen Richtungen durchzogen. (25) ויורידו אלינו Lehrt, daß Palästina höher liegt, als die andern Länder. טובה הארץ Wer rühmte seine Vortrefflichkeit? Jehoschua und Kaleb. (26) ותמרו Ihr waret widerspenstig gegen sein Wort. (27) ותרגנו Heißt verläumderische Reden führen, ähnl. (Spr. 18, 8:) דברי נרגן Die Worte des Zankstifters, des Verläumders. בשנאת ה' אותנו Er hat euch geliebt, ihr aber habt ihn

יְהוָ֖ה אֹתָ֑נוּ הוֹצִיאָ֙נוּ֙ מֵאֶ֣רֶץ מִצְרָ֔יִם לָתֵ֥ת אֹתָ֛נוּ בְּיַ֥ד הָאֱמֹרִ֖י לְהַשְׁמִידֵֽנוּ׃ (28) אָנָ֣ה׀ אֲנַ֣חְנוּ עֹלִ֗ים אַחֵ֜ינוּ הֵמַ֨סּוּ אֶת־לְבָבֵ֜נוּ לֵאמֹ֗ר עַ֣ם גָּד֤וֹל וָרָם֙ מִמֶּ֔נּוּ עָרִ֛ים גְּדֹלֹ֥ת וּבְצוּרֹ֖ת בַּשָּׁמָ֑יִם וְגַם־בְּנֵ֥י עֲנָקִ֖ים רָאִ֥ינוּ שָֽׁם׃ (29) וָאֹמַ֖ר אֲלֵכֶ֑ם לֹא־תַעַרְצ֥וּן וְלֹא־תִֽירְא֖וּן מֵהֶֽם׃ (30) יְהוָ֤ה

des Ewigen gegen uns hat er uns geführet aus dem Lande Mizrajim, um uns zu geben in die Hand des Emori, uns zu vertilgen. (28) Wohin sollen wir ziehen? Unsere Brüder machen unser Herz zerfließen, indem sie sprechen: das Volk ist größer und höher als wir, die Städte, groß und befestigt bis in den Himmel; und auch Söhne der Anakim sahen wir dort. (29) Und ich sprach zu euch: Bebet nicht und fürchtet euch nicht vor ihnen. (30) Der Ewige,

רש"י

ה' אותנו הוציאנו מארץ מצרים. הוֹצָאָתוֹ לְשִׂנְאָה הָיְתָה מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי בָנִים וְיֵשׁ לוֹ שְׁתֵּי שָׂדוֹת, אַחַת שֶׁל שַׁקְיָא וְאַחַת שֶׁל בַּעַל, לְמִי שֶׁהוּא אוֹהֵב נוֹתֵן שֶׁל שַׁקְיָא וּלְמִי שֶׁהוּא שׂוֹנֵא נוֹתֵן לוֹ שֶׁל בַּעַל, אֶרֶץ מִצְרַיִם שֶׁל שַׁקְיָא הִיא שֶׁנִּילוּס עוֹלֶה וּמַשְׁקֶה אוֹתָהּ, וְאֶרֶץ כְּנַעַן שֶׁל בַּעַל וְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם לָתֵת לָנוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן: (28) ערים גדולות ובצורות בשמים. דִּבְּרוּ הַכְּתוּבִים לָשׁוֹן הֲבַאי: (29) לא תערצון. לָשׁוֹן שְׁבִירָה כְּתַרְגּוּמוֹ וְדוֹמֶה לוֹ בַּעֲרוּץ נְחָלִים לִשְׁכֹּן

gehaßt, wie ein Sprichwort sagt: Was man selbst denkt, legt man einem Andern zur Last. הוציאנו Das Hinausführen geschah aus Haß, gleich wie mit einem Könige, der zwei Söhne und zwei (verschiedene) Grundstücke hatte, eines war fruchtreich, das andere hingegen unfruchtbar; dem geliebten Sohne gab er das fruchtbare, dem gehaßten aber das unfruchtbare Land. Ebenso handelte Gott gegen uns, das feuchte (vom Nilus bewässerte) Land Egypten überließ er den Egyptern, um uns das unfruchtbare Land Kenaan zu geben. (28) ערים גדולות ובצורות בשמים Die Schrift spricht manchmal in überschwänglichen Redensarten (hyperbolisch). (29) לא תערצון. ערץ heißt zerbrechen, ebenso Onk. ähnlich dem (Ijob 30. 6) בערוץ נחלים in durchbrochenen Thä-

אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם הוּא יִלָּחֵם לָכֶם כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה אִתְּכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם׃ (31) וּבַמִּדְבָּר אֲשֶׁר רָאִיתָ אֲשֶׁר נְשָׂאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא־אִישׁ אֶת־בְּנוֹ בְּכָל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הֲלַכְתֶּם עַד־בֹּאֲכֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה׃ (32) וּבַדָּבָר הַזֶּה אֵינְכֶם מַאֲמִינִים בַּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ (33) הַהֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם בַּדֶּרֶךְ לָתוּר לָכֶם מָקוֹם לַחֲנֹתְכֶם בָּאֵשׁ ׀ לַיְלָה לַרְאֹתְכֶם בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ־בָהּ וּבֶעָנָן יוֹמָם׃ (34) וַיִּשְׁמַע

euer Gott, der vor euch hergeht, er wird für euch streiten, ganz so wie er gethan mit euch in Mizrajim vor euern Augen. (31) Und in der Wüste, die du gesehen, wo dich der Ewige, dein Gott, getragen, so wie ein Mann trägt seinen Sohn, auf dem ganzen Wege, welchen ihr gezogen, bis zu eurer Ankunft an diesem Orte. (32) Aber bei allem dem vertrauet ihr nicht dem Ewigen, eurem Gotte. (33) Der hergeht vor euch auf dem Wege, zu erkunden für euch einen Ort zu euern Lagerplätzen im Feuer des Nachts, euch zu zeigen auf dem Wege, auf dem ihr gehet, und in der Wolke des Tages. (34) Und der

רש״י

(איוב ל׳) בְּשִׁבּוּר נְהָלִים: (30) ילחם לכם. בִּשְׁבִילְכֶם: (31) ובמדבר אשר ראית. מוּסָב עַל מִקְרָא שֶׁלְּמַעְלָה הֵימֶנּוּ: ככל אשר עשה אתכם במצרים. וְעָשָׂה אַף בַּמִּדְבָּר אֲשֶׁר רָאִיתָ כִּי נְשָׂאֲךָ וגו׳: כאשר ישא איש את בנו. כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי אֵצֶל וַיִּסַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים הַהֹלֵךְ לִפְנֵי מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל ונומר (שמות י״ד) מָשָׁל לִמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וּבְנוֹ לְפָנָיו בָּאוּ לִסְטִים לִשְׁבּוֹתוֹ וכו׳: (32) ובדבר הזה. שֶׁהוּא מַבְטִיחֲכֶם לַהֲבִיאֲכֶם אֶל הָאָרֶץ אֵינְכֶם מַאֲמִינִים בּוֹ: (33) לראותכם. כְּמוֹ לְהַרְאוֹתְכֶם, וְכֵן לִנְחוֹתָם הַדֶּרֶךְ (שמות י״ג) וְכֵן לַשְׁמִיעַ בְּקוֹל תּוֹדָה (תהלים כ״ו) וְכֵן לָלֶכֶת לְגִיד בְּיִזְרְעֶאל (מלכים ב׳ ט׳):

lern. (30) ילחם לכם Er wird streiten für euch. (31) ובמדבר אשר ראית Bezieht sich auf die vorangehende Stelle: So wie er in Egypten gethan, so that er auch in der Wüste, was du selbst gesehen, er trug dich . . . . כאשר ישא איש את בנו wie ein Mann seinen Sohn trägt, so wie ich dies treffliche Gleichnis der Weisen bei der Stelle (M. 2. 14, 9): ויסע מלאך אלהים erklärt habe. (32) ובדבר הזה Der Versicherung, daß Gott euch in das gelobte Land bringen werde, schenktet ihr keinen Glauben. (33) לראותכם wie להראותכם, so auch (M. 2, 13) לנחותם wie להנחותם, desgl. (Ps. 26) לשמיע בקול תודה u. a.

יְהוָה אֶת־קוֹל דִּבְרֵיכֶם וַיִּקְצֹף וַיִּשָּׁבַע
לֵאמֹר׃ (35) אִם־יִרְאֶה אִישׁ בָּאֲנָשִׁים
הָאֵלֶּה הַדּוֹר הָרָע הַזֶּה אֵת הָאָרֶץ
הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָתֵת לַאֲבֹתֵיכֶם׃
(36) זוּלָתִי כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה הוּא יִרְאֶנָּה
וְלוֹ־אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּרַךְ־בָּהּ
וּלְבָנָיו יַעַן אֲשֶׁר מִלֵּא אַחֲרֵי יְהוָה׃
(37) גַּם־בִּי הִתְאַנַּף יְהוָה בִּגְלַלְכֶם
לֵאמֹר גַּם־אַתָּה לֹא־תָבֹא שָׁם׃
(38) יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן הָעֹמֵד לְפָנֶיךָ הוּא
יָבֹא שָׁמָּה אֹתוֹ חַזֵּק כִּי־הוּא יַנְחִלֶנָּה
אֶת־יִשְׂרָאֵל׃ רביעי (39) וְטַפְּכֶם אֲשֶׁר
אֲמַרְתֶּם לָבַז יִהְיֶה וּבְנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־
יָדְעוּ הַיּוֹם טוֹב וָרָע הֵמָּה יָבֹאוּ שָׁמָּה
וְלָהֶם אֶתְּנֶנָּה וְהֵם יִירָשׁוּהָ׃ (40) וְאַתֶּם
פְּנוּ לָכֶם וּסְעוּ הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף׃

Ewige hörte die Stimme eurer Worte, und erzürnte, und schwur, und sprach: (35) Nicht sehe einer dieser Männer, dieses bösen Geschlechts, das gute Land, das ich geschworen, euern Vätern zu geben. (36) Außer Kaleb, Sohn Jephunne's, der soll es sehen, und ihm will ich das Land geben, darauf er getreten, und seinen Söhnen, dafür, daß er völlig dem Ewigen nachgefolgt ist. (37) Auch über mich erzürnte sich der Ewige, eurethalben, und sprach: Auch du sollst nicht dorthin kommen. (38) Jehoschua, Sohn Nuns, der vor dir steht, der soll dorthin kommen; ihn stärke, denn er soll es Jisraël zur Besitzung geben. (39) Und eure Kinder, von denen ihr gesprochen: Zur Beute werden sie werden, eure Kinder, die heute noch nicht Gutes oder Böses erkennen, die sollen dorthin kommen, und ihnen will ich es geben, und sie sollen es einnehmen. (40) Ihr aber wendet euch, und ziehet nach der Wüste, den Weg zum Schilfmeere.

רש"י

(36) אשר דרך בה. חֶבְרוֹן שֶׁנֶּאֱמַר "וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן" (במדבר י"ג.) (37) התאנף. נִתְמַלֵּא רֹגֶז׃ (40) פנו לכם. אָמַרְתִּי לְהַעֲבִיר אֶתְכֶם דֶּרֶךְ רוֹחַב אֶרֶץ אֱדוֹם

(36) אשר דרך בה D. i. Chebron, denn es heißt: er kam bis Chebron. (37) התאנף Er wurde von Zorn erfüllt. (40) פנו לכם Ich dachte, euch durch die Breite des Landes Edom zu führen, der

(41) וַתַּעֲנוּ וַתֹּאמְרוּ אֵלַי חָטָאנוּ
לַיהוָה אֲנַחְנוּ נַעֲלֶה וְנִלְחַמְנוּ כְּכֹל אֲשֶׁר
צִוָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וַתַּחְגְּרוּ אִישׁ אֶת־
כְּלֵי מִלְחַמְתּוֹ וַתָּהִינוּ לַעֲלוֹת הָהָרָה׃
(42) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֱמֹר לָהֶם לֹא
תַעֲלוּ וְלֹא תִלָּחֲמוּ כִּי אֵינֶנִּי בְּקִרְבְּכֶם
וְלֹא תִּנָּגְפוּ לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם׃ (43) וָאֲדַבֵּר
אֲלֵיכֶם וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וַתַּמְרוּ אֶת־פִּי
יְהוָה וַתָּזִדוּ וַתַּעֲלוּ הָהָרָה׃ (44) וַיֵּצֵא
הָאֱמֹרִי הַיֹּשֵׁב בָּהָר הַהוּא לִקְרַאתְכֶם

(41) Da antwortetet ihr und sprachet zu mir: Wir haben gesündigt gegen den Ewigen; wir wollen hinaufziehen und streiten, ganz so, wie der Ewige, unser Gott, uns geboten. Und ihr umgürtetet Jeder seine Waffen, und hieltet es für leicht, auf den Berg zu ziehen. (42) Da sprach der Ewige zu mir: Sprich zu ihnen: Ihr sollt nicht hinaufziehen und nicht streiten, denn ich bin nicht unter euch; daß ihr nicht geschlagen werdet vor euern Feinden. (43) Und ich redete euch zu, aber ihr hörtet nicht, und waret widerspenstig gegen den Befehl des Ewigen, und ihr freveltet, und zoget das Gebirg hinauf. (44) Da zog aus der Emori, der auf demselben Gebirg wohnt, euch entgegen

רש"י

לְצַד צָפוֹן לִכָּנֵס לָאָרֶץ קִלְקַלְתֶּם וְגָרַמְתֶּם לָכֶם עִכּוּב:
פנו לכם. לַאֲחוֹרֵיכֶם וְתֵלְכוּ בַּמִּדְבָּר לְצַד יַם סוּף
שֶׁהַמִּדְבָּר שֶׁהָיוּ הוֹלְכִים בּוֹ לִדְרוֹמָהּ שֶׁל הַר שֵׂעִיר,
הָיָה מַפְסִיק בֵּין יַם סוּף לְהַר שֵׂעִיר, עַתָּה הִמָּשְׁכוּ
לְצַד הַיָּם וְתִסַּבְּבוּ אֶת הַר שֵׂעִיר כָּל דְּרוֹמוֹ מִן מַעֲרָב
לְמִזְרָח: (41) ותהינו. לָשׁוֹן הִנֶּנּוּ וְעָלִינוּ אֶל הַמָּקוֹם
(במדבר י"ד) זֶה הַלָּשׁוֹן שֶׁאֲמַרְתֶּם לָשׁוֹן הֵן כְּלוֹמַר
נִזְדַּמַּנְתֶּם: (42) לא תעלו. לֹא עֲלִיָּה תְּהֵא לָכֶם

nördl. Seite zu, um euch schnell dahin zu bringen, ihr aber habt es in Folge euerer Vergehungen verwirkt und eine Verzögerung herbeigeführt. פנו לכם Wendet euch nach rückwärts, ihr werdet ziehen durch die Wüste gegen das rothe Meer hin, denn die Wüste, in welcher sie gingen, war gegen die südliche Seite des Gebirges Seïr, und lag zwischen diesem Gebirge und dem Schilfmeere. Zieht euch nun gegen das Meer zurück, und umgeht die ganze Südseite des Berges Seïr von Westen nach Osten. (41) ותהינו Wie הננו ועלינו hier sind wir, bereit, ähnlich dem der Sprache, die ihr geführt (M. 4, 14) הננו. (42) לא תעלו Dies Emporsteigen wird ein Hinabsinken für euch sein.

וַיִּרְדְּפוּ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר תַּעֲשֶׂינָה הַדְּבֹרִים וַיַּכְּתוּ אֶתְכֶם בְּשֵׂעִיר עַד־חָרְמָה׃ (45) וַתָּשֻׁבוּ וַתִּבְכּוּ לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא־שָׁמַע יְהוָה בְּקֹלְכֶם וְלֹא הֶאֱזִין אֲלֵיכֶם׃ (64) וַתֵּשְׁבוּ בְקָדֵשׁ יָמִים רַבִּים כַּיָּמִים אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם׃

ב (1) וַנֵּפֶן וַנִּסַּע הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלָי וַנָּסָב אֶת־הַר־שֵׂעִיר יָמִים רַבִּים׃ ס חמישי

und sie verfolgten euch, wie die Bienen thun, und zerstreuten euch in Sëir bis nach Chorma. (45) Und ihr kehrtet zurück und weintet vor dem Ewigen, aber der Ewige hörte nicht auf eure Stimme, und neigte sein Ohr euch nicht zu. (46) Und so bliebet ihr zu Kadesch lange Zeit, so lange ihr bliebet.

2. (1) Und wir wandten uns und zogen nach der Wüste, den Weg zum Schilfmeere, so wie der Ewige zu mir geredet hatte; und wir zogen um das Gebirge Sëir lange Zeit.

רש״י

אֶלָּא יְרִידָה׃ (44) כאשר תעשינה הדבורים. מה הַדְּבוֹרָה הַזֹּאת כְּשֶׁהִיא מַכָּה אֶת הָאָדָם מִיָּד מֵתָה, אַף הֵם כְּשֶׁהָיוּ נוֹגְעִים בָּכֶם מִיָּד מֵתִים׃ (45) ולא שמע ה׳ בקולכם. כִּבְיָכוֹל עֲשִׂיתֶם מִדַּת רַחֲמָיו כְּאִלּוּ אַכְזָרִי׃ (46) ותשבו בקדש ימים רבים. י״ט שָׁנָה שֶׁנֶּאֱמַר „כַּיָּמִים אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם בִּשְׁאַר הַמַּסָּעוֹת וְהֵם הָיוּ ל״ח שָׁנָה, י״ט מֵהֶם עָשׂוּ בְּקָדֵשׁ וי״ט שָׁנָה הוֹלְכִים וּמְטוֹרָפִים וְחָזְרוּ לְקָדֵשׁ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר „וַיְנִיעֵם בַּמִּדְבָּר" (במדבר ל״ב) כַּךְ מָצָאתִי בְּסֵדֶר עוֹלָם׃

ב (1) ונפן ונסע המדברה. אִלּוּ לֹא חָטְאוּ הָיוּ עוֹבְרִים דֶּרֶךְ הַר שֵׂעִיר לִיכָּנֵס לָאָרֶץ מִן

(44) כאשר תעשינה הדבורים So wie die Bienen, nachdem sie gestochen, gleich absterben, ebenso starben auch diese Leute, nachdem sie euch angegriffen hatten. (45) ולא שמע ה׳ בקלכם Wenn dies bei Gott möglich wäre, hättet ihr seine Barmherzigkeit in Härte verwandelt. (46) ותשבו בקדש ימים רבים Neunzehn Jahre, denn es heißt hier: wie die Zeit, die ihr habt verweilen müssen auf den andern Zügen, diese ganze Zeit betrug 38 Jahre; davon 19 in Kadesch, und eben solange irrten sie planlos herum, und kamen nach Kadesch zurück, wie es (M. 4. 32, 33) heißt: Er ließ sie in der Wüste herumirren, so im Seder Olam.

2. (1) ונסע המדברה Hätten sie nicht gesündigt, so wären sie über den Berg nach Palästina gekommen, von seiner Süd- nach der Nord-

(2) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ (3) רַב־לָכֶם סֹב אֶת־הָהָר הַזֶּה פְּנוּ לָכֶם צָפֹנָה׃ (4) וְאֶת־הָעָם צַו לֵאמֹר אַתֶּם עֹבְרִים בִּגְבוּל אֲחֵיכֶם בְּנֵי־עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר וְיִירְאוּ מִכֶּם וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד׃ (5) אַל־תִּתְגָּרוּ בָם כִּי לֹא־אֶתֵּן לָכֶם מֵאַרְצָם עַד מִדְרַךְ כַּף־רָגֶל כִּי־יְרֻשָּׁה

(2) Und der Ewige sprach zu mir, also: (3) Genug für euch das Herumziehen um dies Gebirge; wendet euch gegen Mitternacht. (4) Und dem Volke gebiete und sprich: Ihr ziehet nun vorüber an der Grenze eurer Brüder, der Söhne Esavs, die in Seïr wohnen; und sie werden sich vor euch fürchten; aber nehmet euch sehr iu Acht! (5) Erreget euch nicht zum Krieg mit ihnen, denn ich werde euch von ihrem Lande auch nur den Tritt eines Fußes nicht

רש"י

דרומו לצפונו, ובשביל שקלקלו הפכו לצד המדבר שהוא בין ים סוף לדרומו של הר שעיר והלכו אצל דרומו מן המערב למזרח דרך ים סוף דרך יציאתן ממצרים שהוא במקצוע דרומית מערבית, משם היו הולכים לצד המזרח: ונסב את הר שעיר. כל דרומו עד ארץ מואב: (3) פנו לכם צפונה. סובו לכם לרוח מזרחית מן הדרום לצפון פניכם לצפון: נמצאו הולכין את רוח מזרחית וזהו שנאמר ויבואו ממזרח שמש לארץ מואב (שופטי׳ י"א): (4) ונשמרתם ומהו השמירה? אל תתגרו בם: (5) עד מדרך כף רגל. אפילו מדרך כף רגל, כלומר אפילו דריסת הרגל איני מרשה לכם לעבור בארצם שלא ברשות ומ"א עד שיבוא יום דריסת כף רגל על הר הזתים שנאמר ועמדו רגליו וגו׳ (זכריה י"ד): ירושה לעשו.

seite, aber wegen ihres Vergehens mußten sie in entgegengesetzter Richtung in die Wüste ziehen, welche zwischen dem Schilfmeere und der südlichen Seite des Gebirges Seïr liegt; dort zogen sie längs der Südseite von Westen nach Osten gegen das Schilfmeer auf der Straße ihres Auszuges aus Egypten, welches südwestlich liegt; von dort zogen sie nach Osten. ונסב את הר שעיר Seine ganze Südseite bis zum Lande Moab. (3) פנו לכם צפונה Zieht nun längs der Ostseite, von Süden gen Norden; das Gesicht gen Norden gekehrt, folglich zogen sie an der Ostseite. Dies meint die Schrift (Richter 11, 8): Sie kamen von der Ostseite nach dem Lande Moab, (4) ונשמרתם מאוד Hütet euch sehr, sie anzugreifen. (5) עד מדרך כף רגל Nicht einen Fußbreit erlaube ich euch in ihrem Lande zu betreten, ohne ihre Einwilligung; nach dem Midrasch heißt es: Bis zum Tage, wo die göttliche Glorie auf dem Oelberge erstrahlen wird, wie es (Secharja 14, 4) heißt: Er wird auftreten auf dem Oelberge. ירושה

לְעֵשָׂו נָתַתִּי אֶת־הַר שֵׂעִיר׃ (6) אֹכֶל תִּשְׁבְּרוּ מֵאִתָּם בַּכֶּסֶף וַאֲכַלְתֶּם וְגַם־מַיִם תִּכְרוּ מֵאִתָּם בַּכֶּסֶף וּשְׁתִיתֶם׃ (7) כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶךָ יָדַע לֶכְתְּךָ אֶת־הַמִּדְבָּר הַגָּדֹל הַזֶּה זֶה ׀ אַרְבָּעִים שָׁנָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ לֹא חָסַרְתָּ דָּבָר׃ (8) וַנַּעֲבֹר מֵאֵת אַחֵינוּ בְנֵי־עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר מִדֶּרֶךְ הָעֲרָבָה מֵאֵילַת וּמֵעֶצְיֹן גָּבֶר* ס וַנֵּפֶן

geben; denn dem Esav zur Besitzung gab ich das Gebirge Seïr. (6) Speise sollt ihr von ihnen kaufen um Geld, daß ihr esset, und auch Wasser sollt ihr von ihnen erkaufen um Geld, daß ihr trinket. (7) Denn der Ewige, dein Gott, hat dich gesegnet in allem Werk deiner Hand; er beachtete deinen Zug durch diese große Wüste, nun schon vierzig Jahre ist der Ewige, dein Gott, mit dir; nichts hast du entbehrt. (8) Und so zogen wir vorüber, weg von unsern Brüdern, den Söhnen Esavs, die in Seïr wohnen, von dem Wege durch die Steppe, von Elath

רש״י

מֵאַבְרָהָם. עֶשֶׂר עֲמָמִים נָתַתִּי לוֹ שִׁבְעָה לָכֶם וְקֵנִי וּקְנִזִּי וְקַדְמוֹנִי הֵן עַמּוֹן וּמוֹאָב וְשֵׂעִיר אַחַת מֵהֶם לְעֵשָׂו וְהַשְּׁתַּיִם לִבְנֵי לוֹט בִּשְׂכַר שֶׁהָלַךְ אִתּוֹ לְמִצְרַיִם וְשָׁתַק עַל מַה שֶּׁהָיוּ אוֹמְרִים עַל אִשְׁתּוֹ אֲחוֹתִי הִיא עֲשָׂאוֹ כִּבְנוֹ: (6) תכרו. לְשׁוֹן מִקָּח וְכֵן אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי (בראשית נ׳) שֶׁכֵּן בִּכְרַכֵּי הַיָּם קוֹרִין לִמְכִירָה כִּירָה: (7) כי ה׳ אלהיך ברכך. לְפִיכָךְ לֹא תִכְפּוּ (ס״א תכפרו) אֶת טוֹבָתוֹ לְהֵרָאוֹת כְּאִלּוּ אַתֶּם עֲנִיִּים אֶלָּא הַרְאוּ עַצְמְכֶם עֲשִׁירִים: (8) ונפן ונעבור. לְצַד צָפוֹן הַפֹּנֶה פָּנִים לַהֲלוֹךְ רוּחַ מִזְרָחִית:

לעשו Als Erbtheil von Abraham. Zehn Völkerschaften gab ich dem Abraham, sieben davon gehören euch, Keni, Kenisi und Kadmoni werden auch Amon, Moab und Seïr genannt, Seïr, eines davon, gehört dem Esaw, die andern zwei den Nachkommen Lots, zum Lohne, weil er mit Abraham nach Egypten gezogen, und verschwiegen war, als es von seiner Frau hieß, sie ist seine Schwester, daher erwarb er sich wie sein Sohn das Erbrecht. (6) תכרו Heißt kaufen, gleich (M, נ, 50) אשר כריתי לי, in den Seestädten heißt kaufen כירה. (7) כי ה׳ אלהיך ברכך Daher sollt ihr nicht dankvergessend sein, euch nicht wie Arme zeigen, sondern als Reiche erscheinen. (8) ונפן ונעבור Gegen die Nordseite, wir wandten uns gegen die Nordseite, um dann längs der Ostseite zu ziehen.

וַנַּעֲבֹר דֶּרֶךְ מִדְבַּר מוֹאָב׃ (9) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אַל־תָּצַר אֶת־מוֹאָב וְאַל־תִּתְגָּר בָּם מִלְחָמָה כִּי לֹא־אֶתֵּן לְךָ מֵאַרְצוֹ יְרֻשָּׁה כִּי לִבְנֵי־לוֹט נָתַתִּי אֶת־עָר יְרֻשָּׁה׃ (10) הָאֵמִים לְפָנִים יָשְׁבוּ בָהּ עַם גָּדוֹל וְרַב וָרָם כָּעֲנָקִים׃ (11) רְפָאִים יֵחָשְׁבוּ אַף־הֵם כָּעֲנָקִים

und Ezjon-Geber; und wandten uns und zogen auf dem Wege nach der Wüste Moabs. (9) Da sprach der Ewige zu mir: Feinde Moab nicht an und errege dich nicht zum Krieg mit ihnen, denn ich werde dir von seinem Lande keine Besitzung geben, denn den Söhnen Lots habe ich Ar gegeben zur Besitzung. (10) Die Emim wohnten vormals darin; ein Volk, groß und viel, und hoch wie die Anakim. (11) Als Rephaim werden auch sie geachtet wie die Anakim,

רש"י

(9) ואל תתגר. לֹא אָסַר לָהֶם עַל מוֹאָב אֶלָּא מִלְחָמָה אֲבָל מְיָרְאִים הָיוּ אוֹתָם וְנִרְאִים לָהֶם כְּשֶׁהֵם מְזוּיָּנִים, לְפִיכָךְ כְּתִיב וַיָּגָר מוֹאָב מִפְּנֵי הָעָם (במדבר כ"ב) שֶׁהָיוּ שׁוֹלְלִים וּבוֹזְזִים אוֹתָם, אֲבָל בִּבְנֵי עַמּוֹן נֶאֱמַר אַל תִּתְגָּר בָּם שׁוּם גֵּרוּי בִּשְׂכַר צְנִיעוּת אִמָּם שֶׁלֹּא פִּרְסְמָה עַל אָבִיהָ כְּמוֹ שֶׁעָשְׂתָה הַבְּכִירָה שֶׁקָּרְאָה שֵׁם בְּנָהּ מוֹאָב: ער. שֵׁם הַמְּדִינָה: (10) האמים לפנים וגו'. אַתָּה סָבוּר שֶׁזּוֹ אֶרֶץ רְפָאִים שֶׁנָּתַתִּי לוֹ לְאַבְרָהָם לְפִי שֶׁהָאֵמִים שֶׁהֵם רְפָאִים יָשְׁבוּ בָהּ לְפָנִים אֲבָל לֹא זוֹ הִיא כִּי אוֹתָן רְפָאִים הוֹרַשְׁתִּי מִפְּנֵי בְּנֵי לוֹט וְהוֹשַׁבְתִּים תַּחְתָּם: (11) רפאים יחשבו וגו'. רְפָאִים הָיוּ נֶחֱשָׁבִין אוֹתָם אֵמִים

(9) ואל תתגר בם Er verbot, gegen Moab bloß Krieg zu führen, aber Furcht durften sie ihnen einjagen, und vor ihnen bewaffnet erscheinen, daher heißt es: Moab fürchtete sich vor dem Volke, das unter ihnen plünderte und Beute machte. Aber von den Nachkommen Amons heißt es: ואל תתגר בם Du darfst sie nicht reizen, als Lohn für die Verschwiegenheit ihrer Mutter, welche ihren Vater Lot nicht öffentlich beschämte, so wie die ältere es gethan, und ihren Sohn nach dem Vater מואב = מֵאָב benannte. ער So hieß die Landschaft. (10) האמים לפנים Du meinst etwa, daß dies sei das Land der רפאים, welches ich dem Abraham gegeben, weil es heißt: Die אימים eigentlich רפאים es vormals bewohnten, dem ist aber nicht so, denn diese רפאים vertrieb ich vor den Nachkommen Lot's und setzte an ihrer Stelle Lot's Nachkommen ein. (11) רפאים יחשב Diese אימים

והמאבים יקראו להם אמים׃ (12) ובשעיר ישבו החרים לפנים ובני עשו יירשום וישמידום מפניהם וישבו תחתם כאשר עשה ישראל לארץ ירשתו אשר־נתן יהוה להם׃ (13) עתה קמו ועברו לכם את־נחל זרד ונעבר את־נחל זרד׃ (14) והימים אשר־הלכנו מקדש ברנע עד אשר־עברנו את־נחל זרד שלשים ושמנה שנה עד־תם כל־הדור אנשי המלחמה מקרב המחנה כאשר נשבע יהוה להם׃ (14) וגם יד־יהוה היתה בם להמם מקרב המחנה עד תמם׃ (16) ויהי כאשר־תמו כל־אנשי המלחמה למות מקרב העם׃ ס (17) וידבר יהוה אלי

und die Moabim nennen sie Emim. (12) Und in Seïr wohnten die Chorim vormals, aber die Söhne Esavs vertrieben sie und vertilgten sie vor sich her, und wohnten an ihrer Statt; sowie Jisrael gethan mit dem Lande seiner Besitzung, das der Ewige ihnen gegeben. (13) Nun machet euch auf, und ziehet über den Bach Sered; und wir zogen über den Bach Sered. (14) Die Zeit aber, die wir gegangen von Kadesch-Barnea bis das wir gezogen über den Bach Sered, war acht und dreißig Jahre, bis dahin war das ganze Geschlecht der Kriegsleute aus dem Lager, so wie der Ewige ihnen zugeschworen hatte. (15) Und auch die Hand des Ewigen war an ihnen, sie zu vertilgen aus dem Lager, bis sie dahin waren. (16) Und es geschah, als alle die Kriegsleute, völlig ausgestorben waren aus dem Volke, (17) Da redete der Ewige zu mir,

רש״י

בענקים הנקראים רפאים ע״ש שכל הרואה אותם ידיו מרפות׃ אימים. ע״ש שאימתם מוטלת על הבריות. וכן בשעיר ישבו החורים ונתתים לבני עשו׃ (12) יירשום. לשון הוה. כלומר נתתי בהם כח שהיו מורישים אותם והולכים׃ (15) היתה בם. למהר ולהומם בתוך מ׳ שנה שלא יגרמו לבניהם עוד להתעכב במדבר׃ (16) ויהי כאשר תמו וכו׳. וידבר ה׳ אלי וגו׳. אבל משלוח המרגלים ע״כ לא

die damals in Seïr lebten, welche ich dann den Nachkommen Esav's preisgab. (12) יירשום Diese Form bezeichnet eine fortdauernde Handlung, nämlich, ich habe ihnen die Kraft gegeben, die Chorim nach und nach zu vertreiben. (15) יד ה׳ היתה בם Um sie schnell in den 40 Jahren zu vertilgen, damit sie ihren Kindern keinen längern Aufenthalt verursachen. (16) כאשר תמו Als die Kriegsleute ausgestorben waren. (17) וידבר ה׳ אלי Aber seit der Aussendung der Kundschafter

לֵאמֹר׃ (18) אַתָּה עֹבֵר הַיּוֹם אֶת־גְּבוּל מוֹאָב אֶת־עָר׃ (19) וְקָרַבְתָּ מוּל בְּנֵי עַמּוֹן אַל־תְּצֻרֵם וְאַל־תִּתְגָּר בָּם כִּי לֹא־אֶתֵּן מֵאֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן לְךָ יְרֻשָּׁה כִּי לִבְנֵי־לוֹט נְתַתִּיהָ יְרֻשָּׁה׃ (20) אֶרֶץ רְפָאִים תֵּחָשֵׁב אַף־הִוא רְפָאִים יָשְׁבוּ־בָהּ לְפָנִים וְהָעַמֹּנִים יִקְרְאוּ לָהֶם זַמְזֻמִּים׃ (21) עַם גָּדוֹל וְרַב וָרָם כָּעֲנָקִים וַיַּשְׁמִידֵם יְהוָה מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשֻׁם וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם׃ (22) כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לִבְנֵי עֵשָׂו

und sprach: (18) Du ziehest heute vorüber an der Grenze Moabs, am Ar, (19) Und nahest gegen die Söhne Ammons: Feinde sie nicht an, und errege dich nicht zum Krieg mit ihnen, denn ich werde dir vom Lande der Söhne Ammons keine Besitzung geben, denn den Söhnen Lots habe ich es gegeben zur Besitzung. (20) Als Land der Rephaim wird auch dies geachtet; Rephaim wohnten vormals darin, und die Ammonim nennen sie Samsummim. (21) Ein Volk, groß und viel, und hoch wie die Anakim; und der Ewige vertilgte sie vor ihnen, und sie vertrieben sie, und wohnten an ihrer Statt. (22) So wie er gethan den Söhnen Esavs,

רש"י

נֶאֱמַר בְּפָרָשָׁה „וַיְדַבֵּר" אֶלָּא „וַיֹּאמֶר" לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל ל"ח שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל נְזוּפִים לֹא נִתְיַחֵד עִמּוֹ הַדִּבּוּר בִּלְשׁוֹן חִבָּה פָּנִים אֶל פָּנִים וְיִשּׁוּב הַדַּעַת, לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה עַל הַנְּבִיאִים, אֶלָּא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל: אנשי המלחמה. מִבֶּן כ' שָׁנָה הַיּוֹצְאִים בַּצָּבָא: (18 19) אתה עובר היום את גבול מואב וקרבת מול בני עמון. מִכָּאן, שֶׁאֶרֶץ עַמּוֹן לְצַד צָפוֹן: (20) ארץ רפאים תחשב. אֶרֶץ רְפָאִים נֶחְשֶׁבֶת אַף הִיא, לְפִי שֶׁהָרְפָאִים יָשְׁבוּ בָהּ

heißt es in der Paraſcha nicht וידבר, sondern ויאמר, es lehrt, daß in den 38 Jahren, in welchen die Israeliten unter Bann waren, Gott keine liebevolle, persönliche Ansprache an ihnen gerichtet hatte, woraus erhellt, daß die göttliche Glorie den Profeten nur Israels wegen sich offenbarte. אנשי המלחמה Von 20 Jahren weiter, welche in den Krieg ziehen. (18) אתה עובר היום Gegen das Land der Kinder Amons, hieraus folgt, daß das Land von Amon gegen Norden lag. (20) ארץ רפאים תחשב Auch dies heißt das Land der Refaim, weil diese

הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֶת־
הַחֹרִי מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשֻׁם וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם
עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ (23) וְהָעַוִּים הַיֹּשְׁבִים
בַּחֲצֵרִים עַד־עַזָּה כַּפְתֹּרִים הַיֹּצְאִים
מִכַּפְתֹּר הִשְׁמִידֻם וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם׃
(24) קוּמוּ סְּעוּ וְעִבְרוּ אֶת־נַחַל אַרְנֹן
רְאֵה נָתַתִּי בְיָדְךָ אֶת־סִיחֹן מֶלֶךְ־חֶשְׁבּוֹן
הָאֱמֹרִי וְאֶת־אַרְצוֹ הָחֵל רָשׁ וְהִתְגָּר בּוֹ
מִלְחָמָה׃ (25) הַיּוֹם הַזֶּה אָחֵל תֵּת
פַּחְדְּךָ וְיִרְאָתְךָ עַל־פְּנֵי הָעַמִּים תַּחַת
כָּל־הַשָּׁמָיִם אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן שִׁמְעֲךָ
וְרָגְזוּ וְחָלוּ מִפָּנֶיךָ׃ (26) וָאֶשְׁלַח

die in Seïr wohnen, vor denen er den Chori vertilgt, und sie vertrieben sie, und wohnten an ihrer Statt bis auf diesen Tag. (23) Und die Awim, die da wohnten in Gehöften bis Assa, haben die Kaphthorim, die aus Kaphthor kamen, vertilgt, und wohnten an ihrer Statt. — (24) Machet euch auf, ziehet hin und setzet über den Bach Arnon. Siehe, ich gebe in deine Hand den Sichon, König von Cheschbon, den Emori, und sein Land; fang an einzunehmen und errege dich zum Krieg mit ihm. (25) Diesen Tag will ich anfangen, Schrecken und Furcht vor dir zu legen über die Völker unter dem ganzen Himmel; wie sie hören werden deinen Ruf, werden sie beben und zittern vor dir. (26) Und ich

רש"י

לְפָנִים, אֲבָל לֹא זוּ הִיא שֶׁנָּתַתִּי לְאַבְרָהָם׃ (23)
והעוים היושבים בחצרים וגו׳. עַוִּים מִפְּלִשְׁתִּים הֵם,
שֶׁעִמָּהֶם הֵם נֶחְשָׁבִים בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ שֶׁנֶּאֱמַר „חֲמֵשֶׁת
סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים הָעַזָּתִי וְהָאַשְׁדּוֹדִי וְהָאֶשְׁקְלוֹנִי וְהַגִּתִּי
וְהָעֶקְרוֹנִי וְהָעַוִּים" (יהושע י"ג) וּמִפְּנֵי הַשְּׁבוּעָה
שֶׁנִּשְׁבַּע אַבְרָהָם לַאֲבִימֶלֶךְ לֹא יָכְלוּ יִשְׂרָאֵל לְהוֹצִיא
אַרְצָם מִיָּדָם וְהֵבֵאתִי אֲלֵיהֶם כַּפְתּוֹרִים וְהִשְׁמִידוּם
וְיָשְׁבוּ תַחְתָּם וְעַכְשָׁיו אַתֶּם מוּתָּרִים לְקַחְתָּהּ מִיָּדָם
(חולין ס׳)׃ (25) תחת כל השמים. לִמֵּד שֶׁעָמְדָה

vormals da wohnten, es ist aber nicht dasselbe, welches ich dem Abraham geschenkt. (23) והעוים היושבים בחצרים Die Awim gehören zu den Pelischtim, denn sie werden im Buche (Josua 13, 7) zu ihnen gezählt; dort heißt es: fünf Häupter der Pelischtim, der Asatti, Aschdodi, Aschkeloni, Gatti und Ekroni, wie auch Awim; weil also Abraham dem Awimelech Friede zugeschworen hatte, durften die Israeliten den Pelischtim das Land nicht entreißen. Ich brachte die Kaftorim über sie, sie wurden von ihnen vertilgt, und besetzten sich an ihrer Stelle; von ihnen ist es nun euch erlaubt, das Land zu erobern. (25) תחת כל השמים Dies zeigt an, daß dem Mosche,

מַלְאָכִים מִמִּדְבַּר קְדֵמוֹת אֶל־סִיחוֹן
מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן דִּבְרֵי שָׁלוֹם לֵאמֹר׃
(27) אֶעְבְּרָה בְאַרְצֶךָ בַּדֶּרֶךְ בַּדֶּרֶךְ אֵלֵךְ
לֹא אָסוּר יָמִין וּשְׂמֹאול׃ (28) אֹכֶל
בַּכֶּסֶף תַּשְׁבִּרֵנִי וְאָכַלְתִּי וּמַיִם בַּכֶּסֶף
תִּתֶּן־לִי וְשָׁתִיתִי רַק אֶעְבְּרָה בְרַגְלָי׃
(29) כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ־לִי בְּנֵי עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים
בְּשֵׂעִיר וְהַמּוֹאָבִים הַיֹּשְׁבִים בְּעָר עַד
אֲשֶׁר־אֶעֱבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶל־הָאָרֶץ

sandte Boten von der Wüste Kedemoth zu Sichon, dem König von Cheschbon, mit Worten des Friedens, und sprach: (27) Ich möchte durch dein Land ziehen; immer auf der Heerstraße will ich gehen, nicht davon weichen rechts oder links. (28) Speise sollst du um Geld mir verkaufen, daß ich esse, und Wasser sollst du um Geld mir geben, daß ich trinke, nur durchziehen möchte ich zu Fuß. (29) So wie mir gethan die Söhne Esavs, die in Seïr wohnen, und die Moabim, die in Ar wohnen; bis daß ich über den Jarden ziehe in

רש"י

חמה למשה, ביום מלחמת עוג (תענית כ' וע"ז כ"ד) (ס"א סיחון) ונודע הדבר תחת כל השמים: (26) ממדבר קדמות. אף על פי שלא צוני המקום לקרא לסיחון לשלום למדתי ממדבר סיני מן התורה שקדמה לעולם כשבא הקב"ה ליתנה לישראל חזר אותה על עשו וישמעאל וגלוי לפניו שלא יקבלוה, ואע"פ כן פתח להם בשלום. אף אני קדמתי את סיחון בדברי שלום. ד"א ממדבר קדמות ממך למדתי שקדמת לעולם, יכול היית לשלוח ברק אחד לשרוף את המצרים, אלא שלחתני מן המדבר אל פרעה לאמר "שלח את עמי" במתון: (29) כאשר עשו לי בני עשו. לא לענין לעבור את ארצם, אלא

an dem Tage, wo er gegen Og Krieg führte, die Sonne stille stand, welcher Sieg allen Weltbewohnern (תחת כל השמים) bekannt wurde. (26) ממדבר קדמות Obzwar mir nicht geboten ward, dem Sichon den Frieden anzubieten, nahm ich mir dennoch ein Beispiel an der Gesetzgebung in der Wüste. Gott bot die Thora zuerst dem Esaw und Jischmael an, und obgleich er wußte, daß sie selbe nicht annehmen werden, ließ er ihnen dessenungeachtet sein Wohlwollen kund geben; so habe ich dem Sichon Frieden angeboten. Nach anderer Deutung: Ich habe Friedfertigkeit von dir, du Urheber des Weltalls (קדמות = קדמון) erlernt; du hättest mit einem einzigen Blitze ganz Egypten vernichten können, aber du sandtest mich aus der Wüste zu Pharao hin, damit ich ihm in aller Ergebenheit mittheile, er möge das Volk ziehen lassen. (29) כאשר עשו Nicht etwa wegen des Passirens durch ihr Land,

אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נֹתֵן לָנוּ׃ (30) וְלֹא אָבָה סִיחֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן הַעֲבִרֵנוּ בּוֹ כִּי־הִקְשָׁה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת רוּחוֹ וְאִמֵּץ אֶת־לְבָבוֹ לְמַעַן תִּתּוֹ בְיָדְךָ כַּיּוֹם הַזֶּה׃ ס ששי (31) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רְאֵה הַחִלֹּתִי תֵּת לְפָנֶיךָ אֶת־סִיחֹן וְאֶת־אַרְצוֹ הָחֵל רָשׁ לָרֶשֶׁת אֶת־אַרְצוֹ׃ (32) וַיֵּצֵא סִיחֹן לִקְרָאתֵנוּ הוּא וְכָל־עַמּוֹ לַמִּלְחָמָה יָהְצָה׃ (33) וַיִּתְּנֵהוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ וַנַּךְ אֹתוֹ וְאֶת־בָּנָו וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ׃ (34) וַנִּלְכֹּד אֶת־כָּל־עָרָיו בָּעֵת הַהִוא וַנַּחֲרֵם אֶת־כָּל־עִיר מְתִם

das Land, das der Ewige, unser Gott, uns gibt. (30) Aber es wollte nicht Sichon, König von Cheschbon, uns bei sich durchziehen lassen, denn der Ewige, dein Gott, verhärtete seinen Sinn und machte kühn sein Herz, um ihn in deine Hand zu geben, wie es jetzt geschehen ist. (31) Und der Ewige sprach zu mir: Siehe, ich fange an, hinzugeben vor dir den Sichon und sein Land, fang an einzunehmen, einzunehmen sein Land. (32) Und Sichon zog aus, uns entgegen, er und sein ganzes Volk, zum Kriege nach Jahez. (33) Und der Ewige, unser Gott, gab ihn hin vor uns, und wir schlugen ihn und seine Söhne und sein ganzes Volk. (34) Und wir eroberten all seine Städte in derselben Zeit, und bannten jede Stadt, Männer

רש"י

לְעִנְיַן מֶכֶר אוֹכֶל וּמַיִם: עד אשר אעבר את הירדן. מוּסָב עַל אֶעְבְּרָה בְאַרְצֶךָ: (31) החילותי תת לפניך. כָּפָה שַׂר שֶׁל אֱמוֹרִיִּים שֶׁלְּמַעְלָה תַּחַת רַגְלָיו שֶׁל מֹשֶׁה, וְהִדְרִיכוֹ עַל צַוָּארוֹ: (32) ויצא סיחון. לֹא שָׁלַח בִּשְׁבִיל עוֹג לַעֲזוֹר לוֹ. לְלַמֶּדְךָ שֶׁלֹּא הָיוּ צְרִיכִים זֶה לָזֶה: (33) ואת בניו. בנו כְּתִיב שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן גִּבּוֹר כְּמוֹתוֹ: (34) מתם. אֲנָשִׁים. בְּבִזַּת סִיחוֹן נֶאֱמַר „בָּזַזְנוּ לָנוּ" לְשׁוֹן בִּזָּה, שֶׁהָיְתָה חֲבִיבָה

sondern wegen des Verkaufes von Speisen und Getränken. עד אשר אעבר את הירדן Dies hat Bezug auf die Stelle (V. 27) אעברה בארצך. (31) החלותי תת לפניך Er stürzte den Schutzherrn der Emoriter von seiner Höhe zu Mosches Füßen und befahl diesem, den Fuß auf dessen Hals zu setzen. (32) ויצא סיחן Er schickte nicht um Og, daß er ihm beistehe, dies beweist, daß sie einander nicht benöthigten. (33) ואת בניו Es heißt בנו, weil er einen Heldensohn hatte, heldenmüthig wie er war. (34) מתם Männer, bei der Plünderung von Sichon steht בזזנו לנו, weil dies ihnen sehr erwünscht war, indem Jeder für sich erbeutete; als

וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף לֹא הִשְׁאַרְנוּ שָׂרִיד׃ (35) רַק הַבְּהֵמָה בָּזַזְנוּ לָנוּ וּשְׁלַל הֶעָרִים אֲשֶׁר לָכָדְנוּ׃ (36) מֵעֲרֹעֵר אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת־נַחַל אַרְנֹן וְהָעִיר אֲשֶׁר בַּנַּחַל וְעַד־הַגִּלְעָד לֹא הָיְתָה קִרְיָה אֲשֶׁר שָׂגְבָה מִמֶּנּוּ אֶת־הַכֹּל נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ׃ (37) רַק אֶל אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן לֹא קָרָבְתָּ כָּל־יַד נַחַל יַבֹּק וְעָרֵי הָהָר וְכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃

ג (1) וַנֵּפֶן וַנַּעַל דֶּרֶךְ הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן לִקְרָאתֵנוּ הוּא וְכָל־

und die Weiber und die Kinder; wir ließen keinen Entronnenen übrig. (35) Nur das Vieh erbeuteten wir für uns, und die Beute der Städte, die wir erobert. (36) Von Aroër an, das am Ufer des Baches Arnon, und die Stadt, die am Bache und bis Gilead, war keine Stadt, die uns zu fest war; Alles gab der Ewige, unser Gott, vor uns hin. (37) Nur zum Lande der Söhne Ammons nahetest du nicht; der ganzen Seite des Baches Jabbok und den Städten des Gebirges und Allem, was der Ewige, unser Gott, verboten hatte.

3. (1) Und wir wandten uns und zogen hinauf den Weg nach Baschan; da zog aus Og, der König von Baschan uns entgegen,

רש״י

עֲלֵיהֶם וּבוֹזְזִים אִישׁ לוֹ. וּכְשֶׁבָּא לְבִזַּת עוֹג, כְּבָר הָיוּ שְׂבֵעִים וּמְלֵאִים וְהָיְתָה בְזוּיָה בְּעֵינֵיהֶם וּמְקָרְעִין וּמַשְׁלִיכִין בְּהֵמָה וּבְגָדִים וְלֹא נָטְלוּ כִּי אִם כֶּסֶף וְזָהָב לְכָךְ נֶאֱמַר „בָּזוֹנוּ" לָנוּ, לְשׁוֹן בִּזָּיוֹן, כָּךְ נִדְרַשׁ בְּסִפְרִי (כפ׳ וישב ישראל בשטים במדבר כ״ח)׃ (37) כל יד נחל יבוק, כָּל אֵצֶל נַחַל יַבֹּק׃ וכל אשר צוה ה׳ אלהינו. שֶׁלֹּא לִכְבּוֹשׁ, הִנַּחְנוּ׃

ג (1) ונפן ונעל. כָּל צַד צָפוֹן הוּא עֲלִיָּה׃

sie nun zur Beute von Og kamen, waren sie des Plünderns satt und übervoll, daher sie in ihren Augen geringfügig schien; sie rissen alles auseinander, ließen Vieh und Kleider unbeachtet, und nahmen blos Silber und Gold, daher: בזונו לנו, ein Ausdruck, welcher Geringschätzung (בזונו) anzeigt, (Sifri). (37) כל יד נחל יבק Den ganzen Strich am Bache Jabok. וכל אשר צוה ה׳ Was Gott geboten, nicht zu erobern, ließen wir zurück.

3. (1) ונפן ונעל Die ganze Nordseite war hoch gelegen (deshalb

עַמּוֹ לַמִּלְחָמָה אֶדְרֶעִי׃ (2) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אַל־תִּירָא אֹתוֹ כִּי בְיָדְךָ נָתַתִּי אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וְאֶת־אַרְצוֹ וְעָשִׂיתָ לּוֹ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן׃ (3) וַיִּתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּיָדֵנוּ גַּם אֶת עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וַנַּכֵּהוּ עַד־בִּלְתִּי הִשְׁאִיר־לוֹ שָׂרִיד׃ (4) וַנִּלְכֹּד אֶת־כָּל־עָרָיו בָּעֵת הַהִוא לֹא הָיְתָה קִרְיָה אֲשֶׁר לֹא־לָקַחְנוּ מֵאִתָּם שִׁשִּׁים עִיר כָּל־חֶבֶל אַרְגֹּב מַמְלֶכֶת עוֹג בַּבָּשָׁן׃

er und sein ganzes Volk zum Kriege, nach Edrëi. (2) Da sprach der Ewige zu mir: Fürchte ihn nicht, denn in deine Hand gebe ich ihn und sein ganzes Volk und sein Land, und thue ihm, so wie du gethan hast dem Sichon, König von Emori, der in Cheschbon wohnte. (3) Und der Ewige, unser Gott, gab in unsere Hand auch den Og, König von Baschan, und sein ganzes Volk, und wir schlugen ihn, so daß man ihm nicht einen Entronnenen ließ. (4) Und wir eroberten alle seine Städte in derselben Zeit; es war keine Stadt, die wir ihnen nicht abnahmen; sechzig Städte, den ganzen Landstrich Argob, das Reich Ogs in

רש״י

(2) אל תירא אותו. ובסיחון לא הוצרך לומר אל תירא, אותו אלא מתירא היה משה שלא תעמוד לו זכות ששמש לאברהם שנאמר „ויבא הפליט" (בראשית י״ד) והוא עוג: (4) חבל ארגב. מתרגמינן „בית פלך טרכונא" וראיתי תרגום ירושלמי במגלת אסתר, קורא פלטין טרכונין למדתי „חבל ארגוב, הפרכיא היכל מלך, כלומר שהמלכות נקראת על שמה וכן „את הארגוב" דמלכים אצל היכל מלך הרגו פקח בן רמליהו לפקחיה בן מנחם

(2) אל תירא אותו (תעל). Dies steht nicht bei Sichon, Mosche fürchtete blos, daß das Verdienst, welches Og durch seinen Diensteifer gegen Abraham sich erworben hatte, ihm beistehen könnte, wie es heißt ויבוא הפליט D. i. Og. (4) חבל ארגב Onk. בית פלך טרכונא, פלך heißt ein Kreis, und טרכונא ein rauher Felsen. In einer jerusalemischen Uebersetzung des Buches Esther fand ich, daß טרכון einen Palast bedeutet; ich schloß daraus: חבל heißt der Kreis des königl. Palastes, (Hiparchia) und das Reich hieß nach dem Palast ארגיב; ebenso Kön. 15, 25) ויכהו בארמן — את הארגב beim königl. Palaste ארגיב erschlugen sie den Pekachjahu, Sohn des Menachem, wonach ארגב Hiparchia

(5) כָּל־אֵלֶּה עָרִים בְּצֻרֹת חוֹמָה גְבֹהָה דְּלָתַיִם וּבְרִיחַ לְבַד מֵעָרֵי הַפְּרָזִי הַרְבֵּה מְאֹד׃ (6) וַנַּחֲרֵם אוֹתָם כַּאֲשֶׁר עָשִׂינוּ לְסִיחֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן הַחֲרֵם כָּל־עִיר מְתִם הַנָּשִׁים וְהַטָּף׃ (7) וְכָל־הַבְּהֵמָה וּשְׁלַל הֶעָרִים בַּזּוֹנוּ לָנוּ׃ (8) וַנִּקַּח בָּעֵת הַהִוא אֶת־הָאָרֶץ מִיַּד שְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִנַּחַל אַרְנֹן עַד־הַר חֶרְמוֹן׃ (9) צִידֹנִים יִקְרְאוּ לְחֶרְמוֹן שִׂרְיֹן וְהָאֱמֹרִי יִקְרְאוּ־לוֹ שְׂנִיר׃ (10) כֹּל ׀ עָרֵי הַמִּישֹׁר וְכָל־הַגִּלְעָד וְכָל־הַבָּשָׁן עַד־סַלְכָה וְאֶדְרֶעִי עָרֵי מַמְלֶכֶת

Baschan. (5) Alle diese waren befestigte Städte mit hohen Mauern, Thoren und Riegeln, außer den offenen Städten, deren sehr Viele waren. (6) Und wir bannten sie, so wie wir gethan dem Sichon, König von Cheschbon, bannten jede Stadt, die Männer, die Weiber und die Kinder. (7) Und alles Vieh und die Beute der Städte erbeuteten wir für uns. (8) Und wir nahmen in derselben Zeit das Land aus der Hand der beiden Könige des Emori, der diesseit des Jarden, von dem Bache Arnon bis an den Berg Chermon. (9) — Die Zidonim nennen den Chermon Sirjon, und der Emori nennet ihn Snir. — (10) Alle Städte der Ebene und ganz Gilead und ganz Baschan bis Salcha und Edrëi, die Städte des Königreiches

רש״י

לְמַדְתִּי שֶׁבַּךְ נִקְרֵאת שַׁבַּת הַפַּרְכִיא׃ (5) מערי הפרזי. פְּרוּזוֹת וּפְתוּחוֹת בְּלֹא חוֹמָה. וְכֵן פְּרָזוֹת תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלַיִם (זכריה ב׳)׃ (6) החרם. לְשׁוֹן הֹוֶה הָלוֹךְ וְכָלוֹת׃ (8) מיד. מֵרְשׁוּת׃ (9) צידנים יקראו לחרמון וגו׳. וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר „עַד הַר שִׂיאֹן הוּא חֶרְמוֹן, הֲרֵי לוֹ אַרְבָּעָה שֵׁמוֹת, לָמָּה הוּצְרְכוּ לִכָּתֵב? לְהַגִּיד שֶׁבַח אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁהָיוּ אַרְבָּעָה מַלְכֻיּוֹת מִתְפָּאֲרוֹת בְּכָךְ׃ זוֹ אוֹמֶרֶת עַל שְׁמִי

bedeutet. (5) מערי הפרזי Offene Städte ohne Mauern, ebenso (Zef. 2, 8.) פרזות תשב בירושלים Jerusalem wird offen, ohne Mauern sein. (6) החרם Zeigt eine fortdauernde Handlung an: immerdar verderbend. (8) מיד aus der Gewalt. (9) צידנים יקראו לחרמון Anderswo (M. 5, 4, 48) heißt es: עד הר שיאן? D. i. Chermon, es hatte vier Namen (Chermon, Sirjon, Senir und Sion), diese werden hier benannt, um die Vortrefflichkeit Palästina's zu schildern, daß vier Reiche sich damit rühmten; jedes dieser Reiche wünschte, daß das Land nach seinem Namen genannt werde.

עוֹג בַּבָּשָׁן׃ (11) כִּי רַק־עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן נִשְׁאַר מִיֶּתֶר הָרְפָאִים הִנֵּה עַרְשׂוֹ עֶרֶשׂ בַּרְזֶל הֲלֹה הִוא בְּרַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן תֵּשַׁע אַמּוֹת אָרְכָּהּ וְאַרְבַּע אַמּוֹת רָחְבָּהּ בְּאַמַּת־אִישׁ׃ (12) וְאֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת יָרַשְׁנוּ בָּעֵת הַהִוא מֵעֲרֹעֵר אֲשֶׁר־עַל־נַחַל אַרְנֹן וַחֲצִי הַר־הַגִּלְעָד וְעָרָיו נָתַתִּי לָראוּבֵנִי וְלַגָּדִי׃ (13) וְיֶתֶר הַגִּלְעָד וְכָל־הַבָּשָׁן מַמְלֶכֶת עוֹג נָתַתִּי לַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְנַשֶּׁה כֹּל חֶבֶל הָאַרְגֹּב לְכָל־הַבָּשָׁן הַהוּא יִקָּרֵא אֶרֶץ רְפָאִים׃ (14) יָאִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה לָקַח אֶת־כָּל־

Og in Baschan. (11) Denn nur Og, König von Baschan, war übrig geblieben von dem Reste der Rephaim. Siehe, sein Bettgestell, ein Bettgestell von Eisen, ist noch zu Rabba der Söhne Ammons; neun Ellen ist seine Länge und vier Ellen seine Breite, nach dem Armmaße eines Mannes. (12) Und dieses Land nahmen wir ein in derselben Zeit; von Aroër, das am Bache Arnon und den halben Berg Gilead mit seinen Städten gab ich Rëuben und Gad. (13) Und das übrige Gilead und ganz Baschan, das Königreich des Og, gab ich dem halben Stamm Menasche's; der ganze Strich Argob von ganz Baschan wird genannt das Land der Rephaim. (14) Jair, der Sohn Menasche's nahm den

רש״י

יִקְרָא וְזוּ אוֹמֶרֶת עַל שְׁמֵי יִקְרָא׃ שניר. הוּא שֶׁלֶג בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז וּבִלְשׁוֹן כְּנַעַן׃ (11) מיתר הרפאים. שֶׁהָרְגוּ אַמְרָפֶל וַחֲבֵרָיו בְּעַשְׁתְּרוֹת קַרְנַיִם וְהוּא פָּלַט מִן הַמִּלְחָמָה, שֶׁנֶּאֱמַר וַיָּבֹא הַפָּלִיט זֶהוּ עוֹג׃ באמת איש. בְּאַמַּת עוֹג׃ (12) ואת הארץ הזאת. הָאֲמוּרָה לְמַעְלָה מִנַּחַל אַרְנוֹן וְעַד הַר חֶרְמוֹן׃ ירשנו בעת ההיא מערוער אשר על נחל ארנון. אֵינוֹ מְחוּבָּר לְרֹאשׁוֹ שֶׁל מִקְרָא אֶלָּא לְסוֹפוֹ עַל נָתַתִּי לָרְאוּבֵנִי וְלַגָּדִי, אֲבָל לְעִנְיַן יְרוּשָּׁה עַד הַר חֶרְמוֹן הָיָה׃ (13) ההוא יקרא ארץ רפאים. הִיא אוֹתָהּ שֶׁנָּתַתִּי

שניר heißt in der deutschen und kenaanitischen Sprache Schneeberg (טור תלגא). (11) מיתר הרפאים Welche Amrafel und Genossen in Aschterot Karnajim umgebracht haben; er allein entkam aus der Schlacht, denn: ויבא הפליט d. i. Og. באמת איש Nach dem Vorderarm des Og. (12) ואת הארץ הזאת Welches oben erwähnt ist, vom Bache Arnon, bis zum Berge Chermon. ירשנו בעת ההיא Dies steht in keinem Zusammenhang mit der Einleitung des Satzes, sondern mit dem Schlusse desselben: Ich gebe es dem Stamme Rëuben und Gad. Das Eroberte reichte bis Chermon. (13) ההיא יקרא ארץ רפאים D. i. dasselbe, welches ich dem Abraham gegeben,

חֶבֶל אַרְגֹּב עַד־גְּבוּל הַגְּשׁוּרִי וְהַמַּעֲכָתִי וַיִּקְרָא אֹתָם עַל־שְׁמוֹ אֶת־הַבָּשָׁן חַוֹּת יָאִיר עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ שביעי (15) וּלְמָכִיר נָתַתִּי אֶת־הַגִּלְעָד׃ (16) וְלָראוּבֵנִי וְלַגָּדִי נָתַתִּי מִן־הַגִּלְעָד וְעַד־נַחַל אַרְנֹן תּוֹךְ הַנַּחַל וּגְבֻל וְעַד יַבֹּק הַנַּחַל גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן׃ (17) וְהָעֲרָבָה וְהַיַּרְדֵּן וּגְבֻל מִכִּנֶּרֶת וְעַד יָם הָעֲרָבָה יָם הַמֶּלַח תַּחַת אַשְׁדֹּת הַפִּסְגָּה מִזְרָחָה׃ (18) וָאֲצַו אֶתְכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ חֲלוּצִים תַּעַבְרוּ לִפְנֵי אֲחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־בְּנֵי־חָיִל׃ (19) רַק נְשֵׁיכֶם

ganzen Strich Argob bis zum Gebiete des Geschuri und des Maachati, und nannte sie, das Baschan, nach seinem Namen: Dörfer Jairs, bis auf diesen Tag. (15) Und dem Machir gab ich Gilead. (16) Und Rëuben und Gad gab ich von Gilead bis an den Bach Arnon, die Mitte des Baches und sein Gebiet, bis an den Bach Jabbok, die Grenze der Söhne Ammons. (17) Und die Steppe und den Jarden und sein Gebiet, von Kinnereth bis zum Meere der Steppe, dem Salzmeere, unten am Abhange des Pisga, gegen Sonnenaufgang. (18) Und ich gebot euch in derselben Zeit, und sprach: Der Ewige, euer Gott, gab euch dieses Land, es einzunehmen; gerüstet sollt ihr hinüberziehen vor euern Brüdern, den Kindern Jisrael, all ihr Tapfern! (19) Nur eure Weiber

רש"י

לְאַבְרָהָם: (16) תוך הנחל וגבל. כָּל הַנַּחַל וְעַד מֵעֵבֶר לִשְׂפָתוֹ כְּלוֹמַר עַד וְעַד בִּכְלָל וְיוֹתֵר מִכָּאן: (17) מכנרת. מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַמַּעֲרָבִי הִיא וְנַחֲלַת בְּנֵי גָד מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחִי וְנָפַל בְּגוֹרָלָם רוֹחַב הַיַּרְדֵּן כְּנֶגְדָּם וְעוֹד מֵעֵבֶר שְׂפָתוֹ עַד כִּנֶּרֶת וָהָלְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר וְהַיַּרְדֵּן וּגְבוּל הַיַּרְדֵּן וּמֵעֵבֶר לוֹ: (18) ואצו אתכם. לִבְנֵי רְאוּבֵן וְגָד הָיָה מְדַבֵּר: לפני אחיכם. הֵם הָיוּ הוֹלְכִים לִפְנֵי

(16) תוך הנחל וגבול Das ganze Bach- und Ufergebiet auf der andern Seite, bis dahin, und noch darüber. (17) מכנרת Der See Kinereth liegt auf der Westseite des Jardens, das Erbtheil der Nachkommen Gad's war auf der Ostseite desselben, ihnen fiel die Breite des Jardens, die ihnen gegenüber lag, zu, und noch etwas vom jenseitigen Ufer des Jardens bis zum Kinereth; daher heißt es והירדן וגבול. (18) ואצו אתכם An die Nachkommen Rëubens und Gad's, mit denen er jetzt sprach. לפני אחיכם Diese zogen voraus im Kriege, weil sie Helden waren, ihre

וטפכם ומקנכם ידעתי כי־מקנה רב
לכם ישבו בעריכם אשר נתתי לכם׃
מפטיר (20) עד אשר־יניח יהוה
לאחיכם ככם וירשו גם־הם את־
הארץ אשר יהוה אלהיכם נתן להם
בעבר הירדן ושבתם איש לירשתו
אשר נתתי לכם׃ (21) ואת־יהושוע
צויתי בעת ההוא לאמר עיניך הראת
את כל־אשר עשה יהוה אלהיכם
לשני המלכים האלה כן־יעשה יהוה
לכל־הממלכות אשר אתה עבר שמה׃
(22) לא תיראום כי יהוה אלהיכם הוא
הנלחם לכם׃ ס

ואתחנן

(23) ואתחנן אל־יהוה בעת

und eure Kinder und eure Heerden — ich weiß, daß ihr viel Heerden habt — mögen bleiben in euern Städten, die ich euch gegeben. (20) Bis daß der Ewige Ruhe verschafft euern Brüdern wie euch, und auch sie eingenommen haben das Land, das der Ewige, euer Gott, ihnen gibt jenseit des Jardens; dann kehret zurück, jeder zu seiner Besitzung, die ich euch gegeben. (21) Und dem Jehoschua gebot ich in derselben Zeit, und sprach: Deine Augen sind es, die gesehen haben Alles, was gethan hat der Ewige, euer Gott, diesen beiden Königen: also wird der Ewige thun allen Königreichen, wohin du ziehest. (22) Fürchtet sie nicht; denn der Ewige, euer Gott ist's, der für euch streitet.

(23) Und ich flehete zum Ewigen in derselben Zeit und

רש"י

ישראל למלחמה לפי שהיו גבורים ואויבים נופלים
לפניהם שנאמר וטרף זרוע אף קדקד (דברים ל"ג)
חסלת פרשת אלה הדברים: (23) ואתחנן, אין חנון
בכל מקום אלא לשון מתנת חנם. אע"פ שיש
להם צדיקים לתלות במעשיהם הטובים אין מבקשים
מאת המקום אלא מתנת חנם, לפי שאמר לו וחנותי
את אשר אחן (שמות לג) אמר לו בלשון ואתחנן.

fielen vor ihnen, denn es heißt: (M. 5, 33, 20) Er (Gad) zerreißt den Arm mit dem Scheitel.

(23) ואתחנן — חנון Bedeutet überall einen Gnadenakt; obwohl die Frommen sich auch auf ihr tugendhaftes Wirken berufen könnten, so verlangen sie doch von Gott blos Gnadengeschenke. Weil nun Gott zu Mosche sagte (M. 2, 33:) וחנותי את אשר אחון daher bediente sich.

הַהִוא לֵאמֹר׃ (24) אֲדֹנָי יֱהוִֹה אַתָּה הַחִלּוֹתָ לְהַרְאוֹת אֶת־עַבְדְּךָ אֶת־גָּדְלְךָ וְאֶת־יָדְךָ הַחֲזָקָה אֲשֶׁר מִי־אֵל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה כְמַעֲשֶׂיךָ

sprach: (24) Herr, Ewiger! du hast angefangen deinem Knechte zu zeigen deine Größe und deine starke Hand, denn wo ist ein Gott im Himmel und auf Erden, der thun könnte wie deine Thaten und

רש״י

ד״א זֶה אֶחָד מֵעֲשָׂרָה לְשׁוֹנוֹת שֶׁנִּקְרֵאת תְּפִלָּה כִּדְאִיתָא בְּסִפְרִי׃ בעת ההיא. לְאַחַר שֶׁכָּבַשְׁתִּי אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג, דִּמִּיתִי שֶׁמָּא הוּתַּר הַנֶּדֶר׃ לאמר. זֶה אֶחָד מִג׳ מְקוֹמוֹת שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַמָּקוֹם׃ אֵינִי מַנִּיחֲךָ עַד שֶׁתּוֹדִיעֵנִי, אִם תַּעֲשֶׂה שְׁאֵלָתִי, אִם לַאו (ספרי)׃ (24) ה׳ אלהים. רַחוּם בַּדִּין׃ אתה החילות להראות את עבדך. פֶּתַח, לִהְיוֹת עוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל אַעַ״פִּי שֶׁנִּגְזְרָה גְזֵרָה אָמַר לוֹ׃ מִמְּךָ לָמַדְתִּי שֶׁאָמַרְתָּ לִי וְעַתָּה הַנִּיחָה לִי (שמות ל״ב) וְכִי רוֹפֵס הָיִיתִי בָּךְ? אֶלָּא לִפְתּוֹחַ פֶּתַח שֶׁבִּי הָיָה תָלוּי לְהִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם כְּמוֹ כֵן הָיִיתִי סָבוּר לַעֲשׂוֹת עַכְשָׁיו (שם). את גדלך. זוּ מִדַּת טוּבְךָ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: „וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ ה׳“ (במדבר י״ד)׃ ואת ידך. זוּ יְמִינְךָ שֶׁהִיא פְּשׁוּטָה לְכָל בָּאֵי עוֹלָם׃ החזקה. שֶׁאַתָּה כוֹבֵשׁ בְּרַחֲמִים אֶת מִדַּת הַדִּין בַּחֲזָקָה׃ אשר מי אל וגו׳. אֵינְךָ דוֹמֶה לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ יוֹעֲצִין וְסַנְהֶדְרִין הַמּוֹחִין בְּיָדוֹ כְּשֶׁרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת חֶסֶד

Mosche hier des Ausdruckes ואתחנן. Oder es heißt ואתחנן deshalb, weil dies eines der Ausdrücke ist, durch welche das Gebet bezeichnet wird. בעת ההיא Nachdem ich das Land von Sichon und Og erobert hatte, dachte ich, das Gelübde sei aufgehoben, (ich werde in das Land Israels einziehen dürfen). לאמר Dies ist eine von den drei Stellen (s. פנחס 12, 13, und בהעלותך 27, 15), wo Mosche vor Gott gesprochen, ich kann im Bitten von dir eher nicht ablassen, als bis du mir bekannt gegeben, ob du meinem Ansuchen willfahren möchtest, oder nicht. (24) ה׳ אלהים Der barmherzig im Gerichte ist. אתה החלות להראות Du, o Gott hast deinem Diener den Weg gezeigt, wie man dich um Aufhebung eines gefaßten Beschlusses beharrlich anflehen darf. Mosche sprach: Von deiner Allgüte wurde ich darüber belehrt, daß die (M. 2, 32, 10) von dir gesprochenen Worte ועתה הניחה לי mich nun zum beharrlichen Bitten aufmuntern sollten. Wie damals für Israel, wage ich es nun für mich selbst zu thun. את גדלך D. i. deine Allgüte; ebenso (M. 4, 14, 17) ועתה יגדל נא כח. — ואת ידך Deine Vaterhand, die aufgethan ist, alle geschaffenen Wesen liebend zu schirmen. החזקה In Barmherzigkeit milderst du die strenge Gerechtigkeit. . . . אשר מי אל. Du bist nicht wie Erdenkönige, die von ihren Räthen und Ministern oft abgehalten werden, Gnade walten zu lassen, dich aber

וְכִגְבוּרֹתֶךָ׃ (25) אֶעְבְּרָה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְּבָנֹן׃ (26) וַיִּתְעַבֵּר יְהוָה בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא שָׁמַע אֵלָי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רַב־לָךְ אַל־תּוֹסֶף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בַּדָּבָר הַזֶּה׃ (27) עֲלֵה רֹאשׁ הַפִּסְגָּה וְשָׂא עֵינֶיךָ יָמָּה וְצָפֹנָה וְתֵימָנָה וּמִזְרָחָה וּרְאֵה בְעֵינֶיךָ כִּי־לֹא

wie deine Macht? (25) Ich möchte doch hinüberziehen und sehen das schöne Land, das jenseit des Jarden, dieses schöne Gebirge und den Lebanon. (26) Aber der Ewige ereiferte sich über mich um euretwillen und hörte nicht auf mich, und der Ewige sprach zu mir: Genug! Rede nicht ferner mehr zu mir in dieser Sache! (27) Steige auf die Spitze des Pisga, und erhebe deine Augen gen Abend und gen Mitternacht und gen Mittag und gen Sonnenaufgang, und siehe mit deinen Augen (umher), denn du sollst nicht

רש״י

ולעבור על מדותיו, אתה אין מי ימחה בידך, אם תמחול לי, ותבטל גזרתך. ולפי פשוטו אתה החלות להראות את עבדך מלחמת סיחון ועוג כדכתיב: ראה החלותי תת לפניך (דברים ב׳), הראני מלחמת ל״א מלכים: (25) אעברה נא. אין נא אלא לשון בקשה: ההר הטוב הזה, זו ירושלים. והלבנון. זה בית המקדש (יומא ל״ט): (26) ויתעבר ה׳. נתמלא חמה (ספרי): למענכם: אתם גרמתם לי, וכן היא אומר: ויקציפו על מי מריבה, וירע למשה בעבורם (תהלים ק״ו): רב לך. שלא יאמרו: הרב כמה קשה והתלמיד כמה סרבן מפציר (ספרי). ד״א, רב לך, הרבה מזה שמור לך, רב טוב הצפון לך: (27) וראה בעיניך. בקשת ממני ואראה את הארץ

kann Niemand daran verhindern, mir zu verzeihen und den strengen Beschluß völlig aufzuheben. Der einf. Sinn ist: Du hast angefangen, mich den Sieg über Sichon und Og sehen zu lassen, wie es (M. 5, 2, 31) lautet: החילותי תת לפניך, o, so lasse mich auch die Bekämpfung der 31 Könige sehen! (25) אעברה נא, נא drückt eine Bitte aus. ההר הטוב הזה D. i. Jerusalem. והלבנון D. i. der heil. Tempel. (26) ויתעבר ה׳ Er wurde voll Zorn. למענכם Ihr ward daran schuld, so heißt es (Ps. 106, 32): Sie erregten den Zorn beim Haderwasser, daß Mosche ihretwegen leiden mußte. רב לך Damit es nicht heiße, der Lehrer ist allzustrenge, und der Schüler ist widerspenstig. Oder, רב לך bedeutet: viel größer ist noch der Lohn, der dir fürs künftige Leben aufbewahrt ist, (als das Einziehen in das heil. Land). (27) וראה בעיניך Du verlangst von mir, das gelobte Land zu schauen,

תַּעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה׃ (28) וְצַו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וְחַזְּקֵהוּ וְאַמְּצֵהוּ כִּי־הוּא יַעֲבֹר לִפְנֵי הָעָם הַזֶּה וְהוּא יַנְחִיל אוֹתָם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּרְאֶה׃ (29) וַנֵּשֶׁב בַּגָּיְא מוּל בֵּית פְּעוֹר׃ פ

über diesen Jarden ziehen. (28) Und dem Jehoschua ertheile Befehle, und mache ihn muthig und kühn; denn er soll hinüberziehen vor diesem Volke, und er soll ihnen zum Besitz geben das Land, das du sehen wirst. (29) Und so blicken wir im Thale, Beth-Peor gegenüber.

רש״י

הַטּוֹבָה, אֲנִי מַרְאֶה לְךָ אֶת כֻּלָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיַּרְאֵהוּ ה׳ אֶת כָּל הָאָרֶץ. (דברים ל״ד): (28) וצו את יהושע. עַל הַטְּרָחוֹת וְעַל הַמַּשָּׂאוֹת וְעַל הַמְּרִיבוֹת: וחזקהו ואמצהו. בִּדְבָרֶיךָ, שֶׁלֹּא יֵרַךְ לִבּוֹ לוֹמַר, כְּשֵׁם שֶׁנֶּעֱנַשׁ רַבִּי עֲלֵיהֶם, כָּךְ סוֹפִי לֵיעָנֵשׁ עֲלֵיהֶם׳ מַבְטִיחוֹ אֲנִי כִּי הוּא יַעֲבוֹר וְהוּא יַנְחִיל: כי הוא יעבור. אִם יַעֲבוֹר לִפְנֵיהֶם יִנְחָלוּ, וְאִם לַאו לֹא יִנְחֲלוּ, וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא כְּשֶׁשָּׁלַח מִן הָעָם אֶל הָעַי וְהוּא יָשַׁב וַיַּכּוּ מֵהֶם אַנְשֵׁי הָעַי וגו׳ (יהושע ז׳) וְכֵיוָן שֶׁנָּפַל עַל פָּנָיו אָמַר לוֹ: קוּם לָךְ, (שם) קָם לָךְ כְּתִיב, אַתָּה הוּא הָעוֹמֵד בִּמְקוֹמְךָ וּמְשַׁלֵּחַ אֶת בָּנַי לַמִּלְחָמָה לָמָּה זֶה אַתָּה נוֹפֵל עַל פָּנֶיךָ? לֹא כָךְ אָמַרְתִּי לְמֹשֶׁה רַבְּךָ: אִם הוּא עוֹבֵר עוֹבְרִין, וְאִם לַאו אֵין עוֹבְרִין. (ספרי): (29) ונשב בגיא וגו׳. וְנִצְמַדְתֶּם לְעֲ״אֱ וְאַעֲ״פִּ וְעַתָּה

nun, ich will es dich in seinem ganzem Umfange sehen lassen; Gott zeigte ihm das ganze Land (M. 5, 34, 1). (28) וצו את יהושע Die Mühsale, Lasten und Streitigkeiten betreffend. וחזקהו ואמצהו Stärke und ermuthige ihn durch deine Worte daß er nicht zagend ausrufe: So wie mein Lehrer um ihretwillen gestraft wurde, ebenso werde auch ich ihretwegen zuletzt Strafe erleiden; ich gebe ihm vielmehr die Versicherung, daß er vor diesem Volke vorangehen und ihm das Land vertheilen wird. כי הוא יעבור Wenn er ihnen voranzieht, dann werden sie es in Besitz nehmen, sonst aber nicht. So findest du es auch, als er von dem Volke nach ע׳ aussandte, (s. Jos. 7), er aber zu Hause blieb, da wurden sie von den Einwohnern von ע׳ geschlagen, und als er sich zum Gebete niederwarf, heißt es dort קום לך, geschrieben steht קָם לָךְ, d. h. du stehst zuhause für dich allein und schickst meine Kinder in den Krieg? wozu fällst du auf dein Angesicht? so habe ich es deinem Lehrer Mosche nicht befohlen, sondern wenn er (Jehoschua) voranzieht, dann werden sie es in Besitz nehmen, sonst aber nicht. (29) ונשב בגיא Und ihr hinget da fremden Göttern nach, dessenungeachtet

4. (1) Und nun, Israel! höre auf die Gesetze und die Rechte, die ich euch lehre zu thun; damit ihr lebet, und hinkommet und einnehmet das Land, das der Ewige, der Gott eurer Väter, euch gibt. (2) Thuet nichts hinzu zu dem, was ich euch gebiete, und thuet nichts davon, sondern beobachtet die Gebote des Ewigen, eures Gottes, die ich euch gebiete. (3) Eure Augen sind es, die gesehen haben, was der Ewige gethan wegen Baal-Peor: denn Jedermann, der dem Baal-Peor nachging, den vertilgte der Ewige, dein Gott, aus deiner Mitte. (4) Ihr aber, die ihr hinget an dem Ewigen, euerm Gotte, lebet alle heute. (5) Siehe, ich habe euch gelehrt Gesetze und Rechte, so wie mir geboten der Ewige, mein Gott, also zu thun im Lande, wohin ihr kommet, es einzunehmen. (6) So beobachtet

ד (1) וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע אֶל־הַחֻקִּים וְאֶל־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תִּחְיוּ וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נֹתֵן לָכֶם׃ (2) לֹא תֹסִפוּ עַל־הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם וְלֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ לִשְׁמֹר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם׃ (3) עֵינֵיכֶם הָרֹאֹת אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה בְּבַעַל פְּעוֹר כִּי כָל־הָאִישׁ אֲשֶׁר הָלַךְ אַחֲרֵי בַעַל־פְּעוֹר הִשְׁמִידוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִקִּרְבֶּךָ׃ (4) וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם׃ שני בשבת (5) רְאֵה | לִמַּדְתִּי אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי יְהוָה אֱלֹהָי לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּקֶרֶב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּאִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ (6) וּשְׁמַרְתֶּם

רש״י

heißt es: Gehorche Israel den göttl. Geboten, und alles soll dir vergeben werden; ich aber war nicht so glücklich, Vergebung zu erlangen!

ישראל שמע אל החקים והכל מחול לך, ואני לא זכיתי למחל לי:

ד (2) לא תוסיפו. כגון חמש פרשיות בתפילין, חמשת מינין בלולב, וחמש ציצות, וכן לא תגרעו (שם): (6) ושמרתם. זו משנה: ועשיתם:

4. (2) לא תוסיפו z. B. Fünf anstatt der vier Paraschiot in die תפילין oder fünf anstatt der vier Pflanzenarten zum Lulaw, oder fünf anst. vier ציצית, ebenso dürft ihr auch nichts von den Geboten wegnehmen. (6) ושמרתם Ihr sollt die Gebote studiren. ועשיתם und sie voll-

ועשיתם כי הוא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעון את כל־החקים האלה ואמרו רק עם־חכם ונבון הגוי הגדול הזה: (7) כי מי־גוי גדול אשר־לו אלהים קרבים אליו כיהוה אלהינו בכל־קראנו אליו: (8) ומי גוי גדול אשר־לו חקים ומשפטים צדיקם ככל התורה הזאת אשר אנכי נתן לפניכם היום: שני בחול (9) רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן־תשכח את־הדברים אשר־ראו עיניך ופן־יסורו מלבבך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך: (10) יום אשר עמדת לפני יהוה אלהיך בחרב

und thuet sie, denn das ist eure Weisheit und eure Einsicht vor den Augen der Völker, welche hören werden alle diese Gesetze, und sprechen müssen: Nur ein weises und einsichtiges Volk ist diese große Völkerschaft! (7) Denn wo ist ein großes Volk, das Götter hätte, ihm so nahe, wie der Ewige, unser Gott, so oft wir zu ihm rufen? (8) Und wo ist ein großes Volk, das so gerechte Gesetze und Rechte hätte, wie diese ganze Weisung, die ich euch vorlege heute? (9) So hüte dich nur und bewahre deine Seele sehr, daß du nicht vergessest die Dinge, die deine Augen gesehen, und daß sie nicht weichen aus deinem Herzen alle Tage deines Lebens, und thue sie kund deinen Kindern und den Kindern deiner Kinder. (10) Den Tag, da du gestanden vor dem Ewigen, deinem Gotte, am Choreb,

רש"י

כמשמעו: כי היא חכמתכם ובינתכם וגו'. בזאת תחשבו חכמים ונבונים לעיני העמים: (8) חקים ומשפטים צדיקים. הגונים ומקובלים: (9) רק השמר לך פן תשכח את הדברים. אז כשלא תשכחו אותם ותעשום על אמתתם, תחשבו חכמים ונבונים, ואם תעוותו אותם מתוך שכחה, תחשבו שוטים: (10) יום אשר עמדת. מוסב על מקרא שלמעלה ממנו אשר

ziehen. כי היא חכמתכם Dadurch werdet ihr in den Augen der Völker für weise und vernünftig geachtet sein. (8) חקים ומשפטים צדיקים Die so gerecht und annehmbar sind. (9) רק השמר . . . פן תשכח Nur dann, wenn ihr sie nicht außer Acht lassen und selbe gewissenhaft vollziehen werdet, werdet ihr weise und vernünftig erscheinen, wenn ihr die göttl. Gebote aus Nachläßigkeit gesetzwidrig halten werdet, dann werdet ihr als Thoren gelten. (10) יום אשר עמדת Bezieht sich auf die obige Stelle: אשר

בֶּאֱמֹר יְהוָה אֵלַי הַקְהֶל־לִי אֶת־הָעָם
וְאַשְׁמִעֵם אֶת־דְּבָרָי אֲשֶׁר יִלְמְדוּן
לְיִרְאָה אֹתִי כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר הֵם חַיִּים
עַל־הָאֲדָמָה וְאֶת־בְּנֵיהֶם יְלַמֵּדוּן׃
(11) וַתִּקְרְבוּן וַתַּעַמְדוּן תַּחַת הָהָר וְהָהָר
בֹּעֵר בָּאֵשׁ עַד־לֵב הַשָּׁמַיִם חֹשֶׁךְ עָנָן
וַעֲרָפֶל׃ (12) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֲלֵיכֶם
מִתּוֹךְ הָאֵשׁ קוֹל דְּבָרִים אַתֶּם שֹׁמְעִים
וּתְמוּנָה אֵינְכֶם רֹאִים זוּלָתִי קוֹל׃
(13) וַיַּגֵּד לָכֶם אֶת־בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר צִוָּה
אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים
וַיִּכְתְּבֵם עַל־שְׁנֵי לֻחוֹת אֲבָנִים׃
(14) וְאֹתִי צִוָּה יְהוָה בָּעֵת הַהִוא לְלַמֵּד
אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים לַעֲשֹׂתְכֶם
אֹתָם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה
לְרִשְׁתָּהּ׃ (15) וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד
לְנַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי לֹא רְאִיתֶם כָּל־תְּמוּנָה
בְּיוֹם דִּבֶּר יְהוָה אֲלֵיכֶם בְּחֹרֵב מִתּוֹךְ

da der Ewige zu mir sprach: Versammle mir das Volk, und ich will sie hören lassen meine Worte, die sie lernen sollen, um mich zu ehrfürchten alle Tage, die sie leben auf der Erde, und ihren Kindern lehren sollen. (11) Und ihr nahetet und standet unten am Berge, und der Berg brannte im Feuer bis ins Herz des Himmels, bei Finsterniß, Wolken und dichter Wolke. (12) Und der Ewige redete zu euch mitten aus dem Feuer. — Die Stimme der Worte hörtet ihr, aber eine Gestalt sahet ihr nicht außer der Stimme. — (13) Und er verkündete euch seinen Bund, den er euch geboten zu halten, die zehn Worte, und schrieb sie auf zwei steinerne Tafeln. (14) Und mir gebot der Ewige in derselben Zeit, euch zu lehren Gesetze und Rechte, daß ihr sie thuet in dem Lande, wohin ihr ziehet, es einzunehmen. (15) So hütet euch sehr um eurer Seelen willen, — denn ihr habt keinerlei Gestalt gesehen an dem Tage, da der Ewige zu euch redete auf Choreb mitten aus dem

רש״י

רְאוּ עֵינֶיךָ יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ בְּחֹרֵב אֲשֶׁר רָאִיתָ אֶת הַקּוֹלוֹת וְאֶת הַלַּפִּידִים: יִלְמְדוּן. יַלְפוּן לְעַצְמָם: יְלַמֵּדוּן. יְאַלְּפוּן לְאַחֵרִים: (14) ואותי צוה ה׳ ללמד

ראו עיניך, den Tag, wo du am Choreb standest, und die Donnerstimmen und Feuerflammen sahest. ילמדון: sie sollen selbst lernen. ילמדון: andere belehren. (14) ללמ־ אתכם Die mündliche Lehre

וַעֲשִׂיתֶם כִּי הִוא חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֵת כָּל־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ רַק עַם־חָכָם וְנָבוֹן הַגּוֹי הַגָּדוֹל הַזֶּה׃ (7) כִּי מִי־גוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו כַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־קָרְאֵנוּ אֵלָיו׃ (8) וּמִי גּוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים צַדִּיקִם כְּכֹל הַתּוֹרָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם׃ שני בחול (9) רַק הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ וּפֶן־יָסוּרוּ מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ׃ (10) יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּחֹרֵב

und thuet sie, denn das ist eure Weisheit und eure Einsicht vor den Augen der Völker, welche hören werden alle diese Gesetze, und sprechen müssen: Nur ein weises und einsichtiges Volk ist diese große Völkerschaft! (7) Denn wo ist ein großes Volk, das Götter hätte, ihm so nahe, wie der Ewige, unser Gott, so oft wir zu ihm rufen? (8) Und wo ist ein großes Volk, das so gerechte Gesetze und Rechte hätte, wie diese ganze Weisung, die ich euch vorlege heute? (9) So hüte dich nur und bewahre deine Seele sehr, daß du nicht vergessest die Dinge, die deine Augen gesehen, und daß sie nicht weichen aus deinem Herzen alle Tage deines Lebens, und thue sie kund deinen Kindern und den Kindern deiner Kinder. (10) Den Tag, da du gestanden vor dem Ewigen, deinem Gotte, am Choreb,

רש״י

כְּמַשְׁמָעוֹ: כי היא חכמתכם ובינתכם וגו'. בְּזֹאת תֵּחָשְׁבוּ חֲכָמִים וּנְבוֹנִים לְעֵינֵי הָעַמִּים: (8) חקים ומשפטים צדיקים. הֲגוּנִים וּמְקֻבָּלִים: (9) רק השמר לך פן תשכח את הדברים. אָז כְּשֶׁלֹּא תִשְׁכָּחוּ אוֹתָם וְתַעֲשׂוּם עַל אֲמִתָּתָם, תֵּחָשְׁבוּ חֲכָמִים וּנְבוֹנִים, וְאִם תְּעַוְּתוּ אוֹתָם מִתּוֹךְ שִׁכְחָה, תֵּחָשְׁבוּ שׁוֹטִים: (10) יום אשר עמדת. מוּסָב עַל מִקְרָא שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ אֲשֶׁ־

ziehen. כי היא חכמתכם Dadurch werdet ihr in den Augen der Völker für weise und vernünftig geachtet sein. (8) חקים ומשפטים צדיקים Die so gerecht und annehmbar sind. (9) רק השמר . . . פן תשכח Nur dann, wenn ihr sie nicht außer Acht lassen und selbe gewissenhaft vollziehen werdet, werdet ihr weise und vernünftig erscheinen, wenn ihr die göttl. Gebote aus Nachläßigkeit gesetzwidrig halten werdet, dann werdet ihr als Thoren gelten. (10) יום אשר עמדת Bezieht sich auf die obige Stelle: אשר

בֶּאֱמֹר יְהוָה אֵלַי הַקְהֶל־לִי אֶת־הָעָם וְאַשְׁמִעֵם אֶת־דְּבָרָי אֲשֶׁר יִלְמְדוּן לְיִרְאָה אֹתִי כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר הֵם חַיִּים עַל־הָאֲדָמָה וְאֶת־בְּנֵיהֶם יְלַמֵּדוּן׃ (11) וַתִּקְרְבוּן וַתַּעַמְדוּן תַּחַת הָהָר וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ עַד־לֵב הַשָּׁמַיִם חֹשֶׁךְ עָנָן וַעֲרָפֶל׃ (12) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֲלֵיכֶם מִתּוֹךְ הָאֵשׁ קוֹל דְּבָרִים אַתֶּם שֹׁמְעִים וּתְמוּנָה אֵינְכֶם רֹאִים זוּלָתִי קוֹל׃ (13) וַיַּגֵּד לָכֶם אֶת־בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים וַיִּכְתְּבֵם עַל־שְׁנֵי לֻחוֹת אֲבָנִים׃ (14) וְאֹתִי צִוָּה יְהוָה בָּעֵת הַהִוא לְלַמֵּד אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים לַעֲשֹׂתְכֶם אֹתָם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ (15) וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי לֹא רְאִיתֶם כָּל־תְּמוּנָה בְּיוֹם דִּבֶּר יְהוָה אֲלֵיכֶם בְּחֹרֵב מִתּוֹךְ

da der Ewige zu mir sprach: Versammle mir das Volk, und ich will sie hören lassen meine Worte, die sie lernen sollen, um mich zu ehrfürchten alle Tage, die sie leben auf der Erde, und ihren Kindern lehren sollen. (11) Und ihr nahetet und standet unten am Berge, und der Berg brannte im Feuer bis ins Herz des Himmels, bei Finsterniß, Wolken und dichter Wolke. (12) Und der Ewige redete zu euch mitten aus dem Feuer. — Die Stimme der Worte hörtet ihr, aber eine Gestalt sahet ihr nicht außer der Stimme. — (13) Und er verkündete euch seinen Bund, den er euch geboten zu halten, die zehn Worte, und schrieb sie auf zwei steinerne Tafeln. (14) Und mir gebot der Ewige in derselben Zeit, euch zu lehren Gesetze und Rechte, daß ihr sie thuet in dem Lande, wohin ihr ziehet, es einzunehmen. (15) So hütet euch sehr um eurer Seelen willen, — denn ihr habt keinerlei Gestalt gesehen an dem Tage, da der Ewige zu euch redete auf Choreb mitten aus dem

רש״י

רָאוּ עֵינֶיךָ יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ בְּחֹרֵב אֲשֶׁר רָאִיתָ אֶת הַקּוֹלוֹת וְאֶת הַלַּפִּידִים: יִלְמְדוּן. יַלְפוּן לְעַצְמָם: יְלַמֵּדוּן. יַאַלְפוּן לְאַחֲרִים: (14) ואותי צוה ה׳ ללמד

ראו עיניך, den Tag, wo du am Choreb standest, und die Donnerstimmen und Feuerflammen sahest. ילמדון sie sollen selbst lernen. ילמדון andere belehren. (14) ללמ׳ אתכם Die mündliche Lehre

הָאֵשׁ׃ (16) פֶּן־תַּשְׁחִתוּן וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם
פֶּסֶל תְּמוּנַת כָּל־סָמֶל תַּבְנִית זָכָר אוֹ
נְקֵבָה׃ (17) תַּבְנִית כָּל־בְּהֵמָה אֲשֶׁר
בָּאָרֶץ תַּבְנִית כָּל־צִפּוֹר כָּנָף אֲשֶׁר
תָּעוּף בַּשָּׁמָיִם׃ (18) תַּבְנִית כָּל־רֹמֵשׂ
בָּאֲדָמָה תַּבְנִית כָּל־דָּגָה אֲשֶׁר־בַּמַּיִם
מִתַּחַת לָאָרֶץ׃ (19) וּפֶן־תִּשָּׂא עֵינֶיךָ
הַשָּׁמַיְמָה וְרָאִיתָ אֶת הַשֶּׁמֶשׁ וְאֶת־
הַיָּרֵחַ וְאֶת־הַכּוֹכָבִים כֹּל צְבָא הַשָּׁמַיִם
וְנִדַּחְתָּ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם וַעֲבַדְתָּם
אֲשֶׁר חָלַק יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֹתָם לְכֹל
הָעַמִּים תַּחַת כָּל־הַשָּׁמָיִם׃ (20) וְאֶתְכֶם
לָקַח יְהוָה וַיּוֹצִא אֶתְכֶם מִכּוּר הַבַּרְזֶל
מִמִּצְרַיִם לִהְיוֹת לוֹ לְעַם נַחֲלָה כַּיּוֹם

Feuer. — (16) Daß ihr nicht verderbet und euch machet ein Bild, die Gestalt irgend eines Gebildes, die Gestalt eines Männlichen oder eines Weiblichen, (17) Die Gestalt irgend eines Thieres, das auf der Erde, die Gestalt irgend eines Vogels mit Schwingen, der am Himmel flieget, (18) Die Gestalt irgend eines Gewürmes auf der Erde, die Gestalt irgend eines Fisches, der im Wasser unter der Erde. (19) Und daß du nicht erhebest deine Augen gen Himmel und sehest die Sonne und den Mond und die Sterne, das ganze Heer des Himmels, und verleitet werdest und dich vor ihnen niederwerfest und ihnen dienest, die der Ewige, dein Gott, zugetheilt hat all den (übrigen) Völkern unter dem ganzen Himmel. (20) Aber euch hat der Ewige genommen, und euch herausgeführt aus dem eisernen Ofen, aus Mizrajim, ihm zu sein zum

רש״י

אתכם. תּוֹרָה שֶׁבְּע״פ (16) סמל. צוּרָה: (19) ופן
תשא עיניך. לְהִתְבּוֹנֵן בְּדָבָר וְלָתֵת לֵב לִטְעוֹת
אַחֲרֵיהֶם: אשר חלק להם. לְהָאִיר לָהֶם. ד״א
לֵאלוֹהוּת. לֹא מְנָעָן מִלִּטְעוֹת אַחֲרֵיהֶם אֶלָּא הֶחֱלִיקָם
בְּדִבְרֵי הַבְלֵיהֶם לְטָרְדָם מִן הָעוֹלָם. (מגילה ה׳). וְכֵן
הוּא אוֹמֵר כִּי הֶחֱלִיק אֵלָיו בְּעֵינָיו לִמְצוֹא עֲוֹנוֹ לִשְׂנוֹא
(תהלים ל״ו): (20) מכור. כּוּר הִיא כְּלִי שֶׁמְּזַקְּקִים

euch mitzutheilen. (16) סמל Ein Abbild. (19) ופן תשא עיניך Daß du nicht dein Auge erhebst, um ein solches Ding zu betrachten, und dich von demselben verleiten zu lassen. אשר חלק להם um zu leuchten; oder es bezieht sich auf den Götzendienst, Gott ließ es zu, daß die Leichtgläubigen durch falsche, glatte Reden (חלק) sich täuschen, wodurch sie das ewige Leben verwirken, wie es dem ähnlich (Ps. 36, 3) heißt: denn er heuchelt ihm mit seinen Blicken, daß er finde seine Schuld, um ihn zu hassen. (20) מכור הברזל Ein Geräth, worin das

הַזֶּה׃ (21) וַיהוָה הִתְאַנַּף־בִּי עַל־דִּבְרֵיכֶם וַיִּשָּׁבַע לְבִלְתִּי עָבְרִי אֶת־הַיַּרְדֵּן וּלְבִלְתִּי־בֹא אֶל־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה׃ (22) כִּי אָנֹכִי מֵת בָּאָרֶץ הַזֹּאת אֵינֶנִּי עֹבֵר אֶת־הַיַּרְדֵּן וְאַתֶּם עֹבְרִים וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה הַזֹּאת׃ (23) הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן־תִּשְׁכְּחוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כֹּל אֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ (24) כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא אֵל קַנָּא׃ פ (25) כִּי־תוֹלִיד בָּנִים וּבְנֵי בָנִים וְנוֹשַׁנְתֶּם

Volke seiner Besitzung, wie es jetzt geschehen. (21) Und der Ewige erzürnte sich über mich eurethalben, und schwur, daß ich nicht gehen soll über den Jarden und daß ich nicht kommen soll in das schöne Land, das der Ewige, dein Gott, dir gibt zur Besitzung. (22) Denn ich sterbe in diesem Lande, ich gehe nicht über den Jarden, ihr aber ziehet hinüber, und nehmet ein dieses schöne Land. (23) So hütet euch, daß ihr nicht vergesset den Bund des Ewigen eures Gottes, den er mit euch geschlossen, und euch machet ein Bild, die Abbildung von irgend Etwas, die der Ewige, dein Gott, dir verboten hat. (24) Denn der Ewige, dein Gott, ist ein verzehrendes Feuer, ein eifriger Gott. (25) Wenn du zeugen wirst Kinder und Kindeskinder, und ihr wohntet lange im

רש״י

בּוֹ אֶת הַזָּהָב׃ (21) התאנף. נִתְמַלֵּא רוֹגֶז׃ עַל דבריכם. עַל אוֹדוֹתֵיכֶם, עַל עִסְקֵיכֶם׃ (22) כי אנכי מת וגו׳. אינני עובר. מֵאַחַר שֶׁמֵּת מֵהֵיכָן יַעֲבוֹר? אֶלָּא אַף עַצְמוֹתַי אֵינָם עוֹבְרִים׃ (23) תמונת כל. תְּמוּנַת כָּל דָּבָר. אשר צוך ה׳. אֲשֶׁר צִוְּךָ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת׃ (24) אל קנא. מְקַנֵּא לִנְקוֹם אנפר״דמנט בלע״ז מִתְחַמֵּם עַל רוֹגְזוֹ לְהִפָּרַע מֵעוֹבְרֵי ע״א׃ (25) ונושנתם. רָמַז לָהֶם שֶׁיִּגְלוּ מִמֶּנָּה לְסוֹף שְׁמוֹנֶה מֵאוֹת

Gold geschmolzen wird. (21) התאנף Er wurde voll Zorn. על דבריכם Euretwegen, wegen euerer Handlungen. (22) כי אנכי מת אינני עובר Sobald er stirbt, wird er doch gewiß nicht in das Land kommen? aber selbst meine Gebeine werden nicht hinüber gebracht werden. (23) תמונת כל Die Gestalt irgend eines Dinges. אשר צוך ה׳ Was Gott befohlen, nicht zu thun. (24) אל קנא Er eifert, um den Götzendienst zu bestrafen. (25) ונושנתם Er deutete ihnen an, daß sie nach Verlauf von 852 Jahren, nach

בָּאָרֶץ וְהִשְׁחַתֶּם וַעֲשִׂיתֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כֹּל וַעֲשִׂיתֶם הָרַע בְּעֵינֵי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְהַכְעִיסוֹ׃ (26) הַעִידֹתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ כִּי־אָבֹד תֹּאבֵדוּן מַהֵר מֵעַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא־תַאֲרִיכֻן יָמִים עָלֶיהָ כִּי הִשָּׁמֵד תִּשָּׁמֵדוּן׃ (27) וְהֵפִיץ יְהוָה אֶתְכֶם בָּעַמִּים וְנִשְׁאַרְתֶּם מְתֵי מִסְפָּר בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר יְנַהֵג יְהוָה אֶתְכֶם שָׁמָּה׃ (28) וַעֲבַדְתֶּם־שָׁם אֱלֹהִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם עֵץ וָאֶבֶן

Lande, und ihr verderbet und machet ein Bild, die Abbildung von irgend Etwas, und ihr thuet das Böse in den Augen des Ewigen, deines Gottes, daß ihr ihn erzürnet: (26) So nehme ich zu Zeugen gegen euch heute den Himmel und die Erde, daß ihr bald umkommen werdet von dem Lande weg, wohin ihr über den Jarden ziehet, es einzunehmen; ihr würdet nicht lange darin leben, sondern vertilgt werden. (27) Und zerstreuen wird euch der Ewige unter die Völker, und ihr werdet übrig bleiben als ein zählbares Häuflein unter den Völkern, wohin der Ewige euch führen wird. (28) Und ihr werdet daselbst dienen Göttern, dem Werke von Menschenhänden, Holz und Stein,

רש״י

חֲמִשִּׁים וּשְׁנַיִם שָׁנָה כְּמִנְיַן וְנוֹשַׁנְתֶּם (סנהדרין ל״ח) הוּא הִקְדִּים וְהִגְלָם לְסוֹף שְׁמֹנֶה מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים וְהִקְדִּים שְׁתֵּי שָׁנִים לְוְנוֹשַׁנְתֶּם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְקַיֵּם בָּהֶם כִּי אָבֹד תֹּאבֵדוּן וְהוּ שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּשְׁקֹד ה׳ עַל הָרָעָה וַיְבִיאֶהָ עָלֵינוּ, כִּי צַדִּיק ה׳ אֱלֹהֵינוּ (דניאל ט׳) צְדָקָה עָשָׂה עִמָּנוּ שֶׁמִּהֵר לַהֲבִיאָהּ שְׁתֵּי שָׁנִים לִפְנֵי זְמַנָּהּ: (26) העידותי בכם. הִנְנִי מְזַמִּינָם לִהְיוֹת עֵדִים שֶׁהִתְרֵיתִי בָּכֶם: (28) ועבדתם שם אלהים. כְּתַרְגּוּמוֹ: מִשֶּׁאַתֶּם עוֹבְדִים לְעוֹבְדֵיהֶם, כְּאִלּוּ אַתֶּם

dem Zahlenwerth der Buchstaben ונושנתם in die Gefangenschaft wandern werden; Gott aber ließ sie schon nach 850 Jahren ins Exil wandern, damit das כי אבד תאבדון nicht eintreffe; dasselbe sagt (Dan. 9, 14): Gott beschleunigte das Unglück über uns, denn gütig ist der Ewige, unser Gott. Eine Wohlthat erwies er uns, es zwei Jahre früher erfolgen zu lassen. (26) העידותי בכם Ich stelle sie (Himmel und Erde) zu Zeugen auf, daß ich euch gewarnt habe. (28) ועבדתם שם אלהים Nach Onkelos: Wenn Ihr den Götzendienern dienstbar

אֲשֶׁר לֹא־יִרְאוּן וְלֹא יִשְׁמְעוּן וְלֹא יֹאכְלוּן וְלֹא יְרִיחֻן׃ (29) וּבִקַּשְׁתֶּם מִשָּׁם אֶת־יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ וּמָצָאתָ כִּי תִדְרְשֶׁנּוּ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ׃ (30) בַּצַּר לְךָ וּמְצָאוּךָ כֹּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים וְשַׁבְתָּ עַד־יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקֹלוֹ׃ (31) כִּי אֵל רַחוּם יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַשְׁחִיתֶךָ וְלֹא יִשְׁכַּח אֶת־בְּרִית אֲבֹתֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם׃ (32) כִּי שְׁאַל־נָא לְיָמִים רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר־הָיוּ לְפָנֶיךָ לְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים׀ אָדָם עַל־הָאָרֶץ וּלְמִקְצֵה הַשָּׁמַיִם וְעַד־קְצֵה

die nicht sehen und nicht hören, und nicht essen und nicht riechen. (29) Und suchen werdet ihr (dann) von da den Ewigen deinen Gott, und du wirst ihn finden, wenn du ihn suchest mit deinem ganzen Herzen und mit deiner ganzen Seele. (30) In deiner Bedrängniß und wenn dich betroffen haben alle diese Dinge: so wirst du in spätern Zeiten zurückkehren zum Ewigen, deinem Gotte, und seiner Stimme gehorchen. (31) Denn ein barmherziger Gott ist der Ewige, dein Gott; er wird dich nicht erschlaffen lassen und dich nicht verderben, und wird nicht vergessen den Bund deiner Väter, den er ihnen geschworen. (32) Denn frage doch nach den ersten Zeiten, die vor dir gewesen sind, von dem Tage an, da Gott den Menschen geschaffen auf der Erde, und von einem Ende des Himmels bis zum andern Ende des

רש״י

עוֹבְדִים לָהֶם׃ (81) לֹא יַרְפְּךָ. מִלְּהַחֲזִיק בְּךָ בְּיָדָיו וּלְשׁוֹן לֹא יַרְפְּךָ, לְשׁוֹן לֹא יַפְעִיל, הוּא לֹא יִתֵּן לְךָ רִפְיוֹן, לֹא יַפְרִישׁ אוֹתְךָ מֵאֶצְלוֹ, וְכֵן אֲחַזְתִּיו וְלֹא אַרְפֶּנּוּ (שיר ג׳) שֶׁלֹּא נִנְקַד אֲרַפֶּנּוּ. כָּל לְשׁוֹן רִפְיוֹן מוּסָב עַל לְשׁוֹן מַפְעִיל וּמִתְפַּעֵל, כְּמוֹ הַרְפֵּה לָהֶם (מלכים ב׳ ד׳) תֶּן לָךְ רִפְיוֹן הֶרֶף מִמֶּנִּי (דברים ט׳) הִתְרַפֵּה מִמֶּנִּי׃ (33) לְיָמִים רִאשׁוֹנִים. עַל יָמִים רִאשֹׁנִים׃ וּלְמִקְצֵה הַשָּׁמַיִם. וְגַם שְׁאַל לְכָל

seid, so ist es so viel, als wenn ihr den Götzen selbst dientet. (31) לא ירפך Er wird seine schützende Hand dir nicht entziehen. ירפך ist der Hifil, d. h. er wird dich nicht schwächen lassen, dich nicht von sich entfernen, so Hohel. אחזתיו ולא ארפינה ich halte ihn, laß' ihn nicht los, dort heißt es nicht אֶרפנו (das א' mit Segol); dieses Wort hat immer die Form des Hifil, wie (Kön. 2, 4, 27) הרפה לה lasse sie! (M. 5, 9, 14) הרף ממני. (32) לימים ראשונים Die frühern Zeiten betreffend. ולמקצה השמים Frage auch alle Geschöpfe, welche sich von

הַשָּׁמָיִם הֲנִהְיָה כַּדָּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה אוֹ הֲנִשְׁמַע כָּמֹהוּ׃ (33) הֲשָׁמַע עָם קוֹל אֱלֹהִים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ־הָאֵשׁ כַּאֲשֶׁר־שָׁמַעְתָּ אַתָּה וַיֶּחִי׃ (34) אוֹ ׀ הֲנִסָּה אֱלֹהִים לָבוֹא לָקַחַת לוֹ גוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי בְּמַסֹּת בְּאֹתֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבְיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָאִים

Himmels, ob je etwas geschehen wie diese große Sache, oder ob je gehört worden dergleichen. (33) Ob ein Volk gehört hat die Stimme eines Gottes, redend mitten aus dem Feuer, so wie du gehört hast, und leben geblieben? (34) Oder ob ein Gott versucht hat, hinzugehen, sich zu nehmen ein Volk aus einem Volke heraus, durch Versuchungen, Zeichen und Wunder und Krieg und mit starker Hand und ausgestrecktem Arme und

רש״י

הַבְּרוּאִים, אֲשֶׁר מִקְצֵה אֶל קָצֶה. זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ מְלַמֵּד עַל קוֹמָתוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁהָיְתָה מִן הָאָרֶץ עַד הַשָּׁמַיִם: (חגיגה י״א). וְהוּא הַשִּׁיעוּר עַצְמוֹ אֲשֶׁר מִקָּצֶה אֶל קָצֶה: הנהיה כדבר הגדול הזה. וּמַהוּ הַדָּבָר הַגָּדוֹל? הֲשָׁמַע עָם וגו׳: (34) הנסה אלהים. הֲכִי עָשָׂה נִסִּים שׁוּם אֱלוֹהַּ לָבוֹא לָקַחַת לוֹ גוֹי וגו׳. כָּל הה״ן הַלָּלוּ תְּמֵהוֹת הֵן לְךָ נְקוּדוֹת הֵן בַּחֲטַף פַּתָּח: הנהיה, הֲנִשְׁמַע, הֲשָׁמַע, הֲנִסָּה: במסות. עַל יְדֵי נִסְיוֹנוֹת הוֹדִיעָם גְּבוּרוֹתָיו, כְּגוֹן. "הִתְפָּאֵר עָלַי" (שמות ח׳) אִם אוּכַל לַעֲשׂוֹת כֵּן הֲרֵי זֶה נִסָּיוֹן: באותות. בְּסִימָנִין לְהַאֲמִין שֶׁהוּא שְׁלוּחוֹ שֶׁל מָקוֹם כְּגוֹן מַה זֶּה בְיָדֶךָ (שם ד׳): ובמופתים. הֵם נִפְלָאוֹת שֶׁהֵבִיא עֲלֵיהֶם מַכּוֹת מֻפְלָאוֹת: ובמלחמה, בַּיָּם.

einem Ende des Himmels bis zum andern finden; der Midr. bezieht das ארם hier auf Adam, den ersten Menschen: Befrage den menschlichen Forschergeist, er durchdringt das Weltall, und reicht von einem Ende der Welt bis zum andern! כדבר הגדול הזה Und was war die große That? daß eine Nation diese göttliche Stimme hörte. (34) הנסה אלהים Hat denn irgend eine Gottheit solche Wunder gethan? mitten aus einem andern Volke sich ein Volk herauszuwählen? Alle diese ה׳, הנהיה, הנשמע, השמע, הנסה sind im fragenden Tone zu lesen, weßhalb sie auch mit Chatuf-Patach punktirt sind. במסות Durch Versuchungen machte er ihnen seine Großthaten bekannt, ebenso (M. 2, 8, 5): Rühme dich über mich; versuche, ob ich im Stande bin, ein Solches zu vollbringen; d. h. eine Versuchung. ובאותת Durch Wahrzeichen, um glaubwürdig zu machen, daß er der Gesandte Gottes ist, wie z. B. מה בירך. — ובמופתים Wunder, die er über Egypten brachte, außerordentliche Plagen. ובמלחמה Er hat mit den Egyptern

גדלים ככל אשר־עשה לכם יהוה אלהיכם במצרים לעיניך׃ (35) אתה הראת לדעת כי יהוה הוא האלהים אין עוד מלבדו׃ (36) מן־השמים השמיעך את־קלו ליסרך ועל־הארץ הראך את־אשו הגדולה ודבריו שמעת מתוך האש׃ (37) ותחת כי אהב את־אבתיך ויבחר בזרעו אחריו

großen furchtbaren Thaten, ganz so, wie der Ewige, euer Gott, für euch gethan an Mizrajim, vor deinen Augen. (35) Dir ist es gezeigt worden, um zu erkennen, daß der Ewige der Gott ist, keiner mehr außer ihm. (36) Vom Himmel hat er dich hören lassen seine Stimme, dich zurechtzuweisen, und auf der Erde hat er dir sein großes Feuer gezeigt, und seine Worte hörtest du mitten aus dem Feuer (37) Und darum, weil er liebte deine Väter, und ihren Samen erwählte nach

רש"י

שנאמר "כי ה' נלחם להם" (שם י"ד): (35) הראת. כתרגומו "אתחזיתא". כשנתן הקב"ה את התורה פתח להם שבעה רקיעים, וכשם שקרע את העליונים כך קרע את התחתונים, וראו שהוא יחידי, לכך נאמר: אתה הראת לדעת: (37) ותחת כי אהב. וכל זה תחת אשר אהב: ויוציאך בפניו. כאדם המנהיג בנו לפניו, שנאמר: ויסע מלאך האלהים ההולך וגו' וילך מאחריהם (שם י"ד) ד"א ויוציאך בפניו, בפני אבותיו, כמה שנאמר: נגד אבותם עשה פלא (תהלים ע"ח). ואל תתמה על שהזכירם בלשון יחיד, שהרי כתבם בלשון יחיד ויבחר בזרעו אחריו:

beim Meere gestritten, dort heißt es ... כי ה' נלחם. (35) הראית לדעת Onk. איתחזיתא d. h. es ist dir gezeigt worden. Als der Ewige die Thora ertheilte, da öffneten sich vor ihnen Himmel und Erde, so daß sich alle obern und untern Wesen überschauen ließen, wodurch sie zur Erkenntniß gelangten, daß Gott der Einig-Einzige ist, daher heißt es: אתה הראת לדעת. (37) ותחת כי אהב Dies alles geschah deßhalb, weil er deine Väter liebte. ויוציאך בפניו Vor sich, wie ein Mensch, der seinen Sohn vor sich hergehen läßt, wie in (M. 2, 14, 19): Der Engel Gottes, der dem Lager Israels voranging, zog nun hinter ihnen her. Oder בפניו bedeutet in Gegenwart deiner Väter, wie es dem ähnlich (Ps. 78, 12) heißt: Vor ihren Vätern übte er Wunder aus. Es darf nicht befremden, daß dies בפניו in der Einzahl gebraucht wird, es steht ja hier ebenfalls ויבחר בזרעו אחריו in der Einzahl, (und bezieht sich auf die Mehrzahl אבותך).

וַיּוֹצִאֲךָ בְּפָנָיו בְּכֹחוֹ הַגָּדֹל מִמִּצְרָיִם׃ (38) לְהוֹרִישׁ גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִמְּךָ מִפָּנֶיךָ לַהֲבִיאֲךָ לָתֶת־לְךָ אֶת־אַרְצָם נַחֲלָה כַּיּוֹם הַזֶּה׃ (39) וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל־לְבָבֶךָ כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת אֵין עוֹד׃ (40) וְשָׁמַרְתָּ אֶת־חֻקָּיו וְאֶת־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם אֲשֶׁר יִיטַב לְךָ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ וּלְמַעַן תַּאֲרִיךְ יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ כָּל־הַיָּמִים׃ פ שלישי (41) אָז יַבְדִּיל מֹשֶׁה שָׁלֹשׁ עָרִים בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרְחָה שָׁמֶשׁ׃ (42) לָנֻס

ihnen: führte er dich heraus unter seinem Angesicht mit seiner großen Kraft aus Mizrajim, (38) Um zu vertreiben vor dir Völker, die größer und stärker sind als du, um dich hinzubringen, dir zu geben ihr Land zur Besitzung, wie jetzt geschiehet. (39) Erkenne also jetzt und führe dir zu Herzen, daß der Ewige der Gott ist im Himmel oben und auf der Erde unten, sonst keiner. (40) Und beobachte seine Gesetze und seine Gebote, die ich dir heute gebiete, daß es wohlgehe dir und deinen Kindern nach dir, und damit du lange lebest auf dem Erdreiche, welches der Ewige, dein Gott, dir gibt, auf alle Zeit. (41) Damals schied Mosche drei Städte aus diesseit des Jarden, gegen Sonnenaufgang. (42) Daß dahin fliehe ein Todtschläger, der

רש"י

(38) ממך מפניך: סָרְסֵהוּ וְדָרְשֵׁהוּ לְהוֹרִישׁ מִפָּנֶיךָ גּוֹיִם גְּדוֹלִים וַעֲצוּמִים מִמְּךָ: כיום הזה. כַּאֲשֶׁר אַתָּה רוֹאֶה הַיּוֹם: (41) אז יבדיל. נָתַן לֵב לִהְיוֹת חָרֵד לְדָבָר שֶׁיַּבְדִּילֵם, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן קוֹלְטוֹת עַד שֶׁיִּבָּדְלוּ אוֹתָן שֶׁל אֶרֶץ כְּנַעַן, אָמַר מֹשֶׁה: מִצְוָה שֶׁאֶפְשָׁר לְקַיְּמָהּ אֲקַיְּמֶנָּה (מכות ט׳): בעבר הירדן מזרחה שמש. בְּאוֹתוֹ עֵבֶר שֶׁבְּמִזְרָחוֹ שֶׁל יַרְדֵּן: מזרחה שמש. לְפִי שֶׁהוּא דָבוּק נְקוּדָה רי"ש בַּחֲטַף.

(38) ממך מפניך Lies diese Stelle versetzt: „Völker vor dir zu vertreiben, die größer und mächtiger sind, als du." כיום הזה wie du heute siehst. (41) אז יבדיל משה Er ließ sich es sehr angelegen sein, daß man drei Freistädte im Lande Kenaan absondere; Mosche dachte, das Gebot, das ich schnell vollziehen kann, will ich sofort ausführen. בעבר הירדן An jener Seite, welche die Ostseite des Jardens ist. מזרחה שמש Weil מזרחה in st. constr. steht, ist das ר׳ mit einem Chatuf, d. i. mit שוא

שָׁמָּה רוֹצֵחַ אֲשֶׁר יִרְצַח אֶת־רֵעֵהוּ בִּבְלִי־דַעַת וְהוּא לֹא־שֹׂנֵא לוֹ מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְנָס אֶל־אַחַת מִן־הֶעָרִים הָאֵל וָחָי׃ (43) אֶת־בֶּצֶר בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ הַמִּישֹׁר לָראוּבֵנִי וְאֶת רָאמֹת בַּגִּלְעָד לַגָּדִי וְאֶת־גּוֹלָן בַּבָּשָׁן לַמְנַשִּׁי׃ (44) וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ (45) אֵלֶּה הָעֵדֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרָיִם׃ (46) בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בַּגַּיְא מוּל בֵּית פְּעוֹר בְּאֶרֶץ סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן אֲשֶׁר הִכָּה מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרָיִם׃ (47) וַיִּירְשׁוּ אֶת־אַרְצוֹ וְאֶת־אֶרֶץ ׀ עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן שְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרַח שָׁמֶשׁ׃

seinen Nächsten todtgeschlagen ohne Wissen, und dem er nicht feind gewesen von gestern und ehegestern; daß der fliehe in eine von diesen Städten, und leben bleibe. (43) Bezer in der Wüste, im ebenen Lande, von Reuben, und Romoth in Gilead, von Gad, und Golan in Baschan von Menasche. (44) Und dies ist die Weisung, die Mosche vorgelegt den Kindern Jisrael. (45) Dies sind die Zeugnisse und die Gesetze und die Rechte, die Mosche geredet zu den Kindern Jisrael, als sie aus Mizrajim gezogen waren; (46) Diesseit des Jarden, im Thale, Beth-Peor gegenüber, im Lande Sichons, des Königs von Emori, der in Cheschbon wohnte, den Mosche und die Kinder Jisrael geschlagen, als sie aus Mizrajim gezogen waren; (47) Und nahmen sein Land ein und das Land des Og, des Königs von Baschan, der beiden Könige des Emori, die diesseit des Jarden waren,

רש״י

מִזְרָח שֶׁל שֶׁמֶשׁ, מְקוֹם זְרִיחַת הַשֶּׁמֶשׁ: (44) וזאת התורה. זוֹ שֶׁהוּא עָתִיד לְסַדֵּר אַחַר פָּרָשָׁה זוֹ: (45) אלה העדת אשר דבר. הֵם הֵם אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם חָזַר וְשָׁנָה לָהֶם בְּעַרְבוֹת מוֹאָב: אשר בעבר הירדן. שֶׁהוּא בְּמִזְרָח שֶׁהָעֵבֶר הַשֵּׁנִי הָיָה בְּמַעֲרָב:

punktirt: der Sonnenaufgang, die Gegend, wo die Sonne aufgeht. (44) וזאת התורה Dieses nämlich, was nach dieser Paraschа folgt. (45) אלה העדות Es sind dieselben, welche er beim Auszuge aus Egypten vorgetragen hatte, die er nun in Arboth-Moab, welches auf der Ostseite des Jardens lag, wiederholte.

(48) מֵעֲרֹעֵר אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת־נַחַל אַרְנֹן וְעַד־הַר שִׂיאֹן הוּא חֶרְמוֹן׃ (49) וְכָל־הָעֲרָבָה עֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה וְעַד יָם הָעֲרָבָה תַּחַת אַשְׁדֹּת הַפִּסְגָּה׃ פ רביע׳

gegen Sonnenaufgang. (48) Von Aroër an, das am Ufer des Baches Arnon, bis zum Berge Sion, das ist Chermon. (49) Und die ganze Steppe diesseit des Jarden, gegen Sonnenaufgang, bis zum Meere der Steppe, unten am Abhange des Pisga.

ה (1) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹּבֵר בְּאָזְנֵיכֶם הַיּוֹם וּלְמַדְתֶּם אֹתָם וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשֹׂתָם׃ (2) יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כָּרַת עִמָּנוּ בְּרִית בְּחֹרֵב׃ (3) לֹא אֶת־אֲבֹתֵינוּ כָּרַת יְהוָה אֶת־הַבְּרִית הַזֹּאת כִּי אִתָּנוּ אֲנַחְנוּ אֵלֶּה פֹה הַיּוֹם כֻּלָּנוּ חַיִּים׃ (4) פָּנִים בְּפָנִים דִּבֶּר יְהוָה עִמָּכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ׃ (5) אָנֹכִי עֹמֵד בֵּין־יְהוָה וּבֵינֵיכֶם בָּעֵת

5. (1) Und Mosche rief dem ganzen Jisrael, und sprach zu ihnen: Höre Jisrael die Gesetze und die Rechte, die ich heute vor euern Ohren rede; und lernet sie und beobachtet, sie zu thun. (2) Der Ewige, unser Gott, hat mit uns einen Bund geschlossen auf Choreb. (3) Nicht mit unsern Vätern hat der Ewige diesen Bund geschlossen, sondern mit uns, uns selbst hier, die wir heute Alle leben. (4) Angesicht zu Angesicht hat der Ewige mit euch geredet auf dem Berge mitten aus dem Feuer. (5) — Ich stand zwischen dem Ewigen und

רש״י

ה (3) לא את אבותינו. בלבד כרת ה׳ וגו׳. כי אתנו: (4) פנים בפנים. א״ר ברכיה, כך אמר משה: אל תאמרו אני מטעה אתכם על לא דבר כדרך שהסרסור עושה בין המוכר ללוקח, הרי הלוקח

5. (3) לא את אבותינו Nicht nur mit unsern Eltern allein hat Gott diesen Bund geschlossen, sondern mit uns, von Angesicht zu Angesicht. R. Berechja erklärte: Mosche sagte also: Glaubet nicht, daß ich euch etwa eines schnöden Gewinnes wegen zu täuschen beabsichtigte, wie es die Vermittler zwischen Käufer und Verkäufer zu thun pflegten;

ההוא להגיד לכם את־דבר יהוה כי יראתם מפני האש ולא־עליתם בהר לאמר׃ ס (6) אנכי יהוה אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים׃ (7) לא יהיה לך אלהים אחרים על־פני׃ (8) לא תעשה לך פסל ׀ כל־תמונה אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים ׀ מתחת לארץ׃ (9) לא־תשתחוה להם ולא תעבדם כי אנכי יהוה אלהיך אל קנא פקד עון אבות על־בנים ועל־שלשים ועל־רבעים לשנאי׃ (10) ועשה חסד לאלפים לאהבי ולשמרי מצותי׃ ס (11) לא תשא את־שם־יהוה אלהיך לשוא כי לא ינקה יהוה

euch in derselben Zeit, um euch zu verkünden das Wort des Ewigen; denn ihr fürchtetet euch vor dem Feuer, und stieget nicht auf den Berg, — und er sprach: (6) Ich bin der Ewige, dein Gott, der ich dich herausgeführt habe aus dem Lande Mizrajim, aus dem Hause der Knechte. (7) Du sollst keine andere Götter haben vor meinem Angesichte. (8) Du sollst dir kein Bild machen, keinerlei Abbildung dessen, was im Himmel oben, oder was auf der Erde unten, oder was im Wasser unter der Erde ist. (9) Du sollst dich nicht niederwerfen vor ihnen, und ihnen nicht dienen: denn ich, der Ewige, dein Gott, bin ein eifriger Gott, der da gedenkt die Schuld der Väter über Kinder, und über das dritte und vierte Geschlecht, denen die mich hassen. (10) Der aber Gnade erzeigt dem tausendsten Geschlecht, denen, die mich lieben und meine Gebote beobachten. (11) Du sollst nicht aussprechen den Namen des Ewigen, deines Gottes, zum Falschen; denn nicht ungestraft wird der Ewige

---

עמכם מדבר עמכם: (5) לאמר: מוסב על דבר ה' שאמר דבר בתוך האש לאמר אנכי ה' ואנכי עומד בין ה' וביניכם: (7) על פני. בכל מקום אשר אני שם והוא כל העולם. ד"א כל זמן שאני קיים:

ebel, der Käufer (Gott selbst) redete ja mit euch! (5) לאמר Bezieht sich auf das דבר ה' עמכם wie auch auf den Vers אנכי עמד ich stand (als Mittelsperson) zwischen dem Ewigen und euch. (7) על פני überall, wo ich bin, d. i. in der ganzen Welt. Oder על פני heißt solange ich bestehe.

אֶת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לַשָּׁוְא׃ ס
(12) שָׁמוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ
כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ (13) שֵׁשֶׁת
יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ׃
(14) וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת׀ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ
לֹא תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה׀ אַתָּה וּבִנְךָ־
וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ־וַאֲמָתֶךָ וְשׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ
וְכָל־בְּהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ
לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ כָּמוֹךָ׃
(15) וְזָכַרְתָּ כִּי־עֶבֶד הָיִיתָ׀ בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם וַיֹּצִאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיָד
חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה עַל־כֵּן צִוְּךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת׃ ס
(16) כַּבֵּד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמֶּךָ כַּאֲשֶׁר

lassen den, der ausspricht seinen Namen zum Falschen. (12) Beobachte den Ruhetag, ihn zu heiligen, so wie der Ewige, dein Gott, dir geboten hat. (13) Sechs Tage kannst du arbeiten und alle deine Arbeit thun; (14) Aber der siebente Tag ist ein Ruhetag dem Ewigen, deinem Gotte; da sollst du keinerlei Arbeit thun, du, oder dein Sohn oder deine Tochter, oder dein Knecht, oder deine Magd, oder dein Ochse, oder dein Esel, oder all dein Vieh, oder dein Fremdling, der in deinen Thoren ist, damit dein Knecht und deine Magd ruhe wie du. (15) Und gedenke, daß du Knecht gewesen im Lande Mizrajim, und der Ewige, dein Gott, dich herausgeführt hat von dort mit starker Hand und ausgestrecktem Arme; darum hat der Ewige, dein Gott, dir geboten den Ruhetag zu halten. (16) Ehre deinen Vater und deine Mutter, so wie der

רש"י

עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת כְּבָר פֵּירַשְׁתִּים׃ (12) שמור.
וּבָרִאשׁוֹנוֹת הוּא אוֹמֵר זָכוֹר, שְׁנֵיהֶם בְּדִבּוּר אֶחָד,
וּבִתֵיבָה אַחַת נֶאֶמְרוּ וּבִשְׁמִיעָה אַחַת נִשְׁמָעוּ (מכילתא)׃
כאשר צוך. קוֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה בְּמָרָה (שבת פ"ז)׃
(15) וזכרת כי עבד היית וגו'. עַל מְנָת כֵּן פְּדָאֲךָ
שֶׁתִּהְיֶה לוֹ עֶבֶד וְתִשְׁמוֹר מִצְוֹתָיו (סנהדרין כ"ו)׃

Die Zehnworte habe ich bereits erklärt. (12) שמור Bei den ersten Zehn-Geboten heißt es זכור? die beiden Ausdrücke besagen eins und dasselbe und sind auf einmal ausgesprochen und vernommen worden. (S. unsere Anmerk. in פ' יתרו). כאשר צוך Vor der Gesetzgebung in Marah nämlich. (15) וזכרת כי עבד היית Nur deßhalb hat er dich befreit, damit du Diener Gottes seiest

צִוְּךָ יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ לְמַעַן יַאֲרִיכֻן יָמֶיךָ וּלְמַעַן יִיטַב לָךְ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃ ס (17) לֹא תִּרְצָח׃ ס וְלֹא תִּנְאָף׃ ס וְלֹא תִּגְנֹב׃ ס וְלֹא־תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁוְא׃ ס (18) וְלֹא תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ ס וְלֹא תִתְאַוֶּה בֵּית רֵעֶךָ שָׂדֵהוּ וְעַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ שׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ׃ ס חמישי (19) אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דִּבֶּר יְהֹוָה אֶל־כָּל־קְהַלְכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ הֶעָנָן וְהָעֲרָפֶל קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יָסָף וַיִּכְתְּבֵם עַל־שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים וַיִּתְּנֵם אֵלָי׃ (20) וַיְהִי כְּשָׁמְעֲכֶם אֶת־הַקּוֹל מִתּוֹךְ הַחֹשֶׁךְ וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כָּל־

Ewige, dein Gott, dir geboten hat damit du lange lebest, und damit es dir wohlgehe auf dem Erdreiche, welches der Ewige, dein Gott, dir gibt. (17) Du sollst nicht morden, und sollst nicht ehebrechen, und sollst nicht stehlen, und sollst nichts aussagen wider deinen Nächsten als falscher Zeuge. (18) Und sollst nicht gelüsten nach dem Weibe deines Nächsten, und sollst nicht begehren das Haus deines Nächsten, sein Feld, oder seinen Knecht, oder seine Magd, seinen Ochsen, oder seinen Esel, oder Alles, was deinem Nächsten gehört. (19) Diese Worte hat der Ewige geredet zu eurer ganze Versammlung, auf dem Berge, mitten aus dem Feuer, den Wolken und der dichten Wolke, mit lauter Stimme, und nicht mehr, und schrieb sie auf zwei steinerne Tafeln, und gab sie mir. (20) Und es geschah als ihr hörtet die Stimme mitten aus der Finsterniß, und der Berg brannte im Feuer, da nahetet ihr zu

רש״י

(16) כאשר צוך. אַף עַל כִּבּוּד אָב וָאֵם נִצְטַוּוּ בְּמָרָה שֶׁנֶּאֱמַר: שָׁם שָׂם לוֹ חֹק וּמִשְׁפָּט (שמות ט״ו): (17) ולא תנאף. אֵין לָשׁוֹן נִיאוּף אֶלָּא בְּאֵשֶׁת אִישׁ: (18) לא תתאוה. לָא תֵירוֹג, אַף הוּא לָשׁוֹן חֶמְדָּה כְּמוֹ נֶחְמָד לְמַרְאֶה (בראשית ג׳) דְּמִתַּרְגְּמִינָן דִּמְרַגַּג לְמֶחֱזֵי: (19) ולא יסף. מְתַרְגְּמִינָן לָא פְּסַק (לְפִי

und seine Gebote vollziehst. (16) כאשר צוך Auch die Elternverehrung war in Marah geboten worden, denn es heißt (M. 2, 15, 27) dort gab Gott (der Nation) Gesetz und Regel. (17) ולא תנאף, ניאוף Ehebruch bezieht sich nur auf Ehefrauen. (18) ולא תתאוה Du sollst keine Begierde haben, Onk. ולא תירוג, hebr. חמדה Gelüste tragen; נחמד למראה übers. Onk. דמרגג למחזי. (19) ולא יסף Ohne

ראשי שבטיכם וזקניכם: (21) ותאמרו הן הראנו יהוה אלהינו את־כבדו ואת־גדלו ואת־קלו שמענו מתוך האש היום הזה ראינו כי־ידבר אלהים את־האדם וחי: (22) ועתה למה נמות כי תאכלנו האש הגדלה הזאת אם־יספים אנחנו לשמע את־קול יהוה אלהינו עוד ומתנו: (23) כי מי כל־בשר אשר שמע קול אלהים חיים מדבר מתוך־האש כמנו ויחי: (24) קרב אתה ושמע את כל־אשר יאמר יהוה אלהינו ואת תדבר אלינו את כל־אשר ידבר יהוה אלהינו אליך ושמענו ועשינו: (25) וישמע יהוה את־קול דבריכם בדברכם אלי ויאמר יהוה אלי שמעתי את־קול דברי העם הזה

mir, alle Häupter eurer Stämme und eure Aeltesten. (21) Und sprachet: Siehe, gezeigt hat uns der Ewige, unser Gott, seine Herrlichkeit und seine Größe und seine Stimme haben wir gehört mitten aus dem Feuer; an diesem Tage haben wir gesehen, daß Gott mit dem Menschen redet, und dieser leben bleibt. (22) Und nun, warum sollen wir sterben, denn es wird uns verzehren dieses große Feuer; wenn wir noch ferner hören die Stimme des Ewigen, unseres Gottes, so sterben wir. (23) Denn wo ist irgend ein fleischliches Wesen, das gehört hätte die Stimme des lebendigen Gottes, redend aus der Mitte des Feuers, wie wir, und wäre leben geblieben? (24) Tritt du hinzu und höre Alles, was der Ewige, unser Gott, sprechen wird, und du rede zu uns Alles, was der Ewige, unser Gott, zu dir reden wird, und wir wollen es hören und thun. (25) Und der Ewige hörte die Stimme eurer Worte, wie ihr zu mir redetet, und der Ewige sprach zu mir: Ich habe gehört die Stimme der Worte dieses Volkes,

רש"י

שמדת בשר ודם אינו יכול לדבר כל דבריו בנשימה אחת וצריך להפסיק. ומדת הקב"ה אינו כן, לא היה פוסק (משלא היה פוסק לא היה מוסיף) כי קולו חזק וקיים לעולם. ד"א לא יסף, לא הוסיף להראות באותו פומבי: (24) ואת תדבר אלינו. התשתם את כחי כנקבה, שנצטערתי עליכם, ורפיתם את ידי כי

Unterbrechung; diese Stimme der Allmacht tönt mächtig für alle Zeiten. Oder ולא יסף deutet an, er erschien nicht wieder mit solchem Pompe (באותו פומבי). (24) ואת תדבר אלינו Ihr waret Ursache, daß meine Kraft erschlaffte, wie die eines Weibes. Ich war gekränkt und muthlos,

אשר דברו אליך היטיבו כל־אשר דברו׃ (26) מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אתי ולשמר את־כל־מצותי כל־הימים למען ייטב להם ולבניהם לעלם׃ (27) לך אמר להם שובו לכם לאהליכם׃ (28) ואתה פה עמד עמדי ואדברה אליך את כל־המצוה והחקים והמשפטים אשר תלמדם ועשו בארץ אשר אנכי נתן להם לרשתה׃ (29) ושמרתם לעשות כאשר צוה יהוה אלהיכם אתכם לא תסרו ימין ושמאל׃ (30) בכל־הדרך אשר צוה יהוה אלהיכם אתכם תלכו למען תחיון וטוב לכם והארכתם ימים בארץ אשר תירשון׃

ו (1) וזאת המצוה החקים והמשפטים אשר צוה יהוה אלהיכם ללמד

die sie zu dir geredet: sie haben in Allem wohlgeredet. (26) Möchte dieser ihr Sinn ihnen bleiben, mich zu ehrfürchten und alle meine Gebote zu beobachten alle Zeit, damit es ihnen wohlginge und ihren Kindern ewiglich! (27) Gehe, sprich zu ihnen: Kehret zurück zu euern Zelten! (28) Du aber bleibe hier bei mir, und ich will reden zu dir das ganze Gebot und die Gesetze und die Rechte, die du ihnen lehren sollst, daß sie dieselben ausüben in dem Lande, das ich ihnen gebe, es einzunehmen. (29) So beobachtet zu thun, so wie der Ewige, euer Gott, euch geboten; weichet nicht ab rechts oder links. (30) Ganz auf dem Wege, welchen der Ewige, euer Gott, euch geboten, sollt ihr gehen; damit ihr lebet und es euch wohlgehe, und ihr lange lebet in dem Lande, das ihr einnehmen werdet.

6. (1) Und dies sind das Gebot, die Gesetze und die Rechte, die der Ewige, euer Gott geboten, euch zu lehren,

רש״י

ראיתי שאינכם חרדים להתקרב אלי מאהבה, וכי לא היה יפה לכם ללמוד מפי הגבורה ולא ללמוד ממני?

weil ich sah, daß ihr nicht beflissen waret, euch Gott liebevoll zu nahen Wäre es euch nicht besser gewesen, von der Allmacht selbst belehrt zu werden, als durch mich?!

אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ (2) לְמַעַן תִּירָא אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר אֶת־כָּל־חֻקֹּתָיו וּמִצְוֺתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָ אַתָּה וּבִנְךָ וּבֶן־בִּנְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וּלְמַעַן יַאֲרִכֻן יָמֶיךָ׃ (3) וְשָׁמַעְתָּ יִשְׂרָאֵל וְשָׁמַרְתָּ לַעֲשׂוֹת אֲשֶׁר יִיטַב לְךָ וַאֲשֶׁר תִּרְבּוּן מְאֹד כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לָךְ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃ פ (4) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד׃ (5) וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

sie auszuüben in dem Lande wohin ihr hinüberziehet, einzunehmen. (2) Damit du ehrfürchtest den Ewigen, deinen Gott, zu beobachten alle seine Satzungen und seine Gebote, die ich dir gebiete, du und dein Kind und dein Kindeskind alle Tage deines Lebens, und damit du lange lebest. (3) So höre, Jisrael, und beobachte, es zu thun, daß es dir wohlgehe, und daß ihr euch sehr vermehrt; so wie der Ewige, der Gott deiner Väter, dir verheißen hat, ein Land fließend von Milch und Honig. (4) Höre, Jisrael, der Ewige, unser Gott, ist ein einiger Ewiger. (5) Und du sollst lieben den Ewigen, deinen Gott,

רש"י

ו (4) ה' אלהינו ה' אחד. שֶׁהוּא אֱלֹהֵינוּ עַתָּה וְלֹא אֱלֹהֵי הָאוּמוֹת עו"אַ הוּא עָתִיד לִהְיוֹת ה' אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי אָז אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים שָׂפָה בְרוּרָה לִקְרֹא כֻלָּם בְּשֵׁם ה' (צפניה ג'), וְנֶאֱמַר: בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד (זכריה י"ד): (5) ואהבת. עֲשֵׂה דְבָרָיו מֵאַהֲבָה, אֵינוֹ דוֹמֶה עוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה לְעוֹשֶׂה מִיִּרְאָה, הָעוֹשֶׂה אֵצֶל רַבּוֹ מִיִּרְאָה, כְּשֶׁהוּא מַטְרִיחַ עָלָיו, מַנִּיחוֹ

6. (4) ה' אלה"נו ה' אחד Der Ewige, der jetzt unser Gott, nicht aber der der Götzendiener ist; er wird einst der Einig-Einzige Gott genannt werden, denn so heißt es (Zefanja 3, 9): Ja dann wandle ich den Völkern ihre Sprache zu einer lauterern um, daß sie alle anrufen den Namen des Ewigen, und ihm dienen einmüthig; und in (Zech. 14, 9): An jenem Tage wird der Ewige einzig sein und sein Namen der Einzige! (5) ואהבת Befolge seine Worte aus Liebe; Einer, der aus Liebe zur Sache etwas thut, ist nicht gleich dem, der es aus Furcht vollzieht. Wer den Dienst seines Herrn bloß aus Furcht versieht, wird, wenn die Arbeit ihm lästig wird, denselben gar bald

בכל־לבבך ובכל־נפשך ובכל־מאדך׃ (6) והיו הדברים האלה אשר אנכי

mit deinem ganzen Herzen und mit deiner ganzen Seele und mit deinem ganzen Vermögen. (6) Und diese Worte, die ich

רש"י

והולך לו (ספרי): בכל לבבך. בשני יצריך, דבר אחר "בכל לבבך" שלא יהיה לבך חלוק על המקום (שם): ובכל נפשך. אפילו הוא נוטל את נפשך: ובכל מאודך. בכל ממונך, יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו, לכך נאמר בכל מאדך (ברכות נ"ד): ד"א בכל מאדך בכל מדה ומדה שמודד לך, בין במדה טובה בין במדת פורענות, וכן בדוד הוא אומר: כוס ישועות אשא (תהלים קט"ז) צרה ויגון אמצא וגו' (שם): (6) והיו הדברים. ומהו האהבה? והיו הדברים האלה, שמתוך כך אתה מכיר בהקב"ה ומדבק בדרכיו (ספרי): אשר אנכי מצוך היום. לא יהיו בעיניך כדיוטגמא ישנה שאין אדם סופנה אלא כחדשה שהכל רצין לקראתה (שם). דיוטגמא

verlassen und davon gehen. בכל לבבך Mit deinen Trieben, mit dem des Guten und mit dem zum Bösen, (d. h. das Gute zu wählen und das Böse zu unterlassen). Oder es bedeutet, dein Herz darf in Bezug auf Gott nicht getheilt (im Zweifel) sein. ובכל נפשך Selbst dein Leben mußt du freudig und ergebungsvoll wegen der Ehre Gottes hingeben. ובכל מאדך Mit allem deinen Vermögen. Es gibt Menschen, welche das Geld mehr lieben, als das Leben, darum heißt es: Mit allem deinem Vermögen Oder בכל מאדך heißt: Danke, wie immer dir von Gott zugemessen (מדה) wird;*) sowohl für das Maß des Glücks, wie für das des Unglücks; so sprach auch Dawid, (Ps. 116, 13): Erhebe ich den Kelch des Heils, da rufe ich den Namen Gottes an! (ebendas. V. 4): Angst und Kummer habe ich empfunden, ich rufe an den Namen des Ewigen! (6) והיו הדברים האלה Womit bethätigt man die Liebe zu Gott? diese Worte nämlich sollst du fortwährend im Herzen bewahren, denn dadurch gelangst du zur Gotteserkenntnis und wirst in seinen Wegen wandlen. אנכי מצוך היום Betrachte die Gebote Gottes nicht wie eine veraltete Verordnung, die man nicht beachtet, sondern wie eine ganz neue, der sich Alles willig fügt. דיוטגמא ist ein schrift-

*) מאדך Dein Vermögen, מודה danken, מדה Maß und מאוד sehr, bilden nach Talm. Berach. 54 und Sifri ein sinniges Wortspiel, woraus obige Erklärung entnommen wurde.

מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־לְבָבֶךָ׃ (7) וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ׃ (8) וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדֶךָ וְהָיוּ

dir heute gebiete, sollen in deinem Herzen bleiben. (7) Und du sollst sie einschärfen deinen Kindern, und davon reden, wenn du sitzest in deinem Hause, und wenn du gehest auf dem Wege, und wenn du dich niederlegst, und wenn du aufstehst. (8) Und du sollst sie binden zum Zeichen auf deine Hand, und sie sollen

רש״י

מִצְוַת הַמֶּלֶךְ הַבָּאָה בְּמִכְתָּב: (7) ושננתם. לָשׁוֹן חִדּוּד הוּא, שֶׁיִּהְיוּ מְחֻדָּדִים שֶׁאִם יִשְׁאָלְךָ אָדָם דָּבָר לֹא תְהֵא צָרִיךְ לְגַמְגֵּם בּוֹ אֶלָּא אֱמוֹר לוֹ מִיָּד: לבניך. אֵלּוּ הַתַּלְמִידִים. מָצִינוּ בְּכָל מָקוֹם שֶׁהַתַּלְמִידִים קְרוּיִם בָּנִים שֶׁנֶּאֱמַר „בָּנִים אַתֶּם לַה׳ אֱלֹהֵיכֶם״ (דברי׳ י״ד) וְאוֹמֵר בְּנֵי הַנְּבִיאִים אֵשֶׁת בְּבֵית אֵל (מלכים ב׳ ב׳) וְכֵן בְּחִזְקִיָּהוּ שֶׁלִּמֵּד תּוֹרָה לְכָל יִשְׂרָאֵל וּקְרָאָם בָּנִים שֶׁנֶּאֱמַר וְעַתָּה בָּנַי! אַל תִּשָּׁלוּ (ד״ה ב׳ כ״ט) וּכְשֵׁם שֶׁהַתַּלְמִידִים קְרוּיִים בָּנִים שֶׁנֶּאֱמַר בָּנִים אַתֶּם לַה׳ אֱלֹהֵיכֶם, כָּךְ הָרַב קָרוּי אָב שֶׁנֶּאֱמַר אָבִי אָבִי רֶכֶב יִשְׂרָאֵל וגו׳ (מלכים ב׳ ב׳). ודברת בם. שֶׁלֹּא יְהֵא עִיקַּר דִּבּוּרֶיךָ אֶלָּא בָּם עֲשֵׂם עִיקָּר וְאַל תַּעֲשֵׂם טָפֵל (ספרי): ובשכבך. יָכוֹל אֲפִילוּ שָׁכַב בַּחֲצִי הַיּוֹם. ת״ל ובקומך, יָכוֹל אֲפִילוּ עָמַד בַּחֲצִי הַלַּיְלָה ת״ל בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, דֶּרֶךְ אֶרֶץ דִּבְּרָה תּוֹרָה זְמַן שְׁכִיבָה וּזְמַן קִימָה (שם): (8) וקשרתם לאות על ידך. אֵלּוּ תְּפִלִּין שֶׁבַּזְּרוֹעַ: והיו לטטפות

licher Erlaß des Königs. (7) ושננתם Heißt einschärfen; sie müssen deinem Munde so geläufig sein, daß wenn du über religiöse Satzungen befragt wirst, du ohne Anstoß sofort Bescheid geben könnest. לבניך Das sind die Schüler, diese werden überall K i n d e r genannt, so (M. 5, 14, 1): בנים אתם לה׳; (Kön. 2, 2, 3): בני הנביאים; so sagte auch Chiskijahu, der dem Gesammt-Israel die Gotteslehre vortrug, (Chron. 29, 71): בני Meine Söhne! Wie nun die Schüler Söhne heißen, ebenso heißt der Lehrer: V a t e r, so (Kön. 2, 2, 32): אבי אבי Elischa rief aus: Mein Vater, Mein Vater! ודברת בם Dein Hauptgespräch soll die Gotteslehre bilden, sie sei dir Haupt- und nicht Nebensache. ובשכבך Beim Niederlegen; damit man nicht meine, auch wenn man sich bei Tage niederlegt, so heißt es ובקומך, wenn du aufstehst; auch nicht, wenn du in der Nacht aufstehst, sondern בשבתך בביתך usw. Die Thora will damit die Pflicht des שמע-Lesens bestimmen, und zwar zur Zeit des Niederlegens und beim Erwachen des Morgens. (8) וקשרתם לאות על ידך Das sind die תפילין של יד. —

לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ׃ (9) וּכְתַבְתָּם עַל־מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ׃ ס ששי (10) וְהָיָה כִּי־יְבִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֶת לָךְ עָרִים גְּדֹלֹת וְטֹבֹת אֲשֶׁר לֹא־בָנִיתָ׃ (11) וּבָתִּים מְלֵאִים כָּל־טוּב אֲשֶׁר לֹא־מִלֵּאתָ וּבֹרֹת חֲצוּבִים אֲשֶׁר לֹא־חָצַבְתָּ כְּרָמִים וְזֵיתִים אֲשֶׁר לֹא־נָטָעְתָּ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ׃ (12) הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃ (13) אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִּירָא

sein zum Denkband zwischen deinen Augen. (9) Und du sollst sie schreiben auf die Pfosten deines Hauses, und an deine Thore. (10) Und es geschehe, wenn dich der Ewige, dein Gott, bringt in das Land, das er geschworen deinen Vätern, Abraham, Jizchak und Jaakob, dir zu geben, (woselbst) große und schöne Städte, die du nicht erbauet, (11) Und Häuser voll alles Gutes, die du nicht gefüllt, und ausgehaune Brunnen, die du nicht ausgehauen, Weinberge und Oelbäume, die du nicht gepflanzet hast, und du issest und wirst satt: (12) So hüte dich, daß du nicht vergessest den Ewigen, der dich herausgeführet hat aus dem Lande Mizrajim, aus dem Hause der Knechte. (13) Den Ewigen, deinen Gott, sollst du ehrfürchten und

רש״י

בין עיניך. אלו תפילין שבראש ועל שם מנין פרשיותיהם נקראו „טוטפות" טט בכתפי שתים, פת באפריקא שתים: (9) מזוזת ביתך. מזזת כתיב שאין צריך אלא אחת: ובשעריך. לרבות שערי חצרות ושערי עירות (יומא י״א): חצובים. לפי שהיו מקום טרשין וסלעים נופל בו לשון חציבה: (12) מבית עבדים. כתרגומו מבית עבדותא

לטטפות בין עיניך das sind die תפלין של ראש, wegen der darin befindlichen vier Paraschijot, heißen die תפלין: טטפת, denn טט heißt in kaspischer Sprache (כתפי) zwei, und פת heißt in afrikanischer Mundart zwei, (also vier Abschnitte). (9) מזות ביתך in מזזת fehlt ein ו׳, welches anzeigen soll, daß zu einer Thüre eine מזוזה genügt. ובשעריך (Mehrzahl): Auch an die Thore von Höfen, Ländern und Städten. (11) ובורות חצובים ausgehauene Zisternen, weil dort felsiger Boden ist, paßt dazu חצובים ausgehauen. (12) מבית עבדים Onk. aus dem Orte, wo ihr

וְאֹתוֹ תַעֲבֹד וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ׃ (14) לֹא תֵלְכוּן אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם׃ (15) כִּי אֵל קַנָּא יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבֶּךָ פֶּן־יֶחֱרֶה אַף־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּךְ וְהִשְׁמִידְךָ מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ ס (16) לֹא תְנַסּוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כַּאֲשֶׁר נִסִּיתֶם בַּמַּסָּה׃ (17) שָׁמוֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְעֵדֹתָיו וְחֻקָּיו אֲשֶׁר צִוָּךְ׃ (18) וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב בְּעֵינֵי יְהוָה לְמַעַן יִיטַב לָךְ וּבָאתָ

ihm dienen und bei seinem Namen schwören. (14) Ihr sollt nicht nachgehen andern Göttern, von den Göttern der Völker, die rings um euch sind. — (15) Denn ein eifriger Gott, der Ewige, dein Gott, ist unter dir; daß nicht entbrenne der Zorn des Ewigen, deines Gottes, über dich, und er dich vertilge von dem Erdreiche weg. (16) Versuchet nicht den Ewigen, euern Gott, so wie ihr ihn versucht habt zu Massa. (17) Beobachten sollt ihr die Gebote des Ewigen, eures Gottes, und seine Zeugnisse und seine Gesetze, die er dir geboten. (18) Und du sollst thun das Rechte und Gute in den Augen des Ewigen, damit es dir wohlgehe, und du hineinkommest

רש״י

מִמָּקוֹם שֶׁהֱיִיתֶם שָׁם עֲבָדִים׃ (13) ובשמו תשבע. אִם יֵשׁ בְּךָ כָּל הַמִּדּוֹת הַלָּלוּ שֶׁאַתָּה יָרֵא אֶת שְׁמוֹ וְעוֹבֵד אוֹתוֹ, אָז בִּשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁאַתָּה יָרֵא אֶת שְׁמוֹ תְּהֵא זָהִיר בִּשְׁבוּעָתֶךָ. וְאִם לָאו לֹא תִשָּׁבֵעַ׃ (14) מאלהי העמים אשר סביבותיכם. הוּא הַדִּין לָרְחוֹקִים אֶלָּא לְפִי שֶׁאַתָּה רוֹאֶה אֶת סְבִיבוֹתֶיךָ תּוֹעִים אַחֲרֵיהֶם הֻצְרַךְ לְהַזְהִיר עֲלֵיהֶם בְּיוֹתֵר׃ (16) במסה: כְּשֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם שֶׁנִּסּוּהוּ בַּמַּיִם שֶׁנֶּאֱמַר: הֲיֵשׁ ה' בְּקִרְבֵּנוּ (שמות י״ז)׃ (18) הישר והטוב. זו

Knechte waret. (13) ובשמו תשבע Wenn du alle diese Eigenschaften besitzest, nämlich seinen Namen ehrfürchtest, dann kannst du bei seinem Namen schwören, denn nur dann wirst du beim Schwören seinen Namen ehrfurchtsvoll erwähnen, widrigenfalls schwöre nicht! (14) אשר־סביבותיכם Ebenso sind die Entfernten hier mitbegriffen; weil aber die euch umgebenden Völker im Irrglauben den Götzen anhingen, daher mußten die Israeliten vor diesen mit allem Nachdruck gewarnt werden! (15) במסה Als sie aus Egypten zogen, und beim Wasser ihn auf die Probe stellten, und sagten: ist wohl ein Gott unter uns? (18) הישר והטוב Nur was r e ch t ist, d. i. eine überaus milde Bedingung.

וְיָרַשְׁתָּ אֶת־הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֶיךָ׃ (19) לַהֲדֹף אֶת־כָּל־אֹיְבֶיךָ מִפָּנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ ס (20) כִּי־יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר לֵאמֹר מָה הָעֵדֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם׃ (21) וְאָמַרְתָּ לְבִנְךָ עֲבָדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרָיִם וַיֹּצִיאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה׃ (22) וַיִּתֵּן יְהוָה אוֹתֹת וּמֹפְתִים גְּדֹלִים וְרָעִים׀ בְּמִצְרַיִם בְּפַרְעֹה וּבְכָל־בֵּיתוֹ לְעֵינֵינוּ׃ (23) וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם לְמַעַן הָבִיא אֹתָנוּ לָתֶת לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֵינוּ׃ (24) וַיְצַוֵּנוּ יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְטוֹב לָנוּ כָּל־הַיָּמִים לְחַיֹּתֵנוּ כְּהַיּוֹם הַזֶּה׃ (25) וּצְדָקָה תִּהְיֶה־לָּנוּ כִּי־נִשְׁמֹר

und einnehmest das schöne Land, das der Ewige deinen Vätern zugeschworen. (19) Indem er ausstoßen wird alle deine Feinde vor dir, so wie der Ewige geredet. (20) Wenn dich dein Sohn fragt in Zukunft, und spricht: Wozu die Zeugnisse und die Gesetze und die Rechte, die der Ewige, unser Gott, euch geboten? (21) So sprich zu deinem Sohne: Wir sind Knechte gewesen dem Phareo in Mizrajim, und der Ewige hat uns herausgeführt aus Mizrajim mit starker Hand; (22) Und der Ewige that Zeichen und Wunder, große und schreckliche, an Mizrajim, an Phareo und an seinem ganzen Hause, vor unsern Augen. (23) Und uns hat er herausgeführt von dort, um uns her zu bringen, uns zu geben das Land, das er unsern Vätern zugeschworen. (24) Da gebot uns der Ewige auszuüben alle diese Gesetze, den Ewigen, unsern Gott, zu ehrfürchten, daß es uns wohlgehe alle Zeit; uns am Leben zu erhalten, wie jetzt geschiehet. (25) Und als Rechtschaffenheit gilt es uns, wenn wir beobachten,

רש"י

פשרה לפנים משורת הדין: כאשר דבר. והכן דבר? והמתי את כל העם וגו' (שם כ"ג): כי ישאלך בנך מחר. יש מחר שהוא אחר זמן:

(19) כאשר דבר nämlich (M. 2, 23, 13): ich werde (die götzendienerischen Völker) in Verwirrung bringen. (20) מחר zeigt an eine spätere Zeit.

לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּנוּ׃ ס שביעי

ז (1) כִּי יְבִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ וְנָשַׁל גּוֹיִם־רַבִּים ׀ מִפָּנֶיךָ הַחִתִּי וְהַגִּרְגָּשִׁי וְהָאֱמֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי שִׁבְעָה גוֹיִם רַבִּים וַעֲצוּמִים מִמֶּךָּ׃ (2) וּנְתָנָם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהִכִּיתָם הַחֲרֵם תַּחֲרִים אֹתָם לֹא־תִכְרֹת לָהֶם בְּרִית וְלֹא תְחָנֵּם׃ (3) וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם בִּתְּךָ לֹא־תִתֵּן לִבְנוֹ וּבִתּוֹ לֹא תִקַּח לִבְנֶךָ׃ (4) כִּי־יָסִיר אֶת־בִּנְךָ מֵאַחֲרַי וְעָבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְחָרָה

auszuüben dieses ganze Gebot vor dem Ewigen, unsern Gott, so wie er uns geboten.

7. (1) Wenn dich der Ewige, dein Gott, bringt in das Land, wohin du kommst, es einzunehmen, und viele Völker vor dir ausstößt, den Chitti und den Girgaschi und den Emori und den Knaani und den Prisi und den Chiwi und den Jebusi, sieben Völker, zahlreicher und stärker als du. (2) Und der Ewige, dein Gott, gibt sie hin vor dir, daß du sie schlägst; so sollst du völlig sie bannen, du sollst keinen Bund mit ihnen schließen, und sie nicht begnadigen. (3) Und sollst dich nicht verschwägern mit ihnen; deine Tochter sollst du nicht geben seinem Sohne, und seine Tochter nicht nehmen für deinen Sohn. (4) Denn er würde abwendig machen deinen Sohn von mir, daß sie andern Göttern dienen, und entbrennen

רש״י

ז (1) ונשל. לְשׁוֹן הַשְׁלָכָה וְהַתָּזָה, וְכֵן „וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל" (דברים י״ט): (3) ולא תחנם. לֹא תִתֵּן לָהֶם חֵן. אָסוּר לוֹ לְאָדָם לוֹמַר: כַּמָּה נָאֶה נָכְרִי זֶה! (ע״ז ל״ב): דָּבָר אַחֵר, לֹא תִתֵּן לָהֶם חֲנִיָּה בָּאָרֶץ (יבמות י״): (4) כי יסיר את בנך מאחרי. בְּנוֹ שֶׁל נָכְרִי, כְּשֶׁיִּשָּׂא אֶת בִּתְּךָ, יָסִיר אֶת בִּנְךָ אֲשֶׁר תֵּלֵד

7. (1) ונשל Heißt wegwerfen, wegstoßen, ähnlich ונשל הברזל (M. 5, 19, 5). (2) ולא תחנם v. חן Gunst, d. h. begünstige sie nicht, sage nicht: wie schön ist doch dieser Heide! Oder es heißt wie חניה, gestatte ihnen keine Niederlassung im Lande. (4) כי יסיר את בנך מאחרי Wenn der Sohn jener Völker deine Tochter zur Frau nehmen möchte, würde er den Sohn, den sie ihm gebärt, von mir abwendig machen.

אַף־יְהוָה֙ בָּכֶ֔ם וְהִשְׁמִֽידְךָ֖ מַהֵֽר׃ (5) כִּֽי־אִם־כֹּ֤ה תַעֲשׂוּ֙ לָהֶ֔ם מִזְבְּחֹתֵיהֶ֣ם תִּתֹּ֔צוּ וּמַצֵּבֹתָ֖ם תְּשַׁבֵּ֑רוּ וַאֲשֵׁירֵהֶם֙ תְּגַדֵּע֔וּן וּפְסִֽילֵיהֶ֖ם תִּשְׂרְפ֥וּן בָּאֵֽשׁ׃ (6) כִּ֣י עַ֤ם קָדוֹשׁ֙ אַתָּ֔ה לַיהוָ֖ה אֱלֹהֶ֑יךָ בְּךָ֞ בָּחַ֣ר ׀ יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֗יךָ לִהְי֥וֹת לוֹ֙ לְעַ֣ם סְגֻלָּ֔ה מִכֹּל֙ הָֽעַמִּ֔ים אֲשֶׁ֖ר עַל־פְּנֵ֥י הָאֲדָמָֽה׃ (7) לֹ֣א מֵֽרֻבְּכֶ֞ם מִכָּל־הָֽעַמִּ֗ים חָשַׁ֧ק יְהוָ֛ה בָּכֶ֖ם וַיִּבְחַ֣ר בָּכֶ֑ם כִּֽי־אַתֶּ֥ם הַמְעַ֖ט מִכָּל־

würde der Zorn des Ewigen über euch, und er würde dich bald vertilgen. (5) Sondern so sollt ihr ihnen thun: ihre Altäre sollt ihr niederreißen, und ihre Bildsäulen zertrümmern, und ihre Ascheroth zerschlagen und ihre Götzenbilder im Feuer verbrennen. — (6) Denn ein heiliges Volk bist du dem Ewigen, deinem Gotte; dich hat erwählt der Ewige, dein Gott, ihm zu sein zum Volke des Eigenthums aus allen Völkern, die auf der Oberfläche des Erdbodens. (7) Nicht weil ihr die Mehrzahl wäret von allen Völkern hat euch der Ewige begehret und euch erwählt; denn ihr seid die Minderzahl

רש״י

לו בִּתְּךָ מֵאַחֲרָי. לָמַדְנוּ, שֶׁבֶּן בִּתְּךָ הַבָּא מִן הַנָּכְרִי קָרוּי בִּנְךָ. (קדושין ס״ח) אֲבָל בֶּן בִּנְךָ הַבָּא מִן הַנָּכְרִית אֵינוֹ קָרוּי בִּנְךָ אֶלָּא בְּנָהּ, שֶׁהֲרֵי לֹא נֶאֱמַר עַל בִּתּוֹ „לֹא תִקַּח“ כִּי תָסִיר אֶת בִּנְךָ מֵאַחֲרַי, אֶלָּא „כִּי יָסִיר אֶת בִּנְךָ“ וגו׳: (5) מזבחותיהם. שֶׁל בִּנְיָן: מצבותם. אֶבֶן אֶחָת. ואשירהם. אִילָנוֹת שֶׁעוֹבְדִין אוֹתָן: ופסיליהם. פְּסִילִים, צְלָמִים: (6) לא מרבכם. כִּפְשׁוּטוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ: לְפִי שֶׁאֵין אַתֶּם מַגְדִּילִים עַצְמְכֶם כְּשֶׁאֲנִי מַשְׁפִּיעַ לָכֶם טוֹבָה, לְפִיכָךְ „חָשַׁק בָּכֶם“: כי אתם המעט. הַמְמַעֲטִין עַצְמְכֶם, כְּגוֹן אַבְרָהָם שֶׁאָמַר „וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר“ (בראשית י״ח)

Daraus erhellet, daß der Tochter-Sohn, obgleich von einem Andersgläubigen gezeugt, dennoch d e i n Sohn heißt, der Sohn seines Sohnes aber, der von einer Fremdgläubigen geboren wurde, heißt nicht dein sondern i h r Sohn, denn es heißt nicht כי תסיר, sondern כי יסיר. — (5) מזבחותיהם Gebaute Altäre. ומצבותם Bildsäulen, aus einem Steine. ואשירהם Bäume, die sie göttlich verehrten. ופסיליהם Geschnitzte Bilder. (7) לא מרובכם Nicht, weil ihr zahlreicher seid. Der Midrasch erklärt, weil ihr euch nicht überhebt, wenn Gott euch seinen Segen zuströmen läßt, darum fand er Wohlgefallen an euch. כי אתם המעט Weil ihr euch geringe achtet, gleich Abraham: „Ich bin nur Staub und Asche“; wie Mosche und Aharon sagten: „Was

הָעַמִּים׃ (8) כִּי מֵאַהֲבַת יְהוָה אֶתְכֶם וּמִשָּׁמְרוֹ אֶת־הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֵיכֶם הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם בְּיָד חֲזָקָה וַיִּפְדְּךָ מִבֵּית עֲבָדִים מִיַּד פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם׃ מפטיר (9) וְיָדַעְתָּ כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא הָאֱלֹהִים הָאֵל הַנֶּאֱמָן שֹׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֶסֶד לְאֹהֲבָיו וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָו לְאֶלֶף דּוֹר׃ (10) וּמְשַׁלֵּם

von allem Völkern. (8) Sondern aus Liebe des Ewigen zu euch, und weil er hält den Eid, den er euern Vätern zugeschworen, hat euch der Ewige herausgeführet mit starker Hand, und hat dich erlöst aus dem Hause der Knechte, aus der Hand Phareo's, des Königs von Mizrajim. (9) Und so erkenne, daß der Ewige, dein Gott, der Gott ist, der treue Gott, der da bewahret den Bund und die Gnade denen, die ihn lieben und seine Gebote beobachten, bis ins tausendste Geschlecht. (10) Aber seinen Hassern vergilt ins

רש"י

וכגון משה ואהרן שאמרו „ונחנו מה" (שמות ט"ז), לא כנבוכדנאצר שאמר „אדמה לעליון" (ישעיה י"ד) וסנחרב שאמר „מי בכל אלהי הארצות" (שם ל"ו) וחירם אמר „אל אני, מושב אלהים ישבתי" (יחזקאל כ"א): כי אתה המעט. הרי „כי" משמש בלשון דהא: (8) כי מאהבת ה'. הרי „כי" משמש בלשון אלא: לא מרובכם חשק ה' בכם. אלא מאהבת ה' אתכם: ומשמרו את השבועה. מחמת שמרו את השבועה: (9) לאלף דור. ולהלן הוא אומר „לאלפים" (דברים ה') כאן שהוא סמוך אצל לשומרי מצותיו העושין מיראה, הוא אומר „לאלף" ולהלן שהוא סמוך אצל לאוהביו, העושין מאהבה ששכרם יותר גדול, הוא אומר „לאלפים": אוהביו. אלו העושין מאהבה: ולשומרי מצותיו. אלו

sind denn wir"? nicht aber wie Nebukadnezar, (Jes. 14, 14): „Ich stelle mich gleich dem Höchsten!" wie Sancherib, (Jes. 36, 20): Wer ist unter all den Göttern dieser Länder, der ihr Land gerettet von meiner Hand?; wie Chirom, (Ezech. 28): ich bin ein Gott, habe meinen Sitz bei Göttern! כי אתם dieses כי heißt, weil. (8) כי מאהבת ה' Dieses כי heißt: sondern, nicht wegen euerer Menge hat Gott Wohlgefallen an euch, sondern weil er euch liebt. ומשמרו את השבועה Weil er den Schwur wahret. (9) לאלף דור (Oben 5, 10) heißt es לאלפים, Mehrzahl? Hier nämlich bei der Beobachtung der Gebote heißt es לאלף, oben aber neben ולאוהביו die ihn lieben, heißt es לאלפים bis zu viel tausend Geschlechtern. אוהביו sind jene, welche aus Liebe zu Gott die Gebote befolgen, ולשמרי מצותיו sind jene,

לְשֹׂנְאָיו אֶל־פָּנָיו לְהַאֲבִידוֹ לֹא יְאַחֵר לְשֹׂנְאוֹ אֶל־פָּנָיו יְשַׁלֶּם־לוֹ׃ (11) וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַמִּצְוָה וְאֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם׃ פ פ פ

Angesicht, indem er sie umkommen läßt; er zögert nicht gegen seinen Hasser, ins Angesicht vergilt er ihm. (11) Also beobachte das Gebot und die Gesetze und die Rechte, die ich dir heute gebiete, sie zu thun.

עקב

(12) וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן אֵת הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְשָׁמַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת־הַבְּרִית וְאֶת־הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ׃ (13) וַאֲהֵבְךָ וּבֵרַכְךָ וְהִרְבֶּךָ וּבֵרַךְ פְּרִי־בִטְנְךָ וּפְרִי־אַדְמָתֶךָ דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ שְׁגַר־

(12) Und es wird geschehen, zum Lohne, daß ihr gehorchet diesen Rechten, und sie beobachtet und ausübet, daß der Ewige, dein Gott, dir bewahren wird den Bund und die Gnade, die er deinen Vätern zugeschworen. (13) Und er wird dich lieben und dich segnen und dich mehren; und er wird segnen die Frucht deines Leibes und die Frucht deines Erdreiches, dein Getreide und deinen Most und dein Oel,

רש״י

הָעוֹשִׂין מִיִּרְאָה: (10) ומשלם לשונאיו אל פניו. בחייו מְשַׁלֵּם לו גְּמוּלוֹ הַטּוֹב, כְּדֵי לְהַאֲבִידוֹ מִן הָעוֹלָם הַבָּא: (11) היום לעשותם. וּלְמָחָר לָעוֹלָם הַבָּא לִטּוֹל שְׂכָרָם: חסלת פרשת ואתחנן: (12) והיה עקב תשמעון. אם הַמִּצְוֹת קַלּוֹת, שֶׁאָדָם דָּשׁ בַּעֲקֵבָיו תִּשְׁמְעוּן. ושמר ה' וגו'. יִשְׁמוֹר לְךָ הַבְטָחָתוֹ: (13) שגר אלפיך. וְלָדֵי בְקָרְךָ שֶׁהַנְּקֵבָה מְשַׁגֶּרֶת

welche sie nur aus Furcht befolgen. (10) ומשלם לשונאיו אל פניו Bei ihrem Leben erhalten sie den Lohn etwaiger guter Handlungen, am künftigen Leben haben sie keinen Antheil. (11) היום לעשותם Heute noch soll man die Gebote vollziehen, um (vielleicht) morgen schon, im kommenden Leben, dafür den Lohn zu empfangen!

(12) והיה עקב תשמעון Wenn ihr die allerleichtesten Gebote, welche die Menschen gleichsam mit Fersen (עקב) treten, dennoch beobachten werdet. ושמר ה' dann wird er auch seine Zusicherungen halten. (13) שגר אלפיך Die Jungen deiner Rinder, welche

אַפֶּךָ וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנֶךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ׃ (14) בָּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל־הָעַמִּים לֹא־יִהְיֶה בְךָ עָקָר וַעֲקָרָה וּבִבְהֶמְתֶּךָ׃ (15) וְהֵסִיר יְהוָה מִמְּךָ כָּל־חֹלִי וְכָל־מַדְוֵי מִצְרַיִם הָרָעִים אֲשֶׁר יָדַעְתָּ לֹא יְשִׂימָם בָּךְ וּנְתָנָם בְּכָל־שֹׂנְאֶיךָ׃ (16) וְאָכַלְתָּ אֶת־כָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ לֹא־תָחוֹס עֵינְךָ עֲלֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־מוֹקֵשׁ הוּא לָךְ׃ ס (17) כִּי תֹאמַר בִּלְבָבְךָ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי אֵיכָה אוּכַל לְהוֹרִישָׁם׃ (18) לֹא תִירָא מֵהֶם

das Geworfene deiner Rinder und die Zucht deiner Schafe, auf dem Erdreiche, das er deinen Vätern geschworen, dir zu geben. (14) Gesegnet wirst du sein vor allen Völkern; nicht wird unter dir sein ein Unfruchtbarer oder eine Unfruchtbare, noch unter deinem Vieh. (15) Und abwenden wird der Ewige von dir alle Krankheit; und keine der bösen Leiden Mizrajims, die du kennst, wird er auf dich legen, sondern wird sie über alle deine Hasser bringen. (16) Und du wirst verzehren alle Völker, die der Ewige, dein Gott, dir gibt; dein Auge bedaure sie nicht, daß du nicht dienest ihren Göttern; denn dies würde für dich ein Fallstrick. (17) Wenn du sprechen möchtest in deinem Herzen: Zahlreicher sind diese Völker als ich, wie vermag ich sie zu vertreiben? (18) So fürchte dich nicht vor ihnen:

רש״י

מִמֵּעֶיהָ: עשתרות צאנך. מְנַחֵם פי׳ „אַבִּירֵי בָשָׁן" (תהלים כ״ב) מִבְחַר הַצֹּאן, כמו „עַשְׁתְּרוֹת קַרְנַיִם" (בראשית י״ד) לְשׁוֹן חוֹזֶק. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם וְעֶדְרֵי עָנָךְ. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: לָמָּה נִקְרָא שְׁמָם עַשְׁתָּרוֹת? שֶׁמְּעַשְּׁרוֹת אֶת בַּעְלֵיהֶן (חולין פ״ד): (14) עקר. שֶׁאֵינוֹ מוֹלִיד: (17) כי תאמר בלבבך. עַל כָּרְחֲךָ לְשׁוֹן דִּילְמָא הוּא. שֶׁמָּא תֹאמַר בִּלְבָבְךָ מִפְּנֵי שֶׁהֵם רַבִּים.

von den Weiblichen geworfen werden. ועשתרות צאנך Menachem erklärt אבירי בשן (Ps. 22, 13) die besten Schafe, אבירי wie עשתרות קרנים Stärke bezeichnend. Onk. gibt es mit ועדרי ענך die Heerden deiner Schafe; unsere Gelehrten nehmen עשתרות gleich עושר Reichtum, die Heerden heißen deßwegen עשתרות, weil sie ihre Besitzer reich machen. (14) עקר ein Unfruchbarer. (17) כי תאמר בלבבך Dieses כי bedeutet vielleicht, d. h. vielleicht könntest du dir denken, weil sie, so zahlreich sind kann ich

זָכֹר תִּזְכֹּר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפַרְעֹה וּלְכָל־מִצְרָיִם׃ (19) הַמַּסֹּת הַגְּדֹלֹת אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ וְהָאֹתֹת וְהַמֹּפְתִים וְהַיָּד הַחֲזָקָה וְהַזְּרֹעַ הַנְּטוּיָה אֲשֶׁר הוֹצִאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כֵּן־יַעֲשֶׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־הָעַמִּים אֲשֶׁר־אַתָּה יָרֵא מִפְּנֵיהֶם׃ (20) וְגַם אֶת־הַצִּרְעָה יְשַׁלַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּם עַד־אֲבֹד הַנִּשְׁאָרִים וְהַנִּסְתָּרִים מִפָּנֶיךָ׃ (21) לֹא תַעֲרֹץ מִפְּנֵיהֶם כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבֶּךָ אֵל גָּדוֹל וְנוֹרָא׃ (22) וְנָשַׁל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵל מִפָּנֶיךָ מְעַט מְעָט לֹא תוּכַל כַּלֹּתָם מַהֵר פֶּן־תִּרְבֶּה

gedenke nur, was der Ewige, dein Gott, gethan an Pha-reo und ganz Mizrajim; (19) Die großen Versu-chungen, die deine Augen gesehen, und die Zeichen und die Wunder und die starke Hand, und den aus-gestreckten Arm, womit dich der Ewige, dein Gott, herausgeführt hat; so wird der Ewige, dein Gott, thun an all die Völker, vor denen du dich fürchtest. (20) Und auch die Hor-nisse wird der Ewige, dein Gott, wider sie senden, bis umgekommen sind die Uebriggebliebenen und die vor dir Versteckten. (21) Bebe nicht vor ihnen, denn der Ewige, dein Gott, ist in deiner Mitte, ein großer und furchtbarer Gott. (22) Und aus-stoßen wird der Ewige, dein Gott, diese Völker vor dir nach und nach; du kannst sie nicht schnell aufreiben, daß sich nicht mehre wider dich

רש״י

לֹא אוּכַל לְהוֹרִישָׁם, אַל תֹּאמַר כֵּן, לֹא תִירָא מֵהֶם. וְלֹא תָּכֵן לְפָרְשׁוֹ בְּאַחַת מִשְּׁאָר לְשׁוֹנוֹת שֶׁל „כִּי" שֶׁיִּפּוֹל עָלָיו שׁוּב „לֹא תִירָא מֵהֶם": (19) הַמַּסֹּת. נִסְיוֹנוֹת: הָאֹתֹת. כְּגוֹן „וַיְהִי לְנָחָשׁ". „וְהָיוּ לְדָם בַּיַּבָּשֶׁת" (שמות ד'): הַמֹּפְתִים. הַמַּכּוֹת הַמֻּפְלָאוֹת: הַיָּד הַחֲזָקָה. זֶה הַדֶּבֶר: וְהַזְּרוֹעַ הַנְּטוּיָה. זוֹ הַחֶרֶב שֶׁל מַכַּת בְּכוֹרוֹת: (20) הַצִּרְעָה. מִין שֶׁרֶץ הָעוֹף, שֶׁהָיְתָה זוֹרֶקֶת בָּהֶם מָרָה, וּמְסָרְסָתָן וּמְסַמָּא אֶת

sie nicht vertreiben; sprich nicht so, habe keine Furcht vor ihnen. Das כי darf hier keine von den an-deren Bedeutungen dieses Wortes haben, da sonst das folgende לא תירא מהם darauf nicht paßen würde. (19) המסות Die Versu-chungen. האותות Die Zei-chen, z. B. der Stab wurde zur Schlange, das Wasser in Blut verwandelt. והמופתים Die außerordentlichen Plagen. היד החזקה Bezieht sich auf die Pest. והזרוע הנטויה D. i. die Plage der Erstgebornen. (20) הצרעה Ein fliegendes Insekt, welches Gift in sie warf, wodurch sie unfruchtbar

עליך חית השדה׃ (23) ונתנם יהוה אלהיך לפניך והמם מהומה גדלה עד השמדם׃ (24) ונתן מלכיהם בידך והאבדת את־שמם מתחת השמים לא־יתיצב איש בפניך עד השמדך אתם׃ (25) פסילי אלהיהם תשרפון באש לא־תחמד כסף וזהב עליהם ולקחת לך פן תוקש בו כי תועבת יהוה אלהיך הוא׃ (26) ולא־תביא תועבה אל־ביתך והיית חרם כמהו שקץ ׀ תשקצנו ותעב ׀ תתעבנו כי־חרם הוא׃

das Gethier des Feldes. (23) Und der Ewige, dein Gott, wird sie hingeben vor dir; und er wird sie verwirren durch große Verwirrung, bis sie vertilgt sind. (24) Und er wird ihre Könige geben in deine Hand, und du wirst ihren Namen vernichten unter dem Himmel hinweg; Niemand wird bestehen vor dir, bis du sie vertilgt hast. (25) Die Bilder ihrer Götter sollt ihr in Feuer verbrennen; du sollst nicht gelüsten nach dem Silber und Gold an ihnen, und es dir nehmen, daß du nicht dadurch verstrickt werdest; denn ein Greuel des Ewigen, deines Gottes, ist es. (26) Und du sollst keinen Greuel bringen in dein Haus, du würdest Bann wie er; verabscheuen sollst du es, und es für einen Greuel halten, denn Bann ist es.

רש״י

עיניהם, בכל מקום שהיו נסתרין שם (סוטה ל״ו)׃ (22) פן תרבה עליך חית השדה. והלא אם עושין רצונו של מקום אין מתיראין מן החיה, שנאמ׳ „וחית השדה השלמה לך״ (איוב ה׳), אלא גלוי היה לפניו שעתידין לחטוא׃ (23) והמם. נקוד קמץ כולו, לפי שאין מ״ם אחרונה מן היסוד, והרי הוא כמו והם אותם. אבל „והמם גלגל עגלתו״ (ישעיה כ״ח) כולו יסוד, לפיכך חציו קמץ וחציו פתח, כשאר פעל של שלוש אותיות׃

und blind wurden, überall, wo sie sich verbargen. (22) חית השדה Wenn sie dem Willen Gottes nachlebten, hätten sie doch das Gewild nicht zu fürchten, denn es heißt (Ijob 5, 23): des Feldes Wild ist dir friedlich gesinnt? — allein es war vor Gott offenkundig, daß sie einst der Sünde anheimfallen werden. (23) והמם Ist mit zwei Kamez punktirt, weil das letzte מ׳ nicht zum Stamme gehört, und so viel bedeutet, wie והם אותם, aber in (Jes. 28, 28) והמם גלגל עגלתו, wo das מ׳ auch zum Stamme gehört, wird es theils mit Patach punktirt, wie jedes andere Zeitwort von drei Wurzelbuchstaben.

ח (1) כל־המצוה אשר אנכי מצוך היום תשמרון לעשות למען תחיון ורביתם ובאתם וירשתם את־הארץ אשר־נשבע יהוה לאבתיכם׃ (2) וזכרת את־כל־הדרך אשר הוליכך יהוה אלהיך זה ארבעים שנה במדבר למען ענתך לנסתך לדעת את־אשר בלבבך התשמר מצותו אם־לא׃ (3) ויענך וירעבך ויאכלך את־המן אשר לא־ידעת ולא ידעון אבתיך למען הודיעך כי לא על־הלחם לבדו יחיה האדם כי על־כל־מוצא פי־

8. (1) Alles Gebot, das ich dir heute gebiete, beobachtet auszuüben, damit ihr lebet und euch mehret, und hinkommet und einnehmet das Land, das der Ewige euern Vätern zugeschworen. (2) Und gedenke des ganzen Weges, den dich geführt hat der Ewige, dein Gott, nun schon vierzig Jahre in der Wüste, um dich zu demüthigen, dich zu versuchen um zu erkennen, was du im Herzen hast, ob du beobachten werdest seine Gebote oder nicht. (3) Und er demüthigte dich, und ließ dich hungern, dann speiste er dich mit dem Man, das du nicht kanntest, und deine Väter nicht kannten; um dich erkennen zu lassen, daß nicht durch das Brod allein der Mensch lebt, sondern durch allen Ausspruch aus dem Munde des Ewigen

רש״י

ח (1) כל המצוה. כפשוטו, ומדרש אגדה: אם התחלת במצוה, גמור אותה; שאינה נקראת המצוה, אלא על שם גומרה, שנאמר „ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם״ (יהושע כ״ד) והלא משה לבדו נתעסק בהם להעלותם? אלא לפי שלא הספיק לגומרה, וגמרוה ישראל, נקראת על שמם: (2) התשמור מצותיו. שלא תנסהו

8. (1) כל המצוה Nach dem Wortsinne, alle Gebote; der Midrasch erklärt: Hast du ein Pflichtgebot (Liebeswerk) begonnen, so vollziehe es ganz, weil ein verdienstliches Werk nur demjenigen zugeschrieben wird, der es zu Ende führt, wie es (Jos. 24, 32) heißt: Die Gebeine Josefs, welche die Kinder Israels aus Egypten heraufgebracht hatten, begruben sie in Schechem; obgleich Mosche allein sich anfänglich damit befaßte, (s. M. 2, 13, 19), da er dies aber nicht ganz vollendete, sondern die Kinder Israels es thaten, so wird die That ihnen zuerkannt. (2) התשמור מצותיו Ihn nicht erst auf die Probe

יְהוָה יִחְיֶה הָאָדָם׃ (4) שִׂמְלָתְךָ לֹא בָלְתָה מֵעָלֶיךָ וְרַגְלְךָ לֹא בָצֵקָה זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה׃ (5) וְיָדַעְתָּ עִם־לְבָבֶךָ כִּי כַּאֲשֶׁר יְיַסֵּר אִישׁ אֶת־בְּנוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְיַסְּרֶךָּ׃ (6) וְשָׁמַרְתָּ אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו וּלְיִרְאָה אֹתוֹ׃ (7) כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה אֶרֶץ נַחֲלֵי מָיִם עֲיָנֹת וּתְהֹמֹת יֹצְאִים בַּבִּקְעָה וּבָהָר׃ (8) אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעֹרָה וְגֶפֶן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ־זֵית שֶׁמֶן וּדְבָשׁ׃ (9) אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכֵּנֻת תֹּאכַל־בָּהּ לֶחֶם לֹא־תֶחְסַר כֹּל בָּהּ אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבָנֶיהָ

der Mensch lebt. (4) Deine Kleidung zerfiel nicht von dir, und dein Fuß schwoll nicht an, nun schon vierzig Jahre. (5) Und so erkenne in deinem Herzen, daß, so wie ein Mann seinen Sohn ziehet, der Ewige, dein Gott, dich ziehet; (6) Und beobachte die Gebote des Ewigen, deines Gottes, auf seinen Wegen zu wandeln, und ihn zu ehrfürchten. (7) Denn der Ewige, dein Gott, bringt dich in ein schönes Land, ein Land mit Wasserbächen, Quellen und Wassermassen, die hervorkommen im Thale und im Gebirge; (8) Ein Land mit Weizen und Gerste und Weinstöcken und Feigenbäumen und Granatäpfeln, ein Land mit Oelbeeren und Honig; (9) Ein Land, worin du nicht dürftig Brod essen mußt; du wirst nichts darin entbehren; ein Land, dessen Steine

רש״י

וְלֹא תְהַרְהֵר אַחֲרָיו׃ (4) שמלתך לא בלתה. עַנְנֵי הַכָּבוֹד הָיוּ שָׁפִים בִּכְסוּתָם וּמְגַהֲצִים אוֹתָם כְּמִין כֵּלִים מְגוּהָצִים. וְאַף קְטַנֵּיהֶם כְּמוֹ שֶׁהָיוּ גְדֵלִים הָיָה גָדֵל לְבוּשָׁן עִמָּהֶם כִּלְבוּשׁ הַזֶּה שֶׁל חוֹמֶט שֶׁגָּדֵל עִמּוֹ׃ לא בצקה. לֹא נָפְחָה כַּבָּצֵק כְּדֶרֶךְ הוֹלְכֵי יָחֵף שֶׁרַגְלֵיהֶם נְפוּחוֹת׃ (8) זית שמן. זֵיתִים הָעוֹשִׂים שֶׁמֶן׃

zu stellen, und über seine Handlungen nicht nachzugrübeln. (4) שמלתך לא בלתה Die Wolken der Herrlichkeit plätteten und bleichten ihre Kleider; auch die Kleider ihrer Kinder erweiterten sich in dem Maße, wie mit ihnen aufgewachsen, wie das Gehäuse der Schnecke, die mit ihr zugleich fortwächst. לא בצקה Schwoll nicht auf, gleich dem Teige, wie gewöhnlich bei barfuß Wanderern die Füße aufzuschwellen pflegen. (8) זית שמן Oliven, welche Oel geben.

בַּרְזֶל וּמֵהֲרָרֶיהָ תַּחְצֹב נְחֹשֶׁת׃ (10) וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל־הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן־לָךְ׃ שני (11) הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְבִלְתִּי שְׁמֹר מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם׃ (12) פֶּן־תֹּאכַל וְשָׂבָעְתָּ וּבָתִּים טֹבִים תִּבְנֶה וְיָשָׁבְתָּ׃ (13) וּבְקָרְךָ וְצֹאנְךָ יִרְבְּיֻן וְכֶסֶף וְזָהָב יִרְבֶּה־לָּךְ וְכֹל אֲשֶׁר־לְךָ יִרְבֶּה׃ (14) וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַמּוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃ (15) הַמּוֹלִיכְךָ בַּמִּדְבָּר ׀ הַגָּדֹל וְהַנּוֹרָא נָחָשׁ ׀ שָׂרָף וְעַקְרָב וְצִמָּאוֹן אֲשֶׁר אֵין־מָיִם הַמּוֹצִיא לְךָ מַיִם מִצּוּר הַחַלָּמִישׁ׃ (16) הַמַּאֲכִלְךָ מָן בַּמִּדְבָּר אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּן אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן עַנֹּתְךָ וּלְמַעַן נַסֹּתֶךָ לְהֵיטִבְךָ בְּאַחֲרִיתֶךָ׃ (17) וְאָמַרְתָּ בִּלְבָבֶךָ כֹּחִי וְעֹצֶם יָדִי עָשָׂה לִי אֶת־הַחַיִל הַזֶּה׃ (18) וְזָכַרְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי הוּא

Eisen sind, und aus dessen Bergen du Erz hauen wirst. (10) Und du wirst essen und satt werden und sollst preisen den Ewigen, deinen Gott, für das schöne Land, das er dir gegeben. (11) Hüte dich, daß du nicht vergessest den Ewigen, deinen Gott, so daß du nicht beobachtest seine Gebote und seine Rechte und seine Satzungen, die ich dir heute gebiete; (12) Daß nicht, wenn du issest und satt wirst, und schöne Häuser bauest und bewohnest, (13) Und dein Rindvieh und dein Kleinvieh sich mehret, und Silber und Gold sich dir mehret, und Alles, was du hast, sich mehret: (14) Dein Herz sich erhebe, und du vergessest den Ewigen, deinen Gott, der dich herausgeführt hat aus dem Lande Mizrajim, aus dem Hause der Knechte; (15) Der dich geleitet in der großen und furchtbaren Wüste, wo Schlangen, Seraphim nnd Skorpionen und Dürre, wo kein Wasser ist; der dir Wasser hervorgebracht aus dem Kieselfelsen; (16) Der dich gespeiset mit Man in der Wüste, das deine Väter nicht kannten, um dich zu demüthigen und um dich zu versuchen, um dir wohlzuthun in deiner spätern Zeit:— (17) Und sprechest in deinem Herzen: Meine Kraft und die Stärke meiner Hand hat mir dieses Vermögen erworben; (18) Sondern gedenke des Ewigen, deines Gottes, daß er es ist, der dir

הַנֹּתֵן לְךָ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חָיִל לְמַעַן הָקִים אֶת־בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לַאֲבוֹתֶיךָ כַּיּוֹם הַזֶּה׃ פ
(19) וְהָיָה אִם־שָׁכֹחַ תִּשְׁכַּח אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָלַכְתָּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַעֲבַדְתָּם וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם הַעִדֹתִי בָכֶם הַיּוֹם כִּי אָבֹד תֹּאבֵדוּן׃ (20) כַּגּוֹיִם אֲשֶׁר יְהוָה מַאֲבִיד מִפְּנֵיכֶם כֵּן תֹּאבֵדוּן עֵקֶב לֹא תִשְׁמְעוּן בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

ט (1) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתָּה עֹבֵר הַיּוֹם אֶת־הַיַּרְדֵּן לָבֹא לָרֶשֶׁת גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִמֶּךָּ עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצֻרֹת בַּשָּׁמָיִם׃ (2) עַם־גָּדוֹל וָרָם בְּנֵי עֲנָקִים אֲשֶׁר אַתָּה יָדַעְתָּ וְאַתָּה שָׁמַעְתָּ מִי יִתְיַצֵּב לִפְנֵי בְּנֵי עֲנָק׃ (3) וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא־הָעֹבֵר לְפָנֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא יַשְׁמִידֵם וְהוּא יַכְנִיעֵם לְפָנֶיךָ וְהוֹרַשְׁתָּם

Kraft gibt, Vermögen zu erwerben; damit er bestätige seinen Bund, den er deinen Vätern zugeschworen, wie jetzt geschiehet. (19) Und es wird geschehen, wenn du vergissest den Ewigen, deinen Gott, und gehst andern Göttern nach, und dienst ihnen und wirfst dich nieder vor ihnen: so bezeuge ich wider euch heute, daß. ihr umkommen werdet. (20) Wie die Völker, die der Ewige, vor euch umkommen läßt, so werdet ihr umkommen; zum Lohne, daß ihr nicht höret auf die Stimme des Ewigen, eures Gottes.

9. (1) Höre Jisrael! du ziehest nun über den Jarden, um hinzukommen, zu beerben Völker, die größer und stärker als du, (einzunehmen), Städte, groß und befestigt, bis an den Himmel; (2) Ein großes und hohes Volk, die Söhne der Anakim, die du kennst und von denen du gehört: Wer kann bestehen vor den Söhnen Anaks? (3) So erkenne nun, daß der Ewige. dein Gott, es ist, der vor dir herziehet, ein verzehrendes Feuer; er wird sie vertilgen und er wird sie beugen vor dir, und du wirst sie bald

רש"י

ט (1) גדולים ועצומים ממך. אתה עצום והם

9. (1) גדולים ועצומים ממך Du bist zwar mächtig,

וְהַאֲבַדְתָּם מַהֵר כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה לָךְ׃
שלישי (4) אַל־תֹּאמַר בִּלְבָבְךָ בַּהֲדֹף
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֹתָם ׀ מִלְּפָנֶיךָ לֵאמֹר
בְּצִדְקָתִי הֱבִיאַנִי יְהוָה לָרֶשֶׁת אֶת־
הָאָרֶץ הַזֹּאת וּבְרִשְׁעַת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה
יְהוָה מוֹרִישָׁם מִפָּנֶיךָ׃ (5) לֹא בְצִדְקָתְךָ
וּבְיֹשֶׁר לְבָבְךָ אַתָּה בָא לָרֶשֶׁת אֶת־
אַרְצָם כִּי בְּרִשְׁעַת ׀ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישָׁם מִפָּנֶיךָ וּלְמַעַן הָקִים
אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֶיךָ
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב׃ (6) וְיָדַעְתָּ
כִּי לֹא בְצִדְקָתְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ
אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ כִּי
עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף אָתָּה׃ (7) זְכֹר אַל־
תִּשְׁכַּח אֵת אֲשֶׁר־הִקְצַפְתָּ אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בַּמִּדְבָּר לְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר־
יָצָאתָ ׀ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־בֹּאֲכֶם עַד־
הַמָּקוֹם הַזֶּה מַמְרִים הֱיִיתֶם עִם־

vertreiben und vernichten, so wie der Ewige dir verheißen. (4) Du sollst aber nicht sprechen in deinem Herzen, wenn der Ewige, dein Gott, sie ausstößt vor dir, also: Um meiner Rechtschaffenheit willen hat mich der Ewige hergebracht, dieses Land einzunehmen, und um der Ruchlosigkeit dieser Völker willen vertreibt sie der Ewige vor dir. (5) Nicht um deiner Rechtschaffenheit und der Geradheit deines Herzens willen kommst du hin, ihr Land einzunehmen; sondern um der Ruchlosigkeit dieser Völker willen vertreibt sie der Ewige, dein Gott, vor dir, und damit er bestätige das Wort, das der Ewige zugeschworen deinen Vätern Abraham, Jizchak und Jaakob. (6) Und so erkenne, daß nicht um deiner Rechtschaffenheit willen der Ewige, dein Gott, dir dieses schöne Land gibt, es einzunehmen; denn du bist ein hartnäckiges Volk. (7) Gedenke, vergiß es nicht, wie du erzürnet hast den Ewigen, deinen Gott, in der Wüste. Von dem Tage an, da du auszogest aus dem Lande Mizrajim, bis ihr kamet an diesen Ort, seid ihr widerspenstig gewesen gegen den

רש״י

עֲצוּמִים מִמֶּךָּ: (4) אל תאמר בלבבך. צִדְקָתִי וְרִשְׁעַת הַגּוֹיִם גָּרְמוּ: (5) לא בצדקתך אתה בא לרשת כי ברשעת הגוים. הֲרֵי "כִּי" משמש בלשון

sie aber sind mächtiger. (4) אל תאמר בלבבך Denke nicht, meine Frömmigkeit und die Ruchlosigkeit der Völker hat dies herbeigeführt. (5) לא בצדקתך — כי ברשעת הגוים Dieses כי

יְהוָה׃ (8) וּבְחֹרֵב הִקְצַפְתֶּם אֶת־יְהוָה וַיִּתְאַנַּף יְהוָה בָּכֶם לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם׃ (9) בַּעֲלֹתִי הָהָרָה לָקַחַת לוּחֹת הָאֲבָנִים לוּחֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר־כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם וָאֵשֵׁב בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי׃ (10) וַיִּתֵּן יְהוָה אֵלַי אֶת־שְׁנֵי לוּחֹת הָאֲבָנִים כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים וַעֲלֵיהֶם כְּכָל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עִמָּכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ בְּיוֹם הַקָּהָל׃ (11) וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה נָתַן יְהוָה אֵלַי אֶת־שְׁנֵי לֻחֹת הָאֲבָנִים לֻחוֹת הַבְּרִית׃ (12) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קוּם רֵד מַהֵר מִזֶּה כִּי שִׁחֵת עַמְּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מִמִּצְרָיִם סָרוּ מַהֵר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִם עָשׂוּ לָהֶם מַסֵּכָה׃ (13) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר רָאִיתִי

Ewigen. (8) Auch am Choreb habt ihr den Ewigen erzürnt, und der Ewige erzürnte sich über euch, so daß er euch vertilgen wollte. (9) Als ich auf den Berg stieg, um zu empfangen die steinernen Tafeln, die Tafeln des Bundes, den der Ewige mit euch geschlossen; — und ich blieb auf dem Berge vierzig Tage und vierzig Nächte, Brod aß ich nicht, und Wasser trank ich nicht. — (10) Da gab mir der Ewige die zwei steinernen Tafeln, beschrieben mit dem Finger Gottes, und auf denselben ganz wie die Worte, welche der Ewige mit euch geredet auf dem Berge, mitten aus dem Feuer, am Tage der Versammlung. (11) Und es geschah (dies) am Ende der vierzig Tage und vierzig Nächte; da gab mir der Ewige die zwei steinernen Tafeln, die Tafeln des Bundes. (12) Und der Ewige sprach zu mir: Mache dich auf! steige schnell hinab von hier; denn verderblich handelt dein Volk, das du herausgeführt aus Mizrajim; sie sind schnell abgewichen von dem Wege, den ich ihnen geboten; sie haben sich ein gegossenes Bild gemacht. (13) Und der Ewige sprach zu mir also: Ich schaue

רש״י

אֶלָּא: (9) ואשב בהר. אֵין יְשִׁיבָה אֶלָּא לָשׁוֹן עַכָּבָה (מגילה כ״א): (10) לוחת. לוּחֹת כְּתִיב;

heißt nur, nur wegen ihrer Ruchlosigkeit wurden sie vertrieben. (9) ואשב בהר ישב bedeutet immer verweilen. (10) לוחת steht ohne ו der Mehrzahl,

אֶת־הָעָם הַזֶּה וְהִנֵּה עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף
הוּא׃ (14) הֶרֶף מִמֶּנִּי וְאַשְׁמִידֵם
וְאֶמְחֶה אֶת־שְׁמָם מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם
וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי־עָצוּם וָרָב מִמֶּנּוּ׃
(15) וָאֵפֶן וָאֵרֵד מִן־הָהָר וְהָהָר בֹּעֵר
בָּאֵשׁ וּשְׁנֵי לוּחֹת הַבְּרִית עַל שְׁתֵּי
יָדָי׃ (16) וָאֵרֶא וְהִנֵּה חֲטָאתֶם לַיהוָה
אֱלֹהֵיכֶם עֲשִׂיתֶם לָכֶם עֵגֶל מַסֵּכָה
סַרְתֶּם מַהֵר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־צִוָּה
יְהוָה אֶתְכֶם׃ (17) וָאֶתְפֹּשׂ בִּשְׁנֵי
הַלֻּחֹת וָאַשְׁלִכֵם מֵעַל שְׁתֵּי יָדָי
וָאֲשַׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם׃ (18) וָאֶתְנַפַּל לִפְנֵי
יְהוָה כָּרִאשֹׁנָה אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים

dieses Volk, und siehe, es ist ein hartnäckiges Volk. (14) Laß ab von mir und ich will sie vertilgen und ihren Namen auslöschen unter dem Himmel, und will dich machen zu einem stärkern und zahlreichern Volke, als es. (15) Und ich wandte mich und ging herab vom Berge, und der Berg brannte im Feuer, und die zwei Tafeln des Bundes auf meinen beiden Händen. (16) Und ich schaute und siehe, ihr hattet gesündigt gegen den Ewigen, euern Gott, ihr hattet euch ein gegossenes Kalb gemacht; ihr waret schnell abgewichen von dem Wege, den der Ewige euch geboten. (17) Da ergriff ich die zwei Tafeln, und warf sie aus meinen beiden Händen, und zerbrach sie vor euern Augen. (18) Und ich warf mich hin vor dem Ewigen, wie zuerst, vierzig Tage und vierzig

רש"י

שֶׁשְּׁתֵּיהֶן שָׁווֹת׃ (18) ואתנפל לפני ה׳ כראשונה ארבעים יום. שֶׁנֶּ׳ "עַתָּה אֶעֱלֶה אֶל ה׳ אוּלַי אֲכַפְּרָה" (שמות ל"ב) בְּאוֹתָהּ עֲלִיָּה נִתְעַכַּבְתִּי מ׳ יוֹם, נִמְצְאוּ כָּלִים בְּכ"ט בְּאָב, שֶׁהוּא עָלָה בִּשְׁמוֹנָה עָשָׂר בְּתַמּוּז, בּוֹ בַּיּוֹם נִתְרַצָּה לְיִשְׂרָאֵל וְאָמַר לוֹ לְמֹשֶׁה "פְּסָל לְךָ שְׁנֵי לוּחוֹת" (דברים י׳) עָשָׂה עוֹד אַרְבָּעִים יוֹם נִמְצְאוּ כָּלִים בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, בּוֹ בַּיּוֹם נִתְרַצָּה הַקָּבָּ"ה

weil beide gleich, wie eine Tafel waren. (18) ואתנפל — כראשנה Denn es heißt (M. 2, 32, 30): Nun will ich mich hinauf begeben zum Ewigen, vielleicht kann ich Versöhnung bewirken. Damals verweilte ich oben 40 Tage, welche am 29. Tage in Ab zu Ende gingen, denn am 18. Tamus stieg er empor, am selben Tage noch zeigte sich Gott den Israeliten versöhnlich und sagte dann zu Mosche: Beschaue dir zwei Tafeln (daselbst, so brachte er dort noch 40 Tage zu, welche am יום כפור zu Ende gingen; an diesem Tage ließ Gott sich von den Israeliten freudig erbitten, und

לילה לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי על כל־חטאתכם אשר חטאתם לעשות הרע בעיני יהוה להכעיסו׃ (19) כי יגרתי מפני האף והחמה אשר קצף יהוה עליכם להשמיד אתכם וישמע יהוה אלי גם בפעם ההוא׃ (20) ובאהרן התאנף יהוה מאד להשמידו ואתפלל גם־בעד־אהרן בעת ההוא׃ (21) ואת־חטאתכם אשר־עשיתם את־העגל לקחתי ואשרף אתו | באש ואכת

Nächte, — Brod aß ich nicht, und Wasser trank ich nicht, — wegen all eurer Sünde, die ihr gesündigt, indem ihr gethan das Böse in den Augen Gottes, ihn zu erzürnen. (19) Denn ich fürchtete mich vor dem Zorn und dem Grimme, womit der Ewige über euch zürnte, euch zu vertilgen; und der Ewige erhörte mich auch dies Mal. (20) Und über Aharon erzürnte sich der Ewige sehr, so daß er ihn vertilgen wollte, und ich betete auch für Aharon in derselben Zeit. (21) Und euer Sündenwerk, das ihr gemacht, das Kalb, nahm ich, und verbrannte es im Feuer, und zerschlug es,

רש״י

לישראל בשמחה, ואמר לו למשה סלחתי כדברך (במדבר י״) לכך הוקבע למחילה ולסליחה. ומנין שנתרצה ברצון שלם? שנאמר בארבעים של לוחות אחרונות „ואנכי עמדתי בהר כימים הראשונים" (דברים י״) מה הראשונים ברצון אף אחרונים ברצון, אמור מעתה, אמצעים היו בכעס: (20) ובאהרן התאנף ה׳. לפי ששמע לכם: להשמידו. זה כלוי בנים, וכן הוא אומר „ואשמיד פריו ממעל" (עמוס ב׳): ואתפלל גם בעד אהרן. והועילה תפלתי לכפר

sagte zu Mosche: „Ich verzeihe, wie du gesprochen" Darum ist dieser Tag zur Vergebung und Aussöhnung erkoren. — Woher ist aber erwiesen, daß Gott sich ganz wohlwollend erbitten ließ? weil es (M. 5, 10, 10) heißt: Ich stand auf dem Berge, „wie in den ersten Tagen", d. h. so wie die ersten 40 Tage gnädig verliefen, so auch die letztern; hieraus folgt, daß er während der mittleren 40 Tage zürnte (s. V. 19). (20) ובאהרן התאנף ה׳ weil er euch Gehör gegeben. להשמידו d. i. das Aussterben der Kinder, ebenso (Amos 2, 9) ואשמיד פריו. — ואתפלל גם בעד אהרן Mein Gebet bewirkte eine halbe Versöhnung, es starben ihm zwei Söhne,

אתו טחון היטב עד אשר־דק לעפר
ואשלך את־עפרו אל־הנחל הירד
מן־ההר׃ (22) ובתבערה ובמסה
ובקברת התאוה מקצפים הייתם
את־יהוה׃ (23) ובשלח יהוה אתכם
מקדש ברנע לאמר עלו ורשו את־
הארץ אשר נתתי לכם ותמרו את־
פי יהוה אלהיכם ולא האמנתם לו
ולא שמעתם בקלו׃ (24) ממרים
הייתם עם־יהוה מיום דעתי אתכם׃
(25) ואתנפל לפני יהוה את־ארבעים
היום ואת־ארבעים הלילה אשר
התנפלתי כי־אמר יהוה להשמיד
אתכם׃ (36) ואתפלל אל־יהוה ואמר
אדני יהוה אל־תשחת עמך ונחלתך
אשר פדית בגדלך אשר־הוצאת
ממצרים ביד חזקה׃ (27) זכר לעבדיך
לאברהם ליצחק וליעקב אל־תפן

zermahlte es wohl, bis daß es fein ward zu Staub, und warf seinen Staub in den Bach, der vom Berge herabfließt. (22) Auch in Thabera und in Massa und bei den Gräbern des Gelüstes erzürntet ihr den Ewigen. (23) Und als der Ewige euch sandte von Kadesch-Barnea, und sprach: Ziehet hinauf, und nehmet ein das Land, das ich euch gebe, da waret ihr widerspenstig gegen den Befehl des Ewigen, eures Gottes, und trautet ihm nicht und hörtet nicht auf seine Stimme. (24) Widerspenstige waret ihr gegen den Ewigen, von dem Tage an, daß ich euch kenne. (25) Und ich warf mich hin vor dem Ewigen, jene vierzig Tage und vierzig Nächte, die ich mich hingeworfen, weil der Ewige gesprochen, euch zu vertilgen. (26) Und ich betete zu dem Ewigen, und sprach: Herr, Ewiger! Verderbe nicht dein Volk und dein Besitzthum, welches du erlöset durch deine Größe, welches du herausgeführt aus Mizrajim mit starker Hand. (27) Gedenke deiner Knechte, Abrahams, Jizchaks und Jaakobs, kehre dich

רש"י

מחצה, ומתו שנים ונשארו השנים: (21) טחון. לשון הווה כמו הלוך וכלות מולא"נט בלע"ז: (25) ואתנפל וגו'. אלו הן עצמם האמורים למעלה וכפלן

doch zwei blieben am Leben. (21) טחון Ist das Partizip der Gegenwart, wie הלוך gehend. (25) ואתנפל Dies sind die oben bemeldeten 40 Tage, sie werden wiederholt, weil hier

אֶל־קְשִׁי הָעָם הַזֶּה וְאֶל־רִשְׁעוֹ וְאֶל־חַטָּאתוֹ׃ (28) פֶּן־יֹאמְרוּ הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָנוּ מִשָּׁם מִבְּלִי יְכֹלֶת יְהוָה לַהֲבִיאָם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־דִּבֶּר לָהֶם וּמִשִּׂנְאָתוֹ אוֹתָם הוֹצִיאָם לַהֲמִתָם בַּמִּדְבָּר׃ (29) וְהֵם עַמְּךָ וְנַחֲלָתֶךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ בְּכֹחֲךָ הַגָּדֹל וּבִזְרֹעֲךָ הַנְּטוּיָה׃ פ רביעי

י (1) בָּעֵת הַהִוא אָמַר יְהוָה אֵלַי פְּסָל־לְךָ שְׁנֵי־לוּחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים

nicht an die Härte dieses Volkes und an seine Ruchlosigkeit und an seine Sünde! (28) Daß nicht spreche das Land, aus welchem du uns herausgeführt: Weil nicht die Macht ist beim Ewigen, sie zu bringen in das Land, das er ihnen verheißen, und aus Haß gegen sie, hat er sie herausgeführt, um sie zu tödten in der Wüste. (29) Und doch sind sie dein Volk und dein Besitzthum, das du herausgeführt mit deiner großen Kraft und mit deinem ausgestreckten Arme.

10. (1) In derselben Zeit sprach der Ewige zu mir: Haue dir zwei steinerne Tafeln wie die ersten,

רש״י

באו, לפי שכתוב כאן סדר תפלתו, שנאמר „ה׳ אלהים אל תשחת עמך" וגו׳.

י (1) בעת ההיא, לסוף מ׳ יום נתרצה לי ואמר לי: פסל לך ואחר כך „ועשית ארון" ואני עשיתי ארון תחלה, שכשאבוא והלוחות בידי, היכן אתנם. ולא זה הוא הארון שעשה בצלאל, שהרי במשכן לא נתעסקו בו, עד לאחר יום הכפורים כי בירדתי מן ההר, צוה להם על מלאכת המשכן, ובצלאל עשה משכן תחלה ואח״כ ארון וכלים. נמצא

das Gebet Mosches steht: Ewiger, Gott, verdirb nicht dein Volk und dein Erbtheil u. s. w.

10. (1) בעת ההיא Zu Ende dieser 40 Tage ward mir Gottes Gnade zu Theil, und er sprach: פסל לך, hernach ועשית ארון; ich verfertigte zuerst die Lade, damit, wenn ich die Tafeln bringe, für sie ein würdiger Platz bereit sei. Dies ist nicht die Bundeslade, die Bezalel machte, denn mit dem Bau der Stiftshütte befaßten sie sich erst nach Jom-Kippur; als er vom Berge herab stieg, befahl er die Stiftshütte herzustellen, Bezalel machte zuerst die Stiftshütte, dann die Bundeslade und deren Geräthe, sonach war dies eine ganz andere Lade,

וַעֲלֵה אֵלַי הָהָרָה וְעָשִׂיתָ לְּךָ אֲרוֹן עֵץ׃ (2) וְאֶכְתֹּב עַל־הַלֻּחֹת אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־הָיוּ עַל־הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ וְשַׂמְתָּם בָּאָרוֹן׃ (3) וָאַעַשׂ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים וָאֶפְסֹל שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וָאַעַל הָהָרָה וּשְׁנֵי הַלֻּחֹת בְּיָדִי׃ (4) וַיִּכְתֹּב עַל־הַלֻּחֹת כַּמִּכְתָּב הָרִאשׁוֹן אֵת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֲלֵיכֶם בָּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ בְּיוֹם הַקָּהָל וַיִּתְּנֵם יְהוָה אֵלָי׃ (5) וָאֵפֶן וָאֵרֵד מִן־הָהָר וָאָשִׂם אֶת־הַלֻּחֹת בָּאָרוֹן אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וַיִּהְיוּ שָׁם כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי יְהוָה׃ (6) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרֹת בְּנֵי־יַעֲקָן מוֹסֵרָה שָׁם

und steige zu mir herauf auf den Berg, und mache dir eine Lade von Holz. (2) Und ich will auf die Tafeln schreiben die Worte, die auf den ersten Tafeln waren, die du zerbrochen hast, und du sollst sie dann in die Lade thun. (3) Und ich machte eine Lade von Akazienholz, und hauete zwei steinerne Tafeln wie die ersten, und stieg auf den Berg, und die zwei Tafeln in meiner Hand. (4) Und er schrieb auf die Tafeln, wie die erste Schrift, die zehn Worte, welche der Ewige zu euch geredet auf dem Berge, mitten aus dem Feuer, am Tage der Versammlung, und der Ewige gab sie mir. (5) Und ich wandte mich und ging herab vom Berge, und that die Tafeln in die Lade die ich gemacht, und sie blieben daselbst, so wie der Ewige mir geboten. (5) Und die Kinder Jisrael brachen auf vom Brunnen Bne-Jaakan nach Mosera. Daselbst

רש"י

זֶה אָרוֹן אַחֵר הָיָה, וְהוּא שֶׁהָיָה יוֹצֵא עִמָּהֶם לַמִּלְחָמָה, וְאוֹתוֹ שֶׁעָשָׂה בְצַלְאֵל, לֹא יָצָא לַמִּלְחָמָה, אֶלָּא בִּימֵי עֵלִי וְנֶעֶנְשׁוּ עָלָיו וְנִשְׁבָּה: ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקן מוסרה. מה עִנְיַן זֶה לְכָאן? וְעוֹד, וְכִי מִבְּאֵרוֹת בְּנֵי יַעֲקָן נָסְעוּ לְמוֹסֵרָה, וַהֲלֹא ממוסרות בָּאוּ לִבְנֵי יַעֲקָן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּסְעוּ מִמֹּסֵרוֹת" וגו' (במדב'

diese zog mit ihnen in den Krieg, jene von Bezalel zog nicht mit in den Krieg, ausgenommen zu Elis Zeiten (s. Sam. 1, 1, 4, 41), zur Strafe hiefür wurde die Bundeslade erbeutet. (6) מבארות בני יעקן מוסרה Was will das hier andeuten? Zogen sie denn von בני יעקן nach מוסרה? vielmehr waren sie von מוסרה nach בני יעקן gekommen? denn es heißt (M. 4, 33. 31) ויסעו ממסרות; ferner steht hier: שם מת אהרן er starb ja

מת אהרן ויקבר שם ויכהן אלעזר בנו תחתיו: (7) משם נסעו הגדגדה ומן הגדגדה יטבתה ארץ נחלי מים:

starb Aharon, und ward daselbst begraben, und Elasar, sein Sohn, ward Priester an seiner Stelle. (7) Von dort brachen sie auf nach Gudgoda, und von Gudgoda nach Jotbatha, in ein Land mit Wasserbächen.

רש״י

ל״ג) ועוד, שם מת אהרן? והלא בהר ההר מת, צא וחשוב ותמצא שמנה מסעות ממוסרות להר ההר. אלא אף זו מן התוכחה. ועוד זאת עשיתם, כשמת אהרן בהר ההר לסוף ארבעים שנה, ונסתלקו ענני כבוד, יראתם לכם ממלחמת מלך ערד, ונתתם ראש לחזור למצרים, וחזרתם לאחוריכם שמנה מסעות עד בני יעקן, ומשם למוסרה, שם נלחמו לכם בני לוי, והרגו מכם ואתם מהם, עד שהחזירו אתכם בדרך הורתכם, ומשם חזרתם הגדגדה, הוא חור הגדגד: (7) ומן הגדגדה וגו׳. ובמוסרה עשיתם אבל כבד על מיתתו של אהרן, שגרמה לכם זאת, ונדמה לכם כאלו מת שם. וסמך משה תוכחה זו לשבור הלוחות, לומר: שקשה מיתתן של צדיקים לפני הקב״ה כיום שנשתברו בו הלוחות, ולהודיעך שהוקשה לו מה שאמרו „נתנה ראש“ לפרוש ממנו כיום שעשו בו

in Hor-Hahor (nicht in Moßera), wenn man genau berechnet, so findet man, daß von מוסרה nach הר ההר acht Stationen sind, (s. M. 4, 21, 4). Allein alles dies gehört zur Strafrede, nämlich: auch das habt ihr gethan, als Aharon zu Ende der 40 Jahre in הר ההר gestorben und das Gewölk der Herrlichkeit euch verlassen hätte, da befiel euch Furcht, mit dem Könige von Arod den Krieg aufzunehmen, ihr wolltet nach Egypten zurückkehren, und seid auch wirklich acht Stationen bis nach בני יעקן zurück; dort führten die Nachkommen Lewis mit euch Krieg, sie erschlugen Viele von euch, so wie ihr von den ihrigen, bis sie euch auf den Weg drängten, auf den ihr zurückgekehrt waret, und ihr von dort nach גדגד zoget, welches הר הגדגד ist. (7) ומן הגדגדה In Moßera veranstaltetet ihr eine große Trauerlichkeit um den Tod Aharons, welches der Beweggrund aller dieser euch betroffenen Übel war, und es schien euch als wäre er in diesem Orte gestorben. Dies erwähnte Mosche neben dem Umstande der zerbrochenen Tafeln deshalb, um darauf hinzudeuten, daß der Tod der Frommen vor Gott so unglücksschwer ist, wie der Tag, an welchem die Bundestafeln zerbrochen wurden; ferner will dies anzeigen, daß ihre abfällige Äußerung (M. 4, 14, 4): wir setzen uns ein Oberhaupt und wollen nach Mizrajim zurückkehren, bei Gott jenem Tage gleich gehalten ward, an welchem

(8) בָּעֵת הַהִוא הִבְדִּיל יְהוָה אֶת־שֵׁבֶט הַלֵּוִי לָשֵׂאת אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה לַעֲמֹד לִפְנֵי יְהוָה לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ (9) עַל־כֵּן לֹא־הָיָה לְלֵוִי חֵלֶק וְנַחֲלָה עִם־אֶחָיו יְהוָה הוּא נַחֲלָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לוֹ׃ (10) וְאָנֹכִי עָמַדְתִּי בָהָר כַּיָּמִים

(8) In derselben Zeit sonderte der Ewige den Stamm Lewi aus, zu tragen die Bundeslade des Ewigen, zu stehen vor dem Ewigen, ihm zu dienen und zu segnen in seinem Namen bis auf diesen Tag. (9) Darum ward dem Lewi nicht Antheil und Besitzung mit seinen Brüdern; der Ewige ist seine Besitzung, so wie der Ewige, dein Gott, ihm verheißen. (10) Und ich stand also auf dem Berge, wie die

רש"י

אֶת הָעֵגֶל: (8) בעת ההיא הבדיל ה' וגו'. מוּסָב עַל עִנְיַן הָרִאשׁוֹן: בעת ההיא. בַּשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה לְצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם וּטְעִיתֶם בָּעֵגֶל, וּבְנֵי לֵוִי לֹא טָעוּ, הִבְדִּילָם הַמָּקוֹם מִכֶּם. וְסָמַךְ מִקְרָא זֶה לַחֲזָרַת בְּנֵי יַעֲקָן, לוֹמַר: שֶׁאַף בְּזוֹ, לֹא טָעוּ בָהּ בְּנֵי לֵוִי, אֶלָּא עָמְדוּ בֶּאֱמוּנָתָם: לשאת את ארון. הַלְוִיִּם: לעמוד לפני ה' לשרתו ולברך בשמו. הַכֹּהֲנִים וְהוּא נְשִׂיאַת כַּפַּיִם: (9) על כן לא היה ללוי חלק. לְפִי שֶׁהוּבְדְּלוּ לַעֲבוֹדַת מִזְבֵּחַ, וְאֵינָן פְּנוּיִים לַחֲרוֹשׁ וְלִזְרוֹעַ: ה' הוא נחלתו. נוֹטֵל פְּרָס מְזוּמָּן מִבֵּית הַמֶּלֶךְ: (10) ואנכי עמדתי בהר. לְקַבֵּל הַלּוּחוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת, וּלְפִי שֶׁלֹּא

sie das goldene Götzenkalb gemacht haben. (8) בעת ההיא Bezieht sich auf das früher Mitgetheilte. בעת ההיא Im ersten Jahre, als ihr Egypten verließet, als ihr beim Götzenkalbe auf Irrwege gerietet, die Lewiten aber treu blieben, da sonderte sie Gott von euch ab. Diese Stelle steht in Verbindung mit der Rückkehr der Israeliten aus בני יעקן, um darauf hinzuweisen, daß die Lewiten auch hier nicht abirrten, vielmehr in ihrem Glauben an Gott treu blieben. לשאת את ארון Die Lewijim sollen die Bundeslade tragen. ולברך בשמו Die Priester sollen im Namen des Ewigen mit emporgehobenen Händen den Segen aussprechen. (9) לא היה ללוי חלק Weil sie zum Altardienste berufen, daher zum Ackern und zum Säen keine Zeit hatten. ה' הוא נחלתו Er nimmt das ihm aus dem königlichen Hause (an Hebe und Zehnten) Bestimmte. (10) ואנכי עמדתי בהר Um die anderen Tafeln zu empfangen, weil oben nicht angegeben wird, wie lange er

הָרִאשֹׁנִים אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים
לַיְלָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֵלַי גַּם בַּפַּעַם
הַהִוא לֹא־אָבָה יְהוָה הַשְׁחִיתֶךָ׃
(11) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קוּם לֵךְ לְמַסַּע
לִפְנֵי הָעָם וְיָבֹאוּ וְיִירְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָם לָתֵת לָהֶם׃ פ
חמישי (12) וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ כִּי אִם־לְיִרְאָה
אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו
וּלְאַהֲבָה אֹתוֹ וְלַעֲבֹד אֶת־יְהוָה

ersten Tage, vierzig Tage und vierzig Nächte; und der Ewige erhörte mich auch dieses Mal; der Ewige wollte dich nicht verderben. (11) Und der Ewige sprach zu mir: Mache dich auf! gehe zum Zuge vor dem Volke her, daß sie hinkommen und einnehmen das Land, das ich ihren Vätern geschworen, ihnen zu geben. (12) Und nun, Jisrael, was fordert der Ewige, dein Gott, von dir? Nur zu ehrfürchten den Ewigen, deinen Gott, zu wandeln auf allen seinen Wegen, und ihn zu lieben, und zu dienen dem Ewigen,

רש"י

פֵּירֵשׁ לְמַעְלָה, כַּמָּה עָמַד בָּהָר בָּעֲלִיָּה אַחֲרוֹנָה זו
הַזּוֹ וְהִתְחִיל בָּהּ: כימים הראשונים. שֶׁל לוּחוֹת
הָרִאשׁוֹנוֹת, מָה הֵם בְּרָצוֹן, אַף אֵלּוּ בְּרָצוֹן, אֲבָל
הָאֶמְצָעִים, שֶׁעָמַדְתִּי שָׁם לְהִתְפַּלֵּל עֲלֵיכֶם הָיוּ בְכַעַס:
(11) ויאמר ה' אלי וגו'. אעפ"י שֶׁסַּרְתֶּם מֵאַחֲרָיו
וּטְעִיתֶם בָּעֵגֶל, אָמַר לִי "לֵךְ נְחֵה אֶת הָעָם":
(12) ועתה ישראל. אעפ"י שֶׁעֲשִׂיתֶם כָּל זֹאת,
עוֹדֶנּוּ רַחֲמָיו וְחִבָּתוֹ עֲלֵיכֶם, וּמִכָּל מַה שֶּׁחֲטָאתֶם
לְפָנָיו אֵינוֹ שׁוֹאֵל מִכֶּם "כִּי אִם לְיִרְאָה" וגו':
וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ מִכָּאן: הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם, חוּץ

sich beim letzten Hinaufgehen aufhielt, wird dies hier besprochen. כימים הראשנים Bei den ersten Tafeln; wie jene, Tage des Wohlwollens waren, so auch diese, die mittlern aber, wo ich Fürbitte geleistet, verliefen in Ungnade, in Zorn. (11) ויאמר ה' אלי Ungeachtet ihr von ihm abgewichen waret, und durch das goldene Kalb auf Abwege geriethet, sagte er dennoch zu mir: Gehe, und führe dieses Volk! (12) ועתה ישראל Obwohl ihr alles dies gethan habet, waltet dennoch seine Liebe und Barmherzigkeit über euch; zur Sühnung aller begangenen Sünden fordert er nur die schuldige Ehrfurcht vor ihm. Unsere Rabbinen, (Talm. Berach 33) entnehmen hievon, daß uns Alles durch Gottes Hand verliehen werden kann, nur nicht die

אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ׃ (13) לִשְׁמֹר אֶת־מִצְוֺת יְהוָה וְאֶת־חֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְטוֹב לָךְ׃ (14) הֵן לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמָיִם הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר־בָּהּ׃ (15) רַק בַּאֲבֹתֶיךָ חָשַׁק יְהוָה לְאַהֲבָה אוֹתָם וַיִּבְחַר בְּזַרְעָם אַחֲרֵיהֶם בָּכֶם מִכָּל־הָעַמִּים כַּיּוֹם הַזֶּה׃ (16) וּמַלְתֶּם אֵת עָרְלַת לְבַבְכֶם וְעָרְפְּכֶם לֹא תַקְשׁוּ עוֹד׃ (17) כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא־יִשָּׂא

deinem Gott, mit deinem ganzen Herzen und mit deiner ganzen Seele. (13) Zu beobachten die Gebote des Ewigen und seine Satzungen, die ich dir heute gebiete, zu deinem Wohl. (14) Siehe, dem Ewigen, deinem Gotte, ist der Himmel und aller Himmel Himmel, die Erde und Alles, was darin ist. (15) Allein deine Väter begehrte der Ewige, daß er sie liebte, und er erwählte ihren Samen nach ihnen, euch, vor allen Völkern, wie jetzt geschiehet. (16) Und so beschneidet die Vorhaut eures Herzens und seid nicht ferner hartnäckig. (17) Denn der Ewige, euer Gott, ist der Gott der Götter und der Herr der Herren, der große, mächtige und furchtbare Gott, der nicht auf Ansehen achtet, und nicht

---

מיראת שמים (ברכות ל"ג): (13) לשמר את מצות ה'. אף היא לא חנם, אלא לטוב לך שתקבל שכר: (14) הן לה' אלהיך. הכל. ואעפ"כ "רק באבתיך חשק ה'" מן הכל: (15) בכם. כמו שאתם (רואים אתכם) מחשקים מכל העמים היום הזה: (16) ערלת לבבכם. אטם לבבכם וכסויו: (17) ואדני האדנים. לא יוכל שום אדון להציל אתכם מידו: לא ישא פנים. אם תפרקו עולו: ולא

Gottesfurcht. (14) לשמר את מצות ה' Auch dies nicht ohne Erfolg, sondern nur zu euerem Besten, denn ihr werdet Belohnung erhalten. (14) הן לה' אלהיך Siehe, Alles gehört ihm, nichts destoweniger liebte Gott euere Vorfahren über Alles! בכם So wie ihr euch noch heute aus allen Völkern erkoren seht. (16) ערלת לבבכם Die Verstocktheit und Verschlossenheit eueres Herzens. (17) ואדני האדנים Kein Herr und Gebieter vermag euch zu retten aus seiner Gewalt. לא ישא פנים Er schont Niemanden, sobald ihr das Joch seines Dienstes abwerfen

פָּנִים וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד׃ (18) עֹשֶׂה מִשְׁפַּט יָתוֹם וְאַלְמָנָה וְאֹהֵב גֵּר לָתֶת לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה׃ (19) וַאֲהַבְתֶּם אֶת־הַגֵּר כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (20) אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִּירָא אֹתוֹ תַעֲבֹד וּבוֹ תִדְבָּק וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ׃ (21) הוּא תְהִלָּתְךָ וְהוּא אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר־עָשָׂה אִתְּךָ אֶת־הַגְּדֹלֹת וְאֶת־הַנּוֹרָאֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ׃ (22) בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבֹתֶיךָ מִצְרָיְמָה וְעַתָּה שָׂמְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב׃

Bestechung nimmt. (18) Er schafft Recht der Waise und der Wittwe, und liebt den Fremdling, ihm zu geben Brod und Kleidung. (19) Und so liebet den Fremdling; denn Fremdlinge waret ihr im Lande Mizrajim. (20) Den Ewigen, deinen Gott, sollst du ehrfürchten, ihm dienen, und ihm anhangen, und bei seinem Namen schwören. (21) Er ist dein Ruhm, und er ist dein Gott, der an dir gethan diese großen und furchtbaren Thaten, welche deine Augen gesehen. (22) Mit siebenzig Seelen zogen deine Väter hinab nach Mizrajim, und nun hat der Ewige, dein Gott, dich gemacht wie die Sterne des Himmels an Menge.

רש״י

יקח שוחד. לְפַיְּסוֹ בְּמָמוֹן׃ (18) עושה משפט יתום ואלמנה. הֲרֵי גְבוּרָה. וְאֵצֶל גְּבוּרָתוֹ אַתָּה מוֹצֵא עַנְוְתָנוּתוֹ (מגילה ל״א)׃ ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה. וְדָבָר חָשׁוּב הוּא זֶה, שֶׁכָּל עַצְמוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ עַל זֶה נִתְפַּלֵּל „וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכוֹל וּבֶגֶד לִלְבּוֹשׁ״ (בראשית כ״ח)׃ (19) כי גרים הייתם. מוּם שֶׁבְּךָ אַל תֹּאמַר לַחֲבֵרְךָ׃ (20) את ה׳ אלהיך תירא. וְתַעֲבוֹד לוֹ וְתִדְבַּק בּוֹ. וּלְאַחַר שֶׁיִּהְיוּ בְךָ כָּל הַמִּדּוֹת הַלָּלוּ, אָז בִּשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ׃

wolltet. ולא יקח שוחד Wenn ihr ihn durch Bestechung versöhnen wolltet. (18) משפט יתום ואלמנה Trotz der oben geschilderten Allmacht, findest du doch hier seine Herablassung bewiesen. לחם ושמלה Brod und Kleidung, diese wichtigsten Bedürfnisse, um deren Befriedigung unser Erzvater Jakob so inbrünstig betete (M. 1, 28, 20). (19) כי גרים הייתם Fehler, die an dir selbst haften, sollst du deinem Nebenmenschen nicht vorwerfen. (20) את ה׳ אלהיך תירא Du sollst Ihm dienen, Ihm anhangen; wenn du diese Tugenden besitzest, dann kannst du bei seinem Namen auch schwören.

יא (1) וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַרְתָּ מִשְׁמַרְתּוֹ וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וּמִצְוֺתָיו כָּל־הַיָּמִים׃ (2) וִידַעְתֶּם הַיּוֹם כִּי ׀ לֹא אֶת־בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ וַאֲשֶׁר לֹא־רָאוּ אֶת־מוּסַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶת־גָּדְלוֹ אֶת־יָדוֹ הַחֲזָקָה וּזְרֹעוֹ הַנְּטוּיָה׃ ששי (3) וְאֶת־אֹתֹתָיו וְאֶת־מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה בְּתוֹךְ מִצְרָיִם לְפַרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וּלְכָל־אַרְצוֹ׃ (4) וַאֲשֶׁר עָשָׂה לְחֵיל מִצְרַיִם לְסוּסָיו וּלְרִכְבּוֹ אֲשֶׁר הֵצִיף אֶת־מֵי יַם־סוּף עַל־פְּנֵיהֶם בְּרָדְפָם אַחֲרֵיכֶם וַיְאַבְּדֵם יְהוָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ (5) וַאֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם בַּמִּדְבָּר עַד־בֹּאֲכֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה׃ (6) וַאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב בֶּן־רְאוּבֵן אֲשֶׁר פָּצְתָה הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלָעֵם וְאֶת־בָּתֵּיהֶם וְאֶת־

11. (1) Liebe also den Ewigen, deinen Gott, und beobachte das gegen ihn zu Beobachtende, und seine Satzungen und seine Rechte und seine Gebote, alle Zeit. (2) Und erkennet es heute, — denn nicht mit euern Kindern (rede ich), die nicht erfahren und die nicht gesehen die Zucht des Ewigen, eures Gottes, seine Größe, seine starke Hand und seinen ausgestreckten Arm. (3) Und seine Zeichen und seine Thaten, die er gethan mitten in Mizrajim, an Pharao, König von Mizrajim, und sein ganzes Land; (4) Und was er gethan an dem Heere Mizrajims, an seinen Rossen und an seinen Wagen, über welche er das Wasser des Schilfmeeres beiströmen ließ, da sie euch nachjagten, und der Ewige sie vernichtete bis auf diesen Tag; (5) Und was er euch gethan in der Wüste; bis ihr kamet an diesen Ort. (6) Und was er gethan an Dathan und Abiram, den Söhnen Eliabs, des Sohnes Rëubens, da die Erde ihren Mund aufthat und sie verschlang und ihre

רש״י

יא (2) וידעתם היום. תְּנוּ לֵב לָדַעַת וּלְהָבִין וּלְקַבֵּל תּוֹכַחְתִּי: כי לא את בניכם. אֲנִי מְדַבֵּר עַכְשָׁיו. שֶׁיּוּכְלוּ לוֹמַר: אָנוּ לֹא יָדַעְנוּ וְלֹא רָאִינוּ בְּכָל זֶה:

11. (2) וידעתם היום Macht euer Herz empfänglich, meine Lehren zu verstehen und zu erfassen. כי לא את בניכם Nicht mit eueren Nachkommen rede ich jetzt, welche sagen könnten: Wir haben

אָהֳלֵיהֶם וְאֵת כָּל־הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם בְּקֶרֶב כָּל־יִשְׂרָאֵל׃ (7) כִּי עֵינֵיכֶם הָרֹאֹת אֵת כָּל־מַעֲשֵׂה יְהוָה הַגָּדֹל אֲשֶׁר עָשָׂה׃ (8) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְמַעַן תֶּחֶזְקוּ וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ (9) וּלְמַעַן תַּאֲרִיכוּ יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם וּלְזַרְעָם אֶרֶץ

Häuser und ihre Zelte und alles Wesen, das in ihrem Gefolge, in der Mitte von ganz Jisrael. — (7) Denn eure Augen sind es, die gesehen haben all die großen Thaten des Ewigen, die er gethan. (8) Also beobachtet das ganze Gebot, das ich euch heute gebiete, damit ihr stark seid, und hinkommet und einnehmet das Land, wohin ihr ziehet, es einzunehmen. (9) Und damit ihr lange lebet auf dem Erdreiche, das der Ewige euern Vätern geschworen, ihnen zu geben und ihrem

רש"י

(6) בקרב כל ישראל. כָּל מָקוֹם שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶם בּוֹרֵחַ, הָאָרֶץ נִבְקַעַת מִתַּחְתָּיו וּבוֹלַעְתּוֹ: אֵלּוּ דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָ"ל רַבִּי נְחֶמְיָה: וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר „וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ" (במדבר ט"ז) וְלֹא פִּיּוֹתֶיהָ? אָ"ל, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם „בְּקֶרֶב כָּל יִשְׂרָאֵל"? אָמַר לוֹ שֶׁנַּעֲשֵׂית הָאָרֶץ מִדְרוֹן כְּמַשְׁפֵּךְ, וְכָל מָקוֹם שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶם, הָיָה מִתְגַּלְגֵּל וּבָא עַד מְקוֹם הַבְּקִיעָה: ואת כל היקום אשר ברגליהם. זֶה מָמוֹנוֹ שֶׁל אָדָם, שֶׁמַּעֲמִידוֹ עַל רַגְלָיו: (7) כי עיניכם הרואות. מוּסָב עַל הַמִּקְרָא הָאָמוּר לְמַעְלָה „כִּי לֹא אֶת בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר

von allem diesem keine Kenntniß. (6) בקרב כל ישראל Nach R. Jehuda ist der Sinn: Wohin Einer von der Rotte Korachs sich flüchtete, dort theilte sich die Erde und verschlang ihn; R. Nechemja sagte: Es steht ja (M. 4, 16, 32) ותפתח הארץ את פיה (Einzahl), und nicht: פיותיה, worauf R. Jehuda entgegnete: wie wäre sonach zu erklären בקרב כל ישראל? R. Nechemja sagte: Die Erde wurde abschüssig, trichterförmig, und wo sich Einer von ihnen befand, rollte er bis zur Mündung hinab, und sie verschlang ihn. ואת כל היקום: D. i. das Geld, welches den Menschen gleichsam auf die Füße (אשר ברגליהם) stellt. (7) כי עיניכם הרואות Dies bezieht sich auf die Stelle V. 2: „Nicht mit eueren Kindern, welche nichts wissen, sondern

זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃ ס שביעי (10) כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא כְאֶרֶץ מִצְרַיִם הִוא אֲשֶׁר יְצָאתֶם

Samen, ein Land, fließend von Milch und Honig. (10) Denn das Land, wohin du kommst, es einzunehmen, ist nicht wie das Land Mizrajim, von da ihr ausgezogen seid,

רש"י

לא ידעו" וגו' כי אם עמכם, אשר עיניכם הרואות וגו': (10) לא כארץ מצרים היא. אלא טובה הימנה, ונאמרה הבטחה זו לישראל ביציאתם ממצרים, שהיו אומרים: שמא לא נבא אל ארץ טובה ויפה כזו, יכול גנותה הכתוב מדבר, וכך אמר להם: לא כארץ מצרים היא, אלא רעה הימנה; ת"ל, וחברון שבע שנים נבנתה לפני וגו' (במדבר י"ג) אדם אחד בנאן, וחם בנה צוען למצרים בנו, וחברון לכנען. דרך ארץ, אדם בונה את הנאה, ואח"כ בונה את הכעור (ס"א הגרוע) שפסולתו של ראשון, הוא נותן בשני, ובכל מקום החביב קודם. הא למדת, שחברון יפה מצוען, ומצרים משובחת מכל הארצות, שנאמר "כגן ה' כארץ מצרים" (בראשית י"ג) וצוען שבח מצרים היא, שהיה מקום מלכות, שכן הוא אומר "כי היו בצוען שריו" וחברון פסולתה של ארץ ישראל, לכך הקצוה לקבורת מתים. ואעפ"כ היא

mit euch spreche ich — die ihr mit eigenen Augen Alles gesehen habet." (10) לא כארץ מצרים היא Sondern viel besser noch; diese Zusicherung wurde den Israeliten bei ihrem Auszuge aus Egypten gegeben, weil sie sagten, vielleicht kommen wir nicht in ein so gutes und schönes Land. Man kann nicht annehmen, daß dieses etwas Nachtheiliges bedeute, daß Gott gesagt hätte, dieses Land wäre nicht so gut, wie Egypten, sondern schlechter, daher heißt es (M. 4, 13, 22): Chebron war sieben Jahre früher erbaut, als Zoan Mizrajim. Einer hatte beide Städte erbaut, nämlich Cham bauete Zoan für seinen Sohn Mizrajim, und Chebron für seinen Sohn Kenaan. Gewöhnlich wird erst das Schöne und dann das Minderschöne gebaut, die (Material-) Überreste des Schönen dienen für den zweiten (mindern) Bau, denn allenthalben wird das Bessere erst genannt. Daraus folgt also, daß Chebron schöner war, als Zoan, und Mizrajim vorzüglicher, als die anderen Länder, wie es (M. 1, 13, 10) heißt: Wie ein Garten Gottes, wie das Land Mizrajim. Zoan war der vorzüglichste Ort in Mizrajim, denn es war die Residenz des Königs, von dem (Jes. 30 4) sagt: In Zoan waren seine Fürsten. Chebron war der unbedeutendste Ort in Palästina, weßwegen er zu Begräbnißplätzen bestimmt wurde.

מִשָּׁם אֲשֶׁר תִּזְרַע אֶת־זַרְעֲךָ וְהִשְׁקִיתָ בְרַגְלְךָ כְּגַן הַיָּרָק׃ (11) וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר

wo du aussäest deinen Samen und ihn tränkest mit deinem Fuße, wie einen Krautgarten; (11) Sondern das Land, wohin ihr

רש״י

יפה מצוען (ספרי) ובכתובות (קי״ב) דרשו בענין אחר: אפשר אדם בונה בית לבנו הקטן ואח״כ לבנו הגדול? אלא שמבונה על אחד משבעה בצוען: אשר יצאתם משם. אפילו ארץ רעמסס אשר ישבתם בה, והיא במיטב ארץ מצרים, שנאמר במיטב הארץ וגו׳ (בראשית מ״ז) אף היא. אינה כארץ ישראל: והשקית ברגלך. ארץ מצרים היתה צריכה להביא מים מנילוס ברגליך ולהשקותה, צריך אתה לנדד משנתך ולעמול, והנמוך שותה ולא הגבוה, ואתה מעלה המים מן הנמוך לגבוה, אבל זו „למטר השמים תשתה מים" אתה ישן על מטתך והקב״ה משקה נמוך וגבוה, גלוי ושאינו גלוי כאחת: כגן הירק. שאין די לו בגשמים, ומשקין אותו ברגל

dennoch war es schöner, als Zoan, folglich wird das לא כארץ מצ״ים היא zum Lobe Palästina's ausgesagt. Im Talm. Kethub. 112 heißt es: Niemand baut doch zuerst ein Haus seinem jüngern Sohn und dann dem ältern, sondern das שבע שנים bedeutet, daß der Bau in Chebron siebenmal vorzüglicher war, als der Bau in Zoan. אשר יצאתם משם Selbst der Landstrich Raamses, wo ihr wohntet, welches doch die beste Gegend Egyptens war, (s. M. 1. 47, 6), auch dieses ist mit Palästina an Güte nicht zu vergleichen. והשקית ברגלך In Egypten mußte man um Wasser zum Nilus gehen, um damit das Land zu bewässern*) wo nur das flachliegende, nicht aber das hochliegende Land bewässert wurde; du mußtest also das Wasser von der Tiefe zur Höhe tragen. Dieses Land aber bekömmt sein Wasser durch den Regen; hohe so wie niedere Stellen werden, während du ungestört schläfst, durch dieses himmlische Wasser getränkt. כגן הירק Welchem der Regen ungenügend ist, und dem das Wasser zu Fuß auf der Achsel zugeführt werden muß.

*) Nach Philo bedienten sich die egyptischen Landsleute einer Bewässerungs-Maschine, die mit dem Fuße (ב־גליך) getrieben wurde.

אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ אֶרֶץ הָרִים וּבְקָעֹת לִמְטַר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה־מָּיִם׃ (12) אֶרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ דֹּרֵשׁ אֹתָהּ תָּמִיד עֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּהּ מֵרֵשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה׃ ס (13) וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל־

°חסר א'

ziehet, es einzunehmen, ist ein Land mit Bergen und Thälern; vom Regen des Himmels trinkt es Wasser; (12) Ein Land, das der Ewige, dein Gott, beachtet; beständig sind die Augen des Ewigen, deines Gottes, darauf, vom Anfange des Jahres, bis zum Ende des Jahres. (13) Und es wird geschehen, wenn ihr gehorchen werdet meinen Geboten,

רש"י

וּבְכַתְּפָיו: (11) ארץ הרים ובקעות. מְשׁוּבָּח הָהָר מִן הַמִּישׁוֹר, שֶׁהַמִּישׁוֹר בְּבֵית כּוֹר אַתָּה זוֹרֵעַ כּוֹר, אֲבָל הָהָר בֵּית כּוֹר, מִמֶּנּוּ חֲמִשָּׁה כּוֹרִין, אַרְבַּע מֵאַרְבַּע שִׁפּוּעָיו וְאֶחָד בְּרֹאשׁוֹ: ובקעות. הֵן מִישׁוֹר: (12) אשר ה' אלהיך דורש אותה. וַהֲלֹא כָּל הָאֲרָצוֹת הוּא דוֹרֵשׁ? שֶׁנֶּאֱמַר "לְהַמְטִיר עַל אֶרֶץ, לֹא אִישׁ" (איוב ל"ח) אֶלָּא כִּבְיָכוֹל אֵינוֹ דּוֹרֵשׁ אֶלָּא אוֹתָהּ, וְעַל יְדֵי אוֹתָהּ דְּרִישָׁה שֶׁדּוֹרְשָׁהּ דּוֹרֵשׁ אֶת כָּל הָאֲרָצוֹת עִמָּהּ: תמיד עיני ה' אלהיך בה. לִרְאוֹת מַה הִיא צְרִיכָה וּלְחַדֵּשׁ בָּהּ גְּזֵרוֹת, עִתִּים לְטוֹבָה עִתִּים לְרָעָה וכו'. (ר"ה י"ז): מראשית השנה. מֵר"ה נִדּוֹן מַה יְּהֵא בְּסוֹפָהּ: (13) והיה אם שמוע. "וְהָיָה" מוּסָב עַל הָאָמוּר לְמַעְלָה "לִמְטַר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מָּיִם": והיה אם שמוע תשמעו. אִם תִּשְׁמַע בְּיָשָׁן, תִּשְׁמַע בְּחָדָשׁ

(11) ארץ הרים ובקעות Der Berg ist vorzüglicher, als das Thal, wo man auf der Ebene nur einen Kor*) säet, kann man auf dem Berge fünf Korim säen; vier auf jeder Seite und einen Kor auf der Spitze des Berges. ובקעות Thäler. (12) אשר ה' אלקיך דורש אותה Gott versorgt doch alle Länder, wie (Ijob 38, 26) sagt: Zu regnen auf menschenleere Länder; doch diesem Lande schien Gott seine besondere Sorgfalt zuzuwenden, durch diese Fürsorge wurden auch alle andere Länder mitbedacht. תמיד עיני ה' אלקיך בה Es überblickend, was es nöthig hat, neue Beschlüße faßend, günstige und ungünstige Zeitläufe bestimmend. מראשית השנה Gott bestimmt zu Beginn des Jahres, wie dessen Ende sein soll. (13) והיה אם שמוע Bezieht sich auf obige Stelle V. 11 למטר השמים s. oben. אם שמוע תשמעו Wenn ihr das bereits Gehörte befolgen werdet, so werdet ihr daraus neue Lehren

*) כר Koros, ein Maß für trockene und flüssige Sachen = חמר, 10 Efa, oder בת enthaltend.

מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ

die ich euch heute gebiete, daß ihr liebet den Ewigen, eueren Gott, und ihm dienet mit eurem gan=

רש״י

(סוכה מ״ו) וְכֵן „וְהָיָה אִם שָׁכֹחַ תִּשְׁכַּח" (דברים ח׳) אִם הִתְחַלְתָּ לִשְׁכֹּחַ, סוֹפְךָ שֶׁתִּשְׁכַּח כּוּלָּהּ. שֶׁכֵּן כְּתִיב במגלה (ר״ל במגלת חסידים, אבל אינו פסוק בכל תנ״ך ובירושלמי הביאו משל לב׳ בני אדם שנפערים זה מזה זה הולך דרך יום לצד מזרח וזה הולך דרך יום לצד מערב נמצא שרחוקים זה מזה מהלך ב׳ ימים וכן המשל בתורה) „אִם תַּעַזְבֵנִי יוֹם יוֹמַיִם אֶעֶזְבֶךָּ": מצוה אתכם היום. שֶׁיִּהְיוּ עֲלֵיכֶם חֲדָשִׁים כְּאִילּוּ שְׁמַעְתֶּם בּוֹ בַּיּוֹם (ספרי): לאהבה את ה׳. שֶׁלֹּא תֹאמַר. הֲרֵי אֲנִי לוֹמֵד. בִּשְׁבִיל שֶׁאֶהְיֶה עָשִׁיר, בִּשְׁבִיל שֶׁאֶקָּרֵא רַב, בִּשְׁבִיל שֶׁאֲקַבֵּל שָׂכָר, אֶלָּא כָּל מַה שֶּׁתַּעֲשׂוּ, עֲשׂוּ מֵאַהֲבָה, וְסוֹף הַכָּבוֹד לָבוֹא (שם): ולעבדו בכל לבבכם. עֲבוֹדָה שֶׁהִיא בַּלֵּב, וְזוֹ הִיא תְּפִלָּה, שֶׁהַתְּפִלָּה קְרוּיָה עֲבוֹדָה, שֶׁנֶּאֱמַר „אֱלָהָךְ דִּי אַנְתְּ פָּלַח לֵיהּ בִּתְדִירָא" (דניאל ו׳) וְכִי יֵשׁ פּוּלְחָן בְּבָבֶל? אֶלָּא עַל שֶׁהָיָה מִתְפַּלֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר „וְכַוִּין פְּתִיחָן לֵיהּ" וגו׳ (שם). וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר „תִּכּוֹן תְּפִלָּתִי קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ" (תהלים קמ״א): בכל לבבכם ובכל נפשכם. וַהֲלֹא כְּבָר הִזְהִיר „בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ"? אֶלָּא אַזְהָרָה לְיָחִיד,

erfahren, ebenso oben 8, 19: אם שכח תשכח hast du angefangen zu vergessen, so wirst du zuletzt Alles vergessen, so heißt es auch in מגלת שמואל: Wenn du mich (die Gotteslehre) nur einen Tag verlassest, so verlasse ich dich zwei Tage. מצוה אתכם היום Die Religionsgebote müssen euch wie neu erscheinen, als wenn ihr sie am heutigen Tage vernommen hättet. לאהבה את ה׳ Sage nicht, ich will (Thora) studiren, damit ich reich werde, oder damit ich ein Gelehrter genannt werde, oder auf daß ich einst Lohn dafür empfange, sondern alles was ihr thut, thuet aus Liebe, zuletzt kommt euch die gebührende Ehre von selbst. ולעבדו בכל לבבכם Der Dienst des Herzens ist: das Gebet, welches עבודה heißt; so (Daniel 6, 17): Dein Gott, dem du ohne Unterlaß dienest. War denn in Babilonien ein bestimmter Gottesdienst? Nein, sondern Daniel betete zu Gott, wie es (das. 6, 11) heißt: er halte offene Fenster gegen Jeruscholajim gerichtet, und dreimal im Tage fiel er auf seine Knie und betete. So sprach auch Dawid (Ps. 141, 2): Laß mein Gebet wie Weihrauchopfer vor dir steigen! בכל לבבכם ובכל נפשכם Es heißt ja doch schon oben בכל לבבך ובכל נפשך? Allein dort ist es eine Ermahnung für den Einzelnen, hier aber eine Ermahnung für die Ge=

בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם׃ (24) וְנָתַתִּי מְטַר־אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ׃ (15) וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ

zen Herzen und mit eurer ganzen Seele: (14) So werde ich den Regen eurem Lande geben zu seiner Zeit, Frühregen und Spätregen, und du wirst einsammeln dein Getreide und deinen Most und dein Oel. (15) Und ich werde Kraut geben auf deinem Felde

רש"י

אַזְהָרָה לְצִבּוּר: (14) ונתתי מטר ארצכם. עֲשִׂיתֶם מַה שֶּׁעֲלֵיכֶם, אַף אֲנִי אֶעֱשֶׂה מַה שֶּׁעָלַי (ספרי): בעתו. בַּלֵּילוֹת שֶׁלֹּא יַטְרִיחוּ אֶתְכֶם. דָּבָר אַחֵר „בְּעִתּוֹ" בְּלֵילֵי שַׁבָּתוֹת שֶׁהַכֹּל מְצוּיִין בְּבָתֵּיהֶם (שם): יורה. ד"א רְבִיעָה הַנּוֹפֶלֶת לְאַחַר הַזְּרִיעָה שֶׁמַּרְוָה אֶת הָאָרֶץ וְאֶת הַזְּרָעִים (תענית ו'): מלקוש. רְבִיעָה הַיּוֹרֶדֶת סָמוּךְ לְקָצִיר, לְמַלְּאת הַתְּבוּאָה בְּקַשְׁיָהּ (שם): וּלְשׁוֹן „מַלְקוֹשׁ" דָּבָר הַמְאוּחָר כְּדִמְתַרְגְּמִינָן „וְהָיוּ הָעֲטוּפִים לְלָבָן" לְקִשְׁיָא. ד"א לְכָךְ נִקְרֵאת „מַלְקוֹשׁ" שֶׁיּוֹרֶדֶת עַל הַמְּלִילוֹת וְעַל הַקַּשִּׁין: ואספת דגנך. אַתָּה תַּאַסְפֶנּוּ אֶל הַבַּיִת, וְלֹא אוֹיְבֶיךָ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר „אִם אֶתֵּן דְּגָנֵךְ וגו' כִּי מְאַסְפָיו יֹאכְלוּהוּ" (ישעיה ס"ב) וְלֹא כְעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר „וְהָיָה אִם זָרַע יִשְׂרָאֵל" וגו' (שופטים ו'): ונתתי עשב בשדך. שֶׁלֹּא תִצְטָרֵךְ לְהוֹלִיכָהּ לְמִדְבָּרוֹת (ספרי). ד"א שֶׁתִּהְיֶה גּוֹזֵז תְּבוּאָתְךָ כָּל יְמוֹת הַגְּשָׁמִים וּמַשְׁלִיךְ לִפְנֵי בְהֶמְתְּךָ וְאַתָּה מוֹנֵעַ יָדְךָ

sammtheit. (14) ונתתי מטר א־צכם Wenn ihr euere Schuldigkeit thun werdet, dann werde auch ich thun, was von mir abhängt. בעתו Des Nachts, wo der Regen nicht stört. Oder es deutet auf die Sabbath-Nächte hin, wo gewöhnlich Alles zuhause ist. יורה Ist der befruchtende Regen, welcher nach dem Anbau fällt, und den Boden, wie die Saat befeuchtet. מלקש ist der Regen, welcher kurz vor dem Schnitt fällt und die Körner füllet. מלקש bedeutet etwas Verspätetes, wie Onk. übersetzt העטופים mit לקישיא. Nach Andern heißt der Spätregen deshalb מלקש, weil er auf die Ähren und auf die Stoppeln קשין fält, (מלקש). ואספת דגנך Du wirst es ins Haus einführen und nicht deine Feinde, so wie es in (Jes. 62, 8) heißt: Ich gebe nicht mehr dein Getreide zur Speise deinen Feinden . . . sondern die es einbringen sollen es verzehren; nicht aber wie es (Richt. 6, 3) lautet: Wenn Israel säete, so kam Midjan und Amalek . . . . . und zogen über sie hin. (15) ונתתי עשב בשדך Du sollst nicht nöthig haben, dein Vieh in die Steppen zur Weide zu treiben. Nach Anderen: Du wirst die ganze

לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ׃ (16) הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן־יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם׃ (17) וְחָרָה אַף־יְהוָֹה בָּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר

für dein Vieh und du wirst essen und satt werden. (16) Hütet euch, daß nicht euer Herz verführet werde, und ihr abweichet, und andern Göttern dienet, und euch vor ihnen niederwerfet. (17) Der Zorn des Ewigen würde entbrennen über euch, und er würde verschließen den Himmel, daß kein

רש״י

מְמַנָּה שְׁלֹשִׁים יוֹם קוֹדֶם לַקָּצִיר, וְאֵינָהּ פּוֹחֶתֶת מִדְּגָנָהּ: ואכלת ושבעת. הֲרֵי זוֹ בְּרָכָה אַחֶרֶת, שֶׁתְּהֵא בְּרָכָה מְצוּיָה בַּפַּת בְּתוֹךְ הַמֵּעַיִם וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: (16) השמרו לכם. כֵּיוָן שֶׁתִּהְיוּ אוֹכְלִים וְשׂוֹבְעִים הִשָּׁמְרוּ לָכֶם שֶׁלֹּא תִבְעֲטוּ, שֶׁאֵין אָדָם מוֹרֵד בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלָּא מִתּוֹךְ שְׂבִיעָה, שֶׁנֶּאֱמַר "פֶּן תֹּאכַל וְשָׂבָעְתָּ, וּבְקָרְךָ וְצֹאנְךָ יִרְבְּיֻן מַה הוּא אוֹמֵר אַחֲרָיו וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ (דברים ה׳): וסרתם. לִפְרוֹשׁ מִן הַתּוֹרָה, וּמִתּוֹךְ כָּךְ "וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים" שֶׁכֵּיוָן שֶׁאָדָם פּוֹרֵשׁ מִן הַתּוֹרָה, הוֹלֵךְ וּמִדַּבֵּק בְּעֲ״אֱ, וְכֵן דָּוִד אוֹמֵר "כִּי גֵרְשׁוּנִי הַיּוֹם מֵהִסְתַּפֵּחַ בְּנַחֲלַת ה׳ לֵאמֹר לֵךְ עֲבוֹד" וגו׳ (שמואל א׳ כ״ו) וּמִי אָמַר לוֹ כֵּן? אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁאֲנִי מְגוֹרָשׁ מִלַּעֲסוֹק בַּתּוֹרָה הֲרֵינִי קָרוֹב לַעֲבֹד

Regens-(Herbst-)Zeit hindurch deine Saat abmähen und sie deinem Vieh vorwerfen können; nur 30 Tage vor der Ernte wirst du dies unterlassen, und doch wird deine Frucht nicht weniger sein. ואכלת ושבעת Dies ist wieder ein anderer Segen, es wird die Speise im Leibe gedeihen, du wirst essen, dich sättigen und zunehmen. (16) השמרו לכם Wenn ihr Alles in Fülle genossen haben werdet, so nimmt euch in Acht, daß ihr nicht ausartet, denn der Abfall von Gott ist gewöhnlich die Folge des Wohllebens, so heißt es (M. 5, 8, 12): So du ißest, satt wirst, viel großes und kleines Vieh besitzest . . . was ist die Folge? so könnte dein Herz sich überheben, nnd du des Ewigen, deines Gottes vergessen. וסרתם Ihr werdet euch von der Gotteslehre lossagen, und dadurch fremden Göttern dienen, denn das Verlassen der Lehre führt den Anschluß an den Götzendienst herbei; auch Dawid sagt, (Sam. 1, 26, 16): Sie vertrieben mich, daß ich mich nicht anschließen darf dem Erbgute Gottes, sie sprechen: Gehe, diene fremden Göttern. Eigentlich sagte Niemand dies zu ihm, sondern er fürchtete, da er vertrieben wird, und sich mit der Gotteslehre nicht befassen konnte, daß dies den

וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נֹתֵן לָכֶם׃ (18) וְשַׂמְתֶּם אֶת־דְּבָרַי אֵלֶּה עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם

Regen sei, und das Erdreich nicht gebe seinen Ertrag, u. ihr würdet bald vernichtet von dem schönen Lande, welches der Ewige euch gibt. (18) Also nehmet diese meine Worte zu Herzen und zur Seele, und

רש״י

אלהים אחרים: אלהים אחרים. שהם אחרים לעובדיהם צועק אליו ואינו עונהו (ספרי) נמצא עשוי לו כנכרי: (17) את יבולה. אף מה שאתה מוביל לה כענין שנאמר „זרעתם הרבה והבא מעט“ (חגי א׳): ואבדתם מהרה. על כל שאר היסורין, אגלה אתכם מן האדמה שגרמה לכם לחטא (ספרי) משל למלך ששלח בנו לבית המשתה והיה יושב ומפקידו אל תאכל יותר מצרכך שתבא נקי לביתך, ולא השגיח הבן ההוא, אכל ושתה יותר מצרכו והקיא וטנף את כל בני המסיבה, נטלוהו בידיו וברגליו וזרקוהו אחורי פלטרין: מהרה. איני נותן לכם ארכא (שם) ואם תאמרו והלא נתתי ארכא לדור המבול שנאמר והיו ימיו מאה ועשרים שנה, דור המבול לא היה להם ממי ללמוד ואתם יש לכם ממי ללמוד: (18) ושמתם את דברי. אף לאחר שתגלו (ספרי) היו מצוינים במצות! הניחו

Götzendienst zur Folge haben werde. אלהים אח״ים Welche ihren Anbetern fremd sind, sie schreien zu ihnen, ohne gehört zu werden, es sieht so aus, als wäre er ihnen unbekannt. (17 את יבולה gleich יבל לה selbst nicht so viel, was du der Erde (als Aussaat) zubringst, wie es (Chag. 1, 6) heißt: Ihr säet viel und bringt wenig ein. ואבדתם מהרה Nebst den anderen Strafen werde ich euch auch von dem Boden vertreiben, welcher euch (durch Überfluß) zum Sündigen veranlaßte. Wie wenn ein König seinen Sohn zu einem Gastmahl schickt, mit dem Befehle, im Genießen Maß zu halten, damit er frei von Folgeübeln nachhause komme. Doch der Königssohn beachtete diese väterliche Warnung nicht, sondern aß und trank unmäßig, spie das Genossene aus, wodurch alle Tafelgäste sich verletzt fühlten, so daß man sich veranlaßt sah, ihn aus dem Palast entfernen zu müssen. מהרה Ich würde euch keine lange Bedenkzeit gewähren. Wolltet ihr aber einwenden, daß dem Zeitalter der Sündfluth lange Nachsicht gewährt wurde, wie es dort heißt: seine Zeit soll 120 Jahre sein, so wisset, das Geschlecht der Sündfluth hatte Niemanden, von dem es hätte lernen können, euch aber fehlt es nicht daran! (18) ושמתם את דברי Selbst wenn ihr ins Exil wandert, sollt ihr durch geheiligte Merkmale gleichsam bezeichnet

וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל־יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם׃ (19) וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ׃ (20) וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ׃ (21) לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם

bindet sie zum Zeichen auf eure Hand, und sie seien zum Denkband zwischen euern Augen. (19) Und lehret sie eure Kinder, davon zu reden, wenn du sitzest in deinem Hause, und wenn du gehest auf dem Wege, und wenn du dich niederlegst, und wenn du aufstehest. (20) Und du sollst sie schreiben auf die Pfosten deines Hauses, und an deine Thore. (21) Damit sich mehren eure Tage und die Tage eurer Kinder auf dem Erdreiche, das der Ewige geschworen euern Vätern, ihnen zu

רש״י

תְּפִלִּין! עֲשׂוּ מְזוּזוֹת! כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ לָכֶם חֲדָשִׁים כְּשֶׁתַּחְזְרוּ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: הַצִּיבִי לָךְ צִיֻּנִים (ירמיה ל״א): (19) לדבר בם. מִשָּׁעָה שֶׁהַבֵּן יוֹדֵעַ לְדַבֵּר לַמְּדֵהוּ תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ משֶׁה, שֶׁיְּהֵא זֶה לִמּוּד דִּבּוּרוֹ, מִכָּאן אָמְרוּ כְּשֶׁהַתִּינוֹק מַתְחִיל לְדַבֵּר מֵשִׂיחַ עִמּוֹ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ וּמְלַמְּדוֹ תוֹרָה, וְאִם לֹא עָשָׂה כֵן הֲרֵי הוּא כְּאִלּוּ קוֹבְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר וְלִמַּדְתֶּם אוֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם וגו׳ (ספרי): (21) למען ירבו ימיכם וימי בניכם. אִם עֲשִׂיתֶם כֵּן יִרְבּוּ וְאִם לָאו לֹא יִרְבּוּ, שֶׁדִּבְרֵי תוֹרָה נִדְרָשִׁין מִכְּלַל לָאו הֵן, וּמִכְּלַל הֵן לָאו: לתת להם. לָתֵת לָכֶם אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא לָתֵת לָהֶם, מִכָּאן מָצִינוּ לְמֵדִים תְּחִיַּת הַמֵּתִים מִן

erscheinen: leget an die תפילין, macht an eueren Thürpfosten מזוזות, damit, wenn ihr einst wieder zurückkehrt, meine Gebote euch nicht fremd vorkommen; so sagt auch (Jerem. 31, 21): Stelle die Zeichen (Merkmale) auf. (19) לדבר בם Von der Zeit an, wo dein Sohn zu sprechen versteht, lehre ihn: „Die Thora, die Mosche uns geboten"; dies soll ihm zum geläufigen Gespräch werden. Unsere Lehrer entnehmen hievon, daß sobald das Kind zu sprechen anfängt, der Vater ihn in die heilige Sprache (לשון הקדש) einführe, und in der Thora unterrichte; wer aber dies nicht thut, bereitet ihm selbst den Untergang, denn es heißt: Lehret sie eueren Kindern usw. dann: (21) למען ירבו ימיכם Wenn ihr dies befolgt, werdet ihr lange leben, sonst werden euere Lebenstage nur kurz sein, denn die Schrift folgert aus den Positiven das Negative und umgekehrt. לתת להם Es heißt nicht לכם, sondern להם, (ihnen den längst Heimgegangenen), woraus der Glaubensartikel von

כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ׃ ס מפטיר
(22) כִּי אִם־שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם לַעֲשֹׂתָהּ לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו וּלְדָבְקָה־בוֹ׃ (23) וְהוֹרִישׁ יְהוָה אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלִּפְנֵיכֶם וִירִשְׁתֶּם גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִכֶּם׃ (24) כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף־רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם יִהְיֶה מִן־הַמִּדְבָּר וְהַלְּבָנוֹן מִן־

geben; so lange der Himmel ist über der Erde. (22) Denn wenn ihr beobachtet dieses ganze Gebot, welches ich euch gebiete, es zu thun, daß ihr liebet den Ewigen, euern Gott, wandelt in all seinen Wegen und ihm anhanget: (23) So wird der Ewige vertreiben vor euch alle diese Völker, und ihr werdet vertilgen Völker, die größer und stärker, als ihr. (24) Jeder Ort, worauf euer Fuß treten wird, soll euer sein; von der Wüste und dem Lebanon, vom

רש״י

הַתּוֹרָה. (שם): (22) שמר תשמרון. אַזְהָרַת שְׁמִירוֹת הַרְבֵּה לְהִזָּהֵר בְּתַלְמוּדוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁתַּכַּח: ללכת בכל דרכיו. הוּא רַחוּם וְאַתָּה תְּהֵא רַחוּם, הוּא גּוֹמֵל חֲסָדִים וְאַתָּה גּוֹמֵל חֲסָדִים: ולדבקה בו. אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן! וַהֲלֹא אֵשׁ אוֹכְלָה הוּא, אֶלָּא הִדָּבֵק בְּתַלְמִידִים וּבַחֲכָמִים וּמַעֲלֶה אֲנִי עָלֶיךָ כְּאִלּוּ נִדְבַּקְתָּ בוֹ: (23) והוריש ה׳. עֲשִׂיתֶם מַה שֶּׁעֲלֵיכֶם, אַף אֲנִי אֶעֱשֶׂה מַה שֶּׁעָלַי (שם): ועצומים מכם. אַתֶּם גִּבּוֹרִים וְהֵם גִּבּוֹרִים מִכֶּם, שֶׁאִם לֹא שֶׁיִּשְׂרָאֵל גִּבּוֹרִים מַה הַשֶּׁבַח הַהוּא שֶׁמְּשַׁבֵּחַ אֶת הָאֱמֹרִיִּים לוֹמַר

der Wiederbelebung der Todten in der Thora erweislich ist. (22) שמר תשמרון Eine nachdrückliche Ermahnung, sich sehr in Acht zu nehmen, um das Gelernte nicht zu vergessen. ללכת בכל דרכיו So wie Gott barmherzig ist, sei auch du erbarmungsvoll, er ist mildthätig, sei du es gleichfalls. ולדבקה בו Wie wäre dies möglich? es heißt ja (M. 5, 4, 24): denn Er ist ein verzehrendes Feuer? sondern es bedeutet: Schließe dich den Schriftgelehrten und Thora-Weisen an, was so viel ist, als hättest du dich an den Ewigen selbst angeschlossen. והוריש ה׳ Habt ihr euere Schuldigkeit gethan, dann will auch ich thun, was nur von mir abhängt. ועצמים מכם Ihr seid wohl stark, sie sind aber noch stärker, denn wären die Israeliten nicht heldenmüthig, was besagt dann das Lob der Emoriten: sie sind mächtiger, als ihr?

הַנָּהָר נְהַר־פְּרָת וְעַד הַיָּם הָאַחֲרוֹן יִהְיֶה גְּבֻלְכֶם׃ (25) לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ בִּפְנֵיכֶם פַּחְדְּכֶם וּמוֹרַאֲכֶם יִתֵּן ׀ יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּדְרְכוּ־בָהּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם׃ ס ס ס

Strome, dem Strome Phrath bis zum äußersten Meere soll euer Gebiet sein. (25) Nicht ein Mann soll bestehen können vor euch; Angst und Furcht vor euch wird der Ewige, euer Gott, legen über das ganze Land, worauf ihr tretet, so wie er euch verheißen hat.

ר א ה

(26) רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה׃ (27) אֶת־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר

(26) Siehe, ich lege euch heute vor Segen und Fluch: (27) Den Segen,

רש״י

וַעֲצֻמִים מִכֶּם, אֶלָּא אַתֶּם גִּבּוֹרִים מִשְּׁאָר הָאֻמּוֹת וְהֵם גִּבּוֹרִים מִכֶּם: (25) לא יתיצב איש וגו'. אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ, אֻמָּה וּמִשְׁפָּחָה וְאִשָּׁה בִּכְשָׁפֶיהָ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר „לֹא יִתְיַצֵּב" מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן מָה תַּלְמוּד לוֹמַר „אִישׁ" אֲפִילוּ כְּעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן (שם): פחדכם ומוראכם. וַהֲלֹא פַּחַד הִיא מוֹרָא, אֶלָּא פַּחְדְּכֶם עַל הַקְּרוֹבִים, וּמוֹרַאֲכֶם עַל הָרְחוֹקִים: פחד. לְשׁוֹן בְּעִיתַת פִּתְאוֹם: מורא. לְשׁוֹן דְּאָגָה מִיָּמִים רַבִּים: כאשר דבר לכם. וְהֵיכָן דִּבֶּר? אֶת אֵימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וגו' (שמות כ״ג): חסלת פ' והיה עקב:

(26) ראה. ברכה וקללה, הָאֲמוּרוֹת בְּהַר גְּרִיזִים וּבְהַר עֵיבָל: (27) את הברכה. עַל מְנָת אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ:

sondern: ihr seid mächtiger, als andere Völker, sie aber sind noch mächtiger, als ihr. (25) לא יתיצב איש Weder ein Held איש, noch eine Nation, noch irgend ein Zauberwerk, Nichts soll euch widerstehen können! Was besagt איש selbst nicht ein Held, wie Og, König von Baschan. פחדכם מוראכם — פחד ist mit מורא sinnverwandt, jedoch wird פחד in Bezug auf die nahen, und מורא auf die fernstehenden Feinde gebraucht. Gewöhnlich versteht man unter פחד einen plötzlichen Schrecken, unter מורא aber eine seit längerer Zeit her gehegte Besorgniß. כאשר דבר לכם Wo sprach er dies? (M. 2, 23 27): „Meinen Schrecken (אימתי) werde ich vor dir herziehen lassen".

(26) ברכה וקללה Segen und Fluch, welche auf dem Berge Gerisim und auf dem Berge Ebal ausgesprochen wurden. (27) את הברכה Mit dem Bedingniß, wenn ihr die Gebote befolgen werdet.

תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֺת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם׃ (28)
וְהַקְּלָלָה אִם־לֹא תִשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֺת
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְסַרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר
אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לָלֶכֶת אַחֲרֵי
אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יְדַעְתֶּם׃ ס
(29) וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה
לְרִשְׁתָּהּ וְנָתַתָּה אֶת־הַבְּרָכָה עַל־הַר
גְּרִזִים וְאֶת־הַקְּלָלָה עַל־הַר עֵיבָל׃
(30) הֲלֹא־הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן אַחֲרֵי

wenn ihr gehorchet den Geboten des Ewigen, eures Gottes, die ich euch heute gebiete; (28) Und den Fluch, wenn ihr nicht gehorchet den Geboten des Ewigen, eures Gottes, und abweichet von dem Wege, den ich heute gebiete, daß ihr nachgehet andern Göttern, die ihr nicht kennet. (29) Und es geschehe, wenn dich der Ewige, dein Gott, bringt in das Land, wohin du gehest, es einzunehmen: so sollst du den Segen ertheilen auf dem Berge Gerisim, und den Fluch auf dem Berge Ebal. (30) Siehe, sie sind jenseit des Jardens;

רש"י

(28) מן הדרך אשר אנכי מצוה אתכם היום ללכת וגו'. הָא לָמַדְתָּ, כָּל הָעוֹבֵד ע"א, הֲרֵי הוּא סָר מִכָּל הַדֶּרֶךְ שֶׁנִּצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל. מִכָּאן אָמְרוּ: הַמּוֹדֶה בע"א כְּכוֹפֵר בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ (ספרי): (29) ונתת את הברכה. כְּתַרְגּוּמוֹ „יָת מְבָרְכַיָּא". אֶת הַמְבָרְכִים: על הר גרזים. כְּלַפֵּי הַר גְּרִזִים, הוֹפְכִין פְּנֵיהֶם וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה: „בָּרוּךְ הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה" וגו'. כָּל הָאֲרוּרִים שֶׁבְּפָרָשָׁה אָמְרוּ תְחִלָּה בִּלְשׁוֹן בָּרוּךְ, וְאַחַר כָּךְ הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר עֵיבָל וּפָתְחוּ בִּקְלָלָה (סוטה ל"ז): (30) הלא המה. נָתַן בָּהֶם סִימָן:

(28) וסרתם מן הדרך ... ללכת אחרי — Daraus entnehmen wir, daß wer fremden Göttern Verehrung erzeigt, gänzlich von dem Wege abweicht, der den Israeliten vorgeschrieben ist; wer sich daher zum Götzendienste bekennt, leugnet die ganze Thora. (29) ונתתה את הברכה Onk. Stelle die Lewiten, welche segnen. על הר נריזים Gegen den Berg Gerisim, sie (die Lewiten) wandten ihr Gesicht dahin, und fingen mit dem Segen an: Gesegnet sei der Mann, der kein gehauenes oder gegossenes Bild macht u. s. w. Allen Verwünschungen in dieser Paraſcha ging die Segensformel voraus; dann kehrten sie ihr Gesicht dem Berge Ebal zu und sprachen den Fluch aus. הלא המה Er bezeichnete sie

הֲלֹא־הֵמָּה ... דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בָּעֲרָבָה מוּל הַגִּלְגָּל אֵצֶל אֵלוֹנֵי מֹרֶה׃ (31) כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן לָבֹא לָרֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן לָכֶם וִירִשְׁתֶּם אֹתָהּ וִישַׁבְתֶּם־בָּהּ׃ (32) וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם׃

westlich, am Wege gegen Sonnenuntergang, im Lande des Kenaani, der da wohnt in der Steppe, Gilgal gegenüber, bei dem Terebinthen-Hain More. (31) Denn ihr ziehet über den Jarden, um hinzukommen, einzunehmen das Land, das der Ewige, euer Gott, euch gibt, und ihr werdet es einnehmen und darin wohnen. (32) Dann beobachtet, zu thun alle die Gesetze und die Rechte, die ich euch heute vorlege.

יב (1) אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ

12. (1) Dies sind die Gesetze und die Rechte, die ihr beobachten sollt zu thun — in dem Lande,

רש״י

אחרי. אַחַר הַעֲבָרַת הַיַּרְדֵּן, הַרְבֵּה וְהָלְאָה לְמֵרָחוֹק. וְזֶהוּ לְשׁוֹן אַחֲרֵי, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר „אַחֲרֵי", מוּפְלָג הוּא: דרך מבא השמש. לְהַלָּן מִן הַיַּרְדֵּן לְצַד מַעֲרָב וְטַעַם הַמִּקְרָא מוֹכִיחַ, שֶׁהֵם שְׁנֵי דְבָרִים שֶׁנְּקוּדִים בִּשְׁנֵי טְעָמִים, „אַחֲרֵי" נָקוּד בְּפַשְׁטָא „וְדֶרֶךְ" נָקוּד בְּמַשְׁפֵּל וְהוּא דָגֵשׁ, וְאִם הָיָה „אַחֲרֵי דֶרֶךְ" דִּבּוּר אֶחָד, הָיָה נָקוּד „אַחֲרֵי" בִּמְשָׁרֵת בְּשׁוֹפָר הָפוּךְ „וְדֶרֶךְ" רָפֶה: מול הגלגל. רָחוֹק מִן הַגִּלְגָּל: אלוני מורה. שְׁכֶם הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר „עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד אֵלוֹן מוֹרֶה" (בראשית י״ב): (31) כי אתם עוברים את הירדן וגו׳. נִסִּים שֶׁל יַרְדֵּן יִהְיוּ סִימָן בְּיֶדְכֶם, שֶׁתָּבֹאוּ וְתִירְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ:

genau. אחרי Weit weg vom jenseitigen Ufer des Jarden. אחרי heißt allenthalben, weit entfernt. דרך מבוא השמש Weit entlegen vom Jarden, nach Westen hin. Es geht auch aus dem Tonzeichen hervor, daß אחרי דרך zwei getrennte Wörter sind, denn אחרי ist mit einem פשטא betont, und דרך mit משפל (יתיב) und hat ein Dagesch; würden sie zusammen gehören, so wäre אחרי mit einem verbindenden Tonzeichen (מהפך = שופר הפוך) und דרך mit einem פשטא, und müßte רפה (ohne Dagesch sein. מול הגלגל weit von Gilgal. אלוני מורה d. i. Schechem, denn es heißt עד מקום שכם עד אילון מורה. (31 כי אתם עוברים Die Wunder am Jarden sollen euch als Wahrzeichen dienen, daß ihr in das Land kommen und es in Besitz nehmen werdet.

אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לְךָ לְרִשְׁתָּהּ כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר־אַתֶּם חַיִּים עַל־הָאֲדָמָה׃ (2) אַבֵּד תְּאַבְּדוּן אֶת־כָּל־הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ־שָׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אֹתָם אֶת־אֱלֹהֵיהֶם עַל־הֶהָרִים הָרָמִים וְעַל־הַגְּבָעוֹת וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן׃ (3) וְנִתַּצְתֶּם אֶת־מִזְבְּחֹתָם וְשִׁבַּרְתֶּם אֶת־מַצֵּבֹתָם וַאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תְּגַדֵּעוּן וְאִבַּדְתֶּם אֶת־שְׁמָם

das der Ewige, der Gott deiner Väter, dir gibt, es einzunehmen, — alle Zeiten, die ihr lebet auf dem Erdreiche. (2) Völlig vernichten sollt ihr alle die Orte, woselbst die Völker, die ihr vertreibet, ihren Göttern gedient, auf den hohen Bergen und auf den Hügeln und unter jedem grünen Baume. (3) Und reißet nieder ihre Altäre, und zertrümmert ihre Bildsäulen, und ihre Ascheroth verbrennet im Feuer, und die Bilder ihrer Götter zerschlaget, und vernichtet ihren Namen von

רש"י

יב (2) אבד תאבדון. אַבֵּד ואח"כ תְּאַבְּדוּן: מִכָּאן לָעוֹקֵר ע"ז שֶׁצָּרִיךְ לְשָׁרֵשׁ אַחֲרֶיהָ (ע"ז מ"ו): את כל המקומות אשר עבדו שם וגו'. וּמַה תְּאַבְּדוּן מֵהֶם? אֶת אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר עַל הֶהָרִים: (3) מזבח. שֶׁל אֲבָנִים הַרְבֵּה: מצבה. שֶׁל אֶבֶן א' וְהִיא בִּימוֹס שֶׁשְּׁנוּיָה בְמִשְׁנָה (שם) אֶבֶן שֶׁחֲצָבָהּ מִתְּחִלָּתָהּ לְבִימוֹס: אשרה. אִילָן הַנֶּעֱבָד: ואבדתם את שמם. לְכַנּוֹת לָהֶם שֵׁם לִגְנַאי, בֵּית גַּלְיָיא קוֹרִין לָהּ בֵּית כַּרְיָא, עֵין

12. (2) אבד תאבדון Nach dem Zerstören (אבד) sollt ihr es vollends vernichten; wer daher einen Götzen zerstört, soll auch jede Spur desselben vernichten. את כל המקומות Was sollt ihr davon zerstören? Ihre Götzen auf den Bergen. (3) מזבח — מזבחותם Ein Altar besteht aus vielen Steinen. מצבה Standbild, aus einem Steine errichtet, d. i. בימוס Anhöhe, von welchem es in der Mischna (Abod. Sara 46) heißt: Ein Stein, den man ursprünglich zu einem Bimus ausgehauen hat. אשרה Heißt ein Baum, der abgöttisch verehrt wurde. ואבדתם את שמם Leget ihnen verächtliche Namen bei, anstatt בית גליא Haus der Erhabenheit, (Tempel der Aglaja, der Schönheit) nennet ihn: בית כריא Haus der Niedrigkeit; anstatt עין כל allsehendes Auge, nenne es: עין

מִן־הַמָּק֖וֹם הַהֽוּא׃ (4) לֹא־תַעֲשׂ֣וּן כֵּ֔ן לַֽיהוָ֖ה אֱלֹהֵיכֶֽם׃ (5) כִּ֠י אִֽם־אֶל־הַמָּק֞וֹם אֲשֶׁר־יִבְחַ֨ר יְהוָ֤ה אֱלֹֽהֵיכֶם֙ מִכָּל־שִׁבְטֵיכֶ֔ם לָשׂ֥וּם אֶת־שְׁמ֖וֹ שָׁ֑ם לְשִׁכְנ֥וֹ תִדְרְשׁ֖וּ וּבָ֥אתָ שָֽׁמָּה׃ (6) וַהֲבֵאתֶ֣ם שָׁ֗מָּה עֹלֹֽתֵיכֶם֙ וְזִבְחֵיכֶ֔ם וְאֵת֙ מַעְשְׂרֹ֣תֵיכֶ֔ם וְאֵ֖ת תְּרוּמַ֣ת יֶדְכֶ֑ם וְנִדְרֵיכֶם֙ וְנִדְבֹ֣תֵיכֶ֔ם וּבְכֹרֹ֥ת בְּקַרְכֶ֖ם

demselben Orte. (4) Nicht thuet also, dem Ewigen, eurem Gotte; (5) Sondern nach dem Orte, den der Ewige, euer Gott, erwählen wird aus allen euern Stämmmen, seinen Namen dahin zu setzen, nach (dieser) seiner Wohnung sollt ihr forschen und dahin sollst du kommen. (6) Und dahin sollt ihr bringen eure Ganzopfer und eure Schlachtopfer und eure Zehnten und die Hebe eurer Hand, und eure Gelübde und eure freiwilligen Gaben, und die Erstgebornen eures Rindviehes

רש"י

כל קוצין עין קוץ (שם)׃ (4) לא תעשון כן. לְהַקְטִיר לַשָּׁמַיִם בְּכָל מָקוֹם, כִּי אִם בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר. ד"א „וְנִתַּצְתֶּם אֶת מִזְבְּחוֹתָם וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם": לא תעשון כן. אַזְהָרָה לְמוֹחֵק אֶת הַשֵּׁם וּלְנוֹתֵץ אֶבֶן מִן הַמִּזְבֵּחַ אוֹ מִן הָעֲזָרָה. אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: וְכִי תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ, שֶׁיִּשְׂרָאֵל נוֹתְצִין אֶת הַמִּזְבְּחוֹת, אֶלָּא שֶׁלֹּא תַעֲשׂוּ כְּמַעֲשֵׂיהֶם, וְיִגְרְמוּ עֲוֹנוֹתֵיכֶם לְמִקְדַּשׁ אֲבוֹתֵיכֶם שֶׁיִּתְחָרֵב (ספרי)׃ לשכנו תדרשו. זֶה מִשְׁכַּן שִׁילֹה (ספרי)׃ (6) זבחיכם. שְׁלָמִים שֶׁל חוֹבָה׃ מעשרותיכם. מַעְשַׂר בְּהֵמָה וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי לֶאֱכוֹל לִפְנִים מִן הַחוֹמָה׃ תרומת ידכם. אֵלּוּ הַבִּכּוּרִים. שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם „וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנֶא מִיָּדֶךָ"׃ ובכורות

קוץ Dornauge, oder Dornenquelle. (4) לא תעשון כן Ihr sollt nicht an jedem Orte Opfer bringen, sondern nur an dem Orte, den Gott erwählen wird. Oder לא תעשון כן bezieht sich auf das zuvorstehende: ונתצתם ואבדתם את שמם, ihr dürft die Buchstaben des göttl. Namens nicht verwischen, keinen Stein aus dem Altare oder aus dem Heiligthum reißen. R. Jischmael meint: Wer könnte daran denken, daß die Israeliten ihre eigenen Altäre niederreißen werden? der Sinn aber ist: Ihr sollt ihren Handlungsweisen nicht nachahmen, denn euere Sünden könnten den Untergang eueres Heiligthumes herbeiführen. (5) לשכנו תדרשו D. i. Die Residenz Schilo. (6) וזבחיכם Die pflichtmäßigen Friedensopfer. מעשרותיכם Eueren Vieh-Zehnten und den zweiten Zehnten, die man innerhalb der Mauern (Jeruscholajims) verzehren mußte. תרומת ידכם Das sind die Erstlinge, wie es (M. 5.

וְצֹאנְכֶם׃ (7) וַאֲכַלְתֶּם־שָׁם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּשְׂמַחְתֶּם בְּכֹל מִשְׁלַח יֶדְכֶם אַתֶּם וּבָתֵּיכֶם אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ (8) לֹא תַעֲשׂוּן כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ עֹשִׂים פֹּה הַיּוֹם אִישׁ כָּל־הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו׃ (9) כִּי לֹא־בָאתֶם עַד־עָתָּה אֶל־הַמְּנוּחָה וְאֶל־הַנַּחֲלָה אֲשֶׁר־

und eures Kleinviehes. (7) Und esset es daselbst vor dem Ewigen, eurem Gotte, und freuet euch alles Geschäftes eurer Hand, ihr und eure Hausleute, womit dich gesegnet der Ewige, dein Gott. (8) Ihr sollt nicht thun, ganz so wie wir heute hier thun, ein Jeder, Alles was recht ist in seinen Augen. (9) Denn ihr seid bis jetzt noch nicht gekommen zu der Ruhe und zu der

רש״י

בקרכם. לִתְּתָם לַכֹּהֵן וְהַקְרִיבִים שָׁם: (7) אשר ברכך ה׳. לְפִי הַבְּרָכָה הָבֵא (ספרי): (8) לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים וגו׳. מוּסָב לְמַעְלָה, עַל "כִּי אַתֶּם עוֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן" וגו׳ כְּשֶׁתַּעַבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן, מִיָּד מֻתָּרִים אַתֶּם לְהַקְרִיב בְּבָמָה, כָּל י״ד שָׁנָה שֶׁל כִּבּוּשׁ וְחִלּוּק, וּבְבָמָה לֹא תַקְרִיבוּ, כָּל מַה שֶּׁאַתֶּם מַקְרִיבִים פֹּה הַיּוֹם בַּמִּשְׁכָּן, שֶׁהוּא עִמָּכֶם וּמְמֻשָּׁח, וְהוּא כָּשֵׁר לְהַקְרִיב בּוֹ חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת, נְדָרִים וּנְדָבוֹת, אֲבָל בְּבָמָה אֵין קָרֵב, אֶלָּא הַנִּדָּר וְהַנִּדָּב, וְזֶהוּ "אִישׁ כָּל הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו", נְדָרִים וּנְדָבוֹת שֶׁאַתֶּם מִתְנַדְּבִים עַל יְדֵי יֹשֶׁר בְּעֵינֵיכֶם לַהֲבִיאָם וְלֹא ע״י חוֹבָה, אוֹתָם תַּקְרִיבוּ בְּבָמָה (זבחים קי״ט): (9) כי לא באתם. כָּל אוֹתָן י״ד שָׁנָה (ספרי): עד עתה. כְּמוֹ עֲדַיִן: אל המנוחה. זוֹ שִׁילֹה. (זבחים קי״ט): נחלה. זוֹ יְרוּשָׁלַיִם:

26, 4) heißt ולקח הכהן — הטנא וגו׳ .ובכרת בקרבם Um sie dem Kohen zu geben, daß er sie daselbst opfere. (7) אשר ברכך ה׳ Nach dem, wie dich Gott gesegnet hat. (8) לא תעשון ככל ... Dies bezieht sich auf obige Stelle, (11. V. 31): wenn ihr über den Jarden gegangen sein werdet, drüben ist euch erlaubt, während der 14 Jahre der Eroberung und Grenzvertheilung auf Anhöhen zu opfern; ihr dürft aber auf Anhöhen nicht all' das opfern, was ihr in der Stiftszelte dargebracht habt, denn dieses ist unter euch geweiht und geeignet um daselbst Sünd- und Schuldopfer, wie auch Gelobungs und Freiwillige-Opfer darzubringen. Auf der Anhöhe aber darf man nur Gelobungs und Freiwillige-Opfer weihen; dies besagt איש כל הישר בעיניו ein Jeder, was ihm beliebt an freiwilligen Opfergaben, aber nicht, was darzubringen Pflichtgebot ist. (9) כי לא באתם Durch die ganze 14 Jahre, עד עתה noch nicht. אל המנוחה d. i. Schilo. נחלה d. i.

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃ (10) וַעֲבַרְתֶּם אֶת־הַיַּרְדֵּן וִישַׁבְתֶּם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מַנְחִיל אֶתְכֶם וְהֵנִיחַ לָכֶם מִכָּל־אֹיְבֵיכֶם מִסָּבִיב וִישַׁבְתֶּם־בֶּטַח׃ שני (11) וְהָיָה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בּוֹ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם שָׁמָּה תָבִיאוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר אָנֹכִי

Besitzung, die der Ewige, dein Gott, dir gibt. (10) Ihr werdet aber über den Jarden ziehen, und werdet wohnen in dem Lande, das der Ewige, euer Gott, euch zur Besitzung gibt, und er wird euch Ruhe schaffen vor allen euern Feinden ringsum, daß ihr sicher wohnet: (11) Dann geschehe es: der Ort, den der Ewige, euer Gott, erwählen wird, seinen Namen daselbst ruhen zu lassen, dahin sollt ihr bringen Alles, was ich

רש״י

(10) ועברתם את הירדן וישבתם בארץ. שֶׁתְּחַלְּקוּהָ וִיהֵא כָּל אֶחָד מַכִּיר אֶת חֶלְקוֹ וְאֶת שִׁבְטוֹ: והניח לָכֶם. לְאַחַר כִּבּוּשׁ וְחִלּוּק וּמְנוּחָה מִן הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִנִּיחַ ה׳ לְנַסּוֹת בָּם אֶת יִשְׂרָאֵל (שופטים ג׳) וְאֵין זוּ אֶלָּא בִּימֵי דָוִד. אָז: (11) והיה המקום וגו׳. בְּנוּ לָכֶם בֵּית הַבְּחִירָה בִּירוּשָׁלַיִם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּדָוִד „וַיְהִי כִּי יָשַׁב הַמֶּלֶךְ בְּבֵיתוֹ, וַה׳ הֵנִיחַ לוֹ מִכָּל אוֹיְבָיו מִסָּבִיב, וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל נָתָן: רְאֵה! אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּבֵית אֲרָזִים וַאֲרוֹן הָאֱלֹהִים יוֹשֵׁב בְּתוֹךְ הַיְרִיעָה“ (שמואל ב׳ ז׳): שמה תביאו וגו׳. לְמַעְלָה אָמוּר לְעִנְיַן שִׁילֹה, וְכַאן אָמוּר לְעִנְיַן יְרוּשָׁלַיִם, וּלְכַךְ חִלְּקָם הַכָּתוּב, לִיתֵּן הֶיתֵּר בֵּין זוֹ לְזוֹ, מִשֶּׁחָרְבָה שִׁילֹה וּבָאוּ לְנוֹב, וְחָרְבָה נוֹב וּבָאוּ לְגִבְעוֹן, הָיוּ הַבָּמוֹת מוּתָּרוֹת.

וישבתם בארץ Jerusalem. (10) Wenn ihr es getheilt haben werdet, daß jeder seinen Besitz kennen wird. והניח לכם Er wird euch Ruhe verschaffen, nach der Eroberung, Eintheilung und nach dauernder Ruhe von jenen Völkern, welche der Ewige verschonte, um durch sie Israel auf die Probe zu stellen (Richt. 3, 1). Dies erfolgte erst in den Tagen Dawids, dann: (11) והיה המקום אשר יבחר ה׳ Bauet euch einen Tempel in Jerusalem! So heißt es auch bei Dawid (Sam. 7, 7, 1, 2): Als der König friedlich in seinem Palaste saß, und der Ewige ihm von allen seinen Feinden Ruhe verschafft hatte, sprach er zum Profeten Nathan: Siehe nur, ich wohne in einem Zedern-Palaste und die Lade Gottes wohnt unter dem Teppichzelte! שמה תביאו Oben bezieht es sich auf Schilo, und hier auf Jerusalem; die Schrift unterscheidet sie deshalb, um anzudeuten, in wiefern das Opfer auf Anhöhen gestattet ist, während der Zeit als Schilo

מְצַוֶּה אֶתְכֶם עוֹלֹתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם מַעְשְׂרֹתֵיכֶם וּתְרֻמַת יֶדְכֶם וְכֹל מִבְחַר נִדְרֵיכֶם אֲשֶׁר תִּדְּרוּ לַיהוָה׃ (12) וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אַתֶּם וּבְנֵיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם וְעַבְדֵיכֶם וְאַמְהֹתֵיכֶם וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֵיכֶם כִּי אֵין לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה אִתְּכֶם׃ (13) הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ בְּכָל־מָקוֹם אֲשֶׁר תִּרְאֶה׃ (14) כִּי אִם־בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה בְּאַחַד שְׁבָטֶיךָ שָׁם תַּעֲלֶה

euch gebiete; eure Ganzopfer und eure Schlachtopfer, eure Zehnten und die Hebe eurer Hand, und alles Ausgesuchte eurer Gelübde, die ihr dem Ewigen gelobet; (12) Und sollt euch freuen vor dem Ewigen, euerm Gott, ihr und eure Söhne und eure Töchter, und eure Knechte und eure Mägde, und der Lewi, der in euern Thoren ist; denn er hat keinen Antheil und keine Besitzung bei euch. (13) Hüte dich, daß du nicht darbringest deine Ganzopfer an jedem Orte, den du siehest; (14) Sondern an dem Orte, den der Ewige erwählen wird in einem deiner Stämme, dort sollst

רש״י

עד שֶׁבָּאוּ לִירוּשָׁלַיִם: מבחר נדריכם. מְלַמֵּד, שֶׁיָּבִיא מִן הַמּוּבְחָר: (13) השמר לך. לִיתֵּן לֹא תַעֲשֶׂה עַל הַדָּבָר (ספרי): בכל מקום אשר תראה. אֲשֶׁר יַעֲלֶה בְּלִבְּךָ. אֲבָל אַתָּה מַקְרִיב עַל פִּי נָבִיא, כְּגוֹן אֵלִיָּהוּ בְּהַר הַכַּרְמֶל: (14) באחד שבטיך. בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין. וּלְמַעְלָה הוּא אוֹמֵר „מִכָּל שִׁבְטֵיכֶם" הָא כֵּיצַד: כְּשֶׁקָּנָה דָוִד אֶת הַגּוֹרֶן מֵאֲרַוְנָה הַיְבוּסִי גָּבָה הַזָּהָב מִכָּל הַשְּׁבָטִים, וּמָכָל מָקוֹם הַגּוֹרֶן בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין

verwüstet und sie nach Nob gekommen waren, wo auch dann Nob verwüstet wurde, und sie nach Gibeon gelangt, war es erlaubt, auf Anhöhen zu opfern, bis sie nach Jerusalem kamen. מבחר נדריכם dies belehrt uns, daß man vom Allerbesten darbringen mußte. (13) השמר לך Zeigt an, daß man durch das Opfern an einem andern Orte ein Verbot übertreten würde. בכל מקום אשר תראה daß du opfern wolltest, wo es dir in den Sinn kommt; nur auf den Ausspruch eines Profeten darfst du auch anderswo Opfer darbringen, wie dies bei Elijahu auf dem Berge Karmel (s. Kön. 1, 18) geschah. (14) באחד שבטיך In dem Antheil Binjamins; oben (V. 5) heißt es aber מכל שבטיכם, wie ist dieß zu verstehen? Folgenderweise: Als nämlich Dawid die Tenne, (woselbst der Altar gebaut wurde) von Arona, dem Jebusiten kaufte, behob er das Geld dazu von allen Stämmen, die Tenne

עֹלֹתֶיךָ וְשָׁם תַּעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ׃ (15) רַק בְּכָל־אַוַּת נַפְשְׁךָ תִּזְבַּח ׀ וְאָכַלְתָּ בָשָׂר כְּבִרְכַּת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן־לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יֹאכְלֶנּוּ כַּצְּבִי וְכָאַיָּל׃

du darbringen deine Ganzopfer, und dort sollst du verrichten Alles, was ich dir gebiete. (15) Jedoch magst du nach aller Lust deiner Seele schlachten und Fleisch essen, nach dem Segen des Ewigen, deines Gottes, den er dir gegeben, in allen deinen Thoren: der Unreine und der Reine mag es essen, wie der Hirsch und das Reh;

רש״י

היה: (15) רק בכל אות נפשך. במה הכתוב מדבר? אם בבשר תאוה להתירה להם, בלא הקרבת אימורים, הרי הוא אומר במקום אחר „כי ירחיב את גבולך“ וגו׳ ואמרת אכלה בשר וגו׳ במה זה מדבר? בקדשים שנפל בהם מום שיפדו ויאכלו בכל מקום. יכול, יפדו על מום עובר, ת״ל „רק“ (חולין י״ז): תזבח ואכלת. אין לך בהם היתר גיזה וחלב, אלא אכילה על ידי זביחה (בכורות ט״ו יבמות ע״ג): הטמא והטהור. לפי שבאי מכח קדשים, שנאמר בהם „והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל“ (ויקרא ז׳) הוצרך להתיר בו שטמא וטהור אוכלים בקערה אחת: כצבי וכאיל. שאין קרבן בא מהם: כצבי וכאיל. לפטרן מן הזרוע והלחיים והקבה: (16) רק הדם

selbst aber stand im Theile Binjamins. (15) רק בכל אות נפשך Worauf bezieht sich diese Stelle? daß man Fleisch nach Lust essen darf, ohne die Fettstücke zu opfern, wird schon an anderer Stelle (V. 30) כי ירחיב — בכל אות נפשך תאכל בשר mitgetheilt, sondern die Schrift meint hier geheiligte Opfer, die fehlerhaft wurden, welche man auslösen und überall verzehren darf. Nun könnte man glauben, man könne dieselben wegen eines vorübergehenden Fehlers auslösen, daher heißt es: רק nur die mit bleibenden Fehlern dürfen ausgelöst werden. תזבח ואכלת Nur durch das rituelle Schlachten wird das Vieh zum Essen, sowie zur Benützung der Wolle und des Fettes erlaubt. הטמא והטהור יאכלנו Weil diese fehlerhaft gewordenen Opfer geheiligt waren, und es von ihnen (M. 3, 7, 19) heißt: das Opferfleisch, welches mit irgend etwas Unreinem in Berührung kommt, soll nicht gegessen werden, darum wird hier erlaubt, daß der Unreine mit dem Reinen sie aus einem Gefässe zusammen essen dürfen. כצבי וכאיל Von welchem kein Opfer gebracht wird. כצבי וכאיל heißt, daß man bei fehlerhaften Opfern das Schulterstück, die Kinnbacken und den Magen nicht

(16) רַק הַדָּם לֹא תֹאכֵלוּ עַל־הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם׃ (17) לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ

(16) Nur das Blut sollt ihr nicht essen; auf die Erde sollst du es gießen, wie Wasser. (17) Du kannst (aber) nicht essen in deinen Thoren den Zehnten deines Getreides und deines Mostes und deines Oeles,

רש"י

לא תאכלו. אעפ"י שֶׁאָמַרְתִּי שֶׁאֵין לְךָ בּוֹ זְרִיקַת דָּם בַּמִּזְבֵּחַ, לֹא תֹאכְלֶנּוּ: תשפכנו כמים. לוֹמַר לְךָ שֶׁאֵין צָרִיךְ כִּסּוּי: ד"א הֲרֵי הוּא כַּמַּיִם לְהַכְשִׁיר אֶת הַזְּרָעִים: (ספרי חולין ע"ד): (17) לא תוכל. בָּא הַכָּתוּב לִיתֵּן לֹא תַעֲשֶׂה עַל הַדָּבָר וּבְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי הַכָּתוּב מְדַבֵּר: לא תוכל. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר: יָכוֹל אַתָּה. אֲבָל אֵינְךָ רַשַּׁאי. כַּיּוֹצֵא בוֹ וְאֶת הַיְבוּסִי יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם לֹא יָכְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְהוֹרִישָׁם, (שופטים א׳) יְכוֹלִים הָיוּ אֶלָּא שֶׁאֵינָן רַשָּׁאִין, לְפִי שֶׁכָּרַת לָהֶם אַבְרָהָם בְּרִית, כְּשֶׁלָּקַח מֵהֶם מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה. וְלֹא יְבוּסִים הָיוּ אֶלָּא חִתִּים הָיוּ אֶלָּא עַל שֵׁם הָעִיר שֶׁשְּׁמָהּ יְבוּס, כָּךְ מְפוֹרָשׁ בְּפִרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר כִּי אִם הֱסִירְךָ הָעִוְרִים וְהַפִּסְחִים (שמואל ב׳ ה׳) צְלָמִים שֶׁכָּתְבוּ עֲלֵיהֶם אֶת

abzugeben brauchte. (16) רק הדם לא תאכלו Obwohl ich bereits erklärte, daß man das Blut nicht auf den Altar zu sprengen braucht, so darf man es dennoch nicht essen. תשפכנו כמים Zeigt an, daß man es nicht mit Erde zu bedecken braucht. Oder כמים bedeutet, daß das Blut wie Wasser zu betrachten sei, wenn Saatkörner davon naß werden, so sind sie fähig, Unreinheit zu empfangen. (17) לא תוכל R. Jehoschua ben Korcha sagte: Du kannst es wohl thun, aber es ist dir nicht erlaubt; desgl. heißt es (Jos. 15, 63): Den Jebußi, Urbewohner von Jerusalem konnten die Söhne Jehudas nicht vertreiben; sie konnten es wohl, sie durften es aber nicht, weil Abraham mit ihnen einen Bund geschlossen hatte, als er von ihnen die Höhle Machpela übernahm, eigentlich waren es nicht die Jebußim, sondern die Chitim, sie hießen Jebußim, nach der Stadt יבוס so wird es erklärt in Pirkeh R. Eliezer. Diesbezüglich heißt es (Sam. 2. 5, 6) Der Jebuß ließ dem König Dawid sagen: Du wirst zu uns nach ירושלים nicht herein kommen, wenn du nicht die Blinden und Lahmen weggeschafft hast.*)

---

*) In der Mechiltah und Pirkeh d. R. Eliezer lesen wir: Diese Blinden und Lahmen, waren zwei Bilder; das des Blinden deutete auf Jizchak (M. 1, 27, 1), und das des Lahmen auf Jakob (M. 1, 32, 32) hin.

וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ וְכָל־נְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר וְנִדְבֹתֶיךָ וּתְרוּמַת יָדֶךָ׃ (18) כִּי אִם־לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ׃ (19) הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תַּעֲזֹב אֶת־הַלֵּוִי כָּל־יָמֶיךָ עַל־אַדְמָתֶךָ׃ ס (20) כִּי־יַרְחִיב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־גְּבֻלְךָ כַּאֲשֶׁר

und die Erstgeborenen deines Rindviehes und deines Kleinviehes, noch alle deine Gelübde, die du angelobst, oder deine freiwilligen Gaben u. die Hebe deiner Hand; (18) Sondern vor dem Ewigen, deinem Gotte, sollst du es essen an dem Orte, den der Ewige, dein Gott erwählen wird, du und dein Sohn und deine Tochter, und dein Knecht und deine Magd, und der Lewi, der in deinen Thoren ist; und du sollst dich freuen vor dem Ewigen, deinem Gotte, alles Geschäftes deiner Hand. (19) Hüte dich, daß du nicht verlassest den Lewi, alle deine Lebtage auf deinem Erdreiche. (20) Wenn der Ewige, dein Gott, erweitern

רש"י

הַשְּׁבוּעָה: ובכורות בקרך, אַזְהָרָה לַכֹּהֲנִים: ותרומת ידך, אֵלּוּ הַבִּכּוּרִים: (18) לפני ה'. לִפְנִים מִן הַחוֹמָה: והלוי אשר בשעריך, אִם אֵין לְךָ לָתֵת לוֹ מֵחֶלְקוֹ, כְּגוֹן מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, תֵּן לוֹ מַעְשַׂר עָנִי, אֵין לְךָ מַעְשַׂר עָנִי, הַזְמִינֵהוּ עַל שְׁלָמֶיךָ: (19) השמר לך. לִיתֵּן לֹא תַעֲשֶׂה עַל הַדָּבָר: על אדמתך, אֲבָל בְּגוֹלָה אֵינְךָ מֻזְהָר עָלָיו יוֹתֵר מֵעֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל: (20) כי ירחיב וגו'. לִמְּדָה תוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ שֶׁלֹּא יִתְאַוֶּה אָדָם לֶאֱכוֹל בָּשָׂר.

Auf diese Bilder verzeichneten sie den Schwur (Abrahams), den Jebußi, (Abkömmling des Abimelech) nicht zu vertreiben. ובכורת בקרך Eine Warnung für die Kohanim. ותרומת ידך dies sind die Erstlingsopfer. (18) לפני ה' אלהיך תאכלנו Innerhalb der Stadtmauer. והלוי אשר בשעריך Hast du nichts von seinem Antheil ihm zu geben, nämlich den ersten Zehenten, so gib ihm den Armen-Zehnten; hast du keinen Armen-Zehnten, so lade ihn zu deinen Freudenopfern. (19) השמר לך Verbietet nachdrücklichst, den Lewi zu verlassen. על אדמתך Im Exil aber bist du ihm nicht mehr verpflichtet, wie den anderen isr. Armen. (20) כי ירחיב ה' — ואמ"ת אכלה בשר Die Thora schreibt eine Lebensregel vor, daß man Fleisch nach Lust

דִּבֶּר־לָךְ וְאָמַרְתָּ אֹכְלָה בָשָׂר כִּי־תְאַוֶּה נַפְשְׁךָ לֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּכָל־אַוַּת נַפְשְׁךָ תֹּאכַל בָּשָׂר׃ (21) כִּי־יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָשׂוּם שְׁמוֹ שָׁם וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאנְךָ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לְךָ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ וְאָכַלְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ בְּכֹל אַוַּת נַפְשֶׁךָ׃ (22) אַךְ כַּאֲשֶׁר יֵאָכֵל אֶת־הַצְּבִי וְאֶת־הָאַיָּל כֵּן תֹּאכְלֶנּוּ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר

wird dein Gebiet, so wie er dir verheißen, und du sprichst: Ich möchte Fleisch essen; weil deine Seele gelüstet Fleisch zu essen: so magst du nach aller Lust deiner Seele Fleisch essen. (21) Wenn zu fern von dir ist der Ort, den der Ewige, dein Gott, erwählen wird, seinen Namen dahin zu setzen, so magst du schlachten von deinem Rindvieh und von deinem Kleinvieh, das der Ewige dir gegeben, so wie ich dir geboten, und es essen nach aller Lust deiner Seele. (22) Jedoch so wie gegessen wird der Hirsch und das Reh, so iß es; der Unreine und der Reine

רש״י

אֶלָּא מִתּוֹךְ רַחֲבַת יָדַיִם וְעוֹשֶׁר (חולין פ״ד): בכל אות נפשך וגו'. אֲבָל בַּמִּדְבָּר נֶאֱסַר לָהֶם בְּשַׂר חוּלִּין, אֶלָּא אִם כֵּן מַקְדִּישָׁהּ וּמַקְרִיבָהּ שְׁלָמִים: (21) כי ירחק ממך המקום. וְלֹא תוּכַל לָבֹא וְלַעֲשׂוֹת שְׁלָמִים בְּכָל יוֹם כְּמוֹ עַכְשָׁיו, שֶׁהַמִּשְׁכָּן הוֹלֵךְ עִמָּכֶם: וזבחת כאשר צויתיך. לִמְּדָנוּ שֶׁיֵּשׁ צִוּוּי בִּזְבִיחָה, הֵיאַךְ יִשְׁחוֹט, וְהֵן הִלְכוֹת שְׁחִיטָה, שֶׁנֶּאֶמְרוּ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי: (22) אך כאשר יאכל את הצבי וגו'. אֵינְךָ מוּזְהָר לְאָכְלָן בְּטָהֳרָה. אִי מָה צְבִי וְאַיָּל חֶלְבָּן מוּתָּר. אַף

nur bei günstigen Vermögensverhältnissen genießen soll. בכל אות נפשך In der Wüste aber wurde ihnen ungeweihtes Fleisch verboten, es sei denn, daß man das Thier vorerst geheiligt und als Freudenopfer dargebracht hat. (21) כי ירחק ממך המקום Und du wirst nicht täglich hinkommen können, um zu opfern, wie jetzt, wo die Stiftshütte mit euch zieht. וזבחת — כאשר צויתיך Dies belehrt uns, daß das Schlachten gesetzlich geboten, so wie auch das Schlacht-Rituale dem Mosche am Sinai mitgetheilt worden ist. (22) את הצבי ואת האיל Du mußt diese nicht gerade in Reinheit verzehren. Nun könnte man glauben, so wie das Unschlitt von Hirsch und Reh zu essen erlaubt ist, sei es das Unschlitt weiheloser Opfer (Cholin

יַחְדָּו יֹאכְלֶנּוּ׃ (23) רַק חֲזַק לְבִלְתִּי אֲכֹל הַדָּם כִּי הַדָּם הוּא הַנָּפֶשׁ וְלֹא־תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם־הַבָּשָׂר׃ (24) לֹא תֹּאכְלֶנּוּ עַל־הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם׃ (25) לֹא תֹּאכְלֶנּוּ לְמַעַן יִיטַב לְךָ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ כִּי־תַעֲשֶׂה הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי

zusammen mögen es essen. (23) Nur sei fest, daß du nicht das Blut essest, denn das Blut ist das Leben, und du sollst nicht essen das Leben mit dem Fleische! (24) Du sollst es nicht essen, auf die Erde sollst du es gießen, wie Wasser. (25) Du sollst es nicht essen; damit es wohlgehe dir und deinen Kindern nach dir, wenn du thust das Rechte in den

רש"י

הולין הלבן מותר, ת"ל "אך": (23) רק חזק לבלתי אכול הדם. ממה שנאמר "חזק" אתה למד, שהיו שטופים בדם לאכלו, לפיכך הוצרך לומר "חזק", דברי ר' יהודה. ר' שמעון בן עזאי אומר: לא בא הכתוב אלא להזהירך וללמדך, עד כמה אתה צריך להתחזק במצות. אם הדם שהוא קל להשמר ממנו, שאין אדם מתאוה לו, הוצרך לחזקך באזהרתו, קל וחומר לשאר מצות: ולא תאכל הנפש עם הבשר. אזהרה לאבר מן החי (חולין ק"ב): (24) לא תאכלנו. אזהרה לדם התמצית: (25) לא תאכלנו. אזהרה לדם האברים: למען ייטב לך וגו'. צא ולמד מתן שכרן של מצות, אם הדם שנפשו של אדם קצה ממנו, הפורש ממנו זוכה לו ולבניו אחריו, ק"ו

ebenfalls, daher steht אך, dies ist ausgeschlossen. (23) רק חזק לבלתי אכול הדם Von dem Ausdruck חזק entnehmen wir, daß sie nach dem Blutgenuße gierig waren, daher muß es heißen רק חזק sei stark! So R. Jehuda. R. Schimeon ben Asai aber meint, die Schrift will uns ans Herz legen, wie fest und standhaft wir uns in der Ausübung der Religionsgebote zeigen sollen! wenn schon der Genuß des Blutes, der doch leicht entbehrlich ist, da Niemand ein Gelüst danach trägt, uns mit allem Nachdrucke verboten wird, um wie viel mehr müssen wir in der Ausübung anderer Religionsvorschriften standhaft sein! ולא תאכל הנפש עם הבשר Dies verbietet irgend einen Theil eines noch lebenden Thieres zu essen. (24) לא תאכלנו Verbietet das vom Körper ausgedrückte Blut zu essen. (25) לא תאכלנו Verbietet das in den Gliedern enthaltene Blut zu essen. למען ייטב לך Lerne hieraus, wie groß die Belohnung für die Erfüllung der Gebote ist! wenn man, durch Enthaltung vom Genuße des Blutes, das doch an und für sich ekelerregend ist, dennoch sich und seinen Nachkommen Gottes Lohn erwirbt, um wie viel

Augen des Ewigen. (26) Nur deine Heiligthümer, die du haben wirst, und deine Gelübde sollst du aufnehmen und hingehen (damit) an den Ort, den der Ewige erwählen wird. (27) Und sollst bereiten deine Ganzopfer, das Fleisch und das Blut auf dem Altar des Ewigen, deines Gottes, und das Blut deiner Schlachtopfer werde gegossen auf den Altar des Ewigen, deines Gottes, und das Fleisch kannst du essen. (28) Beobachte und höre alle diese Worte, die

יהוה׃ (26) רק קדשיך אשר־יהיו לך ונדריך תשא ובאת אל־המקום אשר־יבחר יהוה׃ (27) ועשית עלתיך הבשר והדם על־מזבח יהוה אלהיך ודם־זבחיך ישפך על־מזבח יהוה אלהיך והבשר תאכל׃ (28) שמר ושמעת את כל־הדברים האלה אשר

רש"י

לגזל ועריות, שנפשו של אדם מתאוה להם (מכות כ"ג): (26) רק קדשיך. אף על פי שאתה מותר לשחוט חולין, לא התרתי לך לשחוט את הקדשים ולאכלן בשעריך בלא הקרבה, אלא הביאם לבית הבחירה: (27) ועשית עולותיך. אם עולות הן: תן הבשר והדם על גבי המזבח, ואם זבחי שלמים הם: דם זבחיך ישפך על המזבח תחלה, ואחר כך „והבשר תאכל". ועוד דרשו רבותינו „רק קדשיך" בא ללמד על הקדשים שבחוצה לארץ, וללמד על התמורות ועל ולדות קדשים שיקריבו (ספרי): (28) שמור. זו משנה שאתה צריך לשמרה בבטנך שלא תשכח.

höher ist der Lohn für das sich Enthalten von unrechtmäßigem Eigenthum und vor Unzucht, zu denen der Mensch oft leidenschaftlich hingezogen wird! (26) רק קדשיך Wenn du auch nicht geweihtes Vieh überall schlachten und essen darfst, so darfst du aber geweihtes Vieh in deinen Thoren nicht schlachten und essen, ohne es zu opfern, sondern du mußt es in den Tempel bringen. (27) ועשית עולותיך Sind es Ganzopfer, so gib das Fleisch und das Blut auf den Altar, sind es Freudenopfer, so muß vorher das Blut auf den Altar gegossen werden, dann erst kannst du das Fleisch verzehren. Unsere Rabbinen entnehmen ferner aus der Stelle רק קדשיך, daß alle jene Opfer, welche man außerhalb Palästinas gelobte, und die vertauschten Opfer, so wie die von den Opfern geworfenen Jungen nur im Tempel dargebracht werden mußten. (28) שמור ושמעת D. i, das Wiederholen der Gesetze, sowie das Einprägen in deinem

אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ לְמַעַן יִיטַב לְךָ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ עַד־עוֹלָם כִּי תַעֲשֶׂה הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ ס שלישי (29) כִּי־יַכְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתָּה בָא־שָׁמָּה לָרֶשֶׁת אוֹתָם מִפָּנֶיךָ וְיָרַשְׁתָּ אֹתָם וְיָשַׁבְתָּ בְּאַרְצָם׃ (30) הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תִּנָּקֵשׁ אַחֲרֵיהֶם אַחֲרֵי

ich dir gebiete, damit es wohlgehe dir und deinen Kindern nach dir auf ewig, wenn du thust das Gute und Rechte in den Augen des Ewigen, deines Gottes. (29) Wenn der Ewige, dein Gott, ausrotten wird die Völker, dahin du kommst, sie zu vertreiben vor dir, und du hast sie vertrieben und wohnst in ihrem Lande: (30) So hüte dich, daß du nicht verstrickt werdest, ihnen

רש״י

כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר ״כִּי נָעִים כִּי תִשְׁמְרֵם בְּבִטְנֶךָ״ (משלי כ״ב) וְאִם שְׁנִיתָם אֶפְשָׁר שֶׁתִּשְׁמַע וּתְקַיֵּם הָא, כָּל שֶׁאֵינוֹ בִכְלַל מִשְׁנָה, אֵינוֹ בִכְלַל מַעֲשֶׂה (ספרי): את כל הדברים. שֶׁתְּהֵא חֲבִיבָה עָלֶיךָ מִצְוָה קַלָּה כְּמִצְוָה חֲמוּרָה (שם): הטוב. בְּעֵינֵי הַשָּׁמַיִם: והישר. בְּעֵינֵי אָדָם: (30) פן תנקש. אוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם, לָשׁוֹן מוֹקֵשׁ, וַאֲנִי אוֹמֵר, שֶׁלֹּא חָשׁ לְדַקְדֵּק בַּלָּשׁוֹן: שֶׁלֹּא מָצִינוּ נו״ן בְּלָשׁוֹן יוֹקֵשׁ, וַאֲפִילוּ לִיסוֹד הַנּוֹפֵל מִמֶּנּוּ, אֲבָל בְּלָשׁוֹן טֵירוּף וְקִשְׁקוּשׁ מָצִינוּ נו״ן ״וְאַרְכֻּבָּתֵהּ דָּא לְדָא נָקְשָׁן״ (דניאל ה׳) וְאַף זֶה אֲנִי אוֹמֵר ״פֶּן תִּנָּקֵשׁ אַחֲרֵיהֶם״ פֶּן תִּטָּרֵף אַחֲרֵיהֶם לִהְיוֹת כָּרוּךְ אַחַר מַעֲשֵׂיהֶם, וְכֵן ״יְנַקֵּשׁ נוֹשֶׁה לְכָל אֲשֶׁר לוֹ״ (תהלים

Innern, um sie nicht zu vergessen, wie Sal. 22, 13 sagt: denn angenehm wird es sein, wenn du sie verwahrest (תשמרם) in deinem Innern. Hast du sie wiederholt, so wirst du sie auch verstehen und vollziehen können, wer aber die Gottesgebote nicht wiederholt, kann sie auch nicht recht befolgen. את כל הדברים Ein geringscheinendes Gebot sollst du ebenso bereitwillig vollziehen, wie ein wichtiges. הטוב was wohlgefällig ist in den Augen Gottes. והישר was recht ist in den Augen der Menschen. (30) פן תנקש Nach Onk. hat es die Bedeutung von Fallstrick (מוקש); ich (Raschi) denke aber, er hat die grammatischen Regeln nicht genau beachtet, denn wir finden die Wurzel יקוש (Falle stellen) nicht mit einem נ׳ (im Nifal müßte es ינוקש lauten), wohl aber finden wir ein נ׳ in dem Worte, wenn es „anschlagen“, „mischen“ bedeutet, wie in (Dan. 5) דא לדא נקשן, auch hier erkläre ich פן תנקש du möchtest an ihnen anstoßen, ihnen nachwanken, und ihre Handlungsweisen nachahmen, ebenso (Ps. 109. 11) ינקש נושה der Gläubiger möge heraus-

הִשָּׁמְדָם מִפָּנֶיךָ וּפֶן־תִּדְרֹשׁ לֵאלֹהֵיהֶם לֵאמֹר אֵיכָה יַעַבְדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת־אֱלֹהֵיהֶם וְאֶעֱשֶׂה־כֵּן גַּם־אָנִי׃ (31) לֹא־תַעֲשֶׂה כֵן לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי כָל־תּוֹעֲבַת יְהוָה אֲשֶׁר שָׂנֵא עָשׂוּ לֵאלֹהֵיהֶם כִּי גַּם אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בְּנֹתֵיהֶם יִשְׂרְפוּ בָאֵשׁ לֵאלֹהֵיהֶם׃

nachzufolgen, nachdem sie vertilgt worden von dir, und daß du nicht forschest nach ihren Göttern, und sprechest: Wie diese Völker ihren Göttern dienen, so will auch ich thun. (31) Nicht sollst du also thun dem Ewigen, deinem Gotte; denn allen Greuel des Ewigen, den er haßt, haben sie ihren Göttern gethan; denn auch ihre Söhne und Töchter verbrennen sie im Feuer ihren Göttern.

רש״י

ק״ט) מְקַלֵּל אֶת הָרָשָׁע לִהְיוֹת עָלָיו נוֹשִׁים רַבִּים וְיִהְיוּ מַחֲזִירִין וּמִתְנַקְּשִׁין אַחַר מָמוֹנוֹ׃ אחרי השמדם מפניך. אַחַר שֶׁתִּרְאֶה שֶׁאַשְׁמִידֵם מִפָּנֶיךָ יֵשׁ לְךָ לָתֵת לֵב, מִפְּנֵי מַה נִשְׁמְדוּ אֵלּוּ, מִפְּנֵי מַעֲשִׂים מְקוּלְקָלִים שֶׁבִּידֵיהֶם. אַתָּה לֹא תַעֲשֶׂה כֵּן שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ אֲחֵרִים וְיַשְׁמִידוּךָ׃ איכה יעבדו. לְפִי שֶׁלֹּא עוֹנֵשׁ עַל עֲבוֹדַת אֱלִילִים, אֶלָּא עַל זָבוּחַ וְקִטּוּר וְנִסּוּךְ וְהִשְׁתַּחֲוָאָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב „בִּלְתִּי לַה׳ לְבַדּוֹ״ (שמות כ״ב) דְּבָרִים הַנַּעֲשִׂים לְגָבוֹהַּ, בָּא וְלִמֶּדְךָ כָּאן, שֶׁאִם דַּרְכָּהּ שֶׁל עֲבוֹדַת אֱלִילִים לְעָבְדָהּ בְּדָבָר אַחֵר, כְּגוֹן פּוֹעֵר לִפְעוֹר, וְזוֹרֵק אֶבֶן לְמַרְקוּלִים, זוּ הִיא עֲבוֹדָתוֹ וְחַיָּב, אֲבָל זָבוּחַ וְקִטּוּר וְנִסּוּךְ וְהִשְׁתַּחֲוָאָה אֲפִילּוּ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ חַיָּב׃ (31) כי גם את בניהם. גם לְרַבּוֹת אֶת אֲבוֹתֵיהֶם

schlagen (erpressen); David flucht dem Frevler, er möge vielen Wucherern in die Hände fallen, die mit seinem Gelde klingeln? אחרי השמדם מפניך Nachdem du siehst, daß ich sie vor dir vertilge, sollst du es zu Herzen nehmen, daß diese nur ihrer Sittenlosigkeit und übler Handlungen wegen vertilgt wurden; du wirst dann ähnliche Thaten gewiß unterlassen, da sonst Andere dich wieder vertilgen könnten. איכה יעבדו Weil bisher beim Götzendienste verboten wurde das Opferschlachten, Räuchern, Gußopfer-Darbringen und das Niederwerfen zur Anbetung — Dienstweisen, die man nur dem Höchsten weihen darf, wie es (M. 2, 22, 19) heißt: Nur dem Ewigen allein (soll geopfert werden), so wird hier mitgetheilt, daß wenn der Götzendienst in etwas Anderem besteht, wie z. B. das sich Entblößen (פוער) vor dem Götzen פעור, oder das Werfen von Steinen zu Ehren des Merkurs (מרקולים) dies strafbar sei; für's Opfern aber, für's Räuchern, für Gußopfer-Weihen und Anbetung, selbst wenn dies nicht die gewöhnliche Art der Verehrung eines Götzen wäre, wird man dennoch strafbar. (31) כי גם את בניהם ישרפו Sie verbrennen ihre Söhne

יג (1) אֵת כָּל־הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם אֹתוֹ תִשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת לֹא־תֹסֵף עָלָיו וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ׃ פ
(2) כִּי יָקוּם בְּקִרְבְּךָ נָבִיא אוֹ חֹלֵם חֲלוֹם וְנָתַן אֵלֶיךָ אוֹת אוֹ מוֹפֵת׃

13. (1) **Alles, was ich** euch gebiete, dasselbe sollt ihr beobachten zu thun; du sollst nichts hinzuthun und sollst nichts davon thun. (2) Wenn in deiner Mitte aufsteht ein Gottesverkünder oder ein Träumer, und gibt dir ein Zeichen oder ein Wunder;

רש״י

וְאִמּוֹתֵיהֶם, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: אֲנִי רָאִיתִי נָכְרִי שֶׁכָּפַת לְאָבִיו לִפְנֵי כַּלְבּוֹ וַאֲכָלוֹ:

יג (1) את כל הדבר. קַלָּה כַּחֲמוּרָה: תשמרו לעשות. לִיתֵּן לֹא תַעֲשֶׂה עַל עֲשֵׂה הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה, שֶׁכָּל ״הִשָּׁמֵר״ לָשׁוֹן לֹא תַעֲשֶׂה הוּא, אֶלָּא שֶׁאֵין לוֹקִין עַל הַשָּׁמֵר שֶׁל עֲשֵׂה: לא תוסף עליו. חֲמִשָּׁה טוֹטָפוֹת חֲמִשָּׁה מִינִין בַּלּוּלָב אַרְבַּע בְּרָכוֹת לְבִרְכַּת כֹּהֲנִים (ספרי): ונתן אליך אות. בַּשָּׁמַיִם כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר בְּגִדְעוֹן וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי אוֹת, וְאָמַר יְהִי נָא חוֹרֶב עַל הַגִּזָּה וגו׳ (שופטים ו׳): או מופת. בָּאָרֶץ. (ס״א ונתן אליך אות. בַּשָּׁמַיִם דִּכְתִיב וְהָיוּ לְאוֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים: או מופת. בָּאָרֶץ דִּכְתִיב אִם טַל יִהְיֶה עַל הַגִּזָּה לְבַדָּהּ וְעַל כָּל הָאָרֶץ חוֹרֶב, אעפ״י כֵן לֹא תִשְׁמַע לוֹ. וא״ת מִפְּנֵי מָה נוֹתֵן לוֹ הקב״ה מֶמְשָׁלָה לַעֲשׂוֹת אוֹת, כִּי מְנַסֶּה ה׳ אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם:

und Töchter, dies גם zeigt an, daß die Kinder dasselbe auch ihren Eltern gethan haben. R. Akiba sagte: Ich habe selbst gesehen, wie ein Heide seinen Vater gebunden seinem Hunde (diesem Götzen nämlich) vorgeworfen, der ihn verzehrte (das Feuer verbrannte ihn).

13. (1) את כל הדבר Das Minderwichtige wie das Wichtige תשמרו לעשות Dies fügt den in diesem Abschnitte mitgetheilten Vorschriften noch ein Verbot hinzu; denn jedes השמר bezeichnet ein Verbot, mit dem Unterschiede jedoch, daß auf die Übertretung solcher Verbote keine Geißelstrafe erfolgt. לא תוסיף עליו Z. B. nicht fünf Abschnitte in den תפילין (anst. vier), oder fünf Pflanzarten zum לולב (anst. drei), oder vier ברכות-Abtheilungen der Kohanim (anst. vier). ונתן אליך אות Er gibt dir ein Zeichen am Himmel, wie es bei Gideon, (Richt. 6, 17) heißt: ועשית עמדי אות er sprach dann (V. 37: Es möge Thau auf der Wolle allein sein, und auf dem ganzen Boden Trockenheit. או מופת Ein Wunder, auf der Erde, so darfst du ihm dennoch nicht folgen. Du darfst aber nicht einwenden, warum gibt ihm doch Gott die Gewalt, ein Wunderzeichen zu thun? Nur deshalb, weil der Ewige, euer Gott, euch

(3) וּבָא הָאוֹת וְהַמּוֹפֵת אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֵלֶיךָ לֵאמֹר נֵלְכָה אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יְדַעְתָּם וְנָעָבְדֵם׃ (4) לֹא תִשְׁמַע אֶל־דִּבְרֵי הַנָּבִיא הַהוּא אוֹ אֶל־חוֹלֵם הַחֲלוֹם הַהוּא כִּי מְנַסֶּה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם לָדַעַת הֲיִשְׁכֶם אֹהֲבִים אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם׃ (5) אַחֲרֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ וְאֹתוֹ תִירָאוּ וְאֶת־מִצְוֹתָיו תִּשְׁמֹרוּ וּבְקֹלוֹ תִשְׁמָעוּ וְאֹתוֹ תַעֲבֹדוּ וּבוֹ תִדְבָּקוּן׃ (6) וְהַנָּבִיא הַהוּא אוֹ חֹלֵם הַחֲלוֹם הַהוּא יוּמָת כִּי דִבֶּר־סָרָה עַל־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם ׀ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהַפֹּדְךָ מִבֵּית

(3) Und es trifft ein das Zeichen oder das Wunder, davon er zu dir geredet, indem er sprach: Wir wollen andern Göttern nachgehen, — die du nicht kennst, — und ihnen dienen: (4) So sollst du nicht gehorchen den Worten dieses Gottesverkünders, oder diesem Träumer; denn es will der Ewige, euer Gott, euch versuchen, um zu erkennen, ob ihr den Ewigen, euern Gott, liebet mit eurem ganzen Herzen und mit eurer ganzen Seele. (5) Dem Ewigen, euerm Gotte, gehet nach, und ihn ehrfürchtet und seine Gebote beobachtet, und auf seine Stimme höret, und ihm dienet, und ihm hanget an. (6) Und jener Gottesverkünder, oder jener Träumer, soll getödtet werden, weil er Abfall gelehrt hat gegen den Ewigen, — euern Gott, — der euch herausgeführt aus dem Lande Mizrajim und der dich erlöset aus

רש"י

(5) ואת מצותיו תשמרו. תּוֹרַת מֹשֶׁה (ספרי): ובקולו תשמעו. בְּקוֹל הַנְּבִיאִים: ואותו תעבודו. בְּמִקְדָּשׁוֹ: ובו תדבקון. הִדָּבֵק בִּדְרָכָיו: גְּמוֹל חֲסָדִים, קְבוֹר מֵתִים, בַּקֵּר חוֹלִים, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה הקב"ה: (6) סרה. דָּבָר הַמּוּסָר מִן הָעוֹלָם שֶׁלֹּא הָיָה וְלֹא נִבְרָא וְלֹא צִוִּיתִיו לְדַבֵּר כֵּן דישטורדורא בלע"ז: והפודך

auf die Probe stellen will. (5) ואת מצותיו תשמרו Die Lehre Mosches. בקלו תשמעו Der Stimme der Profeten. ואתו תעבדו In seinen Heiligthume. — ובו תדבקון Wandle in seinen Wegen: Übe Wohlthaten, besuche und pflege die Kranken, bestatte die Todten, so wie es der Hochgelobte gethan. (S. M. 1, 2, 18; M. 1, 18, 1; M. 5, 34, 5). (6) דבר סרה Das ist etwas gar nicht Vorhandenes, was nicht existirt, und was ihm Gott zu sprechen gar nicht befohlen hat. והפודך

עֲבָדִים לְהַדִּיחֲךָ מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בָּהּ וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃ ס (7) כִּי יְסִיתְךָ אָחִיךָ בֶן־אִמֶּךָ אוֹ־בִנְךָ אוֹ־בִתְּךָ אוֹ ׀ אֵשֶׁת חֵיקֶךָ אוֹ רֵעֲךָ אֲשֶׁר כְּנַפְשְׁךָ בַּסֵּתֶר לֵאמֹר נֵלְכָה וְנַעַבְדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אַתָּה וַאֲבֹתֶיךָ׃

dem Hause der Knechte, um dich zu verführen von dem Wege, von dem der Ewige, dein Gott, dir geboten, darauf zu wandeln; und so schaffe das Böse aus deiner Mitte. (7) Wenn dich bereden will dein Bruder, der Sohn deiner Mutter, oder dein Sohn, oder deine Tochter, oder das Weib deines Busens, oder dein Freund, der dir ist wie dein Leben, im Geheim, und spricht: Wir wollen gehen, und andern Göttern dienen — die weder du gekannt, noch deine Väter.

רש"י

מבית עבדים. אפילו אין לו עליך אלא שפדאך דיו: (7) כי יסיתך. אין הסתה אלא גרוי שנאמר אם ה' הסיתך בי (שמואל א' כ"ו) אמיטר"א בלע"ז שמשיאו לעשות כן: אחיך. מאב: או בן אמך. אח מאם (קדושין פ"ו): חיקך. השוכבת בחיקך ומחקה בך אפקיי"דא בלע"ז וכן מחיק הארץ (יחזקאל מ"ד) מיסוד התקוע בארץ: אשר כנפשך. זה אביך, פירש לך הכתוב את החביבין לך ק"ו לאחרים: בסתר. דבר הכתוב בהוה שאין דברי מסית אלא בסתר וכן שלמה הוא אומר בנשף בערב יום באישון לילה ואפלה: אשר לא ידעת אתה ואבותיך. דבר זה גנאי גדול הוא לך שאף

מבית עבדים Wenn er nichts weiter für dich gethan hätte, als dich zu befreien, so hätte er genug gethan. (7) כי יסיתך Bedeutet aufreizen, wie in (Sam. 1,27, 19): hat der Ewige dich wider mich gereizt (הסיתך בי). — אחיך Dein Bruder von Vaterseite. בן אמך Von Mutterseite. חיקך welche beständig an dir angeschlossen ist, wie (Ezech. 43, 11) ימחיק הארץ aus dem Schoße der Erde. אשר כנפשך dein Herzensfreund, d. i. dein Vater; die Schrift bezeichnet die Personen, die Jedem theuer sind, geschweige denn, daß du Fremden zum Abfall von Gott kein Gehör geben darfst. בסת׳ Gewöhnlich reden die Verführer im Geheimen, so sagt (Salomo 7, 6) von einem verführerischen Weibe: „In der Dämmerung, zur Abendzeit, als die finstere Zeit einbrach“. אשר לא ידעת אתה ואבותיך Dies wäre für dich eine große Schande, da selbst die anderen Völker nicht ablassen von

(8) מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיכֶם הַקְּרֹבִים אֵלֶיךָ אוֹ הָרְחֹקִים מִמֶּךָּ מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד־קְצֵה הָאָרֶץ׃ (9) לֹא־תֹאבֶה לוֹ וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו וְלֹא־תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו וְלֹא־תַחְמֹל וְלֹא־

(8) Von den Göttern der Völker, die rings um euch, die dir nahe oder die entfernt von dir sind, von einem Ende der Erde, bis zum andern Ende der Erde; (9) So willige ihm nicht ein, und gehorche ihm nicht, und dein Auge bedaure ihn nicht, und bemitleide ihn nicht

רש״י

דָאוּמוֹת אֵין מַנִּיחִין מַה שֶּׁמָּסְרוּ לָהֶם אֲבוֹתֵיהֶם, וְזֶה אוֹמֵר: לָךְ עֲזוֹב מַה שֶּׁמָּסְרוּ לְךָ אֲבוֹתֶיךָ: (8) הקרובים אליך או הרחוקים. לָמָּה פֵּרֵט קְרוֹבִים וּרְחוֹקִים? אֶלָּא כָּךְ אָמַר הַכָּתוּב מִטִּיבָן שֶׁל קְרוֹבִים אַתָּה לָמֵד טִיבָן שֶׁל רְחוֹקִים, כְּשֵׁם שֶׁאֵין מַמָּשׁ בִּקְרוֹבִים כָּךְ אֵין מַמָּשׁ בָּרְחוֹקִים: מקצה הארץ. זוּ חַמָּה וּלְבָנָה וּצְבָא הַשָּׁמַיִם שֶׁהֵן מְהַלְּכִין מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ (ספרי): (9) לא תאבה לו. לֹא תְהֵא תָאֵב לוֹ, לֹא תֶאֱהָבֶנּוּ (שם) לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ (ויקרא כט) אֶת זֶה לֹא תֶאֱהַב: ולא תשמע אליו. בְּהִתְחַנְּנוֹ עַל נַפְשׁוֹ לִמְחוֹל לוֹ לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר עָזוֹב תַּעֲזוֹב עִמּוֹ (שמות כ״ג) לָזֶה לֹא תַעֲזוֹב: ולא תחוס עינך עליו. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר לֹא תַעֲמוֹד עַל דַּם רֵעֶךָ (ויקרא י״ט) עַל זֶה לֹא תָחוֹס: ולא תחמול. לֹא תְהַפֵּךְ בִּזְכוּתוֹ: ולא תכסה

dem, was sie von ihren Eltern überliefert bekamen, und dieser spricht zu dir: Laß ab von dem, was dir deine Väter überliefert haben. (8) הקרובים אליך או הרחוקים Wozu werden die Nahen und Entfernten besonders erwähnt? die Schrift aber meint, du kannst aus der Art und Weise der Nahestehenden die der Fernstehenden leicht erkennen, so wie jene ganz unvereinlich sind, ebenso sind es auch diese. מקצה הארץ darunter sind Sonne, Mond und Sterne zu verstehen, welche von einem Weltende zum andern kreisen. (9) לא תאבה לו Du sollst kein Verlangen nach ihm tragen (לא תאב), ihm keine Liebe bezeigen (לא תאהב); es heißt (M. 3, 19, 18): Liebe deinen Nächsten wie dich selbst, diesen aber darfst du nicht lieben. ולא תשמע אליו wenn er dich auch flehentlich um Vergebung anruft; es heißt wohl (M. 2, 23, 5): du sollst ihm Hilfe und Beistand leisten, doch diesem mußt du deinen Beistand entziehen. ולא תחוס עינך עליו Dein Auge soll seiner nicht schonen; obwohl es (M. 3, 19, 16) heißt; stehe nicht stille bei der Lebensgefahr deines Nächsten, diesen aber sollst du nicht schonen. ולא תחמול Suche nicht,

תְּכַסֶּה עָלָיו׃ (10) כִּי הָרֹג תַּהַרְגֶנּוּ יָדְךָ
תִּהְיֶה־בּוֹ בָרִאשׁוֹנָה לַהֲמִיתוֹ וְיַד כָּל־
הָעָם בָּאַחֲרֹנָה׃ (11) וּסְקַלְתּוֹ בָאֲבָנִים
וָמֵת כִּי בִקֵּשׁ לְהַדִּיחֲךָ מֵעַל יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ הַמּוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית
עֲבָדִים׃ (12) וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ
וְיִרָאוּן וְלֹא־יוֹסִפוּ לַעֲשׂוֹת כַּדָּבָר
הָרָע הַזֶּה בְּקִרְבֶּךָ׃ ס (13) כִּי־
תִשְׁמַע בְּאַחַת עָרֶיךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
נֹתֵן לְךָ לָשֶׁבֶת שָׁם לֵאמֹר׃ (14) יָצְאוּ
אֲנָשִׁים בְּנֵי־בְלִיַּעַל מִקִּרְבֶּךָ וַיַּדִּיחוּ

und verdecke ihn nicht. (10) Sondern erschlagen sollst du ihn; deine Hand sei an ihm zuerst, ihn zu tödten, und die Hand des ganzen Volkes nachher. (11) Und steinigen sollst du ihn, daß er sterbe, weil er gesucht hat dich zu verführen von dem Ewigen, deinem Gott, der dich herausgeführt aus dem Lande Mizrajim, aus dem Hause der Knechte. (12) Daß ganz Jisrael es höre und sich fürchte, und man nicht mehr thue wie dieses Böse in deiner Mitte. (13) Wenn du hörest unter einer deiner Städte, die der Ewige, dein Gott, dir gibt, daselbst zu wohnen, also: (14) Es sind niederträchtige Leute ausgegangen aus deiner Mitte, und haben

רש"י

עליו. אם אתה יודע לו חובה אינך רשאי לשתוק׃
(10) כי הרג תהרגנו. (אם יצא מב"ד זכאי החזירהו
לחובה). יצא מב"ד חייב אל תחזירהו לזכות
(ספרי)׃ ידך תהיה בו בראשונה. מצוה ביד הניסת
להמיתו, לא מת בידו ימות אחרים שנאמר ויד
כל העם וגו'׃ (13) לשבת שם. פרט לירושלים שלא
נתנה לדירה (ספרי)׃ כי תשמע לאמר. אומרים
כן יצאו וגו'׃ (14) אנשים. ולא נשים. (סנהדרין
פ"ה)׃ בני בליעל. בלי עול, שפרקו עולו של מקום

ihn zu entschuldigen. עליו ולא תכסה Wenn dir seine Schuld bekannt ist, darfst du sie nicht verschweigen. (10) כי הרג תהרגנו Ist er vom Gerichtshof für schuldig befunden, so suche du nicht ihn unschuldig zu machen. ידך תהיה בו בראשונה Es ist Pflicht, daß der Verführte erst Hand an ihn lege, stirbt er noch nicht, dann sollen Andere ihn tödten, wie es hier heißt: „und sodann die Hand des ganzen Volkes". (13) לשבת שם Ausgenommen Jerusalem, welches nicht zum Wohnen (sondern zur Residenz Gottes) bestimmt wurde. כי תשמע — לאמר Wenn du erzählen hörst, es zog aus ein ruchloses Gesindel usw. (14) בני בליעל Ohne Joch (בלי עול) sie haben das göttliche Joch abgeworfen.

אֶת־יֹשְׁבֵי עִירָם לֵאמֹר נֵלְכָה וְנַעַבְדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יְדַעְתֶּם׃ (15) וְדָרַשְׁתָּ וְחָקַרְתָּ וְשָׁאַלְתָּ הֵיטֵב וְהִנֵּה אֱמֶת נָכוֹן הַדָּבָר נֶעֶשְׂתָה הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת בְּקִרְבֶּךָ׃ (16) הַכֵּה תַכֶּה אֶת־יֹשְׁבֵי הָעִיר הַהִוא לְפִי־חָרֶב

verführt die Bewohner **ihrer** Stadt, und gesprochen: **Wir** wollen gehen, und **andern** Göttern dienen — die ihr nicht gekannt; — (15) So forsche und untersuche und frage wohl nach, und siehe, ist es Wahrheit, die Sache ist gegründet, es ist dieser Greuel geschehen **in deiner Mitte**: (16) So sollst du erschlagen die Bewohner dieser Stadt mit der Schärfe des Schwertes;

רש"י

(שם): יושבי עירם. ולא יושבי עיר אחרת, מכאן אמרו אין נעשית עיר הנדחת, עד שיהיו מדיחיה אנשים ועד שיהיו מדיחיה מתוכה: (15) ודרשת וחקרת ושאלת היטב. מכאן למדו שבע חקירות מרבוי המקרא כאן יש ג' דרישה וחקירה, היטב ושאלת אינו מן המנין ומנו למדו בדיקות (שם), ובמקום אחר הוא אומר ודרשו השופטים היטב (דברים י"ט) ובמקום אחר הוא אומר ודרשת היטב (שם י"ז) ולמדו היטב היטב לגזרה שוה ליתן האמור של זה בזה: (16) הכה תכה. אם אינך יכול להמית במיתה הכתובה בהם המיתם באחרת (ב"מ ל"א): לה'

אנשים Aber nicht Frauen. **יושבי עירם** Aber nicht, wenn die Einwohner einer andern Stadt sie verführten. Hieraus ist zu entnehmen, daß eine Stadt nur dann eine verführte genannt wird, wenn sie von Männern verführt wurde, und die Verführer zugleich Eingeborene sind. (15) **ודרשת וחקרת ושאלת היטב** Hievon die Anordnung unserer Weisen, daß man bei peinlichen Straffällen die Zeugen einer siebenfachen Prüfung unterziehen muß. Die Wiederholung dieser Schriftausdrücke sind drei: היטב ,הקר ,דרש; das **ושאלת** wird nicht dazu gezählt, es belehrt, daß die Untersuchung durch Ausfragen geschieht. Anderswo (M. 4, 19, 18) heißt es: ודרשו **היטב** macht ebenfalls zwei; wieder (M. 5, 17, 4): ודרשת היטב sind zwei, zusammen also sieben (שבע חקירות). Von dem gleichlautenden **היטב** ist sonach der Gleichschluß zu ziehen, daß das in einer jeden dieser Stellen Gesagte (in Hinsicht der Untersuchung) mit den anderen zusammen zu ziehen sei. (16) הכה תכה Wenn du die vorgeschriebene Todesart an ihnen nicht vollziehen kannst, so sollst du sie auf eine

הַחֲרֵם אֹתָהּ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּהּ וְאֶת־
בְּהֶמְתָּהּ לְפִי־חָרֶב׃ (17) וְאֶת־כָּל־
שְׁלָלָהּ תִּקְבֹּץ אֶל־תּוֹךְ רְחֹבָהּ וְשָׂרַפְתָּ
בָאֵשׁ אֶת־הָעִיר וְאֶת־כָּל־שְׁלָלָהּ כָּלִיל
לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָיְתָה תֵּל עוֹלָם לֹא
תִבָּנֶה עוֹד׃ (18) וְלֹא־יִדְבַּק בְּיָדְךָ
מְאוּמָה מִן־הַחֵרֶם לְמַעַן יָשׁוּב יְהוָה
מֵחֲרוֹן אַפּוֹ וְנָתַן־לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ
וְהִרְבֶּךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ׃ (19)
כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר
אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ
הַיּוֹם לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ׃ ס רביעי

יד (1) בָּנִים אַתֶּם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם
לֹא תִתְגֹּדְדוּ וְלֹא־תָשִׂימוּ

bannen sie und Alles, was darin ist, sammt ihrem Vieh, mit der Schärfe des Schwertes; (17) Und alle Beute aus ihr sollst du zusammenbringen mitten auf ihre Straße, und verbrenne im Feuer die Stadt und alle Beute aus ihr gänzlich, dem Ewigen, deinem Gotte; und sie bleibe ein ewiger Schutthaufen, nicht soll sie wieder erbaut werden. (18) Und es hafte nicht in deiner Hand irgend Etwas von dem Banne; damit der Ewige zurückkehre von dem Brande seines Zornes, und dir Erbarmen schenke, und sich dein erbarme und dich mehre, wie er deinen Vätern zugeschworen. (19) Wenn du gehorchest der Stimme des Ewigen, deines Gottes, zu beobachten alle seine Gebote, die ich dir heute gebiete, zu thun das Rechte in den Augen des Ewigen, deines Gottes.

14. (1) Kinder seid ihr des Ewigen, eures Gottes: ihr dürfet euch keine Einschnitte machen, auch keine

רש״י

אלהיך. לִשְׁמוֹ וּבִשְׁבִילוֹ: (18) למען ישוב ה׳ מחרון אפו. שֶׁכָּל זְמַן שֶׁעֲ״אָ בָּעוֹלָם, חָרוֹן אַף בָּעוֹלָם:

יד (1) לא תתגדדו. לֹא תִתְּנוּ גְּדִידָה וְשֶׂרֶט בִּבְשַׂרְכֶם עַל מֵת כְּדֶרֶךְ שֶׁהָאֱמוֹרִיִּים עוֹשִׂין.

andere Weise tödten. (17) לה׳ אלהך Seinem Namen zu Ehren. (18) למען ישוב ה׳ מחרון אפו denn solange der Götzendienst auf Erden besteht, ist Gottes Zorn wider ihn entflammt.

14. (1) לא תתגדדו Ihr sollt euch keine Einschnitte und Wunden an euerem Körper machen, um einen Todten, wie es die Emoriten

קרחה בין עיניכם למת׃ (2) כי עם
קדוש אתה ליהוה אלהיך ובך בחר
יהוה להיות לו לעם סגלה מכל
העמים אשר על־פני האדמה׃ ס
(3) לא תאכל כל־תועבה׃ (4) זאת
הבהמה אשר תאכלו שור שה
כשבים ושה עזים׃ (5) איל וצבי

Glatze machen zwischen euern Augen wegen eines Todten. (2) Denn ein heiliges Volk bist du dem Ewigen, deinem Gotte, und dich hat der Ewige erwählt, ihm zu sein ein Volk des Eigenthums aus allen Völkern, die auf der Oberfläche des Erdbodens sind. (3) Du sollst keinerlei Greuel essen. (4) Dies ist das Vieh, das ihr essen dürfet: Ochse, Schaf und Ziege, (5) Reh u. Hirsch

רש"י

לפי שאתם בניו של מקום, ואתם ראויין להיות נאים ולא גדודים ומקורחים: בין עיניכם. אצל הפדחת. ובמקום אחר הוא אומר ולא יקרחו קרחה בראשם (ויקרא כ"א) לעשות כל הראש כבין העינים: (2) כי עם קדוש אתה. קדושת עצמך מאבותיך, ועוד ובך בחר ה׳: (3) כל תועבה. כל שתעבתי לך (חולין קי"ד) כגון צרם אזן בכור, כדי לשוחטו במדינה הרי דבר שתעבתי לך כל מום לא יהיה בו, בא ולמד כאן, שלא ישחוט ויאכל על אותו המום. בשל בשר בחלב, הרי דבר שתעבתי לך והזהיר כאן על אכילתו: (4 5) זאת הבהמה. איל צבי ויחמור.

gethan. Weil ihr Gottes Kinder seid, so geziemt es euch, seiner würdig zu sein, nicht aber verstümmelt vor ihm zu erscheinen. בין עיניכם Am Vorderhaupte; anderswo (M. 3, 31, 5) heißt es: Sie sollen keine Glatze scheeren auf ihrem Kopfe, um anzuzeigen daß es ebenso strafbar sei, sich zwischen den Augen, wie an den Kopftheilen eine Glatze zu scheeren. (2) כי עם קדוש אתה Du bist an und für sich geheiligt von deinen Ahnen her; überdieß hat Gott dich auserkoren! (3) כל תועבה Alles, was ich als Gräuel erklärt habe, z. B. wenn absichtlich vom Ohre eines erstgeworfenen Viehes ein Stück abgeschnitten wurde, um es dann (als fehlerhaft) in der Provinz schlachten zu dürfen, Solches habe ich dir als Gräuel bezeichnet, es darf keinen Fehler haben (M. 3, 22, 21); dieß belehrt hier, daß man es trotz dieses Fehlers weder schlachten, noch essen darf, desgl. wird von dem Verbote לא תאכל כל תועבה entnommen, daß Fleisch in der Milch gekocht nicht gegessen werden darf. (4) זאת הבהמה. (5) איל וצבי ויחמור Wir entnehmen

וְיַחְמוּר וְאַקּוֹ וְדִישֹׁן וּתְאוֹ וָזָמֶר׃ (6) וְכָל־בְּהֵמָה מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע שְׁתֵּי פְרָסוֹת מַעֲלַת גֵּרָה בַּבְּהֵמָה אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ׃ (17) אַךְ אֶת־זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה הַשְּׁסוּעָה אֶת־הַגָּמָל וְאֶת־

und Jachmur und Steinbock und Dischon und Theo und Semer. (6) Und jedes Vieh, das Klauen hat und sie durchspaltet in zwei Klauen, (und) wiederkäuend ist unter dem Vieh, das dürft ihr essen. (7) Jedoch dies dürft ihr nicht essen von denen, die wiederkäuen und von denen, die durchgespaltene Klauen haben: das Kameel und den Hasen und

רש"י

למדנו שהחיה בכלל בהמה (חולין ס"ג), ולמדנו שבהמה וחיה טמאה, מרובה מן הטהורה, שבכל מקום פורט את המועט: ואקו. מתורגם יעלא, יעלי סלע (איוב ל"ט) הוא אשטנבו"ק: ותאו. תורב"לא תור היער באל"א יער בלשון ארמי: (6) מפרסת. סדוקה כתרגומו: פרסה. פלאנט"ה: ושוסעת. חלוקה בשתי צפרנים, שיש סדוקה ואינה חלוקה בצפרנים והיא טמאה: בבהמה. משמע מה שנמצא בבהמה אכול, מכאן אמרו שהשליל ניתר בשחיטת אמו (חולין ס"ט): (7) השסועה. בריה היה שיש לה שני גבין ושני שדראות, אמרו רבותינו למה נשנו בבהמות מפני השסועה ובעופות מפני הראה,

hiervon, daß auch Waldthiere unter בהמה mitinbegriffen sind; ferner, daß die Zahl des unreinen Viehes und unreinen Wildes größer ist, als die der reinen Thiere, denn gewöhnlich wird das, was minderzählig ist, einzeln aufgezählt. ואקו übers. Onk. יעלא (Job 39, 1) יעלי סלע d. i. der Steinbock. ותאו den Auerochsen. תאו heißt aramäisch תורבלתא aus תור Ochse und בלא Wald, zusammengesetzt. (6) מפרסת Gespalten. פרסה Klaue. ושוסעת mit zwei Zehen getheilt. Manche sind gespalten, haben aber zwei Zehen nicht besondert, diese sind unrein. בבהמה Daraus wird entnommen: Alles, was in dem Viehe sich befindet, darfst du essen; weshalb auch die noch ungeborene Leibesfrucht (שליל) durchs Schlachten des Muttervieches zum Essen erlaubt wird. (7) השסועה D. i. ein Geschöpf, welches zwei Rücken und zwei Rückgrate hat. Unsere Lehrer bemerken in (Talm. Cholin 63): Warum werden hier die unreinen Thiere und Vögel wiederholt? Erstere wegen der שסועה, letztere wegen der ראה, welche in Thor. Kohanim nicht vorkommen.

הָאַרְנֶבֶת וְאֶת־הַשָּׁפָן כִּי־מַעֲלֵה גֵרָה הֵמָּה וּפַרְסָה לֹא הִפְרִיסוּ טְמֵאִים הֵם לָכֶם׃ (8) וְאֶת־הַחֲזִיר כִּי־מַפְרִיס פַּרְסָה הוּא וְלֹא גֵרָה טָמֵא הוּא לָכֶם מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ׃ ס (9) אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמָּיִם כֹּל אֲשֶׁר־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת תֹּאכֵלוּ׃ (10) וְכֹל אֲשֶׁר אֵין־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת לֹא תֹאכֵלוּ טָמֵא הוּא לָכֶם׃ ס (11) כָּל־צִפּוֹר טְהֹרָה תֹּאכֵלוּ׃ (12) וְזֶה אֲשֶׁר לֹא־תֹאכְלוּ מֵהֶם הַנֶּשֶׁר וְהַפֶּרֶס וְהָעָזְנִיָּה׃

den Waber, denn wiederkäuend sind sie, haben aber keine durchgespaltene Klauen; unrein sollen sie euch sein. (8) Und das Schwein, denn es hat durchgespaltene Klauen, aber es wiederkäuet nicht, unrein soll es euch sein. Von ihrem Fleische dürft ihr nicht essen und ihr Aas nicht berühren. (9) Dies dürft ihr essen von Allem, was im Wasser ist: Alles, was Floßfedern und Schuppen hat, dürft ihr essen; (10) Aber Alles, was nicht Floßfedern und Schuppen hat, dürft ihr nicht essen; unrein soll es euch sein. (11) Jeden reinen Vogel dürft ihr essen. (12) Und dies ist, was ihr nicht essen dürft von ihnen: den Adler und den Beinbrecher

רש״י

שלא נאמרו בת״כ (נדה כ״ד): (8) ובנבלתם לא תגעו. רבותינו פירשו ברגל, שאדם חייב לטהר את עצמו ברגל (תורת כהנים). יכול יהיו מוזהרים בכל השנה תלמוד לומר אמור אל הכהנים וגו׳ (ויקרא כ״א) ומה טומאת המת חמורה, כהנים מוזהרים, ואין ישראל מוזהרים, טומאת נבלה קלה לא כל שכן: (11) כל צפור טהורה תאכלו. להתיר משלחת שבמצורע (קדושין נ״ו): (12) וזה אשר לא תאכלו מהם. לאסור את השחוטה: (13) והראה

(8) ובנבלתם לא תגעו Nach unseren Weisen ist dies blos an den Festtagen verboten, wo Jedem die Reinhaltung (beim Erscheinen im Gotteshause) Pflichtgebot ist; dies kann aber nicht ebenso streng das ganze Jahr gemeint sein, denn es heißt (M. 3, 21, 1): Sage den Priestern ... daß sie sich an keinen Leichnam verunreinigen; wenn nun die Verunreinigung an einer Leiche, an der schwersten Art der Unreinheit, nur den Priestern, nicht aber den Israeliten verboten ist, geschweige denn, daß die Verunreinigung des geringern Grades nicht verboten sind! (11) כל צפור טהורה תאכלו Dies erlaubt auch den freigelassenen Vogel des Aussätzigen im Hause (s. M. 3, 14 53) zu genießen. (12) וזה אשר לא תאכלו מהם Dies verbietet den geschlachteten Vogel des Haus-

(13) וְהָרָאָה וְאֶת־הָאַיָּה וְהַדַּיָּה לְמִינָהּ׃ (14) וְאֵת כָּל־עֹרֵב לְמִינוֹ׃ (15) וְאֵת בַּת הַיַּעֲנָה וְאֶת־הַתַּחְמָס וְאֶת־הַשָּׁחַף וְאֶת־הַנֵּץ לְמִינֵהוּ׃ (16) אֶת־הַכּוֹס וְאֶת־הַיַּנְשׁוּף וְהַתִּנְשָׁמֶת׃ (17) וְהַקָּאָת וְאֶת־הָרָחָמָה וְאֶת־הַשָּׁלָךְ׃ (18) וְהַחֲסִידָה וְהָאֲנָפָה לְמִינָהּ וְהַדּוּכִיפַת וְהָעֲטַלֵּף׃ (19) וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף טָמֵא

und den Meeradler. (13) Und den Falken und den Habicht und die Daja nach ihrer Art. (14) Und alle Raben nach ihrer Art. (15) Und den Strauß und die Schwalbe und den Schachaph und den Sperber nach seinen Arten. (16) Den Uhu und die Nachteule und das Wasserhuhn. (17) Und den Pelikan und den Aasgeier und den Sturzpelikan. (18) Und den Storch und die Anapha nach ihren Arten, und den Wiedehopf und die Fledermaus. (19) Und alles geflügelte Gewürm

רש״י

והאיה. הִיא רָאָה, הִיא אַיָּה, הִיא דַיָּה, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ רָאָה? שֶׁרוֹאָה בְּיוֹתֵר, וְלָמָּה הִזְהִירְךָ בְּכָל שְׁמוֹתֵיהֶם? שֶׁלֹּא לִתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְבַעַל דִּין לַחֲלוֹק שֶׁלֹּא יְהֵא הָאוֹסְרָהּ קוֹרֵא אוֹתָהּ רָאָה, וְהַבָּא לְהַתִּיר אוֹמֵר זוֹ דַיָּה שְׁמָהּ, אוֹ אַיָּה שְׁמָהּ, וְזוֹ לֹא אָסַר הַכָּתוּב (חולין ס״ב). וּבְעוֹפוֹת פֵּרֵט לְךָ הַטְּמֵאִים, לְלַמֵּד, שֶׁהָעוֹפוֹת טְהוֹרִים מְרֻבִּים עַל הַטְּמֵאִים, לְפִיכָךְ פֵּרֵט אֶת הַמּוּעָט: (15) התנשמת. קלב״א שורי״ץ: (17) שלך. הַשּׁוֹלֶה דָגִים מִן הַיָּם: (18) דוכיפת. הוּא תַּרְנְגוֹל הַבָּר ובלע״ז הרו״פא וְכַרְבָּלְתּוֹ כְּפוּלָה: (19) שרץ העוף. הֵם הַנְּמוּכִים הָרוֹחֲשִׁים עַל הָאָרֶץ כְּגוֹן זְבוּבִין וְצִרְעִים וַחֲגָבִים טְמֵאִים, הֵם

Aussatzes zu genießen. (13) הראה, האיה, והדיה איה u. דיה bezeichnet einen und denselben Vogel. Warum heißt er ראה? Weil er scharfsichtig ist. Das Verbot geschieht mit Aufzählung aller drei Namen, damit man keinen Anlaß zu einem Einwand biete; es könnte der Eine ihn verbieten, weil er ראה heißt, und Derjenige, der nicht wüßte, daß diese drei Namen einen und denselben Vogel bedeuten, ihn als איה oder דיה sich zum essen erlauben; darum werden diese Namen hier erwähnt. Bei den Vögeln werden die unreinen einzeln aufgezählt, um anzuzeigen, daß der reinen Vögel mehr sind, als der unreinen, daher werden die Minderzähligen einzeln angegeben. (16) התנשמת Fledermaus. (17) השלך Der Fischreiher, der Fische aus dem Meere fängt. (18) והדוכיפת Das Waldhuhn, der Wiedehopf, er hat einen doppelten Kamm. (19) שרץ העוף Die niedrigen, auf der Erde kriechenden Insekten,

הוּא לָכֶם לֹא יֵאָכֵלוּ׃ (20) כָּל־עוֹף טָהוֹר תֹּאכֵלוּ׃ (21) לֹא־תֹאכְלוּ כָל־נְבֵלָה לַגֵּר אֲשֶׁר־בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וַאֲכָלָהּ אוֹ מָכוֹר לְנָכְרִי כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַיהוָֹה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ׃ פ חמישי (22) עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר אֵת כָּל־תְּבוּאַת זַרְעֶךָ הַיֹּצֵא

soll euch unrein sein; es soll nicht gegessen werden. (20) Alles reine Geflügel dürft ihr essen. (21) Ihr sollt keinerlei Aas essen; dem Fremdling, der in deinen Thoren ist magst du es geben, daß er es esse, oder dem Ausländer verkaufen; denn ein heiliges Volk bist du dem Ewigen, deinem Gott. Koche nicht ein Böcklein in der Milch seiner Mutter. (22) Verzehnten sollst du allen Ertrag deiner Aussaat, die hervorkommt

רש״י

קְרוּיִם שֶׁרֶץ: (20) כל עוף טהור תאכלו. וְלֹא אֶת הַטָּמֵא, בָּא לִיתֵּן עֲשֵׂה עַל לֹא תַעֲשֶׂה, וְכֵן בִּבְהֵמָה אוֹתָהּ תֹּאכֵלוּ וְלֹא בְּהֵמָה טְמֵאָה, לָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה עֲשֵׂה, לַעֲבוֹר עֲלֵיהֶם בַּעֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה: (21) לגר אשר בשעריך. גֵּר תּוֹשָׁב שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שֶׁלֹּא לַעֲבוֹד ע״א וְאוֹכֵל נְבֵלוֹת: כי עם קדוש אתה לה׳. קַדֵּשׁ אֶת עַצְמְךָ בְּמוּתָּר לְךָ, דְּבָרִים הַמּוּתָּרִים וַאֲחֵרִים נוֹהֲגִים בָּהֶם אִיסּוּר אַל תַּתִּירֵם בִּפְנֵיהֶם (ספרי): לא תבשל גדי. שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים, פְּרָט לְחַיָּה וְלָעוֹפוֹת וְלִבְהֵמָה טְמֵאָה (חולין קי״ג): (22) לא תבשל גדי. עשר תעשר. מַה עִנְיָן זֶה אֵצֶל זֶה? אָמַר לוֹ הקב״ה לְיִשְׂרָאֵל: אַל תִּגְרְמוּ לִי לְבַשֵּׁל גְּדָיִים

wie z. B. Fliegen, Wespen, und unreine Heuschrecken, heißen שרץ. (20) כל עוף טהור תאכלו Nicht aber die unreinen, daraus folgt, daß unreines Geflügel nicht gegessen werden darf. Ebenso (V. 6.) אותה תאכלו nur dieses Vieh dürft ihr essen, nicht aber das unreine Vieh, womit also für beide, für Geflügel und Vieh angezeigt wird, daß wer deren unreine Gattung ißt, übertritt ein Gebot und ein Verbot, sohin doppelt strafbar ist. (21) לגר אשר בשעריך Gib es einem fremden Beisaße, der auf sich genommen hat, keine Götzen anzubeten, aber dennoch Fleisch von gefallenen Thieren ißt. כי עם קדוש אתה Zeige Enthaltsamkeit selbst in dem, was dir erlaubt ist; Dinge, die erlaubt sind, die aber Andere für verboten halten, erlaube du nicht in ihrer Gegenwart. לא תבשל גדי Dies Verbot wird dreimal wiederholt, hier, in משפטים 23, 19 und כי תשא 34, 26, welches ausschließt, Fleisch des Wildthieres, des Geflügels und des unreinen Viehes (s. Talm. Cholin 113). לא תבשל גדי und: (22) עשר תעשר In welchem Zusammenhange stehen diese Stellen nebeneinander? Gott sprach zu den Israeliten: Seid nicht Ursache,

הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה׃ (23) וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ לְמַעַן תִּלְמַד לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־הַיָּמִים׃ (24) וְכִי־יִרְבֶּה מִמְּךָ הַדֶּרֶךְ כִּי לֹא תוּכַל שְׂאֵתוֹ כִּי־יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

auf dem Felde Jahr für Jahr. (23) Und sollst essen vor dem Ewigen, deinem Gotte, an dem Orte, den er erwählen wird, seinen Namen daselbst ruhen zu lassen, den Zehnten deines Getreides, deines Mostes, und deines Oeles, und die Erstgebornen deines Rindviehes und deines Kleinviehes; damit du lernest den Ewigen, deinen Gott, ehrfürchten alle Zeiten. (24) Und wenn dir der Weg zu viel ist, weil du es nicht tragen könntest, denn es wird dir zu entfernt sein der Ort, den der Ewige, dein Gott, erwählen wird, seinen

רש״י

של תבואה עד שהן במעי אמותיהן, שאם אין אתם מעשרים מעשרות כראוי, כשהוא סמוך להתבשל אני מוציא רוח קדים והיא משדפתן, שנאמר ושדפה לפני קמה (מלכים ב׳ י״ט). וכן לענין בכורים: שנה שנה. מכאן שאין מעשרין מן החדש על הישן (ספרי): (23) ואכלת וגו׳. זה מעשר שני, שכבר למדנו ליתן מעשר ראשון ללוים שנאמר כי תקחו מאת בני ישראל וגו׳ (במדבר י״ח) ונתן להם רשות לאכלו בכל מקום, שנאמר ואכלתם אותו בכל מקום (שם י״ח) על כרחך זה מעשר אחר הוא: (24) כי

daß ich zur Strafe die Saat noch vor der Reife, gleichsam in der Muttermilch zerstören müßte; denn wenn ihr nicht das Gebot des Verzehntens gebührend halten werdet, so lasse ich einen Ostwind wehen, und Alles zerstören, so wie es (Kön. 2, 19, 26) heißt: sie wurden wie Gras auf dem Felde, wie Brandkorn vor der Halmsaat; dieselbe Strafe trifft auch ein beim Unterlassen des Darbringens von Erstlingsfrüchten (בכורים). שנה שנה Aus dieser Wiederholung wird entnommen, daß man keinen Zehnten vom Neuen auf das Alte abgeben darf. (23) ואכלת לפני ה׳ D. i. der zweite Zehnte, denn die Pflicht vom ersten Zehnten wissen wir bereits, daß man ihn den Lewiten geben muß, wie es (M. 4, 18, 20) heißt: Wenn ihr von den Söhnen Israels den Zehnten nehmet; es wurde den Lewiten auch erlaubt, es überall essen zu dürfen, wie es dort lautet: Ihr dürft es überall verzehren; daher muß hier von einem andern Zehnten die Rede sein.

לָשׂוּם שְׁמוֹ שָׁם כִּי יְבָרֶכְךָ יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ׃ (25) וְנָתַתָּה בַּכָּסֶף וְצַרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדְךָ וְהָלַכְתָּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ׃ (26) וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר־תְּאַוֶּה נַפְשְׁךָ בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבַשֵּׁכָר וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ וְאָכַלְתָּ שָּׁם לִפְנֵי יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׂמַחְתָּ אַתָּה וּבֵיתֶךָ׃ (27) וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר־בִּשְׁעָרֶיךָ לֹא תַעַזְבֶנּוּ כִּי אֵין לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ׃ ס (28) מִקְצֵה ׀ שָׁלֹשׁ שָׁנִים תּוֹצִיא אֶת־כָּל־

Namen dahin zu setzen; — weil dich der Ewige, dein Gott, segnen wird: (25) So magst du es hingeben um Geld, und das Geld zusammenbinden in deiner Hand, und geben an den Ort, den der Ewige, dein Gott, erwählen wird. (26) Da magst du das Geld ausgeben für Alles, was deine Seele [illegible]let, für Rindvieh und für Kleinvieh und für Wein und für Berauschendes, und für Alles, was deine Seele von dir fordert, und iß es dort vor dem Ewigen, deinem Gotte, und freue dich, du und deine Hausleute. (27) Und den Levi, der in deinen Thoren ist, sollst du nicht verlassen; denn er hat keinen Antheil und Besitz bei dir. (28) Am Ende von drei Jahren sollst du ausscheiden alle

רש״י

יברכך. שֶׁתְּהֵא הַתְּבוּאָה מְרוּבָּה לָשֵׂאת׃ (26) בכל אשר תאוה נפשך. כְּלָל. בבקר ובצאן וביין ובשכר. פְּרָט׃ ובכל אשר תשאלך נפשך. חָזַר וְכָלַל, מָה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ וָלָד, וְלָדוֹת הָאָרֶץ וְרָאוּי לְמַאֲכַל אָדָם וגו׳ (ספרי ב״ק ס״ג)׃ (27) והלוי לא תעזבנו. מִלִּיתֵּן לוֹ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן׃ כי אין לו חלק ונחלה עמך. יָצְאוּ לֶקֶט, שִׁכְחָה וּפֵאָה וְהֶפְקֵר, שֶׁאַף הוּא יֵשׁ לוֹ חֵלֶק עִמְּךָ בָּהֶן כָּמוֹךָ, וְאֵינָן חַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר (ספרי)׃

(24) כי יברכך Gott hätte dich gesegnet, daß du die vielen Früchte nicht hinführen könntest. (26) בכל אשר תאוה נפשך D. i. das Generelle. בבקר וביין ובשכר d. i. das Spezielle. ובכל אשר תשאלך נפשך d. i. wieder ein Allgemeines; welches lehrt, daß so wie das Spezielle eine von Gleichem erzeugte Frucht des Bodens und für die Menschen genießbar ist, ebenso muß für das Geld des zweiten Zehent seine Frucht des Bodens angeschafft werden, die für jeden Menschen genießbar ist. (27) והלוי — לא תעזבנו Du mußt den ersten Zehnten ihm geben. כי אין לו חלק ונחלה עמך Ausgenommen sind: das abgefallene und vergessene Getreide, das an den Feldecken Gebliebene so wie das Freilegende, woran auch er gleich dir Antheil

מַעְשַׂר תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה הַהִוא וְהִנַּחְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ׃ (29) וּבָא הַלֵּוִי כִּי אֵין־לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ וְאָכְלוּ וְשָׂבֵעוּ לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה׃ ס שש׳

Zehnten deines Ertrags desselben Jahres, und sie in deinen Thoren liegen lassen; (29) Dann komme der Levi — denn er hat keinen Antheil und Besitz bei dir — und der Fremdling und die Waise und die Wittwe, die in deinen Thoren sind, und sollen es essen und satt werden; damit dich segne der Ewige, dein Gott, in allem Werke deiner Hand, das du thust.

רש״י

(28) מקצה שלש שנים. בא ולמד שאם השהה מעשרותיו של שנה ראשונה ושניה לשמטה, שיבערם מן הבית בשלישית: (29) ובא הלוי. ויטול מעשר ראשון: והגר והיתום. ויטלו מעשר שני, שהוא של עני של שנה זו ולא תאכלנו אתה בירושלים כדרך שנזקקת לאכול מעשר שני של שתי שנים: ואכלו ושבעו. תן להם כדי שבען, מכאן אמרו אין פוחתין לעני בגורן וכו׳ אתה הולך לירושלים במעשר של שנה ראשונה ושניה שהשהית ומתודה בערתי הקדש מן הבית (דברים כ״ו) כמו שמפורש בכי תבוא לעשר (שם):

hat; diese sind nicht zehntpflichtig. (28) מקצה שלש שנים Dies lehrt, daß wenn man den Zehent vom ersten und zweiten Erlaßjahre bei sich behielt, man ihn am dritten Jahre aus dem Hause schaffen muß. (29) ובא הלוי Und soll den ersten Zehent bekommen. והגר והיתום Sie sollen den zweiten Zehent entgegen nehmen, weil der zweite Zehent dieses dritten Jahres den Armen zukommt; du mußt diesen nicht in Jerusalem verzehren, wie dies beim zweiten Zehent der Erlaßjahre der Fall ist. ואכלו ושבעו Gib ihnen, daß sie satt werden. Hievon die Vorschrift: Man darf dem Armen in der Tenne nicht weniger, als einen halben Kab Weizen und einen Kab Gerste geben. Dann gehst du nach Jerusalem mit dem Zehent des ersten und zweiten Jahres den du etwa versäumt hättest, und bekennst vor Gott: „Hinweggeräumt habe ich das Heilige aus dem Hause, habe es auch dem Lewi gegeben“, wie es in פ׳ כי תבוא ausführlich zu lesen ist.

טו (1) מִקֵּץ שֶׁבַע־שָׁנִים תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה׃ (2) וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה שָׁמוֹט כָּל־בַּעַל מַשֵּׁה יָדוֹ אֲשֶׁר יַשֶּׁה בְּרֵעֵהוּ לֹא־יִגֹּשׂ אֶת־רֵעֵהוּ וְאֶת־אָחִיו כִּי־קָרָא שְׁמִטָּה לַיהוָה׃ (2) אֶת־הַנָּכְרִי תִּגֹּשׂ וַאֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ אֶת־אָחִיךָ תַּשְׁמֵט יָדֶךָ׃ (4) אֶפֶס כִּי לֹא יִהְיֶה־בְּךָ אֶבְיוֹן כִּי־בָרֵךְ יְבָרֶכְךָ יְהוָה בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן־לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ׃ (5) רַק אִם־שָׁמוֹעַ

15. (1) Am Ende von sieben Jahren halte Erlaß. (2) Und dies ist die Bewandniß des Erlasses: Erlassen soll jeder Schuldherr, was er geliehen hat seinem Nächsten; er soll nicht antreiben seinen Nächsten und seinen Bruder, da man Erlaß ausgerufen dem Ewigen. (3) Den Ausländer magst du antreiben, aber was du hast bei deinem Bruder, soll deine Hand lassen. (4) Nur daß nicht sein wird unter dir ein Dürftiger, denn segnen wird dich der Ewige in dem Lande, das der Ewige, dein Gott, dir gibt als Besitzung einzunehmen. (5) Wenn du nur hörst auf

רש״י

טו (1) מקץ שבע שנים. יָכוֹל שֶׁבַע שָׁנִים לְכָל מִלְוָה וּמִלְוָה ת״ל קָרְבָה שְׁנַת הַשֶּׁבַע (שם ט׳) וְאִם אַתָּה אוֹמֵר ז׳ שָׁנִים לְכָל מִלְוָה וּמִלְוָה לְהַלְוָאַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד הֵיאַךְ הִיא קְרֵבָה? הָא לָמַדְתָּ שֶׁבַע שָׁנִים לְמִנְיַן הַשְּׁמִטָּה: (2) שמוט כל בעל משה ידו. שָׁמוֹט אֶת יָדוֹ שֶׁל כָּל בַּעַל מַשֶּׁה: (3) את הנכרי תגש. זוּ מִצְוַת עֲשֵׂה: (4) אפס כי לא יהיה בך אביון. וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר כִּי לֹא יֶחְדַּל אֶבְיוֹן, אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁאַתֶּם עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, אֶבְיוֹנִים בַּאֲחֵרִים וְלֹא בָכֶם, וּבְשֶׁאֵין אַתֶּם

15. (1) מקץ שבע שנים Man könnte glauben, jeder Gläubiger soll sieben Jahre, nachdem er geborgt hat, die Schuld erlassen, daher heißt es: das siebente Erlaßjahr ist nahe; denn wären damit sieben Jahre immer von der Zeit des Anlehens gemeint, was sollte dann: „das Erlaßjahr ist nahe" andeuten? Daraus folgt, daß שנת השבע auf das allgemeine Erlaßjahr sich bezieht. (2) שמוט כל בעל משה ידו bedeutet: was ein Schuldherr geborgt hat, soll er erlassen. (4) אפס כי לא יהיה בך אביון Weiter (V. 11) heißt es: Denn es wird nicht an Dürftigen mangeln? der Gedanke ist aber: Solange ihr dem Willen Gottes nachlebt, werden unter euch keine Dürftigen sein, so ihr aber den göttl. Geboten zuwider handelt, dann wird es an Dürftigen unter euch nicht fehlen.

תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר
לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר
אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם׃ (6) כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בֵּרַכְךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לָךְ וְהַעֲבַטְתָּ גּוֹיִם
רַבִּים וְאַתָּה לֹא תַעֲבֹט וּמָשַׁלְתָּ בְּגוֹיִם
רַבִּים וּבְךָ לֹא יִמְשֹׁלוּ׃ ס (7) כִּי־
יִהְיֶה בְךָ אֶבְיוֹן מֵאַחַד אַחֶיךָ בְּאַחַד
שְׁעָרֶיךָ בְּאַרְצְךָ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

die Stimme des Ewigen, deines Gottes, zu beobachten, zu thun dieses ganze Gebot, das ich dir heute gebiete. (6) Denn der Ewige, dein Gott, wird dich segnen, so wie er dir verheißen hat, und du wirst leihen vielen Völkern, du selbst aber wirst nichts entlehnen, und du wirst herrschen über viele Völker, aber über dich werden sie nicht herrschen. (7) Wenn unter dir sein wird ein Dürftiger, einer von deinen Brüdern in einem deiner Thore in deinem Lande, das der Ewige,

רש"י

עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם אֶבְיוֹנִים בָּכֶם: אביון. דַּל מֵעָנִי, לְשׁוֹן אֶבְיוֹן, שֶׁהוּא תָּאֵב לְכָל דָּבָר: (6) רק אם שמוע תשמע. אָז לֹא יִהְיֶה בְּךָ אֶבְיוֹן: שמוע תשמע. שָׁמַע קִמְעָא מַשְׁמִיעִין אוֹתוֹ הַרְבֵּה: (6) כאשר דבר לך. וְהֵיכָן דִּבֵּר? בָּרוּךְ אַתָּה בָּעִיר (דברים כ"ה): והעבטת. כָּל לְשׁוֹן הַלְוָאָה כְּשֶׁנּוֹפֵל עַל הַמַּלְוֶה נוֹפֵל בִּלְשׁוֹן מַפְעִיל כְּגוֹן וְהִלְוִיתָ „וְהַעֲבַטְתָּ" וְאִם הָיָה אוֹמֵר וְעָבַטְתָּ, הָיָה נוֹפֵל עַל הַלֹּוֶה, כְּמוֹ וְלָוִיתָ: והעבטת גוים. יָכוֹל גּוֹיִם אֲחֵרִים מוֹשְׁלִים עָלֶיךָ, ת"ל וּבְךָ לֹא יִמְשֹׁלוּ: (7) כי יהיה בך אביון. הַתָּאֵב תָּאֵב קוֹדֵם: מאחד אחיך. אָחִיךָ מֵאָבִיךָ קוֹדֵם לְאָחִיךָ מֵאִמֶּךָ: שעריך. עֲנִיֵּי עִירְךָ קוֹדְמִים לַעֲנִיֵּי עִיר

Ein אביון ist noch ärmer, als ein עני, אביון (von אבה Verlangen tragen) ist ein Solcher, der jede Gabe sehnsüchtig erwartet. (5) רק אם שמוע תשמע Dann wird kein Dürftiger unter dir sein. שמוע תשמע Wer anfangs ein kleines Gebot befolgt, wird dann (im Wohlstande) deren viele vollführen können. (6) כאשר דבר לך Wo hat er es verheißen? (Kap. 28, 3): Gesegnet wirst du sein in der Stadt. והעבטת Jeder Ausdruck des Leihens steht im Hifil, wenn er sich auf den Gläubiger bezieht, wie והלוית ,והעבטת; würde es ועבטת lauten, so bezöge es sich auf den Schuldner, wie ולוית, entlehnen. והעבטת גוים Da könnte man glauben, du wirst dir ausleihen müssen, um Anderen leihen zu können, daher heißt es: Du aber wirst nicht entlehnen. ומשלת בגוים Damit du nicht glaubest, andere Völker werden dich beherrschen, so heißt es: über dich werden sie nicht herrschen. (7) כי יהיה בך אביון Der Ärmere ist dem Minderarmen vorzuziehen. באחד שעריך Die Armen deiner Stadt haben den

נֹתֵן לָךְ לֹא תְאַמֵּץ אֶת־לְבָבְךָ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת־יָדְךָ מֵאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן׃ (8) כִּי־פָתֹחַ תִּפְתַּח אֶת־יָדְךָ לוֹ וְהַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ דֵּי מַחְסֹרוֹ אֲשֶׁר יֶחְסַר לוֹ׃ (9) הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־יִהְיֶה דָבָר עִם־לְבָבְךָ בְלִיַּעַל לֵאמֹר קָרְבָה שְׁנַת־הַשֶּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה וְרָעָה עֵינְךָ בְּאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ וְקָרָא עָלֶיךָ אֶל־יְהוָה וְהָיָה בְךָ חֵטְא׃

dein Gott, dir gibt: so mache nicht zu kühn dein Herz und verschließe nicht deine Hand vor deinem dürftigen Bruder. (8) Sondern aufthun sollst du ihm deine Hand und leihen sollst du ihm genügend für seinen Mangel, was ihm mangelt. (9) Hüte dich, daß nicht sei in deinem Herzen ein niederträchtiger Gedanke, daß du sprechest: Es nahet das siebente Jahr, das Jahr des Erlasses: daß dein Auge mißgünstig sei gegen deinen dürftigen Bruder, und du ihm nichts gebest; und er würde über dich zum Ewigen rufen, und es würde Sünde an dir sein.

רש״י

אַחֶרֶת: לא תאמץ. יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁמִּצְטַעֵר, אִם יִתֵּן אִם לֹא יִתֵּן, לְכָךְ נֶאֱמַר לֹא תְאַמֵּץ, יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁפּוֹשֵׁט אֶת יָדוֹ וְקוֹפְצָהּ, לְכָךְ נֶאֱמַר לֹא תִקְפֹּץ: מאחיך האביון. אִם לֹא תִתֵּן לוֹ, סוֹפְךָ לִהְיוֹת אָחִיו שֶׁל אֶבְיוֹן: (8) פתוח תפתח. אֲפִילּוּ כַּמָּה פְּעָמִים (בב״מ ל״א): כי פתוח תפתח. הֲרֵי כִּי מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן אֶלָּא: והעבט תעביטנו. אִם לֹא רָצָה בְּמַתָּנָה תֵּן לוֹ בְּהַלְוָאָה: די מחסורו. וְאִי אַתָּה מְצֻוֶּה לְהַעֲשִׁירוֹ: אשר יחסר לו. אֲפִילּוּ סוּס לִרְכּוֹב עָלָיו, וְעֶבֶד לָרוּץ לְפָנָיו. לו, זוֹ אִשָּׁה (כתובות ק״ו), וְכֵן הוּא אוֹמֵר אֶעֱשֶׂה לּוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ (בראשית ב׳): (9) וקרא עליך. יָכוֹל מִצְוָה, ת״ל וְלֹא יִקְרָא (דברים

Vorzug vor den Armen einer andern Stadt. לא תאמץ Es gibt Menschen, welche unschlüßig und mit sich uneinig sind, ob sie geben oder nicht geben sollen, daher befiehlt Gott: Verhärte nicht dein Herz. Mancher Mensch öffnet seine Hand (zum Geben) und verschließt sie wieder, daher heißt es: verschließe nicht deine Hand! מאחיך האביון Wenn du ihm nichts geben wirst, so wirst du auch zuletzt sein dürftiger Bruder sein. (8) כי פתח תפתח Öffne ihm deine (spendende) Hand zu wiederholten Malen. כי bedeutet hier: vielmehr. והעבט תעביטנו Leihe ihm; will er nicht geschenkt nehmen, so gib es ihm Darlehensweise. די מחסרו so viel er bedarf, du bist aber nicht verpflichtet, ihn zu bereichern. אשר יחסר לו Selbst ein Pferd, darauf zu reiten, und einen Knecht, vor ihn her zu laufen, (wenn er es früher so gewohnt war). Unter לו ist auch eine Frau zu verstehen, (wenn er unverheiratet ist), gleich (M. 1, 2,

(10) נָתוֹן תִּתֵּן לוֹ וְלֹא־יֵרַע לְבָבְךָ בְּתִתְּךָ לוֹ כִּי בִּגְלַל ׀ הַדָּבָר הַזֶּה יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־מַעֲשֶׂךָ וּבְכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ׃ (11) כִּי לֹא־יֶחְדַּל אֶבְיוֹן מִקֶּרֶב הָאָרֶץ עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לֵאמֹר פָּתֹחַ תִּפְתַּח אֶת־יָדְךָ לְאָחִיךָ לַעֲנִיֶּךָ וּלְאֶבְיֹנְךָ בְּאַרְצֶךָ׃ ס (12) כִּי־יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ הָעִבְרִי אוֹ

(10) Geben sollst du ihm, und laß es dein Herz nicht verdrießen, indem du ihm gibst; denn um dessentwillen wird der Ewige, dein Gott, dich segnen in all deinem Werk und in allem Geschäfte deiner Hand. (11 Denn es wird nicht aufhören an Dürftigen im Lande; darum gebiete ich dir, und spreche: Aufthun sollst du deine Hand deinem armen und dürftigen Bruder in deinem Lande. (12) Wenn dir verkauft wird dein Bruder der Ibri oder

רש״י

כ״ד (ספ״י): והיה בך חטא. מִכָּל מָקוֹם אֲפִילוּ לֹא יִקְרָא. א״כ לָמָּה נֶאֱמַר וְקָרָא עָלֶיךָ? מְמַהֵר אֲנִי לִיפָּרַע עַל יְדֵי הַקּוֹרֵא, יוֹתֵר מִמִּי שֶׁאֵינוֹ קוֹרֵא: (10) נתון תתן לו. אֲפִילוּ מֵאָה פְּעָמִים: לו. בֵּינִי וּבֵינָךְ: כי בגלל הדבר. אֲפִילוּ אֲמַרְתָּ לִיתֵּן אַתָּה נוֹטֵל שְׂכַר הָאֲמִירָה עִם שְׂכַר הַמַּעֲשֶׂה: על כן. מִפְּנֵי כֵן (שם): (11) לאמר. עֵצָה לְטוֹבָתְךָ אֲנִי מַשִּׂיאֲךָ (ספ״י): לאחך לעניך. לְאֵיזֶה אָח? לֶעָנִי: לעניך. ביו״ד אחת, לְשׁוֹן עָנִי אֶחָד הוּא, אֲבָל עֲנִיֶּיךָ בִּשְׁתֵּי יודי״ן שְׁנֵי עֲנִיִּים: (12) כי ימכר לך. עַל יְדֵי אֲחֵרִים

(9) אשה לו עוד: 18) וקרא עליך אל ה׳ Man könnte glauben, dieß sei Gebot, deshalb heißt es: ולא יקרא damit er nicht über dich zu Gott aufschreien soll. והיה בך חטא Damit man nicht glaube, wenn er den Ewigen anruft, wird es dir zur Sünde angerechnet, wo aber nicht, hast du keine Sünde, daher sagt die Schrift: du hast eine Sünde auf jeden Fall. Warum heißt es aber: wenn er zum Ewigen ruft? Um anzudeuten, wenn er in seiner Noth Gott anruft, wird deine Strafe früher erfolgen, als wenn er nicht Gott zu Hilfe anruft. (10) נתן תתן Gib doppelt, auch hundertmal. לו Gib ihm unter vier Augen. כי בגלל הדבר Die freundliche Zusage zum Geben wird dir wie das Geben selbst Lohn bringen. (11) על כן Darum. לאמר Ich ertheile dir einen Rath zu deinem Besten. לאחיך לעניך Welchem Bruder? dem Armen. לעניך mit einem י heißt ein Armer, עניך mit zwei י zeigt deren mehrere an. (12) כי ימכר לך Wenn er verkauft

העבריה ועבדך שש שנים ובשנה השביעת תשלחנו חפשי מעמך׃ (13) וכי־תשלחנו חפשי מעמך לא תשלחנו ריקם׃ (14) העניק תעניק לו מצאנך ומגרנך ומיקבך אשר

die Ibrische, so soll er dir sechs Jahre dienen, und im siebenten Jahre sollst du ihn frei von dir entlassen. (13) Und wenn du ihn frei vor dir entlässest, so sollst du ihn nicht leer entlassen. (14) Aufladen sollst du ihm von deinem Kleinvieh und von deiner Tenne, und von deiner Kelter;

רש"י

במכרוהו בית דין בגנבתו הכתוב מדבר (קידושין י"ד), והרי כבר נאמר כי תקנה עבד עברי (שמות כ"א) ובמכרוהו הבית דין הכתוב מדבר, אלא מפני שני דברים שנתחדשו כאן אחד שכתוב או העבריה אף היא תצא בשש ולא שמכרוה בית דין, שאין האשה נמכרת בגנבתה, שנאמר בגנבתו ולא בגנבתה, אלא בקטנה שמכרה אביה ולמד כאן שאם יצאו שש שנים קודם שתביא סימנין תצא, ועוד חדש כאן העניק תעניק: (14) העניק תעניק. לשון עדי בנובה ובמראית העין: דבר שיהא ניכר שהטיבותה לו. וי"מ לשון הטענה על צוארו: מצאנך ומגרנך ומיקבך. יכול אין לי אלא אלו בלבד, ת"ל אשר ברכך, מכל מה שברכך בוראך. ולמה נאמרו אלו? מה אלו מיוחדים שהם בכלל

wird, durch Andere. Hier ist die Rede von dem Falle, wenn der Gerichtshof ihn verkauft wegen Diebstahls; obwohl es schon heißt: כי תקנה עבד עברי? den der Gerichtshof verkauft? hier wird es wiederholt, weil zwei neue Umstände dabei vorkommen, einmal: או העבריה daß auch eine verkaufte Hebräerin zu Ende der sechs Jahre auszieht, ohne das sie vom Gerichtshof verkauft wurde, weil eine Frauensperson wegen Diebstahls nicht verkauft werden darf, denn es heißt (M. 2, 22, 2) ונמכר בגנבתו und nicht בגנבתה, hier ist also davon die Rede, wenn sie noch als Kind von ihrem Vater verkauft wurde, woraus erhellt, daß wenn die sechs Jahre verstrichen sind, bevor die Zeichen der Pubertät erscheinen, sie dennoch frei auszieht. Ferner wird hier als neu hinzugefügt, daß der Herr den austretenden Diener reichlich beschenken muß. (14) העניק תעניק Bedeutet schmücken, auszeichnen, wie ענק ein Geschmeide; du sollst durch die ihm gemachten, ansehnlichen Geschenke Jedem kenntlich machen, daß du sein Wohlthäter bist. Oder העניק bedeutet, das Geschenk auf den Hals laden. מצאנך מגרנך ומיקבך daß man nicht denke, nur von diesen drei Gattungen, so heißt es אשר ברכך ה׳ von Allem, womit dich dein Schöpfer gesegnet hat. Warum

בֵּרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִּתֶּן־לוֹ׃ (15) וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּפְדְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה הַיּוֹם׃ (16) וְהָיָה כִּי־יֹאמַר אֵלֶיךָ לֹא אֵצֵא מֵעִמָּךְ כִּי אֲהֵבְךָ וְאֶת־בֵּיתֶךָ כִּי־טוֹב לוֹ עִמָּךְ׃ (17) וְלָקַחְתָּ אֶת־הַמַּרְצֵעַ וְנָתַתָּה בְאָזְנוֹ וּבַדֶּלֶת וְהָיָה לְךָ עֶבֶד עוֹלָם וְאַף לַאֲמָתְךָ תַּעֲשֶׂה־כֵּן׃ (18) לֹא־

womit dich gesegnet hat der Ewige, dein Gott, sollst du ihm geben. (15) Und gedenke, daß du Knecht gewesen im Lande Mizrajim, und der Ewige, dein Gott, hat dich erlöst; darum gebiete ich dir dies heute. (16) Geschiehet es aber, daß er zu dir spricht: Ich möchte nicht von dir gehen; denn er liebt dich und dein Haus, weil ihm wohl ist bei dir: (17) So nimm die Pfrieme, und setze sie an sein Ohr und an die Thüre, und er sei dir ein Knecht auf ewig; und auch deiner Magd thue also.

רש״י

בֵּרַכְךָ אַף כָּל שֶׁהוּא בִּכְלַל בְּרָכָה, יָצְאוּ פְּרָדוֹת, וְלָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ (במס׳ קדושין י״ז) בִּגְ״שׁ כַּמָּה נוֹתֵן לוֹ מִכָּל מִין וּמִין׃ (15) וזכרת כי עבד היית. וְהַעֲנַקְתִּי וְשָׁנִיתִי לְךָ מִבִּזַּת מִצְרַיִם וּבִזַּת הַיָּם, אַף אַתָּה הַעֲנֵק וּשְׁנֵה לוֹ׃ (17) עבד עולם. יָכוֹל כְּמַשְׁמָעוֹ, תַּ״ל וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ (ויקרא כ״ה), הָא לָמַדְתָּ שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא עוֹלָמוֹ שֶׁל יוֹבֵל (מכלתא)׃ ואף לאמתך תעשה כן. הַעֲנֵק לָהּ. יָכוֹל אַף לִרְצִיעָה הִשְׁוָה הַכָּתוּב אוֹתָהּ, תַּ״ל אִם אָמֹר יֹאמַר הָעֶבֶד (שמות כ״א) עֶבֶד נִרְצָע וְאֵין אָמָה

wurden nur diese erwähnt? weil diese unter Segen mitbegriffen sind, Maulthiere, die sich nicht fortpflanzen, sind ausgeschlossen. Auch haben die Gelehrten (Talm. Kiduschin 17) nach einer Analogie (גזירה שוה) festgesetzt, wie viel man ihm von jeder Gattung geben muß.*) (15) וזכרת כי עבד היית Ich ließ auch dir zweifache Geschenke zukommen, was du aus Egypten mitnahmest und beim Meere fandest, so gib auch du ihm doppelte Geschenke. (17) עבד עולם Ist nicht buchstäblich, ewig zu nehmen, indem es doch heißt: dann soll Jeder zu seinem Eigenthum und Jeder zu seiner Familie zurückkehren, woraus erhellt, daß dieses עולם nur bis zum Jobel-Jahre dauert. ואף לאמתך תעשה כן Auch ihr sollst du Geschenke mitgeben. — Daß man aber nicht denke, auch ihr wie einem Knechte

---

*) Weil es hier heißt לא תשלחנו ריקם und (M. 2, 34, 20) ebenfalls; ולא יראו פני ריקם.

יִקְשֶׁה בְעֵינֶךָ בְּשַׁלֵּחֲךָ אֹתוֹ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ כִּי מִשְׁנֶה שְׂכַר שָׂכִיר עֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וּבֵרַכְךָ יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה׃ פ שביעי (19) כָּל־הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ לַיהֹוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲבֹד

(18) Es darf dir nicht schwer ankommen, wenn du ihn frei von dir entlässest; denn doppelt so viel, als der Lohn eines Miethlings hat er dir gedient sechs Jahre; und der Ewige, dein Gott, wird dich segnen in Allem, was du thust. (19) Alles Erstgeborne, das geboren wird unter deinem Rindvieh und unter deinem Kleinvieh, das Männliche, sollst du heilig halten dem Ewigen, deinem Gotte; du sollst nicht arbeiten

רש״י

נִרְצַעַת: (18) כי משנה שכר שכיר. מִכָּאן אָמְרוּ עֶבֶד עִבְרִי עוֹבֵד בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה וְזֶהוּ כִּפְלַיִם שֶׁבַּעֲבוֹדַת שְׂכִירֵי יוֹם. וּמַאי עֲבוֹדָתוֹ בַּלַּיְלָה? רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית וְהַוְּלָדוֹת לָאָדוֹן: (19) כל הבכור תקדיש. וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר לֹא יַקְדִּישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר אַךְ בְּכוֹר אֲשֶׁר יְבֻכַּר לה׳ וגו׳ (ויקרא כ״ז). הָא כֵּיצַד? אֵינוֹ מַקְדִּישׁוֹ לְקָרְבָּן אַחֵר, וְכָאן לִמֵּד, שֶׁמִּצְוָה לוֹמַר הֲרֵי אַתָּה קָדוֹשׁ לִבְכוֹרָה. ד״א אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר תַּקְדִּישׁ שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר לֹא יַקְדִּישׁ, וְא״אֶ לוֹמַר לֹא יַקְדִּישׁ שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר „תַּקְדִּישׁ", הָא כֵּיצַד? מַקְדִּישׁ אַתָּה הֶקְדֵּשׁ עָלָיו וְנוֹתֵן לְהֶקְדֵּשׁ כְּפִי טוֹבַת הֲנָאָה שֶׁבּוֹ (ערכין כ״ט): לא תעבד

das Ohr durchbohren zu müssen, so heißt es: ואם אמר יאמר העבד usw., dem Knechte also wird das Ohr durchbohrt, nicht aber der Magd. (18) כי משנה שכר שכיר Hierüber bemerken die Gelehrten, ein ibrischer Knecht mußte bei Tag und bei Nacht Arbeit verrichten, darauf zeigt der Ausdruck משנה zweifach hin. Oder משנה zielt auf die Kinder hin, die er mit einer ihm von seinem Herrn gegebenen Sklavin gezeugt. (19) כל הבכור — תקדש Anderswo (M. 3, 27, 26) heißt es: das Erstgeborne, das dem Ewigen u. s. w. kann Niemand heiligen. Wie ist es nun gemeint? Also: man durfte es zu einem andern Opfer nicht heiligen, hier will dies lehren, daß man bei dem Erstgebornen ausdrücklich sagen muß: Du bist geheiligt als Erstgeburt. Andere hingegen meinen, eigentlich sollte es hier nicht heißen können תקדיש, weil schon früher steht: לא תקדש, dort in ויקרא ist wieder das לא תקדיש unklar, nachdem hier das Heiligen תקדיש ausdrücklich geboten wird; wie wäre nun dieser Widerspruch zu erklären? Folgenderweise: Man kann den abwerfenden Nutzen davon heiligen, nämlich, laß es abschätzen und übergib den vollen Werth

בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ׃ (20) לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ שָׁנָה בְשָׁנָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה אַתָּה

mit dem Erstgebornen deines Ochsen, und sollst nicht scheeren das Erstgeborene deines Kleinviehes. (20) Vor dem Ewigen, deinem Gotte, sollst du es verzehren Jahr für Jahr, an dem Orte, den der Ewige erwählen wird, du

רש״י

בבכור שורך ולא תגוז וגו'. אף החלוף למדו רבותינו שאסור, אלא שדבר הכתוב בהווה׃ (20) לפני ה' אלהיך תאכלנו. לכהן הוא אומר, שכבר מצינו שהוא ממתנות כהונה, אחד תם ואחד בעל מום, שנאמר ובשרם יהיה לך וגו' (ויק״א כ״ח)׃ שנה בשנה. מכאן שאין משהין אותו יותר על שנתו, יכול יהא פסול משעברה שנתו, כבר הוקש למעשר, שנאמר ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך (דברים י״ד) מה מעשר שני אינו נפסל משנה לחברתה, אף בכור אינו נפסל, אלא שמצוה תוך שנתו׃ שנה בשנה. אם שחטו בסוף שנתו, אוכלו אותו היום ויום אחד משנה אחרת. למד

desselben dem Heiligthume. לא תעבוד בבכור — ולא תגוז Auch umgekehrt, mit dem Schafe arbeiten und den Ochsen zu scheeren ist verboten; die Schrift spricht so, wie es gebräuchlich ist. (20) לפני ה' אלהיך תאכלנה Dies hat Bezug auf den Priester, nämlich an dem heiligen Ort zu verzehren, denn ob es mit oder ohne Leibesfehler ist, gehört es zu den Priestergaben, wie es (M. 4, 18, 18) heißt: das Fleisch soll dir gehören. שנה בשנה Hieraus ist erwiesen, daß man die Erstgeburt nicht länger als ein Jahr zuhause behalten darf. Man könnte nun denken, daß es nach Jahresfrist ungiltig geworden ist, so wurde es mit der Zehntabgabe gleichgestellt, wie es (M. 5, 14 23) heißt: „du sollst verzehnten vor dem Ewigen, deinem Gotte, den Zehent von deinem Getreide, Most und Öle und die Erstlinge deiner Rinder und Schafe"; so wie der zweite Zehent nicht ungiltig wird von einem Jahre zum andern, ebenso wird auch das Erstgeborne nicht untauglich nach dem ersten Jahre; die Pflicht jedoch ist, es im ersten Jahre zu verzehren. שנה בשנה Wenn man es z. B. am letzten Tage des Jahres geschlachtet hat, so kann es an demselben Tage und an dem ersten des andern Jahres (שנה בשנה) gegessen werden.

וּבֵיתֶךָ׃ (21) וְכִי־יִהְיֶה בוֹ מוּם פִּסֵּחַ אוֹ עִוֵּר כֹּל מוּם רָע לֹא תִזְבָּחֶנּוּ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ (22) בִּשְׁעָרֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו כַּצְּבִי וְכָאַיָּל׃ (23) רַק אֶת־דָּמוֹ לֹא תֹאכֵל עַל־הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם׃ פ

טז (1) שָׁמוֹר אֶת־חֹדֶשׁ הָאָבִיב וְעָשִׂיתָ פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי בְּחֹדֶשׁ

und deine Hausleute. (21) Und wenn ein Fehler an ihm ist, es ist lahm oder blind, hat irgend einen bösen Fehler, so darfst du es nicht schlachten dem Ewigen, deinem Gotte; (22) In deinen Thoren magst du es essen, der Unreine und der Reine zusammen wie den Hirsch und das Reh. (23) Nur sein Blut sollst du nicht essen; auf die Erde sollst du es gießen, wie Wasser.

16. (1) Beobachte den Ähren-Monat, daß du das Pesach haltest dem Ewigen, deinem Gotte; denn in dem Ähren-Monate hat dich der

רש"י

שֶׁנֶּאֱכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד: (ספרי): (21) מום פסח: פסח ועור. פְּרָט: כל מום רע. חָזַר וְכָלַל, מַה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ מוּם הַנִּגְלוּי וְאֵינוֹ חוֹזֵר, אַף כָּל מוּם שֶׁבְּגָלוּי וְאֵינוֹ חוֹזֵר: (23) רק את דמו לא תאכל. שֶׁלֹּא תֹאמַר: הוֹאִיל וְכוּלּוֹ הֶיתֵּר הַבָּא מִכְּלָל אִסּוּר הוּא, שֶׁהֲרֵי קֹדֶשׁ, וְנִשְׁחַט בַּחוּץ בְּלֹא פִּדְיוֹן וְנֶאֱכָל יָכוֹל יְהֵא אַף הַדָּם מוּתָּר, תַּלְמוּד לוֹמַר „רק אֶת דָּמוֹ לא תאכל“:

טז (1) שמור את חדש האביב. מִקּוֹדֶם בּוֹאוֹ, „שָׁמוֹר“ שֶׁיְּהֵא רָאוּי לְאָבִיב, לְהַקְרִיב בּוֹ

Daraus erhellt, daß das Erstgeborne während zwei Tage und einer Nacht gegessen werden darf. (21) מום Ist das Allgemeine, פסח או עור ist das Spezielle, כל מום רע drückt wieder ein Allgemeines aus, (d. i. כלל, ופרט, וכלל) so muß der פרט (nämlich פסח או עור) auf den כלל bezogen werden können; daher nur solche Fehler hier gemeint sind, die sichtbar und unheilbar sind. (23) רק את דמו לא תאכל Daß man nicht denke, weil dieses (mit einem Fehler Behaftete) Erstgeborne, da es doch heilig und zum Essen verboten — hier aber dennoch ohne Auslösung geschlachtet und gegessen werden darf — so dürfe man auch das Blut davon essen, darum heißt es: רק את דמו jedoch das Blut darfst du nicht essen.

16. שמור את חדש האביב Beobachte den Ährenmonat noch v o r seinem Erscheinen; beobachte, daß es möglich werde, das Omer-Opfer

הָאָבִיב הוֹצִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם לָיְלָה׃ (2) וְזָבַחְתָּ פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבָקָר בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם׃ (3) לֹא־תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל־עָלָיו מַצּוֹת לֶחֶם עֹנִי כִּי בְחִפָּזוֹן יָצָאתָ מֵאֶרֶץ

Ewige, dein Gott, herausgeführet aus Mizrajim, des Nachts. (2) Und schlachte dem Ewigen, deinem Gotte, das Pesach, Kleinvieh und Rindvieh, an dem Orte, den der Ewige erwählen wird, seinen Namen daselbst ruhen zu lassen. (3) Du sollst kein Gesäuertes dabei essen; sieben Tage sollst du dabei essen Ungesäuertes, Brod des Druckes; denn in Eilfertigkeit bist du ausgezogen aus dem Lande

רש״י

אֶת מִנְחַת הָעוֹמֶר, וְאִם לָאו עַבֵּר אֶת הַשָּׁנָה: ממצרים לילה. וַהֲלֹא בַּיּוֹם יָצְאוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח יָצְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל"? וגו' (במדבר ל"ד), אֶלָּא לְפִי שֶׁבַּלַּיְלָה נָתַן לָהֶם פַּרְעֹה רְשׁוּת לָצֵאת, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לַיְלָה" וגו' (שמות י"ב): (2) וזבחת פסח לה' אלהיך צאן. שֶׁנֶּא' מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים תִּקָּחוּ (שם): ובקר. תִּזְבַּח לַחֲגִיגָה, שֶׁאִם נִמְנוּ עַל הַפֶּסַח חֲבוּרָה מְרוּבָּה מְבִיאִים עִמּוֹ חֲגִיגָה, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא נֶאֱכָל עַל הַשּׂוֹבַע (פסחים), וְעוֹד לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ דְּבָרִים הַרְבֵּה מִפָּסוּק זֶה: (3) לחם עוני. לֶחֶם שֶׁמַּזְכִּיר אֶת הָעוֹנִי שֶׁנִּתְעַנּוּ בְּמִצְרַיִם: כי בחפזון יצאת. וְלֹא הִסְפִּיק בָּצֵק לְהַחְמִיץ, וְזֶה יִהְיֶה לְךָ

in dem Frühlingsmonat darbringen zu können, wenn dies aber nicht der Fall sein kann, (wenn die Aehren noch nicht reif sein sollten), dann muß ein Schaltjahr gemacht werden, (wo ניסן um einen Monat später fällt). ממצרים לילה Sie sind ja doch bei Tag ausgezogen, wie es (M. 4, 33, 3) heißt: Am Morgen des Peßach zogen sie aus; weil aber Pharao ihnen erlaubte des Nachts auszuziehen, wie es (M. 2, 12) heißt: „Er ließ rufen den Mosche und Aharon bei Nacht...“ so wird angenommen, als wären sie die Nacht vorher ausgezogen. (2) וזבחת פסח — צאן Vom Kleinvieh, so wie es beim Peßach-Feste heißt: מן הכבשים ומן העזים. — ובקר Und Rinder sollst du schlachten zum Freudenfestopfer; denn wenn eine zahlreiche Genossenschaft dem Peßachopfer sich angeschlossen hat, so brachte man nebst dem Peßach- auch ein Freudenfestopfer, damit man erst vom חגיגה sich sättige, und dann das Peßach-Opfer verzehre. Ausführlich (Talm. Peßachim 69). (3) לחם עוני Brod, welches an das Elend erinnert, das unsere Vorfahren in Egypten erdulden mußten. כי בחפזון יצאת Der Teig konnte nicht genügend gesäuert werden, das

מִצְרַיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת־יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ׃ (4) וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר בְּכָל־גְּבֻלְךָ שִׁבְעַת יָמִים וְלֹא־יָלִין מִן־הַבָּשָׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בָּעֶרֶב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לַבֹּקֶר׃ (5) לֹא

Mizrajim, damit du gedenkest des Tages deines Auszuges aus dem Lande Mizrajim alle Tage deines Lebens. (4) Und es werde nicht gesehen bei dir Sauerteig in deinem ganzen Gebiete sieben Tage, und es übernachte nichts von dem Fleische, das du schlachtest am Abend, am ersten Tage, bis zum Morgen. ((5) Du kannst

רש״י

לְזִכָּרוֹן. וְחִפָּזוֹן לֹא שֶׁלְּךָ הָיָה, אֶלָּא שֶׁל מִצְרַיִם, שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר: "וַתֶּחֱזַק מִצְרַיִם עַל הָעָם" וגו׳ (שמות יב): למען תזכור. ע״י אֲכִילַת הַפֶּסַח וְהַמַּצָּה, אֶת יוֹם צֵאתְךָ: (4) ולא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר. אַזְהָרָה לְמוֹתִיר בְּפֶסַח דּוֹרוֹת, לְפִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר אֶלָּא בְּפֶסַח מִצְרַיִם, וְיוֹם רִאשׁוֹן הָאָמוּר כָּאן הוּא י״ד בְּנִיסָן, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר "אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם (שמות יב), וּלְפִי שֶׁנִּסְתַּלֵּק הַכָּתוּב מֵעִנְיָנוֹ שֶׁל פֶּסַח וְהִתְחִיל לְדַבֵּר בְּחוּקּוֹת שִׁבְעַת יָמִים, כְּגוֹן שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכְלוּ וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר בְּכָל גְּבוּלְךָ", הוּצְרַךְ לְפָרֵשׁ, בְּאֵיזוֹ זְבִיחָה הוּא מַזְהִיר, שֶׁאִם כָּתַב: וְלֹא יָלִין מִן הַבָּשָׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בָּעֶרֶב לַבֹּקֶר, הָיִיתִי אוֹמֵר שְׁלָמִים הַנִּשְׁחָטִים כָּל שִׁבְעָה, כּוּלָּן "בְּבַל תּוֹתִירוּ"

soll dir in Erinnerung bleiben. Die Eilfertigkeit kam nicht von dir, sondern von den Egyptern, denn so heißt es (M. 2, 12): „Die Egypter brauchten Gewalt gegen das Volk, sie eilends aus dem Lande zu treiben. למען תזכר Damit du durch das Essen des Peßach-Opfers und der מצות an den Tag deines Auszuges denkest. (4) ולא ילין מן הבשר — לבקר D. i. eine Verordnung, daß man auch vom Peßach-Lamme in der Zukunft nichts übrig lassen darf; weil dies Gebot nur beim Peßach von Egypten steht, so wird es auch hier für die Folgezeit verordnet. Das יום הראשון ist der 14. Tag in Nissan, wie es dort heißt: אך ביום הראשון תשביתו; weil aber die Schrift vom Peßach-Opfer hier schließt und die Vorschriften der sieben Tage bespricht, so: שבעת ימים מצות תאכלו — ולא יראה שאר — so muß auch erörtert werden, von welchem Schlachten das ולא ילין handelt; denn stünde blos: ולא ילין — אשר תזבח בערב לבקר so hätte man geglaubt, daß man von allen Freudenopfern, welche in diesen sieben Tagen geschlachtet werden, nichts übrig lassen soll, und daß diese nur während

תוּכַל לִזְבֹּחַ אֶת־הַפָּסַח בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃ (6) כִּי אִם־אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם תִּזְבַּח אֶת־הַפֶּסַח בָּעָרֶב כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרָיִם׃ (7) וּבִשַּׁלְתָּ וְאָכַלְתָּ

nicht schlachten das Pesach in einem deiner Thore, welche der Ewige, dein Gott, dir gibt; (6) Sondern an dem Orte, den der Ewige, dein Gott, erwählen wird, seinen Namen (daselbst) ruhen zu lassen, dort sollst du das Pesach schlachten am Abend, beim Untergang der Sonne, um die Zeit deines Auszuges aus Mizrajim. (7) Und du sollst es braten und essen

רש״י

וְאֵינָן נֶאֱכָלִין אֶלָּא לְיוֹם וָלַיְלָה, לְכָךְ כָּתַב ״בָּעֶרֶב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן״. דָּבָר אַחֵר: בַּחֲגִיגַת י״ד הַכָּתוּב מְדַבֵּר וְלִמֵּד עָלֶיהָ, שֶׁנֶּאֱכֶלֶת לִשְׁנֵי יָמִים, וְהָרִאשׁוֹן הָאָמוּר כָּאן, בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וְכֵן מַשְׁמָעוּת הַמִּקְרָא: בְּשַׂר חֲגִיגָה אֲשֶׁר תִּזְבַּח בָּעֶרֶב לֹא יָלִין בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן עַד בֹּקֶר שֶׁל שֵׁנִי, אֲבָל נֶאֱכֶלֶת הִיא בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר. וְכָךְ הִיא שְׁנוּיָה בְּמַסֶּכֶת פְּסָחִים: (6) בערב כבוא השמש מועד צאתך. הֲרֵי שְׁלֹשָׁה זְמַנִּים חֲלוּקִים. ״בָּעֶרֶב״ מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה זָבְחֵהוּ, ״וּכְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ״ תֹּאכְלֵהוּ, ״וּמוֹעֵד צֵאתְךָ״ אַתָּה שׂוֹרְפֵהוּ (ספרי). כְּלוֹמַר, נַעֲשָׂה נוֹתָר וְיָצָא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה: (ז) ובשלת. זֶהוּ ״צְלִי אֵשׁ״

eines Tages und einer Nacht gegessen werden dürfen, daher steht: בערב ביום הראשון. Nach Anderen ist hier die Rede von Freudenopfern des vierzehnten Tages; wir entnehmen daraus, daß man es zwei Tage hindurch essen durfte, ביום הראשון aber handelt von dem ersten Festtag; der Sinn der Schriftstellen wäre also: Das Fleisch des Festopfers, welches du am Abende (des 14. Nißan) schlachten wirst, soll nicht übernachten vom ersten Peßach-Tage (am 15.) bis zum Morgen des zweiten (zum 16. Nißan); am 14. und 15. Tage aber darf man es essen, (so im Talm. Peß. 71). (6) בערב כבא השמש מועד צאתך ממצרים Drei Zeitabschnitte sind hier angegeben: בערב, Abend, d. i. nach der sechsten Tagesstunde mußt du es schlachten; כבא השמש Beim Sonnenuntergange, mußt du es essen, מועד צאתך um die Zeit deines Auszuges, mußt du es verbrennen, wenn davon bis am Morgen übrig geblieben ist. (7) ובשלת d. h. es muß am Feuer gebraten werden, was auch בשול heißt.

בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָֹה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ׃ וּפָנִיתָ בַבֹּקֶר וְהָלַכְתָּ לְאֹהָלֶיךָ׃ (8) שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצֶרֶת לַיהוָֹה אֱלֹהֶיךָ לֹא

an dem Orte, den der Ewige, dein Gott, erwählen wird; dann magst du dich wenden am Morgen und heimgehen nach deinen Zelten. (8) Sechs Tage sollst du Ungesäuertes essen, und am siebenten Tage ist (noch) Enthaltung für den Ewigen, deinem Gott; da sollst du keine

רש״י

שֶׁאַף הוּא קָרוּי בִּשּׁוּל: ופנית בבקר. לְבָקְרוֹ שֶׁל שֵׁנִי, מְלַמֵּד שֶׁטָּעוּן לִינָה לֵיל שֶׁל מוֹצָאֵי י״ט (ספרי חגיגה ט״ז): (8) ששת ימים תאכל מצות. וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר „שִׁבְעַת יָמִים“, שִׁבְעָה מִן הַיָּשָׁן וְשִׁשָּׁה מִן הֶחָדָשׁ. ד״א לִמֵּד עַל אֲכִילַת מַצָּה בַּשְּׁבִיעִי, שֶׁאֵינָהּ חוֹבָה, וּמִכָּאן אַתָּה לָמֵד „לְשֵׁשֶׁת יָמִים“ שֶׁהֲרֵי שְׁבִיעִי בִּכְלָל הָיָה, וְיָצָא מִן הַכְּלָל, לְלַמֵּד, שֶׁאֵין אֲכִילַת מַצָּה בּוֹ, אֶלָּא רְשׁוּת. וְלֹא לְלַמֵּד עַל עַצְמוֹ יָצָא, אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל כּוּלּוֹ יָצָא, מַה שְּׁבִיעִי רְשׁוּת, אַף כּוּלָּן רְשׁוּת, חוּץ מִלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן, שֶׁהַכָּתוּב קְבָעוֹ חוֹבָה. שֶׁנֶּאֱמַר „בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצּוֹת“ (שמות י״ב): עצרת לה׳ אלהיך. עֲצוֹר עַצְמְךָ מִן

ופנית בבקר Am Morgen nach dem zweiten Peßach-Tage, es lehrt, daß man die Nacht beim Ausgange des Festes in Jerusalem übernachten mußte. (8) ששה ימים תאכל מצות Andern Ortes (M. 2, 12, 14) heißt es שבעת ימים? Der Gedanke ist Folgender: Von der alten Frucht kann man sieben Tage, von der neuen Frucht aber darf man nur sechs Tage מצות essen.*) Oder dieses ששת ימים lehrt, daß der Genuß des ungesäuerten Brodes am siebenten Tage keine Pflicht mehr ist (wenn gleich noch kein חמץ gegessen werden darf). Da der siebente Tag doch mitbegriffen ist, und eine Ausnahme macht, so läßt sich diese Ausnahme auch auf die anderen sechs Tage anwenden, daß nämlich der מצה-Genuß an demselben dem freien Willen רשות anheimgestellt ist, nach dem Grundsatze: דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל וגו׳; die erste פסח-Nacht hingegen macht uns die heilige Schrift den מצה-Genuß zur strengen Pflicht, denn es heißt hierüber (M. 2, 11, 18): Am Abende mußt du מצות essen. עצרת לה׳ אלה׳ך Du sollst dich von

*) Weil man nicht eher von der neuen Frucht essen durfte, als bis man den Omer dargebracht hatte, was erst am zweiten Peßach-Tage erfolgte, daher bleiben nur sechs Tage von der neuen Frucht. (Sifri).

תַעֲשֶׂה מְלָאכָה׃ ס (9) שִׁבְעָה שָׁבֻעֹת תִּסְפָּר־לָךְ מֵהָחֵל חֶרְמֵשׁ בַּקָּמָה תָּחֵל לִסְפֹּר שִׁבְעָה שָׁבֻעוֹת׃ (10) וְעָשִׂיתָ חַג שָׁבֻעוֹת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ מִסַּת נִדְבַת יָדְךָ אֲשֶׁר תִּתֵּן כַּאֲשֶׁר יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ (11) וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר בְּקִרְבֶּךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

Arbeit thun. (9) Sieben Wochen sollst du dir zählen; vom Anfangen der Sichel beim Getreide sollst du anfangen sieben Wochen zu zählen. (10) Dann halte ein Fest der Wochen dem Ewigen, deinem Gotte, nach Maßgabe der freiwilligen Gabe deiner Hand, die du gibst, so wie dich segnen wird der Ewige, dein Gott. (11) Und freue dich vor dem Ewigen, deinem Gotte, du und dein Sohn und deine Tochter, und dein Knecht und deine Magd, und der Lewi, der in deinen Thoren ist, und der Fremdling und die Waise und die Wittwe, die in deiner Mitte sind, an dem Orte, den der Ewige, dein Gott, erwählen wird, seinen Namen

רש״י

הַמְּלָאכָה, ד״א כְּנוּפְיָא שֶׁל מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה, לָשׁוֹן "נַעְצְרָה נָּא אוֹתָךְ" (שופטים י״ב): (9) מהחל חרמש בקמה, מִשֶּׁנִּקְצַר הָעוֹמֶר, שֶׁהִיא רֵאשִׁית הַקָּצִיר (ספרי מנחות ע״א): (10) מסת נדבת ידך. דֵּי נִדְבַת יָדְךָ, הַכֹּל לְפִי הַבְּרָכָה, הָבֵא שַׁלְמֵי שִׂמְחָה וְקַדֵּשׁ קְרוּאִים לֶאֱכוֹל: (11) והלוי והגר והיתום והאלמנה. אַרְבַּע שֶׁלִּי כְּנֶגֶד אַרְבַּע שֶׁלְּךָ, בִּנְךָ וּבִתְּךָ, עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ, אִם אַתָּה מְשַׂמֵּחַ אֶת שֶׁלִּי אֲנִי מְשַׂמֵּחַ אֶת

der Arbeit enthalten; oder עצ״ת bedeutet ein Versammeln zu einem Festessen, ähnlich (Richt. 13, 15): נעצרה נא אותך Wir wollen uns mit dir zu einem Mahle vereinigen, und hier für dich ein Ziegenböckchen bereiten! (9) מהחל ח״מש בקמה Da zuerst die Sichel an die Saat gebracht wird, wenn der Omer geschnitten wurde, welches der Beginn der Ernte heißt. (10) מסת נדבת ידך Nach dem Maßstab deines Vermögens, wie dich Gott gesegnet hat, bringe Freudenopfer und lade Gäste zur Tafel. (11) לוי, גר, יתום, אלמנה Diese vier gehören mir gegen die vier, die dir angehören, nämlich: dein Sohn deine Tochter, dein Diener und deine Magd; wirst du jene erfreuen, die an mir angeschlossen sind, so werde ich auch deine Angehörigen

לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם׃ (12) וְזָכַרְתָּ כִּי־עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרָיִם וְשָׁמַרְתָּ וְעָשִׂיתָ אֶת־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה׃ פ מפטיר (13) חַג הַסֻּכֹּת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ׃ (14) וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ׃ (15) שִׁבְעַת יָמִים תָּחֹג לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה כִּי יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל תְּבוּאָתְךָ וּבְכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ וְהָיִיתָ אַךְ שָׂמֵחַ׃

daselbst ruhen zu lassen. (12) Und gedenke, daß du Knecht gewesen im Lande Mizrajim, und beobachte und thue diese Gesetze. (13) Das Fest der Hütten sollst du halten sieben Tage, wenn du eingethan hast von deiner Tenne und von deiner Kelter. (14) Und freue dich an deinem Feste, du und dein Sohn und deine Tochter, und dein Knecht und deine Magd, und der Lewi und der Fremdling, und die Waise und die Wittwe, die in deinen Thoren sind. (15) Sieben Tage sollst du feiern dem Ewigen, deinem Gotte, an dem Orte, den der Ewige erwählen wird, denn segnen wird dich der Ewige, dein Gott, in all deinem Ertrag und in allem Werke deiner Hände, und du wirst nur fröhlich sein.

רש"י

שֶׁלְּךָ: (12) וזכרת כי עבד היית וגו'. עַל מְנָת כֵּן פְּדִיתִיךָ, שֶׁתִּשְׁמוֹר וְתַעֲשֶׂה הַחֻקִּים הָאֵלֶּה: (13) באספך. בִּזְמַן הָאָסִיף, שֶׁאַתָּה מַכְנִיס לְבַיִת פֵּירוֹת הַקַּיִץ. ד"א „בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ", לִמֵּד שֶׁמְּסַכְּכִין אֶת הַסֻּכָּה בִּפְסוֹלֶת גֹּרֶן וָיֶקֶב (סוכה י"ב): (15) והיית אך שמח. לְפִי פְשׁוּטוֹ אֵין זֶה צִוּוּי, אֶלָּא לְשׁוֹן הַבְטָחָה. וּלְפִי תַלְמוּדוֹ לָמְדוּ מִכָּאן: לְרַבּוֹת לֵילֵי יוֹם

erfreuen. (12) וזכרת כי עבד היית Ich habe dich unter der Bedingung befreit, auf daß du meine Gesetze beobachten sollst. (13) באספך Zur Erntezeit, wenn du die Sommerfrüchte einsammelst. מגרנך ומיקבך will andeuten, daß man die Laubhütte סוכה mit den Abfällen aus der Kelter und Tenne decke. (15) והיית אך שמח Nach dem einfachen Sinne drückt dies kein Gebot, sondern eine Versicherung aus; nach dem Talmud (Sucka 48) wird hiermit auch die letzte י"ט-Nacht zur Festfreude bestimmt.

(16) שָׁל֣וֹשׁ פְּעָמִ֣ים ׀ בַּשָּׁנָ֡ה יֵרָאֶ֨ה כָל־זְכוּרְךָ֜ אֶת־פְּנֵ֣י ׀ יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֗יךָ בַּמָּקוֹם֙ אֲשֶׁ֣ר יִבְחָ֔ר בְּחַ֧ג הַמַּצּ֛וֹת וּבְחַ֥ג הַשָּׁבֻע֖וֹת וּבְחַ֣ג הַסֻּכּ֑וֹת וְלֹ֧א יֵרָאֶ֛ה אֶת־פְּנֵ֥י יְהוָ֖ה רֵיקָֽם׃ (17) אִ֖ישׁ כְּמַתְּנַ֣ת יָד֑וֹ כְּבִרְכַּ֛ת יְהוָ֥ה אֱלֹהֶ֖יךָ אֲשֶׁ֥ר נָֽתַן־לָֽךְ׃ ס ס ס

(16) Dreimal im Jahre sollen deine Männlichen erscheinen vor dem Angesichte des Ewigen, deines Gottes, an dem Orte, den er erwählen wird, am Feste der ungesäuerten Kuchen und am Feste der Wochen und am Feste der Hütten; und man erscheine nicht leer vor dem Angesichte des Ewigen. (17) Ein Jeder nach der Gabe seiner Hand; nach dem Segen des Ewigen, deines Gottes, den er dir gibt.

שפטים

(18) שֹׁפְטִ֣ים וְשֹֽׁטְרִ֗ים תִּֽתֶּן־לְךָ֙ בְּכָל־שְׁעָרֶ֔יךָ אֲשֶׁ֨ר יְהוָ֧ה אֱלֹהֶ֛יךָ נֹתֵ֥ן לְךָ֖ לִשְׁבָטֶ֑יךָ וְשָׁפְט֥וּ אֶת־הָעָ֖ם מִשְׁפַּט־

(18) Richter und Aufseher sollst du dir setzen in allen deinen Thoren, die der Ewige, dein Gott, dir gibt, nach deinen Stämmen, und sie sollen das Volk richten

רש"י

טוּב הָאַחֲרוֹן לְשִׂמְחָה: (16) ולא יראה את פני ה' ריקם. אֶלָּא הָבֵא רְאִיָּה וְשַׁלְמֵי חֲגִיגָה: (17) איש כמתנת ידו. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אוֹכְלִין הַרְבֵּה וּנְכָסִים מְרֻבִּין, יָבִיא עוֹלוֹת מְרֻבּוֹת, וּשְׁלָמִים מְרֻבִּים (חגיגה):
חסלת פרשת ראה:

(18) שופטים ושוטרים. שׁוֹפְטִים, דַּיָּנִין הַפּוֹסְקִין אֶת הַדִּין: ושוטרים. הָרוֹדִין אֶת הָעָם אַחַר מִצְוָתָם, שֶׁמַּכִּין וְכוֹפְתִין בְּמַקֵּל וּבִרְצוּעָה, עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו אֶת דִּין הַשּׁוֹפֵט (סנהדרין ט"ז): בכל שעריך. בְּכָל עִיר וָעִיר (ת"כ): לשבטיך. מוּסָב עַל תִּתֶּן לְךָ: שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים תִּתֶּן לְךָ לִשְׁבָטֶיךָ, בְּכָל שְׁעָרֶיךָ

(16) ולא יראה את פני ה' ריקם Sondern bringe Gan- u. Freudenopfer. (17) איש כמתנת ידו Wer viele Tischgenossen und viel Einkommen hat, der soll auch viele Ganz- und Freudenopfer darbringen.

(18) שופטים Richter, welche Urtheile fällen. ושוטרים Gerichtsvollstrecker, welche das Volk, selbst mit Stock und Geißel zur Annahme des richterlichen Ausspruches zwingen. בכל שעריך In jeder Stadt. לשבטיך Bezieht sich auf תתן לך, und heißt: Richter und Vögte sollst du nach deinen Stämmen setzen in allen Thoren, welche der

צֶדֶק׃ (19) לֹא־תַטֶּה מִשְׁפָּט לֹא תַכִּיר פָּנִים וְלֹא־תִקַּח שֹׁחַד כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר עֵינֵי חֲכָמִים וִיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִם׃ (20) צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף לְמַעַן תִּחְיֶה וְיָרַשְׁתָּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

nach gerechtem Gericht. (19) Du sollst das Recht nicht beugen, du sollst kein Ansehen kennen, und keine Bestechung nehmen; denn die Bestechung blendet die Augen der Weisen und verdrehet die Worte der Gerechten. (20) Der Gerechtigkeit sollst du nachtrachten, damit du lebest und im Besitz behaltest das Land, das der Ewige, dein Gott,

רש"י

אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ: לשבטיך. מְלַמֵּד שֶׁמּוֹשִׁיבִין דַּיָּנִין לְכָל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט וּבְכָל עִיר וָעִיר: ושפטו את העם וגו'. מַנֵּה דַּיָּנִין מֻמְחִים וְצַדִּיקִים, לִשְׁפּוֹט צֶדֶק: (19) לא תטה משפט. כְּמַשְׁמָעוֹ: ולא תכיר פנים. אַף בִּשְׁעַת הַטְּעָנוֹת. אַזְהָרָה לַדַּיָּן שֶׁלֹּא יְהֵא רַךְ לָזֶה, וְקָשֶׁה לָזֶה, אֶחָד עוֹמֵד וְאֶחָד יוֹשֵׁב, לְפִי שֶׁכְּשֶׁרוֹאֶה שֶׁהַדַּיָּן מְכַבֵּד אֶת חֲבֵירוֹ מִסְתַּתְּמִין טַעֲנוֹתָיו, ולא תקח שחד. אֲפִילוּ לִשְׁפּוֹט צֶדֶק (ספרי): כי השוחד יעור. מִשֶּׁקִּבֵּל שׁוֹחַד מִמֶּנּוּ, אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יַטֶּה אֶת לִבּוֹ אֶצְלוֹ לַהֲפוֹךְ בִּזְכוּתוֹ (כתובות ק"ה): דברי צדיקים. דְּבָרִים הַמְצוּדָּקִים, מִשְׁפְּטֵי אֱמֶת: צדק צדק תרדוף. הֵלֵךְ אַחַר בֵּית דִּין יָפֶה (ספרי): למען תחיה וירשת. כְּדַאי הוּא מִנּוּי הַדַּיָּנִין הַכְּשֵׁרִים לְהַחֲיוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל וּלְהוֹשִׁיבָן עַל אַדְמָתָן (סנהדרין

Ewige, dein Gott, dir geben wird. לשבטיך bedeutet, daß man in jedem Stamme und in jeder Stadt Richter einsetze. ושפטו את העם Setze erprobte und gerechte Richter ein, damit sie nach Gerechtigkeit urtheilen. (19) לא תטה משפט Du sollst das Recht nicht beugen. לא תכיר פנים Auch während der Gegeneinsprachen soll der Richter darauf achten, nicht gegen die eine Partei schonend, mild, und gegen die andere wieder strenge sich zu zeigen, nicht der einen einen Sitz anbieten, während die andere steht; denn wenn der Eine sieht daß der Richter seinem Gegner Ehre bezeigt, wird er befangen und kann seine Rechtsbeweise nicht gehörig vorbringen. ולא תקח שוחד selbst um ein gerechtes Urtheil zu sprechen. כי השחד יעור Sobald er Bestechung angenommen hat, kann es unmöglich anders sein als daß er nicht dem Bestechenden geneigt sein und zu seinem Gunsten entscheiden sollte. דברי צדיקים Gerechtfertigte Aussprüche, wahrheitsgetreue Urtheile. (20) צדק צדק תרדוף Gehe zu einer bewährten Gerichtsbehörde. למען תחיה וירשת Das Verdienst, Richter einzusetzen, die ihres Amtes redlich walten, ist allein schon hinreichend, Israel zu erhalten und es in ihrem

נֹתֵ֥ן לָֽךְ׃ ס (21) לֹֽא־תִטַּ֥ע לְךָ֛ אֲשֵׁרָ֖ה כָּל־עֵ֑ץ אֵ֗צֶל מִזְבַּ֛ח יְהוָ֥ה אֱלֹהֶ֖יךָ אֲשֶׁ֥ר תַּעֲשֶׂה־לָּֽךְ׃ (22) וְלֹֽא־תָקִ֥ים לְךָ֖ מַצֵּבָ֑ה אֲשֶׁ֥ר שָׂנֵ֖א יְהוָ֥ה אֱלֹהֶֽיךָ׃ ס

יז (1) לֹא־תִזְבַּח֩ לַיהוָ֨ה אֱלֹהֶ֜יךָ שׁ֣וֹר וָשֶׂ֗ה אֲשֶׁ֨ר יִהְיֶ֥ה בוֹ֙ מ֔וּם כֹּ֖ל דָּבָ֣ר רָ֑ע כִּ֧י תוֹעֲבַ֛ת יְהוָ֥ה אֱלֹהֶ֖יךָ הֽוּא׃ ס (2) כִּֽי־יִמָּצֵ֤א בְקִרְבְּךָ֙

dir gibt. (21) Du sollst dir keine Astarte auffplanzen von irgend einem Holze, bei dem Altar des Ewigen, deines Gottes, den du dir machen wirst. (22) Und du sollst dir keine Bildsäule errichten, die der Ewige, dein Gott, hasset.

17. (1) Du sollst dem Ewigen, deinem Gott, nicht schlachten einen Ochsen oder ein Lamm, an dem ein Fehler, irgend etwas Böses ist; denn dies ist ein Gräuel des Ewigen deines Gottes. (2) Wenn gefunden wird in deiner Mitte,

רש״י

כ״ב): (21) לא תטע לך אשרה. לְחַיְּבוֹ עָלֶיהָ מִשְּׁעַת נְטִיעָתָהּ וַאֲפִלּוּ לֹא עֲבָדָהּ, עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה עַל נְטִיעָתָהּ: לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה׳ אלהיך. אַזְהָרָה לְנוֹטֵעַ אִילָן וּלְבוֹנֶה בַיִת בְּהַר הַבַּיִת: (22) ולא תקים לך מצבה. מַצֶּבֶת אֶבֶן אַחַת, לְהַקְרִיב עָלֶיהָ אֲפִלּוּ לַשָּׁמַיִם: אשר שנא. מִזְבַּח אֲבָנִים וּמִזְבַּח אֲדָמָה צִוָּה לַעֲשׂוֹת, וְאֶת זוֹ שָׂנֵא, כִּי חוֹק הָיְתָה לַכְּנַעֲנִיִּים, וְאַעַ״פִּ שֶׁהָיְתָה אֲהוּבָה לוֹ בִּימֵי הָאָבוֹת, עַכְשָׁיו שְׂנֵאָהּ, מֵאַחַר שֶׁעֲשָׂאוּהָ אֵלּוּ חֹק לַעֲ״אֱ:

יז (1) לא תזבח. כל דבר רע. אַזְהָרָה לִמְפַגֵּל בְּקָדָשִׁים עַל יְדֵי דִבּוּר רָע (ספרי). וְעוֹד נִדְרָשׁ

Erbgebiet zu bringen. (21) לא תטע לך אשרה Schon das Anpflanzen einer אש־ה d. i. eines Baumes beim Gotteshause ist strafbar, wenn dieser auch nicht angebetet wird. כל עץ אצל מזבח ה׳ Eine Warnung, das man auf dem Tempelberge weder einen Baum pflanzen, noch ein Haus bauen darf. (22) ולא תקים לך מצבה Verbietet, eine Standsäule aus einem Steine zu errichten, um darauf selbst zu Ehren Gottes zu opfern. אשר שנא Einen Altar aus Stein und Erde hat Gott zu machen befohlen; diese Standsäule haßt er, weil solches Gesetz der Kenaaniter war; und obgleich Gott in den Zeiten der Erzväter es wohlgefällig fand, so sind sie ihm jetzt verhaßt, weil es beim Götzendienst Völkersitte war.

17. (1) לא תזבח — כל דבר רע (1) Dies warnt, das Opfer durch entweihende Reden nicht untauglich, verwerflich zu machen.

בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ לַעֲבֹר בְּרִיתוֹ׃ (3) וַיֵּלֶךְ וַיַּעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחוּ לָהֶם וְלַשֶּׁמֶשׁ | אוֹ לַיָּרֵחַ אוֹ לְכָל־צְבָא הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִי׃ (4) וְהֻגַּד־לְךָ וְשָׁמָעְתָּ וְדָרַשְׁתָּ הֵיטֵב וְהִנֵּה אֱמֶת נָכוֹן הַדָּבָר נֶעֶשְׂתָה הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל׃ (5) וְהוֹצֵאתָ אֶת־הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת־הָאִשָּׁה הַהִוא אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת־הַדָּבָר הָרָע הַזֶּה אֶל־שְׁעָרֶיךָ אֶת־הָאִישׁ אוֹ אֶת־הָאִשָּׁה וּסְקַלְתָּם בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ׃ (6) עַל־פִּי | שְׁנַיִם

in einem deiner Thore, die der Ewige, dein Gott, dir gibt, ein Mann oder ein Weib, der da thut das Böse in den Augen des Ewigen, deines Gottes, daß er übertritt seinen Bund: (3) Und hingeht und dient andern Göttern, und wirft sich vor ihnen nieder, oder vor der Sonne, oder vor dem Monde, oder vor Etwas des ganzen Heeres des Himmels was ich nicht geboten habe; (4) Und es wird dir berichtet, und du hörst es, so forsche wohl nach, und siehe, ist es Wahrheit, die Sache ist gegründet, es ist dieser Gräuel geschehen in Jisrael: (5) So sollst du hinausführen denselben Mann oder dasselbe Weib, welche diese böse Sache gethan, zu deinen Thoren, den Mann oder das Weib und sie steinigen, daß sie sterben. (6) Auf die Aussage zweier Zeugen oder

רש״י

ב׳ [illegible] בִּשְׁחִיטַת קָדָשִׁים: (2) לעבור בריתו. אֲשֶׁר כָּרַת אִתְּכֶם שֶׁלֹּא לַעֲבוֹד אֱלִילִים: (3) אשר לא צויתי. לְעָבְדָם (מגילה ה׳): (4) נכון. מְכֻוָּן הָעֵדוּת: (5) והוצאת אל שעריך את האיש ההוא וגו׳. הַמְתַרְגֵּם „אֶל שְׁעָרֶיךָ“ לִתְרַע בֵּית דִּינָךְ, טוֹעֶה, שֶׁכֵּן שָׁנִינוּ „אֶל שְׁעָרֶיךָ“ זֶה שַׁעַר שֶׁעָבַד בּוֹ. אוֹ אֵינוֹ, אֶלָּא שַׁעַר שֶׁנִּדּוֹן בּוֹ, נֶאֱמַר שְׁעָרֶיךָ לְמַטָּה, וְנֶאֱמַר שְׁעָרֶיךָ לְמַעְלָה, מַה שְׁעָרֶיךָ הָאָמוּר לְמַעְלָה שַׁעַר שֶׁעָבַד בּוֹ, אַף שְׁעָרֶיךָ הָאָמוּר לְמַטָּה, שַׁעַר שֶׁעָבַד בּוֹ, וְתַרְגּוּמוֹ „לְקִירְוָךְ“: (6) שנים או שלשה.

Näheres im Talm. (Sebachim 36). (2) לעבור בריתו den er mit euch geschlossen, nämlich keine Götzen anzubeten. (3) אשר לא צויתי um sie abgöttisch zu verehren. (4) נכון Daß die Zeugenaussagen übereinstimmend sind. (5) והוצאת את האיש — אל שעריך Wer dieses אל שעריך „zum Thore des Gerichtshofes“ übersetzt, der irrt sich, indem es bedeutet, den Ort, wo er den Götzendienst verübte; ebenso ist auch hier der Sinn, Onk. übers. es daher לקירוך. (6) שנים או שלשה על פי שנים עדים או שלשה Wenn der Zeugenbeweis durch zwei

עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוּמַת הַמֵּת
לֹא יוּמַת עַל־פִּי עֵד אֶחָד׃ (7) יַד
הָעֵדִים תִּהְיֶה־בּוֹ בָרִאשֹׁנָה לַהֲמִיתוֹ
וְיַד כָּל־הָעָם בָּאַחֲרֹנָה וּבִעַרְתָּ הָרָע
מִקִּרְבֶּךָ׃ פ (8) כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ דָבָר
לַמִּשְׁפָּט בֵּין דָּם ׀ לְדָם בֵּין־דִּין לְדִין
וּבֵין נֶגַע לָנֶגַע דִּבְרֵי רִיבֹת בִּשְׁעָרֶיךָ
וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר

dreier Zeugen werde getödtet der Todesschuldige: nicht werde er getödtet auf die Aussage eines Zeugen. (7) Die Hand der Zeugen sei an ihm zuerst, ihn zu tödten, und die Hand des ganzen Volkes nachher; und so schaffe das Böse aus deiner Mitte. (8) Wenn dir eine Sache zu schwierig ist fürs Gericht, zwischen Blut und Blut, zwischen Rechtssache und Rechtssache, oder zwischen Beschädigung und Beschädigunng, in allerlei Streitsachen in deinen Thoren: so mache dich auf, ünd gehe hinauf an den Ort, den der Ewige, dein

רש״י

אִם מִתְקַיֶּמֶת עֵדוּת בִּשְׁנַיִם, לָמָּה פָּרַט לְךָ בִּשְׁלֹשָׁה? לְהַקִּישׁ שְׁלֹשָׁה לִשְׁנַיִם, מַה שְּׁנַיִם עֵדוּת אַחַת, אַף שְׁלֹשָׁה עֵדוּת אַחַת, וְאֵין נַעֲשִׂין זוֹמְמִין, עַד שֶׁיּוּזַמּוּ כֻּלָּם (מכות ד׳): (8) כי יפלא. כָּל הַפְלָאָה לָשׁוֹן הַבְדָּלָה וּפְרִישָׁה, שֶׁהַדָּבָר נִבְדָּל וּמְכוּסֶּה מִמְּךָ: בין דם לדם. בֵּין דַּם טָמֵא לְדַם טָהוֹר (ספרי סנהדרין ס״ד): בין דין לדין. בֵּין דִּין זַכַּאי לְדִין חַיָּב: בין נגע לנגע. בֵּין נֶגַע טָמֵא לְנֶגַע טָהוֹר: דברי ריבות. שֶׁיִּהְיוּ חַכְמֵי הָעִיר חוֹלְקִים בַּדָּבָר: זֶה מְטַמֵּא, וְזֶה מְטַהֵר, זֶה מְחַיֵּב, וְזֶה מְזַכֶּה: וקמת ועלית. מְלַמֵּד,

als geschlossen betrachtet wird, wozu wird שלשה besonders angeführt? Um zwei Zeugen mit dreien ganz gleich zu stellen; so wie erstere gelten auch die letzteren für eine einzige Zeugenschaft, und diese wie jene werden nicht eher als falsche Zeugen erklärt, und zu der, einem Andern zugedachten Strafe nicht eher verurtheilt (עדים זוממים), als bis alle der falschen Zeugenschaft überführt sind. (8) כי יפלא Das Wort פלא bedeutet ausscheiden, absondern, d. h. die Sache liegt dir fern, verhüllt. בין דם לדם Zwischen unreinem und reinem Blute. בין דין לדין Zwischen Schuldspruch und Freispruch. ובין נגע לנגע Zwischen einem unreinen und reinem Aussatze. דברי ריבות Wenn Gesetzeskundige einer Stadt über eine Sache getheilter Meinung sind, der eine erklärt den Gegenstand für unrein, der andere dagegen für rein; oder, der eine findet Jemanden schuldig, der andere unschuldig, וקמת ועלית dies beweist, daß der heil. Tempel höher

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ׃ (9) וּבָאתָ אֶל־הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל־הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם וְדָרַשְׁתָּ וְהִגִּידוּ לְךָ אֵת דְּבַר הַמִּשְׁפָּט׃ (10) וְעָשִׂיתָ עַל־פִּי הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ מִן־הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה וְשָׁמַרְתָּ לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יוֹרוּךָ׃ (11) עַל־פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ וְעַל־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר־יֹאמְרוּ לְךָ תַּעֲשֶׂה לֹא תָסוּר מִן־הַדָּבָר אֲשֶׁר־יַגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל׃ (12) וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה בְזָדוֹן לְבִלְתִּי שְׁמֹעַ אֶל־הַכֹּהֵן הָעֹמֵד לְשָׁרֶת שָׁם אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אוֹ אֶל־הַשֹּׁפֵט וּמֵת הָאִישׁ הַהוּא וּבִעַרְתָּ הָרָע מִיִּשְׂרָאֵל׃

Gott, erwählen wird. (9) Und gehe zu den Priestern, den Lewijim, oder zu dem Richter, welcher sein wird in derselben Zeit; und befrage sie, und sie werden dir verkünden den Spruch des Rechts. (10) Und du sollst thun nach dem Spruche, den sie dir verkünden von demselben Orte, den der Ewige erwählen wird, und beobachte zu thun, ganz so, wie sie dich unterweisen. (11) Nach der Weisung, womit sie dich unterweisen, und nach dem Rechte, das sie dir sagen, sollst du thun; du sollst nicht abweichen von dem Spruche, den sie dir verkünden, rechts oder links. (12) Der Mann, aber, der es im Frevel thut, daß er nicht höret auf den Priester, der da stehet, um daselbst den Dienst zu verrichten vor dem Ewigen, deinem Gotte, oder auf den Richter, derselbe Mann soll sterben; und so schaffe das Böse aus Jisrael.

רש״י

שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ גָּבוֹהַּ מִכָּל הַמְּקוֹמוֹת (סנהדרין פ״ז): (9) הכהנים הלוים. הַכֹּהֲנִים שֶׁיָּצְאוּ מִשֵּׁבֶט לֵוִי: ואל השופט אשר יהיה בימים ההם. וַאֲפִלּוּ אֵינוֹ כִּשְׁאָר שׁוֹפְטִים שֶׁהָיוּ לְפָנָיו, אַתָּה צָרִיךְ לִשְׁמוֹעַ לוֹ, אֵין לְךָ אֶלָּא שׁוֹפֵט שֶׁבְּיָמֶיךָ (ספרי): (11) ימין ושמאל. אֲפִלּוּ אוֹמֵר לְךָ עַל יָמִין שֶׁהוּא שְׂמֹאל, וְעַל

war, als alle andere Örtlichkeiten. (9) הכהנים הלוים Die Priester aus dem Stamme Lewi's. השופט אשר יהיה בימים ההם Selbst wenn er das nicht wäre, was die frühern Richter waren, so mußt du ihm dennoch gehorchen; du mußt den zur Zeit amtirenden Richter anerkennen. (11) ימין ושמאל Selbst wenn er dir sagt, daß rechts — links sei, oder umgekehrt.

(13) וְכָל־הָעָם יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ וְלֹא יְזִידוּן עוֹד׃ ס שני (14) כִּי־תָבֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ וִירִשְׁתָּהּ וְיָשַׁבְתָּה בָּהּ וְאָמַרְתָּ אָשִׂימָה עָלַי מֶלֶךְ כְּכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתָי׃ (15) שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקֶּרֶב אַחֶיךָ תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא־אָחִיךָ הוּא׃ (16) רַק לֹא־יַרְבֶּה־לּוֹ סוּסִים וְלֹא־יָשִׁיב אֶת־הָעָם מִצְרַיְמָה לְמַעַן הַרְבּוֹת סוּס וַיהוָה אָמַר לָכֶם לֹא

(13) Daß das ganze Volk es höre und sich fürchte, und nicht ferner freyle. (14) Wenn du kommst in das Land, das der Ewige, dein Gott, dir gibt, und nimmst es ein und wohnest darin, und du sprichst: Ich will einen König setzen über mich, wie alle die Völker, die rings um mich sind: (15) So setze einen König über dich, den der Ewige, dein Gott, erwählen wird; aus der Mitte deiner Brüder sollst du einen König über dich setzen; du kannst nicht über dich setzen einen Ausländer, der nicht dein Bruder ist. (16) Nur soll er sich nicht viele Pferde halten, und nicht das Volk zurückführen nach Mizrajim, um viele Pferde zu haben: da der Ewige euch gesagt hat: Ihr sollt

רש״י

שְׂמֹאל שֶׁהוּא יָמִין, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁאוֹמֵר לְךָ עַל יָמִין יָמִין, וְעַל שְׂמֹאל שְׂמֹאל (סנהדרין כ״ט): (13) וכל העם ישמעו. מִכָּאן שֶׁמַּמְתִּינִין לוֹ עַד הָרֶגֶל וּמְמִיתִין אוֹתוֹ בָּרֶגֶל (ספרי): (16) לא ירבה לו סוסים. אֶלָּא כְּדֵי מֶרְכַּבְתּוֹ (סנהדרין כ״א) שֶׁלֹּא יָשִׁיב אֶת הָעָם מִצְרַיְמָה, שֶׁהַסּוּסִים בָּאִים מִשָּׁם, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר בִּשְׁלֹמֹה: וַתַּעֲלֶה וַתֵּצֵא מֶרְכָּבָה מִמִּצְרַיִם בְּשֵׁשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף וְסוּס

geschweige denn, daß du ihm gehorchen mußt, wenn er sagt, was in der That recht und unrecht ist. (13) וכל העם ישמעו Das Gesammtvolk soll es hören; hieraus folgt, daß man mit der Vollziehung eines Todesurtheils bis nach einem der (bevorstehenden) hohen Feiertage warten muß. (16) לא ירבה לו סוסים Nur so viel, als er zu seinem Gespanne braucht, damit er das Volk nicht veranlasse, nach Egypten, von wo man die Pferde liefert, reisen zu müssen, so wie es (Kön. 1, 10, 29) heißt: Es kam ein Gespann aus Egypten hinauf um

תֹּסִפוּן לָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה עוֹד׃ (17) וְלֹא יַרְבֶּה־לּוֹ נָשִׁים וְלֹא יָסוּר לְבָבוֹ וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יַרְבֶּה־לּוֹ מְאֹד׃ (18) וְהָיָה כְשִׁבְתּוֹ עַל כִּסֵּא מַמְלַכְתּוֹ וְכָתַב לוֹ אֶת־מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל־סֵפֶר מִלִּפְנֵי הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם׃ (19) וְהָיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בוֹ כָּל־יְמֵי חַיָּיו לְמַעַן יִלְמַד לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהָיו לִשְׁמֹר אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֶת־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לַעֲשֹׂתָם׃

nicht ferner wieder zurückkehren auf diesem Wege. (17) Und er soll sich nicht viele Weiber nehmen, daß nicht sein Herz abweiche, und Silber und Gold soll er sich nicht sehr viel sammeln. (18) Und es geschehe, wenn er sitzt auf dem Throne seines Königreiches, so soll er sich schreiben die Abschrift dieser Weisung auf ein Buch aus dem, das vor den Priestern, den Lewijim ist. (19) Und die soll er bei sich haben, und darin lesen alle Tage seines Lebens, damit er lerne, den Ewigen, seinen Gott zu ehrfürchten, zu beobachten alle Worte dieser Weisung und diese Gesetze, um sie auszuüben.

רש״י

בַּחֲמִשִּׁים וּמֵאָה (מלכים א׳ י׳): (17) ולא ירבה לו נשים. אֶלָּא י״ח שֶׁמָּצִינוּ שֶׁהָיוּ לוֹ לְדָוִד שֵׁשׁ נָשִׁים וְנֶאֱמַר לוֹ „וְאִם מְעַט, וְאוֹסִפָה לְךָ כָּהֵנָּה וְכָהֵנָּה" (שמואל ב׳ י״ב): וכסף וזהב לא ירבה לו מאד. אֶלָּא כְּדֵי לִיתֵּן לְאַכְסַנְיָא (ס״א לאספניא) (סנהדרין כ״א): (18) והיה כשבתו. אִם עָשָׂה כֵּן, כְּדַאי הוּא שֶׁתִּתְקַיֵּם מַלְכוּתוֹ: את משנה התורה. שְׁתֵּי סִפְרֵי תוֹרָה, אַחַת שֶׁהִיא מֻנַּחַת בְּבֵית גְּנָזָיו, וְאַחַת שֶׁנִּכְנֶסֶת וְיוֹצֵאת עִמּוֹ (סנהדרין שם). וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם „פַּתְשֶׁגֶן" פַּתַר „מִשְׁנֶה" לְשׁוֹן שִׁנּוּן וְדִבּוּר: (19) דברי התורה.

sechshundert Silberstücke, und ein Roß um 150 שקל. (17) ולא ירבה לו נשים Höchstens achtzehn, denn wir finden, daß Dawid sechs Frauen hatte, und Gott ließ ihm (Sam. 2, 12, 8) sagen: Und wenn dies zu wenig, so will ich dir noch zweimal so viel hinzugeben. וכסף וזהב לא ירבה ... Sondern nur so viel, als er braucht die Staatsbedürfnisse zu decken. (18) והיה כשבתו Wenn er dies befolgt, dann wird seine Regierung dauernd bleiben. משנה התורה Zwei ספרי תורות, eine soll in seiner Schatzkammer liegen, und eine soll ihm zum steten Gebrauche bei Hause und auf Reisen dienen. Onk. übersetzt משנה mit פתשגן eine Abschrift der Lehre, daher משנה von שנן wiederholen. (19) דברי התורה heißt alle Worte

(20) לְבִלְתִּי רוּם־לְבָבוֹ מֵאֶחָיו וּלְבִלְתִּי סוּר מִן־הַמִּצְוָה יָמִין וּשְׂמֹאול לְמַעַן יַאֲרִיךְ יָמִים עַל־מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבָנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל׃ ס שלישי

(29) Daß sein Herz sich nicht erhebe über seine Brüder, und daß er nicht abweiche von dem Gebote, rechts oder links; damit er lange lebe bei seinem Königreiche, er und seine Söhne in der Mitte Israels.

יח (1) לֹא־יִהְיֶה לַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כָּל־שֵׁבֶט לֵוִי חֵלֶק וְנַחֲלָה עִם־

18. (1) Es werde nicht den Priestern, den Lewijim, dem ganzen Stamm Lewi, Antheil und Besitzung mit

רש"י

כְּמַשְׁמָעוֹ: (20) לבלתי סור מן המצוה. אֲפִי' מִצְוָה קַלָּה שֶׁל נָבִיא: למען יאריך ימים. מִכְּלָל הֵן אַתָּה שׁוֹמֵעַ לָאו, וְכֵן מָצִינוּ בְּשָׁאוּל, שֶׁאָמַר לוֹ שְׁמוּאֵל „שִׁבְעַת יָמִים תּוֹחִיל עַד בּוֹאִי אֵלֶיךָ לְהַעֲלוֹת עוֹלוֹת" (שמואל א' י') וּכְתִיב „וַיּוֹחֶל שִׁבְעַת יָמִים" (שמואל א' י"ג) וְלֹא שָׁמַר הַבְטָחָתוֹ לִשְׁמוֹר כָּל הַיּוֹם, וְלֹא הִסְפִּיק לְהַעֲלוֹת הָעוֹלָה, עַד שֶׁבָּא שְׁמוּאֵל וְאָמַר לוֹ „נִסְכַּלְתָּ לֹא שָׁמַרְתָּ וגו' וְעַתָּה מַמְלַכְתְּךָ לֹא תָקוּם" (שם) הָא לָמַדְתָּ, שֶׁבִּשְׁבִיל מִצְוָה קַלָּה שֶׁל נָבִיא נֶעֱנַשׁ: הוא ובניו. מַגִּיד, שֶׁאִם בְּנוֹ הָגוּן לְמַלְכוּת, הוּא קוֹדֵם לְכָל אָדָם (הוריות י"א, כריתות ה'):

יח (1) כל שבט לוי. בֵּין תְּמִימִין, בֵּין בַּעֲלֵי מוּמִין: חלק. בַּבִּיזָּה: ונחלה. בָּאָרֶץ: אשי ה'.

der Thora. (20) ולבלתי סור מן המצוה Du sollst nicht weichen — selbst von dem kleinsten Befehle eines Profeten. למען יאריך ימים Aus dem Positiven ergibt sich das Negative; so finden wir bei Saul (Sam. 1, 10, 8) dem Samuel auftrug: Sieben Tage sollst du warten, bis ich zu dir komme, um Ganzopfer zu schlachten. Dann heißt es (das. 1, 13, 8) er wartete bis zum siebenten Tage, aber Samuel kam nicht nach Gilgal, Saul wartete nicht den ganzen Tag und brachte das Ganzopfer dar; da kam Samuel und sagte: Du hast thöricht gehandelt! du hast nicht beobachtet das Wort Gottes, nun aber wird deine Herrschaft nicht bestehen! Dies belehrt uns, daß er wegen der Außerachtlassung dieses kleinen Gebotes des Profeten gestraft wurde. הוא ובניו Hieraus folgt, daß wenn sein Sohn zum Regieren fähig ist, er jedem Andern vorzuziehen sei.

18. (1) כל שבט לוי Ob sie ohne oder mit Leibesfehler sind. חלק an der Beute. ונחלה im Lande. אשי ה' die geweihten Opfer des

Jisrael: die Feueropfer des Ewigen und seine Besitzung sollen sie genießen. (2) Aber unter seinen Brüdern soll ihm keine Besitzung werden: der Ewige ist seine Besitzung, so wie er ihm verheißen.

יִשְׂרָאֵל אִשֵּׁי יְהוָה וְנַחֲלָתוֹ יֹאכֵלוּן׃ (2) וְנַחֲלָה לֹא־יִהְיֶה־לּוֹ בְּקֶרֶב אֶחָיו יְהוָה הוּא נַחֲלָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לוֹ׃ ס

רש"י

Heiligthums. ונחלתו Alles was innerhalb und außerhalb des Tempels geheiligt wird; wirklichen Besitz aber soll er unter seine Brüdern nicht haben. Nach Sifri bedeutet ונחלה לא יהיה לו ein Erbbesitz der Verwandten (d. i. von den Stammverwandten Edom, Moab und Amon). (2) בקרב אחיו D. i. das Erbe der fünf Völkerschaften, doch weiß ich nicht, was dies bedeuten soll? Ich denke, das Land Kenaan, jenseits des Jarden heißt das Land der fünf Völker, das von Sichon und Og heißt das Land der zwei Völker, nämlich des Emori u. des Kenaani; das Erbe der Verwandten ist: Keni, Kenisi und Kadmoni. So der Sifri im Abschnitte der Priestergeschenke (M. 4, 18), dasselbe wird auch von R. Kalonimos im Namen der Sifri mitgetheilt. ונחלה לא יהיה לו D. i. das Erbtheil der fünf Stämme. בקרב אחיו Das Erbe der sieben Stämme; weil Mosche und Jehoschua nur an fünf Stämme Erbbesitz gegeben, denn Mosche vertheilte an Rëuben, Gad und an den halben Stamm Menasche; Jehoschua an Jehuda und Efrajim und den andern halben Stamm Menasche, die übrigen Stämme nahmen nach dem Tode Jehoschua's ihren Besitz selbstständig ein, deshalb wird der Besitz der fünf und der sieben Stämme einzeln angeführt. כאשר דבר לו In ihrem Lande sollst du

אשי הקדש (ס"א קדשי הקדשים): ונחלתו. אלו קדשי הגבול, תרומות ומעשרות, אבל נחלה גמורה לא יהיה לו בקרב אחיו. ובספרי דרשו: ונחלה לא יהיה לו, זו נחלת שאר: (2) בקרב אחיו. זו נחלת חמשה, ואיני יודע מה היא. ונ"ל שארץ כנען שמעבר הירדן ואילך נקראת ארץ חמשה עממין, ושל סיחון ועוג שני עממין, אמורי וכנעני ונחלת שאר, לרבות הקיני וקניזי וקדמוני. וכן דרשו בפרשת מתנות, שנאמרו לאהרן „על כן לא היה ללוי" וגו' (דברים י') להזהיר על קיני וקניזי וקדמוני. שוב נמצא בדברי רבי קלונימוס הכי גרסינן בספרי: ונחלה לא יהיה לו. אלו נחלת חמשה: בקרב אחיו. אלו נחלת שבעה. נחלת חמשה שבטים, ונחלת שבעה שבטים. ומתוך שמשה ויהושע לא חלקו נחלה אלא לחמשה שבטים בלבד; שכן משה הנחיל לראובן וגד וחצי שבט מנשה, ויהושע הנחיל ליהודה ואפרים ולחצי שבט מנשה, ושבעה האחרים נטלו מאליהן אחרי מות יהושע. מתוך כך הזכיר חמשה לבד ושבעה לבד: כאשר דבר לו. „בארצם לא תנחל, אני חלקך"

(3) וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים מֵאֵת הָעָם מֵאֵת זֹבְחֵי הַזֶּבַח אִם־שׁוֹר אִם־שֶׂה וְנָתַן לַכֹּהֵן הַזְּרֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה׃ (4) רֵאשִׁית דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן־לוֹ׃ (5) כִּי בוֹ

(3) Und dies sei die Gebühr der Priester von dem Volke, von denen die Etwas schlachten, es sei Ochse oder Lamm; man gebe (davon) dem Priester den Bug und die Kinnbacken und den Magen. (4) Die Erstlinge deines Getreides, deines Mostes und deines Öles, und die Erstlinge von der Schur deines Kleinviehes sollst du ihm geben. (5) Denn ihn hat

רש״י

(במדבר י״ח)׃ (3) מאת העם. וְלֹא מֵאֵת הַכֹּהֲנִים׃ אם שור אם שה. פְּרַט לְחַיָּה׃ הזרוע. מִן הַפֶּרֶק שֶׁל אַרְכּוּבָה עַד כַּף שֶׁל יָד שֶׁקּוֹרִין אשפל״רון׃ הלחיים. עִם הַלָּשׁוֹן (חולין קל״ג) דּוֹרְשֵׁי רְשׁוּמוֹת הָיוּ אוֹמְרִים: זְרוֹעַ תַּחַת יָד, שֶׁנֶּאֱמַר „וַיִּקַּח רוֹמַח בְּיָדוֹ" (במדבר כ״ה)׃ לחיים. תַּחַת תְּפִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר „וַיַּעֲמֹד פִּנְחָס וַיְפַלֵּל" (תהלים ק״ו)׃ והקבה. תַּחַת הָאִשָּׁה „אֶל קֳבָתָהּ" (במדבר כ״ה)׃ (4) ראשית דגנך, זוּ תְּרוּמָה, וְלֹא פֵּירֵשׁ בָּהּ שִׁיעוּר, אֲבָל רַבּוֹתֵינוּ נָתְנוּ בָהּ שִׁיעוּר: עַיִן יָפָה, אֶחָד מֵאַרְבָּעִים, עַיִן רָעָה, אֶחָד מִשִּׁשִּׁים, בֵּינוֹנִית אֶחָד מֵחֲמִשִּׁים, וְסָמְכוּ עַל הַמִּקְרָא, שֶׁלֹּא לִפְחוֹת מֵאֶחָד מִשִּׁשִּׁים, שֶׁנֶּאֱמַר „וְשִׁשִּׁיתֶם אֶת הָאֵיפָה מֵחוֹמֶר הַשְּׂעוֹרִים" (יחזקאל מ״ה) שִׁשִּׁית הָאֵיפָה, חֲצִי סְאָה. כְּשֶׁאַתָּה נוֹתֵן חֲצִי סְאָה לַכּוֹר, הֲרֵי אֶחָד מִשִּׁשִּׁים, שֶׁהַכּוֹר שְׁלֹשִׁים סְאִין׃ וראשית גז צאנך. כְּשֶׁאַתָּה גוֹזֵז צֹאנְךָ בְּכָל שָׁנָה, תֵּן מִמֶּנָּה רֵאשִׁית

nichts besitzen, ich (Gott) bin dein Erbtheil (M. 4, 18, 20). (3) מאת העם Aber nicht von den Priestern. אם שור אם שה Wild bleibt ausgeschlossen. הזרוע Von dem Knöchel bis zum Schulterstück. הלחיים Vom Kinnbacken sammt der Zunge. Die Schriftausleger bemerken: Das Schulterstück (bekommt der Kohen) als Lohn für die thatkräftige Hand, denn er (Pinechas) nahm eine Lanze in seine **H a n d**. Die **K i n n b a c k e n**, für das **G e b e t**, denn: „Pinechas stand und betete", und den **M a g e n**, weil Pinechas jener unzüchtigen Frau den Leib durchstach, (4) ראשית דגנך D. i. die Hebe es ist kein Maß vorgeschrieben. Unsere Lehrer haben jedoch (Talm. Terumot Abschn. 4) das Folgende festgesetzt: Ein Freigebiger entrichtet eins von vierzig, ein Engherziger eins von sechzig, die Mittelklasse, eins von 50; sie entnahmen diese Verordnung aus (Ezech. 45, 13): וששיתם האיפה Die Hebe, die ihr geben sollt: ein **s e c h s t e l** Efa von einem Chomer Weizen. Ein **s e c h s t e l** Efa gibt einen halben Saah, denn ein Efa ist drei Sain, und ein **K o r** enthält 30 Sain, daher kommt auf 30 Sain eine halbe Saah, was den 60. Theil beträgt. וראשית גז צאנך Die

der Ewige, dein Gott, aus allen deinen Stämmen erwählt, dazustehen, den Dienst zu verrichten im Namen des Ewigen, er und seine Söhne, alle Zeiten. (6) Und wenn ein Lewi kommt aus einem deiner Thore, aus ganz Jisrael, woselbst er sich aufhält, und geht nach aller Lust seiner Seele an den Ort, den der Ewige erwählen wird. (7) Und verrichtet den Dienst im Namen des Ewigen, seines Gottes, wie alle seine Brüder,

בָּחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִכָּל־שְׁבָטֶיךָ לַעֲמֹד
לְשָׁרֵת בְּשֵׁם־יְהוָה הוּא וּבָנָיו כָּל־
הַיָּמִים׃ ס רביעי (6) וְכִי־יָבֹא הַלֵּוִי
מֵאַחַד שְׁעָרֶיךָ מִכָּל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־
הוּא גָּר שָׁם וּבָא בְּכָל־אַוַּת נַפְשׁוֹ
אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה׃ (7)
וְשֵׁרֵת בְּשֵׁם יְהוָה אֱלֹהָיו כְּכָל־אֶחָיו

רש״י

לַכֹּהֵן, וְלֹא פֵּירֵשׁ בָּהּ שִׁיעוּר, וְרַבּוֹתֵינוּ נָתְנוּ בָהּ שִׁיעוּר, אֶחָד מִשִּׁשִּׁים. וְכַמָּה צֹאן חַיָּיבוֹת בְּרֵאשִׁית הַגֵּז? חָמֵשׁ רְחֵלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר „וְחָמֵשׁ צֹאן עֲשׂוּיוֹת“ (שמואל א׳ כ״ה) רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר רֵאשִׁית, הַגֵּז, שְׁתַּיִם, גֵּז, צֹאנְךָ, אַרְבָּעָה, „תִּתֶּן לוֹ“ הֲרֵי חֲמִשָּׁה (מס׳ חולין קל״ו): לעמוד לשרת. מִכָּאן שֶׁאֵין שֵׁירוּת אֶלָּא מְעוּמָּד: (6) וכי יבא הלוי. יָכוֹל בְּבֶן לֵוִי וַדַּאי הַכָּתוּב מְדַבֵּר, תַּלְמוּד לוֹמַר „וְשֵׁרֵת“ יָצְאוּ לְוִיִּם שֶׁאֵין רְאוּיִין לְשֵׁירוּת: (ספרי): ובא בכל אות נפשו. (7) ושרת. לִמֵּד עַל הַכֹּהֵן, שֶׁבָּא וּמַקְרִיב קָרְבְּנוֹת נִדְבָתוֹ אוֹ חוֹבָתוֹ וַאֲפִי׳ בְּמִשְׁמָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ: ד״אַ, עוֹד לִמֵּד עַל הַכֹּהֲנִים הַבָּאִים לָרֶגֶל, שֶׁמַּקְרִיבִין

Erstlinge von der Schur deiner Schafe, wenn du jährlich deine Schafe scheerest, so gib davon die Erstlinge dem Priester, es ist dafür kein Maß beschränkt, die Gelehrten haben eins von 60 festgesetzt, von fünf Schafen an beginnt die Pflicht der Erstlinge der Schur, denn es heißt (Sam. 24, 18): חמש צאנות עשויות d. i. fünf Schafe, welche Beschäftigung geben (חולין קל״ו) .שמעשות את בעליהן — R. Akiba erklärte: ראשית גז sind zwei, צאנך sind auch zwei, und תתן לו ist eins, geben zusammen f ü n f. (5) לעמד לשרת Hieraus folgt, daß alle religiöse Funktionen stehend geschehen müssen. (6) וכי יבוא הלוי Daß man nicht meine, es sei von jedem aus dem Stamme Lewi Gebornen die Rede, so heißt es: ושרת der den Dienst versieht, die Lewiten sind daher nicht gemeint, denn diese sind nicht berufen, Opferdienst zu leisten, sondern man versteht darunter Priester. ובא בכל אות נפשו (7) ושרת Dieses lehrt, daß ein Priester seine freiwilligen oder schuldigen Opfer auch dann darbringen könne, selbst wenn auch die Reihe des Opferdienstes nicht an ihm ist. Oder es lehrt, daß Priester, welche zu den hohen Festen nach Jerusalem kommen, mit der diensthuenden Ab-

הלוים העמדים שם לפני יהוה: (8) חלק כחלק יאכלו לבד ממכריו על־האבות: ס (9) כי אתה בא אל־הארץ אשר־יהוה אלהיך נתן לך לא־תלמד לעשות כתועבת הגוים ההם: (10) לא־ימצא בך

die Lewijim, die daselbst stehen vor dem Ewigen: (8) So sollen sie zu gleichen Theilen genießen; außer dem, was er verkauft von den Vätern. (9) Wenn du kommst in das Land, das der Ewige, dein Gott, dir gibt, so lerne nicht thun nach den Gräueln jener Völker. (10) Es werde nicht gefunden unter dir

רש״י

במשמר ועובדין בקרבנות הבאות מחמת הרגל, כגון מוספי הרגל, ואף על פי שאין המשמר שלהם: (8) חלק כחלק יאכלו. מלמד שחולקין בעורות ובבשר שעירי חטאות. יכול, אף בדברים הבאים שלא מחמת הרגל, כגון תמידין ומוספי שבת ונדרים ונדבות, ת״ל ״לבד ממכריו על האבות״, חוץ ממה שמכרו האבות בימי דוד ושמואל שנקבעו המשמרות ומכרו זה לזה, טול אתה שבתך ואני אטול שבתי: (9) לא תלמד לעשות. אבל אתה למד להבין ולהורות, (סנהדרין ס״ח), כלומר להבין מעשיהם כמה הם מקולקלים. ולהורות לבניך: לא תעשה כך וכך שזה הוא חוק הנכרים: (10) מעביר בנו ובתו

theilung jene Opfer darbringen können, welche für diese Feste bestimmt sind, wie z. B. Mußaf-Opfer, selbst wenn diese Priester nicht zu der an dieser Reihe befindlichen Abtheilung gehören. (8) חלק כחלק יאכלו: Lehrt, daß sie die Felle und das Fleisch der Sündenböcke unter sich theilen müssen. Nun könnte man glauben, daß dies auch bei Opfern der Fall sei, die nicht blos wegen der Festtage dargebracht werden, z. B. bei den täglichen- oder Mußaf-Opfern für Sabbath, bei Gelübden und freiwilligen Gaben, daher heißt es: לבד ממכריו על האבות außer den Einkünften vom Hause aus, d. i. in den Tagen Dawids und Samuels, (s. Talm. Taanit 27), nach welchen die Dienstabtheilungen von den Familienvätern eingesetzt und gegenseitig veräußert wurden, und jeder in der ihm zugetheilten Woche den Dienst zu versehen hatte; bei diesen also haben sie keinen Antheil. (9) לא תלמד לעשות Wohl aber mögest du durch ihre Führung dich belehren und warnen lassen, um zu betrachten, wie sittenverderbend ihre Handlungen doch sind, um ihnen nicht nachzuahmen, weil diese Götzendiener sind.

מַעֲבִיר בְּנוֹ־וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ קֹסֵם קְסָמִים מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ וּמְכַשֵּׁף׃ (11) וְחֹבֵר חָבֶר וְשֹׁאֵל אוֹב וְיִדְּעֹנִי וְדֹרֵשׁ אֶל־הַמֵּתִים׃ (12) כִּי־תוֹעֲבַת יְהוָה כָּל־

der seinen Sohn oder seine Tochter durch Feuer führt, der Wahrsagerei treibt, ein Wolkendeuter oder ein Schlangendeuter oder ein Zauberer. (11) Oder ein Thierbanner, oder ein Todtenbeschwörer, oder ein Weissager, oder ein Todtenbefrager. (12) Denn ein Gräuel des Ewigen ist Jeder,

רש״י

באש. הִיא עֲבוֹדַת הַמּוֹלֶךְ, עוֹשֶׂה מְדוּרוֹת אֵשׁ מִכָּאן וּמִכָּאן, וּמַעֲבִיר בֵּין שְׁתֵּיהֶם: קוסם קסמים. אֵי זֶהוּ קוֹסֵם? הָאוֹחֵז אֶת מַקְלוֹ וְאוֹמֵר: אִם אֵלֵךְ, אִם לֹא אֵלֵךְ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: „עַמִּי בְּעֵצוֹ יִשְׁאַל וּמַקְלוֹ יַגִּיד לוֹ, (הושע ד׳): מעונן. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵלּוּ נוֹתְנֵי עוֹנוֹת, שֶׁאוֹמְרִים עוֹנָה פְּלוֹנִית יָפָה לְהַתְחִיל, וַחֲכָ״א: אֵלּוּ אוֹחֲזֵי הָעֵינַיִם (סנהדרין ס״ה): מנחש. פִּתּוֹ נָפְלָה מִפִּיו, צְבִי הִפְסִיקוֹ בַּדֶּרֶךְ, מַקְלוֹ נָפַל מִיָּדוֹ (ספרי): (11) וחובר חבר. שֶׁמְּצָרֵף נְחָשִׁים, אוֹ עַקְרַבִּים, אוֹ שְׁאָר חַיּוֹת לְמָקוֹם אֶחָד: ושאל אוב. זֶה מְכַשְּׁפוּת שֶׁשְּׁמוֹ פִּיתוֹם וּמְדַבֵּר מִשֶּׁחְיוֹ וּמַעֲלֶה אֶת הַמֵּת בְּבֵית הַשֶּׁחִי שֶׁלּוֹ: וידעוני. מַכְנִיס עֶצֶם חַיָּה, שֶׁשְּׁמָהּ יָדוּעַ, לְתוֹךְ פִּיו, וּמְדַבֵּר הָעֶצֶם ע״י מְכַשְּׁפוּת: דורש אל המתים. כְּגוֹן, הַמַּעֲלֶה בִּזְכוּרוֹ וְהַנִּשְׁאָל

10) מעביר בנו ובתו באש Auf diese Weise wird der Götzen Moloch angebetet; man errichtete nämlich zwei Scheiterhaufen und ließ die ihm geweihten Personen durch das Feuer von beiden Seiten durchgehen. קוסם קסמים Was heißt קוסם? Wer z. B. seinen Stock zur Hand nimmt und denselben befragt: Soll ich da oder dorthin gehen? so wie es (Hoschea 4, 12) sagt: Mein Volk befragt sein Holz, und sein Stab soll es ihm verkünden. מעונן Wolkenbefrager. R. Akiba bemerkt, das sind Zeitenwähler, welche gewisse Zeitabschnitte angeben, die zu einer Unternehmung glückverheißend sind; andere Gelehrten aber glauben, das sind Leute, die allerlei Blendwerke machen. ומנחש Der gewisse Geschehnisse deutet: wem z. B. das Brod aus dem Munde fiel, ein Reh ihm in den Weg gerannt, sein Stab ihm aus den Händen gefallen u. dgl. m. (11) וחובר חבר Thierbeschwörer, Einer, der Schlangen, Eidexen oder andere Thiere auf einen Platz versammelt. ושואל אוב Diese Zauberei heißt פיתום, Python, die den Beschworenen aus seiner Achselhöhle hervorreden und den Todten von dort erscheinen läßt. וידעוני Wahrsager, der das Bein eines gewissen Thieres, ידוע genannt, in den Mund legt, welches dann durch Zauberkunst spricht. דורש אל המתים Todtennefrager, er läßt sich durch die Hirnschale eines Todten

עֹשֵׂה אֵלֶּה וּבִגְלַל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישׁ אוֹתָם מִפָּנֶיךָ׃
(13) תָּמִים תִּהְיֶה עִם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃
חמישי (14) כִּי | הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֲשֶׁר
אַתָּה יוֹרֵשׁ אוֹתָם אֶל־מְעֹנְנִים וְאֶל־
קֹסְמִים יִשְׁמָעוּ וְאַתָּה לֹא כֵן נָתַן לְךָ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ (15) נָבִיא מִקִּרְבְּךָ
מֵאַחֶיךָ כָּמֹנִי יָקִים לְךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן׃ (16) כְּכֹל
אֲשֶׁר־שָׁאַלְתָּ מֵעִם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּחֹרֵב

der dies thut, und um dieser Gräuel willen vertreibt sie der Ewige, dein Gott vor dir. (13) Sei ganz mit dem Ewigen, deinem Gotte. (14) Denn diese Völker, die du vertreibest, hören auf Wolkendeuter und Wahrsager, dir aber hat es nicht also der Ewige, dein Gott, zugegeben. (15) Einen Gottesverkünder aus deiner Mitte, deinen Brüdern, wie ich bin, wird der Ewige, dein Gott, dir aufstehen lassen, auf den sollt ihr hören. (16) Ganz so, wie du verlangst hast von dem Ewigen, deinem Gotte,

רש״י

בְּגֻלְגֹּלֶת (סנהדרין שם): (12) כל עשה אלה. עוֹשֵׂה כָּל אֵלֶּה לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא כָּל עוֹשֵׂה אֵלֶּה, אֲפִי׳ אַחַת מֵהֶן (מכות כ״ד ספרי): (13) תמים תהיה עם ה׳ אלהיך. הִתְהַלֵּךְ עִמּוֹ בִּתְמִימוּת וּתְצַפֶּה לוֹ, וְלֹא תַחְקוֹר אַחַר הָעֲתִידוֹת, אֶלָּא כָּל מַה שֶּׁיָּבֹא עָלֶיךָ קַבֵּל בִּתְמִימוּת, וְאָז תִּהְיֶה עִמּוֹ וּלְחֶלְקוֹ: (14) לא כן נתן לך ה׳ אלהיך. לִשְׁמוֹעַ אֶל מְעוֹנְנִים וְאֶל קוֹסְמִים, שֶׁהֲרֵי הִשְׁרָה שְׁכִינָה עַל הַנְּבִיאִים וְאוּרִים וְתוּמִּים: (15) מקרבך מאחיך כמוני. כְּמוֹ שֶׁאֲנִי מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ

verschiedene Fragen (für die Zukunft) beantworten. (12) כל עושה אלה Es heißt nicht: עושה כל אלה, sondern כל עושה אלה, wer nur Eines von diesen thut, begeht eine Gräuelthat. (13) תמים תהיה עם ה׳ אלהיך Du mußt dich ganz an den Ewigen halten, blicke stets vertrauensvoll zu Ihm empor und forsche nicht nach der Zukunft, sondern nimm, was dir widerfährt, gläubigen Sinnes an, dann wirst du ungetheilt Ihm angehören! (14) ואתה לא כן נתן לך Dir hat Gott nicht beschieden, um auf Zeitwähler und Zaubereien zu hören, sondern er ließ seine Glorie auf Profeten und Urim und Tumim erstrahlen! (15) נביא מקרבך מאחיך כמוני So wie ich aus deiner Mitte aus deinen Brüdern bin, so wird Gott seinen Nachfolger dir stellen, und so einen Profeten nach dem andern.

[...]ם הַקָּהָל לֵאמֹר לֹא אֹסֵף לִשְׁמֹעַ
[...]־קוֹל יְהוָה אֱלֹהָי וְאֶת־הָאֵשׁ
הַגְּדֹלָה הַזֹּאת לֹא־אֶרְאֶה עוֹד וְלֹא
אָמוּת׃ (17) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָי הֵיטִיבוּ
אֲשֶׁר דִּבֵּרוּ׃ (18) נָבִיא אָקִים לָהֶם
מִקֶּרֶב אֲחֵיהֶם כָּמוֹךָ וְנָתַתִּי דְבָרַי בְּפִיו
וְדִבֶּר אֲלֵיהֶם אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּנּוּ׃
(19) וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִשְׁמַע אֶל־
דְּבָרַי אֲשֶׁר יְדַבֵּר בִּשְׁמִי אָנֹכִי אֶדְרֹשׁ
מֵעִמּוֹ׃ (20) אַךְ הַנָּבִיא אֲשֶׁר יָזִיד
לְדַבֵּר דָּבָר בִּשְׁמִי אֵת אֲשֶׁר לֹא־
צִוִּיתִיו לְדַבֵּר וַאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם

am Choreb, am Tage der Versammlung, da du sprachest: ich möchte nicht weiter hören die Stimme des Ewigen, meines Gottes, und dieses große Feuer möchte ich nicht ferner sehen, daß ich nicht sterbe. (17) Da sprach der Ewige zu mir: Sie haben wohl geredet. (18) Einen Gottesverkünder will ich ihnen aufstehen lassen aus der Mitte ihrer Brüder wie du bist, und ich will meine Worte ihm in den Mund geben, und er soll zu ihnen reden Alles, was ich ihm gebiete. (19) Und es soll geschehen, der Mann, der nicht höret auf meine Worte, die er reden wird in meinem Namen, von dem werde ich es fordern. (20) Jedoch der Gottesverkünder, der freveln würde, zu reden etwas in meinem Namen, was ich ihm nicht geboten zu reden, oder der reden würde im Namen

רש״י

[...] לְךָ תַּחְתֶּיךָ, וְכֵן מִנָּבִיא לְנָבִיא: (20) אשר לא
[...]יתיו לדבר, אֲבָל צִוִּיתִי לַחֲבֵירוֹ: ואשר ידבר בשם
אלהים אחרים. אֲפִילּוּ כִּוֵּן אֶת הַהֲלָכָה לֶאֱסוֹר אֶת
הָאָסוּר, וּלְהַתִּיר אֶת הַמּוּתָּר: ומת. בְּחֶנֶק, ג' מִיתָתָן
בִּידֵי אָדָם: הַמִּתְנַבֵּא מַה שֶּׁלֹּא שָׁמַע, וּמַה שֶּׁלֹּא
נֶאֱמַר לוֹ וְנֶאֱמַר לַחֲבֵירוֹ, וְהַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם ע״ז. אֲבָל
הַכּוֹבֵשׁ אֶת נְבוּאָתוֹ, וְהָעוֹבֵר עַל דִּבְרֵי נָבִיא, וְהָעוֹבֵר
עַל דִּבְרֵי עַצְמוֹ, מִיתָתָן בִּידֵי שָׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר ״אָנֹכִי

(20) אשר לא צויתיו לדבר Nicht ihm, sondern einem andern habe ich es befohlen. בשם אלהים אחרים Selbst wenn er mit dem Gesetze ganz übereinstimmend, das Unerlaubte verbietet und das Erlaubte erlaubt. ומת Durch Erdroßelung. Folgende drei werden durch das irdische Gericht getödtet: wer Etwas profezeit, was er nicht von anderen Profeten gehört, und was ihm nicht mitgetheilt wurde, sondern einem Andern, und Einer, der im Namen eines Götzen profezeit; wer aber die göttliche Profezeiung zurückhält, oder die Worte eines Profeten, oder auch seine eigene profetische Mittheilung übertritt: diese sterben durch die Hand Gottes, denn es

אֱלֹהִים אֲחֵרִים וּמֵת הַנָּבִיא הַהוּא׃ (21) וְכִי תֹאמַר בִּלְבָבֶךָ אֵיכָה נֵדַע אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר לֹא־דִבְּרוֹ יְהוָה׃ (22) אֲשֶׁר יְדַבֵּר הַנָּבִיא בְּשֵׁם יְהוָה וְלֹא־יִהְיֶה הַדָּבָר וְלֹא יָבֹא הוּא הַדָּבָר אֲשֶׁר לֹא־דִבְּרוֹ יְהוָה בְּזָדוֹן דִּבְּרוֹ הַנָּבִיא לֹא תָגוּר מִמֶּנּוּ׃ ס

anderer Götter, derselbe Gottesverkünder soll sterben. (21) Und wenn du sprechen möchtest in deinem Herzen: wie sollen wir erkennen das, was der Ewige nicht geredet? (22) Was der Gottesverkünder verkündet im Namen des Ewigen, und es geschieht nicht die Sache und trifft nicht ein: so ist es das, was der Ewige nicht geredet; aus Frevel hat es der Gottesverkünder verkündet; fürchte dich nicht für ihm.

רש״י

אֶדְרוֹשׁ מֵעִמּוֹ״ (ספרי סנהדרין ע״א)׃ (21) וכי תאמר בלבבך. עֲתִידִין אַתֶּם לוֹמַר כְּשֶׁיָּבֹא חֲנַנְיָא בֶּן עַזּוּר וּמִתְנַבֵּא׃ הִנֵּה כְלֵי בֵית ה׳ מוּשָׁבִים מִבָּבֶלָה עַתָּה מְהֵרָה (ירמיה כ״ז) וְיִרְמְיָהוּ עוֹמֵד וְצוֹוֵחַ עַל הָעַמּוּדִים וְעַל הַיָּם וְעַל יֶתֶר הַכֵּלִים שֶׁלֹּא גָלוּ עִם יְכָנְיָה בָּבֶלָה יוּבָאוּ עִם גָּלוּת צִדְקִיָּהוּ (שם)׃ (22) אשר ידבר הנביא. וְיֹאמַר דָּבָר זֶה עָתִיד לָבֹא עֲלֵיכֶם וְתִרְאוּ שֶׁלֹּא יָבֹא הוּא הַדָּבָר אֲשֶׁר לֹא דִבְּרוֹ ה׳ וְהָרְגוּ אוֹתוֹ וְאִם תֹּאמַר זוֹ בְּמִתְנַבֵּא עַל הָעֲתִידוֹת הֲרֵי שֶׁבָּא וְאָמַר עֲשׂוּ כָּה וְכָךְ וּמִפִּי הַקָּבָּ״ה אֲנִי אוֹמֵר כְּבָר נִצְטַוּוּ שֶׁאִם בָּא לְהַדִּיחֲךָ מֵאַחַת כָּל הַמִּצְוֹת, לֹא תִשְׁמַע לוֹ אֶלָּא

heißt: Ich will es von ihm fordern! (21) וכי תאמר בלבבך Ihr werdet in kommenden Tagen dies sprechen: Chananja ben Asor wird kommen und profezeien (Jerem. 27, 16): Siehe, die Gefäße des Gotteshauses werden nun gewiß und sehr bald aus Babel zurückgestellt;*) Jeremia aber erhebt dagegen seine Stimme: daß die Säulen, das kupferne Tauchbad und die übrigen Geräthschaften, die nicht mit Jechonja weggeführt wurden, mit Zidkijahu nach Babel kommen werden (Ebendas. 28, 5). (22) אשר ידבר הנביא Er wird sagen: Dies oder jenes wird über euch kommen, ihr seht aber, es trifft nicht ein, so hat der Ewige dies nicht gesprochen, und er muß umgebracht werden. Sollte Jemand sagen, dies ist nur der Fall, wenn er Etwas für die Zukunft profezeit; wenn er aber im Namen Gottes Etwas zu thun befiehlt? darauf wurde aber schon hingewiesen, daß wenn Jemand eines der Gebote umstoßen will, soll

*) D. h. wenn er etwas Gutes profezeit und es trifft nicht ein, so ist er, wie Chananja ben Asor ein falscher Profet.

יט (1) כִּֽי־יַכְרִ֞ית יְהוָ֤ה אֱלֹהֶ֙יךָ֙ אֶת־הַגּוֹיִ֔ם אֲשֶׁ֙ר יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ נֹתֵ֥ן לְךָ֖ אֶת־אַרְצָ֑ם וִֽירִשְׁתָּ֕ם וְיָשַׁבְתָּ֥ בְעָרֵיהֶ֖ם וּבְבָתֵּיהֶֽם׃ (2) שָׁל֥וֹשׁ עָרִ֖ים תַּבְדִּ֣יל לָ֑ךְ בְּת֣וֹךְ אַרְצְךָ֔ אֲשֶׁ֙ר יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ נֹתֵ֥ן לְךָ֖ לְרִשְׁתָּֽהּ׃ (3) תָּכִ֣ין לְךָ֮ הַדֶּ֒רֶךְ֒ וְשִׁלַּשְׁתָּ֙ אֶת־גְּב֣וּל אַרְצְךָ֔ אֲשֶׁ֥ר יַנְחִֽילְךָ֖

19. (1) Wenn der Ewige, dein Gott, ausrotten wird die Völker, deren Land der Ewige, dein Gott, dir gibt, und du vertreibst sie und wohnest in ihren Städten und ihren Häusern: (2) So sollst du dir drei Städte aussondern in der Mitte deines Landes, das der Ewige, dein Gott, dir gibt, es einzunehmen. (3) Zubereiten sollst du dir den Weg und in drei Theile abtheilen das Gebiet deines Landes, das

רש"י

אִם בֶּן מוּמְחֶה הוּא לְךָ שֶׁהוּא צַדִּיק גָּמוּר, כְּגוֹן אֵלִיָּהוּ בְּהַר הַכַּרְמֶל שֶׁהִקְרִיב בְּבָמָה בִּשְׁעַת אִיסּוּר הַבָּמוֹת, כְּדֵי לִגְדּוֹר אֶת יִשְׂרָאֵל הַכֹּל לְפִי צוֹרֶךְ שָׁעָה וְסִייג הַפִּרְצָה, לְכָךְ נֶאֱמַר: אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן (ספרי): לא תגור ממנו. לֹא תִמָּנַע עַצְמְךָ מִלְּלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה וְלֹא תִירָא לֵיעָנֵשׁ עָלָיו (שם):

יט (3) תכין לך הדרך. מִקְלָט, מִקְלָט, הָיָה כָּתוּב עַל פָּרָשַׁת דְּרָכִים: ושלשת את גבול ארצך. שֶׁיְּהֵא מִתְּחִלַּת הַגְּבוּל עַד הָעִיר הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל עִיר מִקְלָט כְּשִׁיעוּר מַהֲלָךְ שֶׁיֵּשׁ מִמֶּנָּה עַד הַשְּׁנִיָּה וְכֵן

man ihm kein Gehör schenken, (s. oben 13, 4), es sei denn, daß er als ein bewährter, frommer Mann dir bekannt ist, wie z. B. Elijahu, auf dem Berge Karmel, der auf einer Anhöhe opferte, zu einer Zeit, wo solches verboten war; allein dies geschah aus dem Grunde, um die Israeliten von Götzenanbetung abzuhalten, dies war vielmehr zeitwillig dringend geboten, um der Trennung und Lossagung vom Glauben Israels Einhalt zu thun; daher heißt es: ihm sollt ihr gehorchen! לא תגור ממנו Du sollst dich nicht enthalten, ihn schuldig zu sprechen, und dich nicht fürchten, seinetwegen bestraft zu werden.

19. (3) תכין לך הדרך Du sollst die Straßen in guten Stand setzen; an dem Scheideweg stand angeschrieben מקלט מקלט Zuflucht, Zuflucht! ושלשת Du sollst diese Zufluchtsstädte in drei gleiche Bezirke theilen; vom Anfange einer Grenze bis zur ersten Zufluchtsstadt mußte so weit sein, wie von der ersten Stadt bis zur zweiten, ebenso

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָיָה לָנוּס שָׁמָּה כָּל־רֹצֵחַ׃ (4) וְזֶה דְּבַר הָרֹצֵחַ אֲשֶׁר־יָנוּס שָׁמָּה וָחָי אֲשֶׁר יַכֶּה אֶת־רֵעֵהוּ בִּבְלִי־דַעַת וְהוּא לֹא־שֹׂנֵא לוֹ מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם׃ (5) וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת־רֵעֵהוּ בַיַּעַר לַחְטֹב עֵצִים וְנִדְּחָה יָדוֹ בַגַּרְזֶן לִכְרֹת הָעֵץ וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מִן הָעֵץ וּמָצָא אֶת־רֵעֵהוּ וָמֵת הוּא יָנוּס אֶל־אַחַת הֶעָרִים־הָאֵלֶּה וָחָי׃ (6) פֶּן־יִרְדֹּף גֹּאֵל הַדָּם אַחֲרֵי הָרֹצֵחַ כִּי יֵחַם לְבָבוֹ וְהִשִּׂיגוֹ כִּי־יִרְבֶּה הַדֶּרֶךְ וְהִכָּהוּ

der Ewige, dein Gott, dir zum Besitz gibt; und dies sei, daß dahin fliehe jeder Totschläger. (4) Und dieses ist das Verhalten mit dem Totschläger, der dahin fliehen soll, daß er leben bleibe: Wer seinen Nächsten erschlägt ohne Wissen, und dem er nicht feind gewesen von gestern und ehegestern. (5) Oder wer mit seinem Nächsten gehet in den Wald, Holz zu hauen, und seine Hand fährt aus mit der Axt, das Holz abzuhauen, und das Eisen fährt aus dem Stiele, und trifft seinen Nächsten, daß er stirbt; der soll fliehen in eine dieser Städte, daß er leben bleibe. (6) Daß nicht nachjage der Bluträcher dem Todtschläger, da sein Herz erhitzt ist, und ihn erreiche, wenn der Weg lang ist,

רש״י

מִשְּׁנִיָּה לִשְׁלִישִׁית וְכֵן מִן הַשְּׁלִישִׁית עַד הַגְּבוּל הַשֵּׁנִי שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: (5) ונדחה ידו. כְּשֶׁבָּא לְהַפִּיל הַגַּרְזֶן עַל הָעֵץ, וְתַרְגּוּמוֹ וְתִתְמְרֵיג יְדֵיהּ, לְשׁוֹן וְנִשְׁמְטָה יָדוֹ, לְהַפִּיל מַכַּת הַגַּרְזֶן עַל הָעֵץ, כִּי שָׁמְטוּ הַבָּקָר (שמואל ב׳ ו׳) תַּרְגֵּם יוֹנָתָן אֲרֵי מַרְגּוּהִי תּוֹרַיָּא: ונשל הברזל מן הברזל. יֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ אוֹמְרִים נִשְׁמַט הַבַּרְזֶל מִקַּתּוֹ, וְיֵשׁ מֵהֶם אוֹמְרִים שֶׁיִּשֵּׁל הַבַּרְזֶל לַחֲתִיכָה מִן הָעֵץ הַמִּתְבַּקֵּעַ, וְהִיא נִתְּזָה וְהָרְגָה (מכות ד׳): (6) פן ירדוף נואל הדם. לְכָךְ אֲנִי אוֹמֵר לְהָכִין לְךָ

von der zweiten bis zur dritten, und von da wieder bis zur andern Grenze des Landes. (5) ונדחה ידו wenn seine Hand ausfährt, als er den Baum mit der Axt fällen wollte. Onk. übers. es: ותתמריג ידיה die Hand gleitet ab beim Fällen des Baumes, so wie Jonathan, (Sam. 2, 6, 6) כי שמטו הבקר mit ארי מרגוהי תוריא übersetzt, d. i. die Rinder hatten sich losgerissen. ונשל הברזל מן העץ Einige Gelehrten erklären, das Eisen ist losgegangen vom Stiele. Andere wieder meinen, daß durch das Eisen das Holz gespalten und ein Stück desselben losgerissen wurde, das jemanden getötet. (6) פן ירדף גאל הדם Der Blut-

נֶפֶשׁ וְלוֹ אֵין מִשְׁפַּט־מָוֶת כִּי לֹא שֹׂנֵא הוּא לוֹ מִתְּמוֹל שִׁלְשׁוֹם׃ (7) עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לֵאמֹר שָׁלֹשׁ עָרִים תַּבְדִּיל לָךְ׃ (8) וְאִם־יַרְחִיב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־גְּבֻלְךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ וְנָתַן לְךָ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דִּבֶּר לָתֵת לַאֲבֹתֶיךָ׃ (9) כִּי־תִשְׁמֹר אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת לַעֲשֹׂתָהּ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלָלֶכֶת בִּדְרָכָיו כָּל־הַיָּמִים וְיָסַפְתָּ לְךָ עוֹד שָׁלֹשׁ עָרִים עַל הַשָּׁלֹשׁ הָאֵלֶּה׃ (10) וְלֹא יִשָּׁפֵךְ דָּם נָקִי בְּקֶרֶב אַרְצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה וְהָיָה עָלֶיךָ דָּמִים׃ פ (11) וְכִי־יִהְיֶה אִישׁ שֹׂנֵא לְרֵעֵהוּ וְאָרַב

und ihn todtschlage; da ihm noch kein Tod gebührt, da er ihm nicht feind gewesen von gestern und ehegestern. (7) Darum gebiete ich dir, und spreche: drei Städte sollst du dir aussondern. (8) Und wenn der Ewige, dein Gott, erweitern wird dein Gebiet, so wie er zugeschworen deinen Vätern, und gibt dir das ganze Land, das er verheißen deinen Vätern zu geben. (9) Wenn du beobachtest dieses ganze Gebot, es auszuüben, das ich dir heute gebiete, zu lieben den Ewigen, deinen Gott, und zu wandeln in seinen Wegen alle Zeiten: dann sollst du dir noch drei Städte hinzuthun zu diesen dreien. (10) Daß nicht vergossen werde das Blut eines Unschuldigen in der Mitte deines Landes, das der Ewige, dein Gott, dir gibt zur Besitzung, und Blutschuld auf dich komme. (11) Und wenn Jemand feind ist seinem Nächsten, und

רש"י

דֶּרֶךְ וְעָרֵי מִקְלָט רַבִּים: (8) ואם ירחיב. כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָתֵת לָךְ אֶרֶץ קֵינִי וּקְנִזִּי וְקַדְמוֹנִי: (9) ויספת לך עוד שלש. הֲרֵי תֵּשַׁע, שָׁלֹשׁ שֶׁבְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְשָׁלֹשׁ שֶׁבְּאֶרֶץ כְּנַעַן, וְשָׁלֹשׁ לֶעָתִיד לָבֹא: (11) וכי יהיה איש שונא לרעהו. עַל יְדֵי שִׂנְאָתוֹ הוּא בָּא לִידֵי וְאָרַב לוֹ, מִכָּאן אָמְרוּ עָבַר אָדָם עַל מִצְוָה

rächer könnte verfolgen; daher befehle ich dir, die Straße in guten Stand zu setzen, und viele Zufluchtsstädte zu erbauen. (8) ואם ירחיב Gott wird dein Gebiet erweitern, wie er dir geschworen, das Land Keni, Kenisi und Kadmoni dir zu geben. (9) ויספת לך עוד שלוש mit diesen sind es neun; drei im Jenseits des Jarden, drei im Lande Kenaan und drei für die Zukunft. (11) שונא לרעהו Durch seinen Haß läßt er sich zum Auflauern verleiten, hieraus folgt, wer ein

לוֹ וְקָם עָלָיו וְהִכָּהוּ נֶפֶשׁ וָמֵת וְנָס אֶל־אַחַת הֶעָרִים הָאֵל׃ (12) וְשָׁלְחוּ זִקְנֵי עִירוֹ וְלָקְחוּ אֹתוֹ מִשָּׁם וְנָתְנוּ אֹתוֹ בְּיַד גֹּאֵל הַדָּם וָמֵת׃ (13) לֹא־תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו וּבִעַרְתָּ דַם־הַנָּקִי מִיִּשְׂרָאֵל וְטוֹב לָךְ׃ ס ששי (14) לֹא תַסִּיג גְּבוּל רֵעֲךָ אֲשֶׁר גָּבְלוּ רִאשֹׁנִים בְּנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר תִּנְחַל בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ׃ ס

lauert ihm auf, und macht sich auf über ihn und schlägt ihn, daß er stirbt, und er fliehet in eine dieser Städte: (12) So sollen die Ältesten seiner Stadt hinsenden, und ihn dort holen, und ihn geben in die Hand des Bluträchers, daß er sterbe. (13) Dein Auge bedaure ihn nicht, und so schaffe weg (die Schuld) des Blutes des Unschuldigen aus Israel, daß es dir wohlgehe. (14) Du sollst nicht verrücken. die Grenzen deines Nächsten, welche die früheren gezogen, in deiner Besitzung, die du besitzen wirst in dem Lande, das der Ewige, dein Gott, dir gibt, es einzunehmen.

רש״י

קַלָּה, סוֹפוֹ לַעֲבוֹר עַל מִצְוָה חֲמוּרָה, לְפִי שֶׁעָבַר עַל לֹא תִשְׂנָא, סוֹפוֹ לָבֹא לִידֵי שְׁפִיכוּת דָּמִים, לְכָךְ נֶאֱמַר כִּי יִהְיֶה אִישׁ שׂוֹנֵא לְרֵעֵהוּ וגו׳ שֶׁהָיָה לוֹ לִכְתּוֹב, וְכִי יָקוּם אִישׁ וְאָרַב לְרֵעֵהוּ וְהִכָּהוּ נֶפֶשׁ: (18) לא תחוס עינך. שֶׁלֹּא תֹאמַר: הָרִאשׁוֹן כְּבָר נֶהֱרַג, לָמָּה אָנוּ הוֹרְגִים אֶת זֶה, וְנִמְצְאוּ שְׁנֵי יִשְׂרְאֵלִים הֲרוּגִים (ספרי): (14) לא תסיג גבול. לְשׁוֹן נָסוֹגוּ אָחוֹר (ישעיה מ״ב) שֶׁמַּחֲזִיר סִימָן חֲלוּקַּת הַקַּרְקַע לְאָחוֹר לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵירוֹ לְמַעַן הַרְחִיב אֶת שֶׁלּוֹ, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר לֹא תִגְזוֹל, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא תַסִּיג, לְלַמֵּד עַל הָעוֹקֵר תְּחוּם חֲבֵירוֹ שֶׁעוֹבֵר בִּב׳ לָאוִין, יָכוֹל אַף בְּחוּצָה לָאָרֶץ כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר בְּנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר תִּנְחַל

geringscheinendes Gebot übertritt, zuletzt die gewichtigen Gebote übertreten wird; weil also dieser das Verbot: Du sollst deinen Bruder nicht hassen, übertrat, kam es dann zum Blutvergießen; daher warnt diese Stelle יהיה איש שונא לרעהו vor den traurigen Folgen. (13) לא תחוס עיניך Damit du nicht sagest, der eine ist doch schon todt, wozu auch den zweiten ums Leben bringen? (14) לא תסיג wie נסגו אחור zurück treten (Jes. 42, 17), d. h. den Grenzstein in dem Felde deines Nächsten sollst du nicht weiter rücken, um dein Feld dadurch zu vergrößern. Wohl heißt es bereits: „Du sellst nicht rauben"; לא תסיג lehrt aber, daß man mit dem Weiterrücken des Grenzsteines seines Nächsten zwei Verbote übertritt. Daß man aber nicht denke, daß dem auch außerhalb Paläastina's so ist, daher steht בנחלתך אשר תנחל d. i. in Palästina, außerhalb desselben aber hat man sich nur des

(15) לא־יקום עד אחד באיש לכל־עון ולכל־חטאת בכל־חטא אשר יחטא על־פי | שני עדים או על־פי שלשה־עדים יקום דבר: (16) כי־יקום עד־חמס באיש לענות בו סרה: (17) ועמדו שני־האנשים אשר־להם

(15) Es soll nicht ein Zeuge aufstehen wider jemand, wegen irgend eines Vergehens und wegen irgend einer Sünde, in irgend einer Sünde, womit man gesündigt; auf die Aussage zweier Zeugen, oder auf die Aussage dreier Zeugen muß eine Sache sich bestätigen. — (16) Wenn aufsteht ein gewaltthätiger Zeuge wider jemand, wider ihn auszusagen einen Abfall: (17) So sollen die beiden Männer, welche den Streit haben, hintreten

רשי

ונר בארץ ישראל עובר בשני לאוין, בחוצה לארץ אינו עובר אלא משום לא תגזול: (15) עד אחד. זה בנה אב כל עד שבתורה שנים, אלא אם כן פרט לך בו אחד (סוטה ב׳): לכל עון ולכל חטאת. להיות חבירו נענש על עדותו, לא עונש נפש ולא עונש ממון, אבל קם הוא לשבועה (ספרי) אמר לחבירו תן לי מנה שהלויתיך, אמר לו אין לך בידי כלום, ועד אחד מעיד שיש לו, חייב להשבע לו: על פי שנים עדים. ולא שיכתבו עדותם באגרת וישלחו לב״ד (גיטין ע״א), ולא שיעמוד תורגמן בין העדים ובין הדיינים: (16) לעגת בו סרה. דבר שאינו שהוסר העד הזה מכל העדות הזאת, כיצד שאמרו להם והלא עמנו הייתם באותו היום במקום פלוני (ספרי מכות ה׳): (17) ועמדו שני האנשים.

Raubverbotes schuldig gemacht. (15) עד אחד Es gilt als Hauptregel, daß jedes in der Schrift vorkommende עד zwei Zeugen bedingt, es sei denn, daß dabei עד אחד steht. לכל עון ולכל חטאת Daß jemand seine Zeugenschaft bestraft werden könnte, weder körperlich, noch mit Geldbuße, zu einem Schwure aber kann ihn ein Zeuge nöthigen. Z. B. Einer sagt zum Andern: Gib mir das Geld zurück, welches ich dir geliehen habe, dieser behauptet, keines von ihm erhalten zu haben, ein Zeuge kommt nun und bestätigt, daß er es ja empfangen habe, so muß der Schuldner darauf ein Schwur leisten. על פי שני עדים Durch die mündliche Aussage, nicht aber wenn sie ihre Zeugenschaft brieflich dem Gerichte einschicken; auch darf kein Dolmetsch zwischen ihnen und den Richtern sein. (16) לענות בו סרה Ihn einer Übertretung zu beschuldigen, einer Unwahrheit, es läßt sich mit dieser Zeugenaussage nicht vereinbaren; wenn nämlich Gegenzeugen aussagen: ihr wart ja an eben demselben Tage mit uns an dem und dem Orte beisammen! (17) ועמדו שני האנשים Die Schrift meint

הָרִיב לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי הַכֹּהֲנִים וְהַשֹּׁפְטִים אֲשֶׁר יִהְיוּ בַּיָּמִים הָהֵם׃ (18) וְדָרְשׁוּ הַשֹּׁפְטִים הֵיטֵב וְהִנֵּה עֵד־שֶׁקֶר הָעֵד שֶׁקֶר עָנָה בְאָחִיו׃ (19) וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת

vor den Ewigen, vor die Priester u. die Richter, die zu derselben Zeit sein werden. (18) Und die Richter sollen wohl nachforschen, und siehe, ist ein falscher Zeuge der Zeuge, hat er falsches ausgesagt wider seinen Bruder, (19) So sollt ihr ihm thun, so wie er gedacht hat, seinem Bruder zu thun; und

רש״י

בעדים הכתוב מדבר, ולמד שאין עדות בנשים, ולמד שצריכין להעיד עדותן מעומד (שבועות ל׳)׃ אשר להם הריב. אלו בעלי הדין׃ לפני ה׳. יהא דומה להם כאילו עומדין לפני המקום, שנאמר בקרב אלהים ישפוט (תהלים פ״ב)׃ אשר יהיה בימים ההם. יפתח בדורו, כשמואל בדורו. (ר״ה כ״ה) צריך אתה לנהג בו כבוד׃ (18) ודרשו השופטים היטב. על פי המזימין אותם שבודקים וחוקרים את הבאים להזימם בדרישה ובחקירה׃ והנה עד שקר. כל מקום שנאמר עד בשנים הכתוב מדבר׃ (19) כאשר זמם. ולא כאשר עשה, מכאן אמרו, הרגו אין נהרגין (מכות ה׳)׃ לעשות לאחיו. מה תלמוד לומר לאחיו, למד על זוממי בת כהן נשואה שאינן בשרפה אלא כמיתת הבועל שהוא בחנק, שנאמר׃ היא באש תשרף (ויקרא כ״א) היא

hier die Zeugen; האנשים zeigt an, daß Frauen kein Zeugnis ablegen können; ועמדו von dem Ausdrucke erhellet, daß sie die Zeugenschaft stehend aussagen müssen. אשר להם הריב Die Parteien nämlich. לפני ה׳ Sie müssen sich vorstellen, als stünden sie vor Gott, denn es heißt (Ps. 82, 1) in der Mitte der irdischen Richter richtet er. אשר יהיה בימים ההם Jiftach gilt zu seiner Zeit so viel, wie Samuel in der seinigen, du mußt dich gegen ihn ehrerbietig betragen. (18) ודרשו השופטים היטב Sowohl die ersten Zeugen, wie die, welche sie überführen wollen, müssen streng vernommen werden. והנה עד שקר Unter עד versteht man immer zwei Zeugen. (19) כאשר זמם wie er ihm zugedacht, aber nicht, wie er gethan hat; hievon entnahmen die Weisen, (Sanh. 30): wenn man, bevor die Gegenzeugen kamen, den Angeklagten hätte hinrichten lassen, die ersten Zeugen nicht umgebracht worden wären. לעשות לאחיו Dieses אחיו lehrt, daß wenn verläumderische Zeugen eine verheiratete Priestertochter der Unzucht anklagten, welche aber von Gegenzeugen als Lügner überwiesen worden sind, sie nicht verbrannt, sondern erdrosselt werden, denn es heißt (M. 3, 21, 9): Im Feuer soll sie verbrannt werden, sie, nicht aber der Buhler, der

(20) לְאָחִיו וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃ וְהַנִּשְׁאָרִים יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ וְלֹא־יֹסִפוּ לַעֲשׂוֹת עוֹד כַּדָּבָר הָרָע הַזֶּה בְּקִרְבֶּךָ׃ (21) וְלֹא תָחוֹס עֵינֶךָ נֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ עַיִן בְּעַיִן שֵׁן בְּשֵׁן יָד בְּיָד רֶגֶל בְּרָגֶל׃

כ (1) כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֶךָ וְרָאִיתָ סוּס וָרֶכֶב עַם רַב מִמְּךָ

so schaffe das Böse aus deiner Mitte. (20) Und die Übrigen werden es hören, und sich fürchten, und nicht ferner mehr wie dieses Böse thun in deiner Mitte. (21) Und dein Auge bedaure nicht: Seele um Seele, Auge um Auge, Zahn um Zahn, Hand um Hand, Fuß um Fuß.

20. (1) Wenn du ausziehest zum Kriege gegen deine Feinde, und du siehst Roß und Wagen, ein Volk, zahlreicher als du; so

רש״י

ולא בועלה, לכך נאמר כאן לאחיו, כאשר זמם לעשות לאחיו, ולא כאשר זמם לעשות לאחותו. אבל בכל שאר מיתות תשוה הכתוב אשה לאיש, זוממי אשה נהרגין כזוממי איש, כגון שהעידוה שהרגה את הנפש, שחללה את השבת, נהרגין במיתתה שלא מיעט כאן אחותו אלא במקום שיש לקיים בהם הזמה במיתת הבועל: (20) ישמעו ויראו. מכאן שצריכין הכרזה: איש פלוני ופלוני נהרגין על שהוזמו בבית דין: (21) עין בעין. ממון, וכן שן בשן וגו׳ (ב״ק פ״ד):

כ (1) כי תצא למלחמה, סמך הכתוב יציאת מלחמה לכאן, לומר לך, שאין מחוסר אבר

wird erdroßelt, darum heißt es hier כאשר זמם לעשות לאחיו, und nicht לאחותו. Bei allen Todesstrafen bleibt die Strafe für falsche Anklage eines Mannes oder einer Frau ganz gleich; die Zeugen also, welche durch Gegenzeugen als Lügner überwiesen wurden, auch wenn die Zeugenschaft gegen eine Frau gewesen wäre, dennoch dieselbe Todesart büßen müssen, welche die Frau hätte erleiden sollen, wenn sie z. B. fälschlich bezeugen, daß diese Frau jemanden umgebracht, oder den Sabbat entweiht habe, so werden sie mit derselben Todesart bestraft, welche diese Frau hätte erleiden müssen. Der Schluß der aus לעשות לאחיו und nicht לאחותו gezogen wird, nimmt nur den einen Fall aus, wo die Lügenzeugen mit demselben Tode, wie der Ehebrecher bestraft werden. (20) ישמעו ויראו Daraus folgt, daß man ausrufen muß: Dieser oder Jener wird hingerichtet, weil er beim Gerichtshofe als falscher Zeuge befunden wurde. (21) עין בעין Eine entsprechende Geldbuße; ebenso ist es auch beim Zahne u. dgl. der Fall.

20. (1) כי תצא למלחמה Die Schrift stellt das Ausziehen in den Krieg hierher, um anzuzeigen, daß derjenige, dem ein Glied fehlt,

לֹא תִירָא מֵהֶם כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ הַמַּעַלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (2) וְהָיָה כְּקָרָבְכֶם אֶל־הַמִּלְחָמָה וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן וְדִבֶּר אֶל־הָעָם׃ (3) וְאָמַר אֲלֵהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתֶּם קְרֵבִים הַיּוֹם לַמִּלְחָמָה

fürchte dich nicht vor ihnen; denn der Ewige, dein Gott, ist mit dir, der dich hercusgeführt hat aus dem Lande Mizrajim. (2) Und es geschehe, wenn ihr nahet zum Kampfe; so trete der Priester hervor, und rede zu dem Volke, (3) Und spreche zu ihnen: Höre Jisraël! Ihr nahet jetzt zum Kampfe gegen eure

רש"י

יוצא למלחמה. דבר אחר, לומר לך, אם עשית משפט צדק אתה מובטח, שאם תצא למלחמה אתה נוצח. וכן דוד הוא אומר: עשיתי משפט וצדק בל תניחני לעושקי (תהלים קי"ט): על אויביך. יהיו בעיניך כאויבים, אל תרחם עליהם, כי לא ירחמו עליך: סוס ורכב. בעיני כולם כסוס אחד. וכן הוא אומר: "והכית את מדין כאיש אחד" (שופטים ו'). וכן הוא אומר: "כי בא סוס פרעה" (שמות ט"ו): עם רב ממך. בעיניך הוא רב, אבל בעיני אינו רב: (2) כקרבכם אל המלחמה. סמוך לצאתכם מן הספר מגבול ארצכם: ונגש הכהן. המשוח לכך, והוא הנקרא "משוח מלחמה" (סוטה מ"ב): ודבר אל העם. בלשון הקודש (שם): (3) שמע ישראל. אפי' אין בכם זכות אלא קריאת שמע בלבד, כדאי אתם

nicht in den Krieg mitzuziehen braucht. Auch besagt dies nach Anderen: wenn du Gerechtigkeit übest, dann kannst du versichert sein, daß du im Kampfe siegen wirst; dasselbe sagt auch Dawid (Ps. 119, 111): Recht und Gerechtigkeit habe ich geübt, du wirst mich meinen Unterdrückern nicht übergeben. על אויביך Du mußt sie als Feinde betrachten, darfst dich ihrer nicht erbarmen, denn sie werden auch mit dir kein Erbarmen haben. סוס ורכב Ich betrachte alle nur wie ein einziges Roß, ähnl. סוס פרעה. עם רב ממך Dir können sie als viel erscheinen, aber nicht mir. (2) בקרבכם אל המלחמה Wenn ihr bei eurem Auszuge zum Kriege noch nahe an eurer Landesgrenze seid. ונגש הכהן Der zu diesem Amte gesalbt wurde, der gesalbte Kriegspriester. ודבר אל העם In der heiligen Sprache. (3) שמע ישראל Wenn ihr auch kein sonstiges Verdienst hättet, als daß ihr durch das andächtige שמע-Lesen Gottes Herrschafft anerkennt, so seid ihr das göttl. Beistandes schon würdig.

עַל אֹיְבֵיכֶם אַל־יֵרַךְ לְבַבְכֶם אַל־תִּירְאוּ וְאַל־תַּחְפְּזוּ וְאַל־תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם׃ (4) כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ

Feinde; es zage euer Herz nicht, fürchtet ench nicht und seid nicht bestürzt und bebet nicht vor ihnen! (4) Denn der Ewige, euer Gott ist es, der

רש"י

יושיע אתכם (שם): על אויביכם. אין אלו אחיכם, שאם תפלו בידם, אינם מרחמים עליכם, אין זו כמלחמת יהודה עם ישראל, שנאמר להלן: ויקומו האנשים אשר נקבו בשמות ויחזיקו בשביה וכל מערומיהם הלבישו מן השלל, וילבישום וינעילום ויאכילום וישקום ויסכום וינהלום בחמורים לכל כושל, ויביאום יריחו עיר התמרים אצל אחיהם וישובו שומרון (ד"ה ב' כ"ח), אלא על אויביכם אתם הולכים לפיכך התחזקו למלחמה: אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו. ארבע אזהרות, כנגד ארבעה דברים שמלכי האומות עושים, מגיפין בתריסיהם, כדי להקישן זה לזה, כדי להשמיע קול שיחפזו אלו שכנגדם, וינוסו ורומסים בסוסיהם ומצהילין אותם, להשמיע קול שעטת פרסות סוסיהם וצווחין בקולם ותוקעין בשופרות ומיני משמיעי קול: אל ירך לבבכם. מצהלת סוסים: אל תיראו. מהגפת התריסין: ואל תחפזו. מקול הקרנות: ואל תערצו. מקול הצווחה (סוטה מ"ב): (4) כי ה' אלהיכם וגו'. הם באים

על אויבכם Dies sind nicht enre Brüder, denn wenn ihr ihnen in die Hände fallet, werden sie mit euch kein Erbarmen haben, es ist dies nicht wie der Krieg Jehudas mit Israel, (Chron. 2, 28, 15), wo es heißt: Jenen mit Namen benannten Männer stellten sich vor, übernahmen die Gefangenen und bekleideten alle Nackten unter ihnen von der Beute, mit vollen Kleidern und Schuhen, gaben ihnen zu essen und zu trinken, salbten ihre Leiber und setzten die Schwachen auf Esel, brachten sie bis Jericho, der Palmenstadt zu ihren Anverwandten, nnd kehrten dann nach Schomron zurück; ihr aber zieht gegen eure F e i n d e, darum seid standhaft im Kriege! אל ירך לבבכם **Vier** Ermahnungen stehen hier; (euer Herz verzage nicht, fürchtet euch nicht, seid nicht muthlos oder niedergeschlagen) entgegen den vier Dingen, welcher sich die Könige der Nationen bedienen: Sie schlugen die Schilder an einander, um durch den schallenden Lärm bie Gegner zu entmuthigen und sie in die Flucht zu jagen. Sie trabben mit ihren Rossen, machen sie wiehern, damit sie mit ihren Hufen auf die Erde schlagen und Lärm verbreiten. Sie erheben ein Feldgeschrei, stoßen in Trompeten und andere alarmierende Instrumente: **Du** verzage nicht vor dem Wiehern der Rosse; fürchtet euch nicht — **vor** dem Geklirre der Schilder; seid nicht niedergeschlagen — **vor dem** Kriegsgeschrei! (4) כי ה' אלהיכם Euere Feinde kommen

עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לָכֶם עִם־אֹיְבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם׃ (5) וְדִבְּרוּ הַשֹּׁטְרִים אֶל־הָעָם לֵאמֹר מִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בַיִת־חָדָשׁ וְלֹא חֲנָכוֹ יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ פֶּן־יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יַחְנְכֶנּוּ׃ (6) וּמִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כֶּרֶם וְלֹא חִלְּלוֹ יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ פֶּן־יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יְחַלְּלֶנּוּ׃ (7) וּמִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר אֵרַשׂ אִשָּׁה וְלֹא לְקָחָהּ יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ פֶּן־יָמוּת בַּמִּלְחָמָה

mit euch geht, zu streiten für euch mit euern Feinden, euch zu helfen. (5) Und die Aufseher sollen zum Volke reden und sprechen: Wer ist der Mann, der ein neues Haus gebauet, und es (noch) nicht eingeweiht hat? Der gehe und kehre zurück nach Hause, daß er nicht sterbe im Kriege, und ein anderer Mann es einweihe. (6) Und wer ist der Mann, der einen Weinberg gepflanzt und ihn noch nicht gelöst hat? Der gehe und kehre zurück nach Hause, daß er nicht sterbe im Kriege, und ein anderer Mann ihn löse. (7) Und wer ist der Mann, der sich ein Weib verlobt und sie (noch) nicht genommen hat? Der gehe und kehre zurück nach Hause, daß er nicht sterbe im Kriege, und ein

רש"י

בנצחונו של בשר ודם, ואתם באים בנצחונו של מקום, פלשתים באו בנצחונו של גלית, מה היה סופו? נפל ונפלו עמו: ההולך עמכם. זה מחנה הארון: (5) ולא חנכו. לא דר בו, "חינוך" לשון התחלה: ואיש אחר יחנכנו. ודבר של עגמת נפש הוא זה: (6) ולא חללו. לא פדאו בשנה הרביעית שהפירות טעונין לאוכלן בירושלים, או לחללן בדמים ולאכול הדמים בירושלים: (7) פן ימות במלחמה. ישוב "פן ימות", שאם לא ישמע לדברי

siegerhoffend — von Fleisch und Blut — ihr aber kommt siegesgewiß durch Gottes Macht! Die Pelister kamen gestützt auf Golijats Riesenstärke; was war sein Ende? er fiel und alle mit ihm! ההלך עמכם D. i. das heil. Lager, in welchem die Bundeslade sich befand. (5) ולא חנכו Er hat das Haus noch nicht bewohnt. חנוך heißt beginnen, den Anfang machen. ואיש אחר יחנכנו was sehr betrübend ist. (6) ולא חללו Er hat ihn im vierten Jahre noch nicht ausgelöst; denn die Früchte des vierten Jahres muß man in Jerusalem verzehren, oder auslösen, und das dafür gelöste Geld in Jerusalem verzehren. (7) פן ימות במלחמה Er kehre um, damit er

וְאִישׁ אַחֵר יִקָּחֶנָּה׃ (8) וְיָסְפוּ הַשֹּׁטְרִים לְדַבֵּר אֶל־הָעָם וְאָמְרוּ מִי־הָאִישׁ הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ וְלֹא יִמַּס אֶת־לְבַב אֶחָיו כִּלְבָבוֹ׃ (9) וְהָיָה כְּכַלֹּת הַשֹּׁטְרִים לְדַבֵּר אֶל־הָעָם וּפָקְדוּ שָׂרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ

… Mann sie nehme. (8) Und die Aufseher sollen fortfahren zu reden zu dem Volke und sollen sprechen: Wer ist der Mann, der furchtsam und verzagten Herzens ist? Der gehe und kehre zurück nach Hause, daß nicht feig werde das Herz seiner Brüder, wie sein Herz. (9) Und es geschehe, wenn die Aufseher vollendet haben, zum Volke zu reden, so sollen Heer-Oberste mustern an der Spitze des Volkes.

רש״י

הַכֹּהֵן, כְּדַאי הוּא שֶׁיָּמוּת: (8) ויספו השו״ים. לָמָּה נֶאֱמַר כָּאן „וְיָסְפוּ״? מוֹסִיפִין זֶה עַל דִּבְרֵי הַכֹּהֵן; שֶׁהַכֹּהֵן מְדַבֵּר וּמַשְׁמִיעַ מִן שְׁמַע יִשְׂרָאֵל עַד לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם. „וּמִי הָאִישׁ״ וְשֵׁנִי וּשְׁלִישִׁי, כֹּהֵן מְדַבֵּר, וְשׁוֹטֵר מַשְׁמִיעַ, וְזֶה שׁוֹטֵר מְדַבֵּר, וְשׁוֹטֵר מַשְׁמִיעַ (סוטה מ״ג): הירא ורך הלבב. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר כְּמַשְׁמָעוֹ: שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמוֹד בְּקִשְׁרֵי הַמִּלְחָמָה וְלִרְאוֹת חֶרֶב שְׁלוּפָה. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: הַיָּרֵא בַּעֲבֵירוֹת שֶׁבְּיָדוֹ, וּלְכָךְ תָּלְתָה לוֹ תוֹרָה לַחֲזוֹר עַל בַּיִת וָכֶרֶם וְאִשָּׁה, לְכַסּוֹת עַל הַחוֹזְרִים בִּשְׁבִיל עֲבֵירוֹת שֶׁבְּיָדָם, שֶׁלֹּא יָבִינוּ שֶׁהֵם בַּעֲלֵי עֲבֵירָה, וְהָרוֹאֶה חוֹזֵר, אוֹמֵר: שֶׁמָּא בָּנָה אֶת הַבַּיִת, אוֹ נָטַע כֶּרֶם, אוֹ אֵרַשׂ אִשָּׁה: (9) שרי צבאות. שֶׁמַּעֲמִידִין זְקִפִּין מִלְּפָנֵיהֶם וּמִלְּאַחֲרֵיהֶם וְכַשִּׁילִין שֶׁל בַּרְזֶל בִּידֵיהֶם

nicht im Kriege sterbe; denn wenn er dem Befehle des Priesters nicht gehorcht, verdient er, daß er sterbe. (8) ויספ׳ השט״ים Warum steht hier ויספו und nicht wie oben ודב״ו? d. h. die Amtsleute setzen die Worte des Priesters fort, denn von שמע ישראל bis להושיע אתכם hat der Priester allein zu sprechen und es verständlich zu machen; die drei mit מי האיש einleitenden Verse 5, 6, 7, hat der Priester zu sprechen und ein Beamter zu wiederholen; die Ansprache im V. 8 geschieht durch einen Beamten und wird durch einen zweiten rezitirt. הירא ורך הלבב Ist nach R. Akiba wörtlich zu nehmen, d. h. er ist nicht so beherzt, um in den Kriegsreihen zu stehen und die gezückten Schwerter sehen zu können! Nach R. Josi, dem Galiläer, heißt הירא der wegen begangener Sünden fürchtet, dem erlaubte das Gesetz zurückzukehren, um einem Solchen öffentliche Beschämung zu ersparen, hat man die früheren Entlassungsfälle (der Krieger) erwähnt; wer daher ihn zurückgehen sieht, kann denken, vielleicht hat er ein Haus gebaut, einen Weingarten gepflanzt, oder sich mit einer Frau verlaubt. (9) שרי צבאות Man stellt nämlich in der vordern und in der hintern

הָעָם׃ ס שביעי (10) כִּי־תִקְרַב אֶל־עִיר לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ וְקָרָאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם׃ (11) וְהָיָה אִם־שָׁלוֹם תַּעַנְךָ וּפָתְחָה לָךְ וְהָיָה כָּל־הָעָם הַנִּמְצָא־בָהּ יִהְיוּ לְךָ לָמַס וַעֲבָדוּךָ׃ (12) וְאִם־לֹא תַשְׁלִים עִמָּךְ וְעָשְׂתָה עִמְּךָ

(10) Wenn du einer Stadt nahest, um gegen sie zu streiten, so sollst du sie aufrufen zum Frieden. (11) Und es geschehe, wenn sie dir friedlich antwortet und sich dir aufthut: so soll alles Volk, das darin gefunden wird, dir zinsbar sein, und dir dienen. (12) Wenn sie aber nicht Frieden

רש״י

וְכָל מִי שֶׁרוֹצֶה לַחֲזוֹר, הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ לְקַפֵּחַ אֶת שׁוֹקָיו. זְקִיפִין בְּנֵי אָדָם עוֹמְדִים בִּקְצֵה הַמַּעֲרָכָה לִזְקוֹף אֶת הַנּוֹפְלִים וּלְחַזְּקָם בִּדְבָרִים: שׁוּבוּ אֶל הַמִּלְחָמָה, וְלֹא תָנוּסוּ, שֶׁתְּחִלַּת נְפִילָה, נִיסָה: (10) כי תקרב אל עיר. בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, כְּמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ בָּעִנְיָן „כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָל הֶעָרִים הָרְחוֹקוֹת" וגו'. (11) כל העם הנמצא בה. אֲפִילוּ אַתָּה מוֹצֵא בָהּ מִשִּׁבְעָה אוּמוֹת שֶׁנִּצְטַוֵּיתָ לְהַחֲרִימָם, אַתָּה רַשַּׁאי לְקַיְּימָם (ספרי): למס ועבדוך. עַד שֶׁיְּקַבְּלוּ עֲלֵיהֶם מִסִּים וְשִׁעְבּוּד (שם): (12) ואם לא תשלים עמך ועשתה עמך מלחמה. הַכָּתוּב מְבַשֶּׂרְךָ, שֶׁאִם לֹא תַשְׁלִים עִמָּךְ, סוֹפָהּ לְהִלָּחֵם בְּךָ, אִם תַּנִּיחֶנָּה וְתֵלֵךְ: וצרת עליה. אַף לְהַרְעִיבָהּ וּלְהַצְמִיאָהּ וּלְהָמִיתָהּ מִיתַת

קפין Front der Armee auf; diesen sollen eiserne Beile in die Hände gegeben werden, womit sie jedem Heerflüchtigen auf die Schenkel schlagen dürfen. זקפין sind auch Jene, die an die äußersten Enden der Armee gestellt werden, um die Fallenden wieder emporzuhelfen und sie durch ihre tröstenden Ansprachen zu ermuthigen: Kehret doch in den Krieg zurück! flieht nicht, denn Flucht ist schon der Anfang der Niederlage! (10) כי תקרב אל עיר Hier ist von einem freiwilligen Krieg die Rede, wie aus dem Inhalte zu ersehen ist: so sollst du verfahren mit allen entfernten Städten. (11) כל העם הנמצא בה Selbst wenn du Einige von den sieben Völkern darin vorfändest, die du pflichtgemäß verbrennen solltest, darfst du sie dennoch am Leben lassen. למס ועבדוך bis sie sich dir tributpflichtig unterwerfen. (12) ואם לא תשלים—ועשתה מלחמה Die Schrift verkündet es dir, daß wenn sie mit dir keinen Frieden schließt, sie zuletzt dich bekriegen wird, wenn du sie unangegriffen lassest. וצרת עליה Du sollst sie belagern, sie durch

מִלְחָמָה וְצַרְתָּ עָלֶיהָ׃ (13) וּנְתָנָהּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּיָדֶךָ וְהִכִּיתָ אֶת־כָּל־זְכוּרָהּ לְפִי־חָרֶב׃ (14) רַק הַנָּשִׁים וְהַטַּף וְהַבְּהֵמָה וְכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה בָעִיר כָּל־שְׁלָלָהּ תָּבֹז לָךְ וְאָכַלְתָּ אֶת־שְׁלַל אֹיְבֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָךְ׃ (15) כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָל־הֶעָרִים הָרְחֹקֹת מִמְּךָ מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־מֵעָרֵי הַגּוֹיִם־הָאֵלֶּה הֵנָּה׃ (16) רַק מֵעָרֵי הָעַמִּים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לֹא תְחַיֶּה כָּל־נְשָׁמָה׃ (17) כִּי־הַחֲרֵם תַּחֲרִימֵם הַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי הַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִּי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ (18) לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יְלַמְּדוּ אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת כְּכֹל תּוֹעֲבֹתָם אֲשֶׁר

macht mit dir, und Krieg mit dir führt, so belagere sie. (13) Und gibt sie der Ewige, dein Gott, in deine Hand, so erschlage alle ihre Männlichen mit der Schärfe des Schwertes. (14) Nur die Weiber und die Kinder und das Vieh, und alles, was in der Stadt ist, alle ihre Beute erbeute für dich, und genieße die Beute deiner Feinde, welche der Ewige, dein Gott, dir gibt. (15) Also sollst du thun, mit all den Städten, die sehr fern von dir sind, die nicht sind von den Städten dieser Völker. (16) Allein von den Städten dieser Völker, die der Ewige, dein Gott, dir gibt zur Besitzung, sollst du keine Seele leben lassen. (17) Sondern bannen sollst du sie, den Chitti, und den Emori, den Kenaani und den Perisi, den Chiwi und den Jebusi; so wie dir der Ewige, dein Gott, geboten. (18) Damit sie euch nicht lehren, zu thun nach allen ihren Gräueln, die sie für ihre Götter

רש"י

תַּחֲלוּאִים: (13) ונתנה ה' אלהיך בידך. אִם עָשִׂיתָ כָּל הָאָמוּר בָּעִנְיָן, סוֹף שֶׁה' נוֹתְנָהּ בְּיָדֶךָ: (14) והטף. אַף טַף שֶׁל זְכָרִים. וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם "וְהִכִּיתָ אֶת כָּל זְכוּרָהּ"? בִּגְדוֹלִים: (17) כאשר צוך. לְרַבּוֹת אֶת הַגִּרְגָּשִׁי: (18) למען אשר לא ילמדו. הָא אִם עָשׂוּ

Hunger und Durst hinsiechen und aussterben lassen. (13) ונתנה ה' אלהיך בידך Wenn du alles hier Mitgetheilte befolgen wirst, dann wird sie Gott deiner Gewalt übergeben. (14) והטף Auch die männlichen Kinder sollst du am Leben erhalten; wie erklärt sich aber das Gebot (V. 13): Du sollst alle ihre Männlichen umbringen? darunter meint man die Erwachsenen. (17) כאשר צוך Auch dem Stamme Girgaschi. (18) למען אשר לא ילמדו Wenn sie aber reuig sich bekehren, und an

עֲשׂוּ לֵאלֹהֵיהֶם וַחֲטָאתֶם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ ס (19) כִּי־תָצוּר אֶל־עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ לְתָפְשָׂהּ לֹא־תַשְׁחִית אֶת־עֵצָהּ לִנְדֹּחַ עָלָיו גַּרְזֶן כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכֵל וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה לָבֹא מִפָּנֶיךָ בַּמָּצוֹר׃ (20) רַק עֵץ אֲשֶׁר־תֵּדַע כִּי־לֹא־עֵץ מַאֲכָל הוּא אֹתוֹ תַשְׁחִית וְכָרָתָּ וּבָנִיתָ מָצוֹר עַל־הָעִיר אֲשֶׁר־הִוא עֹשָׂה עִמְּךָ מִלְחָמָה עַד רִדְתָּהּ׃ פ

thun, daß ihr sündiget, gegen den Ewigen, euern Gott. (19) Wenn du eine Stadt belagerst lange Zeit, um gegen sie zu streiten, sie zu erobern; so sollst du ihre Bäume nicht verderben, daß du daran fahrest mit der Axt; denn du kannst davon essen, sollst sie also nicht abhauen (denn des Menschen Leben ist der Baum des Feldes), daß sie aus deinem Angesichte gehen müßten in Belagerungswerke. (20) Nur Bäume, von denen du weißt, daß sie keine Bäume sind zur Speise, die darfst du verderben und abhauen, daß du Belagerungswerke bauest gegen die Stadt, die mit dir Krieg führt, bis zu ihrem Falle.

רש״י

תשובה ומתגיירין, אתה רשאי לקבלם: (19) ימים. שנים: רבים. שלשה, מכאן אמרו: אין צרין על עיירות של נכרים פחות מג׳ ימים קודם לשבת (שם שבת י״ט), ולמד שפותח בשלום שנים או ג׳ ימים, וכן הוא אומר: „וישב דוד בצקלג ימים שנים" (שמואל ב׳ א׳), ובמלחמת הרשות הכתוב מדבר (ספרי): כי האדם עץ השדה. הרי „כי" משמש בלשון דלמא. שמא האדם עץ השדה, להכנס בתוך המצור מפניך, להתייסר ביסורי רעב וצמא כאנשי העיר, למה תשחיתנו: (20) עד רדתה. לשון רדוי שתהא כפופה לך:

deinen Glauben festhalten, darfst du sie aufnehmen. (19) ימים Sind zwei Tage, רבים dazu sind also drei Tage, daher die Verordnung, mit der Belagerung einer heidnischen Stadt wenigstens drei Tage vor Sabbat zu beginnen. Ferner, daß man zwei, drei Tage hindurch friedliche Unterhandlungen pflegen müsse; ebenso in (Sam. 2, 1. 1) Dawid weilte in Ziklag **zwei** Tage, wo auch von einem freiwilligen Kriege die Rede ist. כי האדם עץ השדה Dieses כי heißt: vielleicht; ist denn der Baum des Feldes ein Mensch, daß er vor dir in eine Festung flüchten kann? Soll er etwa gleich den Stadtbewohnern durch Entziehung von Nahrung gezüchtigt werden? warum sollst du ihn verderben? (20) עד רדתה heißt unterjochen, bis sie dir unterthänig wird.

כא (1) כי־ימצא חלל באדמה אשר יהוה אלהיך נתן לך לרשתה נפל בשדה לא נודע מי הכהו׃ (2) ויצאו זקניך ושפטיך ומדדו אל־הערים אשר סביבת החלל׃ (3) והיה העיר הקרבה אל־החלל ולקחו זקני העיר ההוא עגלת בקר אשר לא־עבד בה אשר לא־משכה בעל׃ (4) והורדו זקני העיר ההוא את־העגלה אל־נחל איתן אשר לא יעבד בו ולא יזרע וערפו־שם את־העגלה

21. Wenn ein Erschlagener gefunden wird in dem Lande, das der Ewige, dein Gott, dir gibt, es einzunehmen, liegend auf dem Felde, es ist nicht bekannt, wer ihn erschlagen: (2) So sollen hinausgehen deine Ältesten und deine Richter, und messen zu den Städten hin, die rings um den Erschlagenen liegen. (3) Und es geschehe, die Stadt, die die nächste ist dem Erschlagenen, die Ältesten derselben Stadt sollen eine junge Kuh nehmen, mit der (noch) nicht gearbeitet worden, die (noch) nicht am Joche gezogen; (4) Und die Ältesten derselben Stadt sollen die Kuh hinabführen in einen festen Grund, der nicht bearbeitet und nicht besäet wird und sie sollen daselbst der Kuh das Genick brechen im

רש״י

כא (2) ויצאו זקניך. מיוחדים שבזקניך. אלו סנהדרי גדולה (סוטה מ״ד סנהדרין י״ד): ומדדו. המקום שהחלל שוכב (סוטה מ״ה): אל הערים אשר סביבות החלל. לכל צד וצד לידע אי זו קרובה: (4) אל נחל איתן. קשה שלא נעבד: וערפו. קוצץ עורפה בקופיץ. אמר הקב״ה, תבא עגלה בת שנתה שלא עשתה פירות ותיערף במקום שאינו עושה פירות לכפר על הריגתו של זה, שלא הניחוהו לעשות

21. (2) ויצאו זקניך Die angesehensten und vornehmsten deiner Ältesten, die große Synode. ומדדו Sie sollen messen von der Stelle aus, wo der Erschlagene liegt. אשר סביבות החלל Nach allen Seiten hin, um zu erfahren, welche die nächste Stadt ist. (4) אל נחל איתן In einem harten Grund, der nicht bearbeitet wird. וערפו Man haut ihn das Genick mit einem Beil ab. Gott spricht gleichsam: Ein einjähriges, noch nicht fruchtbares Kalb, soll auf einem noch unfruchtbaren Boden getödtet werden, um Sühne zu bewirken für den Mord eines Menschen, dem man das Leben geraubt, so, daß er

בַּנָּחַל׃ (5) וְנִגְּשׁוּ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי כִּי בָם בָּחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בְּשֵׁם יְהוָה וְעַל־פִּיהֶם יִהְיֶה כָּל־רִיב וְכָל־נָגַע׃ (6) וְכֹל זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא הַקְּרֹבִים אֶל־הֶחָלָל יִרְחֲצוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הָעֶגְלָה הָעֲרוּפָה בַנָּחַל׃ מפטיר (7) וְעָנוּ וְאָמְרוּ יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכָה אֶת־הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ׃ (8) כַּפֵּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־פָּדִיתָ יְהוָה וְאַל־תִּתֵּן דָּם נָקִי בְּקֶרֶב עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְנִכַּפֵּר לָהֶם הַדָּם׃ (9) וְאַתָּה תְּבַעֵר

Grunde. (5) Und es sollen hinzutreten die Priester, die Söhne Lewi's, denn sie hat der Ewige, dein Gott, erwählt, ihm zu dienen, und zu segnen im Namen des Ewigen, und nach ihrem Ausspruche wird jeder Streit und jede Beschädigung entschieden. (6) Und alle Ältesten derselben Stadt, die die nächsten sind dem Erschlagenen, sollen ihre Hände waschen über der Kuh, der das Genick gebrochen worden im Grunde. (7) Und sie sollen gegenseitig sprechen: Unsere Hände haben dies Blut nicht vergossen, und unsere Augen haben es nicht gesehen. (8) Vergib deinem Volke Jisrael, das du erlöst hast, Ewiger, und laß nicht unschuldiges Blut (fließen) in der Mitte deines Volkes Jisrael! Und es soll ihnen das Blut gesühnt sein. (9) Und so sollst du wegschaffen die

רש״י

פֵּירוֹת: (ז) ידינו לא שפכה. וְכִי עָלְתָה עַל לֵב שֶׁזִּקְנֵי בֵית דִּין שׁוֹפְכֵי דָמִים הֵם? אֶלָּא לֹא רְאִינוּהוּ וּפְטַרְנוּהוּ בְּלֹא מְזוֹנוֹת וּבְלֹא לְוָיָה. הַכֹּהֲנִים אוֹמְרִים: כַּפֵּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל: (ח) ונכפר להם הדם. הַכָּתוּב מְבַשְּׂרָם, שֶׁמִּשֶּׁעָשׂוּ כֵּן יְכֻפַּר לָהֶם הֶעָוֹן: (ט) ואתה תבער. מַגִּיד שֶׁאִם נִמְצָא הַהוֹרֵג, אַחַר שֶׁנִּתְעָרְפָה

keine Früchte bringen konnte. (7) ידינו לא שפכה Ist es denkbar, daß die Ältesten Blutvergießer sein könnten? Nein, sondern sie wollten damit sagen: wir haben ihn nicht einmal vor uns gesehen, da wir ihn gewiß ohne Nahrung und Begleitung nicht entlassen hätten! die Priester sprechen dann: Vergib deinem Volke Jsraels. (8) ונכפר להם הדם Die Schrift zeigt hier an, daß wenn sie dies befolgen werden, so sind sie an diesem Verbrechen nicht schuld. (9) ואתה תבער Zeigt uns an, daß wenn der Mörder eruirt wurde, nach dem man dem

הַדָּם הַנָּקִי מִקִּרְבֶּךָ כִּי־תַעֲשֶׂה הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה׃ ס ס ס

כי תצא

(10) כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֶיךָ וּנְתָנוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּיָדֶךָ וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ׃ (11) וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה אֵשֶׁת יְפַת־תֹּאַר וְחָשַׁקְתָּ בָהּ וְלָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה׃ (12) וַהֲבֵאתָהּ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתֶךָ

unschuldigen Blutes-(Schuld) aus deiner Mitte, denn du sollst thun das Rechte in den Augen des Ewigen.

(10) Wenn du ausziehest zum Kriege gegen deine Feinde, und der Ewige, dein Gott, gibt sie in deine Hand, und du führst Gefangene von ihnen weg. (11) Und du siehest unter den Gefangenen ein Weib schön von Gestalt, und du begehrest sie und möchtest sie dir nehmen zum Weibe: (12) So bringe sie in dein Haus,

רש״י

הָעֶגְלָה הֲרֵי זֶה יֵהָרֵג (כתובות ל״ו), וְהוּא הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי ה׳:

חסלת פרשת שופטים ושוטרים:

(10) כי תצא למלחמה. בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁבְּמִלְחֲמוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין לוֹמַר „וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ“ שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר „לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה“ (דברים כ׳)׃ ושבית שביו. לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִיִּים שֶׁבְּתוֹכָהּ וְאַעְ״פִּי שֶׁהֵם מִשִּׁבְעָה אוּמוֹת (ספרי)׃ (11) ולקחת לך לאשה. לֹא דִבְּרָה תוֹרָה אֶלָּא כְּנֶגֶד יֵצֶר הָרָע אִם אֵין הַקָּבָּ״ה מַתִּירָהּ, יִשָּׂאֶנָּה בְּאִסּוּר. אֲבָל אִם נְשָׂאָהּ, סוֹפוֹ לִהְיוֹת שׂוֹנְאָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר אַחֲרָיו: „כִּי תִהְיֶינָה לְאִישׁ“ וגו׳, וְסוֹפוֹ לְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, לְכָךְ נִסְמְכוּ פָּרָשִׁיּוֹת הַלָּלוּ: אשת. אֲפִי׳

Kalbe das Genick abgehauen hatte, er dann hingerichtet werden mußte, und dies ist recht in den Augen des Ewigen.

(10) כי תצא Hier ist von einem freiwilligen Kriege die Rede, denn von einem Kriege mit Völkern in Palästina könnte es nicht heißen: daß du von ihm Gefangene wegführen sollst, da es schon früher heißt: „du sollst keine Seele von ihm am Leben lassen“. ושבית שביו Die dort wohnhaften Kenaaniter mitinbegriffen, ungeachtet sie von den sieben Völkern sind. (11) אשת Sogar eine verheiratete Frau, (Talm. Kid. 21). ולקחת לך לאשה Die Thora hat dies ausgesprochen, um der bösen Sinnenlust zu begegnen, denn wenn man ihm diese nicht erlaubte, so würde er sie unerlaubterweise genommen; hätte er sie dennoch genommen, so würde er sie dann hassen, und mit ihr einen ungehorsamen, widerspenstigen

וְגִלְּחָה אֶת־רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת־צִפָּרְנֶיהָ׃ (13) וְהֵסִירָה אֶת־שִׂמְלַת שִׁבְיָהּ מֵעָלֶיהָ וְיָשְׁבָה בְּבֵיתֶךָ וּבָכְתָה אֶת־אָבִיהָ וְאֶת־אִמָּהּ יֶרַח יָמִים וְאַחַר כֵּן תָּבוֹא אֵלֶיהָ וּבְעַלְתָּהּ וְהָיְתָה לְךָ לְאִשָּׁה׃ (14) וְהָיָה אִם־לֹא חָפַצְתָּ בָּהּ וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ וּמָכֹר לֹא־תִמְכְּרֶנָּה בַּכָּסֶף לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ תַּחַת

und dann scheere sie ihr Haupt und beschneide ihre Nägel. (13) Und lege die Kleidung ihrer Gefangenschaft von sich ab, und bleibe in deinem Hause und beweine ihren Vater und ihre Mutter einen Monat lang, und nachher magst du zu ihr gehen und sie ehelichen, daß sie dein Weib werde. (14) Und es geschehe, wenn du kein Gefallen (mehr) an ihr hast, so entlasse sie nach ihrem Willen, aber verkaufen darfst du sie nicht um Geld; du darfst dich ihrer nicht als Sklavin bedienen, da

רש"י

אֵשֶׁת אִישׁ (קידושין י"ט): (12) ועשתה את צפרניה. תְּגַדְּלֵם כְּדֵי שֶׁתִּתְנַוֵּל (ספרי): (13) והסירה את שמלת שביה. לְפִי שֶׁהֵם נָאִים, שֶׁנָּכְרִים בְּנוֹתֵיהֶם מִתְקַשְּׁטוֹת בַּמִּלְחָמָה בִּשְׁבִיל לְהַזְנוֹת אֲחֵרִים עִמָּהֶם: וישבה בביתך. בַּבַּיִת שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, נִכְנָס וְנִתְקָל בָּהּ, יוֹצֵא וְנִתְקָל בָּהּ, רוֹאֶה בְּבִכְיָתָהּ, רוֹאֶה בְּנִוּוּלָהּ, כְּדֵי שֶׁתִּתְגַּנֶּה עָלָיו (יבמות מ"ח ספרי): ובכתה את אביה. כָּל כָּךְ לָמָּה? כְּדֵי שֶׁתְּהֵא בַּת יִשְׂרָאֵל שְׂמֵחָה, וְזוֹ עֲצֵבָה, בַּת יִשְׂרָאֵל מִתְקַשֶּׁטֶת, וְזוֹ מִתְנַוֶּלֶת, (ספרי): (14) והיה אם לא חפצת בה, הַכָּתוּב מְבַשֶּׂרְךָ שֶׁסּוֹפְךָ לִשְׂנֹאתָהּ: לא תתעמר בה. לא

Sohn zeugen, So wie es aus der Aufeinanderfolge dieser Kapitel zu entnehmen ist. (12) ועשתה את צפרניה Sie soll ihre Nägel groß wachsen lassen, damit sie verunziert erscheine. (13) והסירה את שמלת שביה Sie soll das Kleid ihrer Gefangenschaft ablegen, weil dieses Kleid schön war, denn die Töchter der Heiden gingen geputzt in den Krieg, um Andere zur Unzucht zu verführen. וישבה בביתך Im Hause soll sie bleiben, woselbst er sich beschäftigt, damit er sie beim Ein- und Ausgehen immer vor Augen habe, sie weinend, reizlos und vernachlässigt sehe, und sie ihm mißfällig werde. ובכתה את אביה Sie soll Vater und Mutter beweinen; wozu alles dieses? damit die isr. Tochter fröhlich sei, während jene betrübt ist, die isr. Tochter reizend erscheine, während jene verwahrlost ist. (14) אם לא חפצת בה Die Schrift sagt's dir im Voraus du wirst sie hassen. לא תתעמר בה

אֲשֶׁר עִנִּיתָהּ׃ ס (15) כִּי־תִהְיֶיןָ לְאִישׁ
שְׁתֵּי נָשִׁים הָאַחַת אֲהוּבָה וְהָאַחַת
שְׂנוּאָה וְיָלְדוּ־לוֹ בָנִים הָאֲהוּבָה
וְהַשְּׂנוּאָה וְהָיָה הַבֵּן הַבְּכֹר לַשְּׂנִיאָה׃
(16) וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת־בָּנָיו אֵת
אֲשֶׁר־יִהְיֶה לוֹ לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת־
בֶּן־הָאֲהוּבָה עַל־פְּנֵי בֶן־הַשְּׂנוּאָה
הַבְּכֹר׃ (17) כִּי אֶת־הַבְּכֹר בֶּן־הַשְּׂנוּאָה
יַכִּיר לָתֶת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר־
יִמָּצֵא לוֹ כִּי־הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ לוֹ
מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה׃ ס (18) כִּי־יִהְיֶה
לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ

du sie gedemüthigt hast. (15) Wenn ein Mann zwei Weiber hat, die eine ist geliebt und die eine gehaßt, und sie gebären ihm Söhne, die geliebte und die gehaßte, und es ist der erstgeborne Sohn der gehaßten. (16) Wenn er nun seinen Söhnen zum Besitzthum gibt, was sein ist: so kann er nicht zum Erstgebornen machen den Sohn der Geliebten vor dem Sohne der Gehaßten, dem Erstgebornen; (17) Sondern den Erstgebornen, den Sohn der Gehaßten, muß er anerkennen, ihm zu geben einen zwiefachen Antheil an Allem, was sich bei ihm findet; denn er ist der Erstling seiner Stärke, ihm gebührt das Recht der Erstgeburt. — (18) Wenn ein Mann einen unbändigen und widerspenstigen Sohn hat, er gehorcht nicht der

רש"י

תִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ. בִּלְשׁוֹן פַּרְסִי קוֹרִין לַעֲבוֹדוֹת וְשִׁמּוּשׁ
"עִימְרָאָה", מִיסוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן לָמַדְתִּי
כֵּן: (17) פי שנים. כְּנֶגֶד שְׁנֵי אַחִים (ב"ב קכ"ג):
בכל אשר ימצא לו. מִכָּאן שֶׁאֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי
שְׁנַיִם בָּרָאוּי לָבֹא לְאַחַר מִיתַת הָאָב, כְּבַמֻּחְזָק:
(18) סורר. סָר מִן הַדֶּרֶךְ: ומורה. מְסָרֵב בְּדִבְרֵי אָבִיו
לְשׁוֹן מַמְרִים: ויסרו אותו. מַתְרִין בּוֹ בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה
וּמַלְקִין אוֹתוֹ (סנהדרין ע"א): בן סורר ומורה. אֵינוֹ

Du darfst sie nicht sklavisch behandeln; im Persischen heißt Dienstbarkeit עימראה, nach R. M. Hadarschan. (17) פי שנים Für zwei Brüder. בכל אשר ימצא לו Daraus erhellt, daß der Erstgeborne nicht das Doppelte von dem, nach des Vaters Tod anzuwachsenden Vermögen nimmt, sondern blos von dem vorhandenen. (18) סורר Einer der den Tugendwandel verließ. ומורה Der den Befehlen seines Vaters zuwiderhandelt, מורה wie ממרים widerspenstig. ויסרו אתו Man warnet ihn im Beisein dreier Zeugen, und straft ihn mit Geißelschlägen.

בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וְיִסְּרוּ אֹתוֹ
וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם׃ (19) וְתָפְשׂוּ בוֹ
אָבִיו וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ אֶל־זִקְנֵי
עִירוֹ וְאֶל־שַׁעַר מְקֹמוֹ׃ (20) וְאָמְרוּ אֶל־
זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר וּמֹרֶה אֵינֶנּוּ
שֹׁמֵעַ בְּקֹלֵנוּ זוֹלֵל וְסֹבֵא׃ (21) וּרְגָמֻהוּ
כָּל־אַנְשֵׁי עִירוֹ בָאֲבָנִים וָמֵת וּבִעַרְתָּ
הָרָע מִקִּרְבֶּךָ וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ
וְיִרָאוּ׃ ס שני (22) וְכִי־יִהְיֶה בְאִישׁ

Stimme seines Vaters und der Stimme seiner Mutter, und sie züchtigen ihn, aber er hört nicht auf sie: (19) So sollen ihn sein Vater und seine Mutter ergreifen, und ihn hinausbringen zu den Ältesten seiner Stadt und zum Thore seines Ortes. (20) Und sollen sprechen zu den Ältesten seiner Stadt: Dieser unser Sohn ist unbändig und widerspenstig, er gehorcht nicht unserer Stimme, er ist ein Schlemmer und Säufer: (21) Dann sollen ihn steinigen alle Leute seiner Stadt, daß er sterbe, und so schaffe das Böse weg aus deiner Mitte, und ganz Jisrael soll es hören und sich fürchten. (22) Und wenn an Jemand eine

רש״י

חַיָּב עַד שֶׁיִּגְנוֹב וְיֹאכַל תַּרְטֵימַר בָּשָׂר וְיִשְׁתֶּה חֲצִי לוֹג יַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: "זוֹלֵל וְסֹבֵא", וְנֶאֱמַר: "אַל תְּהִי בְסֹבְאֵי יָיִן בְּזֹלְלֵי בָשָׂר לָמוֹ" (משלי כ"ג). וּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה נֶהֱרָג עַל שֵׁם סוֹפוֹ, הִגִּיעָה תוֹרָה לְסוֹף דַּעְתּוֹ, סוֹף שֶׁמְּכַלֶּה מָמוֹן אָבִיו וּמְבַקֵּשׁ לִמּוּדוֹ, וְאֵינוֹ מוֹצֵא וְעוֹמֵד בְּפָרָשַׁת דְּרָכִים וּמְלַסְטֵם אֶת הַבְּרִיּוֹת; אָמְרָה תוֹרָה: יָמוּת זַכַּאי וְאַל יָמוּת חַיָּב (סנהדרין ע"ב) (21) וכל ישראל ישמעו ויראו. מִכָּאן שֶׁצָּרִיךְ הַכְרָזָה בְּבֵית דִּין: פְּלוֹנִי נִסְקַל עַל שֶׁהָיָה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה:

Der Widerspenstige verschuldet eher keine Strafe, als bis er einen Diebstahl verübt, ein Drittel (תרטימר) Fleisch zu einer Mahlzeit gegessen und einen halben Log Wein auf einmal getrunken hat, dieser heißt ein Schlemmer und ein Trunkenbold זולל וסובא, worüber (Sal. 23, 20) sagt: „Sei nicht unter den Weinsäufern und Fleischfressern" (אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר). Ein solcher ungerathener Sohn wird wegen der Folgeübel umgebracht; das Gesetz dringt bis an das Endziel seiner Gedanken! denn, er verschwendet das Vermögen seines Vaters, will die gewohnte Lebensweise um jeden Preis fortsetzen, und wird zuletzt ein Straßenräuber. Das Gesetz spricht daher aus: Es ist besser, er sterbe, bevor er noch durch Ausführung einer Mordthat der Todesstrafe verfällt! (21) ישמעו ויראו Daraus erhellt, daß der Gerichtshof öffentlich ausrufen lassen muß: Dieser oder jener wird

חֵטְא מִשְׁפַּט־מָוֶת וְהוּמָת וְתָלִיתָ אֹתוֹ
עַל־עֵץ׃ (23) לֹא־תָלִין נִבְלָתוֹ עַל־
הָעֵץ כִּי־קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא
כִּי־קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי וְלֹא תְטַמֵּא
אֶת־אַדְמָתְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן
לְךָ נַחֲלָה׃ ס

Sünde ist, worauf die Todesstrafe, und er wird getödtet und du hängest ihn an ein Holz: (23) So soll sein Leichnam nicht über Nacht an dem Holze bleiben, sondern begraben sollst du ihn an demselben Tage, denn eine Geringschätzung Gottes ist ein Gehäukter; und du sollst nicht verunreinigen dein Erdreich, das der Ewige, dein Gott, dir gibt zur Besitzung.

רש״י

(22) וכי יהיה באיש חטא משפט מות. סְמִיכוּת הַפָּרָשִׁיּוֹת מַגִּיד, שֶׁאִם חָסִים עָלָיו אָבִיו וְאִמּוֹ, סוֹף שֶׁיֵּצֵא לְתַרְבּוּת רָעָה, וְיַעֲבוֹר עֲבֵירוֹת וְיִתְחַיֵּב מִיתָה בב״ד. ותלית אותו על עץ. רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (עיין שם) „כָּל הַנִּסְקָלִין נִתְלִין" שֶׁנֶּאֱמַר „כִּי קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי", וְהַמְבָרֵךְ ה׳ בִּסְקִילָה (סנהדרין מ״ה): (23) כי קללת אלהים תלוי. זִלְזוּלוֹ שֶׁל מֶלֶךְ הוּא, שֶׁאָדָם עָשׂוּי בִּדְמוּת דְּיוֹקְנוֹ, וְיִשְׂרָאֵל הֵם בָּנָיו, מָשָׁל לִשְׁנֵי אַחִים תְּאוֹמִים שֶׁהָיוּ דּוֹמִים זֶה לָזֶה, אֶחָד נַעֲשָׂה מֶלֶךְ, וְאֶחָד נִתְפַּס לְלִסְטִיּוּת וְנִתְלָה, כָּל הָרוֹאֶה אוֹתוֹ אוֹמֵר: הַמֶּלֶךְ תָּלוּי. כָּל קְלָלָה שֶׁבַּמִּקְרָא לְשׁוֹן הָקֵל וְזִלְזוּל, כְּמוֹ „וְהוּא קִלְלַנִי קְלָלָה נִמְרֶצֶת" (מלכים א׳ ב׳):

gesteinigt, weil er ein unbändiger, widerspenstiger Sohn war. (22) חטא משפט מות Diese aufeinanderfolgenden Stellen zeigen an, daß wenn die Eltern einen solchen Sohn mit Schonung und Nachsicht behandeln, er zuletzt ausartet, schwere Verbrechen begeht, und von der Hand des Gerichts zum Tode bestraft wird. ותלית אותו על עץ Unsere Lehrer haben festgesetzt, daß alle Gesteinigten dann aufgehängt werden, denn es heißt hier: denn ein Gehängter ist eine Lästerung Gottes, und ein Gotteslästerer wird dann noch gesteinigt. (23) כי קללת אלהים תלוי Eine Erniedrigung vor Gott, der den Menschen in seinem Ebenbilde geschaffen! Ebenso wie wenn Zwillingsbrüder miteinander auffallende Ähnlichkeit haben, deren einer zum König erhoben, der Andere hingegen als Räuber ergriffen und gehängt wurde. Wer ihn nun am Schandpfahl hängen sieht, sagt: Sieht dort hängt der König! קללה bedeutet Geringschätzung, ähnl. (Kön. 1, 2): „er schmähete mich mit scharfen Lästerworten" (והוא קללני קללה נמרצת).

כב (1) לֹא־תִרְאֶה אֶת־שׁוֹר אָחִיךָ אוֹ אֶת־שֵׂיוֹ נִדָּחִים וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם לְאָחִיךָ׃ (2) וְאִם־לֹא קָרוֹב אָחִיךָ אֵלֶיךָ וְלֹא יְדַעְתּוֹ וַאֲסַפְתּוֹ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְהָיָה עִמְּךָ עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ אֹתוֹ וַהֲשֵׁבֹתוֹ לוֹ׃ (3) וְכֵן תַּעֲשֶׂה לַחֲמֹרוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׂמְלָתוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל־אֲבֵדַת אָחִיךָ אֲשֶׁר־תֹּאבַד מִמֶּנּוּ וּמְצָאתָהּ לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם׃ ס (4) לֹא־תִרְאֶה אֶת־חֲמוֹר אָחִיךָ אוֹ שׁוֹרוֹ

22. (1) Du darfst nicht sehen den Ochsen deines Bruders oder sein Schaf umherirren, und dich ihnen entziehen; zurückbringen sollst du sie deinem Bruder. (2) Wenn aber dein Bruder dir nicht nahe ist, oder du kennst ihn nicht: so sollst du es einthun in dein Haus, und es sei bei dir, bis dein Bruder es erfragt, dann gib es ihm zurück. (3) Und so sollst du thun mit seinem Esel, und so sollst du thun mit seiner Kleidung, und so sollst du thun mit allem Verlornen deines Bruders, was von ihm verloren ist und du findest es; du kannst dich nicht entziehen. (4) Du darfst nicht sehen den Esel deines Bruders oder seinen Ochsen

רש״י

כב (1) והתעלמת. כּוֹבֵשׁ עַיִן כְּאִלּוּ אֵינוֹ רוֹאֵהוּ: לא תראה והתעלמת. לֹא תִרְאֶה אוֹתוֹ שֶׁתִּתְעַלֵּם מִמֶּנּוּ, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ, וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: פְּעָמִים שֶׁאַתָּה מִתְעַלֵּם וכו׳: (2) עד דרוש אחיך. וְכִי תַעֲלֶה בְּלִבְבְךָ שֶׁיִּתְּנֵהוּ לוֹ קוֹדֶם שֶׁיִּדְרְשֵׁהוּ? אֶלָּא דָּרְשֵׁהוּ שֶׁלֹּא יְהֵא רַמַּאי (ב״מ כ״ז): והשבותו לו. שֶׁתְּהֵא בּוֹ הֲשָׁבָה, שֶׁלֹּא יֹאכַל בְּבֵיתְךָ כְּדֵי דָמָיו, וְתִתְבָּעֵם מִמֶּנּוּ. מִכָּאן אָמְרוּ: כָּל דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה וְאוֹכֵל יַעֲשֶׂה וְיֹאכַל, וְשֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה וְאוֹכֵל, יִמָּכֵר: (3) לא תוכל להתעלם.

22. (1) והתעלמת Er drückt das Auge zu, als ob er es nicht sähe. לא תראה והתעלמת Nicht daß du es siehst und dich entziehen wolltest. Die Gelehrten geben Fälle an, wo man sich füglich entziehen darf, (s. Talm. B. Mez. 30). (2) עד דרש אחיך Ist es denn denkbar, daß man es zurückgibt, ohne den Verlustträger zu kennen? Nein, sondern man muß erst nachforschen, ob es der wirkliche Beschädigte ist und kein Betrug dabei obwaltet. והשבות לו Daß du es ihm unentgeltlich zurückstellst, und das aufgefundene Vieh nicht für Zahlung gefüttert werde; daher erklären die Weisen, wenn das Vieh die Futterungskosten durch Arbeit verdienen kann, so muß er es füttern, wo aber nicht, so soll er es verkaufen, und der Erlös muß aufbewahrt werden. (Talm. B. Mez. 28). (3) לא תוכל להתעלם Du darfst

נֹפְלִים בַּדֶּרֶךְ וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הָקֵם
תָּקִים עִמּוֹ׃ ס (5) לֹא־יִהְיֶה כְלִי־גֶבֶר
עַל־אִשָּׁה וְלֹא־יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת
אִשָּׁה כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־
עֹשֵׂה אֵלֶּה׃ פ (6) כִּי יִקָּרֵא קַן־
צִפּוֹר | לְפָנֶיךָ בַּדֶּרֶךְ בְּכָל־עֵץ | אוֹ
עַל־הָאָרֶץ אֶפְרֹחִים אוֹ בֵיצִים וְהָאֵם
רֹבֶצֶת עַל־הָאֶפְרֹחִים אוֹ עַל־הַבֵּיצִים
לֹא־תִקַּח הָאֵם עַל־הַבָּנִים׃ (7) שַׁלֵּחַ

hinfallen auf dem Wege, und dich ihnen entziehen: aufrichten mußt du sie mit ihm. (5) Es sei nicht Geräthe des Mannes auf einem Weibe, und ein Mann ziehe nicht an die Kleidung des Weibes; denn ein Gräuel des Ewigen, deines Gottes, ist Jeder, der solches thut. (6) Wenn sich ein Vogelnest vor dir trifft auf dem Wege, an irgend einem Baume, oder auf der Erde, Junge oder Eier, und die Mutter sitzt auf den Jungen oder auf den Eiern: so sollst du nicht nehmen die Mutter sammt den Jungen; (7) Entlassen

רש״י

לִכְבּוֹשׁ עֵינֶיךָ כְּאִלּוּ אֵינְךָ רוֹאֶה אוֹתוֹ: (4) הקים תקים. זוֹ טְעִינָה לְהַטְעִין מַשּׂאוֹ שֶׁנָּפַל מֵעָלָיו (ב״מ ל״ב): עמו. עִם בְּעָלָיו, אֲבָל אִם הָלַךְ וְיָשַׁב לוֹ וְאָמַר לוֹ הוֹאִיל וְעָלֶיךָ מִצְוָה אִם רָצִיתָ לִטְעוֹן טְעוֹן, פָּטוּר: (5) לא יהיה כלי גבר על אשה. שֶׁתְּהֵא דוֹמָה לְאִישׁ, כְּדֵי שֶׁתֵּלֵךְ בֵּין הָאֲנָשִׁים, שֶׁאֵין זוֹ אֶלָּא לְשֵׁם נִיאוּף (ספרי נזיר פ׳ ח׳): ולא ילבש גבר שמלת אשה. לֵילֵךְ לֵישֵׁב בֵּין הַנָּשִׁים. ד״א שֶׁלֹּא יַשִּׁיר שְׂעַר הָעֶרְוָה וּשְׂעַר שֶׁל בֵּית הַשֶּׁחִי: כי תועבת. לֹא אָסְרָה תוֹרָה אֶלָּא לְבוּשׁ הַמֵּבִיא לִידֵי תוֹעֵבָה: (6) כי יקרא. פְּרָט לִמְזוּמָּן: לא תקח האם. בְּעוֹדָהּ עַל בָּנֶיהָ

deine Blicke nicht abwenden, als sähest du es gar nicht. (4) הקים תקים Du sollst es aufrichten und die herabgefallene Last aufladen helfen. עמו mit dem Eigenthümer, wenn aber dieser sich wegwendet und sagt: Dir ist es ja geboten, aufladen zu müssen! dann bist du der Pflicht enthoben. (5) לא יהיה כלי גבר על אשה Um einem Manne gleichzusehen, und nur unter Männern zu verkehren, dies gschieht gewöhnlich, nur um Buhlerei zu treiben. ולא ילבש גבר שמלת אשה Um nur unter Frauen zu verkehren. כי תיעבת Die Thora verbietet nur den Gebrauch solcher Kleidung, welche zu Unzucht führen können. (6) כי יקרא Wenn sich dir ein Vogelnest vorfindet; ein von dir angelegtes aber ist nicht mitinbegriffen. לא תקח האם wenn sie noch bei den Jungen

כב (1) לֹא־תִרְאֶה אֶת־שׁוֹר אָחִיךָ אוֹ אֶת־שֵׂיוֹ נִדָּחִים וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם לְאָחִיךָ׃ (2) וְאִם־לֹא קָרוֹב אָחִיךָ אֵלֶיךָ וְלֹא יְדַעְתּוֹ וַאֲסַפְתּוֹ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְהָיָה עִמְּךָ עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ אֹתוֹ וַהֲשֵׁבֹתוֹ לוֹ׃ (3) וְכֵן תַּעֲשֶׂה לַחֲמֹרוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׂמְלָתוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל־אֲבֵדַת אָחִיךָ אֲשֶׁר־תֹּאבַד מִמֶּנּוּ וּמְצָאתָהּ לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם׃ ס (4) לֹא־תִרְאֶה אֶת־חֲמוֹר אָחִיךָ אוֹ שׁוֹרוֹ

22. (1) Du darfst nicht sehen den Ochsen deines Bruders oder sein Schaf umherirren, und dich ihnen entziehen; zurückbringen sollst du sie deinem Bruder. (2) Wenn aber dein Bruder dir nicht nahe ist, oder du kennst ihn nicht: so sollst du es einthun in dein Haus, und es sei bei dir, bis dein Bruder es erfragt, dann gib es ihm zurück. (3) Und so sollst du thun mit seinem Esel, und so sollst du thun mit seiner Kleidung, und so sollst du thun mit allem Verlornen deines Bruders, was von ihm verloren ist und du findest es; du kannst dich nicht entziehen. (4) Du darfst nicht sehen den Esel deines Bruders oder seinen Ochsen

רש״י

כב (1) והתעלמת. כּוֹבֵשׁ עַיִן כְּאִלּוּ אֵינוֹ רוֹאֵהוּ: לא ת־אה והתעלמת. לֹא תִרְאֶה אוֹתוֹ שֶׁתִּתְעַלֵּם מִמֶּנּוּ, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: פְּעָמִים שֶׁאַתָּה מִתְעַלֵּם וכו׳: (2) עד דרוש אחיך. וְכִי תַעֲלֶה בְּלִבְּךָ שֶׁיִּתְּנֵהוּ לוֹ קוֹדֶם שֶׁיִּדְרְשֵׁהוּ? אֶלָּא דָּרְשֵׁהוּ שֶׁלֹּא יְהֵא רַמַּאי (ב״מ כ״ז): והשבותו לו. שֶׁתְּהֵא בּוֹ הֲשָׁבָה, שֶׁלֹּא יֹאכַל בְּבֵיתְךָ כְּדֵי דָמָיו, וְתִתְבָּעֵם מִמֶּנּוּ. מִכָּאן אָמְרוּ: כָּל דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה וְאוֹכֵל יַעֲשֶׂה וְיֹאכַל, וְשֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה וְאוֹכֵל, יִמָּכֵר: (3) לא תוכל להתעלם.

22. (1) והתעלמת Er drückt das Auge zu, als ob er es nicht sähe. לא תראה והתעלמת Nicht daß du es siehst und dich entziehen wolltest. Die Gelehrten geben Fälle an, wo man sich füglich entziehen darf, (s. Talm. B. Mez. 30). (2) עד דרש אחיך Ist es denn denkbar, daß man es zurückgibt, ohne den Verlustträger zu kennen? Nein, sondern man muß erst nachforschen, ob es der wirkliche Beschädigte ist und kein Betrug dabei obwaltet. והשבות לו Daß du es ihm unentgeltlich zurückstellst, und das aufgefundene Vieh nicht für Zahlung gefüttert werde; daher erklären die Weisen, wenn das Vieh die Futterungskosten durch Arbeit verdienen kann, so muß er es füttern, wo aber nicht, so soll er es verkaufen, und der Erlös muß aufbewahrt werden. (Talm. B. Mez. 28). (3) לא תוכל להתעלם Du darfst

נֹפְלִים בַּדֶּרֶךְ וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הָקֵם
תָּקִים עִמּוֹ׃ ס (5) לֹא־יִהְיֶה כְלִי־גֶבֶר
עַל־אִשָּׁה וְלֹא־יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת
אִשָּׁה כִּי תֹועֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־
עֹשֵׂה אֵלֶּה׃ פ (6) כִּי יִקָּרֵא קַן־
צִפּוֹר ׀ לְפָנֶיךָ בַּדֶּרֶךְ בְּכָל־עֵץ ׀ אוֹ
עַל־הָאָרֶץ אֶפְרֹחִים אוֹ בֵיצִים וְהָאֵם
רֹבֶצֶת עַל־הָאֶפְרֹחִים אוֹ עַל־הַבֵּיצִים
לֹא־תִקַּח הָאֵם עַל־הַבָּנִים׃ (7) שַׁלֵּחַ

hinfallen auf dem Wege, und dich ihnen entziehen: aufrichten mußt du sie mit ihm. (5) Es sei nicht Geräthe des Mannes auf einem Weibe, und ein Mann ziehe nicht an die Kleidung des Weibes; denn ein Gräuel des Ewigen, deines Gottes, ist Jeder, der solches thut. (6) Wenn sich ein Vogelnest vor dir trifft auf dem Wege, an irgend einem Baume, oder auf der Erde, Junge oder Eier, und die Mutter sitzt auf den Jungen oder auf den Eiern: so sollst du nicht nehmen die Mutter sammt den Jungen; (7) Entlassen

רש"י

לְבוּשׁ עֵינֶךָ כְּאִלּוּ אֵינְךָ רוֹאֶה אוֹתוֹ: (4) הקים
חקים. זוֹ טְעִינָה לְהַטְעִין מַשָּׂאוֹ שֶׁנָּפַל מֵעָלָיו (ב"מ
ל"ב): עמו. עִם בְּעָלָיו, אֲבָל אִם הָלַךְ וְיָשַׁב לוֹ וְאָמַר
לוֹ הוֹאִיל וְעָלֶיךָ מִצְוָה אִם רָצִיתָ לִטְעוֹן טְעוֹן, פָּטוּר:
(5) לא יהיה כלי גבר על אשה. שֶׁתְּהֵא דוֹמָה לְאִישׁ,
כְּדֵי שֶׁתֵּלֵךְ בֵּין הָאֲנָשִׁים, שֶׁאֵין זוֹ אֶלָּא לְשֵׁם נִיאוּף
(ספרי נזיר פ' ח'): ולא ילבש גבר שמלת אשה.
לֵילֵךְ לֵישֵׁב בֵּין הַנָּשִׁים. ד"א שֶׁלֹּא יַשִּׁיר שְׂעַר
הָעֶרְוָה וּשְׂעַר שֶׁל בֵּית הַשֶּׁחִי: כי תועבת. לא אָסְרָה
תוֹרָה אֶלָּא לְבוּשׁ הַמֵּבִיא לִידֵי תוֹעֵבָה: (6) כי יקרא.
פְּרָט לִמְזוּמָּן: לא תקח האם. בִּעוֹדָהּ על בָּנֶיהָ

deine Blicke nicht abwenden, als sähest du es gar nicht. (4) הקים תקים Du sollst es aufrichten und die herabgefallene Last aufladen helfen. עמו mit dem Eigenthümer, wenn aber dieser sich wegwendet und sagt: Dir ist es ja geboten, aufladen zu müssen! dann bist du der Pflicht enthoben. (5) לא יהיה כלי גבר על אשה Um einem Manne gleichzusehen, und nur unter Männern zu verkehren, dies gchieht gewöhnlich, nur um Buhlerei zu treiben. ולא ילבש גבר שמלת אשה Um nur unter Frauen zu verkehren. כי תועבת Die Thora verbietet nur den Gebrauch solcher Kleidung, welche zu Unzucht führen können. (6) כי יקרא Wenn sich dir ein Vogelnest **vorfindet**; ein von dir angelegtes aber ist nicht mitinbegriffen. לא תקח האם wenn sie noch bei den Jungen

תְּשַׁלַּח אֶת־הָאֵם וְאֶת־הַבָּנִים תִּקַּח־לָךְ לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים׃ ס שלישי (8) כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ וְלֹא־תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ כִּי־יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ׃ (9) לֹא־תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם פֶּן־תִּקְדַּשׁ הַמְלֵאָה

mußt du die Mutter, und die Jungen magst du dir nehmen; damit es dir wohlgehe, und du lange lebest. (8) Wenn du ein neues Haus bauest, so mache ein Geländer um dein Dach, und bringe nicht Blutschuld auf dein Haus, wenn Jemand davon herabfiele. (9) Du sollst nicht deinen Weinberg besäen mit zweierlei Arten, daß nicht heilig werde die Fülle

רש״י

(חולין ק״ז): (7) למען ייטב לך וגו׳. אם מצוה קלה שאין בה חסרון כיס, אמרה תורה: למען ייטב לך והארכת ימים, קל וחומר למתן שכרן של מצות חמורות (חולין קמ״ב): (8) כי תבנה בית חדש. אם קיימת מצות שילוח הקן, סופך לבנות בית חדש ותקיים מצות מעקה, שמצוה גוררת מצוה ותגיע לכרם ושדה ולבגדים נאים, לכך נסמכו פרשיות הללו: מעקה, גדר סביב לגג וא״ת ״תיקא״ כגון תיק שמשמר מה שבתוכו: כי יפול הנופל. ראוי זה ליפול, ואעפ״י כן לא תתגלגל מיתתו על ידך, שמגלגלין זכות על ידי זכאי, וחובה על ידי חייב: (9) כלאים. חטה ושעורה וחרצן במפולת יד (קדושין ל״ט חולין פ״ב): פן תקדש. כתרגומו

ist. (7) למען ייטב לך Wenn bei einem leichten Gebote, wobei kein Geldaufwand nöthig ist, die Thora versichert, damit es dir wohlgehe und du lange lebest: um wie viel größer ist die Belohnung für die Vollziehung der wichtigen Gebote! (8) כי תבנה בית חדש Hast du das Gebot des Fliehenlassens des Muttervogels erfüllt, dann wirst du das Glück haben, ein neues Haus zu bauen und das Gebot: dein Dach mit einem Geländer zu versehen, zu erfüllen; denn eine gute Handlung führt eine andere herbei. Du wirst auch Weingärten, Felder u. schöne Kleider besitzen; um dies anzudeuten, folgen diese Schriftstellen unmittelbar neben einander. מעקה Ein Geländer rings um das Dach, Onk. übers. תיקא Einfassung, so wie das Futeral das darin Enthaltene bewahrt. כי יפול הנופל Diesem ist zwar dieses Unglück bestimmt, du aber darfst zu seinem Tode keine Gelegenheit geben; denn gewöhnlich wird etwas Verdienstliches durch einen Ehrlichen, und eine Verschuldung durch einen Strafwürdigen herbeigeführt. (9) כלאים Weizen, Gerste und Weinbeerkörner untereinander ausgesäet. פן תקדש Onk

הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרָע וּתְבוּאַת הַכָּרֶם: ס (10) לֹא־תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר־וּבַחֲמֹר יַחְדָּו: (11) לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו: (12) גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה־לָּךְ עַל־אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ אֲשֶׁר תְּכַסֶּה־בָּהּ: ס (13) כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָא אֵלֶיהָ וּשְׂנֵאָהּ: (14) וְשָׂם לָהּ עֲלִילֹת

von dem Samen, den du gesäet sammt dem Ertrage des Weinbergs. (10) Du sollst nicht pflügen mit Ochs und Esel zusammen. (11) Du sollst nicht anziehen Schaatnes, Wolle und Leinen zusammen. (12) Gedrehete Fäden sollst du dir machen an den vier Zipfeln deiner Decke, womit du dich bedeckest. (13) Wenn ein Mann ein Weib nimmt, und wohnt ihr bei, und dann haßt er sie, (14) Und bürdet ihr schlechte

רש"י

„תתאב" כל דבר הנתעב על אדם, בין לשבח, כגון הקדש בין לגנאי, כגון אסור, נופל בו לשון קדוש, כמו „אל תגע בי כי קדשתיך" (ישעיה ס"ה): המלאה. זה מלוי ותוספת, שהזרע מוסיף: (10) לא תחרש בשור ובחמור. הוא הדין לכל שני מינים שבעולם. הוא הדין להנהיגם יחד קשורים זוגים, בהולכת שום משא (ב"ק נ"ד): (11) שעטנז. לשון ערוב. ורבותינו פירשו: שוע, טווי ונוז: (12) גדילים תעשה לך. אף מן הכלאים (יבמות ד' ספרי), לכך סמכן הכתוב: (13) ובא אליה ושנאה. סופו: (14) ושם לה עלילות דברים. עבירה גוררת עבירה, עבר על לא תשנא, סופו לבא לידי לשון הרע:

damit es nicht verwerflich mache. Auf jede Sache, von der man sich zurückhalten muß, sei es wegen ihrer Heiligkeit, wie geheiligte Dinge, oder wegen Verbotenes, paßt der Ausdruck קדש, wie in (Jes. 65, 5): Nahe mir nicht, denn ich bin heiliger, als du, כי קדשתיך. — המלאה Die Fülle und der Zuwachs des Samens. (10) לא תחרוש בשור וחמור Dasselbe Gebot gilt für andere Thiere verschiedener Arten, sie zusammengespannt eine Last tragen zu lassen. (11) שעטנז heißt Vermischung; nach unseren Gelehrten gleich שוע, טווי, ונוז d. i. gehechelt, gesponnen und gewebt. (12) גדלים תעשה לך Schnüre, auch von gemischter Gattung, כלאים dürfen sie sein, da um stehen diese zwei Stellen neben einander. (13) ובא אליה ושנאה Das Ende wird sein: (14) ושם לה עלילות דברים Er legt ihr falsche Beschuldigungen zur Last; eine Sünde zieht die andere nach sich, er befolgte nicht: du

דְּבָרִים וְהוֹצִא עָלֶיהָ שֵׁם רָע וְאָמַר אֶת־הָאִשָּׁה הַזֹּאת לָקַחְתִּי וָאֶקְרַב אֵלֶיהָ וְלֹא־מָצָאתִי לָהּ בְּתוּלִים׃ (15) וְלָקַח אֲבִי הַנַּעֲרָ וְאִמָּהּ וְהוֹצִיאוּ אֶת־בְּתוּלֵי הַנַּעֲרָ אֶל־זִקְנֵי הָעִיר הַשָּׁעְרָה׃ (16) וְאָמַר אֲבִי הַנַּעֲרָ אֶל־הַזְּקֵנִים אֶת־בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה לְאִשָּׁה וַיִּשְׂנָאֶהָ׃ (17) וְהִנֵּה־הוּא שָׂם עֲלִילֹת דְּבָרִים לֵאמֹר לֹא־מָצָאתִי לְבִתְּךָ בְּתוּלִים וְאֵלֶּה בְּתוּלֵי בִתִּי וּפָרְשׂוּ הַשִּׂמְלָה לִפְנֵי זִקְנֵי הָעִיר׃ (18) וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר־הַהִוא אֶת־הָאִישׁ וְיִסְּרוּ

° הנערה כ׳

Handlungen auf, und bringt aus über sie einen bösen Namen, und spricht: Dieses Weib habe ich genommen, und da ich ihr nahete, fand ich an ihr keine Jungfrauschaft (15) So nehme der Vater des jungen Weibes und ihre Mutter und bringe hinaus die Zeichen der Jungfrauschaft des jungen Weibes zu den Ältesten der Stadt, an das Thor. (16) Und der Vater des jungen Weibes spreche zu den Ältesten: Meine Tochter habe ich diesem Manne gegeben zum Weibe, und er haßt sie; (17) Und siehe, er bürdet ihr schlechte Handlungen auf, und spricht: Ich habe an deiner Tochter keine Jungfrau- schaft gefunden. Dies aber sind die Zeichen der Jungfrauschaft meiner Tochter. Und sie sollen das Tuch ausbreiten vor den Ältesten der Stadt. (18) Und dann nehmen die Ältesten derselben Stadt den Mann

רש״י

את האשה הזאת. מִכָּאן, שֶׁאֵין אוֹמֵר דָּבָר, אֶלָּא בִּפְנֵי בַעַל דִּין (ספרי)׃ (15) אבי הנערה ואמה. מִי שֶׁגִּדְּלוּ גִּדּוּלִים הָרָעִים יִתְבַּזּוּ עָלֶיהָ (שם)׃ (16) ואמר אבי הנערה. מְלַמֵּד שֶׁאֵין רְשׁוּת לָאִשָּׁה לְדַבֵּר בִּפְנֵי הָאִישׁ (שם)׃ (17) ופרשו השמלה. הֲרֵי זֶה מָשָׁל׃ מְחַוְּרִין הַדְּבָרִים כְּשִׂמְלָה (שם)׃ (18) ויסרו אותו.

sollst nicht Haß nachtragen, dadurch wird er zuletzt ein Verläumder. (14) את האשה הזאת Daraus folgt, daß man nur im Beisein der Gegenpartei eine Klage vorbringen soll. (15) אבי הנערה ואמה Diese beiden, welche so schädliche Frucht großgezogen, sollen hiefür Verachtung einernten. (16) ואמר אבי הנע״ה Dies lehrt, daß die Frau nicht berechtigt ist, in Gegenwart ihres Mannes das Wort zu führen. (17) ופרשו השמלה D. h. die Sache so klar legen, wie ein entfaltetes

אֹתוֹ׃ 19 וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף וְנָתְנוּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה כִּי הוֹצִיא שֵׁם רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל וְלוֹ־תִהְיֶה לְאִשָּׁה לֹא־יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל־יָמָיו׃ (20) וְאִם־אֱמֶת הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה לֹא־נִמְצְאוּ בְתוּלִים °לַנַּעֲרָ׃ (21) וְהוֹצִיאוּ אֶת־°הַנַּעֲרָ אֶל־פֶּתַח בֵּית־אָבִיהָ וּסְקָלוּהָ אַנְשֵׁי עִירָהּ בָּאֲבָנִים וָמֵתָה כִּי־עָשְׂתָה נְבָלָה בְּיִשְׂרָאֵל לִזְנוֹת בֵּית אָבִיהָ וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃ ס (22) כִּי־יִמָּצֵא אִישׁ שֹׁכֵב ׀ עִם־אִשָּׁה בְעֻלַת־בַּעַל וּמֵתוּ גַּם־שְׁנֵיהֶם הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִם־הָאִשָּׁה

°לנערה קי °הנערה קי

und züchtigen ihn. (19) Und strafen ihn am hundert Schekel Silber, und geben sie dem Vater des jungen Weibes, weil er ausgebracht einen bösen Namen über eine Jungfrau Jisraels, und sie bleibe sein Weib, er kann sie all seine Tage nicht entlassen. (20) Wenn aber Wahrheit gewesen ist diese Sache, es sind keine Zeichen der Jungfrauschaft gefunden worden an dem jungen Weibe. (21) So soll man das junge Weib hinausführen an den Eingang des Hauses ihres Vaters und die Leute ihrer Stadt sollen sie steinigen, daß sie sterbe; weil sie eine Schandthat verübt an Jisrael, zu buhlen im Hause ihres Vaters; und so schaffe weg das Böse aus deiner Mitte. (22) Wenn ein Mann getroffen wird, liegend bei einem Weibe, das das Eheweib eines Mannes ist: so sollen sie beide sterben, der Mann, der bei dem Weibe gelegen,

רש"י

מלקות (כתובות מ"ו): (20) ואם אמת היה הדבר. בעדים והתראה שזנתה לאחר אירוסין (שם): (21) אל פתח בית אביה. ראו גדולים שגדלתם: אנשי עירה. במעמד כל אנשי עירה (ספרי): לזנות בית אביה. כמו בבית אביה: (22) ומתו גם שניהם. להוציא מעשה חדודים, שאין האשה נהנית מהם (שם): גם. לרבות הבאים מאחריהם (ס"א מאחוריהם)

Tuch. (18) ויסרו אתו mit 30 Geißelschlägen. (20) ואם אמת היה הדבר Wenn aber von Zeugen bestätigt wird, daß sie trotz Verwarnung nach der Verlobung Buhlerei getrieben. (21) אל פתח בית אביה Vorzeigend: Sehet da die Frucht, die ihr großgezogen habt! כל אנשי עירה In Gegenwart ihrer Stadtleute. בית אביה gleich בבית אביה. (22) ומתו גם שניהם Einschließlich der unnatürlichen Begattung. גם auch, zeigt hier auf ihre Leibesfrucht, wenn sie nämlich schwanger ist, so wartet man nicht

וְהָאִשָּׁה וּבִעַרְתָּ הָרָע מִיִּשְׂרָאֵל׃ ס
(23) כִּי יִהְיֶה נַעֲרָ בְתוּלָה מְאֹרָשָׂה
לְאִישׁ וּמְצָאָהּ אִישׁ בָּעִיר וְשָׁכַב עִמָּהּ׃
(24) וְהוֹצֵאתֶם אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶל־שַׁעַר
הָעִיר הַהִוא וּסְקַלְתֶּם אֹתָם בָּאֲבָנִים
וָמֵתוּ אֶת־הַנַּעֲרָ עַל־דְּבַר אֲשֶׁר לֹא־
צָעֲקָה בָעִיר וְאֶת־הָאִישׁ עַל־דְּבַר
אֲשֶׁר־עִנָּה אֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ וּבִעַרְתָּ
הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃ ס (25) וְאִם־בַּשָּׂדֶה
יִמְצָא הָאִישׁ אֶת־הַנַּעֲרָ הַמְאֹרָשָׂה
וְהֶחֱזִיק־בָּהּ הָאִישׁ וְשָׁכַב עִמָּהּ וּמֵת
הָאִישׁ אֲשֶׁר־שָׁכַב עִמָּהּ לְבַדּוֹ׃ (26)
וְלַנַּעֲרָ לֹא־תַעֲשֶׂה דָבָר אֵין לַנַּעֲרָ
חֵטְא מָוֶת כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל־

° נערה ק׳ °הנערה ק׳ °ולנערה ק׳

und das Weib. Und so schaffe weg das Böse aus Jisrael. (23) Wenn ein jungfräuliches Mädchen verlobt ist einem Manne, und es trifft sie Jemand in der Stadt, und liegt bei ihr: (24) So sollt ihr sie beide hinausführen an das Thor derselben Stadt, und sie steinigen, daß sie sterben; das Mädchen, weil sie nicht geschrieen (um Hülfe) in der Stadt, und den Mann, weil er geschwächt hat das Weib seines Nächsten. Und so schaffe weg das Böse aus deiner Mitte. (25) Wenn aber auf dem Felde der Mann das verlobte Mädchen trifft, und der Mann ergreift sie und liegt bei ihr: so sterbe der Mann der bei ihr gelegen, allein; (26) Und dem Mädchen sollst du nichts thun; es ist an dem Mädchen keine Todessünde denn so wie aufsteht Jemand gegen

רש״י

(שם). דָּבָר אַחֵר „גַּם שְׁנֵיהֶם" לְרַבּוֹת אֶת הַוָּלָד, שֶׁאִם הָיְתָה מְעוּבֶּרֶת, אֵין מַמְתִּינִין לָהּ עַד שֶׁתֵּלֵד: (23) וּמצאה איש בעיר. לְפִיכָךְ שָׁכַב עִמָּהּ, פִּרְצָה קוֹרְאָה לְגַנָּב, הָא אִלּוּ יָשְׁבָה בְּבֵיתָהּ, לֹא אֵירַע לָהּ (ערכין ז׳): (26) כי כאשר יקום וגו׳. לְפִי פְּשׁוּטוֹ זֶהוּ מַשְׁמָעוֹ, כִּי אֲנוּסָה הִיא וּבְחָזְקָה עָמַד עָלֶיהָ, כְּאָדָם

mit der Hinrichtung, bis sie niederkommt. (23) ומצאה איש בעיר Er traf sie in der Stadt herumwandeln, darum fand er Gelegenheit, sich ihr zu nähern, „Die Lücke ruft den Dieb herbei" denn wäre sie zuhause geblieben, so wäre ihr solches nicht widerfahren. (26) כי כאשר יקום איש Dem Wortlaute nach heißt es, sie wurde genothzüchtigt, er hat ihr Gewalt angethan, wie wenn Einer gegen den Andern herfiele.

רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה׃ (27) כִּי בַשָּׂדֶה מְצָאָהּ צָעֲקָה הַנַּעֲרָ הַמְאֹרָשָׂה וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ׃ ס (28) כִּי־יִמְצָא אִישׁ נַעֲרָ בְתוּלָה אֲשֶׁר לֹא־אֹרָשָׂה וּתְפָשָׂהּ וְשָׁכַב עִמָּהּ וְנִמְצָאוּ׃ (29) וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָ חֲמִשִּׁים כָּסֶף וְלוֹ־תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ לֹא־יוּכַל שַׁלְּחָהּ כָּל־יָמָיו׃

כג (1) לֹא־יִקַּח אִישׁ אֶת־אֵשֶׁת אָבִיו וְלֹא יְגַלֶּה כְּנַף אָבִיו׃ ס

° הנערה ק׳ °נערה ק׳ °הנערה ק׳

seinen Nächsten und ihn ermordet, so ist diese Sache; (27) Denn auf dem Felde traf er sie: schrie das verlobte Mädchen, so war doch kein Helfer für sie da. (28) Wenn ein Mann ein jungfräuliches Mädchen trifft, das nicht verlobt ist, und fasset sie und liegt bei ihr, und sie werden betroffen: (29) So gebe der Mann, der bei ihr gelegen, dem Vater des Mädchens fünfzig Schekel Silber, und sie bleibe sein Weib, dafür, daß er sie geschwächt hat, er kann sie all seine Tage nicht entlassen,

23, (1) Ein Mann soll nicht nehmen das Weib seines Vaters, und nicht aufdecken die Decke seines

רש״י

הָעוֹמֵד עַל חֲבֵירוֹ לְהָרְגוֹ. וְרַבּוֹתֵינוּ דָרְשׁוּ, הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד, וְנִמְצָא לָמֵד וכו׳ (פסחים כ״ה סנהדרין ע״ג)׃

כג (1) לא יקח. אֵין לוֹ בָהּ לְקוּחִין, וְאֵין קִידּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ (קידושין ס״ז)׃ ולא יגלה כנף אביו. שׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁל אָבִיו הָרְאוּיָה לְאָבִיו, וַהֲרֵי כְּבָר הוּזְהַר עָלֶיהָ, מִשּׁוּם עֶרְוַת אֲחִי אָבִיו? (ויקרא י״א) אֶלָּא לַעֲבוֹר עַל זוֹ בִּשְׁנֵי לָאוִין (יבמות צ״ג) וְלִסְמוֹךְ לָהּ „לֹא יָבֹא מַמְזֵר, לְלַמֵּד, שֶׁאֵין מַמְזֵר,

ihn zu erschlagen. Unsere Gelehrten erklären dies ausführlich im (Talm. Sanh. 74).

23. (1) לא יקח איש את אשת אביו Er darf sie nicht heiraten, die Ehe hat keine Giltigkeit. ולא יגלה כנף אביו Keiner soll das Blößengewand seines Vaters aufdecken; d. h. die kinderlose Wittwe des Vaterbruders, welche auf die Leviratsehe יבום wartet, die dem Vater zu vollziehen obliegt; obgleich das Verbot der Ehe mit des Vaters Weibe bereits (M. 3, 18, 14) bekannt gegeben wurde, so wird es hier wiederholt, um den Übertreter zweifach strafbar zu machen, und das Verbot anzufügen, um zu lehren, daß ein Bastard ממזר Derjenige genannt wird, der in einer solchen Verbindung gezeugt ward, worauf die gerichtliche Todesstrafe, wie auch die Ausrottung כרת

(2) לֹא־יָבֹא פְצוּעַ־דַּכָּה וּכְרוּת שָׁפְכָה בִּקְהַל יְהוָה׃ ס (3) לֹא־יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל יְהוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא־יָבֹא לוֹ בִּקְהַל יְהוָה׃ ס (4) לֹא־יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל יְהוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא־יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל יְהוָה עַד־עוֹלָם׃ (5) עַל־דְּבַר אֲשֶׁר לֹא־קִדְּמוּ אֶתְכֶם בַּלֶּחֶם וּבַמַּיִם בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם וַאֲשֶׁר שָׂכַר עָלֶיךָ אֶת־בִּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר מִפְּתוֹר אֲרַם נַהֲרַיִם לְקַלְלֶךָּ׃ (6) וְלֹא־אָבָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ אֶל־בִּלְעָם וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה

Vaters. (2) Es komme nicht ein Zermalmter oder Verschnittener in die Versammlung des Ewigen. (3) Es komme nicht ein aus (verbotener) Mischung Erzeugter in die Versammlung des Ewigen; auch das zehnte Geschlecht von ihm komme nicht in die Versammlung des Ewigen (4) Es komme nicht ein Ammoni oder Moabi in die Versammlung des Ewigen; auch das zehnte Geschlecht von ihnen komme nicht in die Versammlung des Ewigen, auf ewig. (5) Darum daß sie euch nicht zuvorgekommen sind mit Brod und Wasser auf dem Wege, als ihr auszoget aus Mizrajim, und daß man gedungen gegen dich den Bileam, den Sohn Beors, aus Pethor in Aram-Naharajim, um dich zu verfluchen. — (6) Aber der Ewige, dein Gott, wollte nicht hören auf Bileam, und der Ewige, dein Gott, verwandelte

רש״י

אֶלָּא מְחֻיְּבֵי כְּרִיתוֹת (יבמות), וק״ו מְחֻיְּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין, שֶׁאֵין בָּעֲרָיוֹת מִיתוֹת ב״ד שֶׁאֵין בָּהּ כָּרֵת: (2) פצוע דכה. שֶׁנִּפְצְעוּ, אוֹ נִדְכְּאוּ בֵּיצִים שֶׁלּוֹ (יבמות ע״ה): וכרות שפכה. שֶׁנִּכְרַת הַגִּיד, וְשׁוּב אֵינוֹ יוֹרֶה קִלּוּחַ זֶרַע, אֶלָּא שׁוֹפֵךְ וְשׁוֹתֵת וְאֵינוֹ מוֹלִיד: (3) לא יבא ממזר בקהל ה׳. לֹא יִשָּׂא יִשְׂרְאֵלִית: (4) לא יבא עמוני. לֹא יִשָּׂא יִשְׂרְאֵלִית: (5) על דבר. עַל הָעֵצָה שֶׁיָּעֲצוּ אֶתְכֶם לְהַחֲטִיאֲכֶם

gesetzt ist; denn bei solchen verbotenen Verwandschaftsgraden, bei denen die gerichtliche Todesstrafe verhängt wird, ist überall die כרת-Strafe dabei ausgesprochen. (2) פצוע דכה Dessen Hoden durch Zerdrückung oder Spaltung verstümmelt sind. וכרות שפכה D. i. ein Samenstrang-Bruch, und deshalb zur Zeugung unfähig ist. (3) לא יבא ממזר Er darf keine Israelitin heiraten. (4) לא יבא עמני Er soll keine Israelitin heiraten. (5) על דבר Wegen

אֱלֹהֶיךָ לְּךָ אֶת־הַקְּלָלָה לִבְרָכָה כִּי אֲהֵבְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ (7) לֹא־תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם וְטֹבָתָם כָּל־יָמֶיךָ לְעוֹלָם׃ ס
רביעי (8) לֹא־תְתַעֵב אֲדֹמִי כִּי אָחִיךָ הוּא לֹא־תְתַעֵב מִצְרִי כִּי־גֵר הָיִיתָ בְאַרְצוֹ׃ (9) בָּנִים אֲשֶׁר־יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל יְהוָה׃

dir den Fluch in Segen, weil der Ewige, dein Gott, dich liebte. (7) Du sollst nicht suchen ihren Frieden und ihr Wohl all deine Tage auf ewig. (8) Du sollst den Edomi nicht verabscheuen, denn er ist dein Bruder, du sollst den Mizri nicht verabscheuen, denn ein Fremdling warst du in seinem Lande. (9) Kinder, die ihnen geboren werden im dritten Geschlechte, dürfen kommen von ihnen in die Versammlung des Ewigen.

רש״י

(ספרי): בדרך. כְּשֶׁהֱיִיתֶם בְּטֵירוּף: (6) לא תדרש שלומם. מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר „עִמְּךָ יֵשֵׁב בְּקִרְבְּךָ" יָכוֹל, אַף זֶה כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר „לֹא תִדְרוֹשׁ שְׁלוֹמָם" (שם): (8) לא תתעב אדומי. לְגַמְרֵי, וְאַעְפִּ"י שֶׁרָאוּי לָךְ לְתַעֲבוֹ, שֶׁיָּצָא בַּחֶרֶב לִקְרָאתֶךָ: לא תתעב מצרי. מִכָּל וְכָל. אַף עַל פִּי שֶׁזָּרְקוּ זְכוּרֵיכֶם לַיְאוֹר, מַה טַּעַם, שֶׁהָיוּ לָכֶם אַכְסַנְיָא בִּשְׁעַת הַדְּחָק, לְפִיכָךְ: (9) בנים אשר יולדו להם דור שלישי וגומר. וּשְׁאָר אוּמּוֹת מוּתָּרִין מִיָּד, הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהַמַּחֲטִיא לְאָדָם, קָשֶׁה לוֹ מִן הַהוֹרְגוֹ, שֶׁהַהוֹרְגוֹ, הוֹרְגוֹ בָּעוֹלָם

des euch ertheilten Rathes, der euch zur Sünde verleitete. בדרך Als ihr auf der Reise waret. (7) לא תדרוש שלומם Weil es bei einem ken. Sklaven heißt: „Laß ihn bei dir wohnen", so könnte man denken, es sei auch hier dies der Fall, daher heißt es: Befördere nicht ihr Wohl!
(8) לא תתעב אדומי Nicht ganz und gar, obgleich du Ursache hattest, ihn zu verabscheuen, weil er mit dem Schwerte dir entgegen gezogen. לא תתעב מצרי Den Mizri sollst du nicht gänzlich verachten.*) Wenngleich sie euere männlichen Kinder in den Fluß geworfen haben, nachdem sie euch in der Noth Gastrecht widerfahren ließen, (s. M. 1, ,47, 6); daher: (9) בנים אשר יולדו להם דור שלישי Mit anderen Völkern aber dürft ihr sofort eine Verbindung eingehen; nie aber mit Amon und Moab! Daraus geht hervor, wer Jemanden zur Sünde verleitet, begeht ein schwereres Verbrechen, als wenn er Einem das Leben nimmt; denn der Todtschläger schafft ihn aus dieser Welt

*) Über den Unterschied, der im Raschi-Texte vorkommenden zweierlei Ausdruckweisen, bei Edom: לגמרי, und beim Mizri: מכל וכל, belehrt uns רמב"ם פרק י"ב מהל' איסורי ביאה הלכה כ"ה.

(10) כִּי־תֵצֵא מַחֲנֶה עַל־אֹיְבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע׃ (11) כִּי־יִהְיֶה בְךָ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִהְיֶה טָהוֹר מִקְּרֵה־לָיְלָה וְיָצָא אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה לֹא יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה׃ (12) וְהָיָה לִפְנוֹת־עֶרֶב יִרְחַץ בַּמָּיִם וּכְבֹא הַשֶּׁמֶשׁ יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה׃ (13) וְיָד תִּהְיֶה

(10) Wenn du ausziehest ins Lager gegen deine Feinde, so hüte dich vor jeder bösen Sache. (11) Wenn unter dir ein Mann ist, der nicht rein ist durch ein nächtliches Begegniß: so soll er hinausgehen vor das Lager, er komme nicht in das Lager. (12) Und es geschehe, gegen Abend bade er sich im Wasser, und wenn die Sonne untergeht, darf er in das Lager gehen. (13) Und einen Platz sollst du haben,

רש״י

הַזֶּה, וְהַמַּחֲטִיאוֹ מוֹצִיאוֹ מִן הָעוֹלָם הַזֶּה וּמִן הָעוֹלָם הַבָּא. לְפִיכָךְ, אֱדוֹם שֶׁקִּדְּמָם בַּחֶרֶב, לֹא נִתְעַב; וְכֵן מִצְרַיִם שֶׁטִּבְּעוּם, וְאֵלּוּ שֶׁהֶחֱטִיאוּם נִתְעֲבוּ: (10) כי תצא וגו׳ ונשמרת. שֶׁהַשָּׂטָן מְקַטְרֵג בִּשְׁעַת הַסַּכָּנָה: (11) מקרה לילה. דִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהוֹוֶה: ויצא אל מחוץ למחנה. זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה: לא יבא אל תוך המחנה. זוֹ מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, וְאָסוּר לִיכָּנֵס לְמַחֲנֵה לְוִיָּה, וְכָל שֶׁכֵּן לְמַחֲנֵה שְׁכִינָה (פסחים ס״ז): (12) והיה לפנות ערב. סָמוּךְ לְהַעֲרֵב שֶׁמֶשׁ יִטְבּוֹל, שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר בְּלֹא הַעֲרֵב הַשֶּׁמֶשׁ: (13) ויד תהיה לך. כְּתַרְגּוּמוֹ, כְּמוֹ „אִישׁ עַל יָדוֹ" (במדבר

wer Jemanden aber zu verbrecherischen Handlungen verleitet, bringt ihm um sein dies- und jenseitiges Leben! darum sollst du den Edomiter, wenngleich er den Israeliten mit dem Schwerte entgegen gezogen, sowie den Egypter, der die isr. männlichen Kinder ins Wasser gestürzt, dennoch nicht gänzlich verabscheuen, (bis zum dritten Geschlechte); die aber euch zur Sünde verleitet haben, sollen für immer verabscheuet bleiben! (10) כי תצא מחנה — ונשמרת Nimm dich in Acht, weil bei vorhandener Gefahr leicht ein böser Zufall einwirken kann! (11) מקרה לילה Die Schrift meldet, wie es gewöhnlich vorzukommen pflegt. ויצא אל מחוץ למחנה D. i. ein Gebot. ולא יבוא D. i. ein Verbot, er darf nicht einmal das Lewiten-Lager betreten, geschweige denn das Lager der Schechina. (12) והיה לפנות ערב Nahe vor Sonnenuntergang muß er ein Tauchbad nehmen, denn bevor die Sonne untergeht, wird er nicht rein. (13) ויד תהיה לך Wie Onk. übers. ואת׳ מתקן einen bestimmten Ort sollst du haben, ähnl. (M. 4, 2, 17): איש על ידו

לְךָ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְיָצָאתָ שָׁמָּה חוּץ׃ (14) וְיָתֵד תִּהְיֶה לְךָ עַל־אֲזֵנֶךָ וְהָיָה בְּשִׁבְתְּךָ חוּץ וְחָפַרְתָּה בָהּ וְשַׁבְתָּ וְכִסִּיתָ אֶת־צֵאָתֶךָ׃ (15) כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ ׀ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ לְהַצִּילְךָ וְלָתֵת אֹיְבֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ וְלֹא־יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ׃ ס (16) לֹא־תַסְגִּיר עֶבֶד אֶל־אֲדֹנָיו אֲשֶׁר־יִנָּצֵל אֵלֶיךָ מֵעִם אֲדֹנָיו׃ (17) עִמְּךָ יֵשֵׁב בְּקִרְבְּךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ בַּטּוֹב לוֹ לֹא תּוֹנֶנּוּ׃ ס (18) לֹא־תִהְיֶה קְדֵשָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל וְלֹא־

außerhalb des Lagers, und dahin sollst du hinausgehen. (14) Und einen Spaten sollst du haben bei deinem Waffengeräthe, und wenn du dich draußen hinsetzest, so sollst du damit graben und wieder bedecken deinen Abgang. (15) Denn der Ewige, dein Gott, wandelt mitten in deinem Lager, um dich zu retten, und deine Feinde hinzugeben vor dir, darum seien deine Lager heilig, daß er nicht sehe unter dir eine Blöße, und sich abwende von dir. (16) Du sollst nicht ausliefern einen Knecht an seinen Herrn, der sich gerettet zu dir von seinem Herrn, (17) Bei dir soll er wohnen, in deiner Mitte, an dem Orte, den er erwählt in einem deiner Thore, wo es ihm wohlgefällt; du darfst ihn nicht drücken. (18) Es soll keine öffentliche Buhlerin sein unter den Töchtern Israels, und es soll kein

רש״י

ב׳): מחוץ למחנה. חוץ לענן: (14) על אזנך. לבד משאר כלי תשמישך: אזנך. כמו כלי זיין: (15) ולא יראה בך. הקב״ה, ערות דבר: (16) לא הסגיר עבד. כתרגומו. דבר אחר, אפילו עבד כנעני של ישראל שברח מחוצה לארץ לא״י: (18) לא תהיה קדשה. מופקרת, מקודשת, ומזומנת לזנות

Jeder an seinem Orte. מחוץ למחנה Außerhalb der Wolkensäule. (14) על אזנך Außer deinen anderen Dienstgeräten. אזנך wie זיין Waffe. (15) ולא יראה בך Daß Gott nichts Unanständiges bei dir gewahre. (16) לא תסגיר עבד Nach Onk. Liefere keinen fremden Sklaven seinem fremden Herrn aus. Oder selbst den heidnischen Sklaven eines Israeliten, der sich in das heil. Land flüchtet, sollst du demselben nicht ausliefern. (18) לא תהיה קדשה, — קדשה ist eine Frauens-

(10) כִּי־תֵצֵא מַחֲנֶה עַל־אֹיְבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע׃ (11) כִּי־יִהְיֶה בְךָ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִהְיֶה טָהוֹר מִקְּרֵה־לָיְלָה וְיָצָא אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה לֹא יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה׃ (12) וְהָיָה לִפְנוֹת־עֶרֶב יִרְחַץ בַּמָּיִם וּכְבֹא הַשֶּׁמֶשׁ יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה׃ (13) וְיָד תִּהְיֶה

(10) Wenn du ausziehest ins Lager gegen deine Feinde, so hüte dich vor jeder bösen Sache. (11) Wenn unter dir ein Mann ist, der nicht rein ist durch ein nächtliches Begegniß: so soll er hinausgehen vor das Lager, er komme nicht in das Lager. (12) Und es geschehe, gegen Abend bade er sich im Wasser, und wenn die Sonne untergeht, darf er in das Lager gehen. (13) Und einen Platz sollst du haben,

רש״י

הזה, והמחטיאו מוציאו מן העולם הזה ומן העולם הבא. לפיכך, אדום שקדמם בחרב, לא נתעב; וכן מצרים שטבעום, ואלו שהחטיאום נתעבו: (10) כי תצא וגו׳ ונשמרת. שהשטן מקטרג בשעת הסכנה: (11) מקרה לילה. דבר הכתוב בהווה: ויצא אל מחוץ למחנה. זו מצות עשה: לא יבא אל תוך המחנה. זו מצות לא תעשה, ואסור ליכנס למחנה לויה, וכל שכן למחנה שכינה (פסחים ס״ז): (12) והיה לפנות ערב. סמוך להערב שמש יטבול, שאינו טהור בלא הערב השמש: (13) ויד תהיה לך. כתרגומו, כמו „איש על ידו״ (במדבר

wer Jemanden aber zu verbrecherischen Handlungen verleitet, bringt ihm um sein dies- und jenseitiges Leben! darum sollst du den Edomiter, wenngleich er den Israeliten mit dem Schwerte entgegen gezogen, sowie den Egypter, der die isr. männlichen Kinder ins Wasser gestürzt, dennoch nicht gänzlich verabscheuen, (bis zum dritten Geschlechte); die aber euch zur Sünde verleitet haben, sollen für immer verabscheuet bleiben! (10) כי תצא מחנה — ונשמרת Nimm dich in Acht, weil bei vorhandener Gefahr leicht ein böser Zufall einwirken kann! (11) מקרה לילה Die Schrift meldet, wie es gewöhnlich vorzukommen pflegt. ויצא אל מחוץ למחנה D. i. ein Gebot. ולא יבוא D. i. ein Verbot, er darf nicht einmal das Lewiten-Lager betreten, geschweige denn das Lager der Schechina. (12) והיה לפנות ערב Nahe vor Sonnenuntergang muß er ein Tauchbad nehmen, denn bevor die Sonne untergeht, wird er nicht rein. (13) ויד תהיה לך Wie Onk. übers. ואתר מתקן einen bestimmten Ort sollst du haben, ähnl. (M. 4, 2, 17): איש על ידו

לְךָ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְיָצָאתָ שָׁמָּה חוּץ׃ (14) וְיָתֵד תִּהְיֶה לְךָ עַל־אֲזֵנֶךָ וְהָיָה בְּשִׁבְתְּךָ חוּץ וְחָפַרְתָּה בָהּ וְשַׁבְתָּ וְכִסִּיתָ אֶת־צֵאָתֶךָ׃ (15) כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ ׀ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ לְהַצִּילְךָ וְלָתֵת אֹיְבֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ וְלֹא־יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ׃ ס (16) לֹא־תַסְגִּיר עֶבֶד אֶל־אֲדֹנָיו אֲשֶׁר־יִנָּצֵל אֵלֶיךָ מֵעִם אֲדֹנָיו׃ (17) עִמְּךָ יֵשֵׁב בְּקִרְבְּךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ בַּטּוֹב לוֹ לֹא תּוֹנֶנּוּ׃ ס (18) לֹא־תִהְיֶה קְדֵשָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל וְלֹא־

außerhalb des Lagers, und dahin sollst du hinausgehen. (14) Und einen Spaten sollst du haben bei deinem Waffengeräthe, und wenn du dich draußen hinsetzest, so sollst du damit graben und wieder bedecken deinen Abgang. (15) Denn der Ewige, dein Gott, wandelt mitten in deinem Lager, um dich zu retten, und deine Feinde hinzugeben vor dir, darum seien deine Lager heilig, daß er nicht sehe unter dir eine Blöße, und sich abwende von dir. (16) Du sollst nicht ausliefern einen Knecht an seinen Herrn, der sich gerettet zu dir von seinem Herrn, (17) Bei dir soll er wohnen, in deiner Mitte, an dem Orte, den er erwählt in einem deiner Thore, wo es ihm wohlgefällt; du darfst ihn nicht drücken. (18) Es soll keine öffentliche Buhlerin sein unter den Töchtern Jisraels, und es soll kein

רש"י

ב'): מחוץ למחנה. חוץ לַעָנָן: (14) על אזנך. לְבַד מִשְּׁאָר כְּלֵי תַּשְׁמִישְׁךָ: אזנך. כְּמוֹ כְּלֵי זַיִן: (15) ולא־יראה בך. הַקָּבָּ"ה, עֶרְוַת דָּבָר: (16) לא הסגיר עבד. כְּתַרְגּוּמ'. דָּבָר אַחֵר, אֲפִילּוּ עֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁבָּרַח מֵחוּצָה לָאָרֶץ לא"י: (18) לא תהיה קדשה. מוּפְקֶרֶת, מְקוּדֶּשֶׁת, וּמְזוּמֶּנֶת לִזְנוּת

Jeder an seinem Orte. מחוץ למחנה Außerhalb der Wolkensäule, (14) על אזנך Außer deinen anderen Dienstgeräten. אזנך wie זיין Waffe. (15) ולא יראה בך Daß Gott nichts Unanständiges bei dir gewahre. (16) לא תסגיר עבד Nach Onk. Liefere keinen fremden Sklaven seinem fremden Herrn aus. Oder selbst den heidnischen Sklaven eines Israeliten, der sich in das heil. Land flüchtet, sollst du demselben nicht ausliefern. (18) לא תהיה קדשה, — קדשה ist eine Frauens-

יִהְיֶה קָדֵשׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ (19) לֹא
תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב בֵּי
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־נֶדֶר כִּי תוֹעֲב
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ גַּם־שְׁנֵיהֶם׃ ס (0)
לֹא־תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ נֶשֶׁךְ כֶּסֶף נֶשֶׁ

öffentlicher Buhler sein unter den Söhnen Israels. (9) Du sollst nicht bringen den Lohn einer Buhlerin und den Preis eines Hundes in das Haus des Ewigen, deines Gottes, als irgend ein Gelübde; denn ein Gräuel s Ewigen, deines Gottes, ist Beides. (20) Du sollst nicht Zinsen ben deinem Bruder, Zinsen von Geld

ולא יהיה קדש. מְזוּמָּן לְמִשְׁכַּב זָכָר (סנהדרין כ"ז וא"ת „לא תְהֵא אִתְּתָא מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל לִגְבַר עַבְדָּ שֶׁאַף זו מוּפְקֶרֶת לִבְעִילַת זְנוּת [illegible]א, מֵאַחַר שֶׁאֵ קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין לוֹ בָּהּ, שֶׁהֲרֵי הוּקְשׁוּ לַחֲמוֹר, שֶׁנֶּאֱ „שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר" (בראשית כ"ב) עַם הַדּוֹמֶ לַחֲמוֹר „וְלָא יְסַב גַּבְרָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִתְּתָא אַמָּא שֶׁאַף הוּא נַעֲשֶׂה קָדֵשׁ עַל יָדָהּ, שֶׁכָּל בְּעִילוֹתָ בְּעִילַת זְנוּת, שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין לוֹ בָּהּ (19) אתנן זונה. נָתַן לָהּ טָלֶה בְּאֶתְנַנָּהּ, פָּסוּ לְהַקְרָבָה: ומחיר כלב. הֶחֱלִיף שֶׂה בְּכֶלֶב: ג שניהם. לְרַבּוֹת שִׁנּוּיֵיהֶם, כְּגוֹן, חִטִּים וַעֲשָׂאָן סֹלֶ (ב"מ ס'): (20) לא תשיך. אַזְהָרָה לַלֹּוֶה שֶׁלֹּא יִ רִבִּית לַמַּלְוֶה, ואח"כ אַזְהָרָה לַמַּלְוֶה אֶת כַּסְפְּךָ ל

person, die sich der Buhlerei ergibt. ולא יהיה קדש d. i. eine Mannsperson, die sich auf weibl. Weise der Unzucht preisgibt. Onk. erklärt es also: Eine isr. Frauensperson soll keinem Sklaven als Eheweib gegeben werden, denn auch diese Verbindung kann nur als eine uneheliche angesehen werden, weil rechtlicher Weise bei ihnen keine Ehe statt-
ndet, daher eine solche Ehe nur als Befriedigung thierischer Lüste nzusehen ist, worauf die Stelle (M. 1, 22, 5) שבו לכם פה עם החמור inweist ebenso soll kein Israelite ein Ehebündniß mit einer Sklavin ingehen. (19) אתנן זונה Wenn er ihr ein Lamm zum Lohne gab, so urfte es als Opfer nicht gebraucht werden. ומחיר כלב Ebensowenig vie das Lamm, das man für einen Hund umgetauscht hat. גם שניהם Sowie שינויהם, wenn sie eine Veränderung erfahren, wenn sie z. B. Weizen erhielt, so darf das daraus gewonnene Mehl nicht als Opfer erwendet werden. (20) לא תשיך Du sollst keine Zinsen nehmen, ezeichnet ein Verbot für den, der sich ausleiht, er darf dem Darleiher keine Zinsen geben. Für den Darleiher ist bereits (M. 3,

אֹכֶל נֶשֶׁךְ כָּל־דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ׃ (21) לַנָּכְרִי תַשִּׁיךְ וּלְאָחִיךָ לֹא תַשִּׁיךְ לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ ס (22) כִּי־תִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ כִּי־דָרֹשׁ יִדְרְשֶׁנּוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵעִמָּךְ וְהָיָה בְךָ חֵטְא׃ (23) וְכִי תֶחְדַּל לִנְדֹּר לֹא־יִהְיֶה בְךָ חֵטְא׃ (24) מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר נָדַרְתָּ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ נְדָבָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּפִיךָ׃ חמישי (25) כִּי תָבֹא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ וְאָכַלְתָּ

Zinsen von Speise, noch Zinsen von irgend einer Sache, die verzinst wird. (21) Dem Ausländer magst du Zinsen geben, aber deinem Bruder darfst du nicht Zinsen geben; damit dich segne der Ewige, dein Gott, in allem Geschäft deiner Hand in dem Lande, wohin du gehst, es einzunehmen. (22) Wenn du ein Gelübde angelobest dem Ewigen, deinem Gotte: so zögere nicht, es zu erfüllen: denn fordern wird es der Ewige, dein Gott, von dir, und es würde eine Sünde auf dir sein. (23) Und wenn du unterlässest zu geloben, wird keine Sünde auf dir sein. (24) Aber den Ausspruch deiner Lippen mußt du beobachten und thun; so wie du angelobet hast dem Ewigen, deinem Gotte, das Freiwillige, das du geredet mit deinem Munde. (25) Wenn du kommst in den Weinberg deines Nächsten, so magst du Trauben

רש״י

תִּתֵּן לוֹ בְנֶשֶׁךְ (ויקרא כ״ה ב״מ ע׳): (21) לנכרי תשיך. ולא לאחיך, לאו הבא מכלל עשה, עשה, לעבור עליו בשני לאוין ועשה: (22) לא תאחר לשלמו. שלשה רגלים, ולמדוהו רבותינו מן המקרא (ספרי ר״ה ד׳): (24) מוצא שפתיך תשמר. ליתן עשה על לא תעשה (ר״ה ו׳): (25) כי תבא בכרם

25, 37) das Verbot erklärt: „Dein Geld darfst du nicht auf Zinsen geben". (21) לנכרי תשיך Von einem Ausländer kannst du Zinsen nehmen, aber nicht von deinem Bruder. Dies, aus dem Gebote gefolgertes Verbot, bleibt Gebot, man übertritt in solchem Falle zwei Verbote und ein Gebot. (22) כי תדר נדר — לא תאחר לשלמו Warte nicht über die drei Jahresfeste hinaus, dies wird von unseren Weisen aus dieser Schriftstelle entnommen. (24) מוצא שפתך Damit wird angezeigt, daß hier, nebst dem Verbote auch noch ein Gebot hinzugefügt wird.

עֲנָבִים כְּנַפְשְׁךָ שָׂבְעֶךָ וְאֶל־כֶּלְיְךָ לֹא תִתֵּן׃ (26) כִּי תָבֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ וְקָטַפְתָּ מְלִילֹת בְּיָדֶךָ וְחֶרְמֵשׁ לֹא תָנִיף עַל קָמַת רֵעֶךָ׃ ס

כד (1) כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא־חֵן בְּעֵינָיו כִּי־מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ׃ (2) וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ־אַחֵר׃ (3) וּשְׂנֵאָהּ הָאִישׁ

essen nach deinem Begehr, bis zu deiner Sättigung: aber in dein Gefäß darfst du keine thun. (26) Wenn du kommst in das Getreidefeld deines Nächsten, so magst du Aehren abrupfen mit deiner Hand, aber eine Sichel darfst du nicht schwingen über das Getreide deines Nächsten.

24. (1) Wenn Jemand ein Weib nimmt und sie ehelicht, und es geschiehet, wenn sie nicht Gunst findet in seinen Augen, weil er an ihr eine Blöße gefunden, daß er ihr schreibt einen Scheidebrief, und gibt ihn in ihre Hand, und entläßt sie aus seinem Hause, (2) Und sie geht aus seinem Hause, und sie geht hin und wird eines andern Mannes. (3) und es haßt sie der ander-

רעך. בפועל הכתוב מדבר (ב"מ פ"ז): כנפשך. כמה שתרצה: שבעך. ולא אכילה גסה: ואל כליך לא תתן. מכאן, שלא דברה תורה אלא בשעת הבצירה, בזמן שאתה נותן לכליו של בעל הבית אבל אם בא לעדור ולקשקש אינו אוכל: (26) כי תבא בקמת רעך. אף זו בפועל ...

כד (1) כי מצא בה ...

(25) ואכלת ענבים Die Rede ist hier vom Lohnarbeiter. ואל כליך לא תתן Das Gesetz meint nur die Zeit der Weinlese, wenn der Taglöhner die Trauben in die Gefäße seines Herrn gibt, darf er auch davon essen; wenn er aber kommt um den Weinberg auf... seine Trauben essen, ... nicht aber in Überfluß ... Taglöhner.

... Schimpfliches ... sie nicht wieder ... Sinnes ...

הָאַחֲרוֹן וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ אוֹ כִי יָמוּת הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן אֲשֶׁר־לְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה׃ (4) לֹא־יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר־שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמָּאָה כִּי־תוֹעֵבָה הִוא לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא תַחֲטִיא אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה׃ ס ששי (5) כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא וְלֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל־דָּבָר נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ

Mann, und schreibt ihr einen Scheidebrief, und gibt ihn in ihre Hand, und entläßt sie aus seinem Hause, oder wenn der andere Mann stirbt, der sie sich genommen zum Weibe. (4) So kann ihr erster Mann, der sie entlassen, sie nicht wieder nehmen, daß sie sein Weib sei, nachdem sie verunreinigt worden, denn dies ist ein Gräuel vor dem Ewigen; und du sollst nicht sündig machen das Land, das der Ewige, dein Gott, dir gibt zur Besitzung. (5) Wenn Jemand neulich ein Weib genommen, so ziehe er nicht aus mit dem Heere, und man lege ihm keinerlei Dienst auf; frei sei er für sein Haus Ein Jahr, daß

רש״י

שֶׁל רִאשׁוֹן, הוּא הוֹצִיא רִשְׁעָה מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ וְזֶה הִכְנִיסָהּ (גיטין צ׳) (3) ושנאה האיש האחרון. הַכָּתוּב מְבַשְּׂרוֹ שֶׁסּוֹפוֹ לִשְׂנֹאתָהּ, וְאִם לָאו קוֹבַרְתּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר „אוֹ כִי יָמוּת“: (4) אחרי אשר הטמאה. לְרַבּוֹת סוֹטָה שֶׁנִּסְתְּרָה (יבמות י״א): (5) אשה חדשה. שֶׁהִיא חֲדָשָׁה לוֹ וַאֲפִילוּ אַלְמָנָה פְּרָט לְמַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ: ולא יעבור עליו. דְּבַר הַצָּבָא: לכל דבר. שֶׁהוּא צֹרֶךְ הַצָּבָא לֹא לְסַפֵּק מַיִם וּמָזוֹן

erste Mann; jener stieß eine Lasterhafte aus seinem Hause, und dieser nahm sie auf. (3) ושנאה האיש האחרון Die Schrift sagt's im Voraus, daß er auch sie hassen wird, wo nicht, so wird sie ihm ins Grab bringen, denn es heißt: או כי ימות — (4) אחרי אשר הטמאה Auch ein ehebrecherisches Weib, das
fremden Manne eine geheime Zusammenkunft geho
(5) אשה חדשה Die für ihn neu ist, selbst
genommen ist, wer seine geschiedene Frau
Man darf ihn nicht zum Heeresdienst verh
zur Versorgung des Heeres; er braucht

13*

עֲנָבִים כְּנַפְשְׁךָ שָׂבְעֶךָ וְאֶל־כֶּלְיְךָ לֹא תִתֵּן׃ (26) כִּי תָבֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ וְקָטַפְתָּ מְלִילֹת בְּיָדֶךָ וְחֶרְמֵשׁ לֹא תָנִיף עַל קָמַת רֵעֶךָ׃ ס

essen nach deinem Begehr, bis zu deiner Sättigung; aber in dein Gefäß darfst du keine thun. (26 Wenn du kommst in das Getreidefeld deines Nächsten, so magst du Aehren abrupfen mit deiner Hand, aber eine Sichel darfst du nicht schwingen über das Getreide deines Nächsten.

כד (1) כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא־חֵן בְּעֵינָיו כִּי־מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ׃ (2) וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ־אַחֵר׃ (3) וּשְׂנֵאָהּ הָאִישׁ

24. (1) Wenn Jemand ein Weib nimmt und sie ehelicht, und es geschiehet, wenn sie nicht Gunst findet in seinen Augen, weil er an ihr eine Blöße gefunden, daß er ihr schreibt einen Scheidebrief, und gibt ihn in ihre Hand, und entläßt sie aus seinem Hause, (2) Und sie geht aus seinem Hause, und sie geht hin und wird eines andern Mannes, (3) und es haßt sie der andere

רש״י

רעך. בַּפּוֹעֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר (ב״מ פ״ז): כנפשך. כַּמָּה שֶׁתִּרְצֶה: שבעך. וְלֹא אֲכִילָה גַסָּה: ואל כליך לא תתן. מִכָּאן. שֶׁלֹּא דִבְּרָה תוֹרָה אֶלָּא בִשְׁעַת הַבָּצִיר, בִּזְמַן שֶׁאַתָּה נוֹתֵן לְכֵלָיו שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת אֲבָל אִם בָּא לַעֲדּוֹר וּלְקַשְׁקֵשׁ אֵינוֹ אוֹכֵל: (26) כי תבא בקמת רעך. אַף זוֹ בַּפּוֹעֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר (שם):

כד (1) כי מצא בה ערות דבר. מִצְוָה עָלָיו לְגָרְשָׁהּ, שֶׁלֹּא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו (ס״א מצוה שלא תמצא חן בעיניו): (2) לאיש אחר. אֵין זֶה בֶּן זוּגוֹ

(25) **ואכלת ענבים** Die Rede ist hier vom Lohnarbeiter. **ואל כליך לא תתן** Das Gesetz meint nur die Zeit der Weinlese, wenn der Taglöhner die Trauben in die Gefäße seines Herrn gibt, darf er auch davon essen; wenn er aber kömmt um den Weinberg auszujäten oder zu umgraben, darf er keine Trauben essen. **כנפשך** Soviel du willst. **שבעך** Zur Sättignug, nicht aber in Überfülle. (26) **כי תבא בקמת רעך** Auch dies handelt vom Taglöhner.

24. (1) **ערות דבר** Er fand an ihr etwas Schändliches, so ist es Pflicht, sich von ihr zu scheiden, damit sie nicht wieder seine Gunst erlange. (2) **לאיש אחר** Der andern Sinnes ist, als der

הָאַחֲרוֹן וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ אוֹ כִי יָמוּת הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן אֲשֶׁר־לְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה׃ (4) לֹא־יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר־שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמָּאָה כִּי־תוֹעֵבָה הִיא לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא תַחֲטִיא אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה׃ ס ששי (5) כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא וְלֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל־דָּבָר נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ

Mann, und schreibt ihr einen Scheidebrief, und gibt ihn in ihre Hand, und entläßt sie aus seinem Hause, oder wenn der andere Mann stirbt, der sie sich genommen zum Weibe. (4) So kann ihr erster Mann, der sie entlassen, sie nicht wieder nehmen, daß sie sein Weib sei, nachdem sie verunreinigt worden, denn dies ist ein Gräuel vor dem Ewigen; und du sollst nicht sündig machen das Land, das der Ewige, dein Gott, dir gibt zur Besitzung. (5) Wenn Jemand neulich ein Weib genommen, so ziehe er nicht aus mit dem Heere, und man lege ihm keinerlei Dienst auf; frei sei er für sein Haus Ein Jahr, daß

רש"י

שֶׁל רִאשׁוֹן, הוּא הוֹצִיא רִשְׁעָה מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ וְזֶה הִכְנִיסָהּ (גיטין צ׳) (3) ושנאה האיש האח־ק. הַכָּתוּב מְבַשְּׂרוֹ שֶׁסּוֹפוֹ לִשְׂנֹאתָהּ, וְאִם לָאו קוֹבַרְתּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר „אוֹ כִּי יָמוּת": (4) אחרי אשר הטמאה. לְרַבּוֹת סוֹטָה שֶׁנִּסְתְּרָה (יבמות י״א): (5) אשה חדשה. שֶׁהִיא חֲדָשָׁה לוֹ וַאֲפִילוּ אַלְמָנָה פְּרָט לְמַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ: ולא יעבור עליו. דְּבַר הַצָּבָא: לכל דבר. שֶׁהוּא צָרִיךְ הַצָּבָא לֹא לְסַפֵּק מַיִם וּמָזוֹן

erste Mann; jener stieß eine Lasterhafte aus seinem Hause, und dieser nahm sie auf. (3) ושנאה האיש האחרון Die Schrift sagt's im Voraus, daß er auch sie hassen wird, wo nicht, so wird sie ihm ins Grab bringen, denn es heißt: או כי ימות — (4) אחרי אשר הטמאה Auch ein ehebrecherisches Weib, das mit einem fremden Manne eine geheime Zusammenkunft gehabt, ist inbegriffen. (5) אשה חדשה Die für ihn neu ist, selbst eine Wittwe, ausgenommen ist, wer seine geschiedene Frau heiratet. ולא יעבור עליו Man darf ihn nicht zum Heeresdienst verhalten. לכל דבר Auch nicht zur Versorgung des Heeres; er braucht weder Speisen, noch Wasser

עֲנָבִים כְּנַפְשְׁךָ שָׂבְעֶךָ וְאֶל־כֶּלְיְךָ לֹא תִתֵּן׃ (26) כִּי תָבֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ וְקָטַפְתָּ מְלִילֹת בְּיָדֶךָ וְחֶרְמֵשׁ לֹא תָנִיף עַל קָמַת רֵעֶךָ׃ ס

כד (1) כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא־חֵן בְּעֵינָיו כִּי־מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ׃ (2) וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ־אַחֵר׃ (3) וּשְׂנֵאָהּ הָאִישׁ

essen nach deinem Begehr, bis zu deiner Sättigung; aber in dein Gefäß darfst du keine thun. (26 Wenn du kommst in das Getreidefeld deines Nächsten, so magst du Aehren abrupfen mit deiner Hand, aber eine Sichel darfst du nicht schwingen über das Getreide deines Nächsten.

24. (1) Wenn Jemand ein Weib nimmt und sie ehelicht, und es geschiehet, wenn sie nicht Gunst findet in seinen Augen, weil er an ihr eine Blöße gefunden, daß er ihr schreibt einen Scheidebrief, und gibt ihn in ihre Hand, und entläßt sie aus seinem Hause, (2) Und sie geht aus seinem Hause, und sie geht hin und wird eines andern Mannes, (3) und es haßt sie der andere

רש"י

רעך. בפועל הכתוב מדבר (ב"מ פ"ז): כנפשך. כמה שתרצה: שבעך. ולא אכילה גסה: ואל כליך לא תתן. מכאן. שלא דבר תורה אלא בשעת הבציר, בזמן שאתה נותן לכליו של בעל הבית אבל אם בא לעדור ולקשקש אינו אוכל: (26) כי תבא בקמת רעך. אף זו בפועל הכתוב מדבר (שם):

כד (1) כי מצא בה ערות דבר. מצוה עליו לגרשה, שלא תמצא חן בעיניו (ס"א מצוה שלא תמצא חן בעיניו): (2) לאיש אחר. אין זה בן זוג

(25) **ואכלת ענבים** Die Rede ist hier vom Lohnarbeiter. **ואל כליך לא תתן** Das Gesetz meint nur die Zeit der Weinlese, wenn der Taglöhner die Trauben in die Gefäße seines Herrn gibt, darf er auch davon essen; wenn er aber kömmt um den Weinberg auszujäten oder zu umgraben, darf er keine Trauben essen. **כנפשך** Soviel du willst. **שבעך** Zur Sättigung, nicht aber in Überfülle. (26) **כי תבא בקמת רעך** Auch dies handelt vom Taglöhner.

24. (1) **ערות דבר** Er fand an ihr etwas Schändliches, so ist es Pflicht, sich von ihr zu scheiden, damit sie nicht wieder seine Gunst erlange. (2) **לאיש אחר** Der andern Sinnes ist, als der

הָאַחֲרוֹן וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ אוֹ כִי יָמוּת הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן אֲשֶׁר־לְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה׃ (4) לֹא־יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר־שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמָּאָה כִּי־תוֹעֵבָה הִוא לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא תַחֲטִיא אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה׃ ס ששי (5) כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא וְלֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל־דָּבָר נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ

Mann, und schreibt ihr einen Scheidebrief, und gibt ihn in ihre Hand, und entläßt sie aus seinem Hause, oder wenn der andere Mann stirbt, der sie sich genommen zum Weibe. (4) So kann ihr erster Mann, der sie entlassen, sie nicht wieder nehmen, daß sie sein Weib sei, nachdem sie verunreinigt worden, denn dies ist ein Gräuel vor dem Ewigen; und du sollst nicht sündig machen das Land, das der Ewige, dein Gott, dir gibt zur Besitzung. (5) Wenn Jemand neulich ein Weib genommen, so ziehe er nicht aus mit dem Heere, und man lege ihm keinerlei Dienst auf; frei sei er für sein Haus Ein Jahr, daß

רש״י

של ראשון, הוא הוציא רשעה מתוך ביתו וזה הכניסה (גיטין צ׳) (3) ושנאה האיש האחרון. הכתוב מבשרו שסופו לשנאתה, ואם לאו קוברתו שנאמר „או כי ימות“: (4) אחרי אשר הטמאה. לרבות סוטה שנסתרה (יבמות י״א): (5) אשה חדשה. שהיא חדשה לו ואפילו אלמנה פרט למחזיר גרושתו: ולא יעבור עליו. דבר הצבא: לכל דבר. שהוא צורך הצבא לא לספוק מים ומזון

erste Mann; jener stieß eine Lasterhafte aus seinem Hause, und dieser nahm sie auf. (3) ושנאה האיש האחרון Die Schrift sagt's im Voraus, daß er auch sie hassen wird, wo nicht, so wird sie ihm ins Grab bringen, denn es heißt: או כי ימות — (4) אחרי אשר הטמאה Auch ein ehebrecherisches Weib, das mit einem fremden Manne eine geheime Zusammenkunft gehabt, ist inbegriffen. (5) אשה חדשה Die für ihn neu ist, selbst eine Wittwe, ausgenommen ist, wer seine geschiedene Frau heiratet. ולא יעבור עליו Man darf ihn nicht zum Heeresdienst verhalten. לכל דבר Auch nicht zur Versorgung des Heeres; er braucht weder Speisen, noch Wasser

13*

שנה אחת ושמח את־אשתו אשר־לקח׃ (6) לא־יחבל רחים ורכב כי־נפש הוא חבל׃ ס (7) כי־ימצא איש גנב נפש מאחיו מבני ישראל והתעמר־בו ומכרו ומת הגנב ההוא

er erfreue sein Weib, das er genommen. (6) Man pfände nicht Mühle oder Mühlstein, denn das Leben würde der pfänden. (7) Wenn Jemand gefunden wird, der eine Person stiehlt von seinen Brüdern, von den Kindern Jisrael, und er bedient sich desselben als einen Sklaven, oder verkauft ihn: so sterbe derselbe Dieb,

רש״י

ולא לתקן הדרכים אבל החוזרים מעורכי המלחמה על פי כהן כגון בנה בית ולא חנכו או ארש אשה ולא לקחה מספיקין מים ומזון ומתקנין את הדרכים (ספרי סוטה מ״ז)׃ יהיה לביתו. אף בשביל ביתו אם בנה בית וחנכו ואם נטע כרם וחללו אינו זז מביתו בשביל צורכי המלחמה (שם)׃ יהיה. לרבות את כרמו׃ לביתו. זה ביתו׃ ושמח. ישמח את אשתו ותרגומו ויחדי ית אתתיה, והמתרגם ויחדי עם אתתיה טועה הוא, שאין זה תרגום של ושמח אלא של ושמח׃ (6) לא יחבל. אם בא למשכנו על חובו בבית דין לא ימשכנו, בדברים שעושים בהן אוכל נפש (ב״מ ק״ג)׃ רחים׃ היא התחתונה׃ ורכב. היא העליונה׃ (7) כי ימצא. בעדים והתראה וכן כל ימצא שבתורה (ספרי)׃ והתעמר בו. אינו חייב

dahin zu liefern, oder an der Ausbesserung der Straßen mitzuhelfen. Diejenigen aber, welche zum Heere gehörend, auf Befehl des Priesters zurückkehren, wer z. B. ein Haus gebaut und es nicht eingeweiht, oder wer sich mit einer Frau verlobt und sie noch nicht geheiratet hat, müssen das Heer mit Wasser und Speisen versorgen, und die Straßen ausbessern helfen. יהיה לביתו Wegen eines Hau-

...und es erst eingeweiht, oder wegen eines angelegten ... halten muß, in diesen Fällen braucht ... um an den Kriegskosten Theil zu ... sein Weingarten. ... Er soll ... עם אתתיה ... ויחדי ית אתתיה ... wer es ... ist nicht die Übersetzung von ושמח. ... Wenn er ihn gerichtlich will pfänden ... nehmen, die ihm zum Lebensbedarf ... Mühlstein, רכב den obern Mühl...

וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃ ס (8) הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע־הַצָּרַעַת לִשְׁמֹר מְאֹד וְלַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר־יוֹרוּ אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִם תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת׃ (9) זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם׃ ס (10) כִּי־תַשֶּׁה בְרֵעֲךָ מַשַּׁאת מְאוּמָה לֹא־תָבֹא אֶל־בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עֲבֹטוֹ׃ (11) בַּחוּץ תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אַתָּה נֹשֶׁה בוֹ יוֹצִיא אֵלֶיךָ אֶת־הַעֲבוֹט הַחוּצָה׃ (12) וְאִם־אִישׁ עָנִי הוּא לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ׃ (13) הָשֵׁב תָּשִׁיב

und so schaffe weg das Böse aus deiner Mitte. (8) Hüte dich bei der Plage des Aussatzes, daß du (Alles) sehr beobachtest und thuest; ganz so, wie euch unterweisen die Priester, die Lewijim, so wie ich ihnen geboten, sollt ihr beobachten zu thun. (9) Gedenke, was der Ewige, dein Gott, gethan an Mizrajim auf dem Wege, als ihr auszoget aus Mizrajim. (10) Wenn du leihest deinem Nächsten irgend ein Darlehen, so sollst du nicht in sein Haus gehen, um auszupfänden sein Pfand; (11) Draußen sollst du stehen bleiben, und der Mann, dem du geliehen, bringe dir das Pfand heraus, vor's Haus. (12) Und wenn er ein armer Mann ist, so sollst du dich nicht niederlegen mit seinem Pfande. (13) Zurückgeben

רש״י

עד שישתמש בו: (8) השמר בנגע הצרעת. שלא תתלוש סימני הטומאה ולא תקוץ את הבהרת: ככל אשר יורו אתכם. אם להסגיר אם להחליט אם לטהר: (9) זכור אשר עשה ה׳ אלהיך למרים. ... באת להזהר שלא תלקה בצרעת אל תספר לשון ... זכור העשוי למרים שדברה באחיה ולקתה ... פרי): (10) כי תשה ברעך. תחוב בחבירך: ... ה. חוב של כלום (שם): (12) לא

gezwungen hat. (8) השמר בנגע הצרעת Die Zeichen der Unreinheit darf man nicht abschneiden, auch nicht den Flecken verwischen. ככל אשר יורו אתכם Wie euch die Priester unterweisen, ihn einzusperren, absolut unrein oder rein zu sprechen. (9) אשר עשה ה׳ אלהיך למרים Willst du dich vor Aussatz schüt... Verläumder, bedenke, was der Mirjam widerf... gegen ihren Bruder führte, und dafür mit ... (10) כי תשה ברעך Wenn du deinem Nächster... Irgend welches Darlehen. (12) ... בעבטו

שָׁנָה אֶחָת וְשִׂמַּח אֶת־אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר־
לָקָח׃ (6) לֹא־יַחֲבֹל רֵחַיִם וָרָכֶב כִּי־
נֶפֶשׁ הוּא חֹבֵל׃ ס (7) כִּי־יִמָּצֵא
אִישׁ גֹּנֵב נֶפֶשׁ מֵאֶחָיו מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְהִתְעַמֶּר־בּוֹ וּמְכָרוֹ וּמֵת הַגַּנָּב הַהוּא

er erfreue sein Weib, das er genommen. (6) Man pfände nicht Mühle oder Mühlstein, denn das Leben würde der pfänden. (7) Wenn Jemand gefunden wird, der eine Person stiehlt von seinen Brüdern, von den Kindern Jisrael, und er bedient sich desselben als einen Sklaven, oder verkauft ihn: so sterbe derselbe Dieb,

רש"י

ולא לתקן הדרכים אבל החוזרים מעורכי המלחמה
על פי כהן כגון בנה בית ולא חנכו או ארש אשה
ולא לקחה מספיקין מים ומזון ומתקנין את הדרכים
(ספרי סוטה מ"ז): יהיה לביתו. אף בשביל ביתו אם
בנה בית וחנכו ואם נטע כרם וחללו אינו זז מביתו
בשביל צורכי המלחמה (שם): יהיה. לרבות את
כרמו: לביתו. זה ביתו: ושמח. ישמח את אשתו
ותרגומו ויחדי ית אתתיה, והמתרגם ויחדי עם אתתיה
טועה הוא, שאין זה תרגום של ושמח אלא של
ושמח: (6) לא יחבל. אם בא למשכנו על חובו
בבית דין לא ימשכנו, בדברים שעושים בהן אוכל
נפש (ב"מ קי"ג): רחים: היא התחתונה: ורכב.
היא העליונה: (7) כי ימצא. בעדים והתראה וכן
כל ימצא שבתורה (ספרי): והתעמר בו. אינו חייב

dahin zu liefern, oder an der Ausbesserung der Straßen mitzuhelfen. Diejenigen aber, welche zum Heere gehörend, auf Befehl des Priesters zurückkehren, wer z. B. ein Haus gebaut und es nicht eingeweiht, oder wer sich mit einer Frau verlobt und sie noch nicht geheiratet hat, müssen das Heer mit Wasser und Speisen versorgen, und die Straßen ausbessern helfen. יהיה לביתו Wegen eines Hauses, das er gebaut und es erst eingeweiht, oder wegen eines angelegten Weingartens und die Weinlese halten muß, in diesen Fällen braucht er sein Haus nicht zu verlassen, um an den Kriegskosten Theil zu nehmen. לביתו Heißt sein Haus, יהיה sein Weingarten. ושמח Er soll seine Frau erfreuen, daher Onk. ויחדי ית אתתיה; wer es עם אתתיה übersetzt, irrt sich, denn dies ist nicht die Übersetzung von ושמח, sondern von ושמח. (6) לא יחבל Wenn er ihn gerichtlich will pfänden lassen, darf er keine solche Dinge nehmen, die ihm zum Lebensbedarf unentbehrlich sind. רחים Den untern Mühlstein, רכב den obern Mühlstein. (7) כי ימצא איש גנב Wenn nämlich Zeugen dabei sind, die ihn vorher gewarnt haben; dasselbe bedeutet jedes ימצא in der Thora. והתעמר בו Er hat eben keine Schuld, als bis er ihn zur Dienstleistung

וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃ ס (8) הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע־הַצָּרַעַת לִשְׁמֹר מְאֹד וְלַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר־יוֹרוּ אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִם תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת׃ (9) זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם׃ ס (10) כִּי־תַשֶּׁה בְרֵעֲךָ מַשַּׁאת מְאוּמָה לֹא־תָבֹא אֶל־בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עֲבֹטוֹ׃ (11) בַּחוּץ תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אַתָּה נֹשֶׁה בוֹ יוֹצִיא אֵלֶיךָ אֶת־הַעֲבוֹט הַחוּצָה׃ (12) וְאִם־אִישׁ עָנִי הוּא לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ׃ (13) הָשֵׁב תָּשִׁיב

und so schaffe weg das Böse aus deiner Mitte. (8) Hüte dich bei der Plage des Aussatzes, daß du (Alles) sehr beobachtest und thuest; ganz so, wie euch unterweisen die Priester, die Lewijim, so wie ich ihnen geboten, sollt ihr beobachten zu thun. (9) Gedenke, was der Ewige, dein Gott, gethan an Mizrajim auf dem Wege, als ihr auszoget aus Mizrajim. (10) Wenn du leihest deinem Nächsten irgend ein Darlehen, so sollst du nicht in sein Haus gehen, um auszupfänden sein Pfand; (11) Draußen sollst du stehen bleiben, und der Mann, dem du geliehen, bringe dir das Pfand heraus, vor's Haus. (12) Und wenn er ein armer Mann ist, so sollst du dich nicht niederlegen mit seinem Pfande. (13) Zurückgeben

רש״י

עד שישתמש בו: (8) השמר בנגע הצרעת. שלא תתלוש סמני טומאה ולא תקוץ את הבהרת: ככל אשר יורו אתכם. אם להסגיר אם להחליט אם לטהר: (9) זכור אשר עשה ה׳ אלהיך למרים. אם באת להזהר שלא תלקה בצרעת אל תספר לשון הרע זכור העשוי למרים שדברה באחיה ולקתה בנגעים (ספרי): (10) כי תשה ברעך. תחוב בחברך: משאת מאומה. חוב של כלום (שם): (12) לא

gezwungen hat. (8) השמר בנגע הצרעת Die Zeichen der Unreinheit darf man nicht abschneiden, auch nicht den Flecken verwischen. ככל אשר יורו אתכם Wie euch die Priester unterweisen, ihn einzusperren, absolut unrein oder rein zu sprechen. (9) אשר עשה ה׳ אלהיך למרים Willst du dich vor Aussatz schützen, so werde kein Verläumder, bedenke, was der Mirjam widerfuhr, welche Bösreden gegen ihren Bruder führte, und dafür mit Aussatz gestraft wurde. (10) כי תשה ברעך Wenn du deinem Nächsten leihen wirst. משאת מאומה Irgend welches Darlehen. (12) לא תשכב בעבוטו Du sollst dich nicht

לוֹ אֶת־הָעֲבוֹט כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְשָׁכַב בְּשַׂלְמָתוֹ וּבֵרְכֶךָּ וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ ס שביעי (14) לֹא־תַעֲשֹׁק שָׂכִיר עָנִי וְאֶבְיוֹן מֵאַחֶיךָ אוֹ מִגֵּרְךָ אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ בִּשְׁעָרֶיךָ׃ (15) בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ וְלֹא־תָבוֹא עָלָיו

mußt du ihm das Pfand wenn die Sonne untergeht, daß er sich niederlege in seinem Kleide, und dich segne; und dir gilt es als Rechtschaffenheit vor dem Ewigen, deinem Gotte. (14) Du sollst nichts vorenthalten dem Miethling, dem Armen und Dürftigen von deinen Brüdern oder von deinem Fremdlinge, der in deinem Lande, in deinen Thoren. (15) An demselben Tage sollst du ihm seinen Lohn geben, und es

ר״ש״י

תשכב בעבוטו. לא תִשְׁכַּב וַעֲבוֹטוֹ אֶצְלְךָ׃ (13) כבא השמש. אִם כְּסוּת לַיְלָה הוּא. וְאִם כְּסוּת יוֹם, הַחֲזִירֵהוּ בַּבֹּקֶר (ב״ק קט״ו ב״מ קי״ד). וּכְבַר כָּתוּב בְּאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ (שמות כ״ב) כָּל הַיּוֹם תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ, וּכְבֹא הַשֶּׁמֶשׁ תִּקָּחֶנּוּ: וברכך. וְאִם אֵינוֹ מְבָרֶכְךָ מִכָּל מָקוֹם וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה: (14) לא תעשק שכיר. וַהֲלֹא כְּבָר כָּתוּב? אֶלָּא לַעֲבוֹר עַל הָאֶבְיוֹן בִּשְׁנֵי לָאוִין לֹא תַעֲשׁוֹק שְׂכַר שָׂכִיר שֶׁהוּא עָנִי וְאֶבְיוֹן, וְעַל הֶעָשִׁיר כְּבָר הוּזְהַר לֹא תַעֲשׁוֹק אֶת רֵעֲךָ (ויקרא י״ט): אביון. הַתָּאֵב לְכָל דָּבָר (ויק״א רבה): מגרך. זֶה גֵּר צֶדֶק: בשעריך. זֶה גֵּר תּוֹשָׁב הָאוֹכֵל נְבֵלוֹת: אשר בארצך. לְרַבּוֹת שְׂכַר בְּהֵמָה וְכֵלִים: (15) ואליו הוא נשא

niederlegen, wenn sein Pfand bei dir ist. (13) כבא השמש Wenn dies ein Nachtgewand ist; wenn aber ein Tageskleid, so gib es ihm früh Morgens zurück. Es steht ja schon in ס׳ משפטים: „Bis die Sonne untergeht gib es ihm zurück, für den ganzen Tag, und bei Sonnenuntergang, kannst du dir es nehmen. וברכך Selbst wenn er dich nicht dafür segnet, so hast du auf jeden Fall ein gottgefälliges Werk ausgeübt. (14) לא תעשק שכיר Dies ist ja bereits verboten? hier will es aber anzeigen, daß man beim dürftigen Taglöhner zwei Verbote übertritt: dem armen und dürftigen Taglöhner sollst du den Lohn nicht vorenthalten, und das für den Reichen giltige Verbot (M. 3, 19, 13): Du sollst deinem Nächsten nichts vorenthalten. אביון Heißt Derjenige, welcher jeder Beihilfe sehnsüchtig erwartet. מגרך D. i. ein Ausländer, der sich ganz dem isr. Glauben zugewendet hat (גר צ״ק). בשעריך D. i. ein Fremder (גר תושב), der dem Götzendienste entsagte, aber dennoch von gefallenen Thieren ißt. אשר בארצך Zeigt an, daß man den Lohn für die Benützung von Vieh und Geräten nicht vorenthalten

הַשֶּׁמֶשׁ כִּי עָנִי הוּא וְאֵלָיו הוּא נֹשֵׂא אֶת־נַפְשׁוֹ וְלֹא־יִקְרָא עָלֶיךָ אֶל־יְהוָה וְהָיָה בְךָ חֵטְא׃ ס (16) לֹא־יוּמְתוּ אָבוֹת עַל־בָּנִים וּבָנִים לֹא־יוּמְתוּ עַל־אָבוֹת אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יוּמָתוּ׃ ס (17) לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם וְלֹא תַחֲבֹל בֶּגֶד אַלְמָנָה׃ (18) וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וַיִּפְדְּךָ יְהוָה

soll nicht die Sonne darüber untergehen, denn er ist arm, und darnach trägt er seine Sehnsucht; damit er nicht rufe über dich zum Ewigen, und eine Sünde auf dir sei. (16) Es sollen nicht getödtet werden Väter wegen der Kinder, und Kinder sollen nicht getödtet werden wegen der Väter; Jeder für seine Sünde sollen sie getödtet werden. (17) Du sollst nicht beugen das Recht der Fremdlinge, der Waise. und sollst nicht pfänden das Kleid der Wittwe. (18) Gedenke, daß du Knecht gewesen in Mizrajim, und dich der Ewige, dein Gott erlöset

רש"י

את נפשו. אֶל הַשָּׂכָר הַזֶּה הוּא נוֹשֵׂא אֶת נַפְשׁוֹ לָמוּת עָלָה בַכֶּבֶשׁ וְנִתְלָה בָאִילָן׃ והיה בך חטא. מ"מ אֶלָּא שֶׁמְּמַהֲרִין לִיפָּרַע עַל יְדֵי הַקּוֹרֵא (ספרי)׃ (16) לא יומתו אבות על בנים. בְּעֵדוּת בָּנִים, וְאִם תֹּאמַר בַּעֲוֹן בָּנִים, כְּבָר נֶאֱמַר וְאִישׁ בְּחֶטְאוֹ יוּמָתוּ, אֲבָל מִי שֶׁאֵינוֹ אִישׁ מֵת בַּעֲוֹן אָבִיו וְהַקְּטַנִּים מֵתִים בַּעֲוֹן אֲבוֹתָם בִּידֵי שָׁמָיִם׃ (17) לא תטה משפט גר יתום. וְעַל הֶעָשִׁיר הוּזְהַר: לֹא תַטֶּה מִשְׁפָּט (דברים ט"ז) וְשָׁנָה בֶּעָנִי לַעֲבוֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין לְפִי שֶׁנָּקֵל לְהַטּוֹת מִשְׁפַּט עָנִי יוֹתֵר מִשֶּׁל עָשִׁיר, לְכָךְ הִזְהִיר וְשָׁנָה עָלָיו׃ ולא תחבול. שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַלְוָאָה׃ (18) וזכרת. עַל מְנָת כֵּן פְּדִיתִיךָ לִשְׁמוֹר

darf. (15) ואליו הוא נושא את נפשו Wegen dieses Lohnes wagt er sein Leben, z. B. beim Klettern auf hohe Mauern oder Bäume. והיה בך חטא Auf jeden Fall würdest du dich versündigen, u. die Strafe wird dich um so eher ereilen, wenn er dawegen zu Gott aufschreit. (16) לא יומתו אבות על בנים D. h. durch das Zeugniß der Kinder. Damit man nicht meine, für das Vergehen der Kinder dafür heißt es: „Jeder soll für seine Sünde sterben" Es werden aber Solche sterben, die noch nicht mannbar איש sind; die kleinen Kinder, für die Sünde der Eltern durch Gottes Hand. (18) לא תטה משפט גר יתום Beim Reichen wurde schon verwarnt: Du sollst das Recht nicht beugen; es wird beim Armen wiederholt, um als Übertretung eines zweifachen Verbotes zu warnen, indem es leichter ist, das Recht des Armen zu beugen, als das des Reichen. ולא תחבל Pfände nicht das Kleid der Wittwe, außerhalb der Zeit des Darlehens. (18) וזכרת Ich befreiete dich unter der Bedingung, daß du meine Gesetze befolgest. Alb

אלהיך משם על־כן אנכי מצוך לעשות את־הדבר הזה: ס (19) כי תקצר קצירך בשדך ושכחת עמר בשדה לא תשוב לקחתו לגר ליתום ולאלמנה יהיה למען יברכך יהוה אלהיך בכל מעשה ידיך: ס (20) כי תחבט זיתך לא תפאר אחריך לגר ליתום ולאלמנה יהיה: (21) כי

hat von dort; darum gebiete ich dir, dies zu thun. (19) Wenn du einerntest deine Ernte auf deinem Felde, und du vergissest eine Garbe auf dem Felde, so sollst du nicht zurückkehren, sie zu holen; dem Fremdlinge, der Waise und der Wittwe soll sie sein; damit dich segne der Ewige, dein Gott, in allem Werk deiner Hände. (20) Wenn du deine Oliven abschlägst, so sollst du nicht die Zweige durchsuchen hinterher; dem Fremdling, der Waise und der Wittwe soll es sein. (21) Wenn du

רש״י

חקות. אפילו יש חסרון כיס בדבר: (19) ושכחת עומר, ולא גדיש, מכאן אמרו עומר שיש בו סאתים ושכחו אינו שכחה: בשדה. לרבות שכחת קמה ששכח מקצתה מלקצור: לא תשוב לקחתו. מכאן אמרו שלאחריו שכחה, שלפניו אינו שכחה שאינו בבל תשוב (פאה ח׳) למען יברכך. ואע״פ שבאת לידו שלא במתכוין, ק״ו לעושה במתכוין. אמור מעתה נפלה סלע מידו ומצאה עני ונתפרנס בה הרי הוא מתברך עליה (ספ״י): (20) לא תפאר. לא תטול תפארתו ממנו, מכאן שמניחין פאה לאילן (חולין קל״א): אחריך. זו שכחה (שם קל״א):

wenn dies mit Geldopfer verbunden sein sollte. (19) ושכחת עומר Eine Garbe aber nicht einen Garbenhaufen (גדיש), daraus folgt, daß wenn eine Garbe zwei Seah enthält und vergessen wurde, so ist es nicht als „vergessen" mitbegriffen. בשדה Schließt das vergessene, stehende Getreide mit ein, wenn nämlich ein Theil ungeschnitten bleibt. לא תשוב לקחתו Hieraus erhellet, nur was hinter ihm liegen bleibt wird als vergessen betrachtet, nicht aber was vor ihm liegen bleibt, denn weil es da nicht heißen kann: „Du sollst nicht umkehren". למען יברכך Obgleich er zu diesem Werke der Nächstenliebe kam, ohne es beabsichtigt zu haben, um so mehr wird Gottes Segen Den zu Theil, wer in edler Absicht Gutes vollführt. Daraus ist zu schließen, daß wenn Jemand einen Sela verliert, den ein Armer findet, und sich damit ernährt, der Verlustträger gewiß dafür gesegnet wird! (20) לא תפאר Du sollst ihn seines Schmuckes פאר nicht entkleiden, man muß daher auch bei der Obstlese Etwas am Baume belassen. אחריך was man vergessen und zurückgelassen hat.

תִבְצֹר כַּרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל אַחֲרֶיךָ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה׃ (22) וְזָכַרְתָּ כִּי־עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה׃ ס

כה (1) כִּי־יִהְיֶה רִיב בֵּין אֲנָשִׁים וְנִגְּשׁוּ אֶל־הַמִּשְׁפָּט וּשְׁפָטוּם וְהִצְדִּיקוּ אֶת־הַצַּדִּיק וְהִרְשִׁיעוּ אֶת־הָרָשָׁע׃ (2) וְהָיָה אִם־בִּן הַכּוֹת

Lese hältst in deinem Weinberge, so sollst du nicht nachlesen hinterher; dem Fremdling der Waise und der Wittwe soll es sein. (22) Und gedenke, daß du Knecht gewesen im Lande Mizrajim; darum gebiete ich dir, dies zu thun.

25. (1) Wenn Streit ist zwischen Männern und sie treten hin vor Gericht, und man richtet sie und erklärt für gerecht den Gerechten und für schuldig den Schuldigen. (2) So geschehe, wenn Schläge verdient der

רש״י

(21) לא תעולל. אם מָצָאתָ עוֹלֵלוֹת לא תִקָּחֵם: וְאֵי זוֹ הִיא עוֹלֵלוֹת? כָּל שֶׁאֵין לָהּ לא כָּתֵף וְלא נָטֵף, יֵשׁ לָהּ אֶחָד מֵהֶם הֲרֵי הִיא לְבַעַל הַבַּיִת (פאה פ״ז) וְרָאִיתִי בִּגְמָרָא יְרוּשַׁלְמִית אֵי זוֹ הִיא כָּתֵף? פְּסִיגִין זֶה עַל גַּב זֶה, נָטֵף אֵלּוּ הַתְּלוּיוֹת בַּשּׁוּרָה וְיוֹרְדוֹת:

כה (1) כי יהיה ריב. סוֹפָם לִהְיוֹת נִגָּשִׁים אֶל הַמִּשְׁפָּט, אֱמוֹר מֵעַתָּה אֵין שָׁלוֹם יוֹצֵא מִתּוֹךְ מְרִיבָה; מִי גָרַם לְלוֹט לִפְרוֹשׁ מִן הַצַּדִּיק הֱוֵי אוֹמֵר זוֹ מְרִיבָה (ספרי): והרשיעו את הרשע. יָכוֹל כָּל הַמִּתְחַיְּבִין בַּדִּין לוֹקִין תַּלְמוּד לוֹמַר: (2) והיה אם בן הכות הרשע. פְּעָמִים לוֹקֶה וּפְעָמִים אֵינוֹ לוֹקֶה

(21) לא תעולל Findest du etwas Nachwuchs daran, so sollst du es nicht nehmen. Was heißt עוללות? welcher weder כתף noch נטף hat; hat es Eines von diesen Beiden, so gehört es dem Eigenthümer. Im Talm. Jerufchalmi heißt es, was heißt כתף? das sind die kleinen Beeren, welche übereinander liegen (wie auf der Schulter כתף), נטף sind jene, welche vom Stiele herabhängen.

25. כי יהיה ריב Das Ende ist, daß sie sich vor Gericht stellen; aus Streitigkeiten sprießt kein Heil! Was verursachte die Trennung Lot's von dem edlen Abraham? blos Streitigkeit. והרשיעו את הרשע Man könnte denken, daß alle vom Gericht Verurtheilten Geißelstrafe erhalten? daher heißt es hier: (2) אם בן הכות הרשע Manchmal

הָרָשָׁע וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר׃ (3) אַרְבָּעִים יַכֶּנּוּ לֹא יֹסִיף פֶּן־יֹסִיף לְהַכֹּתוֹ עַל־אֵלֶּה מַכָּה רַבָּה וְנִקְלָה אָחִיךָ לְעֵינֶיךָ׃ (4) לֹא־תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ׃ ס

Schuldige, so lasse der Richter ihn hinlegen, daß man ihn schlage vor seinem Angesichte, nach Verhältniß seiner Schuld, in gewisser Zahl. (3) Vierzig soll man ihn schlagen, nicht mehr; daß er ihn nicht mehr schlage, als diese, zu viel Schläge, und dein Bruder verächtlich würde vor deinen Augen. (4) Verschließe nicht dem Ochsen (das Maul), wenn er drischt.

וּמִי הַלּוֹקֶה לָמוּד מִן הָעִנְיָן לֹא תַחְסוֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ לָאו שֶׁלֹּא נִיתַּק לַעֲשֵׂה (מכות י״ג)׃ והפילו השופט. מְלַמֵּד שֶׁאֵין מַלְקִין אוֹתוֹ לֹא עוֹמֵד וְלֹא יוֹשֵׁב אֶלָּא מוּטֶּה׃ לפניו כדי רשעתו. וּלְאַחֲרָיו כְּדֵי שְׁתַּיִם מִכָּאן אָמְרוּ מַלְקִין אוֹתוֹ שְׁתֵּי יָדוֹת מִלְּאַחֲרָיו וּשְׁלִישׁ מִלְּפָנָיו (מכות כ״ב)׃ במספר. וְאֵינוֹ נָקוּד בְּמִסְפָּר לָמַד שֶׁהוּא דְבוּקָה לוֹמַר בְּמִסְפַּר אַרְבָּעִים וְלֹא אַרְבָּעִים שְׁלֵמִים אֶלָּא מִנְיָן שֶׁהוּא סוֹכְם וּמַשְׁלִים לְאַרְבָּעִים וְהֵן אַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת (שם)׃ (3) לא יוסיף. מִכָּאן אַזְהָרָה לְמַכֶּה אֶת חֲבֵירוֹ׃ ונקלה אחיך. כָּל הַיּוֹם קוֹרְאוֹ רָשָׁע וּמִשֶּׁלָּקָה קְרָאוֹ אָחִיךָ׃ (4) לא תחסום שור. דִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהוֹוֶה וְהוּא הַדִּין לְכָל בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף הָעוֹשִׂים בִּמְלָאכָה שֶׁהִיא בְּדָבָר מַאֲכָל. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר שׁוֹר? לְהוֹצִיא אֶת

wird er gegeißelt und manchmal nicht. Wer bekömmt Geißelstrafe? dies wird aus לא תחסום שור בדישו „Verbinde dem Ochsen nicht das Maul, wenn er drischt", gefolgert, d. h. bei diesem und einem ähnlichen Verbote, wo nicht ein Gebot dabei steht, ist diese Sträfe ausgesprochen. והפילו השופט Der Richter soll ihn hinlegen lassen, er darf weder stehend, noch sitzend, sondern in gebeugter Lage geschlagen werden. לפניו כדי רשעתו Er erhält an den Vorderkörper den dritten Theil, an der Rückenseite zwei Drittheile der Geißelschläge. (Talm. Mak. 22). במספר heißt nicht בְּמִסְפָּר, sondern das ב׳ mit שוא punktirt, es steht im Genitiv, d. i. in Verbindung mit ארבעים, es heißt demnach, ungefähr 40 Streiche, aber nicht ganz, sondern mit einer Zahl, welche die nächste zu 40 ist, d. i. 39. (3) לא יוסיף Hievon das Verbot, seinen Nebenmenschen zu schlagen. ונקלה אחיך Bis jetzt heißt er Übelthäter, sobald er die Strafe verbüßt hat, nennt ihn die Schrift: deinen Bruder. (4) לא תחסם שור Die Schrift führt das Rind, das gewöhnlich zum Dreschen verwendet wird, als Beispiel an, dieselbe Vorschrift gilt von anderen Thieren, und verbietet das Maulverschließen auch bei anderen, zur Speisebereitung dienenden Arbeiten. שור wird deshalb benannt, um den Menschen davon auszuschließen.

(ה) כִּי־יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אַחַד מֵהֶם וּבֵן אֵין־לוֹ לֹא־תִהְיֶה אֵשֶׁת־הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְּמָהּ׃ (6) וְהָיָה

(5) Wenn Brüder zusammen wohnen, und es stirbt einer von ihnen, und er hat kein Kind, so werde nicht das Weib des Verstorbenen außerhalb, eines fremden Mannes: ihr Schwager soll ihr beiwohnen und sie sich zum Weibe nehmen, und so die Schwagerehe an ihr vollziehen. (6) Und es geschehe:

רש״י

הָאָדָם (ב״מ צ״ד): בְּדִישׁוֹ. יָכוֹל יַחְסְמֶנּוּ מִבַּחוּץ, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא תַחְסוֹם שׁוֹר מִכָּל מָקוֹם, וְלָמָּה נֶאֱמַר בְּדִישׁוֹ? לוֹמַר לְךָ מַה דַּיִשׁ מְיוּחָד דָּבָר שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ (לְמַעֲשֵׂר וּלְחַלָּה) וְגִדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ אַף כָּל כַּיּוֹצֵא בוֹ, יָצָא הַחוֹלֵב וְהַמְגַבֵּן שֶׁאֵין גִּדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ יָצָא הַלָּשׁ וְהַמְקַטֵּף שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ לְחַלָּה יָצָא הַבּוֹדֵל בִּתְמָרִים וּבִגְרוֹגְרוֹת שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן לְמַעֲשֵׂר (שם פ״ט): (5) כי ישבו אחים יַחְדָּו. שֶׁהָיְתָה לָהֶם יְשִׁיבָה אַחַת בָּעוֹלָם, פְּרָט לְאֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ (יבמות י״ז): יחדיו. הַמְיוּחָדִים בְּנַחֲלָה, פְּרָט לְאָחִיו מִן הָאֵם: ובן אין לו. עַיֵּן עָלָיו בֵּן אוֹ בַת, אוֹ בַת הַבֵּן, אוֹ בַת הַבֵּן (א׳

בדישו Man könnte meinen, draußen darf man ihm das Maul verbinden, daher heißt es überhaupt לא תחסם. Warum wird das Dreschen erwähnt? Um anzudeuten, so wie das Dreschen eine Verrichtung ist, die dadurch noch nicht vollendet ist, um חלה und מעשר davon abzusondern, und welche dem Boden entsproßen, es auch so mit jeder ähnlichen Arbeit der Fall ist. Ausgenommen sind daher die Verrichtungen des Melkens, Butterns, des Käse-Bereitens, weil diese Stoffe nicht dessen Boden entstammen; auch beim Kneten und Beschmieren des Teiges, weil dieser schon zur Teighebe als vollendet zu betrachten ist; ebenso wer gepreßte Feigen, Datteln oder Oliven auseinander schlägt, weil auch diese in Bezug auf die Zehntabgabe als vollendet anzusehen sind. (5) כי ישבו אחים יחדיו D. i. sie lebten zur gleicher Zeit; ein Ausnahme hiervon macht ein Bruder, der erst nach seines Bruders Tod zur Welt gekommen. יחדיו Brüder, welche berechtigt sind, gleichmäßiges Erbtheil zu beziehen; der Halb-Bruder mütterlicher Seits ist von diesem Gesetze ausgeschlossen. ובן אין לו wie עיין לו: Siehe g e n a u nach, ob ein Sohn oder eine Tochter da ist, oder der Sohn von einem Sohne, die Tochter eines Sohnes, oder die Tochter

הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל־שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְלֹא־יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל׃ (7) וְאִם־לֹא יַחְפֹּץ הָאִישׁ לָקַחַת אֶת־יְבִמְתּוֹ וְעָלְתָה יְבִמְתּוֹ הַשַּׁעְרָה אֶל־הַזְּקֵנִים וְאָמְרָה מֵאֵן יְבָמִי לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יַבְּמִי׃ (8) וְקָרְאוּ־לוֹ זִקְנֵי־עִירוֹ וְדִבְּרוּ אֵלָיו וְעָמַד וְאָמַר לֹא חָפַצְתִּי לְקַחְתָּהּ׃ (9) וְנִגְּשָׁה יְבִמְתּוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ וְיָרְקָה בְּפָנָיו

der Erstgeborne, den sie gebärt, soll einstehen auf den Namen des verstorbenen Bruders, daß nicht erlösche sein Name aus Jisrael. (7) Wenn aber der Mann nicht Lust hat, seine Schwägerin zu nehmen: so gehe seine Schwägerin hinauf ins Thor zu den Aeltesten und spreche! Es verweigert mein Schwager, zu erhalten für seinen Bruder einen Namen in Jisrael; er will nicht die Schwagerehe an mir vollziehen. (8) Und die Ältesten seiner Stadt sollen ihn rufen, und mit ihm reden; und bleibt er (dabei) stehen, und spricht: Ich habe keine Lust, sie zu nehmen. (9) So trete seine Schwägerin hin zu ihm vor den Augen der Ältesten, und ziehe seinen Schuh ab von seinem Fuße, und speie ihm ins Gesicht

רש״י

בן הבת) או בת הבת (שם): (6) והיה הבכור. גדול האחים הוא מיבם אותה: אשר תלד. פרט לאילונית שאינה יולדת: יקום על שם אחיו. זה שייבם את אשתו יטול נחלת המת בנכסי אביו: ולא ימחה שמו. פרט לאשת סריס ששמו מחוי (שם כ״ד): (7) השערה. כתרגומו לתרע בית דינא: (8) ועמד. בעמידה: ואמר. בלשון הקדש, ואף היא דבריה בלשון הקדש (סוטה ל״ב): (9) וירקה בפניו. על

einer Tochter; (da findet die Schwagerehe nicht statt. (6) והיה הבכור Der älteste unter den Brüdern nimmt sie zur Frau. אשר תלד Eine zum Gebären Unfähige ist hier ausgeschlossen. יקום על שם אחיו Derjenige, welcher die Frau des Bruders ehelicht, nimmt auch das Erbtheil des Verstorbenen an dem väterlichen Vermögen. ולא ימחה שמו Damit der Name nicht untergehe, ausgenommen ist die Frau eines Verschnittenen, dessen Namen ohnehin erloschen ist. (7) השערה Zum Thore des Gerichtes. (8) ועמד Dies muß stehend geschehen. ואמר In der heiligen Sprache; auch sie spreche das (V. 9): ככה יעשה לאיש in der heil. Sprache (Sota 32). (9) וירקה בפניו Sie

וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִבְנֶה אֶת־בֵּית אָחִיו׃ (10) וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חֲלוּץ הַנָּעַל׃ ס (11) כִּי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו אִישׁ וְאָחִיו וְקָרְבָה אֵשֶׁת הָאֶחָד לְהַצִּיל אֶת־אִישָׁהּ מִיַּד מַכֵּהוּ וְשָׁלְחָה יָדָהּ וְהֶחֱזִיקָה בִּמְבֻשָׁיו׃ (12) וְקַצֹּתָה

und hebe an und spreche: So geschiehet dem Manne, der nicht erbauet das Haus seines Bruders. (10) Und sein Name werde genannt in Jisrael: Haus des Barfüßers. (11) Wenn Männer mit einander zanken, einer mit seinem Bruder, und es nahet das Weib des Einen, um zu retten ihren Mann aus der Hand seines Schlägers, und streckt ihre Hand aus, und ergreifet seine Schamtheile: (12) So sollst du ihre Hand abhauen,

רש"י

עַל פְּנֵי קַרְקַע (יבמות ק"ו): אשר לא יבנה את בית. מִכָּאן לְמִי שֶׁחָלַץ שֶׁלֹּא יַחֲזוֹר וְיִיַבֵּם דְּלֹא כְּתִיב אֲשֶׁר לֹא בָּנָה אֶלָּא אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה, כֵּיוָן שֶׁלֹּא בָּנָה שׁוּב לֹא יִבְנֶה: (10) ונקרא שמו וגו'. מִצְוָה עַל כָּל הָעוֹמְדִים שָׁם לוֹמַר חֲלוּץ הַנַּעַל (שם): (11) כי ינצו אנשים. סוֹפָן לָבֹא לִידֵי מַכּוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר „מִיַּד מַכֵּהוּ“ אֵין שָׁלוֹם יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי מַצּוּת (ספרי): (12) וקצותה את כפה. מָמוֹן דְּמֵי בָשְׁתָּהּ, הַכֹּל לְפִי הַמְבַיֵּשׁ וְהַמִּתְבַּיֵּשׁ. אוֹ אֵינוֹ, אֶלָּא יָדָהּ מַמָּשׁ? נֶאֱמַר כָּאן לֹא תָחוֹס, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן בְּעֵדִים זוֹמְמִים לֹא תָחוֹס (דברים י"ט), מַה לְהַלָּן מָמוֹן,

speie vor ihm aus auf die Erde (Jebamot 106). אשר לא יבנה Wer einmal die Chalzah-Pflicht durch das Schuhausziehen an sich vollziehen ließ, der darf die Wittwe nicht mehr heiraten, denn es heißt nicht: אשר לא בנה (verg. Zeit), sondern אשר לא יבנה, d. i. hat er nun das Haus (des Bruders durch die Ehe) nicht erbaut, so soll er es fortan unterlassen. (10) ונקרא שמו Es ist Vorschrift, daß alle dort Anwesenden ihm zurufen: חלוץ הנעל Barfüßler! (11) כי ינצו אנשים Der Streit endet mit Schlägerei, wie es hier heißt מיד מכהו; aus Zank entsteht niemals Heilsames. (12) וקצותה את כפה D. h. sie muß ihm für diese zugefügte Schande eine entsprechende Geldstrafe erlegen, je nach Verhältniß des Beschämenden und des Beschämten. Daß man nicht glaube, man müsse ihr wirklich die Hand abhauen so heißt es hier לא תחוס du sollst nicht schonen, so wie auch oben bei den überführten falschen Zeugen לא תחוס, und wie dort Geldstrafe darunter zu verstehen ist, so ist

אֶת־כַּפָּהּ לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ׃ ס (13)
לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסְךָ אֶבֶן וָאָבֶן
גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה׃ (14) לֹא־יִהְיֶה לְךָ
בְּבֵיתְךָ אֵיפָה וְאֵיפָה גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה׃
(15) אֶבֶן שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה־לָּךְ
אֵיפָה שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה־לָּךְ לְמַעַן
יַאֲרִיכוּ יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃ (16) כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ כָּל־עֹשֵׂה אֵלֶּה כֹּל עֹשֵׂה
עָוֶל׃ פ מפטיר (17) זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־
עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם
מִמִּצְרָיִם׃ (18) אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ

dein Auge bedaure (sie) nicht. (13) Du sollst nicht in deinem Beutel haben zweierlei Gewichtsteine, große und kleine. (14) Du sollst nicht in deinem Hause haben zweierlei Epha, großes und kleines. (15) Vollen und richtigen Gewichtstein sollst du haben, volles und richtiges Epha sollst du haben, damit du lange lebest auf dem Erdreiche, welches der Ewige, dein Gott, dir gibt. (16) Denn ein Gräuel des Ewigen, deines Gottes, ist Jeder, der dies thut. Jeder, der Unrecht thut. (17) Gedenke, was dir Amalek gethan, auf dem Wege, als ihr auszoget aus Mizrajim. (18) Der dir begegnete auf dem Wege,

רש״י

אַף כָּאן מָמוֹן: אבן ואבן. מִשְׁקָלוֹת: גדולה וקטנה. גְּדוֹלָה כְּשֶׁמַּכְחֶשֶׁת אֶת הַקְּטַנָּה, שֶׁלֹּא יְהֵא נוֹטֵל בִּגְדוֹלָה וּמַחֲזִיר בִּקְטַנָּה (סס״י): (14) לא יהיה לך. אִם עָשִׂיתָ כֵּן, לֹא יִהְיֶה לְךָ כְּלוּם: (15) אבן שלמה וצדק יהיה לך. אִם עָשִׂיתָ כֵּן, יִהְיֶה לְךָ הַרְבֵּה: (17) זכור את אשר עשה לך. אִם שִׁקַּרְתָּ בְּמִדּוֹת וּבְמִשְׁקָלוֹת הֱוֵי דוֹאֵג מִגֵּרוּי הָאוֹיֵב, שֶׁנֶּאֱמַר „מֹאזְנֵי מִרְמָה תּוֹעֲבַת ה׳“ (משלי י״א), וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ „בָּא

auch hier Geldbuße gemeint. (13) אבן ואבן Zweierlei Gewichte. גדולה Er soll das große Gewicht nicht zum Zwecke der Gewichts-Verkleinerung gebrauchen. וקטנה Er soll nicht mit dem großen Gewichte einkaufen und mit dem kleinen verkaufen. (14) לא יהיה לך Wirst du so handeln, so wird dir nichts davon bleiben. (15) אבן שלמה וצדק Wirst du volles und richtiges Gewicht halten, dann wirst du viel, sehr viel besitzen. (17) זכור את אשר עשה לך עמלק Wirst du falsche Gewichte und Maße haben, dann hast du die Anfeindung der Gegner zu befürchten, denn es heißt (Spr. 11 10): „Falsche Wage ist dem Ewigen ein Gräuel“ und gleich daneben

וַיְזַנֵּב בְּךָ כָּל־הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים׃ (19) וְהָיָה בְּהָנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ ׀ לְךָ מִכָּל־אֹיְבֶיךָ מִסָּבִיב בָּאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחֶה אֶת־

und deinen Nachtrab erschlug, Alle, die hinter dir nachwankten, da du ermattet und müde warst; und er fürchtete Gott nicht. (19) Und es geschehe, wenn der Ewige, dein Gott, dir Ruhe verschafft von allen deinen Feinden ringsum, in dem Lande, das der Ewige, dein Gott, dir gibt, es als Besitzung einzunehmen: so sollst du auslöschen das

רש״י

זָדוֹן וַיָּבֹא קָלוֹן״ (שם) : (18) אשר קרך בדרך. לְשׁוֹן מקרה. דָּבָר אחֵר, לְשׁוֹן קֶרִי וְטוּמְאָה, שֶׁהָיָה מְטַמְּאָן בְּמִשְׁכַּב זָכָר. דָּבָר אַחֵר, לְשׁוֹן קוֹר וָחוֹם צִנְּנֲךָ, הִפְשִׁירְךָ מֵרְתִיחָתְךָ, שֶׁהָיוּ הָאוּמוֹת יְרֵאִים לְהִלָּחֵם בָּכֶם, וּבָא זֶה וְהִתְחִיל וְהֶרְאָה מָקוֹם לַאֲחֵרִים, מָשָׁל לְאַמְבַּטְיָא רוֹתַחַת, שֶׁאֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לֵירֵד בְּתוֹכָהּ, בָּא בֶּן בְּלִיַּעַל אֶחָד, קָפַץ וְיָרַד לְתוֹכָהּ, אע״פ שֶׁנִּכְוָה הֵקֵרָהּ אוֹתָהּ בִּפְנֵי אֲחֵרִים : ויזנב בך. מַכַּת זָנָב, חוֹתֵךְ מִילוֹת וְזוֹרֵק כְּלַפֵּי מַעְלָה : כל הנחשלים אחריך. חַסְרֵי כֹחַ מֵחֲמַת חֶטְאָם, שֶׁהָיָה הֶעָנָן פּוֹלְטָן : ואתה עיף ויגע. עָיֵף בְּצָמָא, דִּכְתִיב „וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמַּיִם״ וּכְתִיב אַחֲרָיו „וַיָּבֹא עֲמָלֵק״ (שמות ט״ז) : ויגע. בַּדֶּרֶךְ : ולא ירא. עֲמָלֵק, אֱלֹהִים מִלְּהָרַע לְךָ : (19) תמחה את זכר עמלק. מֵאִישׁ וְעַד אִשָּׁה.

steht: „Auf Frevel folgt Schande". (18) אשר קרך gleich wie מקרה Zufall, er traf dich zufällig. קרי bedeutet auch Unreinhrit durch Unzucht. Oder auch wie קר וחום Kälte und Hitze, er kühlte gleichsam dich ab; die Völker fürchteten den Kampf mit dir aufzunehmen, da kam dieser zuerst und zeigte Anderen den Weg. Gleich wie mit einem Bassin heißen Wassers, worin Niemand sich zu baden wagte; ein Wagehals kommt und springt hinein. Obgleich er sich sehr arg verbrühte, so hat er doch für Andere das Wasser abgekühlt. כל הנחשלים אחריך Alle Schwachen hinter dir erschlug er, die in Folge ihrer Sünden kraftlos waren, welche die Wolkensäule auswarf. ואתה עיף Verschmachtet durch Durst, ähnl. (M. 1, 17, 3): „Das Volk durstete nach Wasser" und daneben steht: „Es kam Amalek"! ויגע Müde durch die Fußreisen. ולא ירא Amalek fürchtete den Ewigen nicht, um dir kein Leid zuzufügen. (19) תמחה את זכר עמלק Du sollst austilgen das Angedenken Amaleks: Mann und W[...]

זְכֹר֙ עֲמָלֵ֔ק מִתַּ֖חַת הַשָּׁמָ֑יִם לֹ֖א תִּשְׁכָּֽח׃ פ פ פ

Andenken Amaleks unter dem Himmel, vergiß es nicht!

כי תבוא

כו (1) וְהָיָה֙ כִּֽי־תָב֣וֹא אֶל־הָאָ֔רֶץ אֲשֶׁר֙ יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ נֹתֵ֥ן לְךָ֖ נַחֲלָ֑ה וִירִשְׁתָּ֖הּ וְיָשַׁ֥בְתָּ בָּֽהּ׃ (2) וְלָקַחְתָּ֞ מֵרֵאשִׁ֣ית ׀ כָּל־פְּרִ֣י הָאֲדָמָ֗ה אֲשֶׁ֨ר תָּבִ֧יא מֵֽאַרְצְךָ֛ אֲשֶׁ֨ר יְהוָ֧ה אֱלֹהֶ֛יךָ

26. (1) Und es geschehe, wenn du kommst in das Land, das der Ewige, dein Gott, dir gibt zur Besitzung; und du nimmst es ein und wohnest darin: (2) So nimm von den Erstlingen aller Früchte des Erdreichs, die du einbringst von deinem Lande, das der Ewige,

רש״י

מֵעוֹלֵל וְעַד יוֹנֵק, מִשּׁוֹר וְעַד שֶׂה, שֶׁלֹּא יְהֵא שֵׁם עֲמָלֵק נִזְכָּר, אֲפִילוּ עַל הַבְּהֵמָה לוֹמַר: בְּהֵמָה זוּ מִשֶּׁל עֲמָלֵק הָיְתָה: חסלת פרשת כי תצא.

כו (1) והיה כי תבא. וירשת וישבת בה. מַגִּיד שֶׁלֹּא נִתְחַיְּבוּ בְּבִכּוּרִים עַד שֶׁכָּבְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ וְחִלְּקוּהָ. (קידושין ל״ז): (2) מראשית. וְלֹא כָּל רֵאשִׁית, שֶׁאֵין כָּל הַפֵּירוֹת חַיָּבִים בְּבִכּוּרִים אֶלָּא שִׁבְעַת הַמִּינִין בִּלְבָד, נֶאֱמַר כָּאן „אֶרֶץ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן מִשִּׁבְעַת הַמִּינִים, שֶׁנִּשְׁתַּבְּחָה בָּהֶן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אַף כָּאן שֶׁבַח אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵן שִׁבְעַת הַמִּינִין (מנחות כ״ד): זית שמן. זֵית אַגּוּרִי, שֶׁשַּׁמְנוֹ אָגוּר בְּתוֹכוֹ: ודבש. הִיא דְּבַשׁ תְּמָרִים: מראשית. אָדָם יוֹרֵד לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ וְרוֹאֶה תְּאֵנָה שֶׁבִּכְּרָה, כּוֹרֵךְ עָלֶיהָ גֶּמִי לְסִימָן וְאוֹמֵר: הֲרֵי זֶה בִּכּוּרִים (ברכות ל״ט, בכורים פ״ה):

Säugling und junge Kinder, Schaf und Rind; der Name Amalek soll gar nicht genannt werden; selbst von einem Stück Vieh soll man nicht sagen können, es war das Eigenthum eines Amalekiten.

26. והיה כי תבוא — וירשתה Daraus erhellet, daß sie nicht eher verpflichtet waren, die Erstlingsfrüchte darzubringen, als bis sie ganz Palästina erobert und vertheilt hatten. (2) מראשית Aber nicht alles Erste, nur von den sieben Fruchtarten; es heißt hier מארצך, und oben (Kap. 8, 8) ebenfalls ארץ חטה, so wie dort von den sieben Fruchtarten die Rede ist, wodurch Palästina ausgezeichnet erscheint, so ist auch hier nur von den belobten sieben Fruchtarten die Rede. זית שמן Saftreiche Oliven, welche viel Öl enthalten. ודבש D. i. Dattelhonig. מראשית Wenn man z. B. in den Garten kömmt und eine reife Feige erblickt, umwickelt man sie mit Bast, zum Zeichen, und

נָתַן לָךְ וְשַׂמְתָּ בַטֶּנֶא וְהָלַכְתָּ אֶל־
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם׃ (3) וּבָאתָ אֶל־
הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם וְאָמַרְתָּ
אֵלָיו הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי־
בָאתִי אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה
לַאֲבֹתֵינוּ לָתֶת־לָנוּ׃ (4) וְלָקַח
הַכֹּהֵן הַטֶּנֶא מִיָּדֶךָ וְהִנִּיחוֹ
לִפְנֵי מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ (5) וְעָנִיתָ
וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲרַמִּי
אֹבֵד אָבִי וַיֵּרֶד מִצְרַיְמָה וַיָּגָר שָׁם

dein Gott, dir gibt, und thue sie in den Korb und gehe an den Ort, den der Ewige, dein Gott, erwählen wird, seinen Namen daselbst ruhen zu lassen. (3) Und gehe zu dem Priester, der zu derselben Zeit sein wird, und sprich zu ihm: ich bekunde heute vor dem Ewigen, deinem Gotte, daß ich gekommen bin in das Land, das der Ewige geschworen unsern Vätern, uns zu geben. (4) Und der Priester nehme den Korb aus deiner Hand, und setze ihn hin vor den Altar des Ewigen, deines Gottes. (5) Dann hebst du an und sprichst vor dem Ewigen, deinem Gotte: Als Arammi irrte mein Vater umher, und er zog hinab nach Mizrajim und hielt sich daselbst auf

רש"י

(3) אשר יהיה בימים ההם. אין לך אלא כהן שבימיך כמו שהוא: ואמרת אליו. שאינך כפוי טובה (ספרי): הגדתי היום. פעם אחת בשנה ולא שתי פעמים (שם): (4) ולקח הכהן הטנא מידך. להניף אותו. כהן מניח ידו תחת יד הבעלים ומניף (ספרי סוטה פ"ו): (5) וענית. לשון הרמת קול: ארמי אובד אבי. מזכיר חסדי המקום „ארמי אובד אבי" לבן בקש לעקור את הכל כשרדף אחר יעקב,

sagt: Diese soll als Erstling geheiligt sein! (3) אשר יהיה בימים ההם Du mußt den Priester anerkennen, der zu deiner Zeit amtirt, wie er sein mag. ואמרת אליו Daß du Gottes Wohlthaten nicht verleugnest. הגדתי היום Ich bekenne es heute, einmal aber nicht zweimal im Jahre. (4) ולקח הכהן הטנא מידך Um damit eine Wendung zu machen. Der Priester legt seine Hand unter die des Eigenthümers und macht damit eine Wendung. (5) ענית Heißt, du mußt es laut sprechen. ארמי אבד אבי Er sagt, er gedenkt der Liebe und Gnade Gottes. Mein Vater (Jakob) der zu Aram wohnte, mußte herumirren. Laban wollte Alles von der Wurzel vernichten, als er den Jakob verfolgte; die böswillige Absicht hat ihm

זָכַר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא תִּשְׁכָּח׃ פ פ פ

Andenken Amaleks unter dem Himmel, vergiß es nicht!

כי תבוא

כו (1) וְהָיָה כִּי־תָבוֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה וִירִשְׁתָּהּ וְיָשַׁבְתָּ בָּהּ׃ (2) וְלָקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית׀ כָּל־פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תָּבִיא מֵאַרְצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

26. (1) Und es geschehe, wenn du kommst in das Land, das der Ewige, dein Gott, dir gibt zur Besitzung; und du nimmst es ein und wohnest darin: (2) So nimm von den Erstlingen aller Früchte des Erdreichs, die du einbringst von deinem Lande, das der Ewige,

רש״י

מֵעוֹלֵל וְעַד יוֹנֵק, מִשּׁוֹר וְעַד שֶׂה, שֶׁלֹּא יְהֵא שֵׁם עֲמָלֵק נִזְכָּר, אֲפִילוּ עַל הַבְּהֵמָה לוֹמַר: בְּהֵמָה זוֹ מִשֶּׁל עֲמָלֵק הָיְתָה: חסלת פרשת כי תצא.

Säugling und junge Kinder, Schaf und Rind; der Name Amalek soll gar nicht genannt werden; selbst von einem Stück Vieh soll man nicht sagen können, es war das Eigenthum eines Amalekiten.

כו (1) והיה כי תבא. וירשת וישבת בה. מַגִּיד שֶׁלֹּא נִתְחַיְּבוּ בְּבִכּוּרִים עַד שֶׁכָּבְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ וְחִלְּקוּהָ (קידושין ל״ז): (2) מראשית. וְלֹא כָּל רֵאשִׁית, שֶׁאֵין כָּל הַפֵּירוֹת חַיָּבִים בְּבִכּוּרִים אֶלָּא שִׁבְעַת הַמִּינִין בִּלְבַד, נֶאֱמַר כָּאן "אֶרֶץ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן מִשִּׁבְעַת הַמִּינִים, שֶׁנִּשְׁתַּבְּחָה בָּהֶן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אַף כָּאן שֶׁבַח אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵן שִׁבְעַת הַמִּינִין (מנחות כ״ד): זית שמן. זֵית אַגּוּרִי, שֶׁשַּׁמְנוֹ אָגוּר בְּתוֹכוֹ: ודבש. הִיא דְּבַשׁ תְּמָרִים: מראשית. אָדָם יוֹרֵד לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ וְרוֹאֶה תְּאֵנָה שֶׁבִּכְּרָה, כּוֹרֵךְ עָלֶיהָ גֶּמִי לְסִימָן וְאוֹמֵר: הֲרֵי זֶה בִּכּוּרִים (ברכות ל״ט, בכורים פ״ה):

26. והיה כי תבא — וירשתה Daraus erhellet, daß sie nicht eher verpflichtet waren, die Erstlingsfrüchte darzubringen, als bis sie ganz Palästina erobert und vertheilt hatten. (2) מראשית Aber nicht alles Erste, nur von den sieben Fruchtarten; es heißt hier מארצך, und oben (Kap. 8, 8) ebenfalls ארץ חטה, so wie dort von den sieben Fruchtarten die Rede ist, wodurch Palästina ausgezeichnet erscheint, so ist auch hier nur von den belobten sieben Fruchtarten die Rede. זית שמן Saftreiche Oliven, welche viel Öl enthalten. ודבש D. i. Dattelhonig. מראשית Wenn man z. B. in den Garten kömmt und eine reife Feige erblickt, umwickelt man sie mit Bast, zum Zeichen, und

נֹתֵן לָךְ וְשַׂמְתָּ בַטֶּנֶא וְהָלַכְתָּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם׃ (3) וּבָאתָ אֶל־הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי־בָאתִי אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵינוּ לָתֶת־לָנוּ׃ (4) וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנֶא מִיָּדֶךָ וְהִנִּיחוֹ לִפְנֵי מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ (5) וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי וַיֵּרֶד מִצְרַיְמָה וַיָּגָר שָׁם

dein Gott, dir gibt, und thue sie in den Korb und gehe an den Ort, den der Ewige, dein Gott, erwählen wird, seinen Namen daselbst ruhen zu lassen. (3) Und gehe zu dem Priester, der zu derselben Zeit sein wird, und sprich zu ihm: ich bekunde heute vor dem Ewigen, deinem Gotte, daß ich gekommen bin in das Land, das der Ewige geschworen unsern Vätern, uns zu geben. (4) Und der Priester nehme den Korb aus deiner Hand, und setze ihn hin vor den Altar des Ewigen, deines Gottes. (5) Dann hebst du an und sprichst vor dem Ewigen, deinem Gotte: Als Arammi irrte mein Vater umher, und er zog hinab nach Mizrajim und hielt sich daselbst auf

רש"י

(3) אשר יהיה בימים ההם. אין לך אלא כהן שבימיך כמו שהוא: ואמרת אליו. שאינך כפוי טובה (ספרי): הגדתי היום. פעם אחת בשנה ולא שתי פעמים (שם): (4) ולקח הכהן הטנא מידך. להניף אותו. כהן מניח ידו תחת יד הבעלים ומניף (ספרי סוטה פ"ז): (5) וענית. לשון הרמת קול: ארמי אובד אבי. מזכיר חסדי המקום „ארמי אובד אבי" לבן בקש לעקור את הכל כשרדף אחר יעקב.

sagt: Diese soll als Erstling geheiligt sein! (3) אשר יהיה בימים ההם Du mußt den Priester anerkennen, der zu deiner Zeit amtirt, wie er sein mag. ואמרת אליו Daß du Gottes Wohlthaten nicht verleugnest. הגדתי היום Ich bekenne es heute, einmal aber nicht zweimal im Jahre. (4) ולקח הכהן הטנא מידך Um damit eine Wendung zu machen. Der Priester legt seine Hand unter die des Eigenthümers und macht damit eine Wendung. (5) ענית Heißt, du mußt es laut sprechen. ארמי אבד אבי Er sagt, er gedenkt der Liebe und Gnade Gottes. Mein Vater (Jakob) der zu Aram wohnte, mußte herumirren, Laban wollte Alles von der Wurzel vernichten, als er den Jakob verfolgte; die böswillige Absicht hat ihr-

בִּמְתֵי מְעָט וַיְהִי־שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל עָצוּם וָרָב׃ (6) וַיָּרֵעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים וַיְעַנּוּנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה׃ (7) וַנִּצְעַק אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קֹלֵנוּ וַיַּרְא אֶת־עָנְיֵנוּ וְאֶת־עֲמָלֵנוּ וְאֶת־לַחֲצֵנוּ׃ (8) וַיּוֹצִאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה וּבְמֹרָא גָּדֹל וּבְאֹתוֹת וּבְמֹפְתִים׃ (9) וַיְבִאֵנוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיִּתֶּן־לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃ (10) וְעַתָּה הִנֵּה הֵבֵאתִי אֶת־רֵאשִׁית פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נָתַתָּה לִּי יְהוָה וְהִנַּחְתּוֹ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

mit einem geringen Häuflein und ward daselbst zu einem großen, starken und zahlreichen Volke. (6) Und die Mizrim thaten uns übel, und drückten uns und legten uns harte Arbeit auf. (7) Da schrieen wir zu dem Ewigen, dem Gotte unserer Väter, und der Ewige hörte unsere Stimme, und sah unsern Druck und unser Mühsal und unser Drangsal. (8) Und der Ewige führte uns aus Mizrajim mit starker Hand und mit ausgestrecktem Arme und mit großen furchtbaren Thaten und mit Zeichen und mit Wundern. (9) Und brachte uns an diesen Ort, und gab uns dieses Land, ein Land fließend von Milch und Honig. (10) Und nun, siehe, ich bringe die Erstlinge der Früchte des Erdreichs, welches du mir gegeben, Ewiger! — Und setze sie hin vor den Ewigen, deinen Gott,

רש״י

וּבִשְׁבִיל שֶׁחָשַׁב לַעֲשׂוֹת, חָשַׁב לוֹ הַמָּקוֹם כְּאִלּוּ עָשָׂה, שֶׁאֻמּוֹת הָעוֹלָם ע״א חוֹשֵׁב לָהֶם הקב״ה מַחֲשָׁבָה כְּמַעֲשֶׂה: וירד מצרימה, וְעוֹד אֲחֵרִים בָּאוּ עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵינוּ, שֶׁאַחֲרֵי זֹאת יָרַד יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם: במתי מעט. בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ: (9) אל המקום הזה. זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ: ויתן לנו את הארץ, כְּמַשְׁמָעוֹ: (10) והנחתו. מַגִּיד, שֶׁנּוֹטְלוֹ אַחַר הֲנָפַת (ס״א הנחת) הַכֹּהֵן, וְאוֹחֲזוֹ בְּיָדוֹ כְּשֶׁהוּא קוֹרֵא, וְחוֹזֵר וּמֵנִיף

Gott zur That angerechnet, denn Gott rechnet den Götzendienern ihren ruchlosen Plan als ausgeführt an. וירד מצרימה Noch Andere wollten uns vernichten, denn nachher zog Jakob aus Egypten. במתי מעט Mit siebzig Personen. (9) אל המקום הזה D. i. dem Tempel. ויתן לנו את הארץ Ist nach dem Wortlaute zu verstehen. (10) והנחתו Bedeutet, man nahm es, nachdem der Priester damit eine Wendung gemacht hatte, nochmals in die Hand, verricht-

וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ (11) וְשָׂמַחְתָּ בְכָל־הַטּוֹב אֲשֶׁר נָתַן־לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּלְבֵיתֶךָ אַתָּה וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבֶּךָ׃ ס שני (12) כִּי תְכַלֶּה לַעְשֵׂר אֶת־כָּל־מַעְשַׂר תְּבוּאָתְךָ

und wirf dich nieder vor dem Ewigen, deinem Gotte. (11) Und freue dich mit all dem Guten, das der Ewige, dein Gott, dir gegeben und deinem Hause, du und der Lewi und der Fremdling, der in deiner Mitte ist. (12) Wenn du vollendet hast abzutragen den Zehnten deines Ertrages

רש״י

(ספרי בכורים פ״ה) : (11) ושמחת בכל הטוב. מִכָּאן אָמְרוּ: אֵין קוֹרִין מִקְרָא בִּכּוּרִים, אֶלָּא בִּזְמַן שִׂמְחָה, מֵעֲצֶרֶת וְעַד הֶחָג, שֶׁאָדָם מְלַקֵּט תְּבוּאָתוֹ וּפֵירוֹתָיו יֵינוֹ וְשַׁמְנוֹ, אֲבָל מֵהֶחָג וְאֵילָךְ, מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא, (בכורים פ״ג) : אתה והלוי. אַף הַלֵּוִי חַיָּב בְּבִכּוּרִים אִם נִטְּעוּ בְּתוֹךְ עָרֵיהֶם : והגר אשר בקרבך. מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר „לַאֲבוֹתֵינוּ״ (שם מכות י״ט) : (12) כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית. כְּשֶׁתִּגְמוֹר לְהַפְרִישׁ מַעְשְׂרוֹת שֶׁל שָׁנָה הַשְּׁלִישִׁית, קָבַע זְמַן הַבִּיעוּר וְהַוִּידּוּי בְּעֶרֶב הַפֶּסַח שֶׁל שָׁנָה הָרְבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר: „מִקְצֵה שָׁלֹשׁ שָׁנִים תּוֹצִיא״ וגו׳ (דברים י״ד), וְנֶאֱמַר כָּאן „מִקֵּץ״ וְנֶאֱמַר לְהַלָּן „מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים״. (שם ל״א) לְעִנְיַן הַקְהֵל, מַה לְּהַלָּן רֶגֶל, אַף כָּאן רֶגֶל. אִי מַה לְּהַלָּן חַג הַסּוּכּוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר „כִּי תְכַלֶּה

das Dankgebet und macht wieder eine Wendung. (11) ושמחת בכל הטוב Lehrt, daß das Dankgebet der Erstlinge nur zur **Freudenszeit** verrichtet werde, nämlich von der Zeit des Wochenfestes (שבועות) bis zur Zeit des סכות-Festes, während welcher Zeit Jeder sein Getreide, seine Früchte, seinen Wein und sein Öl einsammelt; aber von סוכות an und weiter werden wohl Erstlinge gebracht, aber ohne Gebet. אתה והלוי Auch der Lewite muß Erstlinge bringen von den Früchten, die er in seinen Städten angebaut hat. והגר Der Fremde bringt Erstlinge dar ohne Gebet, weil er nicht sagen kann: (V. 3) לאבותינו. (12) כי תכלה לעשר Wenn du mit dem Absondern der Zehenten des dritten Jahres zu Ende sein wirst. Hier wird die Zeit zum Wegschaffen der Abgaben und zum Bekenntniß festgesetzt, für ע״ב פסח des vierten Jahres, denn es heißt (M. 5, 14, 28): Zu Ende von drei Jahren sondere aus allen Zehenten deines Einkommens; dort heißt es מקצה, und weiter (31, 10) ebenfalls מקץ, beim Versammeln der auswärtigen Israeliten nach Jerusalem, so wie dort einer der hohen Festtage gemeint ist, so ist es auch hier ein Festtag dazu bestimmt. Nun könnte man

בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁת שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר וְנָתַתָּה לַלֵּוִי לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה וְאָכְלוּ בִשְׁעָרֶיךָ וְשָׂבֵעוּ׃ (13) וְאָמַרְתָּ

im dritten Jahre, dem Zehnt-Jahre, und hast es gegeben dem Lewi, dem Fremdling, der Waise und der Wittwe, daß sie essen in deinen Thoren, und satt werden: (13) So sollst du sprechen vor dem

רש״י

לעשר״ מעשרות של שנה השלישית, הגביל שהמעשרות כלין בו, וזהו פסח, שהרבה אילנות יש שנלקטין אחר הסוכות, נמצאו מעשרות של שלישית כלין בפסח של רביעית, וכל מי ששהה מעשרותיו, הצריכו הכתוב לבערו מן הבית: שנת המעשר. שנה שאין נוהג בה, אלא מעשר אחד משני מעשרות שנוהגו בשתי שנים שלפניה, ששנה ראשונה של שמטה נוהג בה מעשר ראשון, כמו שנאמר: „כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר״ (במדבר י״ט), ומעשר שני שנאמר: „ואכלת לפני ה׳ אלהיך מעשר דגנך ותירושך ויצהרך״ (דברים י״ד). הרי שתי מעשרות ובא ולמדך כאן, בשנה השלישית, שאין נוהג מאותן שתי מעשחות, אלא האחד. ואי זה? זה מעשר ראשון, ותחת מעשר שני יתן מעשר עני, שנאמר כאן „ונתתה ללוי את אשר לו״ הרי מעשר ראשון: לגר ליתום ולאלמנה. זה מעשר עני: ואכלו בשעריך ושבעו. תן להם

denken, wie das Zusammenfinden in Jerusalem zum Suckos-Feste geschah, sollte auch zur Suckoszeit des dritten Jahres das Absondern der Zehnten stattfinden müssen, so heißt es: כי תכלה לעשר u. s. w. d. i. am Peßach-Feste, wo alle Zehnten-Abgaben des dritten Jahres beendigt waren, weil es viele Bäume gibt, deren Früchte erst nach Sukkot eingesammelt werden, die Zehnten daher erst am Peßach des vierten Jahres beendigt werden konnten. Wer also seine Zehnten bis dahin zurückhält, dem gebietet die Schrift, sie aus dem Hause zu schaffen. שנת המעשר Ein Jahr, wo man nicht wie in den zwei früheren Jahren zwei Zehnten, sondern nur einen einzigen Zehnten abzusondern braucht; denn im ersten Jahre der Erlaßperiode mußte man den ersten Zehnten abgeben, so wie es (M. 4, 18, 26) heißt: Wenn ihr von den Kindern Israels den Zehnten nehmet; dann folgt der zweite Zehnte, wie es lautet: Den Zehnten deines Getreides sollst du verzehren vor dem Ewigen deinem Gotte; dies belehrt uns, daß man im dritten Jahre nur eines dieser zwei Zehnten abzusondern braucht, nämlich den ersten Zehnten, denn anstatt des zweiten gibt er den Armen-Zehnten, wie es hier heißt ונתתה ללוי, was ihm gebührt, d. i. der erste Zehent. לגר ליתום ולאלמנה D. i. der Armen-Zehent (eins von zehn). ואכלו בשעריך ושבעו Man

לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן
הַבַּיִת וְגַם נְתַתִּיו לַלֵּוִי וְלַגֵּר לַיָּתוֹם
וְלָאַלְמָנָה כְּכָל־מִצְוָתְךָ אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי
לֹא־עָבַרְתִּי מִמִּצְוֺתֶיךָ וְלֹא שָׁכָחְתִּי׃

Ewigen, deinem Gotte: Ich habe weggeschafft das Heilige aus dem Hause, und habe es auch gegeben dem Lewi und dem Fremdling, der Waise und der Wittwe, ganz nach deinem Gebote, welches du mir geboten hast; ich habe nichts übertreten von deinen Geboten, und habe nichts vergessen.

רש״י

כְּדֵי שָׂבְעָן, מִכָּאן אָמְרוּ אֵין פּוֹחֲתִין לֶעָנִי בְּגוֹרֶן פָּחוֹת מֵחֲצִי קַב חִטִּים וכו׳ (פאה פ״י ספרי): (13) ואמרת לפני ה׳ אלהיך. הִתְוַדֵּה שֶׁנָּתַתָּ מַעַשְׂרוֹתֶיךָ (סוטה ל״ב): בערתי הקדש מן הבית. זֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנֶטַע רְבָעִי (ספרי), וְלִמֶּדְךָ, שֶׁאִם שִׁהָה מַעַשְׂרוֹתָיו שֶׁל שְׁתֵּי שָׁנִים וְלֹא הֶעֱלָם לִירוּשָׁלַיִם שֶׁצָּרִיךְ לְהַעֲלוֹתָם עַכְשָׁיו: וגם נתתיו ללוי. מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן. וְגַם, לְרַבּוֹת תְּרוּמָה וּבִכּוּרִים (שם): לגר ליתום ולאלמנה. זֶה מַעֲשֵׂר עָנִי: ככל מצותך. נְתָתִים כְּסִדְרָם. לֹא הִקְדַּמְתִּי תְּרוּמָה לְבִכּוּרִים, וְלֹא מַעֲשֵׂר לִתְרוּמָה, וְלֹא שֵׁנִי לְרִאשׁוֹן, שֶׁהַתְּרוּמָה קְרוּיָה רֵאשִׁית, שֶׁהִיא רִאשׁוֹנָה מִשֶּׁנַּעֲשֶׂה דָּגָן, וּכְתִיב „מְלֵאָתְךָ וְדִמְעֲךָ לֹא תְאַחֵר" (שמות כ״ב) לֹא תְשַׁנֶּה אֶת הַסֵּדֶר: לא עברתי ממצותיך. לֹא הִפְרַשְׁתִּי מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, וּמִן הֶחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן (וְלֹא מִן הַמְּחוּבָּר עַל הַתָּלוּשׁ): ולא שכחתי. מִלְּבָרֶכְךָ עַל

muß ihnen so viel geben, bis sie satt werden, und wenn der Arme in die Scheune kömmt, man ihm nicht weniger geben darf, als einen halben Kab Weizen. (13) ואמרת לפני ה׳ Danke ihm, daß du deine Zehnten abtragen konntest. בערתי הקדש D. i. der zweite Zehnte, und die Baumfrucht des vierten Jahres. Dies lehrt, wer seine Zehnten von zwei Jahren zurück behielt und sie nicht nach Jerusalem brachte, der muß sie jetzt hinbringen. וגם נתתיו ללוי D. i. der erste Zehent. וגם will anzeigen, daß man auch die Hebe und die Erstlinge abzugeben hat. לגר ליתום ולאלמנה D. i. der Armen-Zehent. ככל מצותך Ich habe sie nach der Ordnung gegeben, ich habe nicht die Hebe vor den Erstlingen, nicht den Zehent vor der Hebe, nicht den zweiten Zehnten vor dem ersten gegeben; denn die Hebe heißt ראשית, weil sie das erste ist, sobald das Getreide reif ist, es heißt auch (M. 2, 22, 28): Deine Tenne und deine Kelter sollst du bei der Abgabe nicht verändern (לא תאחר); du sollst die Ordnung nicht ändern. לא עברתי ממצותך Ich habe nicht abgesondert von einer Gattung auf die andere, auch nicht von dem neuen Getreide auf das alte. ולא שכחתי Ich

(14) לֹא־אָכַלְתִּי בְאֹנִי מִמֶּנּוּ וְלֹא־בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא וְלֹא־נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהָי עָשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי׃ (15) הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן־הַשָּׁמַיִם וּבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר

(14) Nicht habe ich davon gegessen in meiner Trauer, und nicht habe ich davon weggeschafft in Unreinheit und nicht habe ich davon gegeben für einen Todten; ich habe gehört auf die Stimme des Ewigen, meines Gottes, ich habe gethan, ganz so, wie du mir geboten hast. (15) Blicke herab von der Wohnung deiner Heiligkeit, vom Himmel, und segne dein Volk Jisrael und das Erdreich,

רש״י

הַפְרָשַׁת הַמַּעַשְׂרוֹת: (14) לא אכלתי באוני ממנו. מִכַּאן שֶׁאָסוּר לְאוֹנֵן: ולא בערתי ממנו בטמא. בֵּין שֶׁאֲנִי טָמֵא וְהוּא טָהוֹר, בֵּין שֶׁאֲנִי טָהוֹר וְהוּא טָמֵא. וְהֵיכָן הוּזְהַר עַל כַּךְ? „לֹא תוּכַל לֶאֱכוֹל בִּשְׁעָרֶיךָ“ (דברים י״ב) זוֹ אֲכִילַת טוּמְאָה (יבמות ע״ד, מכות י״ט) כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בִּפְסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁים, „בִּשְׁעָרֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר“ וגו׳ (דברים ט״ו), אֲבָל זֶה לֹא תוּכַל לֶאֱכוֹל דֶּרֶךְ אֲכִילוּת שְׁעָרֶיךָ הָאָמוּר בְּמָקוֹם אַחֵר: ולא נתתי ממנו למת. לַעֲשׂוֹת לוֹ אָרוֹן וְתַכְרִיכִין (ספרי): שמעתי בקול ה׳ אלהי. הֲבִיאוֹתִיו לְבֵית הַבְּחִירָה (מעשר שני פ״ד): עשיתי ככל אשר צויתני. שָׂמַחְתִּי וְשִׂמַּחְתִּי בוֹ: (15) השקיפה ממעון קדשך. עָשִׂינוּ מַה שֶּׁגָּזַרְתָּ עָלֵינוּ, עֲשֵׂה אַתָּה מַה שֶּׁעָלֶיךָ לַעֲשׂוֹת (ספרי) שֶׁאָמַרְתָּ אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ

vergaß nicht, dir zu danken bei der Absonderung der Zehnten. (14) לא אכלתי באוני ממנו Daraus erhellet, daß ein Leidtragender (אונן) nicht davon essen darf. (14) לא ביעתי ממנו בטמא Ich habe nichts davon fortgeschafft in Unreinheit, weder wenn ich unrein und der zweite Zehnt rein war, oder umgekehrt. Wo steht das Verbot? (M. 5, 12, 17): Du darfst es nicht in deinen Thoren essen, d. i. der Genuß in unreinem Zustande; denn bei den untauglichen Opfern heißt es oben (Kap. 15, 22): In deinen Thoren kannst du es essen, der Unreine wie der Reine zugleich; dieses aber darf man außerhalb Jerusalems nicht genießen. ולא נתתי ממנו למת Um dafür einen Sarg oder Sterbekleider zu machen. שמעתי בקול ה׳ Ich brachte es in das Gotteshaus. ככל אשר צויתני Ich freuete mich und erfreute auch Andere damit. (15) השקיפה ממעון קדשך Wir thaten, was du uns befohlen hast, so mögest auch du thun, was du uns zugesichert hast: Wenn ihr in meinen Satzungen wandelt, so werde ich euch Regen

נָתַתָּה לָנוּ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ
אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃ ס שלישי
(16) הַיּוֹם הַזֶּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְצַוְּךָ
לַעֲשׂוֹת אֶת־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְאֶת־
הַמִּשְׁפָּטִים וְשָׁמַרְתָּ וְעָשִׂיתָ אוֹתָם
בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ׃ (17) אֶת־
יְהוָה הֶאֱמַרְתָּ הַיּוֹם לִהְיוֹת לְךָ
לֵאלֹהִים וְלָלֶכֶת בִּדְרָכָיו וְלִשְׁמֹר חֻקָּיו
וּמִצְוֺתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְלִשְׁמֹעַ בְּקֹלוֹ׃

welches du uns gegeben, so wie du zugeschworen hast unsern Vätern, ein Land, fließend von Milch und Honig. (16) An diesem Tage gebietet dir der Ewige, dein Gott, zu thun diese Gesetze und Rechte, und du sollst sie beobachten und thun mit deinem ganzen Herzen und mit deiner ganzen Seele. (17) Dem Ewigen hast du heute versichert, daß er dir ein Gott sein soll, und daß du willst wandeln in seinen Wegen und beobachten seine Gesetze und seine Gebote und seine Rechte, und gehorchen seiner Stimme.

רש״י

וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם (ויקרא כ״ו)׃ אשר נתת לנו כאשר נשבעת לאבותינו. לָתֵת לָנוּ וְקִיַּמְתָּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃ (16) היום הזה ה׳ אלהיך מצוך. בְּכָל יוֹם יִהְיוּ בְעֵינֶיךָ חֲדָשִׁים כְּאִלּוּ בּוֹ בַיּוֹם נִצְטַוֵּיתָ עֲלֵיהֶם׃ ושמרת ועשית אותם. בַּת קוֹל מְבָרַכְתּוֹ: הֵבֵאתָ בִּכּוּרִים הַיּוֹם, תִּשְׁנֶה לְשָׁנָה הַבָּאָה׃ (17) האמרת והאמירך. אֵין לָהֶם עֵד מוֹכִיחַ בַּמִּקְרָא, וְלִי נִרְאֶה, שֶׁהוּא לָשׁוֹן הַפְרָשָׁה וְהַבְדָּלָה׃ הִבְדַּלְתִּי לְךָ מֵאֱלֹהֵי הַנֵּכָר לִהְיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים, וְהוּא הִפְרִישְׁךָ אֵלָיו מֵעַמֵּי הָאָרֶץ לִהְיוֹת לוֹ לְעַם סְגֻלָּה, וּמָצָאתִי לָהֶם עֵד, וְהוּא לְשׁוֹן תִּפְאֶרֶת, כְּמוֹ יִתְאַמְּרוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן (תהלים

spenden zur rechten Zeit. כאשר נשבעת לאבותינו Es uns einzuräumen du erfülltest deine Verheißung und gabst uns ein Land, wo Milch und Honig fließt. (16) היום הזה — מצוך Mit jedem Tage sollen die göttl. Befehle dir so neu erscheinen, als wären sie erst heute verordnet worden. ושמרת ועשית אותם Eine Himmelsstimme ertönt segnend: Hast du heute Erstlinge gebracht, so wirst du auch im kommenden Jahre dieses Glück genießen! האמרת — והאמירך Diese Ausdrucksweise ist in der Schrift nicht mehr anzutreffen; ich denke, es bedeutet: „abheben, absondern“; ich (spricht Gott) habe dich ausgeschieden vom Götzenwesen, um dir ein Schutzgott zu sein. und habe dich von den Landesvölkern abgesondert, damit du ein gotterkorenes Volk bleibest. Ich fand auch, daß אמר Ruhm bedeutet, wie in (Ps. 94, 4): es rühmen sich alle Übelthäter יתאמרו כל פועלי און.*)

*) Ebenso (Jes. 3, 10): אמרו צדיק Preiset den Frommen. (Der Übers.)

(18) וַיהוָה הֶאֱמִירְךָ הַיּוֹם לִהְיוֹת לוֹ לְעַם סְגֻלָּה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לָךְ וְלִשְׁמֹר כָּל־מִצְוֺתָיו׃ (19) וּלְתִתְּךָ עֶלְיוֹן עַל כָּל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עָשָׂה לִתְהִלָּה וּלְשֵׁם וּלְתִפְאָרֶת וְלִהְיֹתְךָ עַם־קָדֹשׁ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר׃ פ רביעי

כז (1) וַיְצַו מֹשֶׁה וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הָעָם לֵאמֹר שָׁמֹר אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם׃ (2) וְהָיָה בַּיּוֹם אֲשֶׁר תַּעַבְרוּ אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ וַהֲקֵמֹתָ לְךָ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת וְשַׂדְתָּ אֹתָם בַּשִּׂיד׃ (3) וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בְּעָבְרֶךָ לְמַעַן אֲשֶׁר תָּבֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־

(18) Und der Ewige hat dir heute versichert, daß du sein eigenthümliches Volk sein sollst, so wie er zu dir geredet, indem du beobachtest alle seine Gebote. (19) Und dich zu machen zum höchsten über alle die Völker, die er gemacht, an Ruhm und Namen und Glanz, und daß du seiest ein heiliges Volk dem Ewigen, deinem Gotte, so wie er geredet.

27. (1) Und es geboten Mosche und die Ältesten Jisraels dem Volke, und sprachen: Beobachtet das ganze Gebot, das ich euch heute gebiete. (2) Und es geschehe, wenn ihr über den Jarden ziehet in das Land, das der Ewige, dein Gott, dir gibt: so sollst du dir aufrichten große Steine, und sie überziehen mit Kalk. (3) Und schreibe darauf alle Worte dieser Weisung, wenn du hinüberziehest, damit du kommest in das Land, das

רש"י

פ"ד: (18) כאשר דבר לך. וִהְיִיתֶם לִי סְגֻלָּה (שמות י"ט): (19) ולהיותך עם קדוש. כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר "וִהְיִיתֶם לִי קְדֹשִׁים" (ויקרא כ'):

כז (1) שמור את כל המצוה. לְשׁוֹן הוֹוֶה, גרי"דנט בלע"ז: (2) והקמות לך. בַּיַּרְדֵּן, וְאַחַר כָּךְ תּוֹצִיא מִשָּׁם אֲחֵרוֹת וְתִבְנֶה מֵהֶן מִזְבֵּחַ בְּהַר עֵיבָל.

(18) כאשר דבר לך Ihr sollt mir sein ein theueres Eigenthum. (19) עם קדוש wie es (M. 3, 20, 26) heißt: Ihr sollt mir heilig sein.

27. (1) שמור Ist das Partizip der gegenwärt. Zeit, beobachtend. (2) והקמות לך אבנים Im Jarden, nimm dann aus dem Flusse andere Steine und baue einen Altar auf dem Berge

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ | נֹתֵן לְךָ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה־אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לָךְ׃ (4) וְהָיָה בְּעָבְרְכֶם אֶת־הַיַּרְדֵּן תָּקִימוּ אֶת־הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם בְּהַר עֵיבָל וְשַׂדְתָּ אוֹתָם בַּשִּׂיד׃ (5) וּבָנִיתָ שָּׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ מִזְבַּח אֲבָנִים לֹא־תָנִיף עֲלֵיהֶם בַּרְזֶל׃ (6) אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה אֶת־מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהַעֲלִיתָ עָלָיו עוֹלֹת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ (7) וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שָּׁם וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ (8) וְכָתַבְתָּ עַל־הָאֲבָנִים אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בַּאֵר הֵיטֵב׃ ס (9) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הַסְכֵּת | וּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם הַזֶּה נִהְיֵיתָ לְעָם לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ (10) וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל

der Ewige, dein Gott, dir gibt, ein Land, fließend von Milch und Honig, so wie der Ewige, der Gott deiner Väter, dir verheißen hat. (4) Und es geschehe, wenn ihr über den Jarden gezogen seid, so sollt ihr aufrichten diese Steine, die ich euch heute gebiete. auf dem Berge Ebal, und du sollst sie überziehen mit Kalk. (5) Und baue daselbst einen Altar dem Ewigen, deinem Gotte; einen Altar von Steinen, du darfst kein Eisen darüber schwingen. (6) Aus ganzen Steinen baue den Altar des Ewigen, deines Gottes, und bringe auf demselben Ganzopfer dem Ewigen, deinem Gotte. (7) Und schlachte Friedopfer und iß sie daselbst, und freue dich vor dem Ewigen, deinem Gotte. (8) Und schreibe auf die Steine alle Worte dieser Weisung; wohl eingegraben. (9) Und es redeten Mosche und die Priester, die Lewijim, zu ganz Jisrael, und sprachen: Sei still und höre, Jisrael! an diesem Tage bist du zum Volke geworden dem Ewigen, deinem Gotte. (10) So gehorche der Stimme

רש"י

נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר ג' מִינֵי אֲבָנִים הָיוּ, שְׁנֵים עָשָׂר בַּיַּרְדֵּן, וּכְנֶגְדָּן בַּגִּלְגָּל, וּכְנֶגְדָּן בְּהַר עֵיבָל, כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת (סוטה ל"ה): (8) באר היטב. בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן (שם): (9) הסכת. כְּתַרְגּוּמוֹ: היום הזה נהיית

Ebal; daraus ergibt sich, daß an drei verschiedenen Orten Denksteine errichtet wurden: zwölf im Jarden, ebensoviel in Gilgal, so wie auf dem Berge Ebal. (8) באר היטב Recht deutlich in siebenzig Sprachen. (9) הסכת Onk.: merk auf! היום הזה נהיית לעם Jeder Tag

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְעָשִׂיתָ אֶת־מִצְוֹתָו וְאֶת־חֻקָּיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם׃ ס חמישי (11) וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת־הָעָם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר׃ (12) אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ אֶת־הָעָם עַל־הַר גְּרִזִּים בְּעָבְרְכֶם אֶת־הַיַּרְדֵּן שִׁמְעוֹן וְלֵוִי וִיהוּדָה וְיִשָּׂשכָר וְיוֹסֵף וּבִנְיָמִן׃ (13) וְאֵלֶּה יַעַמְדוּ עַל־הַקְּלָלָה בְּהַר עֵיבָל רְאוּבֵן גָּד וְאָשֵׁר וּזְבוּלֻן דָּן וְנַפְתָּלִי׃ (14) וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ אֶל־כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל קוֹל רָם׃ ס (15) אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה תּוֹעֲבַת

des Ewigen, deines Gottes, und thue seine Gebote und seine Gesetze, die ich dir heute gebiete. (11) Und Mosche gebot dem Volke an demselben Tage, und sprach: (12) Diese sollen stehen, das Volk zu segnen auf dem Berge Gerisim, wenn ihr über den Jarden gezogen seid: Schimeon und Lewi und Jehuda und Jisachar und Joseph und Binjamin. (13) Und diese sollen stehen zur Verfluchung auf dem Berge Ebal: Rëuben, Gad und Ascher und Sebulun, Dan und Naphtali. (14) Und die Lewijim sollen anheben und sprechen zu Jedermann von Jisrael mit lauter Stimme: (15) Verflucht sei der Mann, der ein gehauenes oder gegossenes Bild macht, einen Greuel

רש"י

לעם. בְּכָל יוֹם יִהְיוּ בְעֵינֶיךָ כְּאִילּוּ הַיּוֹם בָּאתָ עִמּוֹ בִּבְרִית: (12) לברך את העם. כִּדְאִיתָא במס' סוטה, שִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר גְּרִזִּים, וְשִׁשָּׁה לְרֹאשׁ הַר עֵיבָל, וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְהָאָרוֹן לְמַטָּה בְּאֶמְצַע, הָפְכוּ לְוִיִּם פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִזִּים וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה: „בָּרוּךְ הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה" וגו' וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין אָמֵן, חָזְרוּ וְהָפְכוּ פְּנֵיהֶם לְהַר עֵיבָל, וּפָתְחוּ בִקְלָלָה וְאוֹמְרִים: „אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר

sei dir so neu, als würdest du heute erst in den Bund mit ihm getreten. (12) לברך את העם Im Talm. (Sota 35) heißt es: Sechs Stämme stiegen auf die Spitze des Berges Gerisim, und sechs Stämme auf die Spitze des Berges Ebal; die Priester, Lewiten und die Bundeslade blieben unten in der Mitte stehen. Hierauf wandten die Lewiten ihr Gesicht dem Berge Gerisim zu und begannen mit dem Segen: Gesegnet der Mann, der kein gehauenes oder gegossenes Bild verfertigt! man erwiederte von beiden Seiten „Amen"; dann wandten die Lewiten ihr Gesicht zum Berge Ebal und sprachen den Fluch aus: Verflucht der Mann, der ein

יְהוָה מַעֲשֵׂה יְדֵי חָרָשׁ וְשָׂם בַּסָּתֶר וְעָנוּ כָל־הָעָם וְאָמְרוּ אָמֵן׃ ס (16) אָרוּר מַקְלֶה אָבִיו וְאִמּוֹ וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן׃ ס (17) אָרוּר מַסִּיג גְּבוּל רֵעֵהוּ וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן׃ ס (18) אָרוּר מַשְׁגֶּה עִוֵּר בַּדָּרֶךְ וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן׃ ס (19) אָרוּר מַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר־יָתוֹם וְאַלְמָנָה וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן׃ (20) אָרוּר שֹׁכֵב עִם־אֵשֶׁת אָבִיו כִּי גִלָּה כְּנַף אָבִיו וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן׃ ס (21) אָרוּר שֹׁכֵב עִם־כָּל־בְּהֵמָה וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן׃ ס (22) אָרוּר שֹׁכֵב עִם־אֲחֹתוֹ בַּת־אָבִיו אוֹ בַת־אִמּוֹ וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן׃ ס (23) אָרוּר שֹׁכֵב עִם־חֹתַנְתּוֹ

des Ewigen, ein Werk von Künstlers Händen, und es aufstellt im Geheimen; und das ganze Volk soll antworten, und sprechen: Amen! (16) Verflucht sei, der verächtlich hält seinen Vater oder seine Mutter! und das ganze Volk spreche: Amen! (17) Verflucht sei, der die Grenze seines Nächsten verrückt! und das ganze Volk spreche: Amen! (18) Verflucht sei, der einen Blinden irre führt auf dem Wege! und das ganze Volk spreche: Amen! (19) Verflucht sei, der da beugt das Recht des Fremdlings, der Waise und der Wittwe! und das ganze Volk spreche: Amen! (20) Verflucht sei, der da liegt bei dem Weibe seines Vaters, denn er hat aufgedeckt die Decke seines Vaters! und das ganze Volk spreche: Amen! (21) Verflucht sei, der da liegt bei irgend einem Vieh! und das ganze Volk spreche: Amen! (22) Verflucht sei, der da liegt bei seiner Schwester, der Tochter seines Vaters oder der Tochter seiner Mutter! und das ganze Volk spreche: Amen! (23) Verflucht sei, der da liegt bei seiner

רש"י

יַעֲשֶׂה פֶסֶל" וגו' וְכֵן כּוּלָּם, עַד "אָרוּר אֲשֶׁר לֹא יָקִים" (סוטה ל"ו): (16) מקלה אביו. מְזַלְזֵל, לָשׁוֹן "וְנִקְלָה אָחִיךָ" (דברים כ"ה): (17) מסיג גבול. מַחֲזִירוֹ לְאָחוֹרָיו וְגֹנֵב אֶת הַקַּרְקַע, לָשׁוֹן "וְהֻסַּג אָחוֹר"

gehauenes oder gegossenes Bild gemacht! was von beiden Seiten mit „Amen" erwiedert wurde, und so weiter bis ארור אשר לא יקים, (16) מקלה אביו ואמו Wer seinen Vater oder seine Mutter verächtlich hält, ähnl. (M. 5, 26 3): ונקלה אחיך verächtlich werden (17) מסיג גבול Wer die Grenze eines Andern wegrückt, und ihm so an Grund und Boden bestiehlt, ähnl. (Jes. 59) והסג אחור: Das Recht wird

וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן׃ ס (24) אָרוּר מַכֵּה רֵעֵהוּ בַּסָּתֶר וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן׃ ס (25) אָרוּר לֹקֵחַ שֹׁחַד לְהַכּוֹת נֶפֶשׁ דַּם נָקִי וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן׃ ס (26) אָרוּר אֲשֶׁר לֹא־יָקִים אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה־הַזֹּאת לַעֲשׂוֹת אוֹתָם וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן׃ פ

Schwiegermutter! und das ganze Volk spreche: Amen! (24) Verflucht sei, der seinen Nächsten schlägt im Geheimen, und das ganze Volk spreche: Amen! (25) Verflucht sei, der Bestechung nimmt, umzubringen eine Person unschuldigen Blutes! und das ganze Volk spreche: Amen! (26) Verflucht sei, der nicht aufrecht hält die Worte dieser Weisung, sie zu thun; und das ganze Volk spreche: Amen!

כח (1) וְהָיָה אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם וּנְתָנְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עֶלְיוֹן

28. Und es wird geschehen, wenn du gehorchest der Stimme des Ewigen, deines Gottes, zu beobachten, zu thun alle seine Gebote, die ich dir heute gebiete: so wird dich der Ewige, dein Gott, machen zum

רש״י

(ישעיה נ״ט): (18) משגה עור. הַסּוּמָא בְּדָבָר וּמַשִּׁיאוֹ עֵצָה רָעָה: (24) מכה רעהו בסתר. עַל לְשׁוֹן הָרָע הוּא אוֹמֵר. רָאִיתִי בִּיסוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן, י״א אֲרוּרִים יֵשׁ כָּאן, כְּנֶגֶד י״א שְׁבָטִים, וּכְנֶגֶד שִׁמְעוֹן לֹא כָתַב „אָרוּר" לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה בְלִבּוֹ לְבָרְכוֹ לִפְנֵי מוֹתוֹ, כְּשֶׁבֵּרַךְ שְׁאָר הַשְּׁבָטִים, לְכָךְ לֹא רָצָה לְקַלְּלוֹ: (26) אשר לא יקים. כָּאן כָּלַל אֶת כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, וְקִבְּלוּהָ עֲלֵיהֶם בְּאָלָה וּבִשְׁבוּעָה:

zurückgedrängt. (18) משגה עור Wer Einem, der blind in einer Sache ist, einen schlechten Rath gibt. (24) מכה רעהו בסתר Darunter sind verläumderische Reden zu verstehen. In den Grundlehren des R. M. Hadarschan heißt es: Eilfmal steht hier ארור, gleich den eilf Stämmen; Schimeon nicht mitbegriffen, weil Mosche, als er vor seinem Tode die Stämme segnete, den Stamm Schimeon zu segnen nicht gewillt war, so wollte er ihn auch nicht fluchen. (26) אשר לא יקים Dieser Ausspruch begreift in sich die ganze Thora: sie nahmen sie an mit Eid und Schwur.

על כל־גויי הארץ׃ (2) ובאו עליך כל־הברכות האלה והשיגך כי תשמע בקול יהוה אלהיך׃ (3) ברוך אתה בעיר וברוך אתה בשדה׃ (4) ברוך פרי־בטנך ופרי אדמתך ופרי בהמתך שגר אלפיך ועשתרות צאנך׃ (5) ברוך טנאך ומשארתך׃ (6) ברוך אתה בבאך וברוך אתה בצאתך׃ ששי (7) יתן יהוה את־איביך הקמים עליך נגפים לפניך בדרך

höchsten über alle Völker der Erde. (2) Und es werden kommen über dich alle diese Segnungen, und dich erreichen, wenn du gehorchest der Stimme des Ewigen, deines Gottes. (3) Gesegnet wirst du sein in der Stadt, und gesegnet auf dem Felde; (4) Gesegnet wird sein die Frucht deines Leibes und die Frucht deines Erdreichs und die Frucht deines Viehes, das Geworfene deiner Rinder und die Zucht deiner Schafe; (5) Gesegnet dein Korb und dein Backtrog; (6) Gesegnet wirst du sein bei deinem Eingange, und gesegnet bei deinem Ausgange. (7) Der Ewige wird hingeben deine Feinde, die wider dich aufstehen, geschlagen vor dir; auf Einem Wege werden sie ausziehen gegen dich, und auf sieben Wegen

רש"י

כח (4) שגר אלפיך. ולדות בקרך שהבהמה משגרת ממעיה: עשתרות צאנך. כתרגומו. ורבותינו אמרו: למה נקרא שמם „עשתרות" שמעשירות את בעליהן ומחזיקות אותם, כעשתרות הללו שהן סלעים חזקים: (5) ברוך טנאך. פירותיך. ד"א „טנאך" דבר לח שאתה מסנן בסל: ומשארתך. דבר יבש, שנשאר בכלי ואינו זב: (6) ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך. שתהא יציאתך מן

28. (4) שגר אלפיך Die Jungen deiner Rinder, die das Vieh wirft. ועשתרות צאנך Nach Onk. Schafheerden. Nach unseren Gelehrten heißt die Viehzucht עשתרות, weil sie ihre Eigenthümer bereichern (שמעשירות) und sie gleichsam feststellen, wie starke Felsen. (5) טנאך Deine Frucht; טנא bedeutet auch etwas Feuchtes, was durch Körbe geseiht wird (wie Wein oder Most). ומשארתך Bedeutet etwas Trockenes, das im Gefäße bleibt, und nicht durchtrieft. (6) ברוך אתה בבואך Dein Weggang aus der Welt sei so sündenrein, wie dein Eintritt in die

אֶחָד יֵצְאוּ אֵלֶיךָ וּבְשִׁבְעָה דְרָכִים
יָנוּסוּ לְפָנֶיךָ׃ (8) יְצַו יְהוָה אִתְּךָ אֶת־
הַבְּרָכָה בַּאֲסָמֶיךָ וּבְכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ
וּבֵרַכְךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן
לָךְ׃ (9) יְקִימְךָ יְהוָה לוֹ לְעַם קָדוֹשׁ
כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע־לָךְ כִּי תִשְׁמֹר אֶת־
מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָלַכְתָּ בִּדְרָכָיו׃
(10) וְרָאוּ כָּל־עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם יְהוָה
נִקְרָא עָלֶיךָ וְיָרְאוּ מִמֶּךָּ׃ (11) וְהוֹתִרְךָ
יְהוָה לְטוֹבָה בִּפְרִי בִטְנְךָ וּבִפְרִי
בְהֶמְתְּךָ וּבִפְרִי אַדְמָתֶךָ עַל הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ׃
(12) יִפְתַּח יְהוָה ׀ לְךָ אֶת־אוֹצָרוֹ הַטּוֹב
אֶת־הַשָּׁמַיִם לָתֵת מְטַר־אַרְצְךָ בְּעִתּוֹ
וּלְבָרֵךְ אֵת כָּל־מַעֲשֵׂה יָדֶךָ וְהִלְוִיתָ
גּוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תִלְוֶה׃ (13)
וּנְתָנְךָ יְהוָה לְרֹאשׁ וְלֹא לְזָנָב וְהָיִיתָ
רַק לְמַעְלָה וְלֹא תִהְיֶה לְמָטָּה כִּי־

werden sie fliehen vor dir. (8) Der Ewige wird entbieten zu dir den Segen in deine Vorrathskammern, und in alles Geschäft deiner Hand, und wird dich segnen in dem Lande, das der Ewige, dein Gott, dir gibt. (9) Bestätigen wird dich der Ewige zu seinem heiligen Volke: so wie er dir geschworen hat, wenn du beobachtest die Gebote des Ewigen, deines Gottes, und wandelst in seinen Wegen. (10) Und sehen werden alle Völker der Erde, daß der Name des Ewigen genannt ist über dich, und sie werden sich fürchten vor dir. (11) Und der Ewige wird dir Vorzug geben zum Guten, an der Frucht deines Leibes und an der Frucht deines Viehes und an der Frucht deines Erdreiches, auf dem Erdreiche, welches der Ewige deinen Vätern geschworen, dir zu geben. (12) Der Ewige wird dir aufthun seinen wohlthätigen Schatz, den Himmel, um deinem Lande Regen zu geben, in seiner Zeit, und zu segnen all dein Händewerk, und du wirst leihen vielen Völkern, aber du wirst nichts entlehnen. (13) Und der Ewige wird dich machen zum Haupte, aber nicht zum Schweife, und du wirst nur oben sein, und wirst nicht unten sein;

רש"י

הָעוֹלָם בְּלֹא חֵטְא, כְּבִיאָתְךָ לָעוֹלָם (ב"מ ק"ז):
(7) ובשבעה דרכים ינוסו לפניך, כֵּן דֶּרֶךְ הַנִּבְהָלִים

Welt. (7) ובשבעה דרכים ינוסו לפניך Es ist die Art der Erschreckenden, daß sie

תִשְׁמַע אֶל־מִצְוֺת ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת׃ (14) וְלֹא תָסוּר מִכָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם יָמִין וּשְׂמֹאול לָלֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים לְעָבְדָם׃ פ (15) וְהָיָה אִם־לֹא תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־מִצְוֺתָיו וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם וּבָאוּ עָלֶיךָ כָּל־הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה וְהִשִּׂיגוּךָ׃ (16) אָרוּר אַתָּה בָּעִיר וְאָרוּר אַתָּה בַּשָּׂדֶה׃ (17) אָרוּר טַנְאֲךָ וּמִשְׁאַרְתֶּךָ׃ (18) אָרוּר פְּרִי־בִטְנְךָ וּפְרִי אַדְמָתֶךָ שְׁגַר אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנֶךָ׃ (19) אָרוּר אַתָּה בְּבֹאֶךָ וְאָרוּר אַתָּה בְּצֵאתֶךָ׃ (20) יְשַׁלַּח יְהוָה ׀ בְּךָ אֶת־הַמְּאֵרָה אֶת־הַמְּהוּמָה וְאֶת־הַמִּגְעֶרֶת בְּכָל־מִשְׁלַח יָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַד הִשָּׁמֶדְךָ וְעַד־אֲבָדְךָ מַהֵר

wenn du hörst auf die Gebote des Ewigen, deines Gottes, die ich dir heute gebiete zu beobachten und zu thun. (14) Und nicht abweichest von all den Worten, die ich euch heute gebiete, rechts oder links nachzugehen andern Göttern, ihnen zu dienen. (15) Und es wird geschehen, wenn du nicht gehorchest der Stimme des Ewigen, deines Gottes, zu beobachten und zu thun alle seine Gebote und seine Satzungen, die ich dir heute gebiete: so werden kommen über dich alle diese Flüche, und dich erreichen. (16) Verflucht wirst du sein in der Stadt, und verflucht auf dem Felde. (17) Verflucht wird sein dein Korb und dein Backtrog. (18) Verflucht die Frucht deines Leibes und die Frucht deines Erdreichs, das Geworfene deiner Rinder und die Zucht deiner Schafe. (19) Verflucht wirst du sein bei deinem Eingange, und verflucht bei deinem Ausgange. (20) Senden wird der Ewige unter dich den Fluch, die Verwirrung und das Verderben in allem Geschäft deiner Hand, das du thust, bis du schnell vertilgt

רש״י

לִבְרוֹחַ מִתְפַּזְּרִין לְכָל צַד׃ (20) המארה. חֶסְרוֹן, כְּמוֹ צָרַעַת מַמְאֶרֶת (ויקרא י״ג)׃ מהומה. שִׁגּוּשׁ קוֹל

erschreckt nach allen Seiten fliehen. (20) המארה Die Auszehrung, ähnl. (M. 3, 14) צרעת ממא״ת, המהומה Verwirrung durch Lärmen und Schrecken.

מִפְּנֵי רֹעַ מַעֲלָלֶיךָ אֲשֶׁר עֲזַבְתָּנִי׃ (21) יַדְבֵּק יְהוָה בְּךָ אֶת־הַדָּבֶר עַד כַּלֹּתוֹ אֹתְךָ מֵעַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ (22) יַכְּכָה יְהוָה בַּשַּׁחֶפֶת וּבַקַּדַּחַת וּבַדַּלֶּקֶת וּבַחַרְחֻר וּבַחֶרֶב וּבַשִּׁדָּפוֹן וּבַיֵּרָקוֹן וּרְדָפוּךָ עַד אָבְדֶךָ׃ (23) וְהָיוּ שָׁמֶיךָ אֲשֶׁר עַל־

und umgekommen bist wegen der Bosheit deiner Handlungen, daß du mich verlassen. (21) Der Ewige wird an dir haften lassen die Pest, bis er dich aufgerieben, von dem Erdreiche weg, wohin du kommst, es einzunehmen. (22) Schlagen wird dich der Ewige, mit der Schwindsucht und dem hitzigen Fieber und der Entzündung und der Gluth und der Dürre und dem Brande und der Vergelbung, und sie werden dich verfolgen, bis du umkommst. (23) Und der Himmel, der über deinem

רש"י

פְּהָלוֹת: (22) בשחפת. שֶׁבְּשָׂרוֹ נִשְׁחָף וְנָפוּחַ: קדחת. לָשׁוֹן: כִּי אֵשׁ קָדְחָה בְאַפִּי (דברים ל"ב) וְהוּא אֵשׁ שֶׁל חוֹלִים. מלו"וי בלע"ז שֶׁהִיא חַמָּה מְאֹד: ובדלקת. חַמָּה יוֹתֵר מִקַּדַּחַת, וּמִינֵי חֳלָאִים הֵם: ובחרחר. חוֹלִי הַמְחַמְּמוֹ תּוֹךְ הַגּוּף, וְצָמֵא תָּמִיד לְמַיִם ובלע"ז אישטרדי"מנט לָשׁוֹן „וְעַצְמִי חָרָה מִנִּי חֹרֶב" (איוב ל') נָחַר מַפּוּחַ מֵאֵשׁ (ירמיה ו'): ובחרב. יָבִיא עָלֶיךָ גַּיִסוֹת: שדפון וירקון. מַכַּת תְּבוּאָה שֶׁבַּשָּׂדוֹת: שדפון. רוּחַ קָדִים, אשלי"דש בלע"ז: ירקון. יוֹבֶשׁ, וּפְנֵי הַתְּבוּאָה מַכְסִיפִין וְנֶהֱפָכִין לְיֵרָקוֹן, קמ"א בלע"ז: עד אבדך. תַּרְגּוּם „עַד דְּתֵיבַד" כְּלוֹמַר: עַד אָבוֹד אוֹתָךְ, שֶׁתְּכַלֶּה מֵאֵלֶיךָ: (23) והיו שמיך אשר על ראשך נחשת. קְלָלוֹת הַלָּלוּ, מֹשֶׁה מִפִּי עַצְמוֹ אֲמָרָן, וְשֶׁבְּהַר סִינַי מִפִּי הקב"ה אֲמָרָן כְּמַשְׁמָעָן.

(22) בשחפת Wo der Körper von Schwindsucht geschwollen ist; ובקדחת wie (M. 5, 32) אש קדחה ein aufflammendes Feuer, d. i. die Fieberhitze, die hochgradig ist. ובדלקת Brand, noch heftiger, als קדחת, Beide sind Arten von **hitzigen** Krankheiten. ובחרחר Dürre, eine hitzige Krankheit, die beständigen Durst hervorruft, ähnl. (Ijob 30, 30) ועצמי חרה „mein Gebein ist ausgebrannt vor Hitze"; (Jerem. 6, 29) נחר מפוח מאש „es glüht der Blasebalg vom Feuer." ובחרב Er wird Kriegsheere über dich bringen. שדפון וירקון Das sind Schäden des Getreides auf dem Felde. שדפון ausgeschlagen vom Ostwind. ירקון Eine Dürre, wodurch die Früchte eine fahle Farbe bekommen. עד אבדך Onk. עד דתיבד bis er dich zugrunde gerichtet, daß du dich selbst aufreibst. (23) והיו שמיך אשר על ראשך נחשת Diese Flüche sagte Mosche von sich selbst, die auf dem Berge Sinai verhängten theilte er so mit,

רֹאשְׁךָ נְחֹשֶׁת וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר־תַּחְתֶּיךָ בַּרְזֶל׃ (24) יִתֵּן יְהוָה אֶת־מְטַר אַרְצְךָ אָבָק וְעָפָר מִן־הַשָּׁמַיִם יֵרֵד עָלֶיךָ עַד הִשָּׁמְדָךְ׃ (25) יִתֶּנְךָ יְהוָה ׀ נִגָּף לִפְנֵי אֹיְבֶיךָ בְּדֶרֶךְ אֶחָד תֵּצֵא אֵלָיו

Haupte ist wird Erz sein, und die Erde, die unter dir Eisen. (24) Der Ewige wird geben als Regen deinem Lande Staub und Flugsand; vom Himmel wird er herabfallen auf dich, bis du vertilgt bist. (25) Der Ewige wir dich hingeben geschlagen vor deinen Feinden, auf Einem Wege wirst du ausziehen gegen ihn,

רש״י

ושם נאמר „ואם לא תשמעו לי ואם תלכו עמי קרי" (ויקרא כ״ו) וכאן הוא אומר „לקול ה׳ אלהיך", „ידבק ה׳ בך", יככה ה׳, הקל משה בקללותיו לאמרן בלשון יחיד, וגם כן בקללה זו הקל, שבראשונות הוא אומר „שמיכם כברזל וארצכם כנחושה" (שם) שלא יהיו השמים מזיעין, כדרך שאין הברזל מזיע, ומתוך כך יהא חורב בעולם, והארץ תהא מזעת, כדרך שהנחשת מזיע, והיא מרקבת פירותיה, וכאן הוא אומר שמיך נחשת וארצך ברזל, שיהיו שמים מזיעין, אף על פי שלא יריקו מטר, מכל מקום לא יהיה חורב של אבדון בעולם, והארץ לא תהא מזיעה כדרך שאין הברזל מזיע, ואין הפירות מרקיבין, ומכל מקום קללה היא, בין שהיא כנחשת, בין שהיא כברזל, לא תוציא פירות, וכן השמים לא יריקו מטר: (24) מטר ארצך אבק ועפר. זיקא דבתר מטרא (תענית ג׳)

wie er sie von Gott vernommen hatte; deshalb sagte Mosche (Kap 3, 26, 14) אם לא תשמעו לי, hier aber (V. 15 heißt es אם לא תשמע בקול ה׳ אלהיך — יככה ה׳ — ידבק ה׳ Bei seinen Flüchen gebrauchte er einen mildern Ausdruck, und sprach in der Einzahl (אם לא תשמע); auch bei diesem Fluche sprach er gelinde, denn in der ersten Mahnrede (M. 3, 26, 19) steht: שמיכם כברזל וארצכם כנחושה d. h. die Himmel werden wie das Eisen keine Feuchtigkeit durchlassen, wodurch eine allgemeine Dürre herrschen wird; die Erde aber wird feucht sein, gleich wie das Kupfer Feuchtigkeit ausschwitzt, was die Früchte in Fäulniß bringt. Hier aber heißt es והיו שמיך נחושת Die Himmel werden Feuchtigkeit ausdünsten lassen, wenn sie auch keinen befruchtenden Regen spenden werden, so wird dennoch keine vernichtende Dürre erfolgen. Die Erde hingegen wird wie Eisen keine Feuchtigkeit ausdünsten, und die Früchte nicht verderben. Ein Fluch bleibt dies aber auf jeden Fall, ob die Erde ist wie Kupfer oder wie Eisen, wird sie keine Frucht hervorbringen, und die Himmel werden keinen Regen spenden. (24) מטר ארצך אבק ועפר Staub und

וּבְשִׁבְעָה דְרָכִים תָּנוּס לְפָנָיו וְהָיִיתָ לְזַעֲוָה לְכֹל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ׃ (26) וְהָיְתָה נִבְלָתְךָ לְמַאֲכָל לְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ וְאֵין מַחֲרִיד׃ (27) יַכְּכָה יְהוָה בִּשְׁחִין מִצְרַיִם וּבָעֳפָלִים° וּבַגָּרָב וּבֶחָרֶס אֲשֶׁר לֹא־תוּכַל לְהֵרָפֵא׃ (28) יַכְּכָה יְהוָה בְּשִׁגָּעוֹן וּבְעִוָּרוֹן וּבְתִמְהוֹן לֵבָב׃

° וּבַטְּחֹרִים ק׳

und auf sieben Wegen wirst du fliehen vor ihm; und du wirst zum Entsetzen sein allen Reichen der Erde. (26) Und dein Leichnam wird sein zur Speise allem Geflügel des Himmels und dem Gethier der Erde, und Niemand verscheucht sie. (27) Der Ewige wird dich schlagen mit den Geschwüren Mizrajims und mit Beulen und mit Krätze und mit Grind: daß du nicht wirst geheilt werden können. (28) Der Ewige wird dich schlagen mit Wahnsinn und mit Blindheit und mit Betäubung des Sinnes.

רש״י

מָטָר יוֹרֵד וְלֹא כָּל צָרְכּוֹ וְאֵין בּוֹ כְּדֵי לְהַרְבִּיץ אֶת הֶעָפָר וְהָרוּחַ בָּאָה וּמַעֲלָה אֶת הָאָבָק וּמְכַסָּה אֶת עֵשֶׂב הַזְּרָעִים שֶׁהֵם לַחִים מִן הַמַּיִם וְנִדְבָּק בָּהֶם וְנַעֲשֶׂה טִיט, וּמִתְיַבֵּשׁ וּמַרְקִיבִין: (25) לזועה. לְאֵימָה וּלְזִיעַ שֶׁיָּזוּעוּ כָּל שׁוֹמְעֵי מַכּוֹתֶיךָ מִמְּךָ וְיֹאמְרוּ אוֹי לָנוּ שֶׁלֹּא יָבֹא עָלֵינוּ כְּדֶרֶךְ שֶׁבָּא עַל אֵלּוּ: (27) בשחין מצרים. רָעָה הָיָה מְאֹד, לַח מִבִּפְנִים וְיָבֵשׁ מִבַּחוּץ, כִּדְאִיתָא בִּבְכוֹרוֹת (מ״א): גרב. שְׁחִין לַח: חרס. שְׁחִין יָבֵשׁ כַּחֶרֶס: (28) בתמהון לבב. אוֹטֶם הַלֵּב אישטור״דישן בלע״ז:

Sand anstatt des Regens; Wind folgt auf Regen, der Regen wird kaum hinreichen, um den Staub zu legen, der Wind kommt und wirbelt den Staub auf und bedeckt die grünenden, feuchten Saaten mit Schlamm, der dann die Früchte austrocknet und verdirbt. (25) לזועה Zum Schreck und Entsetzen, es werden alle erbeben, die von deiner Strafe hören und ausrufen: O, daß doch uns nicht treffen möge, was jene getroffen hat! (27) בשחין מצ׳ Der böse Grind der Egypter, welcher innerlich feucht und äußerlich trocken ist. גרב Mit Feuchtwarzen. ח״ס Der Grind, welcher trocken wie eine Scherbe ist. (28) ובתמהון לבב Mit Betäubung.

(29) וְהָיִיתָ מְמַשֵּׁשׁ בַּצָּהֳרַיִם כַּאֲשֶׁר יְמַשֵּׁשׁ הָעִוֵּר בָּאֲפֵלָה וְלֹא תַצְלִיחַ אֶת־דְּרָכֶיךָ וְהָיִיתָ אַךְ עָשׁוּק וְגָזוּל כָּל־הַיָּמִים וְאֵין מוֹשִׁיעַ׃ (30) אִשָּׁה תְאָרֵשׂ וְאִישׁ אַחֵר °יִשְׁגָּלֶנָּה בַּיִת תִּבְנֶה וְלֹא־תֵשֵׁב בּוֹ כֶּרֶם תִּטַּע וְלֹא תְחַלְּלֶנּוּ׃ (31) שׁוֹרְךָ טָבוּחַ לְעֵינֶיךָ וְלֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ חֲמֹרְךָ גָּזוּל מִלְּפָנֶיךָ וְלֹא יָשׁוּב לָךְ צֹאנְךָ נְתֻנוֹת לְאֹיְבֶיךָ וְאֵין לְךָ מוֹשִׁיעַ׃ (32) בָּנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ נְתֻנִים לְעַם אַחֵר וְעֵינֶיךָ רֹאוֹת וְכָלוֹת אֲלֵיהֶם כָּל־הַיּוֹם וְאֵין לְאֵל יָדֶךָ׃ (33) פְּרִי אַדְמָתְךָ וְכָל־יְגִיעֲךָ יֹאכַל עַם אֲשֶׁר לֹא־יָדָעְתָּ וְהָיִיתָ רַק עָשׁוּק

° יִשְׁכָּבֶנָּה ק׳

(29) Und du wirst herumtappen am Mittage, so wie herumtappt der Blinde in der Finsterniß, und du wirst kein Glück haben auf deinen Wegen; und du wirst nur unterdrückt und beraubt sein zu allen Zeiten, und Niemand hilft. (30) Ein Weib wirst du dir verloben, und ein anderer Mann wird ihr beiwohnen; ein Haus wirst du bauen, und nicht darin wohnen; einen Weinberg wirst du pflanzen, und ihn nicht lösen. (31) Dein Ochse wird geschlachtet vor deinen Augen, und du wirst nicht davon essen; dein Esel wird geraubt vor deinem Angesichte weg, und kehrt nicht zu dir zurück; deine Schafe werden hingegeben deinen Feinden, und Niemand hilft dir. (32) Deine Söhne und deine Töchter werden hingegeben einem andern Volke, und deine Augen sehen es und schmachten nach ihnen den ganzen Tag, und es steht nichts in der Macht deiner Hand. (33) Die Frucht deines Erdreiches und alle deine Mühe wird verzehren ein Volk, das du nicht kennst; und du wirst nur unterdrückt

רש״י

(29) עשוק. בְּכָל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיֶה עִרְעוּר: (30) ישגלנה. לְשׁוֹן שֵׁגָל, פִּלֶּגֶשׁ, וְהַכָּתוּב כִּנָּהוּ לְשֶׁבַח יִשְׁכָּבֶנָּה (מגילה כה) וְתִיקּוּן סוֹפְרִים הוּא זֶה: תחללנו. בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית לֶאֱכוֹל פִּרְיוֹ: (32) וכלות אליהם. מְצַפּוֹת אֲלֵיהֶם שֶׁיָּשׁוּבוּ וְאֵינָם שָׁבִים, כָּל תּוֹחֶלֶת

(29) עשוק Bei allen deinen Unternehmungen wird Zank und Hader sein. (30) ישגלנה von שגל Kebsweib, die Schrift nimmt die passendere Leseart: ישכבנה dafür, d. i. eine Verbesserung der Schriftgelehrten. תחללנו Du wirst nicht die erste Weinlese im vierten Jahre halten, um die Früchte zu genießen. (32) וכלות עליהם Du wirst mit Sehnsucht erwarten, daß sie zurückkehren, sie werden aber nicht wieder zurückkehren. Jede

וְרָצוּץ כָּל־הַיָּמִים׃ (34) וְהָיִיתָ מְשֻׁגָּע מִמַּרְאֵה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּרְאֶה׃ (35) יַכְּכָה יְהוָה בִּשְׁחִין רָע עַל־הַבִּרְכַּיִם וְעַל־הַשֹּׁקַיִם אֲשֶׁר לֹא־תוּכַל לְהֵרָפֵא מִכַּף רַגְלְךָ וְעַד קָדְקֳדֶךָ׃ (36) יוֹלֵךְ יְהוָה אֹתְךָ וְאֶת־מַלְכְּךָ אֲשֶׁר תָּקִים עָלֶיךָ אֶל־גּוֹי אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּ אַתָּה וַאֲבֹתֶיךָ וְעָבַדְתָּ שָּׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים עֵץ וָאָבֶן׃ (37) וְהָיִיתָ לְשַׁמָּה לְמָשָׁל וְלִשְׁנִינָה בְּכֹל הָעַמִּים אֲשֶׁר־יְנַהֶגְךָ יְהוָה שָׁמָּה׃ (38) זֶרַע רַב תּוֹצִיא הַשָּׂדֶה וּמְעַט תֶּאֱסֹף כִּי יַחְסְלֶנּוּ הָאַרְבֶּה׃ (39) כְּרָמִים תִּטַּע וְעָבָדְתָּ וְיַיִן לֹא־תִשְׁתֶּה וְלֹא תֶאֱגֹר כִּי תֹאכְלֶנּוּ

und verstoßen sein zu allen Zeiten. (34) Und du wirst wahnsinnig sein vom Anblicke deiner Augen, den du siehest. (35) Schlagen wird dich der Ewige mit bösen Geschwüren auf den Knieen und auf den Schenkeln, daß du nicht wirst geheilt werden können, von deiner Fußsohle bis zu deinem Scheitel. (36) Der Ewige wird wegführen dich und deinen König, den du über dich setzen wirst, zu einem Volke, das nicht gekannt du und deine Väter, und du wirst dienen daselbst anderen Göttern von Holz und Stein. (37) Und du wirst sein zum Entsetzen, zum Gleichniß und zur Stachelrede unter allen Völkern, wohin dich der Ewige treiben wird. (38) Vielen Samen wirst du hinausbringen auf das Feld, und wenig einsammeln; denn die Heuschrecken werden ihn abfressen. (39) Weinberge wirst du pflanzen und bearbeiten, aber Wein nicht trinken und nicht einsammeln. Denn verzehren

רש״י

שֶׁאֵינָהּ בָּאָה, קְרוּיָה כִּלְיוֹן עֵינַיִם׃ (37) לְשַׁמָּה. אשטורדישו״ן, כָּל הָרוֹאֶה אוֹתְךָ יִשּׁוֹם עָלֶיךָ׃ לְמָשָׁל. כְּשֶׁתָּבֹא מַכָּה רָעָה עַל אָדָם יֹאמְרוּ זוֹ דוֹמָה לְמַכַּת פְּלוֹנִי׃ וְלִשְׁנִינָה. לְשׁוֹן וְשִׁנַּנְתָּם, יְדַבְּרוּ בְךָ. וְכֵן תַּרְגּוּמוֹ וּלְשׁוּעֵי, לְשׁוֹן סִפּוּר וְאִשְׁתָּעֵי׃ (38) יַחְסְלֶנּוּ. יְכַלֶּנּוּ, וְעַל שֵׁם כָּךְ נִקְרָא חָסִיל, שֶׁמְּכַלֶּה

unerfüllt gebliebene Hoffnung heißt כליון עינים ein Schmachten. (37) לשמה Zum Gleichnisse; wenn jemanden eine böse Strafe treffen wird, so wird man sagen: So war jener dort gestraft. ולשנינה Zur Warnungslehre, ähnl. ושננתם scharfe Reden halten; ebenso Onk. ולשועי zum Gerede. (38) יחסלנו wird abfressen

הַתֹּלָעַת׃ (40) זֵיתִים יִהְיוּ לְךָ בְּכָל־גְּבוּלֶךָ וְשֶׁמֶן לֹא תָסוּךְ כִּי יִשַּׁל זֵיתֶךָ׃ (41) בָּנִים וּבָנוֹת תּוֹלִיד וְלֹא־יִהְיוּ לָךְ כִּי יֵלְכוּ בַּשֶּׁבִי׃ (42) כָּל־עֵצְךָ וּפְרִי אַדְמָתֶךָ יְיָרֵשׁ הַצְּלָצַל׃ (43) הַגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ יַעֲלֶה עָלֶיךָ מַעְלָה מָּעְלָה וְאַתָּה תֵרֵד מַטָּה מָּטָּה׃ (44) הוּא יַלְוְךָ וְאַתָּה לֹא תַלְוֶנּוּ הוּא יִהְיֶה לְרֹאשׁ וְאַתָּה תִּהְיֶה לְזָנָב׃ (45) וּבָאוּ עָלֶיךָ כָּל־הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה וּרְדָפוּךָ וְהִשִּׂיגוּךָ עַד הִשָּׁמְדָךְ כִּי־לֹא שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר צִוָּךְ׃ (46) וְהָיוּ בְךָ לְאוֹת וּלְמוֹפֵת וּבְזַרְעֲךָ עַד־עוֹלָם׃

wird ihn der Wurm. (40) Ölbäume wirst du haben in deinem ganzen Gebiete, aber mit Öl wirst du dich nicht salben; denn deine Oliven werden abfallen. (41) Söhne und Töchter wirst du zeugen, aber sie werden dir nicht bleiben; denn sie werden in die Gefangenschaft gehen. (42) Alle deine Bäume und die Frucht deines Erdreichs wird die Grille berauben. (43) Der Fremdling, der in deiner Mitte, wird steigen über dich höher und höher, und du wirst sinken tiefer, und tiefer. (44) Er wird dir leihen, aber du wirst ihm nicht leihen können, er wird zum Haupte werden aber du wirst zum Schweife werden. (45) Und es werden über dich kommen alle diese Flüche und dich verfolgen und erreichen, bis du vertilgt bist, weil du nicht gehorcht hast der Stimme des Ewigen, deines Gottes, zu beobachten seine Gebote und seine Satzungen, die er dir geboten. (46) Und sie werden an dir sein zum Zeichen und Merkmal, und an deinem Samen auf ewig.

רש"י

אֶת הַכֹּל׃ (40) כי ישל. יַשִּׁיר פֵּירוֹתָיו, לָשׁוֹן וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל (דברים י"ט)׃ (42) יירש הצלצל. יַעֲשֶׂנּוּ הָאַרְבֶּה רָשׁ מִן הַפְּרִי׃ יירש. יְעַנִּי׃ צלצל. מִין אַרְבֶּה, וְאִי אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ יְיָרֵשׁ לָשׁוֹן יְרוּשָּׁה, שֶׁאִם כֵּן הָיָה לוֹ לִכְתּוֹב יִירַשׁ, וְלֹא לָשׁוֹן הוֹרָשָׁה וְגֵירוּשִׁין, שֶׁאִם כֵּן הָיָה לוֹ לִכְתּוֹב יוֹרִישׁ׃ (47) מרב כל. בְּעוֹד שֶׁהָיָה

vernichten, daher: הכ"ל Abfresser, Zerstörer. (40) כי יש Er wird abwerfen deine Oliven, gleich ונשל הברזל. (42) יירש הצלצל Die Heuschrecken werden arm an Früchten machen. צְלָצַל heißt eine Gattung Heuschrecke; יְיָרֵשׁ kann hier nicht e r b e n bedeuten, da es dann יִירַשׁ lauten müßte; auch kann es nicht „vertreiben" übersetzt werden, da es dann יוריש heißen müßte. (47) מרב כל Als du noch alles erdenkliche

(47) תַּחַת אֲשֶׁר לֹא־עָבַדְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב מֵרֹב כֹּל׃ (48) וְעָבַדְתָּ אֶת־אֹיְבֶיךָ אֲשֶׁר יְשַׁלְּחֶנּוּ יְהוָה בָּךְ בְּרָעָב וּבְצָמָא וּבְעֵירֹם וּבְחֹסֶר כֹּל וְנָתַן עֹל בַּרְזֶל עַל־צַוָּארֶךָ עַד הִשְׁמִידוֹ אֹתָךְ׃ (49) יִשָּׂא יְהוָה עָלֶיךָ גּוֹי מֵרָחֹק מִקְצֵה הָאָרֶץ כַּאֲשֶׁר יִדְאֶה הַנָּשֶׁר גּוֹי אֲשֶׁר לֹא־תִשְׁמַע לְשֹׁנוֹ׃ (50) גּוֹי עַז פָּנִים אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנִים לְזָקֵן וְנַעַר לֹא יָחֹן׃ (51) וְאָכַל פְּרִי בְהֶמְתְּךָ וּפְרִי־אַדְמָתְךָ עַד הִשָּׁמְדָךְ אֲשֶׁר לֹא־יַשְׁאִיר לְךָ דָּגָן תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר שְׁגַר אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנֶךָ עַד הַאֲבִידוֹ אֹתָךְ׃

(47) Dafür, daß du nicht gedient dem Ewigen, deinem Gott, mit Freude und Fröhlichkeit des Herzens, bei Überfluß an Allem, (48) Wirst du nun dienen deinem Feinde, den der Ewige loslassen wird gegen dich, im Hunger und Durst und in Nacktheit und in Mangel an Allem; und er wird ein eisernes Joch legen auf deinen Hals, bis er dich vertilgt hat. (49) Herbeiführen wird der Ewige über dich ein Volk aus der Ferne, vom Ende der Erde, so wie der Adler herabstößt, ein Volk, dessen Sprache du nicht verstehst; (50) Ein hartes Volk, das nicht achtet den Greis, und des Knaben sich nicht erbarmt. (51) Und es wird verzehren die Frucht deines Viehes und die Frucht deines Erdreichs, bis du vertilget bist; das dir nicht übrig lassen wird Getreide, Most und Öl, Geworfenes deiner Rinder oder Zucht deiner Schafe, bis es dich vernichtet hat.

רש״י

לְךָ כָּל טוּב׃ (49) כאשר ידאה הנשר. פִּתְאֹם וְדֶרֶךְ מַצְלַחַת וְיֵקַלּוּ סוּסָיו׃ לא תשמע לשונו. לֹא תַכִּיר לְשׁוֹנוֹ, וְכֵן „תִּשְׁמַע חֲלוֹם לִפְתּוֹר אוֹתוֹ“ (בראשית מ״א), וְכֵן „כִּי שֹׁמֵעַ יוֹסֵף“ (שם מ״ב) אינטינדר״ו׃

Gute besaßest. (49) כאשר ידאה הנשר So schnell als der Adler fliegt, so leicht und schnell werden des Feindes Rosse sein; (ein Ähnliches in Jerem. 4, 13: קלו מנשרים סוסיו). — לא תשמע לשונו „Du wirst seine Sprache nicht verstehen“; ebenso: תשמע חלום; כי שומע יוסף.

(52) וְהֵצַר לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ עַד רֶדֶת חֹמֹתֶיךָ הַגְּבֹהֹת וְהַבְּצֻרוֹת אֲשֶׁר אַתָּה בֹּטֵחַ בָּהֵן בְּכָל־אַרְצֶךָ וְהֵצַר לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ בְּכָל־אַרְצְךָ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָךְ׃ (53) וְאָכַלְתָּ פְרִי־בִטְנְךָ בְּשַׂר בָּנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן־לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּמָצוֹר וּבְמָצוֹק אֲשֶׁר־יָצִיק לְךָ אֹיְבֶךָ׃ (54) הָאִישׁ הָרַךְ בְּךָ וְהֶעָנֹג מְאֹד תֵּרַע עֵינוֹ בְאָחִיו וּבְאֵשֶׁת חֵיקוֹ וּבְיֶתֶר בָּנָיו אֲשֶׁר יוֹתִיר׃ (55) מִתֵּת ׀ לְאַחַד מֵהֶם מִבְּשַׂר בָּנָיו אֲשֶׁר יֹאכֵל מִבְּלִי הִשְׁאִיר־לוֹ כֹּל

(52) Und es wird dich belagern in allen deinen Thoren, bis deine Mauern fallen, die hohen und die festen, auf die du vertrauest, in deinem ganzen Lande, und so wird es dich belagern in allen deinen Thoren, in deinem ganzen Lande, das der Ewige, dein Gott, dir gegeben. (53) Und essen wirst du die Frucht deines Leibes, das Fleisch deiner Söhne und deiner Töchter, die der Ewige, dein Gott, dir gegeben; in der Belagerung und in der Bedrängniß, in die dein Feind dich drängen wird (54) Der weichlichste Mann unter dir und der sehr verzärtelte, wird zu mißgünstig blicken auf seinen Bruder und auf das Weib seines Busens, und auf den Rest seiner Kinder, den er übrig behält. (55) Als daß er geben möchte Einem von ihnen von dem Fleische seiner Kinder die er ißt, weil man ihm gar nichts übrig gelassen

רש״י

(52) עד רדת חומותיך. לָשׁוֹן רִדּוּי וְכִבּוּשׁ: (53) ואכלת בשר בניך במצור. מֵחֲמַת שֶׁיִּהְיוּ צָרִים עַל הָעִיר, וְיִהְיֶה שָׁם מָצוֹק עָקַת רָעָבוֹן: (54) הרך בך והענג. הוּא הָרַךְ הוּא הֶעָנוֹג, לָשׁוֹן פִּנּוּק, וּמֵהִתְעַנֵּג וּמֵרוֹךְ מוֹכִיחַ עֲלֵיהֶם שֶׁשְּׁנֵיהֶם אֶחָד אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְפֻנָּק יַדַּעְתּוֹ קָצָה בְּדָבָר מִיאוּס, יִמְתַּק לוֹ לְרַעֲבוֹנוֹ בְּשַׂר בָּנָיו וּבְנוֹתָיו, עַד כִּי תֵּרַע עֵינוֹ בְּבָנָיו הַנּוֹתָרִים מִתֵּת לְאַחַד מֵהֶם מִבְּשַׂר בָּנָיו אֲחֵיהֶם אֲשֶׁר יֹאכֵל. ד״א הרך בך. הָרַחֲמָנִי וְרַךְ הַלֵּבָב, מֵרוֹב רְעָבוֹנוֹת יִתְאַכְזְרוּ וְלֹא יִתְּנוּ מִבְּשַׂר בְּנֵיהֶם הַשְּׁחוּטִים לִבְנֵיהֶם

(52) עד רדת חומותיך Heißt darnieder legen, erobern. (53) ואכלת בשר בניך In Folge der Belagerung wird in der Stadt drückende Hungersnoth sein. (54) הרך בך והענג Dem Weichlichsten und Zärtlichsten werden aus Hunger-Pein seine eigenen Kinder zur Speise dienen, und wird von dem Fleisch seiner geschlachteten Kinder den

בְּמָצוֹר וּבְמָצוֹק אֲשֶׁר יָצִיק לְךָ אֹיִבְךָ
בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ׃ (56) הָרַכָּה בְךָ וְהָעֲנֻגָּה
אֲשֶׁר לֹא־נִסְּתָה כַף־רַגְלָהּ הַצֵּג עַל־
הָאָרֶץ מֵהִתְעַנֵּג וּמֵרֹךְ תֵּרַע עֵינָהּ בְּאִישׁ
חֵיקָהּ וּבִבְנָהּ וּבְבִתָּהּ׃ (57) וּבְשִׁלְיָתָהּ
הַיּוֹצֵת ׀ מִבֵּין רַגְלֶיהָ וּבְבָנֶיהָ אֲשֶׁר
תֵּלֵד כִּי־תֹאכְלֵם בְּחֹסֶר־כֹּל בַּסָּתֶר
בְּמָצוֹר וּבְמָצוֹק אֲשֶׁר יָצִיק לְךָ אֹיִבְךָ
בִּשְׁעָרֶיךָ׃ (58) אִם־לֹא תִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת
אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת הַכְּתֻבִים
בַּסֵּפֶר הַזֶּה לְיִרְאָה אֶת־הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד
וְהַנּוֹרָא הַזֶּה אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃
(59) וְהִפְלָא יְהוָה אֶת־מַכֹּתְךָ וְאֵת
מַכּוֹת זַרְעֶךָ מַכּוֹת גְּדֹלֹת וְנֶאֱמָנוֹת
°מקר א'

in der Belagerung und in der Bedrängniß, in die dein Feind dich drängen wird in allen deinen Thoren. (56) Die Weichlichste unter dir und die Verzärtelste, die es nie versuchte, ihre Fußsohle auf die Erde zu stellen, vor Verzärtelung und vor Weichlichkeit, wird mißgünstig blicken auf den Mann ihres Busens, und auf ihren Sohn und auf ihre Tochter, (57) Und auf die Nachgeburt, die von ihr geht, und auf ihre Kinder, die sie gebärt, denn sie wird sie essen aus Mangel an Allem im Geheimen, in der Belagerung und in der Bedrängniß, in die dein Feind dich drängen wird, in deinen Thoren. (58) Wenn du nicht beobachtest zu thun alle Worte dieser Weisung, die geschrieben sind in diesem Buche, zu ehrfürchten diesen verehrten und furchtbaren Namen, den Ewigen, deinen Gott. (59) So wird der Ewige auszeichnen deine Plagen und die Plagen deines Samens, große und andauernde Plagen,

רש"י

חֲטוּתָרִים: (56) תרע עינה באיש חיקה ובבנה ובבתה. הַגְּדוֹלִים: (57) ובשליתה. בָּנִים הַקְּטַנִּים בְּכֻלָּן תְּהֵא עֵינָהּ צָרָה, כְּשֶׁתֹּאכַל אֶת הָאֶחָד מִדִּיתֵּן לַאֲשֶׁר אֶצְלָהּ מִן הַבָּשָׂר: (59) והפלא ה׳ את מכתך. מוּפְלָאוֹת וּמוּבְדָּלוֹת מִשְּׁאָר מַכּוֹת: ונאמנות. לְיַסֶּרְךָ לְקַיֵּם

Überlebenden keinen Bissen gönnen. (56) תרע עינה Gegen ihren Mann und gegen ihre großen erwachsenen Kinder wird sie mißgünstig sein. (57) ובשליתה Gegen ihre kleinen Kinder, gegen alle wird sie mißgünstig sein, und ihnen von dem (Geschwister)-Fleische nichts geben. (59) והפלא ה׳ את מכתך Außerordentliche, ungewöhnliche Plagen. נאמנות Anhaltende Plagen, um dich zu züchtigen,

חֳלָיִם רָעִים וְנֶאֱמָנִים׃ (60) וְהֵשִׁיב בְּךָ
אֵת כָּל־מַדְוֵה מִצְרַיִם אֲשֶׁר יָגֹרְתָּ
מִפְּנֵיהֶם וְדָבְקוּ בָּךְ׃ (61) גַּם כָּל־חֳלִי
וְכָל־מַכָּה אֲשֶׁר לֹא כָתוּב בְּסֵפֶר
הַתּוֹרָה הַזֹּאת יַעְלֵם יְהוָה עָלֶיךָ עַד
הִשָּׁמְדָךְ׃ (62) וְנִשְׁאַרְתֶּם בִּמְתֵי מְעָט
תַּחַת אֲשֶׁר הֱיִיתֶם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם
לָרֹב כִּי־לֹא שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ׃ (63) וְהָיָה כַּאֲשֶׁר־שָׂשׂ יְהוָה
עֲלֵיכֶם לְהֵיטִיב אֶתְכֶם וּלְהַרְבּוֹת
אֶתְכֶם כֵּן יָשִׂישׂ יְהוָה עֲלֵיכֶם לְהַאֲבִיד

und böse und andauernde Krankheiten. (60) Und wird zurückbringen auf dich alle Leiden Mizrajims, vor denen du dich fürchtest, und sie werden an dir haften. (61) Auch jede Krankheit, und jede Plage, die nicht geschrieben ist im Buche dieser Weisung, wird der Ewige über dich bringen, bis du vertilgt bist. (62) Und ihr werdet übrig bleiben in einem geringen Häuflein, statt daß ihr waret wie die Sterne des Himmels an Menge, weil du nicht gehorchet hast der Stimme des Ewigen, deines Gottes. (63) Und es wird geschehen so wie der Ewige sich gefreuet hat über euch, euch wohlzuthun und euch zu vermehren, so wird der Ewige sich über euch freuen, euch zu vernichten.

רש"י

שְׁלִיחוּתָן׃ (60) אשר יגורת מפניהם. מִפְּנֵי הַמַּכּוֹת, כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל רוֹאִין מַכּוֹת מְשׁוּנּוֹת הַבָּאוֹת עַל מִצְרַיִם, הָיוּ יְרֵאִים מֵהֶם שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ גַם עֲלֵיהֶם, תֵּדַע שֶׁכֵּן כָּתוּב „וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע וגו׳ כָּל הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְמִצְרַיִם לֹא אָשִׂים עָלֶיךָ" (שמות כ׳) אֵין מְיָרְאִין אֶת הָאָדָם, אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁהוּא יָגוֹר מִמֶּנּוּ׃ (61) יעלם. לָשׁוֹן עֲלִיָּה׃ (62) ונשארתם במתי מעט תחת וגו׳. מִיעָטִין, חֵלֶף מְרוּבִּין׃ (63) כן ישיש ה׳ אֶת אוֹיְבֵיכֶם עֲלֵיכֶם לְהַאֲבִיד וגו׳ (מגילה י׳)׃

und gleichsam ihren Auftrag zu Ende zu führen. (60) אשר יגרת מפניהם Vor den egyptischen Plagen; als die Israeliten die ungewöhnlichen Plagen der Egypter sahen, fürchteten sie, daß diese auch sie treffen könnten, denn es heißt (M. 2, 15, 26): „Wenn du gehorchen wirst . . . . . Alle Krankheiten, welche ich auf Egypten gelegt, will ich dir nicht zukommen lassen. Man flößt dem Menschen nur durch eine Sache Furcht ein, die er schon gefürchtet hat. (61) יעלם Er wird sie über dich erheben. (62) ונשארתם במתי מעט Ihr werdet gering an Zahl anstatt zahlreich bleiben. (63) כן ישיש ה׳ So wird er euere Feinde erfreuen, die euch vertilgen werden.

אֶתְכֶם וּלְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם וְנִסַּחְתֶּם מֵעַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ (64) וֶהֱפִיצְךָ יְהוָה בְּכָל־הָעַמִּים מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד־קְצֵה הָאָרֶץ וְעָבַדְתָּ שָּׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּ אַתָּה וַאֲבֹתֶיךָ עֵץ וָאָבֶן׃ (65) וּבַגּוֹיִם הָהֵם לֹא תַרְגִּיעַ וְלֹא־יִהְיֶה מָנוֹחַ לְכַף־רַגְלֶךָ וְנָתַן יְהוָה לְךָ שָׁם לֵב רַגָּז וְכִלְיוֹן עֵינַיִם וְדַאֲבוֹן נָפֶשׁ׃ (66) וְהָיוּ חַיֶּיךָ תְּלֻאִים לְךָ

und euch zu vertilgen; und ihr werdet herausgerissen werden aus dem Erdboden, wohin du gehest, ihn einzunehmen. (64) Und zerstreuen wird dich der Ewige unter alle Völker, vom Ende der Erde bis zum Ende der Erde, und du wirst dort dienen andern Göttern, die nicht gekannt du und deine Väter, von Holz und Stein. (65) Und unter denselben Völkern wirst du nicht rasten, und wird kein Ruheort sein für deinen Fuß; und der Ewige wird dir daselbst geben ein zitterndes Herz und Aufreibung der Augen und Hinschmachten der Seele. (66) Und dein Leben wird dir hangen

רש״י

ונסחתם. לְשׁוֹן עֲקִירָה, וְכֵן בֵּית גֵּאִים יִסַּח ה׳ (משלי ט״ו): ועבדת שם אלהים אחרים. כְּתַרְגּוּמוֹ לֹא עֲבוֹדַת אֱלוֹהוּת מַמָּשׁ אֶלָּא מַעֲלִים מַס וְגוּלְגָּלִיּוֹת לְכוּמְרֵי ע״א: (65) לא תרגיע. לֹא תָנוּחַ, כְּמוֹ וְזֹאת הַמַּרְגֵּעָה (ישעיה כ״ח): לב רגז. לֵב חָרֵד, כְּתַרְגּוּמוֹ „דָּחֵל״ כְּמוֹ שְׁאוֹל מִתַּחַת רָגְזָה לְךָ (שם י״ד), שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן (שמות ט״ו) מוֹסְדוֹת הַשָּׁמַיִם יִרְגָּזוּ (שמואל ב׳ כ״ב): וכליון עינים. מְצַפֶּה לִישׁוּעָה וְלֹא תָבֹא: (66) חייך תלואים לך. עַל הַסָּפֵק. כָּל סָפֵק קָרוּי תָּלוּי שֶׁמָּא יָמוּת הַיּוֹם בַּחֶרֶב הַבָּאָה עָלֵינוּ. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: זֶה

תסחתם Heißt entwurzeln, ebenso (Spr. 15, 25) יסח ה׳ das Haus der Stolzen zerstört der Ewige. (64) ועבדת שם אלהים אחרים Onkelos: Du wirst den götzendienerischen Völkern tributpflichtig werden. (65) לא תרגיע Du wirst keine Ruhe haben, ähnlich (Jes. 28, 12) וזאת המרגעה Hier ist Ruhe. לב רגז ein beunruhigtes Herz, Onk. übers. דחיל erbeben, wie (Jes. 14, 12): רגזה לך Die Hölle erbebt über dich, u. a. m. וכליון עינים Du wirst auf Hilfe hoffen, sie wird aber nicht kommen. (66) והיו חייך תלואים לך מנגד Dein Leben wird in Zweifel, in der Schwebe (תלוי) sein, ob du nicht noch am selben Tage durch das Schwert umkommen wirst. Nach unseren Lehrern ist

מִנֶּגֶד וּפָחַדְתָּ לַיְלָה וְיוֹמָם וְלֹא תַאֲמִין בְּחַיֶּיךָ׃ (67) בַּבֹּקֶר תֹּאמַר מִי־יִתֵּן עֶרֶב וּבָעֶרֶב תֹּאמַר מִי־יִתֵּן בֹּקֶר מִפַּחַד לְבָבְךָ אֲשֶׁר תִּפְחָד וּמִמַּרְאֵה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּרְאֶה׃ (68) וֶהֱשִׁיבְךָ יְהוָה ׀ מִצְרַיִם בָּאֳנִיּוֹת בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי לְךָ לֹא־תֹסִיף עוֹד לִרְאֹתָהּ וְהִתְמַכַּרְתֶּם שָׁם לְאֹיְבֶיךָ לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת וְאֵין קֹנֶה׃ ס (69) אֵלֶּה דִבְרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־

von fern, und du wirst Angst haben Nacht und Tag, und nicht trauen deinem Leben. (67) Am Morgen wirst du sprechen: Wär' es (doch schon) Abend! und am Abend wirst du sprechen: Wär' es (doch schon) Morgen! wegen der Angst deines Herzens, womit du dich ängstigst, und wegen des Anblicks deiner Augen, den du sehen wirst. (68) Und der Ewige wird dich zurückführen nach Mizrajim auf Schiffen, auf Wege, von welchem ich dir gesagt: Du sollst ihn ferner wiedersehen; und ihr werdet euch dort verkaufen wollen zu Knechten und zu Mägden, und es wird Niemand kaufen. (69) Dies sind die Worte des Bundes, den der Ewige

רש"י

הלוקח תבואה מן השוק (מנחות כ"ד): ולא תאמין בחייך. זה הסומך על הפלטר: (67) בבקר תאמר מי יתן ערב. והיה הערב של אמש (סוטה מ"ט): ובערב תאמר מי יתן בקר. של שחרית שהצרות מתחזקות תמיד, וכל שעה מרובה קללתה משלפניה: (68) באניות. בספינות בשביה: והתמכרתם שם לאויביך. אתם מבקשים להיות נמכרים להם לעבדים ולשפחות: ואין קונה. כי יגזרו עליך הרג וכליון: והתמכרתם. בלע"ז איפורו ונדרי"ץ ו"ש, ולא יתכן לפרש והתמכרתם בלשון ונמכרתם על ידי מוכרים

Derjenige darunter gemeint, der seinen Mundvorrath auf dem Marktplatze kaufen muß. (Menach. 24). ולא תאמין בחייך D. i. Derjenige, dessen Stütze der Brodbäcker sein muß! (67) מי יתן ערב Wäre nur noch der gestrige Abend! מי יתן בקר Wäre nur noch der vergangene Morgen! denn die Leiden werden stets zunehmen und stündlich wird der Fluch sich mehren. (68) באניות In Schiffen gefangen. והתמכרתם שם לאויביך Ihr werdet wünschen, euch ihnen als Sklaven und Sklavinen zu verkaufen. ואין קונה Weil sie über euch Tod und Vernichtung verhängen werden. והתמכרתם Ihr werdet euch feilbieten, nicht aber: ihr werdet verkauft

מֹשֶׁה לִכְרֹת אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מוֹאָב מִלְּבַד הַבְּרִית אֲשֶׁר־כָּרַת אִתָּם בְּחֹרֵב׃ פ שביעי

כט (1) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַתֶּם רְאִיתֶם אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְעֵינֵיכֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְפַרְעֹה וּלְכָל־עֲבָדָיו וּלְכָל־אַרְצוֹ׃ (2) הַמַּסּוֹת הַגְּדֹלֹת אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ הָאֹתֹת וְהַמֹּפְתִים הַגְּדֹלִים הָהֵם׃ (3) וְלֹא־נָתַן יְהוָה לָכֶם לֵב

dem Mosche geboten zu schließen mit den Kindern Jisrael im Lande Moab, außer dem Bunde, den er mit ihnen geschlossen am Choreb.

29. (1) Und Mosche rief dem ganzen Jisrael, und sprach zu ihnen: Ihr habt gesehen Alles, was der Ewige gethan vor euern Augen im Lande Mizrajim an Phareo und an allen seinen Knechten und an seinem ganzen Lande, (2) Die großen Versuchungen, die deine Augen gesehen, jene großen Zeichen und Wunder. (3) Aber der Ewige hat euch nicht gegeben ein Herz

רש״י

אֲחֵרִים, מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱמַר אַחֲרָיו וְאֵין קֹנֶה׃ (69) לכרות את בני ישראל. שֶׁיְּקַבְּלוּ עֲלֵיהֶם תּוֹרָה בְּאָלָה וּבִשְׁבוּעָה׃ מלבד הברית. קְלָלוֹת שֶׁבְּת״כ שֶׁנֶּאֶמְרוּ בְּסִינַי׃

כט (3) ולא נתן ה׳ לכם לב לדעת. לְהַכִּיר אֶת חַסְדֵי הקב״ה וְלִדְבּוֹק בּוֹ׃ עד היום הזה. שָׁמַעְתִּי, שֶׁאוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁנָּתַן מֹשֶׁה סֵפֶר הַתּוֹרָה לִבְנֵי לֵוִי כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּפָרָשַׁת וַיֵּלֶךְ „וַיִּתְּנָהּ אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי“ (דברים ל״א) בָּאוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מֹשֶׁה וְאָמְרוּ לוֹ׃ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ! אַף אָנוּ עָמַדְנוּ בְּסִינַי וְקִבַּלְנוּ אֶת

werden, indem es daneben heißt: und Niemand kauft. (69) לכרת את בני ישראל Damit sie die Vorschriften der Thora unter Eid und Schwur auf sich nehmen. מלבד הברית Die im dritten Buche (תורת כהנים) enthaltenen Flüche, welche am Sinai ausgesprochen worden sind.

29. (3) לב לדעת Die göttlichen Wohlthaten zu erkennen und ihm anhänglich zu sein. עד היום הזה Ich hörte hierüber Folgendes: An dem Tage, wo Mosche die Thora den Lewiten übergab, wie es (M. 5, 31, 9) heißt: er überlieferte sie den Priestern, den Söhnen Lewi's, da kam ganz Israel zu Mosche und sagte: Mosche, unser Lehrer! auch wir umstanden den Sinai, auch wir erhielten ja die Thora; warum

לָדַעַת וְעֵינַיִם לִרְאוֹת וְאָזְנַיִם לִשְׁמֹעַ עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ (4) וָאוֹלֵךְ אֶתְכֶם אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר לֹא־בָלוּ שַׂלְמֹתֵיכֶם מֵעֲלֵיכֶם וְנַעַלְךָ לֹא־בָלְתָה מֵעַל רַגְלֶךָ׃ (5) לֶחֶם לֹא אֲכַלְתֶּם וְיַיִן וְשֵׁכָר לֹא שְׁתִיתֶם לְמַעַן תֵּדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ מפטיר (6) וַתָּבֹאוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיֵּצֵא סִיחֹן מֶלֶךְ־חֶשְׁבּוֹן וְעוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן לִקְרָאתֵנוּ לַמִּלְחָמָה וַנַּכֵּם׃ (7) וַנִּקַּח אֶת־אַרְצָם וַנִּתְּנָהּ לְנַחֲלָה לָראוּבֵנִי

zu erkennen und Augen zu sehen und Ohren zu hören bis auf diesen Tag. (4) Und ich führte euch vierzig Jahre in der Wüste; es zerfielen nicht eure Kleider von euch, und dein Schuh zerfiel nicht von deinem Fuße. (5) Brod habt ihr nicht gegessen, und Wein und Berauschendes habt ihr nicht getrunken: damit ihr erkennet, daß ich der Ewige, euer Gott bin. (6) Und als ihr kamet an diesen Ort, da zog aus Sichon, der König von Cheschbon, und Og, der König von Baschan, uns entgegen zum Kriege, und wir schlugen sie, (7) Und nahmen ihr Land, und gaben es zur Besitzung dem Reuben

רש״י

התורה ונתנה לנו, ומה אתה משליט את בני שבטך עליה ויאמרו לנו יום מחר לא לכם נתנה, לנו נתנה? וישמח משה על הדבר, ועל זאת אמר להם: היום הזה נהיית לעם וגו׳, היום הזה הבנתי שאתם דבקים וחפצים במקום: (6) ותבאו אל המקום הזה, עתה אתם רואים עצמכם בגדולה וכבוד, אל תבעטו במקום ואל ירום לבבכם, ושמרתם את דברי הברית הזאת. ד״א ולא נתן ה׳ לכם לב לדעת, שאין אדם עומד על סוף דעתו של רבו וחכמת משנתו עד ארבעים שנה (ע״ז ה׳), ולפיכך לא הקפיד עליכם המקום עד היום

willst du die Kinder deines Stammes darüber herrschen lassen? eines Tages werden sie zu uns sagen: Nicht euch, sondern uns allein wurde die Thora übergeben! Mosche wurde über diese Äußerung sehr erfreut und sagte: Heute bist du zu einem Volke geworden! heute merke ich, daß ihr mit Lust und Liebe an den Ewigen hanget! (6) ותבאו אל המקום הזה Jetzt seht ihr euch in Größe und Herrlichkeit, daher artet nicht aus, werdet nicht übermüthig und beobachtet immer die Worte der Bundes! Oder es bedeutet, da der Mensch erst zu 40 Jahren die Grundgedanken der Gelehrsamkeit seines Lehrers, die Weisheit seines Meisters zu erfassen vermag (לב לדעת), daher nahm Gatt es mit ihren Schwächen nicht so strenge, aber von nun an (nach den in der Wüste durchgemachten

וְלַגָּדִי וְלַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְנַשִּׁי׃ (8) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם לְמַעַן תַּשְׂכִּילוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן׃ פ פ פ

und dem Gad, und dem halben Stamme Menasche. (8) Also beobachtet die Worte dieses Bundes, und thut sie, damit ihr Glück habet in Allem, was ihr thuet.

נצבים

(9) אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כֻּלְּכֶם לִפְנֵי יְהוָֹה אֱלֹהֵיכֶם רָאשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם זִקְנֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם כֹּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל׃ (10) טַפְּכֶם נְשֵׁיכֶם וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּקֶרֶב מַחֲנֶיךָ מֵחֹטֵב עֵצֶיךָ עַד שֹׁאֵב מֵימֶיךָ׃

(9) Ihr stehet heute Alle vor dem Ewigen, euerm Gotte, euere Häupter von euern Stämmen, eure Ältesten und eure Aufseher, Jedermann von Jisrael. (10) Eure Kinder, eure Weiber und dein Fremdling, der in deinem Lager ist, von deinem Holzhauer bis zu deinem Wasserschöpfer.

רש"י

הַזֶּה, אֲבָל מִכָּאן וְאֵילָךְ יַקְפִּיד, וּלְפִיכָךְ וּשְׁמַרְתֶּם אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וגו':

חסלת פרשת כי תבוא:

(9) אתם נצבים. מְלַמֵּד שֶׁכִּנְּסָם משֶׁה לִפְנֵי הקב"ה בְּיוֹם מוֹתוֹ לְהַכְנִיסָם בַּבְּרִית: ראשיכם שבטיכם. רָאשֵׁיכֶם לְשִׁבְטֵיכֶם: זקניכם ושוטריכם. הֶחָשׁוּב חָשׁוּב קוֹדֵם וְאַחַר כָּךְ כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל: (10) מחוטב עציך. מְלַמֵּד שֶׁבָּאוּ כְּנַעֲנִיִּים לְהִתְגַּיֵּיר בִּימֵי משֶׁה, כְּדֶרֶךְ שֶׁבָּאוּ גִבְעוֹנִים בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ וְזֶהוּ הָאָמוּר בְּגִבְעוֹנִים „וַיַּעֲשׂוּ גַם הֵמָּה בְּעָרְמָה" (יהושע ט') וּנְתָנָם

40 Jahre) wird Gott mit Strenge die Vollziehung seiner Gebote fordern. (8) ושמרתם Beobachtet also die Worte dieses Bundes u. s. w.

(9) אתם נצבים Daraus erhellet, daß sie Mosche vor seinem Tode um sich versammelte, um sie in den Gottesbund einzuführen. ראשיכם שבטיכם Die Stammhäupter euerer Geschlechter. זקניכם ושוטריכם Die Vornehmeren hatten den Vortritt, dann kamen die übrigen Israeliten. (10) מחוטב עציך Daraus erfahren wir, daß Kenaaniter in Mosches Tagen den Glauben Israels angenommen hatten, so wie die Gibeoniter in den Tagen Jehoschua's. Daher heißt es (Jos. 9, 4): Auch sie (die Gibeoniten) thaten es mit List; Mosche machte sie (die Kenaaniten)

(11) לעברך בברית יהוה אלהיך ובאלתו אשר יהוה אלהיך כרת עמך היום: שני (12) למען הקים־אתך היום | לו לעם והוא יהיה־לך

(11) Daß du hindurchgehest den Bund des Ewigen, deines Gottes, und seinen Vereidigungsfluch, den der Ewige, dein Gott, heute mit dir schließt. (12) Damit er dich heute bestätige zu seinem Volke, und er dein Gott sei,

רש״י

משה תוטבי עצים ושואבי מים (תנחומא): (11) לעברך. להיותך עובר בברית. ולא יתכן לפרשו, כמו להעבירך אלא כמו לעשותכם אותם (דברים ד׳): לעברך בברית. העברה כך היו כורתי בריתות עושין מחיצה מכאן ומחיצה מכאן ועוברים בינתים, כמו שנאמר „העגל אשר כרתו לשנים ויעברו בין בתריו" (ירמיה ל״ד): (12) למען הקים אותך היום לו לעם. כל כך הוא נכנס לטרוח למען קיים אותך לפני לעם: והוא יהיה לך לאלהים. לפי שדבר לך ונשבע לאבותיך שלא להחליף את זרעם באומה אחרת, לכך הוא אומר אתכם בשבועות הללו שלא תקניטוהו אחר שהוא אינו יכול להבדל מכם. עד כאן פירשתי לפי פשוטו של פרשה. ומדרש אגדה למה נסמכה פרשת אתם נצבים לקללות? לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר שתים חוץ ממ״ט שבתורת כהנים הוריקו פניהם ואמרו: מי יוכל לעמוד באלו? התחיל

zu Holzhauern und Wasserschöpfern. (11) לעברך Daß du in den Bund eingehest. Man kann nicht übersetzen להעבירך dich (durch Andere) einzuführen, sondern wie לעשותכם אותם daß ihr sie (von selbst) ausübet. לעברך בברית Die Bundesschließung geschah in folgender Weise: Man machte rechts und links eine Abtheilung und ging dazwischen durch, wie es in (Jer. 34, 18) heißt: Das Kalb, welches sie in zwei Theile zerlegten und zwischen dessen Stücken durchgegangen sind. (12) למען הקים אותך היום לו לעם So sehr ließ er sichs angelegen sein, um dich zu seinem selbstständigen Volke zu erheben! והוא יהיה לך לאלהים Weil er dir zugesagt und deinen Vätern zugeschworen, ihre Nachkommen mit keiner andern Nation zu vertauschen, darum fesselte er dich mit diesen Vereidungsflüchen, damit ihr ihn nicht fürder erzürnet, weil er sich von euch nicht trennen kann. So weit habe ich es nach dem Wortlaute erklärt. Der Midrasch bemerkt: Warum steht diese Parascha neben den Flüchen? Weil die Israeliten, als sie die vorstehenden 98 Flüche noch zu den 49 im פ׳ בחקותי vernahmen, ungemein sehr erschrocken sind und dachten, wer könnte da noch Bestand haben? da beruhigte sie Mosche: Ihr

לֵאלֹהִים כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לָךְ וְכַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב׃ (13) וְלֹא אִתְּכֶם לְבַדְּכֶם אָנֹכִי כֹּרֵת אֶת־הַבְּרִית הַזֹּאת וְאֶת־הָאָלָה הַזֹּאת׃ (14) כִּי אֶת־אֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ פֹּה עִמָּנוּ עֹמֵד הַיּוֹם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֵת אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ פֹּה עִמָּנוּ הַיּוֹם׃ שלישי (15) כִּי־אַתֶּם יְדַעְתֶּם אֵת אֲשֶׁר־יָשַׁבְנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְאֵת

so wie er dir verheißen und so wie er zugeschworen deinen Vätern, Abraham, Jizchak und Jaakob. (13) Und nicht mit euch allein schließe ich diesen Bund und diesen Vereidigungsfluch; (14) Sondern mit dem, welcher hier ist, mit uns stehend heute vor dem Ewigen, unserm Gotte, und mit dem, welcher nicht hier ist, mit uns heute. (15) Denn ihr wisset, wie wir gewohnt im Lande Mizrajim, und wie

רש"י

משה לפייסם, „אתם נצבים היום", הרבה הכעסתם למקום, ולא עשה אתכם כלה, והרי אתם קיימים לפניו: היום. כיום הזה שהוא קיים והוא מאפיל ומאיר, כך האיר לכם וכך עתיד להאיר לכם, והקללות והיסורין מקיימין אתכם ומציבין אתכם לפניו, ואף הפרשה של מעלה פיוסין הם: אתם ראיתם אשר עשיתי. דבר אחר אתם נצבים, לפי שהיו ישראל יוצאין מפרנס לפרנס, ממשה ליהושע, לפיכך עשה אותם מצבה כדי לזרזם, וכן עשה יהושע, וכן שמואל: „התיצבו ואשפטה אתכם" (שמואל א' י"ב) כשיצאו מידו ונכנסו לידו של שאול: (14) ואת אשר איננו פה. ואף עם דורות העתידים להיות: (15) כי אתם ידעתם וגו'. לפי

Alle steht heute vor Gott! Gar oft habt ihr den Ewigen erzürnt, er aber hat euch nicht aufgerieben, und ihr steht noch heute vor ihm da! היום Wie der Tag, der fortbesteht, bald dunkel und bald helle ist, ebenso hat Gott euch vorangeleuchtet, und wir es in der Folge thun. Die Flüche und die Leiden dienen euch zu euerem Fortbestande, und zur Aufrechterhaltung vor ihm. Auch der vorhergehende Abschnitt enthält ähnliche beschwichtigende Worte: Ihr habt alles gesehen, was Gott für euch gethan. Oder אתם נצבים bedeutet, weil Israel nun aus der Hand des einen Führers in die Hand des andern übergehen sollte (von Mosche zu Jehoschua), da stellte er sie zusammen und ermahnte sie zur getreuen Erfüllung ihrer Pflichten; dasselbe that Jehoschua (Jos. Kap. 24), ebenso sagte (Samuel 1, 12, 7) התיצבו Stellet euch her, daß ich mit euch rechte; als sie von seiner Leitung in die des Sauls übergingen. (14) ואת אשר איננו פה Auch mit den kommenden Geschlechtern also. (15) ות־או את

אֲשֶׁר־עָבַרְנוּ בְּקֶרֶב הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עֲבַרְתֶּם׃ (16) וַתִּרְאוּ אֶת־שִׁקּוּצֵיהֶם וְאֵת גִּלֻּלֵיהֶם עֵץ וָאֶבֶן כֶּסֶף וְזָהָב אֲשֶׁר עִמָּהֶם׃ (17) פֶּן־יֵשׁ בָּכֶם אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה אוֹ מִשְׁפָּחָה אוֹ־שֵׁבֶט אֲשֶׁר לְבָבוֹ פֹנֶה הַיּוֹם מֵעִם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לָלֶכֶת לַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם הָהֵם פֶּן־יֵשׁ בָּכֶם שֹׁרֶשׁ פֹּרֶה רֹאשׁ וְלַעֲנָה׃ (18) וְהָיָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת־דִּבְרֵי הָאָלָה

wir gezogen mitten durch die Völker, durch die ihr gezogen. (16) Und ihr habt gesehen ihre Scheusale und ihre Götzen, Holz und Stein, Silber und Gold, die bei ihnen waren. (17) Vielleicht ist unter euch ein Mann oder ein Weib oder ein Geschlecht oder ein Stamm, dessen Herz sich heute abwendet von dem Ewigen, unserm Gotte, um hinzugehen, zu dienen den Göttern jener Völker; vielleicht ist unter euch eine Wurzel, die hervorbringt Giftkraut und Wermuth. (18) Und es könnte geschehen, wenn er hört, die Worte dieses Vereidigungsfluches,

רש״י

שֶׁרְאִיתֶם הָאוּמוֹת ע״א וְשֶׁמָּא הִשִּׂיא לֵב אֶחָד מִכֶּם אוֹתוֹ לָלֶכֶת אַחֲרֵיהֶם׃ (16) ותראו את שקוציהם. עַל שֵׁם שֶׁהֵם מְאוּסִים כִּשְׁקָצִים׃ גלוליהם. שֶׁמּוּסְרָחִים וּמְאוּסִים כְּגָלָל׃ עץ ואבן. אוֹתוֹ שֶׁל עֵצִים וְשֶׁל אֲבָנִים רְאִיתֶם בְּגָלוּי, לְפִי שֶׁאֵין הַנָּכְרִי יָרֵא שֶׁמָּא יִגָּנְבוּ, אֲבָל שֶׁל כֶּסֶף וְזָהָב עִמָּהֶם בְּחַדְרֵי מַשְׂכִּיתָם הֵם, לְפִי שֶׁהֵם יְרֵאִים שֶׁמָּא יִגָּנְבוּ׃ (17) פן יש בכם וגו׳. לְפִיכָךְ אֲנִי צָרִיךְ לְהַשְׁבִּיעֲכֶם׃ פן יש בכם. שֶׁמָּא יֵשׁ בָּכֶם׃ אשר לבבו פונה היום. מִלְּקַבֵּל עָלָיו הַבְּרִית׃ שרש פרה ראש ולענה. שֹׁרֶשׁ מְגַדֵּל עֵשֶׂב מַר כְּגִידִין שֶׁהֵם מָרִים, כְּלוֹמַר מַפְרֶה וּמַרְבֶּה רֶשַׁע

שקוציהם — כי אתם ידעתם Ihr habt die Greuel der götzendienerischen Völker gesehen, damit sich keiner von euch verleiten lasse, um ihnen nachzuwandeln, darum muß ich euch beschwören. שקוציהם Weil die Götzen verabscheuungswürdig sind, wie Greuel (שקץ). גלוליהם So ekelhaft und verächtlich, wie Unrath (גלל). — עץ ואבן Die Götzen von Holz und Stein habt ihr auf freien Plätzen gesehen, weil man nicht zu fürchten hatte, daß man sie stehlen könnte, aber die von Silber und Gold hielten sie bei sich verborgen (עמהם), weil sie fürchten, man könnte sie stehlen. (17) פן יש בכם Vielleicht ist jemand unter euch. אשר לבבו פונה Dessen Herz sich abgewandt, den Bund anzunehmen. שרש פרה ראש ולענה Eine Wurzel, die ein Kraut hervorbringt, bitter wie Wermuth, eine Wurzel, die das Böse

הַזֹּאת וְהִתְבָּרֵךְ בִּלְבָבוֹ לֵאמֹר שָׁלוֹם יִהְיֶה־לִּי כִּי בִּשְׁרִרוּת לִבִּי אֵלֵךְ לְמַעַן סְפוֹת הָרָוָה אֶת־הַצְּמֵאָה׃ (19) לֹא־יֹאבֶה יְהוָה סְלֹחַ לוֹ כִּי אָז יֶעְשַׁן אַף־יְהוָה וְקִנְאָתוֹ בָּאִישׁ הַהוּא וְרָבְצָה

daß er sich segnet in seinem Herzen, und spricht: Heil mir, wenn ich in der Festigkeit meines Herzens wandle, daß die Sättigung den Durst wegschaffe, (19) Nicht wird der Ewige willig sein, ihm zu vergeben, denn rauchen wird alsdann der Zorn des Ewigen und sein Eifer gegen denselben Mann, und lagern wird

רש״י

בְּקִרְבְּכֶם׃ (18) והתברך בלבבו. לְשׁוֹן בְּרָכָה, יְהִישֵׁב בְּלִבּוֹ בִּרְכַּת שָׁלוֹם לְעַצְמוֹ לֵאמֹר׃ לֹא יְבֹאוּנִי קְלָלוֹת הַלָּלוּ, אַךְ שָׁלוֹם יִהְיֶה לִי׃ והתברך. בגד״רא שו״א בלע״ז, כְּמוֹ וְהִתְגַּלָּח, וְהִתְפַּלֵּל׃ בשרירות לבי אלך. בְּמַרְאִית לִבִּי, כְּמוֹ „אֲשׁוּרֶנּוּ וְלֹא קָרוֹב" (במדבר כ״ה), כְּלוֹמַר, מַה שֶּׁלִּבּוֹ רוֹאֶה לַעֲשׂוֹת׃ למען ספות הרוה. לְפִי שֶׁאוֹסִיף לוֹ פּוּרְעָנוּת, עַל מַה שֶּׁעָשָׂה עַד הֵנָּה בְּשׁוֹגֵג וְהָיִיתִי מַעֲבִיר עֲלֵיהֶם, וְנוֹרַם עִתָּה, שֶׁאֲצָרְפֵם עִם הַמֵּזִיד וְאֶפְרַע מִמֶּנּוּ הַכֹּל. וְכֵן ת״א „בְּדִיל לְאוֹסָפָא לֵיהּ חֶטְאֵי שָׁלוּתָא עַל זְדָנוּתָא", שֶׁאוֹסִיף לוֹ אֲנִי הַשְּׁגָגוֹת עַל הַזְּדוֹנוֹת׃ הרוה. שׁוֹגֵג, שֶׁהוּא עוֹשֶׂה כְּאָדָם שִׁכּוֹר, שֶׁהוּא עוֹשֶׂה שֶׁלֹּא מִדַּעַת׃ צמאה. שֶׁהוּא עוֹשֶׂה מִדַּעַת וּבְתַאֲוָה׃ (19) יעשן אף ה׳. עַל יְדֵי כַּעַס הַגּוּף מִתְחַמֵּם וְהֶעָשָׁן יוֹצֵא מִן הָאַף, וְכֵן „עָלָה עָשָׁן בְּאַפּוֹ" (שמואל ב׳ כ״ב), וְאַף

zur Blüthe und großen Entfaltung bringt. (18) והתברך בלבבו Heißt, sich segnen, er wird selbstgefällig, sich segnend sagen: mich werden diese Flüche nicht treffen, mir wird es nur wohl gehen. והתברך gleich והתגלח sich selbst scheeren, והתפלל für sich beten. בשרירות לבי אלך Nach meiner Anschauung, wie אשורנו ich schaue es, (vergl. Ijob 40, 40, 16: בשרירי בטנו) was mein Herz einsieht, zu thun. למען ספות הרוה sich die natürlichen Begierden nicht mit übermüthigen vermehren; dadurch werde ich nun die Missethaten, die man bisher unvorsätzlich begangen, gegen welche ich Nachsicht übte, mit den vorsätzlichen Vergehungen zusammen nehmen, und alles auf einmal ahnden. Ganz so übersetzt es Onkelos: Ich will die aus Vergessenheit begangenen zu den geflissentlichen Vergehungen rechnen. הרוה Der Irrende, der gleich dem Betrunkenen, unbewußt etwas verschuldet. הצמאה Ist Derjenige, welcher bei vollem Bewußtsein lüstern nach der Sünde dürstet. (19) יעשן אף ה׳ Durch Zorn erglüht der Körper, und ein Dampf steigt gleichsam aus der Nase! ebenso (Sam. 2,

בּוֹ כָּל־הָאָלָה הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַזֶּה וּמָחָה יְהוָה אֶת־שְׁמוֹ מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם׃ (20) וְהִבְדִּילוֹ יְהוָה לְרָעָה מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אָלוֹת הַבְּרִית הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה׃ (21) וְאָמַר הַדּוֹר הָאַחֲרוֹן בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר יָקוּמוּ מֵאַחֲרֵיכֶם וְהַנָּכְרִי אֲשֶׁר יָבֹא מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה וְרָאוּ אֶת־מַכּוֹת הָאָרֶץ הַהִוא וְאֶת־תַּחֲלֻאֶיהָ אֲשֶׁר־חִלָּה יְהוָה בָּהּ׃ (22) גָּפְרִית וָמֶלַח שְׂרֵפָה כָל־אַרְצָהּ לֹא תִזָּרַע

auf ihm all der Vereidigungsfluch, der geschrieben ist in diesem Buche, und auslöschen wird der Ewige seinen Namen unter dem Himmel. (20) Und aussondern wird ihn der Ewige zum Unglücke aus allen Stämmen Jisraels, nach allen Vereidigungsflüchen des Bundes, der geschrieben ist in diesem Buche der Weisung. (21) Und sprechen wird das spätere Geschlecht, eure Kinder, die aufstehen werden nach euch, und der Ausländer, der kommen wird aus fernem Lande, wenn sie sehen die Plagen dieses Landes, und dessen Krankheiten, mit welchen der Ewige es geschwächt. (22) Schwefel und Salz, ein Brand dessen ganzer Boden, der nicht besäet werden kann

רש״י

עַל פִּי שֶׁאֵין זוֹ לִפְנֵי הַמָּקוֹם, הַכָּתוּב מַשְׁמִיעַ אֶת הָאֹזֶן, כְּדֶרֶךְ שֶׁהִיא רְגִילָה וִיכוֹלָה לִשְׁמוֹעַ כְּפִי דֶרֶךְ הָאָרֶץ: וקנאתו. לָשׁוֹן חֵמָה אנפרמו״נט בלע״ז, אֲחִיזַת לְבִישַׁת נְקָמָה וְאֵינוֹ מַעֲבִיר עַל הַמִּדָּה: (20) הכתובה בספר התורה הזה, וּלְמַעְלָה הוּא אוֹמֵר „גַּם כָּל חֳלִי וְכָל מַכָּה וגו׳ בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֹּאת״ (דברים כ״ח), „הַזֹּאת״ לָשׁוֹן נְקֵבָה, מוּסָב עַל הַתּוֹרָה, „הַזֶּה״ לָשׁוֹן זָכָר, מוּסָב עַל הַסֵּפֶר, וע״י פִּסּוּק הַטְּעָמִים הֵן נֶחֱלָקִין לִשְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת, בְּפָרָשַׁת קְלָלוֹת, הַטִּפְּחָא נְתוּנָה תַּחַת „בְּסֵפֶר״ וְהַתּוֹרָה הַזֹּאת דְּבוּקִים זֶה לָזֶה, לְכָךְ אָמַר „הַזֹּאת״, וְכָאן הַטִּפְּחָא נְתוּנָה תַּחַת „הַתּוֹרָה״ נִמְצָא סֵפֶר הַתּוֹרָה דְּבוּקִים זֶה

עלה עשן באפו, 22, 9): wenn nun bei Gott, (dem Unkörperlichen) dies nicht anzunehmen ist, so ist dies dennoch so Schriftgebrauch um es den Menschen verständlich und anschaulich zu machen. וקנאתו Bedeutet erzürnen, d. h. wenn Gott mit unnachsichtlicher Strenge bestraft. (20) בספר התורה הזה Oben (Kap. 28, 61) heißt es aber בספר התורה הזאת? Das weibl. הזאת bezieht sich auf התורה, hier aber bezieht sich הזה auf ספר, welches mänulich ist, was auch durch die Tonzeichen erörtert wird; dort steht nämlich das טפחא unter בספר, welches anzeigt, daß התורה הזאת (beide weibl.) zusammen gehören, hier aber steht das טפחא unter התורה, also ist

וְלֹא תַצְמִחַ וְלֹא־יַעֲלֶה בָהּ כָּל־עֵשֶׂב
כְּמַהְפֵּכַת סְדֹם וַעֲמֹרָה אַדְמָה וּצְבֹיִים
אֲשֶׁר הָפַךְ יְהוָה בְּאַפּוֹ וּבַחֲמָתוֹ׃
(23) וְאָמְרוּ כָּל־הַגּוֹיִם עַל־מֶה עָשָׂה
יְהוָה כָּכָה לָאָרֶץ הַזֹּאת מֶה חֳרִי הָאַף
הַגָּדוֹל הַזֶּה׃ (24) וְאָמְרוּ עַל אֲשֶׁר
עָזְבוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם
אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּם בְּהוֹצִיאוֹ אֹתָם מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם׃ (25) וַיֵּלְכוּ וַיַּעַבְדוּ אֱלֹהִים
אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ לָהֶם אֱלֹהִים אֲשֶׁר
לֹא־יְדָעוּם וְלֹא חָלַק לָהֶם׃ (26) וַיִּחַר־
אַף יְהוָה בָּאָרֶץ הַהִוא לְהָבִיא עָלֶיהָ
אֶת־כָּל־הַקְּלָלָה הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַזֶּה׃
(27) וַיִּתְּשֵׁם יְהוָה מֵעַל אַדְמָתָם בְּאַף

und nichts wachsen läßt, und worin kein Kraut aufgeht, gleich der Umkehrung von Sedom und Amora, Adma und Zebojim, die der Ewige umgekehrt in seinem Zorn und in seinem Grimme. (23) Sprechen werden all diese Völker: Warum hat der Ewige also gethan diesem Lande? Woher der Brand dieses großen Zornes? (24) Und man wird sprechen: Weil sie verlassen haben den Bund des Ewigen, des Gottes ihrer Väter, den er mit ihnen geschlossen, als er sie herausgeführt aus dem Lande Mizrajim. (25) Und hingingen und andern Göttern dienten, und sich vor ihnen niederwarfen, Göttern, die sie nicht kannten, und die er ihnen nicht zugetheilt hatte. (26) Da entbrannte der Zorn des Ewigen über dieses Land, daß er über dasselbe brachte den ganzen Fluch, der geschrieben ist in diesem Buche. (27) Und der Ewige stieß sie aus ihrem Boden in Zorn

רש"י

לָזֶה, לְפִיכָךְ לָשׁוֹן זָכָר נוֹפֵל אַחֲרָיו שֶׁהַלָּשׁוֹן נוֹפֵל עַל הַסֵּפֶר: (25) לא ידעום. לֹא יָדְעוּ בָהֶם גְּבוּרַת אֱלָהוּת: ולא חלק להם. לֹא נְתָנָם לְחֶלְקָם, וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם „לָא אוֹטִיבָא לְהוֹן", לֹא הֵטִיבוּ לָהֶם שׁוּם טוֹבָה, וּלְשׁוֹן „לֹא חָלַק", אוֹתוֹ אֱלוֹהַּ שֶׁבָּחֲרוּ לָהֶם, לֹא חָלַק לָהֶם שׁוּם נַחֲלָה וְשׁוּם חֵלֶק: (27) ויתשם ה׳. כְּתַרְגּוּמוֹ „וְטַלְטֵלִינוּן", וְכֵן „הִנְנִי נוֹתְשָׁם מֵעַל

ספר התורה mit einander verbunden, darum folgt הזה, das sich auf ספר bezieht. (25) אלהים לא ידעום Bei denen sie keine göttliche Macht wahrnehmen konnten. ולא חלק להם Die er ihnen nicht zugetheilt. Onkelos: „die ihnen nie etwas Gutes erwiesen"; dieser von ihnen erwählte Gott hat ihnen weder Theil, noch Erbe zugewiesen. (27) ויתשם ה׳ Onkelos: „er verstieß sie", wie

וּבְחֵמָה וּבְקֶצֶף גָּדוֹל וַיַּשְׁלִכֵם אֶל־אֶרֶץ אַחֶרֶת כַּיּוֹם הַזֶּה׃ (28) הַנִּסְתָּרֹת לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַנִּגְלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד־עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת׃ (רביעי שני)

und Grimm und großer Erzürnung, und warf sie in ein anderes Land, wie jetzt geschehen ist. (28) Das Verborgene ist für den Ewigen, unsern Gott, aber das Offenbare ist für uns und unsere Kinder auf ewig, um zu thun alle Worte dieser Weisung.

ל (1) וְהָיָה כִי־יָבֹאוּ עָלֶיךָ כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֶיךָ וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל־לְבָבֶךָ בְּכָל־

ס״ל׳ דבתי׳

30. (1) Aber es wird geschehen, wenn über dich kommen alle diese Dinge, der Segen und der Fluch, den ich dir vorgelegt, und du führst es dir zu Herzen unter allen

רש״י

אַדְמָתָם (ירמיה י׳): (28) הנסתרות לה׳ אלהינו. וְאִם תֹּאמְרוּ, מַה בְּיָדֵינוּ לַעֲשׂוֹת? אַתָּה מַעֲנִישׁ אֶת הָרַבִּים עַל הִרְהוּרֵי הַיָּחִיד, שֶׁנֶּאֱמַר „פֶּן יֵשׁ בָּכֶם אִישׁ וגו׳ ואח״כ „וְרָאוּ אֶת מַכּוֹת הָאָרֶץ הַהִיא“, וַהֲלֹא אֵין אָדָם יוֹדֵעַ טְמוּנוֹתָיו שֶׁל חֲבֵירוֹ? אֵין אֲנִי מַעֲנִישׁ אֶתְכֶם עַל הַנִּסְתָּרוֹת, שֶׁהֵן לַה׳ אֱלֹהֵינוּ וְהוּא יִפָּרַע מֵאוֹתוֹ יָחִיד, אֲבָל הַנִּגְלוֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ לְבַעֵר הָרָע מִקִּרְבֵּנוּ, וְאִם לֹא נַעֲשֶׂה דִין בָּהֶם, יֵעָנְשׁוּ הָרַבִּים. נָקוּד עַל לָנוּ וּלְבָנֵינוּ לִדְרוֹשׁ אַף עַל הַנִּגְלוֹת לֹא עָנַשׁ אֶת הָרַבִּים, עַד שֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן, מִשֶּׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַשְּׁבוּעָה בְּהַר גְּרִזִּים וּבְהַר עֵיבָל וְנַעֲשׂוּ עֲרֵבִים זֶה לָזֶה (סנהדרין מ״ג):

in (Jer. 12, 14): הנני נותשם ich werde sie verstoßen. (28) הנסתרות לה׳ אלהינו Ihr werdet entgegnen: Was können wir denn thun? Du bestrafst die Gesammtheit wegen der Schuld von Einzelnen, wie es heißt פן יש בכם u. s. w. und darauf folgt: וראו את מכות הארץ ההיא, kann denn Jemand in die geheime Gesinnung eines Andern eindringen? Ich (sagte Mosche) ich mache euch nicht verantwortlich für das Verborgene, denn dies ist dem Ewigen anheimgestellt, er wird den Einzelnen zu bestrafen wissen, aber offenbare Sünden liegen uns wie unseren Kindern ob, aus unserer Mitte auszuscheiden; denn thun wir dies nicht, so könnte die Gesammtheit ihretwegen büßen. Auf לנו ולבנינו stehen Punkte, um anzudeuten, daß die Gesammtheit selbst wegen offenbarer Vergehungen nicht eher bestraft wurde, als bis sie den Jarden überschritten und den Eidesschwur am Berge Gerisim und Ebal auf sich genommen hatten, wodurch sie für einander verantwortlich gemacht worden sind.

הגוים אשר הדיחך יהוה אלהיך שמה׃ (2) ושבת עד־יהוה אלהיך ושמעת בקלו ככל אשר־אנכי מצוך היום אתה ובניך בכל־לבבך ובכל־נפשך׃ (3) ושב יהוה אלהיך את־שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל־העמים אשר הפיצך יהוה אלהיך שמה׃ (4) אם־יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך יהוה אלהיך ומשם יקחך׃ (5) והביאך יהוה אלהיך אל־הארץ אשר־ירשו אבתיך וירשתה והיטבך והרבך מאבתיך׃ (6) ומל יהוה אלהיך את־לבבך ואת־לבב זרעך לאהבה את־יהוה אלהיך

Völkern, wohin dich der Ewige, dein Gott, verstoßen; (2) Und du kehrst zurück zu dem Ewigen, deinem Gotte, und gehorchest seiner Stimme, ganz so wie ich dir heute gebiete; du und deine Kinder, mit deinem ganzen Herzen und mit deiner ganzen Seele: (3) So wird der Ewige, dein Gott, zurückführen deine Gefangenen, und sich deiner erbarmen, und wird dich sammeln aus allen den Völkern, wohin dich der Ewige, dein Gott, zerstreuet hat. (4) Wenn deine Verstoßenen wären am Ende des Himmels, so wird von dort dich sammeln der Ewige, dein Gott, und von dort dich holen. (5) Und der Ewige, dein Gott, dich bringen in das Land, das deine Väter eingenommen hatten, daß du es einnehmest, und er wird dir wohlthun und dich mehren, mehr als deine Väter. (6) Und beschneiden wird der Ewige, dein Gott, dein Herz und das Herz deines Samens, daß du liebest den Ewigen,

רש"י

ל (3) ושב ה' אלהיך את שבותך. היה לו לכתוב
והשיב את שבותך. רבותינו למדו מכאן
כביכול שהשכינה שרויה עם ישראל בצרת גלותם.
וכשנגאלין הכתיב גאולה לעצמו שהוא ישוב עמהם.
ועוד יש לומר שגדול יום קבוץ גליות ובקושי כאילו
הוא עצמו צריך להיות אוחז בידיו ממש איש איש

30. ושב ה' אלהיך Es sollte והשיב heißen; unsere Lehrer entnehmen hievon, daß Gott selbst gleichsam innigen Antheil an den Leiden ihres Exils nehme, daher wird auch die Erlösung auf Ihn bezogen. Oder es kann ausdrücken: daß der Tag, an welchem sich die Verbannten sammeln und einigen werden, so hart und beschwerdenreich sich zeigen wird, als müßte Gott jeden Einzelnen, gleichsam an der Hand fassend, an Ort und Stelle bringen, wie es (Jes. 27

בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ׃ חמישי (שלישי) (7) וְנָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵת כָּל־הָאָלוֹת הָאֵלֶּה עַל־אֹיְבֶיךָ וְעַל־שֹׂנְאֶיךָ אֲשֶׁר רְדָפוּךָ׃ (8) וְאַתָּה תָשׁוּב וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה וְעָשִׂיתָ אֶת־כָּל־מִצְוֺתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם׃ (9) וְהוֹתִירְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל ׀ מַעֲשֵׂה יָדֶךָ בִּפְרִי בִטְנְךָ וּבִפְרִי בְהֶמְתְּךָ וּבִפְרִי אַדְמָתְךָ לְטֹבָה כִּי ׀ יָשׁוּב יְהוָה לָשׂוּשׂ עָלֶיךָ לְטוֹב כַּאֲשֶׁר־שָׂשׂ עַל־אֲבֹתֶיךָ׃ (10) כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר מִצְוֺתָיו וְחֻקֹּתָיו הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה כִּי תָשׁוּב אֶל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ׃ ס ששי (11) כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לֹא־נִפְלֵאת הִוא מִמְּךָ וְלֹא־רְחֹקָה

deinen Gott, mit deinem ganzen Herzen und mit deiner ganzen Seele, damit du lebest. (7) Und der Ewige, dein Gott, wird legen alle diese Flüche auf deine Feinde und auf deine Hasser, welche dich verfolgt haben. (8) Du aber wirst zurückkehren und gehorchen der Stimme des Ewigen, und thun alle seine Gebote, die ich dir heute gebiete. (9) Und der Ewige, dein Gott, wird dir Vorzug geben in allem Werke deiner Hand, an der Frucht deines Leibes und an der Frucht deines Viehes und an der Frucht deines Erdreiches, zum Guten; denn der Ewige wird sich wieder über dich freuen zum Guten, so wie er sich gefreuet über deine Väter. (10) Wenn du gehorchest der Stimme des Ewigen, deines Gottes, zu beobachten seine Gebote und seine Satzungen, die geschrieben sind in diesem Buche der Weisung, wenn du zurückkehrst zum Ewigen, deinem Gotte, mit deinem ganzen Herzen und mit deiner ganzen Seele. (11) Denn dieses Gebot, das ich dir heute gebiete, ist nicht unerreichbar von dir und ist nicht fern;

רש"י

מִמְּקוֹמוֹ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "וְאַתֶּם תְּלֻקְּטוּ לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (ישעיה כ"ז). וְאַף בְּגָלִיּוֹת שְׁאָר הָאוּמוֹת מָצִינוּ כֵּן "וְשַׁבְתִּי אֶת שְׁבוּת מוֹאָב" (ירמיה מ"ח): (11) לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ. לֹא מְכוּסָּה הִיא מִמְּךָ,

12) heißt: Ihr werdet einzeln aufgelesen werden, Kinder Israels! Wir finden ein Ähnliches beim Exile anderer Völker, (Jer. 48) ושבתי שבות מואב.

(11) לא נפלאת היא ממך Sie (die Gotteslehre) ist dir nicht verhüllt,

הִוא׃ (12) לֹא בַשָּׁמַיִם הִוא לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה־לָּנוּ הַשָּׁמַיְמָה וְיִקָּחֶהָ לָּנוּ וְיַשְׁמִעֵנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה׃ (12) וְלֹא־מֵעֵבֶר לַיָּם הִוא לֵאמֹר מִי יַעֲבָר־לָנוּ אֶל־עֵבֶר הַיָּם וְיִקָּחֶהָ לָּנוּ וְיַשְׁמִעֵנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה׃ (14) כִּי־קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ׃ ס שביעי (רביע׳) (15) רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת־הַחַיִּים וְאֶת־הַטּוֹב וְאֶת־הַמָּוֶת וְאֶת־הָרָע׃ (16) אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחָיִיתָ וְרָבִיתָ

(12) Nicht im Himmel ist es, daß du sprechen müßtest: Wer steigt für uns in den Himmel, und holt es uns, daß er es uns hören lasse und wir es thun. (13) Und nicht jenseit des Meeres ist es, daß du sprechen müßtest: Wer fährt für uns jenseit des Meeres und holt es uns, daß er es uns hören lasse, daß wir es thun; (14) Sondern sehr nahe ist dir das Wort, in deinem Munde und in deinem Herzen es zu thun. (15) Siehe, ich lege dir heute vor das Leben und das Gute, wie den Tod und das Böse. (16) Da ich dir heute gebiete, zu lieben den Ewigen, deinen Gott, zu wandeln in seinen Wegen, und zu beobachten seine Gebote und seine Satzungen und seine Rechte, daß

רש״י

כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר „כִּי יִפָּלֵא" (דברים י״ז) אֲרֵי יִתְכַּסֵּי, „וַתֵּרֶד פְּלָאִים" (איכה א׳) וַתֵּרֶד מִמַּטְמוֹנִיּוֹת, מְכֻסָּה חֲבוּשָׁה כְּמוֹ „חֲבוֹשׁ בַּטָּמוּן" (איוב מ׳): (12) לא בשמים היא. שֶׁאִלּוּ הָיְתָה בַּשָּׁמַיִם הָיִיתָ צָרִיךְ לַעֲלוֹת אַחֲרֶיהָ וְלִלְמְדָהּ (עירובין נ״ה): (14) כי קרוב אליך. הַתּוֹרָה נִתְּנָה לָכֶם בִּכְתָב וּבְעַל פֶּה: (15) את החיים ואת הטוב. זֶה תָּלוּי בָּזֶה, אִם תַּעֲשֶׂה טוֹב, הֲרֵי לְךָ הַחַיִּים, וְאִם תַּעֲשֶׂה רָע, הֲרֵי לְךָ הַמָּוֶת, וְהַכָּתוּב מְפָרֵשׁ וְהוֹלֵךְ הֵיאַךְ: (16) אשר אנכי מצוך היום לאהבה. הֲרֵי הַטּוֹב וּבוֹ תָּלוּי: וחיית ורבית. הֲרֵי הַחַיִּים:

כי יפלא so übersetzt Onk.: ארי יתכסי = es wird bedeckt; (Echa 1): ותרד פלאים sie sank tief, verborgen und verdeckt. (12) לא בשמים היא Denn wäre sie im Himmel, selbst von dort müßtest du sie herholen, um sie zu studieren. (14) כי קרוב אליך Sie ist dir nahe gelegt; die Thora wurde euch schriftlich und mündlich überliefert. (15) את החיים ואת הטוב Eines ist abhängig von dem andern, wirst du Gutes thun, so gibt sie dir Leben, wirst du aber Böses thun, so wird sie dir den Tod bringen; wie es gleich darauf heißt: (16) מצוך היום לאהבה D. i. das Gute, davon hängt

וּבֵרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר־
אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ (17) וְאִם־
יִפְנֶה לְבָבְךָ וְלֹא תִשְׁמָע וְנִדַּחְתָּ
וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים וַעֲבַדְתָּם׃
מפטיר (18) הִגַּדְתִּי לָכֶם הַיּוֹם כִּי אָבֹד
תֹּאבֵדוּן לֹא־תַאֲרִיכֻן יָמִים עַל־הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר אֶת־הַיַּרְדֵּן לָבוֹא
שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ (19) הַעִידֹתִי בָכֶם
הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ הַחַיִּים
וְהַמָּוֶת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה

du lebest und dich mehrest, und dich segne der Ewige, dein Gott, in dem Lande, wohin du gehest, es einzunehmen. — (17) Wenn sich aber dein Herz abwendet, und du gehorchest nicht, und du wirst verleitet, und du wirfst dich nieder vor andern Göttern, und dienest ihnen: (18) So verkündige ich euch heute, daß ihr umkommen werdet; ihr werdet nicht lange leben auf dem Erdreiche, deshalb du über den Jarden ziehest dorthin zu kommen, es einzunehmen. (19) Ich nehme zu Zeugen gegen euch heute den Himmel und die Erde: das Leben und den Tod habe ich dir vorgelegt, den Segen und den Fluch;

רש״י

(17) ואם יפנה לבבך. הֲרֵי הָרָע: (18) כי אבד תאבדון. הֲרֵי הַמָּוֶת: (19) העידתי בכם היום את השמים ואת הארץ. שֶׁהֵם קַיָּמִים לְעוֹלָם, וּכְאֲשֶׁר תִּקְרָא אֶתְכֶם הָרָעָה, יִהְיוּ עֵדִים שֶׁאֲנִי הִתְרֵיתִי בָּכֶם בְּכָל זֹאת. דָּבָר אַחֵר הַעִידֹתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת הַשָּׁמַיִם וגו׳ אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: הִסְתַּכְּלוּ בַּשָּׁמַיִם שֶׁבָּרָאתִי לְשַׁמֵּשׁ אֶתְכֶם, שֶׁמָּא שִׁנּוּ אֶת מִדָּתָם, שֶׁמָּא לֹא עָלָה גַּלְגַּל חַמָּה מִן הַמִּזְרָח וְהֵאִיר לְכָל הָעוֹלָם, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשָּׁמֶשׁ" (קהלת א׳), הִסְתַּכְּלוּ בָּאָרֶץ שֶׁבָּרָאתִי לְשַׁמֵּשׁ

dein Leben und Gedeihen (וחיית ורבית) ab. (17) ואם יפנה לבבך D. i. das Böse. (18) כי אבד תאבדון D. i. der Tod. (19) את השמים ואת הארץ Die ewig fortbestehen werden, wenn euch ein Unglück treffen wird, werden sie bezeugen, daß ich euch davor gewarnt habe. Oder, Gott sprach zu den Israeliten: Betrachtet doch die Himmel, die ich zu euerem Dienste erschaffen! haben sie noch jemals ihren Lauf geändert? Ist etwa die Sonne einmal nicht von Osten aufgegangen? — oder hat sie einmal nicht der ganzen Welt geleuchtet? wie es im (Kohelet 1, 5) lautet: Die Sonne geht auf, die Sonne geht unter. — Betrachtet die Erde, die ich zu euerem Dienste geschaffen! hat sie jemals ihre

וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים לְמַעַן תִּחְיֶה אַתָּה וְזַרְעֶךָ׃ (20) לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ בְּקֹלוֹ וּלְדָבְקָה־בוֹ כִּי הוּא חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ לָשֶׁבֶת עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם׃ פ פ פ

so wähle das Leben, damit du lebest und dein Same. (20) Daß du liebest den Ewigen, deinen Gott, seiner Stimme gehorchest und ihm anhangest; denn das ist dein Leben und die Verlängerung deiner Tage, daß du bleibest auf dem Erdreiche, das der Ewige geschworen deinen Vätern, Abraham, Jizchak und Jaakob, ihnen zu geben.

וילך

לא (1) וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל׃

31. (1) Und Mosche ging, und redete diese Worte zu ganz Jisrael.

רש״י

אֶתְכֶם, שֶׁמָּא שִׁנְּתָה מִדָּתָהּ, שֶׁמָּא זְרַעְתֶּם אוֹתָהּ וְלֹא צָמְחָה, אוֹ שֶׁמָּא זְרַעְתֶּם חִטִּים וְהֶעֶלְתָה שְׂעוֹרִים, וּמָה אֵלּוּ שֶׁנַּעֲשׂוּ לֹא לְשָׂכָר וְלֹא לְהֶפְסֵד, אִם זוֹכִין אֵין מְקַבְּלִין שָׂכָר, וְאִם חוֹטְאִין אֵין מְקַבְּלִין פּוּרְעָנוּת לֹא שִׁנּוּ אֶת מִדָּתָם, אַתֶּם שֶׁאִם זְכִיתֶם תְּקַבְּלוּ שָׂכָר, וְאִם חֲטָאתֶם תְּקַבְּלוּ פּוּרְעָנוּת עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה: ובחרת בחיים, אֲנִי מוֹרֶה לָכֶם בַּחֲרוּ בְּחֵלֶק הַחַיִּים כְּאָדָם הָאוֹמֵר לִבְנוֹ בְּחַר לְךָ חֵלֶק יָפֶה בְּנַחֲלָתִי וּמַעֲמִידוֹ עַל חֵלֶק הַיָּפֶה וְאוֹמֵר לוֹ אֶת זֶה בְּרוֹר לְךָ, וְעַל זֶה נֶאֱמַר „ה׳ מְנָת חֶלְקִי וְכוֹסִי אַתָּה תּוֹמִיךְ גּוֹרָלִי״ (תהלים ט״ז), הִנַּחְתָּ יָדִי עַל גּוֹרָל הַטּוֹב, לוֹמַר אֶת זֶה קַח לְךָ:

חסלת פרשת נצבים.

Natur verändert? Habt ihr einmal gesäet, wo keine Saat emporwuchs? oder habt ihr Weizen angebaut und Gerste bekommen? Wenn nun diese die weder Lohn, noch Strafe zu erwarten haben, dennoch ihre bestimmte Ordnung nie verändern, geschweige daß ihr, die ihr für Tugendhandlungen Lohn, und für Sünden Strafe zu erwarten habet, mir diensterergeben zu bleiben verpflichtet seid!

ובחרת בח׳ים Ich belehre euch, das Leben zu erwählen! Wie wenn Jemand seinem Sohne sagen würde: Wähle dir den besten Theil meines Erbbesitzes, ihn auf diesen Theil hinstellt und ihn aufmerksam macht: Dieses Theil für dich! dem ähnlich sagt Dawid (Ps. 16, 5): „Der Ewige ist mein beschieden Theil und mein Kelch, du wirfst für mich das Los“, du legst gleichsam meine Hand auf das beste Los, andeutend: dieses behalte dir!

(2) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֶּן־מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם לֹא־אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא וַיהוָה אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה׃ (3) יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא ׀ עֹבֵר לְפָנֶיךָ הוּא־יַשְׁמִיד אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיךָ וִירִשְׁתָּם יְהוֹשֻׁעַ הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ שני (4) וְעָשָׂה יְהוָה לָהֶם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְסִיחוֹן וּלְעוֹג מַלְכֵי הָאֱמֹרִי וּלְאַרְצָם אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֹתָם׃ (5) וּנְתָנָם יְהוָה לִפְנֵיכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָהֶם כְּכָל־הַמִּצְוָה

(2) Und sprach zu ihnen: Hundert u. zwanzig Jahre bin ich heute alt, ich vermag nicht mehr auszuziehen, und einzuziehen; auch hat der Ewige zu mir gesprochen: Du sollst nicht über diesen Jarden ziehen. (3) Der Ewige, dein Gott, der ziehet vor dir her, er wird diese Völker vor dir vertilgen, daß du sie beerbest; Jehoschua, der ziehet vor dir her, so wie der Ewige geredet hat. (4) Und der Ewige wird ihnen thun, so wie er gethan Sichon und Og, den Königen von Emori, und ihrem Lande, die er vertilgt hat. (5) Und der Ewige wird sie vor euch hingeben, und ihr sollt ihnen thun ganz nach dem Gebote,

רש"י

לא (2) אנכי היום. הַיּוֹם מָלְאוּ יָמַי וּשְׁנוֹתַי. בְּיוֹם זֶה נוֹלַדְתִּי וּבְיוֹם הַזֶּה אָמוּת (ר"ה י"א): לא אוכל עוד לצאת ולבא. יָכוֹל שֶׁתָּשַׁשׁ כֹּחוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא כָהֲתָה עֵינוֹ וְלֹא נָס לֵחֹה (דברים ל"ד), אֶלָּא מַהוּ לא אוכל? אֵינִי רַשַּׁאי שֶׁנִּטְּלָה מִמֶּנִּי הָרְשׁוּת וְנִתְּנָה לִיהוֹשֻׁעַ. דָּבָר אַחֵר לָצֵאת וְלָבֹא. בְּדִבְרֵי תוֹרָה, מְלַמֵּד שֶׁנִּסְתְּמוּ מִמֶּנּוּ מְסוֹרוֹת וּמַעְיְנוֹת הַחָכְמָה: וה' אמר אלי. זֶהוּ פֵּירוּשׁ לא אוכל עוד לָצֵאת

31. (2) אנכי היום Heute sind meine Lebenstage gezählt, an diesem Tage wurde ich geboren und an diesem Tage werde ich ich sterben. לא אוכל עוד לצאת ולבא Man könnte meinen, daß er kraftlos wurde, daher heißt es (Kap. 34, 17): Sein Auge war nicht trübe, und seine Frische nicht geschwunden. Was belehrt לא אוכל? Ich darf nicht mehr für euch aus- und eingehen (euer Anführer sein), weil mir die Gewalt genommen und dem Jehoschua eingeräumt wurde. וה' אמר אלי Dies erklärt das לא אוכל ich kann euch nicht mehr vorstehen, weil Gott zu mir gesprochen. Oder לא אוכל עוד לצאת ולבא bedeutet, ich kenne nicht mehr den Ein- und Ausgang der Gotteslehre, woraus erhellet, daß

אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם׃ (6) חִזְקוּ וְאִמְצוּ
אַל־תִּירְאוּ וְאַל־תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם כִּי ׀
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא הַהֹלֵךְ עִמָּךְ לֹא
יַרְפְּךָ וְלֹא יַעַזְבֶךָּ׃ ס שלישי (חמישי)
(7) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו
לְעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי אַתָּה
תָּבוֹא אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתָם לָתֵת לָהֶם וְאַתָּה
תַּנְחִילֶנָּה אוֹתָם׃ (8) וַיהוָה הוּא ׀
הַהֹלֵךְ לְפָנֶיךָ הוּא יִהְיֶה עִמָּךְ לֹא
יַרְפְּךָ וְלֹא יַעַזְבֶךָּ לֹא תִירָא וְלֹא תֵחָת׃
(9) וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת

das ich euch geboten habe. (6) Seid starck und kühn, fürchtet euch nicht und bebet nicht vor ihnen; denn der Ewige, dein Gott, er, der mit dir geht, er wird dich nicht erschlaffen lassen und dich nicht verlassen. (7) Und Mosche rief dem Jehoschua, und sprach zu ihm vor den Augen von ganz Jisrael: Sei stark und kühn, denn du wirst kommen mit diesem Volke in das Land, das der Ewige ihren Vätern geschworen, ihnen zu geben, und du wirst es ihnen zum Besitz vertheilen. (8) Und der Ewige, der vor dir hergehet, er wird mit dir sein, er wird dich nicht erschlaffen lassen und dich nicht verlassen; fürchte dich nicht und zage nicht! (9) Und Mosche schrieb diese Weisung auf

רש״י

וְלָבֹא, לְפִי שֶׁה׳ אָמַר אֵלַי: (6) לא ירפך. לֹא יִתֵּן לְךָ רִפְיוֹן לִהְיוֹת נֶעֱזָב מִמְּךָ: (7) כי אתה תבוא את העם הזה. „אֲרֵי אַתְּ תֵּיעוֹל עִם עַמָּא הָדֵין", מֹשֶׁה א״ל לִיהוֹשֻׁעַ: זְקֵנִים שֶׁבַּדּוֹר יִהְיוּ עִמְּךָ, הַכֹּל לְפִי דַעְתָּן וַעֲצָתָן. אֲבָל הַקָּבָּ״ה אָמַר לִיהוֹשֻׁעַ „כִּי אַתָּה תָּבִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הָאָ״ץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם" תָּבִיא עַל כָּרְחָם, הַכֹּל תָּלוּי בְּךָ, טוֹל מַקֵּל וְהַךְ עַל קָדְקֳדָן, דַּבָּר אֶחָד לְדוֹר, וְלֹא שְׁנֵי דַבָּרִים לְדוֹר. (סנהדרין ח׳): (9) ויכתב משה ויתנה. כְּשֶׁנִּגְמְרָה

ihm die Überlieferungen und Quellen der Weisheit verschloßen wurden. (6) לא ירפך Er wird dir keine Schwäche zulassen, daß du etwa von ihm verlassen würdest. (7) כי אתה תבוא את העם הזה Onk.: denn du wirst einziehen mit diesem Volke. Mosche sagte zu Jehoschua: Die Aeltesten dieses Zeitalters sind mit dir! nach ihrer Einsicht und ihrem Rathe wirst du leben; Gott sprach aber zu Jehoschua: du wirst die Israeliten einführen in das Land, welches ich ihnen zugeschworen, selbst wider ihren Willen wirst du sie einführen, alles ist von dir abhängig, mit der Gewalt des Herrscherstabes kannst du das Volk regieren. Oder der Sinn ist: Nur ein einziges Oberhaupt braucht das Volk, nicht zwei. (9) ויכתב משה — ויתנה

ויתנה אל־הכהנים בני לוי הנשאים את־ארון ברית יהוה ואל־כל־זקני ישראל: רביעי (10) ויצו משה אותם לאמר מקץ | שבע שנים במעד שנת השמטה בחג הסכות: (11) בבוא כל־ישראל לראות את־פני יהוה אלהיך במקום אשר יבחר תקרא את־התורה הזאת נגד כל־ישראל באזניהם: (12) הקהל את־העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את־יהוה אלהיכם ושמרו

und gab sie den Priestern, den Söhnen Lewi's, die da trugen die Bundeslade des Ewigen, und alle Ältesten Jisraels. (10) Und Mosche gebot ihnen und sprach: Am Ende von sieben Jahren, in der Zeit des Erlaßjahres, am Feste der Hütten, (11) Wann ganz Jisrael kommt, zu erscheinen vor dem Ewigen, deinem Gotte, an dem Orte, den er erwählen wird, sollst du vorlesen diese Weisung vor ganz Jisrael, vor ihren Ohren. (12) Versammle das Volk, die Männer, und die Weiber, und die Kinder, und deinen Fremdling, der in deinen Thoren, damit sie hören, und damit sie lernen und ehrfürchten den Ewigen, euern Gott,

רש"י

כלה, נתנה לבני שבטו: (10) מקץ שבע שנים. בשנה ראשונה של שמטה בשמינית. ולמה קורא אותה "שנת השמטה" שעדיין שביעית נוהגת בה בקציר של שביעית, היוצא למוצאי שביעית: (11) תקרא את התורה הזאת. המלך היה קורא מתחלת אלה הדברים כדאיתא (במס' סוטה מ"א) על בימה של עץ שהיו עושין בעזרה: (12) האנשים. ללמוד: והנשים. לשמוע: והטף. למה בא? לתת שכר

Als sie ganz fertig abgeschrieben war, gab er sie seinen Stammeskindern. (10) מקץ שבע שנים Zu Anfang einer Schemitta des achten Jahres. Warum wird das achte Jahr noch Erlaßjahr genannt? weil dabei die Verordnungen des siebenten Jahres stattfinden, nämlich über die Ernte vom siebenten Jahre, welche in das achte reicht. (11) תקרא את התורה הזאת Der König begann von אלה הדברים vorzulesen, (s. Talm. Sota 41), welchem man einen hölzernen Katheder im Vorhofe des Tempels zu diesem Behufe aufstellte. (12) האנשים Um zu lernen, והנשים, um zuzuhören. והטף Wozu kamen die Kinder? um jene zu belohnen, die

לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת׃
(13) וּבְנֵיהֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ יִשְׁמְעוּ
וְלָמְדוּ לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כָּל־
הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתֶּם חַיִּים עַל־הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה
לְרִשְׁתָּהּ׃ פ חמישי (ששי) (14) וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לָמוּת
קְרָא אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וְהִתְיַצְּבוּ בְּאֹהֶל
מוֹעֵד וַאֲצַוֶּנּוּ וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ
וַיִּתְיַצְּבוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃ (15) וַיֵּרָא
יְהוָה בָּאֹהֶל בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֹד עַמּוּד
הֶעָנָן עַל־פֶּתַח הָאֹהֶל׃ (16) וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנְּךָ שֹׁכֵב עִם־אֲבֹתֶיךָ
וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה ׀ אַחֲרֵי ׀ אֱלֹהֵי
נֵכַר־הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא בָא־שָׁמָּה
בְּקִרְבּוֹ וַעֲזָבַנִי וְהֵפֵר אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר
כָּרַתִּי אִתּוֹ׃ (17) וְחָרָה אַפִּי בוֹ בַיּוֹם־
הַהוּא וַעֲזַבְתִּים וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהֶם

und beobachten zu thun alle Worte dieser Weisung. (13) Und ihre Kinder, die noch nichts wissen, sollen hören und lernen, zu ehrfürchten den Ewigen, euern Gott, alle Tage, die ihr lebt auf dem Erdreiche, wohin ihr über den Jarden ziehet, es einzunehmen. (14) Und der Ewige sprach zu Mosche: Siehe, es nahen deine Tage dem Tode; rufe Jehoschua, und stellet euch in das Zelt der Zusammenkunft, daß ich ihm Befehl ertheile. Also ging Mosche und Jehoschua, und sie stellten sich in das Zelt der Zusammenkunft. (15) Und der Ewige erschien im Zelte, in der Wolkensäule, und die Wolkensäule stand am Eingange des Zeltes. (16) Und der Ewige sprach zu Mosche: Siehe, du wirst liegen bei deinen Vätern, da wird aufstehen dieses Volk und nachbuhlen den Göttern der Fremden des Landes, wohin es mitten unter sie kommt, und es wird mich verlassen, und wird brechen meinen Bund, den ich mit ihm geschlossen. (17) Und entbrennen wird mein Zorn über dasselbe zu derselben Zeit, und ich werde sir verlassen und mein Angesicht vor ihnen ver-

רש״י

לִמְבִיאֵיהֶם (חגיגה ג׳): (14) ואצונו. וַאֲזָרְזֶנּוּ: (16) נכר הארץ. גּוֹיֵי הָאָרֶץ: (17) והסתרתי פני.

sie hinbringen. (14) ואצוני Ich will ihn aneifern. (16) נכר הארץ D. i. das Landsvolk. (17) והסתרתי פני Als ob ich ihre Leiden nicht sehe.

וְהָיָה לֶאֱכֹל וּמְצָאֻהוּ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הֲלֹא עַל כִּי־אֵין אֱלֹהַי בְּקִרְבִּי מְצָאוּנִי הָרָעוֹת הָאֵלֶּה׃ (18) וְאָנֹכִי הַסְתֵּר אַסְתִּיר פָּנַי בַּיּוֹם הַהוּא עַל כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי פָנָה אֶל־אֱלֹהִים אֲחֵרִים׃ (19) וְעַתָּה כִּתְבוּ לָכֶם אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלַמְּדָהּ אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שִׂימָהּ בְּפִיהֶם לְמַעַן תִּהְיֶה־לִּי הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ששי (שביעי) (20) כִּי־אֲבִיאֶנּוּ אֶל־הָאֲדָמָה ׀ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָיו זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ וְאָכַל וְשָׂבַע וְדָשֵׁן וּפָנָה אֶל־אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַעֲבָדוּם וְנִאֲצוּנִי וְהֵפֵר אֶת־בְּרִיתִי׃ (21) וְהָיָה כִּי־תִמְצֶאןָ אֹתוֹ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְעָנְתָה הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעֵד כִּי

bergen, und es wird sein zum Verzehren, und treffen werden es viele Übel und Bedrängnisse; daß es sprechen wird zu derselben Zeit: Ists nicht darum, weil mein Gott nicht in meiner Mitte ist, daß mich diese Übel getroffen? (19) Ich aber werde mein Angesicht verbergen zu derselben Zeit wegen all des Bösen, das es gethan, da es sich gewandt hat zu andern Göttern. — (19) Also schreibt euch jetzt diesen Gesang auf, und lehre ihn die Kinder Jisrael, lege ihn ihnen in den Mund, damit mir dieser Gesang zum Zeugen sei gegen die Kinder Jisrael. (20) Denn ich werde es bringen in das Land, das ich seinen Vätern zugeschworen, das fließend ist von Milch und Honig. und es wird essen, und sich sättigen und fett werden, und wird sich wenden zu andern Göttern und ihnen dienen, und mich werden sie verachten und meinen Bund brechen. (21) So geschehe es, wenn es treffen werden viele Übel und Bedrängnisse: so spreche dieser Gesang vor ihm als Zeuge,

רש״י

כְּמוֹ שֶׁאֲנִי רוֹאֶה בְּצָרָתָם: (19) את השירה הזאת. „הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם" עַד „וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ" (דברים ל״ב): (20) ונאצוני. וְהִכְעִיסוּנִי, וְכֵן כָּל נאוץ לָשׁוֹן כַּעַס: (21) וענתה השירה הזאת לפני לעד. שֶׁהִתְרֵיתִי בוֹ בְּתוֹכָהּ עַל כָּל הַמּוֹצְאוֹת אוֹתוֹ: כי לא

(19) את השירה הזאת Von האזינו 'פ bis וכפר אדמתו עמו. (20) ונאצוני Sie werden mich erzürnen, was נאץ überall bedeutet. וענתה השירה הזאת לפניו לעד Daß es vorher gewarnt, daß diese Leiden es treffen werde. כי לא

לֹא תִשָּׁכַח מִפִּי זַרְעוֹ כִּי יָדַעְתִּי אֶת־יִצְרוֹ אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה הַיּוֹם בְּטֶרֶם אֲבִיאֶנּוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבָּעְתִּי׃ (22) וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת בַּיּוֹם הַהוּא וַיְלַמְּדָהּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ (23) וַיְצַו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וַיֹּאמֶר חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי אַתָּה תָּבִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִמָּךְ׃ (24) וַיְהִי ׀ כְּכַלּוֹת מֹשֶׁה לִכְתֹּב אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה־הַזֹּאת עַל־סֵפֶר עַד תֻּמָּם׃ שביעי (25) וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת־הַלְוִיִּם נֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה לֵאמֹר׃ (26) לָקֹחַ אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשַׂמְתֶּם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְהָיָה־שָׁם

denn er wird nicht vergessen werden aus dem Munde seines Samens. Denn ich kenne seinen Sinn, wie es heute schon thut, ehe ich es noch bringe ins Land, das ich zugeschworen. (22) Und Mosche schrieb diesen Gesang auf an demselben Tage, und lehrte ihn den Kindern Jisrael. (23) Und ertheilte Befehl dem Jehoschua, Sohn Nuns, und sprach: Sei stark und kühn; denn du sollst bringen die Kinder Jisrael in das Land, das ich ihnen zugeschworen, und ich werde mit dir sein. (24) Und es geschah, als Mosche vollendet hatte, die Worte dieser Weisung auf ein Buch zu schreiben bis zu ihrem Ende, (25) Da gebot Mosche den Lewijim, den Trägern der Bundeslade des Ewigen, und sprach: (26) Nehmet dieses Buch der Weisung, und leget es zur Seite der Bundeslade des Ewigen, eures Gottes, und es bleibe daselbst

רש"י

תשכח מפי זרעו. הֲרֵי זוֹ הַבְטָחָה לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵין תּוֹרָה מִשְׁתַּכַּחַת מִזַּרְעָם לְגַמְרֵי: (23) ויצו את יהושע בן נון. מוּסָב לְמַעְלָה כְּלַפֵּי שְׁכִינָה, כְּמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ „אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם": (26) לקיח. כְּמוֹ זָכוֹר, שָׁמוֹר, הָלוֹךְ: מצד ארון ברית ה'. נֶחְלְקוּ בוֹ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּבָבָא בַּתְרָא. יֵשׁ מֵהֶם אוֹמְרִים: דַּף הָיָה בּוֹלֵט מִן הָאָרוֹן מִבַּחוּץ, וְשָׁם הָיָה מוּנָח, וי"א

תשכח מפי זרעו Dies enthält die Zusicherung für Israel, daß die Thora von ihren Nachkommen nie in Vergessenheit kommen wird. (23) ויצו את יהושע Bezieht sich auf den Ewigen, daß er sie in das zugesicherte Land einführen wird. (26) לקח nimm, wie שמור, הלך. — מצד ארון ברית ה' Die Weisen Israels sind hierin getheilter Ansicht, (B. Batra 14): Einige

בְּךָ לְעֵד׃ (27) כִּי אָנֹכִי יָדַעְתִּי אֶת־מֶרְיְךָ וְאֶת־עָרְפְּךָ הַקָּשֶׁה הֵן בְּעוֹדֶנִּי חַי עִמָּכֶם הַיּוֹם מַמְרִים הֱיִתֶם עִם־יְהוָה וְאַף כִּי־אַחֲרֵי מוֹתִי׃ מפטיר (28) הַקְהִילוּ אֵלַי אֶת־כָּל־זִקְנֵי שִׁבְטֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם וַאֲדַבְּרָה בְאָזְנֵיהֶם אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאָעִידָה בָּם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ׃ (29) כִּי יָדַעְתִּי אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי־הַשְׁחֵת תַּשְׁחִתוּן

als Zeuge gegen dich. — (27) Denn ich kenne deine Widerspenstigkeit und deine Hartnäckigkeit, siehe, da ich noch lebend bei euch heute bin, waret ihr widerspenstig gegen den Ewigen, und wie viel mehr nach meinem Tode! (28) Versammelt mir alle Ältesten eurer Stämme und eure Aufseher, und ich will reden vor ihren Ohren diese Worte und zu Zeugen nehmen gegen sie den Himmel und die Erde. (29) Denn ich weiß, nach meinem Tode, werdet ihr verderblich handeln

רש״י

מִצַּד הַלּוּחוֹת הָיָה מוּנָּח בְּתוֹךְ הָאָרוֹן׃ (28) הקהילו אלי. וְלֹא תָקְעוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם בַּחֲצוֹצְרוֹת לְהַקְהִיל אֶת הַקָּהָל, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר „עֲשֵׂה לְךָ“ (במדבר י׳) וְלֹא הִשְׁלִיט יְהוֹשֻׁעַ עֲלֵיהֶם. וְאַף בְּחַיָּיו נִגְנְזוּ קוֹדֶם יוֹם מוֹתוֹ (ס״א ביום מותו), לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר „אֵין שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת“ (קהלת ח׳)׃ ואעידה בם את השמים ואת הארץ. וְאִם תֹּאמַר הֲרֵי כְּבָר הֵעִיד לְמַעְלָה „הַעִידוֹתִי בָכֶם הַיּוֹם“ וגו׳ (דברים ל׳), הָתָם לְיִשְׂרָאֵל אָמַר, אֲבָל לַשָּׁמַיִם וְלָאָרֶץ לֹא אָמַר, וְעַכְשָׁיו בָּא לוֹמַר „הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם“ וגו׳׃ (29) אחרי מותי כי השחת תשחיתון. וַהֲרֵי כָּל יְמוֹת יְהוֹשֻׁעַ

glauben, ein Brett ragte zur Seite der Bundeslade hervor, dort lag das Buch der Lehre. Andere hingegen behaupten, es lag zur Seite der Bundestafeln, in der Lade. (28) הקהילו אלי An diesem Tage hat man beim Zusammenberufen der Gemeinde nicht in die Trompeten geblasen, denn es heißt (M 4, 10, 2): עשה לך dir mache zwei silberne Trompeten, Jehoschua aber soll darüber nicht verfügen, daher wurden sie auch vor seinem Tode beseitigt denn wahr ist's, was (Kohelet 8, 8) sagt: „Am Todestage verliert die Herrschaft ihre Geltung“! ואעידה בם את השמים ואת הארץ Wird man einwenden: es wurde ja schon oben gesagt: Zum Zeugen ruf' ich wider euch Himmel und Erde? so wisse man, dort sagte er dies zu Israel, hier aber richtete er sein Wort direkt an Himmel und Erde! (האזינו השמים). (29) אחרי מותי כי השחת תשחיתון Wir finden nicht, daß sie bei Lebzeiten Jehoschuas

וְסַרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם וְקָרָאת אֶתְכֶם הָרָעָה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים כִּי־תַעֲשׂוּ אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם׃ (30) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בְּאָזְנֵי כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל אֶת־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד־תֻּמָּם׃

פ ש״ש

und abweichen von dem Wege, den ich euch geboten, und es wird euch das Übel begegnen in der späteren Zeit, wenn ihr thun werdet das Böse in den Augen des Ewigen, ihn zu erzürnen durch das Werk eurer Hände. (30) Und Mosche redete vor den Ohren der ganzen Versammlung Jisraels die Worte dieses Gesanges bis zu ihrem Ende.

האזינו

לב (1) הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וַאֲדַבֵּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי־פִי׃

32. (1) Horchet auf, ihr Himmel, ich will reden; es höre die Erde die

רש״י

לא השחתו, שנאמר „ויעבדו העם את ה׳ כל ימי יהושע" (שופטים ב׳), מכאן שתלמידו של אדם חביב עליו כגופו. כל זמן שיהושע חי, היה נראה למשה כאילו הוא חי:

חסלת פרשת וילך:

לב (1) האזינו השמים, שאני מתרה בהם לישראל ותהיו עדים בדבר, שכך אמרתי להם, שאתם תהיו עדים, וכן „ותשמע הארץ". ולמה העיד בהם שמים וארץ? אמר משה: אני בשר ודם, למחר אני מת, אם יאמרו ישראל: לא קבלנו עלינו הברית, מי בא ומכחישם, לפיכך העיד בהם שמים וארץ, עדים שהם קיימים לעולם ועד, שאם

ausgeartet wären? indem es (Richt. 2, 7) heißt: „Das Volk diente dem Ewigen solange Jehoschua lebte". Hieraus erhellet, daß der Lehrer seinen Schüler so sehr liebt, wie seine eigene Person; Mosche betrachtete die Zeit, in der Jehoschua lebte, als eine Fortdauer des eigenen Lebens.

32. (1) האזינו השמים Hört, ihr Himmel! daß ich Israel warnte, und euch zu Zeugen angerufen habe! ותשמע הא״ץ Dasselbe soll auch die Erde vernehmen, und soll Zeuge sein. Warum rief Mosche die Himmel und die Erde zu Zeugen an? er dachte, ich bin nur ein vergängliches Wesen aus Fleisch und Blut, morgen kann ich sterben, dann könnten die Israeliten sagen: wir haben den Bund nicht auf uns genommen; wer kann sie dafür Lügen strafen? daher rief er Himmel und Erde zu Zeugen, welche ewig fortbestehen: werden sie

(2) יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי כִּשְׂעִירִם עֲלֵי־דֶשֶׁא וְכִרְבִיבִים

Worte meines Mundes! (2) Es träufle wie der Regen meine Lehre, es fließe, wie der Thau meine Rede, wie Regenschauer aufs Grün, wie Gußregen

רש״י

זָכוּ, יָבוֹאוּ הָעֵדִים וְיִתְּנוּ שְׂכָרָם, הַגֶּפֶן תִּתֵּן פִּרְיָהּ, וְהָאָרֶץ תִּתֵּן יְבוּלָהּ, וְהַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ טַלָּם. וְאִם יִתְחַיְּבוּ תִּהְיֶה בָּהֶם יַד הָעֵדִים תְּחִלָּה „וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ“ (דברים י״א) ואח״כ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה עַל יְדֵי הָאוּמּוֹת: (2) יערף כמטר לקחי. זוּ הִיא הָעֵדוּת שֶׁתָּעִידוּ, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר בִּפְנֵיכֶם: תּוֹרָה שֶׁנָּתַתִּי לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא חַיִּים לָעוֹלָם, (ספרי) כַּמָּטָר זֶה שֶׁהוּא חַיִּים לָעוֹלָם, כַּאֲשֶׁר יַעַרְפוּ הַשָּׁמַיִם טַל וּמָטָר: יערף. לָשׁוֹן יַטִּיף, וְכֵן יִרְעֲפוּן דָּשֶׁן“ (תהלים ס״ה), „יַעַרְפוּ טָל“ (דברים ל״ג): תזל כטל. שֶׁהַכֹּל שְׂמֵחִים בּוֹ (ספרי) לְפִי שֶׁהַמָּטָר יֵשׁ בּוֹ עַצְבוּת לַבְּרִיּוֹת, (נ״א יש עצבים בו), כְּגוֹן הוֹלְכֵי דְרָכִים, וּמִי שֶׁהָיָה בוֹרוֹ מָלֵא יַיִן: כשעירים. לָשׁוֹן „רוּחַ סְעָרָה“ כְּתַרְגּוּמוֹ „כְּרוּחֵי מִטְרָא“. מָה הָרוּחוֹת הַלָּלוּ מַחֲזִיקִים אֶת הָעֲשָׂבִים וּמְגַדְּלִין אוֹתָם, אַף דִּבְרֵי תוֹרָה מְגַדְּלִין אֶת לוֹמְדֵיהֶן: וכרביבים.

nun tugendhaft bleiben, dann werden diese Zeugen ihnen den Lohn bringen: „Der Weinstock gibt seine Frucht, der Boden seinen Ertrag und der Himmel seinen Thau; wenn sie aber den göttl. Geboten zuwiderhandeln, dann wird sie die strafende Gewalt dieser Zeugen zuerst treffen, der Ewige wird die Himmel verschließen, daß kein Regen komme, die Erde wird keine Frucht hervorbringen, und sie würden alsbald durch andere Völker zu Grunde gehen“. (2) יערף כמטר לקחי Meine Lehre triefe wie Regen. Ihr sollt es bezeugen, daß ich in euerer Gegenwart es euch erkläre, daß die Thora, welche ich an Israel übergab, ewiges Leben bietet, so lebenbefördernd, wie es der Regen und der Thau des Himmels ewig sein wird. יערף Heißt triefen, wie (Pſ. 65) ירעפון דשן, (M. 5, 38, 28): יערפו טל*). — תזל כטל Es riesle wie Thau, der alle erfreut, weil er auch Manchen unlieb ist, wie den Reisenden, oder wer seine Kelter mit Wein gefüllt hat, (daher: תזל כטל). כשעירים Wie Sturmgüsse, gleich wie רוח סע״ה, wie Onk. übersetzt כרוחי מט״א „ein regenbringender Wind“. So wie die Winde die Pflanzen stärken und deren Wachsthum befördern, ebenso befördert die religiöse Wissenschaft das Emporkommen des Lehr=

*) Unser Autor will durch obige Beweisstellen darauf hindeuten, daß ע־ף und ר־ף gleiche Bedeutung haben, wie לענ und עלנ, שמלה und שלמה, כשב und כבש u. viele andere.

עֲלֵי־עֵשֶׂב׃ (3) כִּי שֵׁם יְהוָה אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ׃ (4) הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל־דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא׃ (5) שִׁחֵת

aufs Kraut. (3) Denn den Namen des Ewigen ruf ich an: so gebet unserm Gott die Ehre. (4) Der Fels, tadellos ist sein Thun, denn alle seine Wege sind Recht; ein Gott der Treue, ohne Trug, gerecht und gerade ist er. (5) Verderblich wandelte

רש״י

טִפֵּי מָטָר. נִרְאֶה לִי, עַל שֵׁם שֶׁיּוֹרֵד כְּחֵץ נִקְרָא רְבִיב, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר "רוֹבֵה קַשְׁתּ" (בראשית כ״א): דשא. ארבר״ץ, עֲטִיפַת הָאָרֶץ מְכוּסָה בְּיֶרֶק. עשב. קָלָה אֶחָד קָרוּי עֵשֶׂב, וְכָל מִין וּמִין לְעַצְמוֹ קָרוּי עֵשֶׂב: (3) כי שם ה׳ אקרא. הֲרֵי "כִּי" מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן כַּאֲשֶׁר, כְּמוֹ "כִּי תָבוֹאוּ אֶל הָאָרֶץ" (ויקרא כ״ג) כְּשֶׁאֶקְרָא וְאַזְכִּיר שֵׁם ה׳, אַתֶּם "הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ" וּבָרְכוּ שְׁמוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ שֶׁעוֹנִין "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ" אַחַר בְּרָכָה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ (תענית ט״ז): (4) הצור תמים פעלו. אע״פ שֶׁהוּא חָזָק כְּשֶׁמֵּבִיא פוּרְעָנוּת עַל עוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ, לֹא בְּשֶׁטֶף הוּא מֵבִיא כִּי אִם בְּדִין "כִּי תָמִים פָּעֳלוֹ": אל אמונה. לְשַׁלֵּם לַצַּדִּיקִים צִדְקָתָם לָעוֹלָם הַבָּא, וְאַע״פ שֶׁמְּאַחֵר אֶת תַּגְמוּלָם, סוֹפוֹ לְאַמֵּן אֶת דְּבָרָיו: ואין עול. אַף לָרְשָׁעִים מְשַׁלֵּם שְׂכַר צִדְקָתָם בָּעוֹלָם הַזֶּה: צדיק וישר הוא. הַכֹּל מַצְדִּיקִים עֲלֵיהֶם אֶת דִּינוֹ, וְכָךְ רָאוּי וְיָשָׁר לָהֶם. צַדִּיק מִפִּי הַבְּרִיּוֹת וְיָשָׁר הוּא וְרָאוּי

beflissenen. וכרביבים wie Regentropfen; ich denke, daß רבוה קשת mit רביב gleichbedeutend ist, weil der Regen pfeilschnell herabfließt, heißt er רביב. דשא Ist die Bedeckung der Erde mit einem grünen Kräuterkleide. עשב Jeder Stängel, so wie jede einzelne Gattung der Gräser, heißt עשב. (3) כי שם ה׳ אקרא Dieses כי bedeutet: wenn, wie כי תבואו: und der Sinn ist: wenn ich des Ewigen Namen anrufe, erkennet die Größe unseres Gottes und preiset laut seinen Namen! Hieraus verordneten die Lehrer (Talm Ber. 21), daß die Gemeinde im heil. Tempel nach jedem Lobspruche einstimmte: ברוך שם כבוד מלכותו׳. (4) הצור תמים פעלו Der Felsenschutz! sein Thun ist ohne Fehl, ungeachtet seiner Allgewalt bringt er doch die Strafgerichte gegen Übelthäter nicht im Übermaße, sondern richtet nach Gerechtigkeit, denn sein Thun ist tadellos. אל אמונה Ein Gott der Treue, um den Frommen für ihren Tugendwandel in der künftigen Welt zu lohnen; wenn der Lohn oft auch spät kommt, doch wahrhaft und treu erfüllt er seine Verheißung. ואין עול Auch den Übelthäter vergilt er jede gute That in dieser Welt. צדיק וישר הוא Alle unterwerfen sich seinem Richterspruche, und so geziemt es sich auch. צדיק ertönt's aus dem Munde aller Wesen! וישר הוא Er ist unfehlbar, stets gerecht! (5) שחת לו Onk. übersetzt:

לוֹ לֹא בָּנָיו מוּמָם דּוֹר עִקֵּשׁ וּפְתַלְתֹּל׃ (6) הַלַיהוָה תִּגְמְלוּ־זֹאת עַם נָבָל וְלֹא חָכָם הֲלוֹא־הוּא אָבִיךָ קָּנֶךָ הוּא עָשְׂךָ וַיְכֹנְנֶךָ׃ שני (7) זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם

es gegen ihn, — nicht mehr seine Kinder, zu ihrer Schande das krumme, verdrehte Geschlecht! (6) Dem Ewigen vergeltet ihr also? Unwürdiges und unweises Volk! Ist er nicht dein Vater, der dich erworben? Er hat dich gemacht und fest begründet. (7) Gedenke der Tage der Vorzeit,

רש"י

להצדיקו׃ (5) שחת לו וגו׳. כתרגומו „חבילו להון, לא ליה": בניו מומם. בניו היו, השחתה שהשחיתו, היא מומם: בניו מומם. מומם של בניו היה, ולא מומו: דור עקש. עקום ומעוקל, כמו „ואת כל הישרה יעקשו" (מיכה ג׳), ובלשון משנה „חולדה ששיניה עקומות ועקושות": ופתלתל. אנטורט"יליי"ש, כפתיל הזה שגודלין אותו ומקיפין אותו סביבות הגדיל: פתלתל. מן התבות הכפולות, כמו ירקרק, אדמדם, סחרחר, סגלגל: (6) הלה׳ תגמלו זאת. לשון תימה, וכי לפניו אתם מעציבין שיש בידו ליפרע מכם ושהטיב לכם בכל הטובות: עם נבל. ששכחו את העשוי להם: ולא חכם. להבין את הנולדות שיש בידו להיטיב ולהרע: הלא הוא אביך קנך. שקנאך שקננך בקן הסלעים ובארץ חזקה שתקנך בכל מיני תקנה: הוא עשך. אומה באומות: ויכננך. אחרי כן בכל מיני בסיס וכן, מכם כהנים, מכם נביאים, ומכם מלכים, כרך שהכל תלוי בו: (7) זכור ימות

Ihre Entartung bringt ihnen Nachtheil, aber nicht ihm. בניו מומם Sie waren seine Kinder, das Ausarten aber ist ihr Fehler. בניו מומם Seiner Kinder Fehler ist es, aber nicht der seinige. דור עקש ein verkehrtes, verdrehtes Geschlecht, עקש wie (Micha 3, 9): כל הישרה יעקשו „alles Gerade verkehren sie" (Talm. Cholin 56): ופתלתל — עקומות ועקשות. verdreht, wie ein Schnürchen, welches man um den Grundfaden dreht. פתלתל gehört zu den Wörtern mit verdoppelten Endlauten כפולים, wie אדמדם, ירקרק, (Ps. 38): סחרחר. (6) הלה׳ תגמלו זאת Fragend: Wie? Wollt ihr etwa den Ewigen betrüben? Ihn, der schwere Strafe an euch üben kann, und der euch so viel des Guten erwiesen hat? עם נבל Thörichtes Volk, das schon vergessen hat, was er für es gethan. ולא חכם Um doch zu bedenken, daß in seiner Macht es liegt, euch Gutes und Übles zuzufügen. קנך Der dich erworben (wie קנאך), der dich auf Felsengrund schützend, nisten ließ (שקננך) und dich auf jede Art verbessert hat (שתקנך). — הוא עשך Er machte dich zur selbstständigen Nation. ויכוננך Er hat dich auf viele feste Stützen gestellt; von euch amtiren Priester, weissagen Profeten, regieren Könige — wie eine Weltstadt, die Alles in sich faßt. (7) זכור ימות עולם Gedenke,

בִּינוּ שְׁנוֹת דֹּר־וָדֹר שְׁאַל אָבִיךָ וְיַגֵּדְךָ זְקֵנֶיךָ וְיֹאמְרוּ־לָךְ׃ (8) בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם יַצֵּב גְּבֻלֹת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ (9) כִּי

betrachtet die Jahre voriger Geschlechter, frage deinen Vater, und er wird dir berichten, deine Alten, und sie werden dir sagen: (8) Als der Höchste Besitz gab den Völkern, als er sonderte die Menschenkinder, stellte er fest die Grenzen der Völker nach Anzahl der Kinder Jisrael. (9) Denn

רש״י

עוֹלָם. מֶה עָשָׂה בָּרִאשׁוֹנִים שֶׁהִכְעִיסוּ לְפָנָיו: בינו שנות דור ודור. דוֹר אֱנוֹשׁ שֶׁהֵצִיף עֲלֵיהֶם מֵי אוֹקְיָנוֹס, וְדוֹר הַמַּבּוּל שֶׁשְּׁטָפָם: ד״א לֹא נְתַתֶּם לִבְּכֶם עַל שֶׁעָבַר: בינו שנות דור ודור. לְהַכִּיר לְהַבָּא שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לְהֵיטִיב לָכֶם וּלְהַנְחִיל לָכֶם יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ וְהָעוֹלָם הַבָּא: שאל אביך. אֵלּוּ הַנְּבִיאִים שֶׁנִּקְרָאִים אָבוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בֶּאֱלִיָּהוּ „אָבִי אָבִי רֶכֶב יִשְׂרָאֵל (מלכים ב׳ י״א): זקניך. אֵלּוּ הַחֲכָמִים (קידושין י״ב): ויאמרו לך. הָרִאשׁוֹנוֹת: (8) בהנחל עליון גוים. כְּשֶׁהִנְחִיל הקב״ה לְמַכְעִיסָיו אֶת חֶלְקָם נַחֲלָתָן הֱצִיפָן וּשְׁטָפָן: בהפרידו בני אדם. כְּשֶׁהֵפִיץ דּוֹר הַפְּלָגָה, הָיָה בְּיָדוֹ לְהַעֲבִירָם מִן הָעוֹלָם וְלֹא עָשָׂה כֵן, אֶלָּא „יַצֵּב גְּבוּלוֹת עַמִּים" קִיְּמָם וְלֹא אִבְּדָם: למספר בני ישראל. בִּשְׁבִיל מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁעֲתִידִין לָצֵאת מִבְּנֵי שֵׁם וּלְמִסְפַּר שִׁבְעִים נֶפֶשׁ שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיָּרְדוּ לְמִצְרַיִם הִצִּיב גְּבוּלוֹת

was Gott den ersten Geschlechtern gethan, die ihn erzürnt haben. בינו שנות דר ודר Daß er sowohl das Geschlecht von Enosch, wie auch das der Sündfluth durch dem Ozean überfluthen ließ. Oder, ihr überlegtet nicht, was vor euch geschah. בינו שנות דר ודר Um einzusehen, daß auch euere Zukunft in Gottes Hand liegt, euch wohl zu thun, um einst die glückverheißenden Tage des משיח und das künftige, ewige Leben euch zu Theil werden zu lassen! שאל אביך Das sind die Profeten, die Väter genannt werden, wie in (Kön, 2, 12) אבי אבי. זקניך Das sind die Weisen. ויאמרו לך die Geschichte der Vorzeit. (8) בהנחל עליון גוים Nachdem Gott denen, die ihn erzürnten, ihr diesseitiges Erbtheil zugewiesen hatte ließ er sie in den Fluthen zugrunde gehen (בהנחל v. נהל Bach. בהפרידו בני אדם Als er das Geschlecht des babylonischen Thurmbaues zerstreuete, hätte er sie leicht aus der Welt schaffen können, er that es aber nicht, sondern er stellte dort die Grenzen der Völker fest, erhielt sie, und ließ sie nicht zugrunde gehen. למספר בני ישראל Wegen der Zahl der Kinder Israels, die später von Schem hervorgehen sollten, und nach Anzahl der siebenzig Personen der Kinder Israels, die künftig nach Egypten gehen werden. גבלות עמים Siebenzig Nationen. (9) כי חלק ה׳ עמו Dies

חֵלֶק יְהוָה עַמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ׃ (10) יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר וּבְתֹהוּ יְלֵל יְשִׁמֹן יְסֹבְבֶנְהוּ יְבוֹנְנֵהוּ יִצְּרֶנְהוּ כְּאִישׁוֹן

des Ewigen Theil ist sein Volk, Jaakob das Zugemessene seiner Besitzung. (10) Er fand es im Lande der Wüste, in der Öde beim Wüstengeheul: da umgibt er es, hat Acht darauf, bewahrt es wie das Männlein

רש"י

עמים שבעים לשון: (9) כי חלק ה' עמו. למה כל זאת? לפי שהיה חלקו כבוש ביניהם ועתיד לצאת. ומי הוא חלקו? עמו. ומי הוא עמו: יעקב חבל נחלתו. והוא השלישי באבות, המשולש בשלש זכיות, זכות אבי אביו וזכות אביו וזכותו, הרי ג' כחבל הזה שהוא עשוי בג' גדילים והוא ובניו היו לו לנחלה, לא ישמעאל בן אברהם ולא עשו בנו של יצחק: (10) ימצאהו בארץ מדבר. אותם מצא לו נאמנים בארץ המדבר שקבלו עליהם תורתו ומלכותו ועולו, מה שלא עשו ישמעאל ועשו, שנאמר: „וזרח משעיר למו, הופיע מהר פארן" (דברים ל"ג): ובתהו ילל ישימון. ארץ ציה ושממה מקום יללת תנינים ובנות יענה. אף שם נמשכו אחר האמונה, ולא אמרו למשה היאך נצא למדברות מקום ציה ושממון, כענין שנאמר „לכתך אחרי במדבר" (ירמיה ב'): יסובבנהו. שם סבבם והקיפם בענים וסבבם בדגלים לארבע רוחות וסבבן בתחתית ההר, שכפהו עליהם כגיגית: יבוננהו. שם בתורה

alles (Gute) geschah deshalb, weil sein Theil unter ihnen war, und dann abgesondert werden sollte. Und welches Theil? Sein Volk, Jakob, das Los seines Erbreichs; er (Jakob) ist der dritte unter den Erzvätern, den dreifache Verdienste schmückten, die Tugenden seines Großvaters, die seines Vaters und seine eigenen Tugenden, wie ein dreifach gewundenes Seil; Er und seine Kinder wurden Gottes Erbe, nicht so Jischmael, der Sohn Abrahams, und nicht Esaw, Sohn Jizchaks. (10) ימצאהו בארץ מדבר Diese (Kinder Jakobs) fand er ihm treuergeben in wüstem Lande, sie unterwarfen sich seinen Gesetzen, seiner glorreichen Herrschaft, und ertrugen willig sein Joch, was Jischmael und Esaw nicht thaten, wie es (weiter 33, 2) heißt: Er strahlt ihnen auf von Séir, erglänzte vom Berge Paran (s. Raschi das.). ובתהו יליל ישימון In der Einöde gräßlichen Geheuls; ein wüstes und ödes Land, wo Schlangen und Strauße zischen — selbst dort hielten sie fest an den Glauben und sagten nicht zu Mosche: wie sollen wir doch in Wüsteneien und ödem Lande herumziehen? was von (Jeremia 2, 2) lobend erwähnt wird: „wie du mir gefolgt durch die Wüste", יסובבנהו Dort umgab er sie mit schützenden Wolken und mit Fahnen auf allen vier Seiten, und als sie unten am Berge standen, wölbte er diesen schützend über sie.

עֵינוֹ׃ (11) כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ עַל־גּוֹזָלָיו יְרַחֵף יִפְרֹשׂ כְּנָפָיו יִקָּחֵהוּ יִשָּׂאֵהוּ עַל־

seines Auges. (11) Wie der Adler sein Nest aufregt, über seinen Jungen schwebt; breitet seine Flügel aus, nimmt es, trägt es

רש״י

ובינה: יצרנהו. מנחש שרף ועקרב ומן האומות: כאישון עינו. הוא השחור שבעינים שהאור יוצא הימנו. ואונקלוס תרגם ימצאהו, יספיקהו, כל צרכו במדבר, כמו „ומצא להם" (דברים י״א), „לא ימצא לנו ההר" (יהושע ט״ז): יסובבנהו. ת״א „אשרינון סחור סחור לשכינתיה" אהל מועד באמצע וארבעה דגלים לד׳ רוחות: (11) כנשר יעיר קנו. נהגם ברחמים ובחמלה כנשר הזה רחמני על בניו ואינו נכנס לקנו פתאום עד שהוא מקשקש ומטרף על בניו בכנפיו בין אילן לאילן, בין שוכה לחבירתה, כדי שיעורו בניו ויהא בהם כח לקבלו: יעיר קנו. יעורר בניו: על גוזליו ירחף. אינו מכביד עצמו עליהם אלא מחופף, נוגע ואינו נוגע, אף הקב״ה שדי לא מצאנוהו שגיא כח (איוב ל״ז), כשבא ליתן תורה לא נגלה עליהם מרוח אחת אלא מארבע רוחות, שנאמר ה׳ מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן ואתה מרבבות קדש (דברים ל״ג), אליה

יבוננהו Er machte sie verständig in der Gotteslehre. יצ׳נהו Er bewahrte sie, vor giftigen Schlangen, Skorpione und vor den feindlichen Völkern. כאישון עינו Wie das Augenbild, d. i. das Schwarze im Auge, aus welchem das Licht strahlt. Onk. übers. ימצאהו „er versorgte sie mit allem Nöthigen", gleich (M. 4, 11): ומצא להם hinreichend sein; (Jos. 17, 16): לא ימצא לנו dieser Berg reicht nicht für uns hin. יסובבנהו Onk. er ließ sie herumlagern um seine Glorie; das Stiftszelt war in seiner Mitte, und die vier Fahnen auf den vier Seiten.

(11) כנשר יעיר קנו Wie der Adler sein Nest bewacht, er leitete sie mit Barmherzigkeit und Schonung, wie der Adler zärtlich gegen seine Jungen ist, er kömmt nicht plötzlich in sein Nest, sondern schlägt und rauscht mit seinen Flügeln zwischen jedem Baume und Zweige, damit seine Jungen erwachen, um gekräftigt ihn aufzunehmen. יעיר קנו Seine Jungen erweckt. על גוזליו ירחף Er schwebt über seine Jungen, läßt sie seine Last nicht fühlen, sondern schwebend, kaum berührend, bedeckt er sie; so that auch Gott (Ijob 37, 23): „Der Allmächtige, finden wir denn ihn nicht reich an Kraft, majestätisch? groß? Als Gott ihnen die Thora mittheilen wollte offenbarte er sich nicht von einer Seite, sondern von vier Seiten, denn es heißt (M. 5, 33, 2): „Der Ewige kam von Sinai, strahlte ihnen auf von Seïr, ergänzte vom Gebirge Paran, begleitet von heiligen Myriaden"

אֲבֹתָיו׃ (12) יְהוָה בָּדָד יַנְחֶנּוּ וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר׃ שלישי (13) יַרְכִּבֵהוּ

auf seinen Schwingen: (12) Führt der Ewige allein dasselbe, und nicht mit ihm ein fremder Gott. (13) Er ließ es einher=

רש״י

מתימן יבא (הבקוק א׳) זו רוח רביעית: יפרוש כנפיו יקחהו. כשבא ליטלם ממקום למקום אינו נוטלן ברגליו כשאר עופות, לפי ששאר עופות יראים מן הנשר שהוא מגביה לעוף ופורח עליהם, לפיכך נושאן ברגליו מפני הנשר, אבל הנשר אינו ירא אלא מן החץ לפיכך נושאן על כנפיו, אמר מוטב שיכנס החץ בי ולא יכנס בבני, אף הקב״ה „ואשא אתכם על כנפי נשרים" (שמות י״ט) כשנסעו מצרים אחריהם והשיגום על הים היו זורקים בהם חצים ואבני בליסטראות, מיד ויסע מלאך אלהים וגו׳ ויבא בין מחנה מצרים וגו׳ (שמות י״ד): (12) ה׳ בדד. ה׳ בדד לבטח נהגם במדבר: ואין עמו אל נכר. לא היה כח באחד מכל אלהי הגוים להראות כחו ולהלחם עמהם. ורבותינו דרשוהו על העתיד וכן תרגם אונקלוס. ואני אומר דברי תוכחה הם, להעיד השמים והארץ ותהא השירה להם לעד שסופן לבגוד, ולא יזכרו לא הראשונות שעשה להם ולא הנולדים שהוא עתיד לעשות להם, לפיכך צריך ליישב הדבר לכאן ולכאן, וכל הענין מוסב על זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור, כן עשה להם

Er zog von Teman einher, das ist die vierte Seite. יפרוש כנפיו יקחהו Wenn der Adler seine Jungen von einem Platze zum andern trägt, nimmt er sie nicht, wie andere Vögel mit den Krallen, denn die andern Vögel fürchten den Adler der hoch den Flug über sie erhebt, daher bergen sie die Jungen unter den Füßen, der Adler hat blos den Schuß zu fürchten, daher trägt er seine Jungen auf den Flügeln, gleichsam andeutend: Lieber soll der Pfeil mich, als meine Jungen treffen. So war auch die Liebe Gottes: (B. M. 2, 19, 4): Ich trug euch auf Adlerflügeln. Als die Egypter den Israeliten nachsetzten und sie beim Meere erreichten, und Pfeile und Schleudersteine auf Israel abschossen, da zog ein Engel Gottes zwischen die beiden Lager u. s. w. um Israel zu schützen. (12) ה׳ בדד ינחנו Er führte sie zu ihrer Sicherheit in die Wüste. ואין עמו אל נכר Alle Götter der Völker konnten ihre Kraft nicht zeigen, mit ihnen zu streiten. Unsere Lehrer deuten es auf die Zukunft, ebenso Onkelos; ich glaube daher, es sind dies Mahnreden, wobei Himmel und Erde zu Zeugen angerufen werden; auch dieser Gesang sei Zeuge, das sie einst dem Gottesworte untreu, und weder der früheren, noch der späteren Wohlthaten mehr eingedenk bleiben werden. Der ganze Inhalt bezieht sich sonach auf der Satz: זכור ימות עולם d. h. alles, was Gott ihnen Gutes erwiesen,

עַל־בָּמֳתֵי אָרֶץ וַיֹּאכַל תְּנוּבֹת שָׂדָי וַיֵּנִקֵהוּ דְבַשׁ מִסֶּלַע וְשֶׁמֶן מֵחַלְמִישׁ צוּר׃ (14) חֶמְאַת בָּקָר וַחֲלֵב צֹאן עִם־חֵלֶב כָּרִים וְאֵילִים בְּנֵי־בָשָׁן וְעַתּוּדִים

fahren auf des Landes Höhen und es aß die Früchte des Feldes; und ließ es aus dem Felsen Honig saugen und Öl aus Felsenkiesel; (14) Rahm von Kühen und Milch von Schafen sammt dem Fett der Lämmer und der Widder Baschans

רש"י

וְכֵן עָתִיד לַעֲשׂוֹת, כָּל זֶה הָיָה לָהֶם לִזְכּוֹר: (13) ירכיבהו על במתי ארץ. כָּל הַמִּקְרָא כְּתַרְגּוּמוֹ: ירכיבהו וגו'. עַל שֵׁם שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוֹהָה מִכָּל הָאֲרָצוֹת · ויאכל תנובות שדי. אֵלּוּ פֵּירוֹת א"י שֶׁקַּלִּים לָנוּב וּלְהִתְבַּשֵּׁל מִכָּל פֵּירוֹת הָאֲרָצוֹת: ויניקהו דבש מסלע. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁאָמַר לִבְנוֹ בְּסִיכְנִי: הָבֵא לִי קְצִיעוֹת מִן הֶחָבִית, הָלַךְ וּמָצָא הַדְּבַשׁ צָף עַל פִּיהָ, אָמַר לוֹ זוֹ שֶׁל דְּבַשׁ הִיא, אָמַר לוֹ הַשְׁקַע יָדְךָ לְתוֹכָהּ וְאַתָּה מַעֲלֶה קְצִיעוֹת מִתּוֹכָהּ (ספרי): במתי ארץ. לְשׁוֹן גֹּבַהּ: שדי. לְשׁוֹן שָׂדֶה: חלמיש צור. תָּקְפּוֹ וְחָזְקוֹ שֶׁל סֶלַע, כְּשֶׁאֵינוֹ דָבוּק לְתֵיבָה שֶׁלְּאַחֲרָיו נָקוּד חַלָּמִישׁ, וּכְשֶׁהוּא דָבוּק נָקוּד חַלְמִישׁ: ושמן מחלמיש צור. אֵלּוּ זֵתִים שֶׁל גּוּשׁ חָלָב (מנחות פ"ה): (14) חמאת בקר וחלב צאן. זֶה הָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה, שֶׁנֶּאֱמַר: עֲשָׂרָה בָקָר בְּרִאִים וְעֶשְׂרִים בָּקָר רְעִי וּמֵאָה צֹאן (מלכים א' ה'): עם חלב כרים. זֶה הָיָה בִּימֵי עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, שֶׁנֶּאֱמַר: „וְאוֹכְלִים

und was er in Zukunft ihnen angedeihen lassen wird, sollen sie stets eingedenk bleiben. (13) ירכיבהו על במתי א"ץ Es ließ ihnen die Höhen des Erdballs ersteigen. Dieser ganze Satz ist so gemeint, wie sie Jonathan ben Usiel übersetzt: ירכיבהו Weil die Lage Palästina's höher ist als jene der anderen Länder. ויאכל תנובות שדי Das sind die Früchte von Palästina, die früher reifen, als die Früchte anderer Länder. וינקהו דבש מסלע Honig ließ er ihn saugen aus dem Felsen; so wie Jemand einst zu seinem Sohne Sichni sagte: Hole für mich Feigen aus dem Fasse, er ging und fand den Honig obenauf schwimmen. Der Sohn sagte: Dieses Faß ist ja voll Honig! Der Vater entgegnete: So stecke die Hand hinein, und du wirst die Feigen finden! במתי ארץ Bedeutet Höhen. שדי wie שדה Feld. חלמיש צור Die Stärke und Festigkeit des Felsens. Ohne Beziehung auf ein anderes Wort, heißt es חַלָּמִישׁ, im Genitif, wie hier: חַלְמִישׁ. — ושמן מחלמיש צור Das sind die Oliven von גוש חלב (ein olivenreicher Ort in Palästina). (14) חמאת בקר וחלב צא; So war's in den Tagen Salomo's, denn es heißt (Kön. 1, 5, 3): Zehn feiste Rinder, zwanzig Weiderinder und hundert Schafe (war sein täglicher Bedarf). עם חלב כרים So war's in den Tagen der zehn Stämme (Amos 16, 4): „Sie essen feiste Lämmer"

עִם־חֵלֶב כִּלְיוֹת חִטָּה וְדַם־עֵנָב תִּשְׁתֶּה־חָמֶר׃ (15) וַיִּשְׁמַן יְשֻׁרוּן וַיִּבְעָט שָׁמַנְתָּ עָבִיתָ כָּשִׂיתָ וַיִּטֹּשׁ

und Böcke, sammt dem Nierenmark des Weizens und Traubenblut trankst du als Wein. Da ward Jeschurun fett und schlug aus; du wurdest fett, dick und beleibt; — und es verließ

רש״י

כָּרִים מִצֹּאן״ (עמוס ו׳): חלב כליות חטה. זֶה הָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְהִי לֶחֶם שְׁלֹמֹה וגו׳ (מלכים א׳ ה׳): ודם ענב תשתה חמר. בִּימֵי עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים הַשּׁוֹתִים בְּמִזְרְקֵי יַיִן (עמוס ו׳): חמאת בקר. הוּא שׁוּמָן הַנִּקְלָט מֵעַל גַּבֵּי הֶחָלָב: וחלב צאן. חֲלֵב שֶׁל צֹאן, וּכְשֶׁהוּא דָבוּק נְקוּד חֲלֵב, כְּמוֹ: ״בַּחֲלֵב אִמּוֹ: כרים. כְּבָשִׂים: ואילים. כְּמַשְׁמָעוֹ: בני בשן. שְׁמֵנִים הָיוּ: כליות חטה. חִטִּים שְׁמֵנִים כְּחֵלֶב כְּלָיוֹת וְגַסִּין כְּכוּלְיָא: ודם ענב. הָיָה שׁוֹתֶה טוֹב, וְטַעַם יַיִן חָשׁוּב: חמר. יַיִן בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי: חמר. אֵין זֶה שֵׁם דָּבָר אֶלָּא לָשׁוֹן מְשֻׁבָּח בְּטַעַם ווי״נוש בלע״ז. וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ שְׁנֵי מִקְרָאוֹת הַלָּלוּ אַחַר תַּרְגּוּם שֶׁל אוּנְקְלוֹס אַשְׁרִינוּן עַל תּוּקְפֵי אַרְעָא וגו׳: (15) עבית. לְשׁוֹן עוֹבִי: כשית. כְּמוֹ כָּסִיתָ, לָשׁוֹן ״כִּי כִסָּה פָנָיו בְּחֶלְבּוֹ״ (איוב ט״ו), הָאָדָם שֶׁשָּׁמֵן מִבִּפְנִים וּכְסָלָיו נִכְפָּלִים מִבַּחוּץ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר ״וַיַּעַשׂ פִּימָה עֲלֵי כָסֶל״ (שם): כשית. יֵשׁ לָשׁוֹן קַל בִּלְשׁוֹן כִּסּוּי, כְּמוֹ ״וְכֹסֶה קָלוֹן עָרוּם״ (משלי י״ב), וְאִם כָּתַב כִּסִּית

חלב כליות חטה Nierenfett von Weizen, dies ging in den Tagen Salomo's in Erfüllung (Kön. 1, 5): Es war der Speisebedarf Salomo's für einen Tag, 30 Kor Kornmehl u. s. w. ודם ענב תשתה חמר Du trankest schäumendes Traubenblut, zur Zeit der zehn Stämme (Amos 6, 6): „sie trinken aus Weinpokalen". חמאת בקר D. i. der Rahm, der sich auf der Milch zusammenzieht und dann abgeschöpft wird. וחלב צאן Die Milch von Schafen, im נסמך = חֲלֵב, wie בחלב אמו. כרים Lämmer. ואילים Widder. בני בשן Diese waren sehr fett. כליות חטה Weizen, der so mehlreich ist, wie Nierenfett, Körner, so groß wie die Nieren. ודם ענב Der Traubensaft schmeckte so gut, wie der vortreffliche Wein. חמר Im Aramäischen: Wein. חמר ist kein Hauptwort, sondern ein Wohlgeschmack bezeichnendes Eigenschaftswort: weinicht; auch können die Verse 12 und 14 nach Onkelos gegeben werden. (15) עבית bedeutet fett werden. כשית wie כסית mit Fett bedeckt werden, ähnlich (Ijob 15, 27): כסה פניו בחלבו, wie wenn Jemand von innen sehr fett ist, so legen sich die Lenden von Außen in Falten, so heißt es daselbst: und seine Lenden überhangen. כשית steht oft in der Kal-Form wie (Spr. 12, 15): וכוסה קלון ערום „es verbirgt die Beschimpfung der Kluge". Wenn aber כסית mit Dagesch stünde, wäre es über-

אֱלוֹהַ עָשָׂהוּ וַיְנַבֵּל צוּר יְשֻׁעָתוֹ׃ (16) יַקְנִאֻהוּ בְּזָרִים בְּתוֹעֵבֹת יַכְעִיסֻהוּ׃ (17) יִזְבְּחוּ לַשֵּׁדִים לֹא אֱלֹהַּ אֱלֹהִים לֹא יְדָעוּם חֲדָשִׁים מִקָּרֹב בָּאוּ לֹא שְׂעָרוּם אֲבֹתֵיכֶם׃ (18) צוּר יְלָדְךָ תֶּשִׁי

den Gott, der es gemacht, und entwürdigte den Felsen seines Heils. (16) Sie ereiferten ihn durch Fremde, durch Greuel erzürnten sie ihn. (17) Sie opferten Mächten, Ungöttern, Göttern, die sie nicht gekannt, Neulingen, die vor Kurzem aufgekommen die eure Väter nicht gescheut. (18) Den Fels, der dich

רש״י

דגו״ש היה נשמע כסית את אחרים, כמו „כי כסה פניו״: וינבל צור ישעתו. גנהו ובזהו, כמו שנאמר „אחוריהם אל היכל ה׳״ וגו׳ (יחזקאל ח׳) אין לך גבול גדול מזה: (16) יקנאהו. הבעירו חמתו וקנאתו: בתועבות. במעשים תיעובים, כגון משכב זכר, וכשפים שנאמר בהם תועבה: (17) לא אלוה. כתרגומו „דלית בהון צרוך״, אילו היה בהם צרוך לא היתה קנאה כפולה כמו עכשיו: חדשים מקרוב באו. אפילו האומות לא היו רגילים בהם, נכרי שהיה רואה אותם, היה אומר, זה צלם יהודי (ספרי): לא שערום אבותיכם. לא יראו מהם, לא עמדה שערתם מפניהם, דרך שערות האדם לעמוד מחמת יראה, כך נדרש בספרי. ויש לפרש עוד שערום לשון „ושעירים ירקדו שם״ (ישעיה י״ג). שעירים הם שדים, לא עשו אבותיכם שעירים הללו: (18) תשי. תשכח. ורבותינו דרשו, כשבא להיטיב לכם אתם

gehend: „du hast Andere zugedeckt", wie (Ijob 15) „כי כסה פניו — וינבל צור ישועתו er tadelt und verachtete ihn, gleich (Ezech. 8, 16): Mit dem Rücken gegen den Tempel des Ewigen, dies ist die größte Mißachtung. (16) יקניאהו Sie entflammten seinen Zorn und seine Eifersucht. בתועבות Durch Schandthaten, durch Knabenschändung und durch Zaubereien, welche in der Schrift mit Gräuel bezeichnet werden. (17) לא אלוה Nach Onk. Ungötter, die unnöthig sind, denn wären sie nöthig, so würde Gott nicht so nachdrücklichst gegen sie eifern. חדשים מקרוב באו Neue Götzen, selbst andere Völker huldigen diesen nicht; wenn ein Fremder diese Götzen sah, sagte er: das ist ein Götze der Jehudim. לא שערום אבותיכם Sie fürchteten sich nicht vor ihnen, ihr Haar (שער) sträubte sich nicht, wie die Furcht gewöhnlich die Haare empor zu sträuben pflegt. שערום kann auch wie שעירים bedeuten, d. h. euere Vorfahren machten sich keine solche Waldteufel. תשי Vergessest du. Nach unseren Gelehrten ist der Sinn dieser Stelle: Wenn Gott euch Gutes thun wollte, erzürntet ihr ihn,

וַתִּשְׁכַּח אֵל מְחֹלְלֶךָ׃ רביעי (19) וַיַּרְא יְהוָה וַיִּנְאָץ מִכַּעַס בָּנָיו וּבְנֹתָיו׃ (20) וַיֹּאמֶר אַסְתִּירָה פָנַי מֵהֶם אֶרְאֶה מָה אַחֲרִיתָם כִּי דוֹר תַּהְפֻּכֹת הֵמָּה בָּנִים לֹא־אֵמֻן בָּם׃ (21) הֵם קִנְאוּנִי בְלֹא־אֵל כִּעֲסוּנִי בְּהַבְלֵיהֶם וַאֲנִי אַקְנִיאֵם בְּלֹא־עָם בְּגוֹי נָבָל אַכְעִיסֵם׃

geboren, vergaßest du; vergaßest Gott deinen Erzeuger. (19) Das sah der Ewige und verwarf (sie); aus Verdruß von seinen Söhnen und seinen Töchtern. (20) Und sprach: Verbergen will ich mein Antlitz vor ihnen, ich will sehen, was ihr Ende sein wird; denn ein verkehrtes Geschlecht sind sie, Kinder, in denen keine Treue. (21) Sie ereiferten mich durch Nicht-Götter, kränkten mich durch ihre Nichtigkeiten, so will ich sie ereifern durch ein Nicht-Volk, durch nichtswürdige Völkerschaften sie kränken.

רש״י

מַכְעִיסִין לְפָנָיו וּמַתִּישִׁים כֹּחוֹ מִלְּהֵטִיב לָכֶם: אל מחוללך. מוֹצִיאֲךָ מֵרֶחֶם, לָשׁוֹן „יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת״ (תהלים כ״ט), „חִיל כַּיּוֹלֵדָה״ (שם מ״ח): (20) מה אחריתם. מַה תַּעֲלֶה בָהֶם בְּסוֹפָם: כי דור תהפוכות המה. מְהַפְּכִין רְצוֹנִי לְכַעַס: לא אמון בם. אֵין גִּדּוּלַי נִכָּרִים בָּהֶם, כִּי הוֹרֵתִים דֶּרֶךְ טוֹבָה וְסָרוּ מִמֶּנָּה: אמון. לָשׁוֹן וַיְהִי אֹמֵן (אסתר ב׳) נוד״רטודה בלע״ז. ד״א אֵמוּן לָשׁוֹן אֱמוּנָה כְּתַרְגּוּמוֹ, אָמְרוּ בְסִינַי נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע, וְלִשְׁעָה קַלָּה בִּטְּלוּ הַבְטָחָתָם וְעָשׂוּ הָעֵגֶל: (21) קנאוני. הִבְעִירוּ חֲמָתִי: בלא אל. בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ אֱלוֹהַּ: בלא עם. בְּאוּמָה שֶׁאֵין לָהּ שֵׁם, שֶׁנֶּאֱמַר „הֵן אֶרֶץ כַּשְׂדִּים זֶה הָעָם לֹא הָיָה״ (ישעיה כ״ג), וְכֵן בְּעֵשָׂו הוּא אוֹמֵר „בָּזוּי אַתָּה מְאֹד״ (עובדיה א׳): בגוי נבל אכעיסם. אֵלּוּ הַכּוֹפְרִים בהקב״ה,

wodurch ihr die Kraft des Wohlthuns abschwächtet. אל מחוללך Der dich aus dem Mutterschoße brachte, gleich (Ps. 29, 9): יחולל אילות, desgl. (das. 48, 7) חיל כיולדה Angst der Gebärerin. (20) אראה מה אחריתם Was ihnen dadurch entstehen wird. כי דור תהפוכות המה Sie verwandeln sein Wohlwollen in Verdruß. לא אמון בם Meine Erziehung ist nicht kennbar an ihnen: ich führte sie den Weg zum Guten, sie aber verließen ihn. אמון Erziehung, wie (Esther 2, 7): ויהי אומן. Oder אמון nach Onkelos: Treue, wie אמונה, am Sinai sagten sie: Wir wollen thun und gehorchen, doch in einem Moment des Leichtsinns vergaßen sie ihr Versprechen und machten das Götzenkalb. (21) קנאוני Sie entflammten meinen Grimm. בלא אל Mit Ungöttern. בלא עם Mit einem Volke, das keinen Namen hat, ähnl. (Jes. 23, 13): Siehe der Kaßdim Land, dies Volk, das vor Kurzem nicht gewesen; desgl. (Obad, 1, 2). בגוי נבל אכעיסם Das sind die

(22) כִּי־אֵשׁ קָדְחָה בְאַפִּי וַתִּיקַד עַד־שְׁאוֹל תַּחְתִּית וַתֹּאכַל אֶרֶץ וִיבֻלָהּ וַתְּלַהֵט מוֹסְדֵי הָרִים׃ (23) אַסְפֶּה עָלֵימוֹ רָעוֹת חִצַּי אֲכַלֶּה־בָּם׃ (24) מְזֵי רָעָב וּלְחֻמֵי רֶשֶׁף וְקֶטֶב מְרִירִי וְשֶׁן־

(12) Denn ein Feuer ist entzündet in meinem Zorne und brennt bis in die unterste Tiefe, und verzehrt die Erde und ihre Frucht, und entflammet die Grundfesten der Berge. (23) Erschöpfen will ich über sie das Unglück, all meine Pfeile gegen sie verbrauchen. (24) Ausgesogen (seien sie) vom Hunger und verzehrt von Fiebergluth und giftiger Seuche;

רש״י

וְכֵן הוּא אוֹמֵר „אָמַר נָבָל בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹהִים" (תהלים י״ד): (22) קדחה. בָּעֲרָה: ותיקד. בָּכֶם עַד הַיְסוֹד: ותאכל ארץ ויבולה. אַרְצְכֶם וִיבוּלָהּ: ותלהט. יְרוּשָׁלַיִם הַמְיוּסֶּדֶת עַל הֶהָרִים שֶׁנֶּאֱמַר „יְרוּשָׁלַיִם הָרִים סָבִיב לָהּ" (שם קכ״ה): (23) אספה עלימו רעות. אַכְבִּיר רָעָה עַל רָעָה, לָשׁוֹן „סְפוּ שָׁנָה עַל שָׁנָה" (ישעיה כ״ט), סְפוֹת הָרָוָה (דברים כ״ט), עוֹלוֹתֵיכֶם סְפוּ עַל זִבְחֵיכֶם (ירמיה ז׳). ד״א אַסְפֶּה, אֲכַלֶּה, כְּמוֹ „פֶּן תִּסָּפֶה": חצי אכלה בם. כָּל חִצַּי אַשְׁלִים בָּהֶם, וּקְלָלָה זֶה לְפִי הַפּוּרְעָנוּת לִבְרָכָה הִיא, חִצַּי כָּלִים וְהֵם אֵינָם כָּלִים: (24) מזי רעב. אוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם נְפִיחֵי כָפָן, וְאֵין לִי עֵד מוֹכִיחַ עָלָיו. וּמִשְּׁמוֹ שֶׁל ר׳ מ׳ הַדַּרְשָׁן מִטּוֹלוֹשָׂא שָׁמַעְתִּי, שְׂעִירֵי רָעָב, אָדָם כָּחוּשׁ מְגַדֵּל שֵׂעָר עַל בְּשָׂרוֹ: מזי. לָשׁוֹן אֲרַמִּי, שֵׂעָר מַזְיָא, דַּהֲוָה מְהַפֵּךְ בְּמַזְיָא: ולחומי רשף. הַשֵּׁדִים נִלְחָמִים בָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר „וּבְנֵי רֶשֶׁף יַגְבִּיהוּ עוּף" (איוב ה׳) הֵם שֵׁדִים: וקטב מרירי. וּכְרִיתוּת שֵׁד שֶׁשְּׁמוֹ מְרִירִי.

Gottesleugner, gleich (Ps. 14, 1) אמ׳ נבל der Thor wähnt in seinem Herzen, es ist kein Gott. (22) קדחה entzündet sich, ותיקד es brennt in euch bis zum Grunde. ותאכל ארץ ויבולה Es verzehrt das Land sammt den Früchten. ותלהט מוסדי הרים es entzündet Jerusalem, das auf Bergen gebaut war, wie in (Ps. 125): Jerusalem ist von Bergen umgeben. (23) אספה עלימו רעות Ich verhänge über sie Unglück auf Unglück, אספה wie (Jes. 29, 1) ספו שנה על שנה; ספות הרוה häufen. — אספה heißt auch vernichten, wie (M. 1, 19) פן תספה. — חצי אכלה בם Alle meine Pfeile schieße ich auf sie los; dieser Fluch enthält zugleich einen Segen: Meine Pfeile sind zu Ende, sie aber nicht! (24) מזי רעב Entnervt vom Hunger; nach Onk. aufgebläht vom Hunger; ich habe hiefür keine Andere Beweisstelle. Nach R. M. Hadarschan aus Toulonse bedeutet מזי רעב behaart vom Hunger, so wie entkräftete Menschen behaart zu sein pflegen. מזי heißt aramäisch behaart. Im (Talm. Meg. 18): מזיא דהוה מהפך במזיא der Reichbehaarte, der seine Haare kräuselte. לחומי רשף Dämonen stritten gegen sie, wie (Ijob 5, 7): des Qualgeistes

בְּהֵמֹת אֲשַׁלַּח־בָּם עִם־חֲמַת זֹחֲלֵי עָפָר׃ (25) מִחוּץ תְּשַׁכֶּל־חֶרֶב וּמֵחֲדָרִים אֵימָה גַּם־בָּחוּר גַּם־בְּתוּלָה יוֹנֵק עִם־אִישׁ שֵׂיבָה׃ (26) אָמַרְתִּי אַפְאֵיהֶם

und den Zahn der Thiere entlasse ich wider sie, sammt dem Grimme der im Staube Schleichenden. (25) Von außen reibe das Schwert auf und in den Gemächern die Angst den Jüngling wie die Jungfrau, den Säugling sammt dem greisen Manne. (26) Ich spräche: Ich will sie verwehen,

רש״י

קֶטֶב כְּרִיתָה, כְּמוֹ "וֶאֱהִי קָטָבְךָ שְׁאוֹל" (הושע י״ג): ושן בהמות. מַעֲשֶׂה הָיָה וְהָיוּ הָרְחֵלִים נוֹשְׁכִין וּמְמִיתִין (ספרי): חמת זחלי עפר. אֶרֶס נְחָשִׁים הַמְהַלְּכִים עַל גְּחוֹנָם עַל הֶעָפָר כְּמַיִם הַזּוֹחֲלִים עַל הָאָרֶץ. זְחִילָה לְשׁוֹן מְרוּצַת הַמַּיִם עַל הֶעָפָר, וְכֵן כָּל מְרוּצַת דָּבָר הַמְּשַׁפְשֵׁף עַל הֶעָפָר וְהוֹלֵךְ: (25) מחוץ תשכל חרב. מִחוּץ לָעִיר תְּשַׁכְּלֵם חֶרֶב גְּיָסוֹת: ומחדרים אימה, כְּשֶׁבּוֹרֵחַ וְנִמְלָט מִן הַחֶרֶב, חַדְרֵי לִבּוֹ נְקוּפִים עָלָיו מֵחֲמַת אֵימָה וְהוּא מֵת וְהוֹלֵךְ בָּהּ. ד״א וּמֵחֲדָרִים אֵימָה, בְּבַיִת תִּהְיֶה אֵימַת דֶּבֶר, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי עָלָה מָוֶת בְּחַלּוֹנֵינוּ" (ירמיה ט׳) וְכֵן ת״א. ד״א בחוץ תְּשַׁכֵּל חֶרֶב עַל מַה שֶּׁעָשׂוּ בַּחוּצוֹת שֶׁנֶּאֱמַר "וּמִסְפַּר חוּצוֹת יְרוּשָׁלַיִם שַׂמְתֶּם מִזְבְּחוֹת לַבֹּשֶׁת (ספרי שם י״א): וּמֵחֲדָרִים אֵימָה. עַל מַה שֶּׁעָשׂוּ בְּחַדְרֵי חֲדָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר "אֲשֶׁר זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים בַּחֹשֶׁךְ אִישׁ בְּחַדְרֵי מַשְׂכִּיתוֹ" (יחזקאל ח׳):

וקטב Kinder (בני רשף). — מרירי Vertilgung durch einen Dämonen, Namens מרירי. — קטב bedeutet Tod, wie (Hoschea 13, 14) אהי קטבך מות Wo ist deine vernichtende Pest, o Tod! ושן בהמות Es geschah in der That, daß Lämmer tödtlich gebissen haben. — חמת זחלי עפר Sammt dem Grimm der Staub-Durchschleichenden. Das Gift der Schlangen, die auf ihrem Bauche im Staube schleichen, wie Wasser, die dahin fließen. זחל bedeutet sowohl das Fließen des Wassers auf der Erde, wie auch das schleichende Fortbewegens eines lebenden Wesens. (25) מחוץ תשכל חרב Draußen vor der Stadt wird sie das Schwert der Kriegsheere aufreiben. ומחדרים אימה Wenn er vor dem Schwerte entrinnt, wird sein Herz vor Angst beben, in Folge dessen er allmälig abstirbt. Oder: Im Hause wird die Furcht sein, vor der Pest, gleich (Jer. 9, 20): Denn der Tod steigt durch unsere Fenster. Oder מחוץ תשכל חרב bedeutet: Weil sie auf den Straßen Schändliches verübten, wie es diesbezüglich (das. 11, 13) heißt: So viel der Straßen Jerusalems, habt ihr Altäre den Schandgötzen gesetzt, ומחדרים אימה Wegen der Sünden, die ihr in den verborgensten Kammern begangen, so (Jech. 8, 12): Siehe, was die

אשביתה מאנוש זכרם: (27) לולי כעס אויב אגור פן־ינכרו צרימו פן־יאמרו ידנו רמה ולא יהוה פעל כל־

austilgen aus den Menschen ihr Andenken! (27) Wenn ich nicht scheuete die Kränkung vom Feinde, daß es nicht ihre Dränger verkennen, daß sie nicht sprechen: Unsere Hand ist erhoben, und nicht der Ewige hat alles

רש״י

(26) אמרתי אפאיהם. אמרתי בלבי אפאה אותם, ויש לפרש אפאיהם, אשיתם פאה להשליכם מעלי הפקר, ודוגמתו מצינו בעזרא „ותתן להם ארץ שבעה גוים ותחלקם לפאה“ (נחמיה ט׳) להפקר, וכן חברו מנחם. ויש פותרים אותו כתרגומו: יחול רוגזי עליהון, ולא יתכן, שאם כן, היה לו לכתוב אאפאיהם אחת לשמוש ואחת ליסוד, כמו אאזרך (ישעיה מ״ח) אאמיצכם במו פי (איוב ט״ז), וה״א התיבונה אינה ראויה בו כלל. ואונקלוס תרגם אחר לשון הברייתא השנויה בספרי, החולקת תיבה זו לג׳ תיבות, אמרתי אף־אי־הם, אמרתי באפי אתנם כאילו אינם, שיאמרו רואיהם עליהם איה הם: (27) לולי כעס אויב אגור. אם לא שכעס האויב כנוס עליהם להשחיתם ואם יוכל להם וישחיתם יתלה הגדולה בו ובאלהיו ולא יתלה הגדולה בי, וזהו שנאמר פן ינכרו צרימו ינכרו הדבר לתלות גבורתי בנכרי שאין הגדולה

Ältesten Israels im Dunkeln thun, jeder in seiner Bilderkammer. (26) אמרתי אפאיהם Ich hatte im Sinne, sie zu verwehen. (אפאה) oder, ich will sie nach allen Enden zerstreuen (פאה), oder sie von mir stoßen, und wie die Ackerwinkel als Überrest preisgeben, frei ohne Schutz sie überlassen, so bei Esra (B. Nechem. 9, 22): Du gabst ihnen die Reiche der sieben Völker und vertheiltest diese in alle Winkel (ותחלקם לפאה) sie preisgebend. Ebenso faßt es Menachem auf. Einige erklären es nach Onk.: אפאיהם Mein Zorn wird auf ihnen lasten (אף), dies ist aber nicht richtig, denn in diesem Falle müßte es אאפאיהם heißen, ein א׳ zur nähern Bezeichnung, und eines zum Stamme gehörend, wie (Jes. 45) אאזרך Ich will dich stärken, (Ijob 16): אאמיצכם Ich will euch Muth einflößen, und das mittlere א׳ wäre dann ganz unstatthaft. Onk. übers. ואשיצינון Ich will dich vernichten. Nach der Beraitha im Sifri zerfällt das Wort in drei Wörter אף אי הם d. h. Im Zorne sprach ich: ich will sie preisgeben, als wären sie gar nicht, und alle die sie sahen, werden vergeblich nach ihnen fragen (אפא הם?). (27) לולא כעס אויב אגור Wenn nicht der Zorn des Feindes sie zu vernichten drohte, und wenn er ihnen beikommen und sie vertilgen möchte, so würde er die [illegible] sich und seinen Göttern, aber nicht mir zuerkennen, darauf deutet das פן ינכרו צרימו hin, ihre Feinde möchten die Sache verke...,

זֹאת׃ (28) כִּי־גוֹי אֹבַד עֵצוֹת הֵמָּה וְאֵין בָּהֶם תְּבוּנָה׃ חמישי (29) לוּ חָכְמוּ יַשְׂכִּילוּ זֹאת יָבִינוּ לְאַחֲרִיתָם׃ (30) אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף וּשְׁנַיִם יָנִיסוּ רְבָבָה אִם־לֹא כִּי־צוּרָם מְכָרָם וַיהוָה הִסְגִּירָם׃ (31) כִּי לֹא כְצוּרֵנוּ צוּרָם וְאֹיְבֵינוּ פְּלִילִים׃ (32) כִּי־מִגֶּפֶן סְדֹם גַּפְנָם וּמִשַּׁדְמֹת עֲמֹרָה עֲנָבֵמוֹ

dies gewirkt. (28) Denn ein rathloses Volk sind sie, und keine Einsicht ist in ihnen. (29) Wären sie weise, sie überlegten dies, bedächten ihr Ende. (30) Wie kann einer tausend jagen, und zwei zehntausend in die Flucht treiben? wenn nicht ihr Fels sie verkauft und der Ewige sie überliefert? (31) Denn nicht wie unser Fels ist ihr Fels, und doch sind nun unsere Feinde (unsere) Richter. (32) Denn vom Weinstocke Sedoms ist ihr Weinstock und aus den Gefilden Amora's; ihre Trauben

רש״י

ישר׳. פן יאמרו ידנו רמה וגו׳: (28) כי. כי אותו גוי אובד עצות המה: ואין בהם תבונה. שאילו היו חכמים ישכילו זאת: איכה ירדוף וגו׳: (29) יבינו לאחריתם. יתנו לב להתבונן לסוף פורענותם של ישראל: (30) איכה ירדוף אחד. ממנו אלף מישראל: אם לא כי צורם מכרם וה׳ הסגירם. מכרם ומסרם בידינו דלב״רר בלע״ז: (31) כי לא כצורנו צורם. כל זה היה להם לאויבים להבין שהשם הסגירם. ולא להם ולאלהיהם הנצחון, שהרי עד הנה לא יכלו כלום אלהיהם כנגד צורנו. כי לא כסלענו סלעם. כל צור שבמקרא לשון סלע: ואויבינו פלילים. ועכשיו אויבינו שופטים אותנו, שהרי צורנו מכרנו להם: (32) כי מגפן סדום גפנם. מוסב למעלה ...מתי בלבי אפאיהם ואשבית זכרם לפי שמעשיהם

meine Allmacht einem Fremden zuschreiben, dem es nicht zukommt. (28) כי גוי אובד עצות Denn dieses feindliche Volk ist unklug; denn wären sie weise, so würden sie überlegen: wie kann einer tausend jagen? (29) יבינו לאחריתם Sie würden den Ausgang der Strafen Israels wohl überdenken. (30) איכה יר׳ וגו׳ Wie könnte Einer von uns tausend von Israel jagen? אם לא כי צורם מכרם וה׳ הסגירם Wenn Gott sie nicht preisgegeben und uns überliefert hätte. (31) כי לא כצורנו צורם Dies alles hätten die Feinde überlegen sollen, daß sie Gott ihnen überliefert hat, sie sollten aber nicht sich und ihren Göttern den Sieg zuschreiben, da bisher ihre Götzen nicht das Mindeste gegen den Willen unseres Gottes auszurichten vermochten; denn nicht wie unser Fels ist ihr Fels. צור bedeutet überall Felsen. ואויבינו פלילים Und jetzt sind die Feinde unsere Richter, weil unser Hort uns ihnen ausgeliefert hat. (32) כי מגפן סדם גפנם Dies bezieht sich auf obige Stelle: Ich dachte, ich

עִנְּבֵי־רוֹשׁ אַשְׁכְּלֹת מְרֹרֹת לָמוֹ׃ (33) חֲמַת תַּנִּינִם יֵינָם וְרֹאשׁ פְּתָנִים אַכְזָר׃ (34) הֲלֹא־הוּא כָּמֻס עִמָּדִי חָתוּם בְּאֹצְרֹתָי׃ (35) לִי נָקָם וְשִׁלֵּם

sind Trauben von Gift, haben bittere Kämme. (33) Geifer, der Drachen ist ihr Wein, und grausames Gift der Nattern. (34) Liegt das nicht aufbewahrt bei mir, versiegelt in meinem Verschlusse? (35) Mein ist Rache und Vergeltung,

רש״י

מַעֲשֵׂי סְדוֹם וַעֲמוֹרָה: שדמות. שְׂדֵה תְבוּאָה, כְּמוֹ וּשְׁדֵמוֹת לֹא עָשָׂה אֹכֶל (חבקוק ג׳), בְּשַׁדְמוֹת קִדְרוֹן (מלכים ב׳ כ״ג): ענבי רוש. עֵשֶׂב מַר: אשכלות מרורות למו. מַשְׁקֶה מַר, רָאוּי לָהֶם לְפִי מַעֲשֵׂיהֶם פּוּרְעָנוּתָם. וְכֵן תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס „וְתוּשְׁלְמַת עוֹבָדֵיהוֹן כְּמָרָרוּתְהוֹן“: (33) חמת תנינים יינם. כְּתַרְגּוּמוֹ „הָא כְּמָרַת תַּנִּינַיָּא כַּס פּוּרְעָנוּתְהוֹן“, הִנֵּה כִּמְרִירַת נְחָשִׁים כּוֹס מִשְׁתֶּה פּוּרְעָנוּתָם: וראש פתנים. כּוֹסָם שֶׁהוּא אַכְזָר לִנְשׁוֹךְ. אוֹיֵב אַכְזָרִי יָבֹא וְיִפָּרַע מֵהֶם: (34) הלא הוא כמוס עמדי. כְּתַרְגּוּמוֹ, כִּסְבוּרִים הֵם שֶׁשָּׁכַחְתִּי מַעֲשֵׂיהֶם, כֻּלָּם גְּנוּזִים וּשְׁמוּרִים לְפָנַי: הלא הוא, פְּרִי גַפְנָם וּתְבוּאַת שְׁדֵמוֹתָם כָּמוּס עִמָּדִי: (35) לי נקם ושלם. עִמִּי נָכוֹן וּמְזוּמָן פּוּרְעָנוּת נָקָם וִישַׁלֵּם לָהֶם כְּמַעֲשֵׂיהֶם, הַנָּקָם יְשַׁלֵּם לָהֶם גְּמוּלָם, וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים: וְשִׁלֵּם שֵׁם דָּבָר, כְּמוֹ וְשִׁלּוּם, וְהוּא מִגִּזְרַת וְהַדִּבֵּר אֵין בָּהֶם, כְּמוֹ וְהַדִּבּוּר, וְאֵימָתַי אֲשַׁלֵּם לָהֶם?

zu vernichten, ihr Andenken zu vertilgen, weil ihre Handlungen glichen denen von Sedom und Amora. שדמות Fruchtfelder, wie (Chab. 3, 17) ושדמות לא עשה אכל die Felder brachten keine Frucht; (Kön. 2, 23, 4): בשדמות קדרון. — ענבי רוש Bitterkraut. אשכלות מרות למו Ein ihnen gebührendes, bitteres Getränk, ihren Handlungen angemessen, so Onk. (33) חמת תנינים יינם Nach Onk. bitter wie Schlangengift ist der Kelch ihrer Strafe. וראש פתנים Grausam wie der Biß der Natter ist dieser Kelch, so grausam auch wird der Feind sich strafend rächen. (34) הלא הוא כמוס עמדי Onkelos: Sie scheinen zu glauben, ich hätte ihrer Thaten vergessen, o nein, alle sind bei mir aufbewahrt und beachtet! הלא הוא die Frucht ihres Weinstockes und ihrer Felder liegt in meinem Rathschluße verborgen. (35) לי נקם ושלם Bei mir ist die Strafe der Rache fertig, und bereit, ihre Handlungen zu vergelten. Mit der Vollziehung des Racheaktes ist die Schuld (gesühnt) abgetragen. Nach Anderen ist ושלם ein Hauptwort, ושלום die Vergeltung, nach Form (Jer. 5, 13) והדִּבֵּר gleich והדבור (die göttl. Rede);

לְעֵת תָּמוּט רַגְלָם כִּי קָרוֹב יוֹם אֵידָם וְחָשׁ עֲתִדֹת לָמוֹ׃ ששי (36) כִּי־יָדִין יְהוָה עַמּוֹ וְעַל־עֲבָדָיו יִתְנֶחָם כִּי יִרְאֶה

zur Zeit, da ihr Fuß wanken wird; wann nahe ist ihr Unglückstag, und das ihnen Bereitete herbeieilt. (36) Wenn Recht schafft der Ewige seinem Volke und über seine Knechte er sich erbarmt; wenn er sieht,

רש"י

לעת תמוט רגלם. כְּשֶׁתִּתֹּם זְכוּת אֲבוֹתָם, שֶׁהֵם סְמוּכִים עָלָיו: כי קרוב יום אידם. מִשֶּׁאֶרְצֶה לְהָבִיא עֲלֵיהֶם יוֹם אֵידָם קָרוֹב וּמְזֻמָּן לְפָנַי לְהָבִיא עַל יְדֵי שְׁלוּחִים הַרְבֵּה: וחש עתידות למו. וּמַהֵר יָבוֹאוּ הָעֲתִידוֹת לָהֶם: וחש. כְּמוֹ "יְמַהֵר יָחִישָׁה" (ישעיה ה'), עַד כָּאן הֵעִיד עֲלֵיהֶם מֹשֶׁה דִּבְרֵי תוֹכָחָה לִהְיוֹת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד כְּשֶׁתָּבֹא עֲלֵיהֶם הַפֻּרְעָנוּת יֵדְעוּ שֶׁאֲנִי הוֹדַעְתִּים מֵרֹאשׁ, מִכָּאן וְאֵילָךְ הֵעִיד עֲלֵיהֶם דִּבְרֵי תַנְחוּמִין, שֶׁיָּבוֹאוּ עֲלֵיהֶם כְּכַלּוֹת הַפֻּרְעָנוּת כְּכָל אֲשֶׁר אָמַר לְמַעְלָה "וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עָלֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וגו' וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ" וגו' (דברים ל'): (36) כי ידין ה' עמו. כְּשֶׁיִּשְׁפֹּט אוֹתָם בְּיִסּוּרִין הַלָּלוּ הָאֲמוּרוֹת עֲלֵיהֶם, כְּמוֹ "כִּי בָם יָדִין עַמִּים" (איוב ל"ו) יְיַסֵּר עַמִּים. "כִּי" זֶה אֵינוֹ מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן דְּהָא לָתֵת טַעַם לִדְבָרִים שֶׁל מַעְלָה, אֶלָּא לְשׁוֹן תְּחִלַּת דִּבּוּר, כְּמוֹ "כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ", כְּשֶׁיָּבוֹאוּ עֲלֵיהֶם

und wann wird er es vergelten? לעת תמוט רגלם Wenn ihre Stütze wankt? wenn das Verdienst ihrer Väter, worauf sie sich stützen, zu Neige geht. כי קרוב יום אידם Wenn ich Unglück herbeiführen will, so stehen mir gar viele Sendboten zur Verfügung. — וחש עתידות למו Die ihnen bevorstehende Vergeltung wird schnell eintreffen. וחש ähnl. (Jer. 5, 19): ימהר יחישה eiligst, flugs. — Bisher hielt Moſche Strafreden, damit dieser Gesang Zeuge sei, daß sie — wenn Strafen über sie kommen werden — wissen mögen, daß man es ihnen im Voraus angezeigt hat; von hier weiter folgen tröstende Verheißungen, welche zu Ende der Strafen werden eintreffen, wie es (oben 31, 1) heißt: Wenn alle diese Dinge über dich kommen ... der Segen und der Fluch u. s. w. so wird der Ewige, dein Gott, zurückführen deine Gefangenen, (36) כי ידין ה' עמו Wenn der Ewige sie mit seinen Strafen wird gerichtet haben, ähnl. (Ijob 36, 31): כי בם ידין עמים dieses כי bedeutet nicht das Ursache angebende כי denn, sondern zeigt den Anfang einer Anrede an: wenn, wie (M. 3, 23 10) כי תבואו אל הארץ und bedeutet: Wenn diese Strafgerichte eingetroffen sein werden, dann wird Gott über die ihm Ergebenen Mitleid haben

כִּי־אָזְלַת יָד וְאֶפֶס עָצוּר וְעָזוּב׃ (37) וְאָמַר אֵי אֱלֹהֵימוֹ צוּר חָסָיוּ בוֹ׃ (38) אֲשֶׁר חֵלֶב זְבָחֵימוֹ יֹאכֵלוּ יִשְׁתּוּ יֵין נְסִיכָם יָקוּמוּ וְיַעְזְרֻכֶם יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה׃ (39) רְאוּ ׀ עַתָּה כִּי אֲנִי אֲנִי

daß geschwunden ist die Macht und dahin ist Bewahrtes und Verlassenes. (37) Dann wird er sprechen: Wo sind ihre Götter? der Fels, bei dem sie Schutz suchten? (38) Welche das Fett ihrer Opfer aßen, den Wein ihrer Trankopfer tranken? Sie mögen aufstehen und euch helfen, sie seien ein Schirm über euch. (39) Sehet nun, daß ich, ich es bin,

רש״י

משפטים הללו ויתנחם הקב״ה על עבדיו לשוב ולרחם עליהם: יתנחם. לשון הפך המחשבה להיטיב או להרע: כי יראה כי אזלת יד. כשיראה כי יד האויב הולכת וחוזקת מאד עליהם ואפס בהם עצור ועזוב: עצור. נושע על ידי עוצר ומושל שיעצור בהם: עזוב. על ידי עוזב. עוצר הוא המושל העוצר בעם שלא ילכו מפוזרים בצאתם לצבא על האויב בלע״ז איינטיי״ש. עצור, הוא הנושע במעצור המושל. עזוב. מחוזק, כמו „ויעזבו ירושלים עד החומה“ (נחמיה ג׳), „איך לא עזבה עיר תהלה“ (ירמיה מ״ט): (37) ואמר. הקב״ה עליהם אי אלהימו ע״א שעבדו: צור חסיו בו. הסלע שהיו מתכסין בו מפני החמה והצנה, כלומר, שהיו בטוחין בו להגן עליהם מן הרעה: (38) אשר חלב זבחימו. היו אותן אלוהות אוכלים שהיו מקריבים לפניהם ושותין יין נסיכם: יהי עליכם סתרה. אותו הצור יהי לכם מחסה ומסתור: (39) ראו עתה. הבינו מן הפורענות

und sich ihrer erbarmen. יתנחם andern Sinnes werden zum Guten wie zum Bösen. כי יראה כי אזלת יד Wenn Gott sehen wird, daß der sie bewältigende Feind überhand nimmt, dagegen bei den Israeliten das Bewahrte und Befestigte dahin ist. עצור ist derjenige, dem durch die Macht des Herrschers geholfen wird. עזוב heißt befestigt. עצר Ist der Machthaber, der das Volk zusammenhält, wenn es in den Krieg zieht, daß es nicht zerstreut werde. עזב befestigt, wie in (Nechem. 3, 9) ויעזבו ירושלים; (Jerem. 49, 25) איך לא עזבה עיר תהלה „Wie unbefestigt ist die belobte Stadt“! (37) ואמר Gott wird sprechen: wo sind nun ihre Götzen, die sie angebetet? צור חסיו בו Der Felsen, unter dem sie sich vor Hitze und Frost schirmten? d. h. dem sie vertrauten, daß er sie vor Unfall schützen werde. (38) אשר חלב זבחימו Die Götter, die das Fett ihrer Opfer, die sie ihnen dargebracht, verzehrten, und den ihnen geweihten Wein tranken? יהי עליכם סתרה Dieser Felsen sei euch nun Schutz und Schirm! (39) ראו עתה Lernt begreifen aus den Strafen, die ich über euch gebracht, von denen

הוּא וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה מָחַצְתִּי וַאֲנִי אֶרְפָּא וְאֵין מִיָּדִי מַצִּיל׃ (40) כִּי־אֶשָּׂא אֶל־שָׁמַיִם יָדִי וְאָמַרְתִּי חַי אָנֹכִי לְעֹלָם׃ (41) אִם־שַׁנּוֹתִי בְּרַק חַרְבִּי וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי אָשִׁיב נָקָם לְצָרָי וְלִמְשַׂנְאַי אֲשַׁלֵּם׃

und kein Gott mit mir; ich tödte und belebe, ich verwunde und ich heile, und Niemand errettet aus meiner Hand. (40) Denn ich erhebe zum Himmel meine Hand, und spreche: So wahr ich ewig lebe! (41) Wenn ich geschärft mein blitzend Schwert und meine Hand das Gericht ergreift: so übe ich Rache an meinen Feinden und vergelte meinen

רש"י

שהבאתי עליכם ואין לכם מושיע, ומן התשועה שאושיעכם, ואין מוחה בידי: אני אני הוא. אני להשפיל ואני להרים: ואין אלהים עמדי. עומד כנגדי למחות: עמדי. דוגמתי וכמוני: ואין מידי מציל. הפושעים בי: (40) כי אשא אל שמים ידי. כי בחרון אפי אשא ידי אל עצמי בשבועה: ואמרתי חי אנכי. לשון שבועה הוא, אני נשבע חי אנכי: (41) אם שנותי ברק חרבי. אם אשנן את להב חרבי, כמו "למען היות לה ברק" (יחזקאל כ"א) פלנ"דור: ותאחז במשפט ידי. להניח מדת רחמים. באויבי שהרעו לכם אשר אני קצפתי מעט והמה עזרו לרעה. דבר אחר, ותאחז ידי את מדת המשפט להחזיק בה לנקום נקם: אשיב נקם וגו'. למדו רבותינו באגדה מתוך לשון המקרא שאמר ותאחז במשפט ידי, לא כמדת בשר ודם מדת הקב"ה, מדת בשר ודם זורק חץ ואינו יכול להשיבו, והקב"ה זורק חציו ויש בידו

Niemand euch zu retten vermochte, und aus dem Heile, das ich euch ersprießen lassen will, daß mir Niemand zu wehren vermag! אני אני הוא Ich allein nur kann erniedrigen und erhöhen. ואין אלהים עמדי Niemand kann dagegen Einsprache erheben, um es zu wehren. עמדי Mir ähnlich, und meinesgleichen. ואין מידי מציל Niemand kann die Frevelthaten von meiner Hand erretten. (40) כי אשא אל שמים ידי In meinem Zorne hebe ich meine Hand zum Schwure gegen mich selbst empor! ואמרתי חי אנכי D. i. eine Eidesformel: Ich schwöre, so wahr ich lebe! (41) אם שנותי ברק חרבי Wenn geschärft ist mein blitzendes Schwert. ברק Wie (Ezech. 21, 15) היות לה ברק damit das Schwert glänze. ותאחז במשפט ידי Um das Maß der Barmherzigkeit beiseite zu legen für meine Feinde, die euch Übles zufügen, so (Zach. 7, 15): Da ich nur wenig gezürnt, sie aber halfen dem Unheile nach. Oder, ich werde das Maß des strengen Gerichts festhalten, um Rache zu nehmen. אשיב נקם לצרי Unsere Gelehrten deuten die Stelle ותאחז במשפט ידי wie folgt: Nicht wie der schwache Mensch ist Gott; der Mensch, welcher einmal einen Pfeil abgedrückt hat, kann denselben

(42) אשכיר חצי מדם וחרבי תאכל בשר מדם חלל ושביה מראש פרעות אויב׃ (43) הרנינו גוים עמו כי דם־עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו וכפר

Hassern. (42) Berausche meine Pfeile vom Blute, und mein Schwert frißt Fleisch, vom Blute Erschlagener und Gefangener, vom Haupte des entblößten Feindes. (43) Preiset, Nationen, sein Volk! denn das Blut seiner Knechte rächet er, und Rache übt er an seinen Feinden, und versöhnt

רש״י

להשיבה כאלו אוחזן בידו, שהרי ברק הוא חציו, שנאמר כאן ברק חרבי ותאחז במשפט ידי, והמשפט הזה לשון פורענות הוא בלע״ז יושטיצ״א׃ (42) אשכיר חצי מדם. האויב׃ וחרבי תאכל. בשרם׃ מדם חלל ושביה. זאת תהיה להם מעון דם חללי ישראל ושביה ששבו מהם׃ מראש פרעות אויב׃ מפשע תחלת פרצות האויב, כי כשהקב״ה נפרע מן האומת, פוקד עליהם עונם ועונות אבותיהם מראשית פרצה שפרצו בישראל׃ (43) הרנינו גוים עמו. לאותו הזמן ישבחו האומות את ישראל׃ ראו מה שבחה של אומה זו, שדבקו בהקב״ה בכל התלאות שעברו עליהם, ולא עזבוהו, יודעים היו בטובו ובשבחו׃ כי דם עבדיו יקום. שפיכות דמים, כמשמעו׃ ונקם ישיב לצריו. על הגזל ועל החמס, כענין שנאמר „מצרים לשממה תהיה ואדום למדבר שממה תהיה מחמס בני יהודה“, ואומר „מחמס אחיך יעקב“ וגו׳

nicht mehr zurücknehmen, Gott aber läßt Strafpfeile los, und kann selbe wieder zurücknehmen, als hielte er sie noch in seiner Hand. Der Blitz ist sein Pfeil, wie es hier heißt: ברק חרבי — ותאחז במשפט ידי. Dieses משפט heißt die Vollstreckung des Urtheils. (42) אשכיר חצי מדם Ich berausche meine Pfeile mit dem Blute der Feinde. וחרבי האכל בשר Mein Schwert verzehre ihr Fleisch. מדם חלל ושביה dies wird ihnen als Vergeltung der Blutschuld der Erschlagenen und Gefangenen Israels zu Theil. מראש פרעות אויב Von dem ersten Verbrechen der Feinde; denn wenn Gott die Völker bestraft, da ahndet er sowohl ihre Sünden, als auch die vom Beginne her an Israel verübten Verbrechen. (43) הרנינו גוים עמו Zu jener Zeit werden die Völker die Israeliten loben: Seht, wie lobenswerth diese Nation doch ist! sie hing an Gott, trotz aller Leiden, die ihnen zugefügt worden, und verließen Gott nicht, weil sie seine Allgüte und Erhabenheit kannten! כי דם עבדיו יקום Er rächt ihr Blut. ונקם ישיב לצריו Er übt Rache an seinen Widersachern, für ihre Reibereien und Gewaltthätigkeiten wie es diesbezüglich in (Joel 4, 9) heißt: „Mizrajim wird zur Öde, und Edom zur Wüste werden, ob

sein Land, sein Volk. שביעי אַדְמָתוֹ עַמּוֹ׃ פ ש״ש

רש״י

(עובדיה א׳): וכפר אדמתו עמו. וִיפַיֵּס אַדְמָתוֹ וְעַמּוֹ עַל הַצָּרוֹת שֶׁעָבְרוּ עֲלֵיהֶם וְשֶׁעָשָׂה לָהֶם הָאוֹיֵב: וכפר. לְשׁוֹן רִצּוּי וּפִיּוּס, כְּמוֹ "אֲכַפְּרָה פָנָיו" (בראשית ל״ב) "אַנְחִינֵיהּ לְרוּגְזֵיהּ": וכפר אדמתו. וּמַה הִיא אַדְמָתוֹ? עַמּוֹ. כְּשֶׁעַמּוֹ מִתְנַחֲמִים, אַרְצוֹ מִתְנַחֶמֶת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "רָצִיתָ ה׳ אַרְצֶךָ" בַּמֶּה רָצִיתָ אַרְצֶךָ? "שַׁבְתָּ שְׁבוּת יַעֲקֹב" (תהלים פ״ה). בְּפָנִים אֲחֵרִים הִיא נִדְרֶשֶׁת בְּסִפְרֵי, וְנֶחְלְקוּ בָהּ רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, רַבִּי יְהוּדָה דּוֹרֵשׁ כּוּלָּהּ כְּנֶגֶד יִשְׂרָאֵל, וְרַבִּי נְחֶמְיָה דּוֹרֵשׁ אֶת כּוּלָּהּ כְּנֶגֶד הָאוּמוֹת, רַבִּי יְהוּדָה דּוֹרְשָׁהּ כְּלַפֵּי יִשְׂרָאֵל, אָמַרְתִּי אַפְאֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁפֵּירַשְׁתִּי עַד "וְלֹא ה׳ פָּעַל כָּל זֹאת, כִּי גוֹי אוֹבַד עֵצוֹת הֵמָּה, אִבְּדוּ תוֹרָתִי שֶׁהִיא לָהֶם עֵצָה נְכוֹנָה, וְאֵין בָּהֶם תְּבוּנָה לְהִתְבּוֹנֵן, אֵיכָה יִרְדּוֹף אֶחָד מִן הָאוּמוֹת אֶלֶף מֵהֶם, אִם לֹא כִּי צוּרָם מְכָרָם, כִּי לֹא כְצוּרֵנוּ צוּרָם, הַכֹּל כְּמוֹ שֶׁפֵּירַשְׁתִּי עַד תַּכְלִיתוֹ. וְר׳ נְחֶמְיָה דּוֹרְשָׁהּ כְּלַפֵּי הָאוּמוֹת ע״א, כִּי גוֹי אוֹבַד עֵצוֹת הֵמָּה, כְּמוֹ שֶׁפֵּירַשְׁתִּי תְּחִלָּה עַד וְאוֹיְבֵינוּ פְּלִילִים: (32) כי מגפן סדום גפנם. שֶׁל אוּמוֹת ע״א: ומשדמות עמורה וגו׳. וְלֹא יָשִׂימוּ לִבָּם לִתְהִלּוֹת הַגְּדוֹלָה

der Gewaltthat, die sie an den Söhnen Jehuda's verübt". וכפר אדמתו עמו Er ist dem Erdreiche und dem Volke versöhnlich, ob der Drangsale, die der Feind über sie herbeigeführt. וכפר heißt besänftigen, wie אכפרה פניו Ich will seinen Zorn besänftigen (M. 1, 32). וכפר אדמתו Welches ist sein Erdreich? sein Volk; wenn sein Volk getröstet wird, so tröstet sich auch sein Land, ähnlich (Ps. 85, 2) Du hast gnädig aufgenommen, Ewiger, dein Land; in wie ferne? Du hast zurückgeführt die Gefangenen Jakobs. — Im Sifri wird dies anders erklärt. R. Jehuda und R. Nechemja sind hierin getheilter Ansicht; nach R. Jehuda bezieht sich dieser ganze Satz auf Israel; nach R. Nechemia hingegen auf die götzendienerischen Völker. Nach R. Jehuda ist אמרתי אפאיהם so zu verstehen, wie ich es bereits erklärt habe, ich dachte sie zu vernichten, bis: ולא ה׳ פעל — כי גוי אובד עצות Gute Rathschläge hat dieses Volk verworfen, meine Thora nämlich, den besten Rathgeber! ואין בהם תבונה Es hatte keine Einsicht, um nachzudenken: wie kann Einer von den Völkern tausend von Israel verfolgen; wenn nicht, weil ihr Hort sie verkaufte? כי לא כצורנו צורם u. s. w. wie wir dies bis zu Ende erklärt haben. R. Nechemia bezieht dies auf die Völker: כי גוי אובד עצות u. s. w. כי מגפן u. s. w. (V. 32) dies sind die götzendienerischen Völker. ומשדמות עמרה Vom Gefilde Amora's ihr Weinstock; sie denken nicht daran, die Größe

(44) ויבא משה וידבר את־כל־דברי

(44) Mosche ging und redete alle Worte dieses

רש״י

כי: ענבימו ענבי רוש. הוא שאמר: לולי כעס אויב אגור על ישראל להרעילם ולהמרירם, לפיכך אשכלות מרורות למו, להלעיט אותם על מה שעשו לבני: (33) חמת תנינים יינם. מכאן להשקותם על מה שעושין להם: (34) כמוס עמדי. אותו הכוס שנאמר: כי כוס ביד ה' וגו' (תהלים ע״ה): (35) לעת תמוט רגלם. כענין שנאמר: תרמסנה רגל (ישעיה כ״ו): (36) כי ידין ה' עמו. בלשון זה משמש כי ידין בלשון דהא, ואין ידין לשון יסורין, אלא כמו „כי יריב את ריבם מיד עושקיהם", „כי יראה כי אזלת יד" וגו': (37) ואמר אי אלהימו. האויב יאמר אי אלהימו של ישראל, כמו שאמר טיטוס הרשע כשגדר את הפרוכת, כענין שנאמר: ותרא אויבתי ותכסה בושה האומרה אלי איה ה' אלהיך (מיכה ז'): (39) ראו עתה כי אני וגו'. אז יגלה הקדוש ברוך הוא ישועתו ויאמר: ראו עתה כי אני אני הוא, מאתי באת עליהם הרעה ומאתי תבא עליהם הטובה: ואין מידי מציל. שיציל אתכם מן הרעה אשר אביא עליכם: (40) כי אשא אל שמים ידי. כמו „כי נשאתי", תמיד אני משרה מקום שכינתי בשמים, כתרגומו, אפילו חלש למעלה וגבור למטה, אימת עליון על התחתון, וכל שכן שגבור למעלה וחלש

mir zuzuschreiben; ענבי רוש ענבמו Darauf bezieht sich לולא כעס אויב אגור, ich scheuete die Kränkung des Feindes, wegen Israels, dessen Leben sie verbittert hatten, daher: אשכלות מרורות למו tränke ich sie mit giftigem Beerensaft, so wie sie es meinen Kindern gethan. (V. 34) כמוס עמדי Er liegt verborgen bei mir, der Kelch nämlich, von welchem gesagt wird (Ps. 75, 9) Der Kelch ist in Gottes Hand! (V. 35) לעת תמוט רגלם ähnlich (Jes. 26, 6): Es zertritt sie der Fuß. (V. 36) כי ידין ה׳ עמו כי denn, und ידין heißt nicht strafen, sondern rechten, Gott wird rechten ihre Streitsache gegen ihre Unterdrücker. כי יראה כי אזלת יד (V. 37) ואמר אי אלהימו Der Feind wird sagen: wo sind nun ihre Götter? wie es in (Micha 7, 10) lautet: Meine Feindin wird es sehen, und Schande wird sie bedecken, die zu mir sprach, wo ist er, der Ewige, dein Gott! (V. 39) ראו עתה Dann wird Gott sein Heil offenbaren, und wird sagen: Ihr seht nun, daß ich allein es bin, von mir kam ihnen die Strafe, von mir wird ihnen alles Gute zukommen! ואין מידי מציל Niemand kann euch retten von dem Unglücke, das ich über euch verhänge: (V. 40) כי אשא אל שמים ידי wie נשאתי erheben, immer lasse ich meine Herrlichkeit im Himmel ruhen, so gibt es auch Onk. Wenn ein Schwacher mit einem Starken ringend, sich oberhalb desselben befindet, so empfindet der unten Liegende immerhin Angst, geschweige daß ein Starker, der sich oberhalb des Schwachen befindet, diesem groß

הַשִּׁירָה־הַזֹּאת בְּאָזְנֵי הָעָם הוּא וְהוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן׃ (45) וַיְכַל מֹשֶׁה לְדַבֵּר אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל׃

Gesanges vor den Ohren des Volkes, er und Hoschea, Sohn Nuns. (45) Und als Mosche vollendet hatte zu reden diese Worte an

רש״י

הלמטה: ידי. מקום שכינתי, כמו „איש על ידו״ (במדבר ב׳), והיה בידי להפרע מכם, אבל אמרתי שחי אנכי לעולם, איני ממהר לפרוע לפי שיש לי ישהות בדבר, אני חי לעולם ובדורות אחרונים אני נפרע מהם והיכולת בידי ליפרע מן המתים ומן החיים, מלך בשר ודם שהוא הולך למות, ממהר נקמתו להפרע בחייו, כי שמא ימות הוא או אויבו, נמצא שלא ראה נקמתו ממנו, אבל אני חי לעולם, אם ימותו הם ואיני נפרע בחייהם אפרע במותם: (41) אם שנותי ברק חרבי. הרבה אם יש, שאינם תלוין, כשאשנן ברק חרבי ותאחז במשפט ידי, כולי כמו שפירשתי למעלה: (44) הוא והושע בן נון. שבת של דיוזגי היתה, נטלה רשות מזה וניתנה לזה (סוטה), העמיד לו משה מתורגמן ליהושע שיהא דורש בחייו, כדי שלא יאמרו ישראל: בחיי רבך לא היה לך להרים ראש, ולמה קראהו כאן הושע? לומר שלא זחה דעתו עליו, שאף על פי שנתנה לו גדולה, השפיל עצמו כאשר מתחלתו: (ספרי):

Furcht eingejagt. ידי D. i. die Stätte meiner Glorie, ähnlich איש על ידו (M. 4, 2. 17): „Schon längst hätte ich euch strafen können, ich sprach aber: Ich lebe in Ewigkeit“! so will ich nicht sofort strafen, und damit noch zögern, ich will es den spätern Geschlechtern entgelten lassen. In meiner Allmacht steht's sowohl die Lebenden als auch die Todten zu bestrafen. Ein sterblicher König muß eilen, Rache an Jemand zu nehmen, weil er oder sein Gegner indessen sterben könnte, ohne sich gerächt zu haben; ich (Gott) aber bin ewiglebend, wenn sie auch hinsterben, ohne bei ihrem Leben gestraft worden zu sein, so strafe ich sie nach ihrem Tode. (V. 41) אם שנותי ברק חרבי Es gibt viele אם, die nach einem Schwure verneinend lauten, hier aber ist es bejahend; אם שנותי bedeutet: daß ich geschärft habe u. s. w. [s. oben]. (44) הוא והושע בן נון Beide hatten in dieser Woche Amtsdienst; dem Einen wurde die Amtswürde genommen und dem Andern wurde sie übergeben. Mosche ließ den Jehoschua Lehrvorträge halten, damit es nicht heißen soll, beim Leben seines Lehrers wagte er nicht das Haupt emporzuheben. Warum wird er aber hier הושע (ohne י) genannt? es will anzeigen, wie sein Name unverändert steht, ebenso blieb seine Gesinnung unverändert, obgleich ihm nun die größte Würde verliehen wurde, war er dennoch so

(46) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם שִׂימוּ לְבַבְכֶם לְכָל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵעִיד בָּכֶם הַיּוֹם אֲשֶׁר תְּצַוֻּם אֶת־בְּנֵיכֶם לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת׃ (47) כִּי לֹא־דָבָר רֵק הוּא מִכֶּם כִּי־הוּא חַיֵּיכֶם וּבַדָּבָר הַזֶּה תַּאֲרִיכוּ יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ פ מפטיר

ganz Jisrael, (46) Sprach er zu ihnen: Richtet euer Herz auf alle die Worte, die ich wider euch bezeuge heute, daß ihr sie gebietet euern Kindern, zu beobachten, zu thun alle Worte dieser Weisuug. (47) Denn nicht ein leeres Wort ist dies für euch, sondern es ist euer Leben, und durch dieses Wort werdet ihr lange leben auf dem Erdreiche, wohin ihr über den Jarden ziehet, es einzunehmen.

רש״י

(46) שימו לבבכם. צָרִיךְ אָדָם שֶׁיִּהְיוּ עֵינָיו וְלִבּוֹ וְאָזְנָיו מְכֻוָּנִים לְדִבְרֵי תוֹרָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: בֶּן אָדָם רְאֵה בְעֵינֶיךָ וּבְאָזְנֶיךָ שְׁמַע וְשִׂים לִבְּךָ (יחזקאל מ׳) דְּבָרִים ק״ו: וּמַה תַּבְנִית הַבַּיִת, שֶׁהוּא נִרְאֶה לָעֵינַיִם וְנִמְדָּד בְּקָנֶה צָרִיךְ אָדָם שֶׁיִּהְיוּ עֵינָיו וְאָזְנָיו וְלִבּוֹ מְכֻוָּנִין לְהָבִין, דִּבְרֵי תוֹרָה שֶׁהֵן כַּהֲרָרִין תְּלוּיִין בְּשַׂעֲרָה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה: (47) כי לא דבר רק הוא מכם. לֹא לְחִנָּם אַתֶּם יְגֵעִים בָּהּ, כִּי הַרְבֵּה שָׂכָר תָּלוּי בָּהּ, כִּי הִיא חַיֵּיכֶם. ד״א אֵין לְךָ דָבָר רֵיקָן בַּתּוֹרָה, שֶׁאִם תִּדְרְשֶׁנּוּ שֶׁאֵין בּוֹ מַתַּן שָׂכָר, תֵּדַע לְךָ שֶׁכֵּן אָמְרוּ חֲכָמִים: וַאֲחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע וְתִמְנַע הָיְתָה פִּלֶגֶשׁ וגו׳ (בראשית ל״ו), לְפִי שֶׁאָמְרָה, אֵינִי כְדַאי

bescheiden, wie vordem. (46) שימו לבבכם. Augen, Herz und Ohr des Menschen müssen auf die Worte der Gotteslehre aufmerksam gerichtet sein; ebenso sagt (Ezech, 40, 4): Menschensohn! Schaue mit deinen Augen und mit deinen Ohren höre, und richte deinen Sinn darauf. Daraus kann man schließen: Wenn bei dem Modell des Tempels, welches den Augen sichtbar, mit dem Maßstabe bestimmt werden konnte, man die größte Aufmerksamkeit gebrauchen mußte; um so mehr doch dies bei der Gotteslehre, wo gleichsam Berge an einem Haare hängen! (wo schwerwiegende Satzungen oft von einem Worte gefolgert werden). (47) כי לא דבר רק היא מכם Nicht ohne Erfolg wird euere Mühe sein, denn sie bietet reichen Lohn! Diese Lehre ist euer wahres Leben! Oder, es gibt nichts Inhaltsloses (רק) in der Thora, denn alles Forschen in derselben ist lohnend. Als Beweis hiefür diene die Stelle (M. 1, 36, 22): die Schwester Lotans war Timna, und Timna war das Kebsweib des Elifas. Nach unseren Gelehrten sagte Timna: Sie sei nicht würdig, seine Ehefrau zu werden,

(48) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר׃ (49) עֲלֵה אֶל־הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה הַר־נְבוֹ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יְרֵחוֹ וּרְאֵה אֶת־

(48) Und der Ewige redete zu Mosche an eben diesem Tage und sprach: (49) Steige auf diesen Berg Abarim, den Berg Nebo, der im Lande Moab, der vor Jerecho, und siehe das

רש״י

לִהְיוֹת לוֹ אִשָּׁה, הַלְוַאי וְאֶהְיֶה פִּלַגְשׁוֹ, וְכָל כָּךְ לָמָּה, לְהוֹדִיעַ שִׁבְחוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, שֶׁהָיוּ שִׁלְטוֹנִים וּמְלָכִים מִתְאַוִּים לִידָּבֵק בְּזַרְעוֹ׃ (48) וידבר ה׳ אל משה בעצם היום הזה. בג׳ מְקוֹמוֹת נֶאֱמַר בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה, נֶאֱמַר בְּנֹחַ בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ וגו׳ (שם ז׳) בְּמַרְאִית אוֹרוֹ שֶׁל יוֹם, לְפִי שֶׁהָיוּ בְּנֵי דוֹרוֹ אוֹמְרִים בְּכַךְ וְכַךְ אִם אָנוּ מַרְגִּישִׁין בּוֹ, אֵין אָנוּ מַנִּיחִין אוֹתוֹ לִיכָּנֵס בַּתֵּבָה, וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אָנוּ נוֹטְלִין כַּשִּׁילִין וְקַרְדּוּמוֹת וּמְבַקְּעִין אֶת הַתֵּבָה, אָמַר הקב״ה הֲרֵינִי מַכְנִיסוֹ בַּחֲצִי הַיּוֹם, וְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ כֹּחַ לִמְחוֹת יָבֹא וְיִמְחֶה. בְּמִצְרַיִם נֶאֱמַר בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא ה׳ (שמות י״ב), לְפִי שֶׁהָיוּ מִצְרִיִּים אוֹמְרִים׃ בְּכַךְ וְכַךְ אִם אָנוּ מַרְגִּישִׁין בָּהֶם אֵין אָנוּ מַנִּיחִין אוֹתָם לָצֵאת, וְלֹא עוֹד אֶלָּא אָנוּ נוֹטְלִין סַיָּפוֹת וּכְלֵי זַיִן וְהוֹרְגִין בָּהֶם, אָמַר הקב״ה הֲרֵינִי מוֹצִיאָן בַּחֲצִי הַיּוֹם, וְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כֹּחַ לִמְחוֹת יָבֹא וְיִמְחֶה, אַף כָּאן בְּמִיתָתוֹ שֶׁל משֶׁה נֶאֱמַר בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה, לְפִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים׃ בְּכַךְ וְכַךְ אִם אָנוּ מַרְגִּישִׁין אֵין אָנוּ מַנִּיחִין אוֹתוֹ, אָדָם שֶׁהוֹצִיאָנוּ

sie wünsche, nur sein Kebsweib zu sein; dies zeugt von der Anerkennung der Größe Abrahams, daß selbst Fürsten und Könige sich mit seinen Nachkommen zu verbinden sehnlichst wünschten. (48) בעצם היום הזה An drei Stellen finden wir diesen Ausdruck: als Noach in die Arche ging, heißt es: בעצם היום הזה, am hellen Tage! weil viele seiner Landsleute sagten: Wenn wir ihn sehen, so werden wir ihm das Einziehen in die Arche verwehren; nicht nur dies, sondern wir zertrümmern die Arche mit Äxten und Beilen. Gott aber sprach: Ich laß ihn zur hellen Mittagszeit einziehen, es komme dann, wer den Muth hat, und verhindere es! — Bei den Egyptern heißt es ebenfalls: בעצם היום הזה (M. 2, 12, 51), weil auch jene sagten: Wenn wir dergleichen wahrnehmen sollten, werden wir die Israeliten nicht ausziehen lassen! nicht nur dies, sondern wir werden mit Schwert bewaffnet Tod in ihre Schaaren bringen! Gott aber sprach: Ich will Israel bei helllichtem Tage herausführen, wer den Muth hat, der komme und verhindere es! — Auch hier bei dem Tode Mosche's steht בעצם היום הזה, weil die Israeliten sich hören ließen: Wenn wir dies wahrnehmen, so werden wir keine Ruhe geben; ein Mann, d[…]

אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לַאֲחֻזָּה׃ (50) וּמֻת בָּהָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹלֶה שָׁמָּה וְהֵאָסֵף אֶל־עַמֶּיךָ כַּאֲשֶׁר־מֵת אַהֲרֹן אָחִיךָ בְּהֹר הָהָר וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו׃ (51) עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמֵי־מְרִיבַת קָדֵשׁ מִדְבַּר־צִן עַל אֲשֶׁר לֹא־קִדַּשְׁתֶּם אוֹתִי

Land Kenaan, das ich den Kindern Jisrael gebe zum Eigenthum. (50) Und stirb auf dem Berge, wohin du steigst, und werde eingethan zu deinem Volke, so wie gestorben ist Aharon, dein Bruder, auf dem Berge Hor, und eingethan ward zu seinem Volke. (51) Weil ihr eine Untreue begangen an mir unter den Kindern Jisrael bei dem Wasser zu Meriba-Kadesch, in der Wüste Zin, weil ihr mich nicht geheiligt

רש״י

ממצרים, וקרע לנו את הים, והוריד לנו את המן, והגיז לנו את השליו, והעלה לנו את הבאר, ונתן לנו את התורה, אין אנו מניחין אותו, אמר הקב״ה הריני מכניסו בחצי היום וכו׳: (50) כאשר מת אהרן אחיך. באותה מיתה שראית וחמדת, אותה שהפשיט משה את אהרן בגד ראשון והלבישו לאלעזר, וכן שני, וכן שלישי וראה בנו בכבודו א״ל משה: „אהרן אחי, עלה למטה“ ועלה, „פשוט ידיך“ ופשט, „פשוט רגליך“ ופשט, „עצום עיניך“ ועצם, „קמוץ פיך“, וקמץ, והלך לו, אמר משה „אשרי מי שמת במיתה זו“: (51) על אשר מעלתם בי. גרמתם למעול בי: על אשר לא קדשתם אותי. גרמתם לי שלא אתקדש, אמרתי

uns aus Egypten geführt, uns das Meer gespalten, das Manna und die Wachteln gebracht, der uns einen Brunnen aufsteigen ließ, uns die Thora übergeben hat: wir können ihn nicht verlassen! Gott aber sprach: Ich will ihn am hellen Tage in die Höhle steigen lassen, ob Jemand dann im Stande sein wird, ihn daran zu verhindern! (50) כאש־ מת אה־ן אחי־ Auf dieselbe Weise zu sterben, die du bei deinem Bruder sahest und auch für dich wünschtest. Denn Mosche ließ auf göttl. Befehl Aharon seine hohepriesterlichen Kleider eins nach dem andern ablegen und sie den Eleasar anlegen, so daß er noch bei seinem Leben seinen Sohn mit seiner Würde bekleidet sah. Dann sprach Mosche zu Aharon: Mein Bruder: Besteige das Bett er that es. — Strecke deine Hand aus! er that es — auch deine Füße strecke aus! er that es. — Drücke deine Augen zu! er drückte sie zu. — Schließe deinen Mund! er schloß ihn — worauf er verschied. Da sagte Mosche: Glücklich, der so stirbt! (51) על אש־ מעלתם ב־ Ihr waret Schuld, da ihr euch wieder mich vergangen. על אשר לא קדשתם אות־ Ihr verursachtet es, daß mein Name nicht

בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ (52) כִּי מִנֶּגֶד תִּרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ וְשָׁמָּה לֹא־תָבוֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ פ פ פ

...er den Kindern Jisrael, (52) Denn von fern sollst du das Land sehen, aber dahin sollst du nicht kommen in das Land, das ich den Kindern Jisrael gebe.

וזאת הברכה

לג (1) וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ׃ (2) וַיֹּאמַר יְהֹוָה מִסִּינַי בָּא

33. (1) Und dies ist der Segen, womit gesegnet hat Mosche, der Mann Gottes, die Kinder Jisrael vor seinem Tode. (2) Und er sprach: Der Ewige kam von Sinai, und ging ihnen

רש״י

לָכֵם „וְדִבַּרְתֶּם אֶל הַסֶּלַע" (במדבר כ׳) וְהֵם הִכּוּהוּ וְהֻצְרְכוּ לְהַכּוֹתוֹ פַּעֲמַיִם, וְאִילּוּ דִבְּרוּ עִמּוֹ וְנָתַן מֵימָיו בְּלֹא הַכָּאָה, הָיָה מִתְקַדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם, שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: וּמַה הַסֶּלַע שֶׁאֵינוֹ לְשָׂכָר, וְלֹא לְפֻרְעָנוּת, אִם זָכָה אֵין לוֹ מַתַּן שָׂכָר, וְאִם חָטָא אֵינוֹ לוֹקֶה, כָּךְ מְקַיֵּים מִצְוַת בּוֹרְאוֹ, אָנוּ לֹא כָּל שֶׁכֵּן: (52) כי מנגד. מֵרָחוֹק: תראה וגו׳, כִּי אִם לֹא תִרְאֶנָּה עַכְשָׁיו, לֹא תִרְאֶנָּה עוֹד בְּחַיֶּיךָ: ושמה לא תבא. כִּי יָדַעְתִּי כִּי חֲבִיבָה הִיא לְךָ, עַל כֵּן אֲנִי אוֹמֵר לְךָ עֲלֵה וּרְאֵה: חסלת פרשת האזינו:

לג (1) וזאת הברכה. לפני מותו. סָמוּךְ לְמִיתָתוֹ, שֶׁאִם לֹא עַכְשָׁיו, אֵימָתַי: (2) ויאמר ה׳ מסיני בא. פָּתַח תְּחִלָּה בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם, וְאַחַר כָּךְ פָּתַח בְּצָרְכֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל (ספרי). וּבַשֶּׁבַח שֶׁפָּתַח בּוֹ, יֵשׁ

geheiligt werden konnte; ich sagte euch: Sprechet zum Felsen! — Hätten sie zum Felsen bloß geredet, er würde ohne einen Streich Wasser hergegeben haben, und der Name Gottes wäre dadurch geheiligt worden. Die Israeliten würden daraus die Lehre geschöpft haben: Wenn ein Felsen, der weder Lohn, noch Strafe zu erwarten hat, dennoch den Befehl seines Schöpfers vollzieht, um so mehr sind wir doch zur pünktlichen Befolgung der göttlichen Lehre verpflichtet! (52) כי מנגד תראה Von Ferne sollst du es sehen; denn wenn du es jetzt nicht siehst, wirst du es bei deinem Leben nicht mehr sehen! ושמה לא תבוא Ich weiß, es ist dir theuer, darum sage ich dir: Gehe hinauf, und sieh es!

33. (1) וזאת הברכה — לפני מותו Nahe vor seinem Tode (segnete er sie), denn hätte er's nicht jetzt gethan, wann denn? (2) ויאמר ה׳ מסיני בא Er begann mit dem Lobe Gottes und sprach dann von den Interessen Israels. In der Lobpreisung Gottes erwähnte er gleichzeitig der Verdienste Israels, und alles in wohlwollender Weise

וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן וְאָתָה מֵרִבְבֹת קֹדֶשׁ מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת

auf von Seïr, strahlte vom Berge Pharan, und kam aus heiligen Myriaden: zu seiner Rechten

רש״י

בו הזכרת זכות לישראל, וכל זה דרך ריצוי הוא, כלומר כדאי הם אלו שתחול עליהם ברכה: מסיני בא. יצא לקראתם, כשבאו להתיצב בתחתית ההר כחתן היוצא להקביל פני כלה, שנאמר „לקראת האלהים" (שמות י״ח) למדנו שיצא כנגדם: וזרח משעיר למו. שפתח לבני עשו שיקבלו את התורה ולא רצו (ספרי): הופיע מהר פארן. שהלך שם ופתח לבני ישמעאל שיקבלוה ולא רצו: ואתה. לישראל (שם): מרבבות קדש. ועמו מקצת רבבות מלאכי קדש ולא כולם ולא רובם ולא כדרך בשר ודם, שמראה כל כבוד עשרו ותפארתו ביום חופתו: אש דת. שהיתה כתובה מאז לפניו באש שחורה על גבי אש לבנה נתן להם בלוחות כתב יד ימינו. דבר אחר אש דת, כתרגומו, שנתנה להם מתוך האש:

daß diese (Israeliten) würdig sind, des göttl. Segens theilhaft zu werden. מסיני בא Als sie gekommen, um am Fuße des Berges sich aufzustellen, zog die göttliche Glorie ihnen gleichsam entgegen, wie ein Bräutigam zum Empfange seiner Braut entgegen geht, wie es (M. 2, 19, 17) heißt לקראת האלהים dem Ewigen entgegen, andeutend, daß die Gottes-Glorie ihnen entgegenkam. זרח משעיר למו Er erschien ihnen von Seïr, wo er zuerst den Nachkommen Esaw's die Annahme der Thora angeboten hatte, was sie aber verweigerten. הופיע מהר פארן Auch in Paran befahl er den Söhnen Jischmaels die Annahme der Thora, doch sie willigten nicht ein. ואתה Da kam er zu Israel. מרבבות קדש Mit ihm kam ein Theil der Myriaden heiliger Engel, aber nicht alle, auch nicht der größte Theil; und nicht wie bei Menschen, welche an ihrem Hochzeitstage allen Glanz und Reichthum entfalten. אש דת Die religiöse Wissenschaft ist eine weiße Glut, mit schwarzer Flammenschrift, diese Glut ist's, womit Gottes Hand die Bundestafeln selbst geschrieben.*) Oder אש דת heißt nach Onk. die

*) Im Talm. Schekalim 20 lautet diese Stelle also: תורה שנתן הקב״ה למשה, אש לבנה, חרותה באש שחורה, (ועיין נ״ב בילקוט וזאת הברכה) D. h. die religiöse Erkenntniß gleicht einer weißen Glut, die mit ihrem erleuchtendem Feuergeiste in die geheimsten Winkel und Falten des menschlichen Herzens dringt und auf alle Leidenschaften (אש שחורה) Schwächen und Verirrungen läuternd u. veredelnd einwirkt. Ähnlich dem Talm. לצרף בהם הבריות לפשפש עמקימיות הלב.

לָֽמוֹ׃ (3) אַ֚ף חֹבֵ֣ב עַמִּ֔ים כָּל־קְדֹשָׁ֖יו בְּיָדֶ֑ךָ וְהֵם֙ תֻּכּ֣וּ לְרַגְלֶ֔ךָ יִשָּׂ֖א

Feuergesetz für sie. (3) Auch liebt er das Volk; alle seine Heiligen sind in deiner Hand, und sie, hin-

רש״י

(3) אף חובב עמים. גַּם חִבָּה יְתֵירָה חָבַב אֶת הַשְּׁבָטִים. כָּל אֶחָד וְאֶחָד קָרוּי עָם, שֶׁהֲרֵי בִּנְיָמִין לְבַדּוֹ הָיָה עָתִיד לְהוֹלִיד, כְּשֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיַעֲקֹב „גּוֹי וּקְהַל גּוֹיִם יִהְיֶה מִמֶּךָּ“ (בראשית ל״ה): כל קדושיו בידך. נַפְשׁוֹת הַצַּדִּיקִים גְּנוּזוֹת אִתּוֹ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר „וְהָיְתָה נֶפֶשׁ אֲדוֹנִי צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים אֵת ה׳ אֱלֹהֶיךָ“ (שמואל א׳ כ״ה): והם תכו לרגלך. וְהֵם רְאוּיִם לְכָךְ, שֶׁהֲרֵי תִּכְּכוּ עַצְמָן לְתוֹךְ תַּחְתִּית הָהָר לְרַגְלֶךָ בְּסִינָי: תֻּכּוּ. לָשׁוֹן פֻּעָלוּ, הוּתְוְכוּ לְתוֹךְ מַרְגְּלוֹתֶיךָ: ישא מדברותיך. נָשְׂאוּ עֲלֵיהֶם עוֹל תּוֹרָתֶךָ: מדברותיך. הַמ״ם בּוֹ קָרוֹב לִיסוֹד, כְּמוֹ: וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו (במדבר ז׳), וָאֶשְׁמַע אֶת קוֹל מִדַּבֵּר אֵלַי (יחזקאל ב׳) כְּמוֹ „מִתְדַּבֵּר“ אֵלַי, אַף זֶה מִדַּבְּרוֹתֶיךָ מַה שֶּׁהָיִיתָ מְדַבֵּר לְהַשְׁמִיעֵנִי לֵאמֹר לָהֶם טישפורפלי״דורש בלע״ז. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם, שֶׁהָיוּ נוֹסְעִים עַל פִּי דְּבָרֶיךָ וְהַמֵּ״ם בּוֹ שִׁמּוּשׁ מְשַׁמֶּשֶׁת לָשׁוֹן מִן. דָּבָר אַחֵר, אַף חובב עמים. אַף בִּשְׁעַת חִיבָּתָן שֶׁל אוּמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁהֶרְאֵיתָ לְאוּמּוֹת פָּנִים שׂוֹחֲקוֹת, וּמָסַרְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּיָדָם: כל קדושיו בידך. כָּל צַדִּיקֵיהֶם וְטוֹבֵיהֶם דָּבְקוּ בְךָ וְלֹא מָשׁוּ מֵאַחֲרֶיךָ וְאַתָּה שׁוֹמְרָם: והם תכו

Thora wurde aus der Mitte des Feuers gegeben. (3) אף חובב עמים Jeden Einzelnen der Stämme zeichnete er mit besonderer Liebe aus, jeder derselben wird ein Volk genannt; denn bevor noch Binjamin geboren war, sprach Gott zu Jakob (M. 1, 35, 11): Volk und Versammlung von Völkern werden von dir abstammen. כל קדושיו בידך D. h. die Seelen der Frommen sind bei ihm aufbewahrt, wie es in (Sam. 1, 25, 29) lautet: So möge die Seele meines Herrn festgebunden sein in den Lebensbund bei dem Ewigen, deinem Gotte. תכו לרגליך Sie zeigen sich dessen würdig, denn sie haben sich am Fuße des Berges zu deinen Füßen hingestreckt, תכו im Pual, hingestürzt zu deinen Füßen am Sinai. ישא מדברותיך Sie nahmen willig auf sich das Joch deiner Lehre. מדברותיך das מ ist dem Radix anzufügen, wie in (M. 4, 7, 89) מדבר אליו, (Ezech. 2, 2) מדבר אלי unterreden, so wie מתדבר, so auch hier מדברותיך, was du geredet hast, es ihnen mitzutheilen. Nach Onk. bedeutet ישא מדברותיך sie sind von deinen Worten geleitet worden, wo also das מ׳ blos Bedienungsbuchstabe ist: von. Oder אף חובב עמים heißt, selbst wenn du die Völker liebtest, und dich ihnen wohlwollend zeigtest, und Israel ihrer Gewalt überliefertest. כל קדושיו בידך blieben doch die Besseren und Frommen unter Israel dir treu, anhänglich, haben dich nicht verlassen und du schützest sie auch. והם תכו לרגליך Sie vereinigten und bargen sich

מִדַּבְּרֹתֶיךָ׃ (4) תּוֹרָה צִוָּה־לָנוּ מֹשֶׁה
מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב׃ (5) וַיְהִי בִישֻׁרוּן
מֶלֶךְ בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עָם יַחַד שִׁבְטֵי
יִשְׂרָאֵל׃ (6) יְחִי רְאוּבֵן וְאַל־יָמֹת
וִיהִי מְתָיו מִסְפָּר׃ ס (7) וְזֹאת

gestreckt zu deinen Füßen, empfangen sie deine Worte. (4) Die Weisung, die uns Mosche geboten, zum Besitze der Versammlung Jaakobs. (5) So ward er in Jeeschurun König, da sich versammelten die Häupter des Volkes, zusammen die Stämme Jisraels. (6) Es lebe Rëuben und sterbe nicht, daß seine Haufen zählbar würden. (7) Und dies

רש״י

לרגליך. והם מתמצעים ומתכנסים לתחת צלך: ישא מדברותיך. מקבלים גזרותיך ודתותיך בשמחה ואלה דבריהם: (4) תורה. אשר צוה לנו משה, מורשה היא לקהלת יעקב, אחזנוה ולא נעזבנה: (5) ויהי. הקב״ה בישרון מלך, תמיד עול מלכותו עליהם: בהתאסף. בכל התאסף ראשי חשבון אסיפתם: ראשי. כמו „כי תשא את ראש״ (שמות ל׳) ראוין אלו שאברכם. דבר אחר, בהתאסף. בהתאספם יחד באגודה אחת ושלום ביניהם, הוא מלכם ולא כשיש מחלוקת ביניהם: (6) יחי ראובן. בעולם הזה: ואל ימות. לעולם הבא, שלא יזכר לו מעשה בלהה: ויהי מתיו מספר. נמנין במנין שאר אחיו, דוגמא היא זו כענין שנאמר „וישכב את בלהה ויהיו בני יעקב שנים עשר״ (בראשית ל״ה) שלא יצא מן המנין: (7) וזאת

unter deinem Schutze. — ישא מדברתיך Sie nahmen deine Gesetze und Verordnungen mit Freuden auf, indem sie sprachen: (4) תורה Die Lehre, welche uns Mosche geboten, ist ein Erbtheil für die Gesammtheit Jakobs; wir wollen sie festhalten und von ihr nicht lassen. (5) ויהי Da war Gott ihr König, בישרון מלך für immer nehmen sie das Joch seiner Regierung auf sich. בהתאסף Bei jedesmaliger Versammlung ihrer vornehmsten Häupter. ראשי wie כי תשא את ראש, diese sind würdig, daß ich sie segne. Oder בהתאסף bedeutet, wenn sie zum Frieden und zur Eintracht zusammentreten, ist der Ewige ihr König, aber nicht wenn sie in Zwiespalt leben. (6) יחי ראובן Hier in diesem Leben. ואל ימות in der kommenden Welt, es möge ihm das Geschehene mit Bilha nicht gedacht werden. ויהי מתיו מספר Seine Mannschaft soll in der Zahl seiner anderen Brüder aufgenommen werden, das Gleiche findet sich (M. 1, 35): וישכב את בלהה, wobei es heißt: ויהיו בני יעקב שנים עשר, worauf er dessenungeachtet von der Zahl nicht ausgeschlossen wurde. (7) וזאת

לִיהוּדָה וַיֹּאמַר שְׁמַע יְהוָה קוֹל יְהוּדָה וְאֶל־עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ יָדָיו רָב לוֹ וְעֵזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה׃ פ שני (8) וּלְלֵוִי

von Jehuda; und er sprach: Erhöre, Ewiger, die Stimme Jehuda's und zu seinem Volke bringe ihn; seine Macht sei ihm genug, und sei du ihm Hülfe wider seine Dränger. (8) Und von Lewi

רש"י

ליהודה. סמך יהודה לראובן, מפני ששניהם הודו על קלקול שבידם (מכות י"א) שנאמר „אשר חכמים יגידו וגו' להם לבדם וגו' ולא עבר זר בתוכם (איוב ט"ו). ועוד פירשו רבותינו, שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, היו עצמות יהודה מתגלגלין בארון מפני נידוי שקבל עליו, שנאמר „וחטאתי לאבי כל הימים" (בראשית מ"ד), אמר משה מי גרם לראובן שיודה? יהודה וכו' (ב"ק צ"ב): שמע ה' קול יהודה. תפלת דוד ושלמה ואסא מפני הכושים, ויהושפט מפני העמונים, וחזקיה מפני סנחריב: ואל עמו תביאנו. לשלום מפני המלחמה: ידיו רב לו. יריבו ריבו וינקמו נקמתו: ועזר מצריו תהיה. על יהושפט התפלל על מלחמת ראמות גלעד ויזעק יהושפט וה' עזרו (ד"ה ב' י"ח). ד"א שמע ה' קול יהודה. כאן רמז ברכה לשמעון מתוך ברכותיו של יהודה (ספרי), ואף כשחלקו ארץ ישראל, נטל שמעון מתוך גורלו של יהודה, שנאמר „מחבל בני יהודה

ליהודה Jehuda wird neben Rëuben erwähnt, weil beide ihr Vergehen eingestanden, darauf (Ijob 15, 19) sagt: Welches Weise aussagen, und weiter heißt es dort: ihnen allein wurde das Land gegeben, kein Fremder drängte sich in ihre Mitte. Unsere Gelehrten erklären (Sota 7): daß Jehuda's Überreste während des 40-jährigen Aufenthaltes der Israeliten in der Wüste im Sarge keine Ruhe fanden, weil er ewige Gewissensqualen empfand, als er (M. 1, 44) sagte: „Ich will gesündigt haben gegen meinen Vater für alle Zeiten." Mosche sagte daher, wer bewog den Rëuben sein Fehl einzugestehen? Jehuda! שמע ה' קול יהודה Erhöre das Gebet von Dawid, Salomo und Aßa (Nachkommen von Jehuda) wegen der Kuschijim, und das Gebet des Chiskija, wegen Sancheribs. ואל עמו תביאנו Zum Frieden, vom Kriege. ידיו רב לו Seine Macht genüge für ihn zu streiten und Rache zu nehmen. ועזר מצריו תהיה Sei du ihm Hilfe wider den Feind, er betete für Jehoschafat, wegen seiner Kriege in Ramath Gilead (Chron. 2, 18, 31): „Jehoschafat flehete, und der Ewige half ihm." Oder, der Segen שמע ה' קול יהודה bezieht sich auch zugleich auf Schimeon, denn auch bei der Vertheilung des Landes nahm Schimeon sein Los aus dem Antheil Jehuda's, wie es (Jes. 19, 9) heißt: Von dem Antheil der Söhne

אמר תמיך ואוריך לאיש חסידך אשר נסיתו במסה תריבהו על־מי מריבה׃ (9) האמר לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת־אחיו לא הכיר ואת־בניו לא ידע כי שמרו אמרתך ובריתך

sprach er: Deine Thumim und deine Urim geziemen deinem Frommen, den du versuchtest zu Massa, mit dem du hadertest bei dem Wasser zu Meriba; (9) Der da spricht von seinem Vater und von seiner Mutter: Ich sah sie nicht und seine Brüder nicht kannte und seine Söhne nicht beachtete; denn sie beobachten deinen Ausspruch und hüten deinen Bund.

רש״י

נחלת בני שמעון (יהושע י״ט): (8) וללוי אמר. ועל לוי אמר: תמיך ואוריך. כלפי שכינה הוא מדבר: אשר נסיתו במסה. שלא התלוננו עם שאר המלינים: תריבהו וגו׳. כתרגומו. ד״א, תריבהו על מי מריבה, נסתפקת לו לבא בעלילה, אם משה אמר „שמעו נא המורים" (במדבר כ׳), אהרן ומרים מה עשו? (9) האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו. כשחטאו בעגל ואמרתי מי לה׳ אלי (שמות ל״ב), נאספו אלי כל בני לוי וצויתים להרוג את אבי אמו והוא מישראל או את אחיו מאמו או בן בתו, וכן עשו. וא״א לפרש אביו ממש ואחיו מאביו וכן בניו ממש, שהרי לוים הם, ומשבט לוי לא חטא אחד מהם, שנאמר: כל בני לוי: כי שמרו אמרתך. לא יהיה לך אלהים אחרים: ובריתך ינצרו. ברית מילה, שאותם שנולדו במדבר של ישראל לא מלו את בניהם, והם היו

Jehuda's war das Erbe der Söhne Schimeons. (8) וללוי אמר Für Lewi sprach er: תמיך ואוריך Dies sprach Mosche mit Bezug auf die göttl. Glorie. אשר נסיתו במסה Weil die Nachkommen Lewi's nicht mit den Murrenden Klagen erhoben. תריבהו S. Onk. Oder es bedeutet, daß der Stamm Lewi's nur ungerechtfertigter Weise beschuldigt wurde; denn wenn Mosche sagte: Höret doch, ihr Widerspenstigen! was haben damit Aharon und Mirjam verschuldet? (9) האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו Als sie sich beim Götzenkalbe versündigten und ich sagte: wer dem Ewigen anhangt, der folge mir! da sammelten sich zu mir alle Söhne Lewi's (M. 3, 32) ich befahl, daß sie ihren Großvater von mütterlicher Seite, oder den Bruder von mütterl. Seite umbringen, was auch geschah. Man meint aber hier nicht wirklich den Vater oder Bruder von väterl. Seite, oder die eigenen Kinder, da diese Lewiten sind, indem Niemand vom Stamme Lewi doch gesündigt hat, wie es heißt כל בני לוי (daher meint man Einen, aus den andern Stämmen Israels). כי שמרו אמרתך D. i. das Gebot: Du sollst nicht andere Götter haben. בריתך ינצרו D. i. der Bund

(10) Welche Jaakob deine Rechte zeigen und Jisrael deiner Weisung, Räucherwerk vor dich hinlegen und Ganzopfer auf deinen Altar. (11) Segne, Ewiger, sein Vermögen und habe Gefallen am Thun seiner Hände, zerschmettere die Lenden seiner Gegner, und seine Hasser mögen nicht aufkommen. (12) Von Binjamin sprach er: Der Liebling des Ewigen, er ruhet sicher

יִנְצֹרוּ׃ (10) יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב וְתוֹרָתְךָ לְיִשְׂרָאֵל יָשִׂימוּ קְטוֹרָה בְּאַפֶּךָ וְכָלִיל עַל־מִזְבְּחֶךָ׃ (11) בָּרֵךְ יְהוָה חֵילוֹ וּפֹעַל יָדָיו תִּרְצֶה מְחַץ מָתְנַיִם קָמָיו וּמְשַׂנְאָיו מִן־יְקוּמוּן׃ ס (12) לְבִנְיָמִן אָמַר יְדִיד יְהוָה יִשְׁכֹּן לָבֶטַח

רש״י

מוֹלִין וּמָלִין אֶת בְּנֵיהֶם: (10) יורו משפטיך. רְאוּיִם אֵלּוּ לְכָךְ: וכליל. עוֹלָה: (11) מחץ מתנים קמיו. מְחַץ קָמָיו מַכַּת מָתְנַיִם; כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר „וּמָתְנֵיהֶם תָּמִיד הַמְעַד״ (תהלים ס״ט), וְעַל הַמְעוֹרְרִין עַל הַכְּהֻנָּה אָמַר כֵּן. ד״א רָאָה שֶׁעֲתִידִין חַשְׁמוֹנָאִי וּבָנָיו לְהִלָּחֵם עִם הַיְוָנִים וְהִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם לְפִי שֶׁהָיוּ מוּעָטִים, י״ב בְּנֵי הַשְׁמוֹנָאִי וְאֶלְעָזָר כְּנֶגֶד כַּמָּה רְבָבוֹת. לְכָךְ נֶאֱמַר „בָּרֵךְ ה׳ חֵילוֹ וּפֹעַל יָדָיו תִּרְצֶה״: ומשנאיו מן יקומון. מְחַץ קָמָיו וּמְשַׂנְאָיו מִהְיוֹת לָהֶם תְּקוּמָה: (12) לבנימן אמר. לְפִי שֶׁבִּרְכַּת לֵוִי בַּעֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת וְשֶׁל בִּנְיָמִן בְּבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּחֶלְקוֹ, סְמָכָן זֶה לָזֶה וְסָמַךְ יוֹסֵף אַחֲרָיו, שֶׁאַף הִיא מִשְׁכַּן שִׁילֹה הָיָה בְּנוֹ בְּחֶלְקוֹ,

der Beschneidung; denn diejenigen aus Israel, die in der Wüste geboren wurden, haben ihre Kinder nicht beschnitten, die Söhne Lewis aber haben die Beschneidung an sich wie auch an ihren Söhnen vollzogen. (10) יורו משפטיך Sie sind würdig dazu. וכליל Ganzopfer. (11) מחץ מתנים קמיו Er schlägt die Feinde an den Lenden, ähnl. in (Ps. 66, 24): Laß ihre Lenden immer wanken, damit werden jene gemeint, welche die Vorrechte der Priesterschaft bestritten. Oder, Moscheh sah im Voraus, daß einst Chaschmona und seine Söhne mit den Griechen große Kämpfe zu bestehen haben werden, darum betete er jetzt für sie weil sie in der Minderzahl waren, nämlich zwölf Kinder des Chaschmona und Eleasar gegen eine ungeheuere Menge, daher das Gebet: Segne, Ewiger seine Kraft und seiner Hände Werk möge dir gefällig sein. ומשנאיו מן יקומון Es ist zu lesen, als stünde מחץ קמיו ומשנאיו Er zerschmettert seine Widersacher und Hasser, daß sie nicht aufkommen. (12) לבנימן אמר Weil der Segen Lewis auf den Opferdienst, Binjamins Segen aber auf die Erbauung des heil. Tempels der in seinem Erbbesitze lag, Bezug hat, wurden sie im Segen neben

עָלָיו חֹפֵף עָלָיו כָּל־הַיּוֹם וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן׃ ס שלישי (13) וּלְיוֹסֵף אָמַר מְבֹרֶכֶת יְהוָה אַרְצוֹ מִמֶּגֶד שָׁמַיִם מִטָּל וּמִתְּהוֹם רֹבֶצֶת תָּחַת׃ (14) וּמִמֶּגֶד תְּבוּאֹת שָׁמֶשׁ וּמִמֶּגֶד גֶּרֶשׁ

bei ihm; er schirmt ihn allezeit, und zwischen seinen Schultern wohnt er. (13) Und von Joseph sprach er: Gesegnet vom Ewigen ist sein Land, mit Köstlichem des Himmels, mit Thau, und mit Wassermasse, die unten liegt. (14) Und mit Köstlichem des Ertrags der Sonne, und mit Köstlichem des Triebes

רש״י

שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּמְאַס בְּאֹהֶל יוֹסֵף וגו׳ (שם ע״ה). וּלְפִי שֶׁבֵּית עוֹלָמִים חָבִיב מִשִּׁילֹה, לְכָךְ הִקְדִּים בִּנְיָמִין לְיוֹסֵף: חופף עליו. מְכַסֶּה אוֹתוֹ, וּמֵגֵן עָלָיו: כל היום. לְעוֹלָם מִשֶּׁנִּבְחֲרָה יְרוּשָׁלַיִם לֹא שָׁרְתָה שְׁכִינָה בְּמָקוֹם אַחֵר: ובין כתפיו שכן. בְּגוֹבַהּ אַרְצָהּ הָיָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בָּנוּי, אֶלָּא שֶׁנָּמוּךְ עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ אַמָּה מֵעֵין עֵיטָם, וְשָׁם הָיָה דַעְתּוֹ שֶׁל דָּוִד לִבְנוֹתוֹ, כִּדְאִיתָא בִּשְׁחִיטַת קָדָשִׁים: אָמְרֵי: נָחֲתֵי בֵּיהּ פּוּרְתָּא, מִשּׁוּם דִּכְתִיב „וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן", אֵין לְךָ נָאֶה בְּשׁוֹר יוֹתֵר מִכְּתֵפָיו: (13) מבורכת ה׳ ארצו. שֶׁלֹּא הָיְתָה בְּנַחֲלַת הַשְּׁבָטִים אֶרֶץ מְלֵאָה כָּל טוּב כְּאַרְצוֹ שֶׁל יוֹסֵף: ממגד. לָשׁוֹן עֲדָנִים וּמֶתֶק: ומתהום. שֶׁהַתְּהוֹם עוֹלֶה וּמְלַחְלֵחַ אוֹתָהּ מִלְּמַטָּה, אַתָּה מוֹצֵא בְּכָל הַשְּׁבָטִים בִּרְכָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה מֵעֵין בִּרְכָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב

einander gestellt, dann erst folgt der Segen Josefs, weil in seinem Erbbesitze, in Schilo die Stiftshütte sich befand, wie es (Ps. 78, 67) heißt: Er verwirft die Hütte Josefs u. s. w., weil aber der Tempel dem Ewigen wohlgefälliger war als die Stiftshütte in Schilo, darum segnete er Binjamin früher, als Josef. חופף עליו er bedeckt und beschützt ihn. כל היום Immerdar; seitdem Jerusalem erwählt wurde, ruhte die göttl. Glorie auf keinem andern Platze. ובין כתפ׳ שכן Der heil. Tempel wurde zwar am höchsten Punkte des Landes erbaut, aber doch um 23 Ellen niederer, als die Quelle עיטם (s. Jos. 18, 15) dort נפתוח benannt); daselbst hatte Dawid ihn zu erbauen beabsichtigt, so wie (Talm. Sebach. 44) lautet, er sagte nämlich, ich will ihn etwas tiefer herab bauen, weil geschrieben steht: „er wohnte zwischen seinen Schultern" daher soll der Tempel, in dem man opfert, da erbaut werden, weil die Schulter die vorzüglichsten Körpertheile der Opferthiere sind (בין כתפיו). (13) מבורכת ה׳ ארצו Unter allen Erbgebieten der Stämme gab es kein so reichgesegnetes Land, wie Josefs Gebiet. וממגד Angenehmes u. Süßes. ומתהום und durch die aus der Tiefe aufsteigende Feuchtigkeit bewässert. Du findest auch bei alle Stämmen, daß der

יְרָחִים׃ (15) וּמֵרֹאשׁ הַרְרֵי־קֶדֶם וּמִמֶּגֶד גִּבְעוֹת עוֹלָם׃ (16) וּמִמֶּגֶד אֶרֶץ וּמְלֹאָהּ וּרְצוֹן שֹׁכְנִי סְנֶה תָּבוֹאתָה לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו׃ (17) בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנֵי רְאֵם

der Monde. (15) Und mit dem Besten uralter Berge, und mit Köstlichem ewiger Hügel. (16) Und mit Köstlichem der Erde und ihrer Fülle, und dem Wohlgefallen des im Dornbusch Ruhenden; das (Alles) komme auf das Haupt Josephs, auf den Scheitel des Ausgezeichneten unter seinen Brüdern. (17) Ein Erstgeborner ist sein Stier, voll Hoheit und des

(14) וממגד תבואות שמש. שֶׁהָיְתָה אַרְצוֹ פְּתוּחָה לַחַמָּה וּמְמַתֶּקֶת הַפֵּרוֹת: גרש ירחים. יֵשׁ פֵּרוֹת שֶׁהַלְּבָנָה מְבַשַּׁלְתָּן, וְאֵלּוּ הֵן קִשּׁוּאִין וּדְלוּעִין. דָּבָר אַחֵר, גֶּרֶשׁ יְרָחִים. שֶׁהָאָרֶץ מְגָרֶשֶׁת וּמוֹצִיאָה מֵחֹדֶשׁ לְחֹדֶשׁ: (15) ומראש הררי קדם. וּמְבֹרֶכֶת מֵרֵאשִׁית בִּשּׁוּל הַפֵּרוֹת שֶׁהֲרָרֶיהָ מַקְדִּימִין לְבַכֵּר בִּשּׁוּל פֵּרוֹתֵיהֶם. ד"א מגיד, שֶׁקְּדָמָה בְּרִיאָתָן לִשְׁאָר הָרִים. גבעות עולם. גְּבָעוֹת הָעוֹשׂוֹת פֵּרוֹת לְעוֹלָם וְאֵינָן פּוֹסְקוֹת מֵעֹצֶר הַגְּשָׁמִים: (16) ורצון שכני סנה. כְּמוֹ שׁוֹכֵן סְנֶה, וּתְהֵא אַרְצוֹ מְבֹרֶכֶת, מֵרְצוֹנוֹ וְנַחַת רוּחַ שֶׁל הקב"ה הַנִּגְלָה עָלַי תְּחִלָּה בִּסְנֶה: רצון. נַחַת רוּחַ וּפִיּוּס, וְכֵן כָּל רָצוֹן שֶׁבַּמִּקְרָא: תבואתה. בְּרָכָה זוֹ לְרֹאשׁ יוֹסֵף: נזיר אחיו. שֶׁהוּפְרַשׁ מֵאֶחָיו בִּמְכִירָתוֹ: (17) בכור שורו. יֵשׁ בְּכוֹר שֶׁהוּא לְשׁוֹן גְּדֻלָּה וּמַלְכוּת, שֶׁנֶּאֱמַר

Segen Mosches den Inbegriff des Segens Jakobs enthält. (14) וממגד תבואות שמש Mit Früchten, die die Sonne reift. Sein Land lag frei, den Sonnenstrahlen zugänglich, was süße Früchte erzeugte. גרש ירחים Es gibt Früchte, welche der Mond reift, z. B. Gurken und Kürbisse. Oder, גרש ירחים sind jene Früchte, welche die Erde allmonatlich hervorbringt. (15) ומראש הררי קדם Es ist gesegnet durch das frühe Reifen der Früchte, deren Wachsthum durch die Lage der Bäume auf Bergen befördert wird. Oder הררי קדם will anzeigen, daß seine Berge vor allen andern gebildet wurden. — גבעות עולם Hügel, welche immer Früchte tragen, und selbst bei Regennoth ihre Früchte nicht versagen. (16) ורצון שוכני סנה wie שוכן סנה, daß sein Land gesegnet sei, nach dem Wohlgefallen des Ewigen der sich mir zuerst im Dornbusch offenbart hat. רצון Wohlgefallen, Beruhigung u. so jedes רצון in der Schrift. תבואתה Dieser Segen komme auf das Haupt Josefs. נזיר אחיו Der durch den Verkauf durch seine Brüder von ihnen abgesondert wurde. (17) בכור שורו Oft heißt בכור Größe..

קַרְנָיו בָּהֶם עַמִּים יְנַגַּח יַחְדָּו אַפְסֵי־אָרֶץ וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם וְהֵם אַלְפֵי מְנַשֶּׁה׃ ס רביעי (18) וְלִזְבוּלֻן אָמַר

Reem Hörner sind seine Hörner, mit ihnen stößt er die Völker allesammt bis an die Enden der Erde. Und das sind die Myriaden Ephrajims, und das die Tausende Menasche's. (18) Und von Sebulun sprach er:

"אף אני בכור אתנהו" (תהלים פ״ט), וכן "בני בכורי ישראל" (שמות ד׳): בכור. מלך היוצא ממנו והוא יהושע: שורו. שכחו קשה כשור לכבוש כמה מלכים: הדר לו. נתון לו, שנאמר "ונתתה מהודך עליו" (במדבר כ״ז): וקרני ראם קרניו. שור, כחו קשה, ואין קרניו נאות, אבל ראם קרניו נאות ואין כחו קשה, נותן ליהושע כחו של שור ויופי קרני ראם: אפסי ארץ. שלשים ואחד מלכים, אפשר שכלם מא״י היו, אלא אין לך כל מלך ושלטון שלא קנה לו פלטרין ואחוזה בארץ ישראל שחשובה לכולם, הוא שנאמר "נחלת צבי צבאות גוים" (ירמיה ג׳): והם רבבות אפרים. אותם המנוגחים הם הרבבות שהרג יהושע שבא מאפרים: והם אלפי מנשה. הם האלפים שהרג גדעון במדין, שנאמר "וזבח וצלמנע בקרקר" וגו׳ (שופטים ח׳): (18) ולזבולן אמר. אלו חמשה שבטים שברך באחרונה: זבולן, גד, דן, ונפתלי ואשר, וכפל

Herrschaft, wie in (Ps. 89, 28: בכור אתנהו, ebenso בני בכורו ישראל; hier deutet בכור auf den König hin, der von ihm abstammt, d. i. Josua. שורו der so viel Kraft besitzt, wie ein Stier, so viele Könige zu unterjochen. הדר לו Die Würde wurde ihm (dem Josua vom Mosche) verliehen, (M. 4, 27, 20): und lege von deiner Majestät auf ihn. קרני ראם קרניו Der Ochs hat außerordentliche Kraft, aber keine schönen Hörner, das ראם ist minder kräftig, hat aber glänzendschöne Hörner; daher ertheilte er dem Josua die Kraft des Stieres sammt dem Hörnerschmuck des Reem. אפסי ארץ Bis an das Ende des Landes, die 31 Könige zu überwinden, denn wenn diese auch nicht alle in Palästina geherrscht haben, aber jeder von ihnen hatte wenigstens einen Grundbesitz darin, weil sie Palästina besonders werthschätzten, denn es heißt (Jer. 3, 19): Ein köstliches Land, ein Eigenthum, das herrlichste unter den Völkern! והם רבבות אפרים Die Besiegten sind die Myriaden, welche Josua (aus Efrajim stammend) umgebracht; (s. Richt. 8). — והם אלפי מנשה: Dies sind die Tausende, die Gideon, (von Manasse abstammend) in Midjan umbrachte, wie es (Richt. 8, 10) heißt: Sebach und Zalmona hielten sich in Karkar auf. (18) ולזבולן אמר Von diesen folgenden fünf Stämmen, die Mosche zuletzt gesegnet: Sebulun Gad, Dan, Naftali und Ascher, werden die Namen doppelt

שְׂמַח זְבוּלֻן בְּצֵאתֶךָ וְיִשָּׂשכָר בְּאֹהָלֶיךָ׃ (19) עַמִּים הַר־יִקְרָאוּ שָׁם

Freue dich, Sebulun, bei deinem Auszuge, und du, Jisachar, in deinen Wohnungen. (19) Völker

רש״י

שמותיהם לחזקם ולהגבירם, לפי שהיו חלשים שבכל השבטים, הם הם שהוליך יוסף לפני פרעה שנאמר „ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים״ (בראשית מ״ז), לפי שנראים חלשים ולא ישים אותם לו שרי מלחמתו: שמח זבולן בצאתך וישׂשכר באהליך. זבולן ויששכר עשו שותפות, זבולן לחוף ימים ישכון ויוצא לפרקמטיא בספינות ומשתכר ונותן לתוך פיו של יששכר והם יושבים ועוסקים בתורה, לפיכך הקדים זבולן ליששכר, שתורתו של יששכר על ידי זבולן היתה: שמח זבולן בצאתך. הצלח בצאתך לסחורה. ויששכר. הצלח בישיבת אהליך לתורה לישב ולעבר שנים ולקבוע חדשים, כמו שנאמר „ומבני יששכר יודעי בינה לעתים ראשיהם מאתים״ (ד״ה א׳ י״ב), ראשי סנהדרין היו עוסקים בכך וע״פ קביעות עתיהם ועבוריהם: (19) עמים. של שבטי ישראל: הר יקראו. להר המוריה יאספו כל אסיפה ע״י קריאה היא, ושם יזבחו ברגלים זבחי

angeführt, um gleichsam verdoppelte Kraft und Stärke zu verheißen, weil diese die Schwächeren unter den Stämmen waren, diese waren es nämlich, welche Josef dem Pharao (M. 1, 47, 2) vorstellte. Aus der Zahl seiner Brüder nahm er fünf Männer; weil eben diese schwach aussahen, damit sie Pharao nicht zu Kriegsdiensten verwende. שמח זבולן בצאתך וישׂשכר באהליך Sebulun und Jissaßchar lebten gemeinschaftlich miteinander, der Stamm Sebulun wohnte am Gestade des Meeres, trieb Handel mit Schiff-Fahrten, und versorgte von seinem Gewinne den Stamm Jissaßchar, dessen Leute zuhause sich mit dem Thora-Studium befaßten. Darum wird hier Sebulun vor Jissaßchar erwähnt, weil letzterem nur durch Sebulun ermöglicht wurde, Gesetzeskunde zu erlangen. שמח זבולן בצאתך Sei glücklich, wenn du Geschäftsreisen unternimmst. — וישׂשכר Sei glücklich, wenn du dem Thora-Studium obliegst, wenn du die Schaltjahre ordnest, und den Mondeslauf berechnest, wie es (Chron. 1, 12, 35) heißt: Von den Söhnen Jissaßchars stammten Jene, welche Einsicht haben in den Zeiten, um zu wissen, was Israel thun muß; ihre Häupter waren zweihundert. Damit befaßten sich nämlich die Oberhäupter der Synhedrien, deren Zeiteintheilung und Schaltjahr-Bestimmung befolgt wurde. (19) עמים Die Stämme Israels. הר יקראו Sie versammeln sich am Berge Morija (Jerusalem); jede Versammlung geschieht durch Einberufung (יקרא). — שם יזבחו Dor

יזבחו זבחי־צדק כי שפע ימים יינקו ושפני טמוני חול׃ ס (20) ולגד

rufen sie auf den Berg, dort opfern sie Opfer der Gerechtigkeit; denn den Überfluß der Meere saugen sie, und das Verdeckte, Verborgene des Sandes. (20) Und von Gad

רש״י

צדק: כי שפע ימים יינקו. יששכר וזבולון, ויהא להם פנאי לעסוק בתורה: ושפני טמוני חול. כסויי טמוני חול טרית וחלזון וזכוכית לבנה היוצאים מן הים ומן החול, ובחלקו של יששכר וזבולון היה, כמו שאמור במסכת מגילה (ד״ו) זבולון עם חרף נפשו למות (שופטים ה׳) משום דנפתלי על מרומי שדה היה מתרעם זבולון על חלקו: לאחי נתת שדות וכרמים וכו׳: שפוני. לשון כסוי, כמו שנאמר ויספון את הבית (מלכים א׳ ו׳), וספון בארז (שם ז׳) ותרגומו „ומטלל בכיורי ארזא״. ד״א עמים הר יקראו על ידי פרקמטיא של זבולון, תגרי אומות העולם באים אל ארצו והוא עומד על הספר, והם אומרים, הואיל ונצטערנו עד כאן נלך עד ירושלים ונראה מה יראתם של אומה זו ומה מעשיה, והם רואים כל ישראל עובדים לאלוה אחד ואוכלים מאכל אחד לפי שהנכרים אלוה של זה לא כאלוה של זה:

opfern sie an Festtagen die gebührenden Dankopfer. כי שפע ימים יינקו Sie saugen der Meere Überfluß, nämlich Jissaßchar und Sebulun, wodurch sie Zeit gewannen, sich mit der Gotteslehre zu befassen. ושפוני טמוני חול Schätze, die verborgen und verdeckt im Sande sind, wie z. B. טרית Thunfische חלזון, ein Wurm, dessen Blut die Techeleß-Farbe gab (s. M. 2, 25, 4), die beide aus dem Meere kamen, und weißes Glas, zu dessen Fertigung man Sand nehmen muß, und wozu der Sand im Gebiete von Jißaßchar und Sebulun der geeigneste war, wie in (Talm. Megilla 7) zu lesen ist: Sebulun, ein Volk, sein Leben bloßstellend dem Tode, (Richt. 5, 18), weil Naftali auf den Höhen des Gefildes lebt. Sebulun — heißt es dort, erhob Klagen, weil seinem Bruder Naftali die Berge und Thäler zugetheilt wurden, und er das Meer allein zum Besitze erhielt u. s. w. שפוני heißt bedeckt, ähnl. (Kön. 1, 7, 3): ויספון את הבית Er wölbte das Haus, (ebendas. 7, 3) ספון בארז was Onk. mit ומטלל bedeckt übersetzt. Oder עמים הר יקראו bedeutet, durch Sebuluns Handelsbeflissenheit kamen die Kaufleute anderer Völker in sein Land, er stand am Hafen, und sie sagten zu ihm, weil wir uns schon bis hieher bemühten, wollen wir nach Jerusalem reisen, und das religiöse Leben der isr. Nation so wie ihre Handlungsweisen kennen lernen, sie fanden nun dort, daß alle Israeliten einen einzigen Gott verehren, nach gleichem Speisegesetze leben, während andere Nationem in einem Lande diese, und in einem andern wieder jene Gottheit angebetet haben.

אָמַר בָּרוּךְ מַרְחִיב גָּד כְּלָבִיא שָׁכֵן וְטָרַף זְרוֹעַ אַף־קָדְקֹד׃ (21) וַיַּרְא רֵאשִׁית לוֹ כִּי־שָׁם חֶלְקַת מְחֹקֵק סָפוּן וַיֵּתֵא רָאשֵׁי עָם צִדְקַת יְהוָה

sprach er: Gepriesen sei, der Gad Raum schafft, wie eine Löwin ruhet er, und zerreißet Arm sammt Scheitel. (21) Und er ersah sich das Erste, denn dort ist das Theil des Gesetzgebers bewahrt, und er kommt an der Spitze des Volks, Gerechtigkeit des Ewigen übt er

רש"י

מַאֲכָלוֹ שֶׁל זֶה לֹא כְמַאֲכָלוֹ שֶׁל זֶה, וְהֵם אוֹמְרִים אֵין אֻמָּה כְּשֵׁרָה כְּזוֹ וּמִתְגַּיְּרִין שָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר „שָׁם יִזְבְּחוּ זִבְחֵי צֶדֶק": כי שפע ימים יינקו. זְבוּלוּן וְיִשָּׂשכָר הַיָּם נוֹתֵן לָהֶם מָמוֹן בְּשֶׁפַע: (20) ברוך מרחיב גד. מְלַמֵּד שֶׁהָיָה תְּחוּמוֹ שֶׁל גָּד מַרְחִיב וְהוֹלֵךְ כְּלַפֵּי מִזְרָח: כלביא שכן. לְפִי שֶׁהָיָה סָמוּךְ לִסְפָר לְפִיכָךְ נִמְשַׁל כַּאֲרָיוֹת, שֶׁכָּל הַסְּמוּכִים לִסְפָר צְרִיכִים לִהְיוֹת גִּבּוֹרִים: וטרף זרוע אף קדקד. הֲרוּגֵיהֶן הָיוּ נִכָּרִין, חוֹתְכִים הָרֹאשׁ עִם הַזְּרוֹעַ בְּמַכָּה אַחַת: (21) וירא ראשית לו. רָאָה לִיטֹּל לוֹ חֵלֶק בְּאֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג שֶׁהִיא רֵאשִׁית כִּבּוּשׁ הָאָרֶץ: כי שם חלקת. כִּי יָדַע אֲשֶׁר שָׁם בְּנַחֲלָתוֹ חֶלְקַת שְׂדֵה קְבוּרַת מְחוֹקֵק, וְהוּא מֹשֶׁה: ספון. אוֹתָהּ הַחֶלְקָה סְפוּנָה וּטְמוּנָה מִכָּל בְּרִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר „וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ" (דברים ל"ד): ויתא. גד: ראשי עם. הֵם הָיוּ הוֹלְכִים לִפְנֵי

wie deren Speisevorschriften sehr ungleich waren; deßhalb sagten sie, wir finden die israelitische Nation einheitlich und rechtgläubig, und nahmen dort auch den isr. Glauben an, so wie es oben heißt: dort bringen sie die geeigneten Opfer dar. כי שפע ימים יינקו Dem Sebulun und Jissaßchar brachte das Meer reichen Gewinn. (20) ברוך מרחיב גד Dies lehrt, daß das Grenzgebiet von Gad sich gegen Osten weit ausdehnte. כלביא שכן Weil er nahe zum Hafen wohnte, so wird er mit einer Löwin verglichen, denn alle, die beim Hafen wohnen, müssen stark sein. וטרף זרוע אף קדקד Er reißt Arm und Scheitel ab; die von ihnen Getödteten wurden leicht kenntlich, denn Kopf und Arm wurden ihnen mit einem Streiche abgehauen. (21) וירא ראשית לו Er trachtete, daß ihm das Land Sichon und Og zufallen möchte, welches unter den eroberten Ländern das erste (ראשית) war. כי שם חלקת Er wußte voraus, daß in seinem Gebiete die Grabstätte des Gesetzgebers Mosche sein wird, ספון dieser Grund ist allen Menschen verborgen geblieben, wie es heißt: und Niemand kennt sein Grab bis auf diesen Tag. ויתא Nämlich Gad. ראשי עם Die Nachkommen des Gad dienten bei der Eroberung als Vortrab, weil sie Helden

עָשָׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם־יִשְׂרָאֵל׃ ס חמישי (22) וּלְדָן אָמַר דָּן גּוּר אַרְיֵה יְזַנֵּק מִן־הַבָּשָׁן׃ (23) וּלְנַפְתָּלִי אָמַר נַפְתָּלִי

und sein Gericht mit Israel. (22) Und von Dan sprach er: Dan ist ein junger Löwe, er springt hervor aus Baschan. (23) Und von Naphtali sprach

רש"י

החלוץ בכבוש הארץ לפי שהיו גבורים. וכן הוא אומר „ואתם תעברו חלוצים לפני אחיכם" וגו' (במדבר ל"ב): צדקת ה' עשה. שהאמינו בריהם ושמרו הבטחתם לעבור את הירדן עד שנכבשו והלקו. ד"א ויתא משה ראשי עם: צדקת ה' עשה. על משה אמור: (22) דן גור אריה. אף הוא היה סמוך לספר, לפיכך מושלו כאריות: יזנק מן הבשן. כתרגומו, שהיה הירדן יוצא מחלקו ממערת פמייאס והיא לשם, שהיא בחלקו של דן, שנאמר „ויקראו ללשם דן" (הושע י"ט), וזנוקו וקלוחו מן הבשן. ד"א: מה זינוק זה יוצא ממקום אחד ונחלק לשני מקומות, כך שבטו של דן נטלו חלק בשני מקומות תחלה, נטלו בצפונית מערבית עקרון וסביבותיה ולא ספקו להם, ובאו ונלחמו עם לשם, שהיא פמייאס והיא בצפונית מזרחית, שהרי הירדן יוצא ממערת פמייאס והוא במזרחה של א"י ובא מהצפון לדרום

waren, so heißt es auch (M. 5, 3, 18): „Gerüstet sollt ihr ziehen vor eueren Brüdern her." — צדקת ה' עשה Sie hielten treu ihr gegebenes Wort, über den Jarden zu ziehen und auszuharren, bis das Land erobert und vertheilt sein wird. Oder ויתא צדקת ה bezieht sich auf den Gesetzgeber Mosche. (22) דן גור אריה Auch er war dem Hafen nahe, daher wurde auch er mit Löwen verglichen. יזנק מן הבש Nach Onk. bedeutet dies, daß in seinem Bezirke der Jarden aus der Höhle Paneas (in Syrien) hervorkam, diese hieß erst in Leschem, im Gebiete der Daniten,*) wie es in (Jos. 19, 47) heißt: sie nannten Leschem: Dan; sein Ursprung und Strömen kömmt von Baschan. Oder, so wie ein Strom an einer Stelle entspringt, und sich in zwei Arme theilt, ebenso nahm der Stamm Dan an zwei Stellen sein Erbtheil; erst nahmen sie nordwestlich Ekron und Umgebung, dies genügte ihnen jedoch nicht, sie gingen und führten Krieg mit Leschem, d. i. Paneas, welches nordöstlich liegt, denn der Jarden fließt aus der Höhle Paneas, die im Osten Palästinas liegt, sich dann von Norden nach Süden wendet und im Salzmeer endigt.

*) Daher auch sein Name ירדן = ירד דן Jor-Dan, herabfließend aus Dan, (s. Talm. Berachot 55). Oder יאור דן = Jeor-Dan, Jordan, Dan's Fluß.

שבע רצון ומלא ברכת יהוה ים ודרום ירשה׃ ס (24) ולאשר אמר ברוך מבנים אשר יהי רצוי אחיו

er: Naphthali ist gesättigt von Wohlgefallen und voll Segnung des Ewigen; Abend- und Mittagsland nimm ein! (24) Und von Ascher sprach er: Gesegnet von den Söhnen sei Ascher; er sei wohlgefällig bei seinen Brüdern

רש״י

וכלה בקצה ים המלח שהוא במזרח, יהודה שנטל בדרומה של א״י, כמו שמפ׳רש בספר יהושע, והוא שנאמר „ויצא גבול בני דן מהם ויעלו בני דן וילחמו עם לשם״ וגו׳ (שם י״ט) יצא גבולם מכל אותו הרוח שהתחילו לנחול בו: (23) שבע רצון, שהיתה ארצו שבעה כל רצון יושביה: ים ודרום ירשה, ים כנרת נפלה בחלקו ונטל מלא חבל בדרומה לפרוש חרמים ומכמורות: ירשה, לשון צווי, כמו עלה רש (דברים א׳), והטעם שלמעלה ברי״ש מוכיח, כמו: ירש, ידע, לקח, שמע, כשמוסיף בו ה״א יהיה הטעם למעלה: שמעה, ידעה, סלחה לקחה, אף כאן ירשה, לשון צווי, דטעמיהון מלעיל: (24) ברוך מבנים אשר. ראיתי בספרי: אין לך בכל השבטים שנתברך בבנים כאשר, ואיני יודע כיצד: יהי רצוי אחיו. שהיה מתרצה לאחיו בשמן אנפיקנון

welches auf der Ostseite von Jehuda liegt, der seinen Antheil auf der südlichen Seite von Palästina genommen, so wie es ausdrücklich in (Josua 19, 47) zu lesen ist: Die Grenze der Nachkommen Dans erweiterte sich von ihrer Seite ..... denn die Söhne Dan's rückten vor, griffen Leschem an und eroberten es. Ihre Grenze erstreckte sich längs der ganzen Seite, wo sie anfingen, das Land in Besitz zu nehmen. (23) שבע רצון Das Land befriedigte den Wunsch aller Einwohner. ים ודרום ירשה Der See Kinereth, (nach Sifri Tiberias) fiel ihm zum Besitze zu, wo er auf diesem ganzen südlichen Striche seine Netze ausbreiten konnte. רשה Ist die Befehlsform, wie oben עלה רש ziehe hinauf und nimm es ein. Der Ton, welcher hier mil'el ist, auf dem ר beweist dieses auch, wie in: ירש, ידע, לקח, שמע, tritt noch ein ה dazu, so kommt es mil'el, wie שמעה, ידעה, סלחה wie hier bei ירשה die Befehlsform. In der großen Maßora heißt es: Wir finden Wörter in der Befehlsform, die den Ton auf der vorletzten Silbe haben. (24) ברוך מבנים אשר In Sifri fand ich Folgendes: Unter allen Stämmen war Keiner so reich gesegnet mit Kindern, wie Ascher, doch weiß ich nicht, wie dies hievon zu entnehmen ist. יהי רצוי אחיו Er versorgte seine Brüder mit

וְטֹבֵל בַּשֶּׁמֶן רַגְלוֹ׃ (25) בַּרְזֶל וּנְחֹשֶׁת מִנְעָלֶךָ וּכְיָמֶיךָ דָּבְאֶךָ׃ (26) אֵין כָּאֵל

und tauche in Öl seinen Fuß. (25) Eisen und Erz seien deine Riegel und wie deine Tage (wachse) dein Wohlstand. (26) Niemand ist wie Go…

רש״י

וּבְקַפְלָאוֹת, וְהֵם מְרַצִּין לוֹ בִּתְבוּאָה. ד״א, יְהִי רְצוּי אֶחָיו, שֶׁהָיוּ בְנוֹתָיו נָאוֹת, וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר בְּדִבְרֵי הַיָּמִים: „הוּא אֲבִי בִרְזָיִת״ (ד״ה א׳ ח׳) שֶׁהָיוּ בְנוֹתָיו נְשׂוּאוֹת לַכֹּהֲנִים גְּדוֹלִים הַנִּמְשָׁחִים בְּשֶׁמֶן זַיִת: וטובל בשמן רגלו. שֶׁהָיְתָה אַרְצוֹ מוֹשֶׁכֶת שֶׁמֶן כְּמַעְיָן, (ספרי) וּמַעֲשֶׂה שֶׁנִּצְטָרְכוּ אַנְשֵׁי לוּדְקְיָא לְשֶׁמֶן, מִנּוּ לָהֶם פּוּלְמוּסְטוּס אֶחָד וְכוּלֵי כִּדְאִיתָא בִּמְנָחוֹת (פ״ק ה׳): (25) ברזל ונחשת מנעלך. עַכְשָׁיו הוּא מְדַבֵּר כְּנֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ גִּבּוֹרֵיהֶם יוֹשְׁבִים בְּעָרֵי הַסְּפָר וְנוֹעֲלִים אוֹתָהּ שֶׁלֹּא יוּכְלוּ הָאוֹיְבִים לִיכָּנֵס בָּהּ כְּאִלּוּ הִיא סְגוּרָה בְּמַנְעוּלִים וּבְרִיחִים שֶׁל בַּרְזֶל וּנְחֹשֶׁת. ד״א בַּרְזֶל וּנְחֹשֶׁת מִנְעָלֶךָ, אַרְצְכֶם נְעוּלָה בֶּהָרִים שֶׁחוֹצְבִין מֵהֶם בַּרְזֶל וּנְחֹשֶׁת, וְאַרְצוֹ שֶׁל אָשֵׁר הָיְתָה מִנְעוּלָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: וכימיך דבאך. וּכְיָמִים שֶׁהֵם טוֹבִים לְךָ שֶׁהֵן יְמֵי תְחִלָּתְךָ יְמֵי נְעוּרֶיךָ, כֵּן יִהְיוּ יְמֵי זִקְנוּתְךָ שֶׁהֵם דּוֹאֲבִים וּמִתְמוֹטְטִים. ד״א וּכְיָמֶיךָ דָּבְאֶךָ, וּכְיָמִים שֶׁהֵם טוֹבִים לְךָ כְּמִנְיַן יָמֶיךָ כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתֶּם עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם יִהְיוּ

Öl von unreifen Oliven (nach Talm. Peß. 43) als Mittel zur Enthaarung und Glättung der Haut, und mit Hauptschmuck, während sie ihn dafür mit Getreide versorgten. Oder רצוי אחיו deutet darauf hin, daß seine Töchter lieblich waren, von welchem es in (Chron, 1, 7, 31) heißt: Er ist der Stammvater von Barsis = בר זית, dessen Töchter an Hohenpriester und Könige verehelicht wurden, die dann mit Olivenöl gesalbt worden sind (s. Zach. 4, 14: שני בני היצהר). טובל בשמן רגלו. Sein Land hatte an Öl außerordentlichen Überfluß. Einst hatten die Einwohner von לודקיא Laodicea (Stadt in Syrien) Mangel an Öl, da schickten sie einen Abgesandten in das Land Ascher und kauften Öl um eine hohe Summe, (s. Tal. Menach. 86). (25) ברזל ונחשת מנעליך Jetzt spricht Mosche mit Bezug auf ganz Israel, daß nämlich seine Helden in den Hafen-Städten wohnten, und den Feinden den Zugang ins Land versperrten, als wäre es mit eisernen und kupfernen Riegeln verschlossen. Oder es bedeutet, daß das Land von Bergen umgeben ist woraus man Eisen und Kupfer gewinnt. Das Land von Ascher war förmlich der Schlüssel von Palästina. וכימיך דבאך Und so wie die Jugendjahren dir angenehm verstrichen, so werden dir auch verfließen die Tage des Alters, wo bei Anderen Leiden eintreten, Schwäche und Siechthum überhand nehmen. Oder: nach Anzahl jener Tage, wo du dem Willen Gottes nachlebst, יהיה דבאך wird dein Zufluß sein, alle

יְשֻׁרוּן רֹכֵב שָׁמַיִם בְּעֶזְרֶךָ וּבְגַאֲוָתוֹ שְׁחָקִים׃ ששי (27) מְעֹנָה אֱלֹהֵי קֶדֶם וּמִתַּחַת זְרֹעֹת עוֹלָם וַיְגָרֶשׁ מִפָּנֶיךָ

Jeschurun! Der daherfährt auf den Himmeln und in seiner Erhabenheit auf den Wolken, ist dir zu Hilfe. (27) (Dort) die Wohnung des uralten Gottes und hier unten die ewigen Arme; und so vertrieb er vor

רש״י

דְּבַשָׁהּ, שֶׁכָּל הָאֲרָצוֹת דוֹבְאוֹת כֶּסֶף וְזָהָב לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁתְּהֵא מְבוֹרֶכֶת בְּפֵירוֹת, וְכָל הָאֲרָצוֹת מִתְפַּרְנְסוֹת הֵימֶנָּה וּמַמְשִׁיכוֹת לָהּ כַּסְפָּם וּזְהָבָם אשקר״נט, הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב כָּלֶה מֵהֶם, שֶׁהֵן מְזִיבוֹת אוֹתוֹ לְאַרְצְכֶם׃ (26) אין כאל ישרון. דַּע לְךָ יְשֻׁרוּן שֶׁאֵין כָּאֵל בְּכָל אֱלֹהֵי הָעַמִּים וְלֹא כְצוּרְךָ צוּרָם׃ רוכב שמים. הוּא אוֹתוֹ אֱלוֹהַּ שֶׁבְּעֶזְרֶךָ וּבְגַאֲוָתוֹ הוּא רוֹכֵב שְׁחָקִים׃ (27) מעונה אלהי קדם. לְמָעוֹן הֵם הַשְּׁחָקִים לֵאלֹהֵי קֶדֶם שֶׁקָּדַם לְכָל אֱלֹהִים וּבָחַר לוֹ שְׁחָקִים לְשִׁבְתּוֹ וּמְעוֹנָתוֹ וּמִתַּחַת מְעוֹנָתוֹ כָּל בַּעֲלֵי זְרוֹעַ שׁוֹכְנִים׃ זרועות עולם. סִיחוֹן וְעוֹג וּמַלְכֵי כְנַעַן שֶׁהָיוּ תָקְפּוֹ וּגְבוּרָתוֹ שֶׁל עוֹלָם, לְפִיכָךְ עַל כָּרְחָם יֶחֶרְדוּ וְיָזוּעוּ וְכֹחָם חָלַשׁ מִפָּנָיו, לְעוֹלָם אֵימַת הַגָּבוֹהַּ עַל הַנָּמוּךְ, וְהוּא שֶׁהַכֹּחַ וְהַגְּבוּרָה שֶׁלּוֹ בְּעֶזְרֶךָ׃ ויגרש מפניך אויב. וְאָמַר לְךָ הַשְׁמֵד אוֹתָם׃ מעונה. כָּל תֵּיבָה שֶׁצְּרִיכָה לָמֶ״ד בִּתְחִלָּתָהּ הִטִּיל לָהּ הֵ״א בְּסוֹפָהּ׃

Länder werden ihr Gold und Silber nach Palästina zufließen lassen, denn es wird mit allen Bodenfrüchten gesegnet sein, von denen andere Länder sich nähren und dafür ihr Geld in das Land bringen. (26) אין כאל ישרון Wisse, Jeschurun! unter allen Göttern ist Keiner, der deinem Gotte gleicht, und nicht wie dein Felsenschutz ist der ihrige! רוכב שמים Der die Himmel regiert, ist derselbe Gott, der stets Hilfe bringt. ובגאותו Und in seiner Hoheit den Weltenraum. (27) מעונה אלהי קדם Das All ist die Wohnung des Urgottes; Er, der vor allen Mächten da war, wählte die Himmel zu seinem Wohnsitze. ומתחת Und unter dieser Wohnung ruhen alle Machtbewährten. זרעות עולם Nämlich Sichon und Og und die übrigen Könige von Kenaan, die die Macht- und Gewalt der damaligen Welt vertraten, dennoch zitterten und bebten sie, weil ihre Kraft vor der Allgewalt Gottes erlahmte; denn die Furcht des Hochstehenden ängstigt immer den Niederstehenden. Er, der Allmächtige und Allgewaltige, Er ist's, der helfen kann! ויגרש מפניך אויב Und besiehlt dir, sie allesammt zu vertilgen. מעונה Das ל׳ zu Anfange eines Wortes wird durch ה׳ zu

אֹיֵב וַיֹּאמֶר הַשְׁמֵד׃ (28) וַיִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בֶּטַח בָּדָד עֵין יַעֲקֹב אֶל־אֶרֶץ דָּגָן וְתִירוֹשׁ אַף־שָׁמָיו יַעַרְפוּ־טָל׃ (29) אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל מִי כָמוֹךָ עַם נוֹשַׁע בַּיהוָה מָגֵן עֶזְרֶךָ וַאֲשֶׁר־חֶרֶב

dir den Feind, und sprach: Vertilge! (28) Und Israel ruhet sicher, abgesondert; der Quell Jaakobs in einem Lande von Getreide und Most, auch seine Himmel träufeln Thau. (29) Heil dir, Israel, wer ist wie du? Ein Volk, dem geholfen wird durch den Ewigen, dem Schilde deiner Hilfe,

רש"י

(28) בטח בדד. כָּל יָחִיד וְיָחִיד אִישׁ תַּחַת גַּפְנוֹ וְתַחַת תְּאֵנָתוֹ מְפֻזָּרִין, וְאֵין צְרִיכִין לְהִתְאַסֵּף וְלֵישֵׁב יַחַד מִפְּנֵי הָאוֹיֵב: עין יעקב. כְּמוֹ „וְעֵינוֹ כְּעֵין הַבְּדֹלַח" (במדבר י"א) כְּעֵין הַבְּרָכָה שֶׁבֵּרְכָם יַעֲקֹב, לֹא כְבָדָד שֶׁאָמַר יִרְמְיָה „בָּדָד יָשַׁבְתִּי" (ירמיה ט"ו) אֶלָּא כְּעֵין הַבְטָחָה שֶׁהִבְטִיחָם יַעֲקֹב: „וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּכֶם וְהֵשִׁיב אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֵיכֶם" (בראשית מ"ח): יערפו. יִטְּפוּ: אף שמיו יערפו טל. אַף בִּרְכָתוֹ שֶׁל יִצְחָק נוֹסֶפֶת עַל בִּרְכָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, „וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם" וגו' (שם כ"ז): (29) אשריך ישראל. לְאַחַר שֶׁפֵּרַט לָהֶם הַבְּרָכוֹת, אָמַר לָהֶם מָה לִי לִפְרוֹט לָכֶם, כְּלַל דָּבָר הַכֹּל שֶׁלָּכֶם: אשריך ישראל מי כמוך. תְּשׁוּעָתְךָ בַּה' אֲשֶׁר הוּא מָגֵן עֶזְרֶךָ וְחֶרֶב

(28) בטח בדד. Jeder kann einzeln unter seinem Weinstock und unter seinem Feigenbaume sicher wohnen, man hat nicht nöthig, sich auf einem Orte zu versammeln, um dem Feinde gemeinsame Gegenwehr zu leisten. עין יעקב wie עין הבדלח der Schein, das Aussehen. Der Segen Mosche's ist dem Segen Jakobs ähnlich; dies בדד ist hier nicht mit (Jer. 15, 17) בדד ישבתי gleichbedeutend, welches heißt: einsam überlassen saß ich, sondern wie (M. 1, 48 21): Gott wird mit euch sein, und wird euch zurückführen in das Land euerer Vorfahren (והשיב אתכם). — יערפו sie träufeln. אף שמיו ערפו טל Auch der Segen Jizchaks wird zu dem Segen Jakobs angereiht, nämlich: „Es gebe dir Gott vom Thau des Himmels". (29) אשריך ישראל Nachdem er jeden Einzelnen gesegnet hatte, sagte er zur Gesammtheit: Heil dir Israel! ich will nicht mehr vereinzelt sprechen, Hauptsache steht: Aller Segen ist euch verliehen! מי כמוך Deine Hilfe kommt dir vom Ewigen, der deiner Hilfe Schild und deines Ruhmes Schwert ist:

גאותך ויכחשו איביך לך ואתה על־במותימו תדרך׃ ס שביעי

und der ein Schwert ist deiner Erhabenheit? Und verläugnen müssen sich deine Feinde dir, und du trittst einher auf ihren Höhen.

לד (1) ויעל משה מערבת מואב אל־הר נבו ראש הפסגה אשר על־פני ירחו ויראהו יהוה את־כל־הארץ את־הגלעד עד־דן׃ (2) ואת כל־נפתלי ואת־ארץ אפרים

34. (1) Und Moſche ſtieg hinauf von den Steppen Moabs auf den Berg Nebo, die Spitze des Pisga, die vor Jerecho, und der Ewige zeigte ihm das ganze Land, Gilead bis Dan. (2) Und ganz Naphtali und das Land Ephrajim,

רש״י

גאותך: ויכחשו אויביך לך. כגון הגבעונים שאמרו: ״מארץ רחוקה באו עבדיך״ וגו׳ (יהושע ט׳): ואתה על במותימו תדרוך. כענין שנאמר ״שימו את רגליכם על צוארי המלכים האלה״ (שם י׳):

לד (1) מערבות מואב אל הר נבו. כמה מעלות היו ופסען משה בפסיעה אחת: את כל הארץ. הראהו את כל ארץ ישראל בשלותה, והמציקין העתידים להיות מציקין לה: עד דן. הראהו בני דן עובדי עבודה זרה, שנאמר ״ויקימו להם בני דן את הפסל״ (שופטים ה׳), והראהו שמשון שעתיד לצאת ממנו למושיע: (2) ואת כל נפתלי. הראהו ארצו בשלותה וחורבנה, והראהו דבורה וברק מקדש נפתלי נלחמים עם סיסרא וחייליו: ואת ארץ אפרים ומנשה. הראהו ארצם בשלותה

ויכחשו אויביך לך Dir ſchmeicheln deine Feinde; wie die Gibeoniter ſagten (Joſ. 9, 9): Von einem ſehr fernen Lande kommen deine Diener. על במותימו תדרוך Du ſchreiteſt auf ihre Höhen, wie es demähnlich in (Joſ. 10, 24) lautet: Setze die Füße auf die Hälſe dieſer Könige!

34. (2) מערבות מואב אל הר נבו Es waren Abſätze zu erſteigen, Moſche überſtieg ſie mit einem Schrittte. ויראהו ה׳ את כל הארץ Gott zeigte ihm ganz Paläſtina, in ſeinem ungeſtörten Glücke, wie auch ſeine ſpätern Bedrücker und Bedränger. עד דן Er zeigte ihm das Gebiet der Daniten, deren Nachkommen einſt Götzendiener ſein werden, (Richter 18, 30): die Söhne Dans richteten ſich ein Götzenbild auf. Er zeigte ferner auf Schimſchon hin, der einſt aus dieſem Stamme hervorgehen wird, um Iſrael zu befreien. (2) ואת כל נפתלי Er zeigte ihm das Land des Naftali, wie es in ſeinem glücklichen und verwüſteten Zuſtande erſcheinen wird. Er zeigte ihm auf Debora hin, ſo wie auf Barak aus Kadeſch-Naftali, die mit Siſſra und ſeinem

וּמְנַשֶּׁה וְאֵת כָּל־אֶרֶץ יְהוּדָה עַד הַיָּם הָאַחֲרוֹן׃ (3) וְאֶת־הַנֶּגֶב וְאֶת־הַכִּכָּר בִּקְעַת יְרֵחוֹ עִיר הַתְּמָרִים עַד־צֹעַר׃ (4) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתְּנֶנָּה הֶרְאִיתִיךָ

und Menasche und das ganze Land Jehuda, bis zum äußersten Meere. (3) Und die Mittagseite und den Kreis, das Thal von Jerecho, der Palmenstadt, bis Zoar. (4) Und der Ewige sprach zu ihm: Dies ist das Land, das ich geschworen Abraham, Jizchak und Jaakob, indem ich sprach: Deinem Samen will ich es geben, sehen habe ich es

רש״י

וּבְחוּרְבָּנָהּ, וְהֶרְאָהוּ יְהוֹשֻׁעַ נִלְחָם עִם מַלְכֵי כְּנַעַן שֶׁבָּא מֵאֶפְרַיִם, וְגִדְעוֹן שֶׁבָּא מִמְּנַשֶּׁה נִלְחָם עִם מִדְיָן וַעֲמָלֵק: ואת כל ארץ יהודה. בְּשַׁלְוָתָהּ וּבְחוּרְבָּנָהּ, וְהֶרְאָהוּ מַלְכוּת בֵּית דָּוִד וְנִצְחוֹנָם: עד הים האחרון. אֶרֶץ הַמַּעֲרָב בְּשַׁלְוָתָהּ וּבְחוּרְבָּנָהּ. ד״א אַל תִּקְרֵי הַיָּם הָאַחֲרוֹן, אֶלָּא הַיּוֹם הָאַחֲרוֹן, הֶרְאָהוּ הקב״ה כָּל הַמְּאוֹרָעוֹת שֶׁעֲתִידִין לֵיאָרַע לְיִשְׂרָאֵל עַד שֶׁיִּחְיוּ הַמֵּתִים: (3) ואת הנגב. אֶרֶץ הַדָּרוֹם. ד״א מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה, שֶׁנֶּאֱמַר „וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן" (במדבר י״ג): ואת הככר. הֶרְאָהוּ שְׁלֹמֹה יוֹצֵק כְּלֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר „בְּכִכַּר הַיַּרְדֵּן יְצָקָם הַמֶּלֶךְ בְּמַעֲבֵה הָאֲדָמָה" (מלכים א׳ ז׳): (4) לאמר לזרעך אתננה הראיתיך. כְּדֵי שֶׁתֵּלֵךְ וְתֹאמַר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק

Heere stritten. ואת א־ץ אפרים ומנשה Er zeigte ihm ihr Land im blühenden und wüsten Zustande. Auch Josua (von Efrajim abstammend), zeigte er ihm die Könige von Kenaan bekämpfend; den Gideon, der von Menasche abstammte, mit Midjan und Amalek Krieg führend. ואת כל ארץ יהודה In seinem Glücke und Unglücke. Auch zeigte er ihm die glorreiche Regierung des Dawidischen Regentenhauses und ihre Siege. עד הים האח־ון Das westliche Land, im glücklichen und im unglücklichen Zustande. Oder es kann auch הים für היום האח־ון gelesen werden, d. h. Gott zeigte ihm alle Ereignisse, die an Israel sichtbar werden, bis zur Wiederbelebung der Todten! (3) ואת הנגב Das mitternächtliche Land; oder es deutet auf die Höhle Machpela (den Begräbnißplatz der Patriarchen) hin, wie es (M. 4, 13, 22) heißt: ויעלו בנגב ויבא עד חברון. — ואת הככ־ Gott zeigte ihm auch, wie König Salomo die Tempelgeräthe gießen ließ, denn es heißt (Kön. 1, 7, 46) בככר הירדן dort ließ sie der König gießen, in dichter Erde. (4) לאמ־ לז־עך אתננה ה־איתיך Damit du es

בְּעֵינֶיךָ וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר׃ (5) וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה עֶבֶד־יְהוָה בְּאֶרֶץ מוֹאָב עַל־פִּי יְהוָה׃ (6) וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַגַּי בְּאֶרֶץ מוֹאָב מוּל בֵּית פְּעוֹר וְלֹא־

dich lassen mit deinen Augen, aber hinüber sollst du nicht gehen. (5) Und es starb daselbst Mosche, der Knecht des Ewigen, im Lande Moab, auf Befehl des Ewigen. (6) Und er begrub ihn im Thale, im Lande Moab, Beth=Peor gegen-

רש"י

וליעקב שבועה שנשבע לכם הקב"ה קיימה, וזהו לאמר, לכך הראיתיך לך, אבל גזרה היא מלפני ששמה לא תעבור, שאלולי כך, הייתי מקיימך עד שתראה אותם נטועים וקבועים בה ותלך ותגיד להם: (5) וימת שם משה. אפשר משה מת, וכתב וימת שם משה? אלא עד כאן כתב משה, מכאן ואילך כתב יהושע. ר"מ אומר אפשר ספר התורה חסר כלום? והוא אומר: לקוח את ספר התורה הזה (דברים ל"א), אלא הקב"ה אומר ומשה כותב בדמע (ב"ב ט"ו): על פי ה'. בנשיקה: (6) ויקבור אותו. הקב"ה בכבודו. ר' ישמעאל אומר, הוא קבר את עצמו וזהו אחד משלשה אתין שהיה רבי ישמעאל דורש כן. כיוצא בו „ביום מלאת ימי נזרו יביא אותו" (במדבר ו') היא מביא את עצמו, כיוצא ב׳

(im Jenseits) dem Abraham, Jizchak und Jakob mittheilen könnest, daß der Schwur, den Gott ihnen geleistet, in Erfüllung ging, dies besagt לאמר (es mitzutheilen), darum zeigte ich dir dieses Land; jedoch ist es von mir beschlossen, daß du nicht dahin kommest, denn wäre dies nicht mein Wille, so hätte ich dich bis dahin am Leben lassen, bis du die Israeliten in ihrem Lande seßhaft und eingebürgert gesehen, und dies dann den Ahnen hättest mittheilen können. (5) וימת שם משה Ist's denn möglich, daß Mosche nach dem Tode das וימת שם משה schreiben konnte? Allein Mosche schrieb bisher, von da weiter aber hat es Jehoschua (nach dem Tode Mosches) geschrieben. R. Mëir fragt: Ist's denn denkbar, daß von dem ספר תורה das Mindeste fehle? während es doch heißt לקח את ספר התורה הזה? nimm dieses (vollständige) Buch der Lehre? (M. 5, 31, 6), sondern er meint, daß der Ewige ihm dies zu schreiben befahl, was Mosche thränenden Auges nachgeschrieben hat. על פי ה׳ Am Munde Gottes, er starb eines Todeskusses. (6) ויקבור אותו Gott in seiner erhabenen Größe bestattete ihn selbst zur Erde. R. Jischmael (in Sifri פ׳ נשא) sagt: ויקבור אותו heißt, er starb in der Höhle und blieb dort begraben. Dies ist eine von den Stellen, wo R. Jischmael das אותו wie את עצמו „sich selbst" erklärt, in (M. 4, 6, 13) יביא אותו „er bringe sich selbst"; ebenso

יָדַע אִישׁ אֶת־קְבֻרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ (7) וּמֹשֶׁה בֶּן־מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בְּמֹתוֹ לֹא־כָהֲתָה עֵינוֹ וְלֹא־נָס לֵחֹה׃ (8) וַיִּבְכּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה בְּעַרְבֹת מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם וַיִּתְּמוּ יְמֵי בְכִי אֵבֶל מֹשֶׁה׃ (9) וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן מָלֵא רוּחַ חָכְמָה כִּי־סָמַךְ מֹשֶׁה אֶת־יָדָיו עָלָיו וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃

über, und Niemand kennt sein Grab bis auf diesen Tag. (7) Und Mosche war hundert und zwanzig Jahre alt, als er starb: nicht trübe war sein Auge und nicht entflohen waren seine Säfte. (8) Und die Kinder Jisrael beweinten Mosche in den Steppen Moabs, dreißig Tage; da waren (erst) zu Ende die Tage des Weinens der Trauer um Mosche. (9) Und Jehoschua, Sohn Nuns, war erfüllt mit dem Geiste der Weisheit, denn Mosche hatte seine Hände auf ihn gestützt, und es gehorchten ihm die Kinder Jisrael, und thaten, so wie der Ewige dem Mosche geboten.

רש"י

„וְהִשִּׂיאוּ אוֹתָם עֲוֹן אַשְׁמָה" (ויקרא כ"ב), וְכִי אֲחֵרִים מַשִּׂיאִין אוֹתָם? אֶלָּא הֵם מַשִּׂיאִים אֶת עַצְמָם: מול בית פעור. קִבְרוֹ הָיָה מוּכָן שָׁם מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית, לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה פְעוֹר, וְזֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁנִּבְרְאוּ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת (אבות פ"ה) (סוטה י"ד): (7) לא כהתה עיני. אַף מִשֶּׁמֵּת: ולא נס לחה. לַחְלוּחִית שֶׁבּוֹ לֹא שָׁלַט בּוֹ רִקָּבוֹן וְלֹא נֶהְפַּךְ תֹּאַר פָּנָיו: (8) בני ישראל. הַזְּכָרִים, אֲבָל בְּאַהֲרֹן מִתּוֹךְ שֶׁהָיָה רוֹדֵף שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּבֵין אִשָּׁה לְבַעְלָהּ, נֶאֱמַר כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל (במדבר כ') זְכָרִים

והשיאו אותם (3 22, 16): sie werden sich selbst eine Schuld aufladen, kein Anderer, als sie selbst tragen zu ihrer Verschuldung bei. מול בית פעור Schon seit den sechs Schöpfungstagen war das Grab Mosches dort bereitet, um später zu versöhnen auf die Sünde der Israeliten mit Peor. Dies ist eins von den Dingen, die am Vorabende des Sabbaths gegen Sonnenuntergang geschaffen wurden. (7) לא כהתה עינו Sein Auge war nicht trübe, selbst nach dem Tode. לא נס ליחה: Seine Frische ist nicht geschwunden, die Lebenssäfte sind nicht in Fäulniß gerathen, auch blieben seine Gesichtszüge unverändert. (8) בני ישראל Nur die Männer beweinten ihn, bei Aharon aber — weil er es sich angelegen sein ließ, den gestörten Frieden zwischen Freunden und Eheleuten wieder herzustellen — von ihm heißt es: es weinte um ihn das ganze Haus

(10) Es stand aber ferner kein Prophet auf in Israel wie Mosche, welchen der Ewige erkannt hatte Angesicht zu Angesicht; (11) In all den Zeichen und Wundern, die ihn der Ewige gesandt, zu thun im Lande Mizrajim, an Phareo und an allen seinen Knechten und an seinem ganzen Lande; (12) Und all der starken Hand und in all den großen furchtbaren Thaten, die Mosche gethan vor den Augen des ganzen Jisrael.

(10) וְלֹא־קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יְדָעוֹ יְהוָה פָּנִים אֶל־פָּנִים׃ (11) לְכָל־הָאֹתֹת וְהַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ יְהוָה לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם לְפַרְעֹה וּלְכָל־עֲבָדָיו וּלְכָל־אַרְצוֹ׃ (12) וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכֹל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָּל־יִשְׂרָאֵל׃

חזק

רש"י

וּנְקֵבוֹת׃ (10) אשר ידעו ה' פנים אל פנים. שֶׁהָיָה לִבּוֹ גַס בּוֹ וּמְדַבֵּר אֵלָיו בְּכָל עֵת שֶׁרוֹצֶה, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר „וְעַתָּה אֶעֱלֶה אֶל ה'" (שמות ל"ב), „עִמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה מַה יְצַוֶּה ה' לָכֶם" (במדבר ט'): (12) ולכל היד החזקה, שֶׁקִּבֵּל אֶת הַתּוֹרָה בַּלּוּחוֹת בְּיָדָיו: ולכל המורא הגדול. נִסִּים וּגְבוּרוֹת שֶׁבְּמִדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא: לעיני כל ישראל. שֶׁנְּשָׂאוֹ לִבּוֹ לִשְׁבּוֹר הַלּוּחוֹת לְעֵינֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר „וָאֲשַׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם" (דברים ט') וְהִסְכִּימָה דַעַת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְדַעְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר „אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ" (שמות ל"ד) יִישַׁר כֹּחֲךָ שֶׁשִּׁבַּרְתָּ (שבת פ"ז): חזק

Israels, Männer und Frauen. אשר ידעו ה' פנים אל פנים Er war es so gewöhnt, als ob er mit Gott jederzeit von Angesicht zu Angesicht sprechen würde; so heißt es (M. 2, 32, 30): Ich will nun hinaufgehen zum Ewigen; oder (M. 4, 9, 8): Wartet, ich will hören, was der Ewige befehlen wird, eueretwegen. (12) ולכל היד החזקה Er empfing die Thora auf den Bundestafeln mit eigenen Händen. ולכל המורא הגדול Die wunderbaren Großthaten, die er in der weiten und furchtbaren Wüste für Israel ausgeführt hat. לעיני כל ישראל Er hatte den Muth, die Bundestafeln vor ihre Augen zu zerbrechen, denn es heißt (M. 5, 9, 17): Ich zerbrach sie vor eueren Augen. Der Ewige zeigte sich dazu einverstanden, wie es dort lautet; אשר שב־ת die du zerbrochen hast, אשר gleich אש־י sei gepriesen: oder יישר כח deine Kraft nehme zu! Du hast sie mit Recht zerbrochen!*)

*) Nach Talm. (Sabb. 87) fand Israel dadurch Gelegenheit zur Reue und Buße, daher lohnte der Allgütige diese muthige That dem Mosche mit einem יישר כח.

שמות הטעמים לפי סדר האשכנזים

זרקא סגול מנח רביע פזר תלישא גדולה קדמא ואזלא תלישא קטנה מהפך פשטא זקף קטן זקף גדול דרגא תביר מרכא טפחא אתנחתא אזלא גרש גרשים יתיב פסיק | שלשלת ירח בן יומו קרני פרה מרכא כפולה טפחא מתג מקף סוף פסוק:

שמות הטעמים לפי סדר הספרדים

זרקא מקף־שופר הולך סגולתא פזר גדול ירח בן יומו קרני פרה געיא תלשא אזלא גריש פסק | רביע שופר מהפך קדמא תרי קדמין זקף קטן זקף גדול שלשלת שני גרישין תרי טעמי דרגא תביר מאריך טרחא אתנח רפא דגש יתיב תרצא שבולת שבולת מפיק בהא שבא געיא שבא סוף פסוק:

ואלה לפי סדר האיטליאני

זרקא שרי פזר גדול קרני פרה תלשא תרסא לגרמיה | רביע פסיק שלשלת קדמא אזלא זקף גדול זקף קטן שני גרישין תרין חוטרין דרגא תביר טרחא מאריך שופר עלוי שופר הפוך שופר יתיב שני פשטין סמיך־אתנח ירח בן יומו גרש סוף פסוק:

ברכות קודם קריאת התורה

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר בחר בנביאים טובים ורצה בדבריהם הנאמרים באמת: ברוך אתה יי הבוחר בתורה ובמשה עבדו ובישראל עמו ובנביאי האמת וצדק:

ברכות לאחר קריאת התורה

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. צור כל העולמים. צדיק בכל הדורות. האל הנאמן. האומר ועושה. המדבר ומקים. שכל דבריו אמת וצדק:

ברכות לאחר ההפטרה

נֶאֱמָן אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ. וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ. וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם. כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ. וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ. וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ. בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ. עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר. וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ. שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן דָּוִד:

לשבת

עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת: עַל הַכֹּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

סדר ההפטרות לספר דברים.

הפטרת מחר חדש (שמואל א׳ סי׳ י״ח עד מ״ב)

כשחל ראש חדש ביום א׳ אומרים בשבת שלפניו זאת ההפטרה.

(יח) וַיֹּאמֶר־לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וְנִפְקַדְתָּ כִּי יִפָּקֵד מוֹשָׁבֶךָ׃ (יט) וְשִׁלַּשְׁתָּ תֵּרֵד מְאֹד וּבָאתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־נִסְתַּרְתָּ שָּׁם בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה וְיָשַׁבְתָּ אֵצֶל הָאֶבֶן הָאָזֶל׃ (כ) וַאֲנִי שְׁלֹשֶׁת הַחִצִּים צִדָּה אוֹרֶה לְשַׁלַּח־לִי לְמַטָּרָה׃ (כא) וְהִנֵּה אֶשְׁלַח אֶת־הַנַּעַר לֵךְ מְצָא אֶת־הַחִצִּים אִם־אָמֹר אֹמַר לַנַּעַר הִנֵּה הַחִצִּים ׀ מִמְּךָ וָהֵנָּה קָחֶנּוּ וָבֹאָה כִּי־שָׁלוֹם לְךָ וְאֵין דָּבָר חַי־יְהוָה׃ (כב) וְאִם־כֹּה אֹמַר לָעֶלֶם הִנֵּה הַחִצִּים מִמְּךָ וָהָלְאָה לֵךְ כִּי שִׁלַּחֲךָ יְהוָה׃ (כג) וְהַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֲנִי וָאָתָּה יְהוָה בֵּינִי וּבֵינְךָ עַד־עוֹלָם׃ (כד) וַיִּסָּתֵר דָּוִד בַּשָּׂדֶה וַיְהִי הַחֹדֶשׁ וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ אֶל־הַלֶּחֶם לֶאֱכֹל׃ (כה) וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל־מוֹשָׁבוֹ כְּפַעַם ׀ בְּפַעַם אֶל־מוֹשַׁב הַקִּיר וַיָּקָם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב אַבְנֵר מִצַּד שָׁאוּל וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד׃ (כו) וְלֹא־דִבֶּר שָׁאוּל מְאוּמָה בַּיּוֹם הַהוּא כִּי אָמַר מִקְרֶה הוּא בִּלְתִּי טָהוֹר הוּא כִּי־לֹא טָהוֹר׃ (כז) וַיְהִי מִמָּחֳרַת הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־יְהוֹנָתָן בְּנוֹ מַדּוּעַ לֹא־בָא בֶן־יִשַׁי גַּם־תְּמוֹל גַּם־הַיּוֹם אֶל־הַלָּחֶם׃ (כח) וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל נִשְׁאֹל נִשְׁאַל דָּוִד מֵעִמָּדִי עַד־בֵּית־לָחֶם׃ (כט) וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי נָא כִּי זֶבַח מִשְׁפָּחָה לָנוּ בָּעִיר וְהוּא צִוָּה־לִי אָחִי וְעַתָּה אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אִמָּלְטָה נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־אֶחָי עַל־כֵּן לֹא־בָא אֶל־שֻׁלְחַן הַמֶּלֶךְ׃ (ל) וַיִּחַר־אַף שָׁאוּל בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן־נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי־בֹחֵר אַתָּה לְבֶן־יִשַׁי לְבָשְׁתְּךָ וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת אִמֶּךָ׃ (לא) כִּי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר בֶּן־יִשַׁי חַי עַל־הָאֲדָמָה לֹא תִכּוֹן אַתָּה וּמַלְכוּתֶךָ וְעַתָּה שְׁלַח וְקַח אֹתוֹ אֵלַי כִּי בֶן־מָוֶת הוּא׃ (לב) וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָמָּה יוּמַת מֶה עָשָׂה׃ (לג) וַיָּטֶל שָׁאוּל אֶת־הַחֲנִית עָלָיו לְהַכֹּתוֹ וַיֵּדַע יְהוֹנָתָן כִּי־כָלָה הִיא מֵעִם אָבִיו לְהָמִית אֶת־דָּוִד׃ (לד) וַיָּקָם יְהוֹנָתָן מֵעִם הַשֻּׁלְחָן בָּחֳרִי־אָף וְלֹא אָכַל בְּיוֹם־הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לֶחֶם כִּי נֶעְצַב אֶל־דָּוִד כִּי הִכְלִמוֹ אָבִיו׃ (לה) וַיְהִי בַבֹּקֶר וַיֵּצֵא יְהוֹנָתָן הַשָּׂדֶה לְמוֹעֵד דָּוִד וְנַעַר קָטֹן עִמּוֹ׃ (לו) וַיֹּאמֶר לְנַעֲרוֹ רֻץ מְצָא־נָא אֶת־הַחִצִּים אֲשֶׁר אָנֹכִי מוֹרֶה הַנַּעַר רָץ וְהוּא־יָרָה הַחֵצִי לְהַעֲבִרוֹ׃ (לז) וַיָּבֹא הַנַּעַר עַד־מְקוֹם הַחֵצִי אֲשֶׁר יָרָה יְהוֹנָתָן וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר וַיֹּאמֶר הֲלוֹא הַחֵצִי מִמְּךָ וָהָלְאָה׃ (לח) וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר מְהֵרָה חוּשָׁה אַל־תַּעֲמֹד וַיְלַקֵּט נַעַר יְהוֹנָתָן אֶת־הַחִצִּים וַיָּבֹא אֶל־אֲדֹנָיו׃ (לט) וְהַנַּעַר לֹא־

יָדַע מְאוּמָה אַךְ יְהוֹנָתָן וְדָוִד יָדְעוּ אֶת־הַדָּבָר׃ (מ) וַיִּתֵּן יְהוֹנָתָן אֶת־כֵּלָיו אֶל־הַנַּעַר אֲשֶׁר־לוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ הָבֵיא הָעִיר׃ (מא) הַנַּעַר בָּא וְדָוִד קָם מֵאֵצֶל הַנֶּגֶב וַיִּפֹּל לְאַפָּיו אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וַיִּשְּׁקוּ ׀ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וַיִּבְכּוּ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ עַד־דָּוִד הִגְדִּיל׃ (מב) וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה יִהְיֶה ׀ בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעִי וּבֵין זַרְעֲךָ עַד־עוֹלָם׃

קריאת מפטיר לשבת וראש חדש

בשבת וראש חדש מוציאין שני ספרים בראשון קורין שבעה גברי בפ׳ השבוע ואומרים קדיש לעילא. ובספר שני קורין למפטיר בפרשת פנחס:

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ׃ עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ׃ פ

וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם׃ וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַפָּר הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לָאַיִל הָאֶחָד׃ וְעִשָּׂרֹן עִשָּׂרוֹן סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה׃ וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהִין יִהְיֶה לַפָּר וּשְׁלִישִׁת הַהִין לָאַיִל וּרְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ יָיִן זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה׃ וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַיהוָה עַל־עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ׃

הפטרת שבת וראש חדש

ישעיה, סימן ו׳ א׳ עד סוף הספר

(א) כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי אֵי־זֶה בַיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי וְאֵי־זֶה מָקוֹם מְנוּחָתִי׃ (ב) וְאֶת־כָּל־אֵלֶּה יָדִי עָשָׂתָה וַיִּהְיוּ כָל־אֵלֶּה נְאֻם־יְהוָה וְאֶל־זֶה אַבִּיט אֶל־עָנִי וּנְכֵה־רוּחַ וְחָרֵד עַל־דְּבָרִי׃ (ג) שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר מַכֵּה־אִישׁ זוֹבֵחַ הַשֶּׂה עֹרֵף כֶּלֶב מַעֲלֵה מִנְחָה דַּם־חֲזִיר מַזְכִּיר לְבֹנָה מְבָרֵךְ אָוֶן גַּם־הֵמָּה בָּחֲרוּ בְּדַרְכֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם נַפְשָׁם חָפֵצָה׃ (ד) גַּם־אֲנִי אֶבְחַר בְּתַעֲלֻלֵיהֶם וּמְגוּרֹתָם אָבִיא לָהֶם יַעַן קָרָאתִי וְאֵין עוֹנֶה דִּבַּרְתִּי וְלֹא שָׁמֵעוּ וַיַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינַי וּבַאֲשֶׁר לֹא־חָפַצְתִּי בָּחָרוּ׃ (ה) שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה הַחֲרֵדִים אֶל־דְּבָרוֹ אָמְרוּ אֲחֵיכֶם שֹׂנְאֵיכֶם מְנַדֵּיכֶם לְמַעַן שְׁמִי יִכְבַּד יְהוָה וְנִרְאֶה בְשִׂמְחַתְכֶם וְהֵם יֵבֹשׁוּ׃ (ו) קוֹל שָׁאוֹן מֵעִיר קוֹל מֵהֵיכָל קוֹל יְהוָה מְשַׁלֵּם גְּמוּל לְאֹיְבָיו׃ (ז) בְּטֶרֶם תָּחִיל יָלָדָה בְּטֶרֶם יָבוֹא חֵבֶל לָהּ וְהִמְלִיטָה זָכָר׃ (ח) מִי־שָׁמַע כָּזֹאת מִי רָאָה כָּאֵלֶּה הֲיוּחַל אֶרֶץ בְּיוֹם אֶחָד אִם־יִוָּלֵד גּוֹי פַּעַם אֶחָת כִּי־חָלָה גַּם־יָלְדָה צִיּוֹן אֶת־בָּנֶיהָ׃ (ט)

הַאֲנִי אַשְׁבִּיר וְלֹא אוֹלִיד יֹאמַר יְהוָה אִם־אֲנִי הַמּוֹלִיד וְעָצַרְתִּי אָמַר אֱלֹהָיִךְ׃ (י) שִׂמְחוּ אֶת־יְרוּשָׁלִַם וְגִילוּ בָהּ כָּל־אֹהֲבֶיהָ שִׂישׂוּ אִתָּהּ מָשׂוֹשׂ כָּל־הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ׃ (יא) לְמַעַן תִּינְקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשֹּׁד תַּנְחֻמֶיהָ לְמַעַן תָּמֹצּוּ וְהִתְעַנַּגְתֶּם מִזִּיז כְּבוֹדָהּ׃ (יב) כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹטֶה־אֵלֶיהָ כְּנָהָר שָׁלוֹם וּכְנַחַל שׁוֹטֵף כְּבוֹד גּוֹיִם וִינַקְתֶּם עַל־צַד תִּנָּשֵׂאוּ וְעַל־בִּרְכַּיִם תְּשָׁעֳשָׁעוּ׃ (יג) כְּאִישׁ אֲשֶׁר אִמּוֹ תְּנַחֲמֶנּוּ כֵּן אָנֹכִי אֲנַחֶמְכֶם וּבִירוּשָׁלִַם תְּנֻחָמוּ׃ (יד) וּרְאִיתֶם וְשָׂשׂ לִבְּכֶם וְעַצְמוֹתֵיכֶם כַּדֶּשֶׁא תִפְרַחְנָה וְנוֹדְעָה יַד־יְהוָה אֶת־עֲבָדָיו וְזָעַם אֶת־אֹיְבָיו׃ (טו) כִּי־הִנֵּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבוֹא וְכַסּוּפָה מַרְכְּבֹתָיו לְהָשִׁיב בְּחֵמָה אַפּוֹ וְגַעֲרָתוֹ בְּלַהֲבֵי־אֵשׁ׃ (טז) כִּי בָאֵשׁ יְהוָה נִשְׁפָּט וּבְחַרְבּוֹ אֶת־כָּל־בָּשָׂר וְרַבּוּ חַלְלֵי יְהוָה׃ (יז) הַמִּתְקַדְּשִׁים וְהַמִּטַּהֲרִים אֶל־הַגַּנּוֹת אַחַר אַחַת בַּתָּוֶךְ אֹכְלֵי בְּשַׂר הַחֲזִיר וְהַשֶּׁקֶץ וְהָעַכְבָּר יַחְדָּו יָסֻפוּ נְאֻם־יְהוָה׃ (יח) וְאָנֹכִי מַעֲשֵׂיהֶם וּמַחְשְׁבֹתֵיהֶם בָּאָה לְקַבֵּץ אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהַלְּשֹׁנוֹת וּבָאוּ וְרָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי׃ (יט) וְשַׂמְתִּי בָהֶם אוֹת וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם פְּלֵיטִים אֶל־הַגּוֹיִם תַּרְשִׁישׁ פּוּל וְלוּד מֹשְׁכֵי קֶשֶׁת תֻּבַל וְיָוָן הָאִיִּים הָרְחֹקִים אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעִי וְלֹא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ אֶת־כְּבוֹדִי בַּגּוֹיִם׃ (כ) וְהֵבִיאוּ אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם מִכָּל־הַגּוֹיִם מִנְחָה לַיהוָה בַּסּוּסִים וּבָרֶכֶב וּבַצַּבִּים וּבַפְּרָדִים וּבַכִּרְכָּרוֹת עַל הַר קָדְשִׁי יְרוּשָׁלִַם אָמַר יְהוָה כַּאֲשֶׁר יָבִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה בִּכְלִי טָהוֹר בֵּית יְהוָה׃ (כא) וְגַם־מֵהֶם אֶקַּח לַכֹּהֲנִים לַלְוִיִּם אָמַר יְהוָה׃ (כב) כִּי כַאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עֹמְדִים לְפָנַי נְאֻם־יְהוָה כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם׃ (כג) וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי אָמַר יְהוָה׃ (כד) וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל־בָּשָׂר׃

וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי אָמַר יְהוָה׃

ונהגו ספרדים אם חל ראש חדש ביום ש"ק וביום א' להוסיף פסוק ראשון ואחרון של הפטרת מחר חדש:

הפטרת הדברים

בישעיה סימן א׳

א (א) חֲזוֹן יְשַׁעְיָהוּ בֶן־אָמוֹץ אֲשֶׁר חָזָה עַל־יְהוּדָה וִירוּשָׁלָ͏ִם בִּימֵי
עֻזִּיָּהוּ יוֹתָם אָחָז יְחִזְקִיָּהוּ מַלְכֵי יְהוּדָה: (ב) שִׁמְעוּ שָׁמַיִם וְהַאֲזִינִי אֶרֶץ
כִּי יְהוָה דִּבֵּר בָּנִים גִּדַּלְתִּי וְרוֹמַמְתִּי וְהֵם פָּשְׁעוּ בִי: (ג) יָדַע שׁוֹר קֹנֵהוּ
וַחֲמוֹר אֵבוּס בְּעָלָיו יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע עַמִּי לֹא הִתְבּוֹנָן: (ד) הוֹי ׀ גּוֹי
חֹטֵא עַם כֶּבֶד עָוֹן זֶרַע מְרֵעִים בָּנִים מַשְׁחִיתִים עָזְבוּ אֶת־יְהוָה נִאֲצוּ
אֶת־קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל נָזֹרוּ אָחוֹר: (ה) עַל־מֶה תֻכּוּ עוֹד תּוֹסִיפוּ סָרָה כָּל־
רֹאשׁ לָחֳלִי וְכָל־לֵבָב דַּוָּי: (ו) מִכַּף־רֶגֶל וְעַד־רֹאשׁ אֵין־בּוֹ מְתֹם פֶּצַע
וְחַבּוּרָה וּמַכָּה טְרִיָּה לֹא־זֹרוּ וְלֹא חֻבָּשׁוּ וְלֹא רֻכְּכָה בַּשָּׁמֶן: (ז) אַרְצְכֶם
שְׁמָמָה עָרֵיכֶם שְׂרֻפוֹת אֵשׁ אַדְמַתְכֶם לְנֶגְדְּכֶם זָרִים אֹכְלִים אֹתָהּ וּשְׁמָמָה
כְּמַהְפֵּכַת זָרִים: (ח) וְנוֹתְרָה בַת־צִיּוֹן כְּסֻכָּה בְכָרֶם כִּמְלוּנָה בְמִקְשָׁה
כְּעִיר נְצוּרָה: (ט) לוּלֵי יְהוָה צְבָאוֹת הוֹתִיר לָנוּ שָׂרִיד כִּמְעָט כִּסְדֹם
הָיִינוּ לַעֲמֹרָה דָּמִינוּ: (י) שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה קְצִינֵי סְדֹם הַאֲזִינוּ תּוֹרַת
אֱלֹהֵינוּ עַם עֲמֹרָה: (יא) לָמָּה־לִּי רֹב־זִבְחֵיכֶם יֹאמַר יְהוָה שָׂבַעְתִּי עֹלוֹת
אֵילִים וְחֵלֶב מְרִיאִים וְדַם פָּרִים וּכְבָשִׂים וְעַתּוּדִים לֹא חָפָצְתִּי: (יב) כִּי
תָבֹאוּ לֵרָאוֹת פָּנָי מִי־בִקֵּשׁ זֹאת מִיֶּדְכֶם רְמֹס חֲצֵרָי. (יג) לֹא תוֹסִיפוּ
הָבִיא מִנְחַת־שָׁוְא קְטֹרֶת תּוֹעֵבָה הִיא לִי חֹדֶשׁ וְשַׁבָּת קְרֹא מִקְרָא לֹא־
אוּכַל אָוֶן וַעֲצָרָה: (יד) חָדְשֵׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שָׂנְאָה נַפְשִׁי הָיוּ עָלַי לָטֹרַח
נִלְאֵיתִי נְשֹׂא: (טו) וּבְפָרִשְׂכֶם כַּפֵּיכֶם אַעְלִים עֵינַי מִכֶּם גַּם כִּי־תַרְבּוּ
תְפִלָּה אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ יְדֵיכֶם דָּמִים מָלֵאוּ: (טז) רַחֲצוּ הִזַּכּוּ הָסִירוּ רֹעַ מַעַלְלֵיכֶם
מִנֶּגֶד עֵינָי חִדְלוּ הָרֵעַ: (יז) לִמְדוּ הֵיטֵב דִּרְשׁוּ מִשְׁפָּט אַשְּׁרוּ חָמוֹץ
שִׁפְטוּ יָתוֹם רִיבוּ אַלְמָנָה: (יח) לְכוּ־נָא וְנִוָּכְחָה יֹאמַר יְהוָה אִם־יִהְיוּ
חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ אִם־יַאְדִּימוּ כַתּוֹלָע כַּצֶּמֶר יִהְיוּ: (יט)
אִם־תֹּאבוּ וּשְׁמַעְתֶּם טוּב הָאָרֶץ תֹּאכֵלוּ: (כ) וְאִם־תְּמָאֲנוּ וּמְרִיתֶם
חֶרֶב תְּאֻכְּלוּ כִּי פִּי יְהוָה דִּבֵּר: (כא) אֵיכָה הָיְתָה לְזוֹנָה קִרְיָה נֶאֱמָנָה
מְלֵאֲתִי מִשְׁפָּט צֶדֶק יָלִין בָּהּ וְעַתָּה מְרַצְּחִים: (כב) כַּסְפֵּךְ הָיָה לְסִיגִים
סָבְאֵךְ מָהוּל בַּמָּיִם: (כג) שָׂרַיִךְ סוֹרְרִים וְחַבְרֵי גַּנָּבִים כֻּלּוֹ אֹהֵב שֹׁחַד
וְרֹדֵף שַׁלְמֹנִים יָתוֹם לֹא יִשְׁפֹּטוּ וְרִיב אַלְמָנָה לֹא־יָבוֹא אֲלֵיהֶם:
(כד) לָכֵן נְאֻם הָאָדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת אֲבִיר יִשְׂרָאֵל הוֹי אֶנָּחֵם מִצָּרַי
וְאִנָּקְמָה מֵאוֹיְבָי: (כה) וְאָשִׁיבָה יָדִי עָלַיִךְ וְאֶצְרֹף כַּבֹּר סִגָיִךְ וְאָסִירָה

כָּל־בְּדִילָיִךְ׃ (כו) וְאָשִׁיבָה שֹׁפְטַיִךְ כְּבָרִאשֹׁנָה וְיֹעֲצַיִךְ כְּבַתְּחִלָּה אַחֲרֵי־כֵן יִקָּרֵא לָךְ עִיר הַצֶּדֶק קִרְיָה נֶאֱמָנָה׃ (כז) צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפָּדֶה וְשָׁבֶיהָ בִּצְדָקָה׃

הפטרת ואתחנן

(ישעיה מ׳ א׳ עד כ״ו):

מ (א) נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי יֹאמַר אֱלֹהֵיכֶם׃ (ב) דַּבְּרוּ עַל־לֵב יְרוּשָׁלִַם וְקִרְאוּ אֵלֶיהָ כִּי מָלְאָה צְבָאָהּ כִּי נִרְצָה עֲוֺנָהּ כִּי לָקְחָה מִיַּד יְהוָה כִּפְלַיִם בְּכָל־חַטֹּאתֶיהָ׃ (ג) קוֹל קוֹרֵא בַּמִּדְבָּר פַּנּוּ דֶּרֶךְ יְהוָה יַשְּׁרוּ בָּעֲרָבָה מְסִלָּה לֵאלֹהֵינוּ׃ (ד) כָּל־גֶּיא יִנָּשֵׂא וְכָל־הַר וְגִבְעָה יִשְׁפָּלוּ וְהָיָה הֶעָקֹב לְמִישׁוֹר וְהָרְכָסִים לְבִקְעָה׃ (ה) וְנִגְלָה כְּבוֹד יְהוָה וְרָאוּ כָל־בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִּי יְהוָה דִּבֵּר׃ (ו) קוֹל אֹמֵר קְרָא וְאָמַר מָה אֶקְרָא כָּל־הַבָּשָׂר חָצִיר וְכָל־חַסְדּוֹ כְּצִיץ הַשָּׂדֶה׃ (ז) יָבֵשׁ חָצִיר נָבֵל צִיץ כִּי רוּחַ יְהוָה נָשְׁבָה בּוֹ אָכֵן חָצִיר הָעָם׃ (ח) יָבֵשׁ חָצִיר נָבֵל צִיץ וּדְבַר אֱלֹהֵינוּ יָקוּם לְעוֹלָם׃ (ט) עַל הַר־גָּבֹהַּ עֲלִי־לָךְ מְבַשֶּׂרֶת צִיּוֹן הָרִימִי בַכֹּחַ קוֹלֵךְ מְבַשֶּׂרֶת יְרוּשָׁלִָם הָרִימִי אַל־תִּירָאִי אִמְרִי לְעָרֵי יְהוּדָה הִנֵּה אֱלֹהֵיכֶם׃ (י) הִנֵּה אֲדֹנָי יֱהוִה בְּחָזָק יָבוֹא וּזְרֹעוֹ מֹשְׁלָה לוֹ הִנֵּה שְׂכָרוֹ אִתּוֹ וּפְעֻלָּתוֹ לְפָנָיו׃ (יא) כְּרֹעֶה עֶדְרוֹ יִרְעֶה בִּזְרֹעוֹ יְקַבֵּץ טְלָאִים וּבְחֵיקוֹ יִשָּׂא עָלוֹת יְנַהֵל׃ (יב) מִי־מָדַד בְּשָׁעֳלוֹ מַיִם וְשָׁמַיִם בַּזֶּרֶת תִּכֵּן וְכָל בַּשָּׁלִשׁ עֲפַר הָאָרֶץ וְשָׁקַל בַּפֶּלֶס הָרִים וּגְבָעוֹת בְּמֹאזְנָיִם׃ (יג) מִי־תִכֵּן אֶת־רוּחַ יְהוָה וְאִישׁ עֲצָתוֹ יוֹדִיעֶנּוּ׃ (יד) אֶת־מִי נוֹעָץ וַיְבִינֵהוּ וַיְלַמְּדֵהוּ בְּאֹרַח מִשְׁפָּט וַיְלַמְּדֵהוּ דַעַת וְדֶרֶךְ תְּבוּנוֹת יוֹדִיעֶנּוּ׃ (טו) הֵן גּוֹיִם כְּמַר מִדְּלִי וּכְשַׁחַק מֹאזְנַיִם נֶחְשָׁבוּ הֵן אִיִּים כַּדַּק יִטּוֹל׃ (טז) וּלְבָנוֹן אֵין דֵּי בָּעֵר וְחַיָּתוֹ אֵין דֵּי עוֹלָה׃ (יז) כָּל־הַגּוֹיִם כְּאַיִן נֶגְדּוֹ מֵאֶפֶס וָתֹהוּ נֶחְשְׁבוּ־לוֹ׃ (יח) וְאֶל־מִי תְּדַמְּיוּן אֵל וּמַה־דְּמוּת תַּעַרְכוּ־לוֹ׃ (יט) הַפֶּסֶל נָסַךְ חָרָשׁ וְצֹרֵף בַּזָּהָב יְרַקְּעֶנּוּ וּרְתֻקוֹת כֶּסֶף צוֹרֵף׃ (כ) הַמְסֻכָּן תְּרוּמָה עֵץ לֹא־יִרְקַב יִבְחָר חָרָשׁ חָכָם יְבַקֶּשׁ־לוֹ לְהָכִין פֶּסֶל לֹא יִמּוֹט׃ (כא) הֲלוֹא תֵדְעוּ הֲלוֹא תִשְׁמָעוּ הֲלוֹא הֻגַּד מֵרֹאשׁ לָכֶם הֲלוֹא הֲבִינֹתֶם מוֹסְדוֹת הָאָרֶץ׃ (כב) הַיֹּשֵׁב עַל־חוּג הָאָרֶץ וְיֹשְׁבֶיהָ כַּחֲגָבִים הַנּוֹטֶה כַדֹּק שָׁמַיִם וַיִּמְתָּחֵם כָּאֹהֶל לָשָׁבֶת׃ (כג) הַנּוֹתֵן רוֹזְנִים לְאָיִן שֹׁפְטֵי אֶרֶץ כַּתֹּהוּ עָשָׂה׃ (כד) אַף בַּל־נִטָּעוּ אַף בַּל־זֹרָעוּ אַף בַּל־שֹׁרֵשׁ בָּאָרֶץ גִּזְעָם וְגַם נָשַׁף בָּהֶם וַיִּבָשׁוּ וּסְעָרָה כַּקַּשׁ תִּשָּׂאֵם׃ (כה) וְאֶל־מִי תְדַמְּיוּנִי וְאֶשְׁוֶה יֹאמַר קָדוֹשׁ׃ (כו) שְׂאוּ־מָרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ מִי־בָרָא אֵלֶּה הַמּוֹצִיא בְמִסְפָּר צְבָאָם לְכֻלָּם בְּשֵׁם יִקְרָא מֵרֹב אוֹנִים וְאַמִּיץ כֹּחַ אִישׁ לֹא נֶעְדָּר׃

הפטרת עקב

(ישעיה מ״ט י״ד עד נ״א ד׳)

(יד) וַתֹּאמֶר צִיּוֹן עֲזָבַנִי יְהוָה וַאדֹנָי שְׁכֵחָנִי׃ (טו) הֲתִשְׁכַּח
אִשָּׁה עוּלָהּ מֵרַחֵם בֶּן־בִּטְנָהּ גַּם־אֵלֶּה תִשְׁכַּחְנָה וְאָנֹכִי לֹא אֶשְׁכָּחֵךְ׃
(טז) הֵן עַל־כַּפַּיִם חַקֹּתִיךְ חוֹמֹתַיִךְ נֶגְדִּי תָּמִיד׃ (יז) מִהֲרוּ בָּנָיִךְ מְהָרְסַיִךְ
וּמַחֲרִבַיִךְ מִמֵּךְ יֵצֵאוּ׃ (יח) שְׂאִי־סָבִיב עֵינַיִךְ וּרְאִי כֻּלָּם נִקְבְּצוּ בָאוּ־לָךְ
חַי־אָנִי נְאֻם־יְהוָה כִּי כֻלָּם כַּעֲדִי תִלְבָּשִׁי וּתְקַשְּׁרִים כַּכַּלָּה׃ (יט) כִּי
חָרְבֹתַיִךְ וְשֹׁמְמֹתַיִךְ וְאֶרֶץ הֲרִסֻתֵךְ כִּי עַתָּה תֵּצְרִי מִיּוֹשֵׁב וְרָחֲקוּ
מְבַלְּעָיִךְ׃ (כ) עוֹד יֹאמְרוּ בְאָזְנַיִךְ בְּנֵי שִׁכֻּלָיִךְ צַר־לִי הַמָּקוֹם גְּשָׁה־לִּי
וְאֵשֵׁבָה׃ (כא) וְאָמַרְתְּ בִּלְבָבֵךְ מִי יָלַד־לִי אֶת־אֵלֶּה וַאֲנִי שְׁכוּלָה וְגַלְמוּדָה
גֹּלָה ׀ וְסוּרָה וְאֵלֶּה מִי גִדֵּל הֵן אֲנִי נִשְׁאַרְתִּי לְבַדִּי אֵלֶּה אֵיפֹה הֵם׃ (כב)
כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה הִנֵּה אֶשָּׂא אֶל־גּוֹיִם יָדִי וְאֶל־עַמִּים אָרִים נִסִּי וְהֵבִיאוּ
בָנַיִךְ בְּחֹצֶן וּבְנֹתַיִךְ עַל־כָּתֵף תִּנָּשֶׂאנָה׃ (כג) וְהָיוּ מְלָכִים אֹמְנַיִךְ
וְשָׂרוֹתֵיהֶם מֵינִיקֹתַיִךְ אַפַּיִם אֶרֶץ יִשְׁתַּחֲווּ־לָךְ וַעֲפַר רַגְלַיִךְ יְלַחֵכוּ וְיָדַעַתְּ
כִּי־אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־יֵבֹשׁוּ קֹוָי׃ (כד) הֲיֻקַּח מִגִּבּוֹר מַלְקוֹחַ וְאִם־שְׁבִי
צַדִּיק יִמָּלֵט׃ (כה) כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה גַּם־שְׁבִי גִבּוֹר יֻקָּח וּמַלְקוֹחַ עָרִיץ
יִמָּלֵט וְאֶת־יְרִיבֵךְ אָנֹכִי אָרִיב וְאֶת־בָּנַיִךְ אָנֹכִי אוֹשִׁיעַ׃ (כו) וְהַאֲכַלְתִּי אֶת־
מוֹנַיִךְ אֶת־בְּשָׂרָם וְכֶעָסִיס דָּמָם יִשְׁכָּרוּן וְיָדְעוּ כָל־בָּשָׂר כִּי אֲנִי יְהוָה
מוֹשִׁיעֵךְ וְגֹאֲלֵךְ אֲבִיר יַעֲקֹב׃ נ (א) כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה אֵי זֶה סֵפֶר כְּרִיתוּת
אִמְּכֶם אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּיהָ אוֹ מִי מִנּוֹשַׁי אֲשֶׁר־מָכַרְתִּי אֶתְכֶם לוֹ הֵן בַּעֲוֺנֹתֵיכֶם
נִמְכַּרְתֶּם וּבְפִשְׁעֵיכֶם שֻׁלְּחָה אִמְּכֶם׃ (ב) מַדּוּעַ בָּאתִי וְאֵין אִישׁ קָרָאתִי
וְאֵין עוֹנֶה הֲקָצוֹר קָצְרָה יָדִי מִפְּדוּת וְאִם־אֵין־בִּי כֹחַ לְהַצִּיל הֵן בְּגַעֲרָתִי
אַחֲרִיב יָם אָשִׂים נְהָרוֹת מִדְבָּר תִּבְאַשׁ דְּגָתָם מֵאֵין מַיִם וְתָמֹת בַּצָּמָא׃
(ג) אַלְבִּישׁ שָׁמַיִם קַדְרוּת וְשַׂק אָשִׂים כְּסוּתָם׃ (ד) אֲדֹנָי יֱהֹוִה נָתַן לִי לְשׁוֹן
לִמּוּדִים לָדַעַת לָעוּת אֶת־יָעֵף דָּבָר יָעִיר ׀ בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר יָעִיר לִי אֹזֶן לִשְׁמֹעַ
כַּלִּמּוּדִים׃ (ה) אֲדֹנָי יֱהֹוִה פָּתַח־לִי אֹזֶן וְאָנֹכִי לֹא מָרִיתִי אָחוֹר לֹא נְסוּגֹתִי׃
(ו) גֵּוִי נָתַתִּי לְמַכִּים וּלְחָיַי לְמֹרְטִים פָּנַי לֹא הִסְתַּרְתִּי מִכְּלִמּוֹת וָרֹק׃ (ז)
וַאדֹנָי יֱהֹוִה יַעֲזָר־לִי עַל־כֵּן לֹא נִכְלָמְתִּי עַל־כֵּן שַׂמְתִּי פָנַי כַּחַלָּמִישׁ וָאֵדַע
כִּי־לֹא אֵבוֹשׁ׃ (ח) קָרוֹב מַצְדִּיקִי מִי־יָרִיב אִתִּי נַעַמְדָה יָּחַד מִי־בַעַל
מִשְׁפָּטִי יִגַּשׁ אֵלָי׃ (ט) הֵן אֲדֹנָי יֱהֹוִה יַעֲזָר־לִי מִי־הוּא יַרְשִׁיעֵנִי הֵן כֻּלָּם
כַּבֶּגֶד יִבְלוּ עָשׁ יֹאכְלֵם׃ (י) מִי בָכֶם יְרֵא יְהוָה שֹׁמֵעַ בְּקוֹל עַבְדּוֹ אֲשֶׁר ׀
הָלַךְ חֲשֵׁכִים וְאֵין נֹגַהּ לוֹ יִבְטַח בְּשֵׁם יְהוָה וְיִשָּׁעֵן בֵּאלֹהָיו׃ (יא) הֵן
כֻּלְּכֶם קֹדְחֵי אֵשׁ מְאַזְּרֵי זִיקוֹת לְכוּ ׀ בְּאוּר אֶשְׁכֶם וּבְזִיקוֹת בִּעַרְתֶּם מִיָּדִי
הָיְתָה־זֹּאת לָכֶם לְמַעֲצֵבָה תִּשְׁכָּבוּן׃ נא (א) שִׁמְעוּ אֵלַי רֹדְפֵי צֶדֶק

מְבַקְשֵׁי יְהוָה הַבִּיטוּ אֶל־צוּר חֻצַּבְתֶּם וְאֶל־מַקֶּבֶת בּוֹר נֻקַּרְתֶּם׃ (ב) הַבִּיטוּ אֶל־אַבְרָהָם אֲבִיכֶם וְאֶל־שָׂרָה תְּחוֹלֶלְכֶם כִּי־אֶחָד קְרָאתִיו וַאֲבָרְכֵהוּ וְאַרְבֵּהוּ׃ (ג) כִּי־נִחַם יְהוָה צִיּוֹן נִחַם כָּל־חָרְבֹתֶיהָ וַיָּשֶׂם מִדְבָּרָהּ כְּעֵדֶן וְעַרְבָתָהּ כְּגַן־יְהוָה שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יִמָּצֵא בָהּ תּוֹדָה וְקוֹל זִמְרָה׃

הפטרת ראה

ישעיה נ״ד י״א עד נ״ה ה׳

(יא) עֲנִיָּה סֹעֲרָה לֹא נֻחָמָה הִנֵּה אָנֹכִי מַרְבִּיץ בַּפּוּךְ אֲבָנַיִךְ וִיסַדְתִּיךְ בַּסַּפִּירִים׃ (יב) וְשַׂמְתִּי כַּדְכֹד שִׁמְשֹׁתַיִךְ וּשְׁעָרַיִךְ לְאַבְנֵי אֶקְדָּח וְכָל־גְּבוּלֵךְ לְאַבְנֵי־חֵפֶץ׃ (יג) וְכָל־בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי יְהוָה וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ׃ (יד) בִּצְדָקָה תִּכּוֹנָנִי רַחֲקִי מֵעֹשֶׁק כִּי־לֹא תִירָאִי וּמִמְּחִתָּה כִּי לֹא־תִקְרַב אֵלָיִךְ׃ (טו) הֵן גּוֹר יָגוּר אֶפֶס מֵאוֹתִי מִי־גָר אִתָּךְ עָלַיִךְ יִפּוֹל׃ (טז) הִנֵּה אָנֹכִי בָּרָאתִי חָרָשׁ נֹפֵחַ בְּאֵשׁ פֶּחָם וּמוֹצִיא כְלִי לְמַעֲשֵׂהוּ וְאָנֹכִי בָּרָאתִי מַשְׁחִית לְחַבֵּל׃ (יז) כָּל־כְּלִי יוּצַר עָלַיִךְ לֹא יִצְלָח וְכָל־לָשׁוֹן תָּקוּם־אִתָּךְ לַמִּשְׁפָּט תַּרְשִׁיעִי זֹאת נַחֲלַת עַבְדֵי יְהוָה וְצִדְקָתָם מֵאִתִּי נְאֻם־יְהוָה׃ נה (א) הוֹי כָּל־צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם וַאֲשֶׁר אֵין־לוֹ כָּסֶף לְכוּ שִׁבְרוּ וֶאֱכֹלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלוֹא־כֶסֶף וּבְלוֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב׃ (ב) לָמָּה תִשְׁקְלוּ־כֶסֶף בְּלוֹא־לֶחֶם וִיגִיעֲכֶם בְּלוֹא לְשָׂבְעָה שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ אֵלַי וְאִכְלוּ־טוֹב וְתִתְעַנַּג בַּדֶּשֶׁן נַפְשְׁכֶם׃ (ג) הַטּוּ אָזְנְכֶם וּלְכוּ אֵלַי שִׁמְעוּ וּתְחִי נַפְשְׁכֶם וְאֶכְרְתָה לָכֶם בְּרִית עוֹלָם חַסְדֵי דָוִד הַנֶּאֱמָנִים׃ (ד) הֵן עֵד לְאוּמִּים נְתַתִּיו נָגִיד וּמְצַוֵּה לְאֻמִּים׃ (ה) הֵן גּוֹי לֹא־תֵדַע תִּקְרָא וְגוֹי לֹא־יְדָעוּךָ אֵלֶיךָ יָרוּצוּ לְמַעַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵאֲרָךְ׃

הפטרת שופטים

ישעיה נ״א י״ב עד נ״ב י״ג

אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מְנַחֶמְכֶם מִי־אַתְּ וַתִּירְאִי מֵאֱנוֹשׁ יָמוּת וּמִבֶּן־אָדָם חָצִיר יִנָּתֵן׃ (יג) וַתִּשְׁכַּח יְהוָה עֹשֶׂךָ נוֹטֶה שָׁמַיִם וְיֹסֵד אָרֶץ וַתְּפַחֵד תָּמִיד כָּל־הַיּוֹם מִפְּנֵי חֲמַת הַמֵּצִיק כַּאֲשֶׁר כּוֹנֵן לְהַשְׁחִית וְאַיֵּה חֲמַת הַמֵּצִיק׃ (יד) מִהַר צֹעֶה לְהִפָּתֵחַ וְלֹא־יָמוּת לַשַּׁחַת וְלֹא יֶחְסַר לַחְמוֹ׃ (טו) וְאָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ רֹגַע הַיָּם וַיֶּהֱמוּ גַּלָּיו יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃ (טז) וָאָשִׂים דְּבָרַי בְּפִיךָ וּבְצֵל יָדִי כִּסִּיתִיךָ לִנְטֹעַ שָׁמַיִם וְלִיסֹד אָרֶץ וְלֵאמֹר לְצִיּוֹן עַמִּי־אָתָּה׃ (יז) הִתְעוֹרְרִי הִתְעוֹרְרִי קוּמִי יְרוּשָׁלַםִ אֲשֶׁר שָׁתִית מִיַּד יְהוָה

אֶת־כּוֹס חֲמָתוֹ אֶת־קֻבַּעַת כּוֹס הַתַּרְעֵלָה שָׁתִית מָצִית׃ (יח) אֵין־מְנַהֵל לָהּ מִכָּל־בָּנִים יָלָדָה וְאֵין מַחֲזִיק בְּיָדָהּ מִכָּל־בָּנִים גִּדֵּלָה׃ (יט) שְׁתַּיִם הֵנָּה קֹרְאֹתַיִךְ מִי יָנוּד לָךְ הַשֹּׁד וְהַשֶּׁבֶר וְהָרָעָב וְהַחֶרֶב מִי אֲנַחֲמֵךְ׃ (כ) בָּנַיִךְ עֻלְּפוּ שָׁכְבוּ בְּרֹאשׁ כָּל־חוּצוֹת כְּתוֹא מִכְמָר הַמְלֵאִים חֲמַת־יְהוָה גַּעֲרַת אֱלֹהָיִךְ׃ (כא) לָכֵן שִׁמְעִי־נָא זֹאת עֲנִיָּה וּשְׁכֻרַת וְלֹא מִיָּיִן׃ (כב) כֹּה־אָמַר אֲדֹנַיִךְ יְהוָה וֵאלֹהַיִךְ יָרִיב עַמּוֹ הִנֵּה לָקַחְתִּי מִיָּדֵךְ אֶת־כּוֹס הַתַּרְעֵלָה אֶת־קֻבַּעַת כּוֹס חֲמָתִי לֹא־תוֹסִיפִי לִשְׁתּוֹתָהּ עוֹד׃ (כג) וְשַׂמְתִּיהָ בְּיַד־מוֹגַיִךְ אֲשֶׁר־אָמְרוּ לְנַפְשֵׁךְ שְׁחִי וְנַעֲבֹרָה וַתָּשִׂימִי כָאָרֶץ גֵּוֵךְ וְכַחוּץ לַעֹבְרִים׃ נב (א) עוּרִי עוּרִי לִבְשִׁי עֻזֵּךְ צִיּוֹן לִבְשִׁי ׀ בִּגְדֵי תִפְאַרְתֵּךְ יְרוּשָׁלִַם עִיר הַקֹּדֶשׁ כִּי לֹא יוֹסִיף יָבֹא־בָךְ עוֹד עָרֵל וְטָמֵא׃ (ב) הִתְנַעֲרִי מֵעָפָר קוּמִי שְּׁבִי יְרוּשָׁלִָם הִתְפַּתְּחִי מוֹסְרֵי צַוָּארֵךְ שְׁבִיָּה בַּת־צִיּוֹן׃ (ג) כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה חִנָּם נִמְכַּרְתֶּם וְלֹא בְכֶסֶף תִּגָּאֵלוּ׃ (ד) כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה מִצְרַיִם יָרַד־עַמִּי בָרִאשֹׁנָה לָגוּר שָׁם וְאַשּׁוּר בְּאֶפֶס עֲשָׁקוֹ׃ (ה) וְעַתָּה מַה־לִּי־פֹה נְאֻם־יְהוָה כִּי־לֻקַּח עַמִּי חִנָּם מֹשְׁלָו יְהֵילִילוּ נְאֻם־יְהוָה וְתָמִיד כָּל־הַיּוֹם שְׁמִי מִנֹּאָץ׃ (ו) לָכֵן יֵדַע עַמִּי שְׁמִי לָכֵן בַּיּוֹם הַהוּא כִּי־אֲנִי־הוּא הַמְדַבֵּר הִנֵּנִי׃ (ז) מַה־נָּאווּ עַל־הֶהָרִים רַגְלֵי מְבַשֵּׂר מַשְׁמִיעַ שָׁלוֹם מְבַשֵּׂר טוֹב מַשְׁמִיעַ יְשׁוּעָה אֹמֵר לְצִיּוֹן מָלַךְ אֱלֹהָיִךְ׃ (ח) קוֹל צֹפַיִךְ נָשְׂאוּ קוֹל יַחְדָּו יְרַנֵּנוּ כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ בְּשׁוּב יְהוָה צִיּוֹן׃ (ט) פִּצְחוּ רַנְּנוּ יַחְדָּו חָרְבוֹת יְרוּשָׁלִָם כִּי־נִחַם יְהוָה עַמּוֹ גָּאַל יְרוּשָׁלִָם׃ (י) חָשַׂף יְהוָה אֶת־זְרוֹעַ קָדְשׁוֹ לְעֵינֵי כָּל־הַגּוֹיִם וְרָאוּ כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ אֵת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ׃ (יא) סוּרוּ סוּרוּ צְאוּ מִשָּׁם טָמֵא אַל־תִּגָּעוּ צְאוּ מִתּוֹכָהּ הִבָּרוּ נֹשְׂאֵי כְּלֵי יְהוָה׃ (יב) כִּי לֹא בְחִפָּזוֹן תֵּצֵאוּ וּבִמְנוּסָה לֹא תֵלֵכוּן כִּי־הֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם יְהוָה וּמְאַסִּפְכֶם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃

הפטרת כי תצא

ישעיה נ״ד א׳ עד יו״ד.

(א) רָנִּי עֲקָרָה לֹא יָלָדָה פִּצְחִי רִנָּה וְצַהֲלִי לֹא־חָלָה כִּי־רַבִּים בְּנֵי־שׁוֹמֵמָה מִבְּנֵי בְעוּלָה אָמַר יְהוָה׃ (ב) הַרְחִיבִי ׀ מְקוֹם אָהֳלֵךְ וִירִיעוֹת מִשְׁכְּנוֹתַיִךְ יַטּוּ אַל־תַּחְשֹׂכִי הַאֲרִיכִי מֵיתָרַיִךְ וִיתֵדֹתַיִךְ חַזֵּקִי׃ (ג) כִּי־יָמִין וּשְׂמֹאול תִּפְרֹצִי וְזַרְעֵךְ גּוֹיִם יִירָשׁ וְעָרִים נְשַׁמּוֹת יוֹשִׁיבוּ׃ (ד) אַל־תִּירְאִי כִּי־לֹא תֵבוֹשִׁי וְאַל־תִּכָּלְמִי כִּי־לֹא תַחְפִּירִי כִּי בֹשֶׁת עֲלוּמַיִךְ תִּשְׁכָּחִי וְחֶרְפַּת אַלְמְנוּתַיִךְ לֹא תִזְכְּרִי־עוֹד׃ (ה) כִּי בֹעֲלַיִךְ עֹשַׂיִךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ וְגֹאֲלֵךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָל־הָאָרֶץ יִקָּרֵא׃ (ו) כִּי־כְאִשָּׁה עֲזוּבָה וַעֲצוּבַת רוּחַ קְרָאָךְ יְהוָה וְאֵשֶׁת נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵס אָמַר

אֱלֹהָיִךְ׃ (ז) בְּרֶגַע קָטֹן עֲזַבְתִּיךְ וּבְרַחֲמִים גְּדוֹלִים אֲקַבְּצֵךְ׃ (ח) בְּשֶׁצֶף קֶצֶף הִסְתַּרְתִּי פָנַי רֶגַע מִמֵּךְ וּבְחֶסֶד עוֹלָם רִחַמְתִּיךְ אָמַר גֹּאֲלֵךְ יְהוָה׃ (ט) כִּי־מֵי נֹחַ זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעֲבֹר מֵי נֹחַ עוֹד עַל־הָאָרֶץ כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקְּצֹף עָלַיִךְ וּמִגְּעָר־בָּךְ׃ (י) כִּי הֶהָרִים יָמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תְּמוּטֶנָה וְחַסְדִּי מֵאִתֵּךְ לֹא־יָמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תָמוּט אָמַר מְרַחֲמֵךְ יְהוָה׃

הַפְטָרַת כִּי תָבֹא

ישעיה ס׳ א׳ עד כ״ב

ס (א) קוּמִי אוֹרִי כִּי־בָא אוֹרֵךְ וּכְבוֹד יְהוָה עָלַיִךְ זָרָח׃ (ב) כִּי־הִנֵּה הַחֹשֶׁךְ יְכַסֶּה־אֶרֶץ וַעֲרָפֶל לְאֻמִּים וְעָלַיִךְ יִזְרַח יְהוָה וּכְבוֹדוֹ עָלַיִךְ יֵרָאֶה׃ (ג) וְהָלְכוּ גוֹיִם לְאוֹרֵךְ וּמְלָכִים לְנֹגַהּ זַרְחֵךְ׃ (ד) שְׂאִי־סָבִיב עֵינַיִךְ וּרְאִי כֻּלָּם נִקְבְּצוּ בָאוּ־לָךְ בָּנַיִךְ מֵרָחוֹק יָבֹאוּ וּבְנֹתַיִךְ עַל־צַד תֵּאָמַנָה׃ (ה) אָז תִּרְאִי וְנָהַרְתְּ וּפָחַד וְרָחַב לְבָבֵךְ כִּי יֵהָפֵךְ עָלַיִךְ הֲמוֹן יָם חֵיל גּוֹיִם יָבֹאוּ לָךְ׃ (ו) שִׁפְעַת גְּמַלִּים תְּכַסֵּךְ בִּכְרֵי מִדְיָן וְעֵיפָה כֻּלָּם מִשְּׁבָא יָבֹאוּ זָהָב וּלְבוֹנָה יִשָּׂאוּ וּתְהִלּוֹת יְהוָה יְבַשֵּׂרוּ׃ (ז) כָּל־צֹאן קֵדָר יִקָּבְצוּ לָךְ אֵילֵי נְבָיוֹת יְשָׁרְתוּנֶךְ יַעֲלוּ עַל־רָצוֹן מִזְבְּחִי וּבֵית תִּפְאַרְתִּי אֲפָאֵר׃ (ח) מִי־אֵלֶּה כָּעָב תְּעוּפֶינָה וְכַיּוֹנִים אֶל־אֲרֻבֹּתֵיהֶם׃ (ט) כִּי־לִי ׀ אִיִּים יְקַוּוּ וָאֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ בָּרִאשֹׁנָה לְהָבִיא בָנַיִךְ מֵרָחוֹק כַּסְפָּם וּזְהָבָם אִתָּם לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהַיִךְ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵאֲרָךְ׃ (י) וּבָנוּ בְנֵי־נֵכָר חוֹמֹתַיִךְ וּמַלְכֵיהֶם יְשָׁרְתוּנֶךְ כִּי בְקִצְפִּי הִכִּיתִיךְ וּבִרְצוֹנִי רִחַמְתִּיךְ׃ (יא) וּפִתְּחוּ שְׁעָרַיִךְ תָּמִיד יוֹמָם וָלַיְלָה לֹא יִסָּגֵרוּ לְהָבִיא אֵלַיִךְ חֵיל גּוֹיִם וּמַלְכֵיהֶם נְהוּגִים׃ (יב) כִּי־הַגּוֹי וְהַמַּמְלָכָה אֲשֶׁר לֹא־יַעַבְדוּךְ יֹאבֵדוּ וְהַגּוֹיִם חָרֹב יֶחֱרָבוּ׃ (יג) כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן אֵלַיִךְ יָבוֹא בְּרוֹשׁ תִּדְהָר וּתְאַשּׁוּר יַחְדָּו לְפָאֵר מְקוֹם מִקְדָּשִׁי וּמְקוֹם רַגְלַי אֲכַבֵּד׃ (יד) וְהָלְכוּ אֵלַיִךְ שְׁחוֹחַ בְּנֵי מְעַנַּיִךְ וְהִשְׁתַּחֲווּ עַל־כַּפּוֹת רַגְלַיִךְ כָּל־מְנַאֲצָיִךְ וְקָרְאוּ לָךְ עִיר יְהוָה צִיּוֹן קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל׃ (טו) תַּחַת הֱיוֹתֵךְ עֲזוּבָה וּשְׂנוּאָה וְאֵין עוֹבֵר וְשַׂמְתִּיךְ לִגְאוֹן עוֹלָם מְשׂוֹשׂ דּוֹר וָדוֹר׃ (טז) וְיָנַקְתְּ חֲלֵב גּוֹיִם וְשֹׁד מְלָכִים תִּינָקִי וְיָדַעַתְּ כִּי־אֲנִי יְהוָה מוֹשִׁיעֵךְ וְגֹאֲלֵךְ אֲבִיר יַעֲקֹב׃ (יז) תַּחַת הַנְּחֹשֶׁת אָבִיא זָהָב וְתַחַת הַבַּרְזֶל אָבִיא כֶסֶף וְתַחַת הָעֵצִים נְחֹשֶׁת וְתַחַת הָאֲבָנִים בַּרְזֶל וְשַׂמְתִּי פְקֻדָּתֵךְ שָׁלוֹם וְנוֹגְשַׂיִךְ צְדָקָה׃ (יח) לֹא־יִשָּׁמַע עוֹד חָמָס בְּאַרְצֵךְ שֹׁד וָשֶׁבֶר בִּגְבוּלָיִךְ וְקָרָאת יְשׁוּעָה חוֹמֹתַיִךְ וּשְׁעָרַיִךְ תְּהִלָּה׃ (יט) לֹא־יִהְיֶה־לָּךְ עוֹד הַשֶּׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם וּלְנֹגַהּ הַיָּרֵחַ לֹא־יָאִיר לָךְ וְהָיָה לָךְ יְהוָה לְאוֹר עוֹלָם וֵאלֹהַיִךְ לְתִפְאַרְתֵּךְ׃ (כ) לֹא־יָבֹא עוֹד שִׁמְשֵׁךְ וִירֵחֵךְ לֹא יֵאָסֵף כִּי יְהוָה יִהְיֶה־לָּךְ לְאוֹר עוֹלָם

וְשָׁלְמוּ יְמֵי אֶבְלֵךְ׃ (כא) וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אָרֶץ נֵצֶר מַטָּעַי מַעֲשֵׂה יָדַי לְהִתְפָּאֵר׃ (כב) הַקָּטֹן יִהְיֶה לָאֶלֶף וְהַצָּעִיר לְגוֹי עָצוּם אֲנִי יְהוָה בְּעִתָּהּ אֲחִישֶׁנָּה׃

הפטרת נצבים

ישעיה ס״א י׳ עד ס״ג ט׳

(י) שׂוֹשׂ אָשִׂישׂ בַּיהוָה תָּגֵל נַפְשִׁי בֵּאלֹהַי כִּי הִלְבִּישַׁנִי בִּגְדֵי־יֶשַׁע מְעִיל צְדָקָה יְעָטָנִי כֶּחָתָן יְכַהֵן פְּאֵר וְכַכַּלָּה תַּעְדֶּה כֵלֶיהָ׃ (יא) כִּי כָאָרֶץ תּוֹצִיא צִמְחָהּ וּכְגַנָּה זֵרוּעֶיהָ תַצְמִיחַ כֵּן ׀ אֲדֹנָי יֱהוִה יַצְמִיחַ צְדָקָה וּתְהִלָּה נֶגֶד כָּל־הַגּוֹיִם׃ סב (א) לְמַעַן צִיּוֹן לֹא אֶחֱשֶׁה וּלְמַעַן יְרוּשָׁלִַם לֹא אֶשְׁקוֹט עַד־יֵצֵא כַנֹּגַהּ צִדְקָהּ וִישׁוּעָתָהּ כְּלַפִּיד יִבְעָר׃ (ב) וְרָאוּ גוֹיִם צִדְקֵךְ וְכָל־מְלָכִים כְּבוֹדֵךְ וְקֹרָא לָךְ שֵׁם חָדָשׁ אֲשֶׁר פִּי יְהוָה יִקֳּבֶנּוּ׃ (ג) וְהָיִית עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת בְּיַד־יְהוָה וּצְנִיף מְלוּכָה בְּכַף אֱלֹהָיִךְ׃ (ד) לֹא־יֵאָמֵר לָךְ עוֹד עֲזוּבָה וּלְאַרְצֵךְ לֹא־יֵאָמֵר עוֹד שְׁמָמָה כִּי לָךְ יִקָּרֵא חֶפְצִי־בָהּ וּלְאַרְצֵךְ בְּעוּלָה כִּי־חָפֵץ יְהוָה בָּךְ וְאַרְצֵךְ תִּבָּעֵל׃ (ה) כִּי־יִבְעַל בָּחוּר בְּתוּלָה יִבְעָלוּךְ בָּנָיִךְ וּמְשׂוֹשׂ חָתָן עַל־כַּלָּה יָשִׂישׂ עָלַיִךְ אֱלֹהָיִךְ׃ (ו) עַל־חוֹמֹתַיִךְ יְרוּשָׁלִַם הִפְקַדְתִּי שֹׁמְרִים כָּל־הַיּוֹם וְכָל־הַלַּיְלָה תָּמִיד לֹא יֶחֱשׁוּ הַמַּזְכִּירִים אֶת־יְהוָה אַל־דֳּמִי לָכֶם׃ (ז) וְאַל־תִּתְּנוּ דֳמִי לוֹ עַד־יְכוֹנֵן וְעַד־יָשִׂים אֶת־יְרוּשָׁלִַם תְּהִלָּה בָּאָרֶץ׃ (ח) נִשְׁבַּע יְהוָה בִּימִינוֹ וּבִזְרוֹעַ עֻזּוֹ אִם־אֶתֵּן אֶת־דְּגָנֵךְ עוֹד מַאֲכָל לְאֹיְבַיִךְ וְאִם־יִשְׁתּוּ בְנֵי־נֵכָר תִּירוֹשֵׁךְ אֲשֶׁר יָגַעַתְּ בּוֹ׃ (ט) כִּי מְאַסְפָיו יֹאכְלֻהוּ וְהִלְלוּ אֶת־יְהוָה וּמְקַבְּצָיו יִשְׁתֻּהוּ בְּחַצְרוֹת קָדְשִׁי׃ (י) עִבְרוּ עִבְרוּ בַּשְּׁעָרִים פַּנּוּ דֶּרֶךְ הָעָם סֹלּוּ סֹלּוּ הַמְסִלָּה סַקְּלוּ מֵאֶבֶן הָרִימוּ נֵס עַל־הָעַמִּים׃ (יא) הִנֵּה יְהוָה הִשְׁמִיעַ אֶל־קְצֵה הָאָרֶץ אִמְרוּ לְבַת־צִיּוֹן הִנֵּה יִשְׁעֵךְ בָּא הִנֵּה שְׂכָרוֹ אִתּוֹ וּפְעֻלָּתוֹ לְפָנָיו׃ (יב) וְקָרְאוּ לָהֶם עַם־הַקֹּדֶשׁ גְּאוּלֵי יְהוָה וְלָךְ יִקָּרֵא דְרוּשָׁה עִיר לֹא נֶעֱזָבָה׃ סג (א) מִי־זֶה ׀ בָּא מֵאֱדוֹם חֲמוּץ בְּגָדִים מִבָּצְרָה זֶה הָדוּר בִּלְבוּשׁוֹ צֹעֶה בְּרֹב כֹּחוֹ אֲנִי מְדַבֵּר בִּצְדָקָה רַב לְהוֹשִׁיעַ׃ (ב) מַדּוּעַ אָדֹם לִלְבוּשֶׁךָ וּבְגָדֶיךָ כְּדֹרֵךְ בְּגַת׃ (ג) פּוּרָה ׀ דָּרַכְתִּי לְבַדִּי וּמֵעַמִּים אֵין־אִישׁ אִתִּי וְאֶדְרְכֵם בְּאַפִּי וְאֶרְמְסֵם בַּחֲמָתִי וְיֵז נִצְחָם עַל־בְּגָדַי וְכָל־מַלְבּוּשַׁי אֶגְאָלְתִּי׃ (ד) כִּי יוֹם נָקָם בְּלִבִּי וּשְׁנַת גְּאוּלַי בָּאָה׃ (ה) וְאַבִּיט וְאֵין עֹזֵר וְאֶשְׁתּוֹמֵם וְאֵין סוֹמֵךְ וַתּוֹשַׁע לִי זְרֹעִי וַחֲמָתִי הִיא סְמָכָתְנִי׃ (ו) וְאָבוּס עַמִּים בְּאַפִּי וַאֲשַׁכְּרֵם בַּחֲמָתִי וְאוֹרִיד לָאָרֶץ נִצְחָם׃ (ז) חַסְדֵי יְהוָה ׀ אַזְכִּיר תְּהִלֹּת יְהוָה כְּעַל כֹּל אֲשֶׁר־גְּמָלָנוּ יְהוָה וְרַב־טוּב לְבֵית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־גְּמָלָם כְּרַחֲמָיו וּכְרֹב חֲסָדָיו׃ (ח)

וַיֹּאמֶר אַךְ־עַמִּי הֵמָּה בָּנִים לֹא יְשַׁקֵּרוּ וַיְהִי לָהֶם לְמוֹשִׁיעַ׃ (ט) בְּכָל־צָרָתָם | לֹא צָר וּמַלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם בְּאַהֲבָתוֹ וּבְחֶמְלָתוֹ הוּא גְאָלָם וַיְנַטְּלֵם וַיְנַשְּׂאֵם כָּל־יְמֵי עוֹלָם׃

הפטרת וילך

כמנהג הספרדים והאשכנזים כשנצבים וילך נפרדים ואז היא שבת תשובה:

(הושע י"ד ב' עד י')

(ב) שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֺנֶךָ׃ (ג) קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל־יְהוָה אִמְרוּ אֵלָיו כָּל־תִּשָּׂא עָוֺן וְקַח־טוֹב וּנְשַׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ׃ (ד) אַשּׁוּר | לֹא יוֹשִׁיעֵנוּ עַל־סוּס לֹא נִרְכָּב וְלֹא־נֹאמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ לְמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ אֲשֶׁר־בְּךָ יְרֻחַם יָתוֹם׃ (ה) אֶרְפָּא מְשׁוּבָתָם אֹהֲבֵם נְדָבָה כִּי שָׁב אַפִּי מִמֶּנּוּ׃ (ו) אֶהְיֶה כַטַּל לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח כַּשּׁוֹשַׁנָּה וְיַךְ שָׁרָשָׁיו כַּלְּבָנוֹן׃ (ז) יֵלְכוּ יֹנְקוֹתָיו וִיהִי כַזַּיִת הוֹדוֹ וְרֵיחַ לוֹ כַּלְּבָנוֹן׃ (ח) יָשֻׁבוּ יֹשְׁבֵי בְצִלּוֹ יְחַיּוּ דָגָן וְיִפְרְחוּ כַגָּפֶן זִכְרוֹ כְּיֵין לְבָנוֹן׃ (ט) אֶפְרַיִם מַה־לִּי עוֹד לָעֲצַבִּים אֲנִי עָנִיתִי וַאֲשׁוּרֶנּוּ אֲנִי כִּבְרוֹשׁ רַעֲנָן מִמֶּנִּי פֶּרְיְךָ נִמְצָא׃ (י) מִי חָכָם וְיָבֵן אֵלֶּה נָבוֹן וְיֵדָעֵם כִּי־יְשָׁרִים דַּרְכֵי יְהוָה וְצַדִּקִים יֵלְכוּ בָם וּפֹשְׁעִים יִכָּשְׁלוּ בָם׃

בקצת מקומות מוסיפין אלו הפסוקים (סוף מיכה ז' י"ח.)

(יח) מִי־אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֺן וְעֹבֵר עַל־פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ לֹא־הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ כִּי־חָפֵץ חֶסֶד הוּא׃ (יט) יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ יִכְבֹּשׁ עֲוֺנֹתֵינוּ וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת יָם כָּל־חַטֹּאתָם׃ (כ) תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם׃

(יא) וַיהוָה נָתַן קוֹלוֹ לִפְנֵי חֵילוֹ כִּי רַב מְאֹד מַחֲנֵהוּ כִּי עָצוּם עֹשֵׂה דְבָרוֹ כִּי־גָדוֹל יוֹם־יְהוָה וְנוֹרָא מְאֹד וּמִי יְכִילֶנּוּ׃ (יב) וְגַם־עַתָּה נְאֻם־יְהוָה שֻׁבוּ עָדַי בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְצוֹם וּבִבְכִי וּבְמִסְפֵּד׃ (יג) וְקִרְעוּ לְבַבְכֶם וְאַל־בִּגְדֵיכֶם וְשׁוּבוּ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כִּי־חַנּוּן וְרַחוּם הוּא אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וְנִחָם עַל־הָרָעָה׃ (יד) מִי יוֹדֵעַ יָשׁוּב וְנִחָם וְהִשְׁאִיר אַחֲרָיו בְּרָכָה מִנְחָה וָנֶסֶךְ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

(כאן מסיימין הספרדים:)

והאשכנזים מוסיפין

(יואל ב׳ ט״ו עד כ״ז.)

(טו) תִּקְעוּ שׁוֹפָר בְּצִיּוֹן קַדְּשׁוּ צוֹם קִרְאוּ עֲצָרָה׃ (טז) אִסְפוּ־עָם קַדְּשׁוּ קָהָל קִבְצוּ זְקֵנִים אִסְפוּ עוֹלָלִים וְיֹנְקֵי שָׁדָיִם יֵצֵא חָתָן מֵחֶדְרוֹ וְכַלָּה מֵחֻפָּתָהּ׃ (יז) בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ יִבְכּוּ הַכֹּהֲנִים מְשָׁרְתֵי יְהוָה וְיֹאמְרוּ חוּסָה יְהוָה עַל־עַמֶּךָ וְאַל־תִּתֵּן נַחֲלָתְךָ לְחֶרְפָּה לִמְשָׁל־בָּם גּוֹיִם לָמָּה יֹאמְרוּ בָעַמִּים אַיֵּה אֱלֹהֵיהֶם׃ (יח) וַיְקַנֵּא יְהוָה לְאַרְצוֹ וַיַּחְמֹל עַל־עַמּוֹ׃ (יט) וַיַּעַן יְהוָה וַיֹּאמֶר לְעַמּוֹ הִנְנִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת־הַדָּגָן וְהַתִּירוֹשׁ וְהַיִּצְהָר וּשְׂבַעְתֶּם אֹתוֹ וְלֹא אֶתֵּן אֶתְכֶם עוֹד חֶרְפָּה בַּגּוֹיִם׃ (כ) וְאֶת־הַצְּפוֹנִי אַרְחִיק מֵעֲלֵיכֶם וְהִדַּחְתִּיו אֶל־אֶרֶץ צִיָּה וּשְׁמָמָה אֶת־פָּנָיו אֶל־הַיָּם הַקַּדְמֹנִי וְסֹפוֹ אֶל־הַיָּם הָאַחֲרוֹן וְעָלָה בָאְשׁוֹ וְתַעַל צַחֲנָתוֹ כִּי הִגְדִּיל לַעֲשׂוֹת׃ (כא) אַל־תִּירְאִי אֲדָמָה גִּילִי וּשְׂמָחִי כִּי הִגְדִּיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת׃ (כב) אַל־תִּירְאוּ בַּהֲמוֹת שָׂדַי כִּי דָשְׁאוּ נְאוֹת מִדְבָּר כִּי־עֵץ נָשָׂא פִרְיוֹ תְּאֵנָה וָגֶפֶן נָתְנוּ חֵילָם׃ (כג) וּבְנֵי צִיּוֹן גִּילוּ וְשִׂמְחוּ בַּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם כִּי־נָתַן לָכֶם אֶת־הַמּוֹרֶה לִצְדָקָה וַיּוֹרֶד לָכֶם גֶּשֶׁם מוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ בָּרִאשׁוֹן׃ (כד) וּמָלְאוּ הַגֳּרָנוֹת בָּר וְהֵשִׁיקוּ הַיְקָבִים תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר׃ (כה) וְשִׁלַּמְתִּי לָכֶם אֶת־הַשָּׁנִים אֲשֶׁר אָכַל הָאַרְבֶּה הַיֶּלֶק וְהֶחָסִיל וְהַגָּזָם חֵילִי הַגָּדוֹל אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּי בָּכֶם׃ (כו) וַאֲכַלְתֶּם אָכוֹל וְשָׂבוֹעַ וְהִלַּלְתֶּם אֶת־שֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּכֶם לְהַפְלִיא וְלֹא־יֵבֹשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם׃ (כז) וִידַעְתֶּם כִּי בְקֶרֶב יִשְׂרָאֵל אָנִי וַאֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְאֵין עוֹד וְלֹא־יֵבֹשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם׃

הפטרת צום גדליה

ישעיה נ״ה ו׳ עד נ״ו ח׳.

(ו) דִּרְשׁוּ יְהוָה בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאֻהוּ בִּהְיוֹתוֹ קָרוֹב׃ (ז) יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו וְיָשֹׁב אֶל־יְהוָה וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ כִּי־יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ׃ (ח) כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם וְלֹא דַרְכֵיכֶם דְּרָכָי נְאֻם יְהוָה׃ (ט) כִּי־גָבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ כֵּן גָּבְהוּ דְרָכַי מִדַּרְכֵיכֶם וּמַחְשְׁבֹתַי מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם׃ (י) כִּי כַּאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן־הַשָּׁמַיִם וְשָׁמָּה לֹא יָשׁוּב כִּי אִם־הִרְוָה אֶת־הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ וְהִצְמִיחָהּ וְנָתַן זֶרַע לַזֹּרֵעַ וְלֶחֶם לָאֹכֵל׃ (יא) כֵּן יִהְיֶה דְבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא־יָשׁוּב אֵלַי

רֵיקָם כִּי אִם־עָשָׂה אֶת־אֲשֶׁר חָפַצְתִּי וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיו׃ (יב) כִּי־בְשִׂמְחָה תֵצֵאוּ וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה וְכָל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחֲאוּ־כָף׃ (יג) תַּחַת הַנַּעֲצוּץ יַעֲלֶה בְרוֹשׁ וְתַחַת הַסִּרְפַּד יַעֲלֶה הֲדַס וְהָיָה לַיהוָה לְשֵׁם לְאוֹת עוֹלָם לֹא יִכָּרֵת׃ נו (א) כֹּה אָמַר יְהוָה שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי־קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת׃ (ב) אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־זֹּאת וּבֶן־אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וְשֹׁמֵר יָדוֹ מֵעֲשׂוֹת כָּל־רָע׃ (ג) וְאַל־יֹאמַר בֶּן־הַנֵּכָר הַנִּלְוָה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר הַבְדֵּל יַבְדִּילַנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ וְאַל־יֹאמַר הַסָּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ׃ (ד) כִּי־כֹה ׀ אָמַר יְהוָה לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שַׁבְּתוֹתַי וּבָחֲרוּ בַּאֲשֶׁר חָפָצְתִּי וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי׃ (ה) וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי יָד וָשֵׁם טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֶתֶּן־לוֹ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת׃ (ו) וּבְנֵי הַנֵּכָר הַנִּלְוִים עַל־יְהוָה לְשָׁרְתוֹ וּלְאַהֲבָה אֶת־שֵׁם יְהוָה לִהְיוֹת לוֹ לַעֲבָדִים כָּל־שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי׃ (ז) וַהֲבִיאוֹתִים אֶל־הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקָּרֵא לְכָל־הָעַמִּים׃ (ח) נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֲקַבֵּץ עָלָיו לְנִקְבָּצָיו׃

הפטרת האזינו

כשיש שבת בין יוה״כ לסוכות כמנהג האשכנזים תקעו שופר עד לעולם וכתובה לעיל. ויש מפטירין אותה (ביחזקאל סימן י״ז כ״ב עד סוף סימן י״ח.)

(כב) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה וְלָקַחְתִּי אָנִי מִצַּמֶּרֶת הָאֶרֶז הָרָמָה וְנָתָתִּי מֵרֹאשׁ יֹנְקוֹתָיו רַךְ אֶקְטֹף וְשָׁתַלְתִּי אָנִי עַל הַר־גָּבֹהַּ וְתָלוּל׃ (כג) בְּהַר מְרוֹם יִשְׂרָאֵל אֶשְׁתֳּלֶנּוּ וְנָשָׂא עָנָף וְעָשָׂה פֶרִי וְהָיָה לְאֶרֶז אַדִּיר וְשָׁכְנוּ תַחְתָּיו כֹּל צִפּוֹר כָּל־כָּנָף בְּצֵל דָּלִיּוֹתָיו תִּשְׁכֹּנָּה׃ (כד) וְיָדְעוּ כָּל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה כִּי אֲנִי יְהוָה הִשְׁפַּלְתִּי ׀ עֵץ גָּבֹהַּ הִגְבַּהְתִּי עֵץ שָׁפָל הוֹבַשְׁתִּי עֵץ לָח וְהִפְרַחְתִּי עֵץ יָבֵשׁ אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי׃ יח (א) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ (ב) מַה־לָּכֶם אַתֶּם מֹשְׁלִים אֶת־הַמָּשָׁל הַזֶּה עַל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אָבוֹת יֹאכְלוּ בֹסֶר וְשִׁנֵּי הַבָּנִים תִּקְהֶינָה׃ (ג) חַי־אָנִי נְאֻם־אֲדֹנָי יְהוִה אִם־יִהְיֶה לָכֶם עוֹד מְשֹׁל הַמָּשָׁל הַזֶּה בְּיִשְׂרָאֵל׃ (ד) הֵן כָּל־הַנְּפָשׁוֹת לִי הֵנָּה כְּנֶפֶשׁ הָאָב וּכְנֶפֶשׁ הַבֵּן לִי־הֵנָּה הַנֶּפֶשׁ הַחֹטֵאת הִיא תָמוּת׃ (ה) וְאִישׁ כִּי־יִהְיֶה צַדִּיק וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה׃ (ו) אֶל־הֶהָרִים לֹא אָכָל וְעֵינָיו לֹא נָשָׂא אֶל־גִּלּוּלֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ לֹא טִמֵּא וְאֶל־אִשָּׁה

נִדָּה לֹא יִקְרָב׃ (ז) וְאִישׁ לֹא יוֹנֶה חֲבֹלָתוֹ חוֹב יָשִׁיב גְּזֵלָה לֹא יִגְזֹל לַחְמוֹ לְרָעֵב יִתֵּן וְעֵירֹם יְכַסֶּה־בָּגֶד׃ (ח) בַּנֶּשֶׁךְ לֹא־יִתֵּן וְתַרְבִּית לֹא יִקָּח מֵעָוֶל יָשִׁיב יָדוֹ מִשְׁפַּט אֱמֶת יַעֲשֶׂה בֵּין אִישׁ לְאִישׁ׃ (ט) בְּחֻקּוֹתַי יְהַלֵּךְ וּמִשְׁפָּטַי שָׁמַר לַעֲשׂוֹת אֱמֶת צַדִּיק הוּא חָיֹה יִחְיֶה נְאֻם אֲדֹנָי יְהֹוָה׃ (י) וְהוֹלִיד בֵּן־פָּרִיץ שֹׁפֵךְ דָּם וְעָשָׂה אָח מֵאַחַד מֵאֵלֶּה׃ (יא) וְהוּא אֶת־כָּל־אֵלֶּה לֹא עָשָׂה כִּי גַם אֶל־הֶהָרִים אָכַל וְאֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ טִמֵּא׃ (יב) עָנִי וְאֶבְיוֹן הוֹנָה גְּזֵלוֹת גָּזָל חֲבֹל לֹא יָשִׁיב וְאֶל־הַגִּלּוּלִים נָשָׂא עֵינָיו תּוֹעֵבָה עָשָׂה׃ (יג) בַּנֶּשֶׁךְ נָתַן וְתַרְבִּית לָקַח וָחָי לֹא יִחְיֶה אֵת כָּל־הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה עָשָׂה מוֹת יוּמָת דָּמָיו בּוֹ יִהְיֶה׃ (יד) וְהִנֵּה הוֹלִיד בֵּן וַיַּרְא אֶת־כָּל־חַטֹּאת אָבִיו אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּרְאֶה וְלֹא יַעֲשֶׂה כָּהֵן׃ (טו) עַל־הֶהָרִים לֹא אָכָל וְעֵינָיו לֹא נָשָׂא אֶל־גִּלּוּלֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל אֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ לֹא טִמֵּא׃ (טז) וְאִישׁ לֹא הוֹנָה חֲבֹל לֹא חָבָל וּגְזֵלָה לֹא גָזָל לַחְמוֹ לְרָעֵב נָתָן וְעֵרוֹם כִּסָּה־בָגֶד׃ (יז) מֵעָנִי הֵשִׁיב יָדוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית לֹא לָקָח מִשְׁפָּטַי עָשָׂה בְּחֻקּוֹתַי הָלָךְ הוּא לֹא יָמוּת בַּעֲוֺן אָבִיו חָיֹה יִחְיֶה׃ (יח) אָבִיו כִּי־עָשַׁק עֹשֶׁק גָּזַל גֵּזֶל אָח וַאֲשֶׁר לֹא־טוֹב עָשָׂה בְּתוֹךְ עַמָּיו וְהִנֵּה־מֵת בַּעֲוֺנוֹ׃ (יט) וַאֲמַרְתֶּם מַדֻּעַ לֹא־נָשָׂא הַבֵּן בַּעֲוֺן הָאָב וְהַבֵּן מִשְׁפָּט וּצְדָקָה עָשָׂה אֵת כָּל־חֻקּוֹתַי שָׁמַר וַיַּעֲשֶׂה אֹתָם חָיֹה יִחְיֶה׃ (כ) הַנֶּפֶשׁ הַחֹטֵאת הִיא תָמוּת בֵּן לֹא־יִשָּׂא בַּעֲוֺן הָאָב וְאָב לֹא יִשָּׂא בַּעֲוֺן הַבֵּן צִדְקַת הַצַּדִּיק עָלָיו תִּהְיֶה וְרִשְׁעַת הָרָשָׁע עָלָיו תִּהְיֶה׃ (כא) וְהָרָשָׁע כִּי יָשׁוּב מִכָּל־חַטֹּאתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה וְשָׁמַר אֶת־כָּל־חֻקּוֹתַי וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה חָיֹה יִחְיֶה לֹא יָמוּת׃ (כב) כָּל־פְּשָׁעָיו אֲשֶׁר עָשָׂה לֹא יִזָּכְרוּ לוֹ בְּצִדְקָתוֹ אֲשֶׁר־עָשָׂה יִחְיֶה׃ (כג) הֶחָפֹץ אֶחְפֹּץ מוֹת רָשָׁע נְאֻם אֲדֹנָי יְהֹוָה הֲלוֹא בְּשׁוּבוֹ מִדְּרָכָיו וְחָיָה׃ (כד) וּבְשׁוּב צַדִּיק מִצִּדְקָתוֹ וְעָשָׂה עָוֶל כְּכֹל הַתּוֹעֵבוֹת אֲשֶׁר־עָשָׂה הָרָשָׁע יַעֲשֶׂה וָחָי כָּל־צִדְקֹתָו אֲשֶׁר־עָשָׂה לֹא תִזָּכַרְנָה בְּמַעֲלוֹ אֲשֶׁר־מָעַל וּבְחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא בָּם יָמוּת׃ (כה) וַאֲמַרְתֶּם לֹא יִתָּכֵן דֶּרֶךְ אֲדֹנָי שִׁמְעוּ־נָא בֵּית יִשְׂרָאֵל הֲדַרְכִּי לֹא יִתָּכֵן הֲלֹא דַרְכֵיכֶם לֹא יִתָּכֵנוּ׃ (כו) בְּשׁוּב־צַדִּיק מִצִּדְקָתוֹ וְעָשָׂה עָוֶל וּמֵת עֲלֵיהֶם בְּעַוְלוֹ אֲשֶׁר־עָשָׂה יָמוּת׃ (כז) וּבְשׁוּב רָשָׁע מֵרִשְׁעָתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיַּעַשׂ מִשְׁפָּט וּצְדָקָה הוּא אֶת־נַפְשׁוֹ יְחַיֶּה׃ (כח) וַיִּרְאֶה וַיָּשָׁב מִכָּל־פְּשָׁעָיו אֲשֶׁר עָשָׂה חָיוֹ יִחְיֶה לֹא יָמוּת׃ (כט) וְאָמְרוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל לֹא יִתָּכֵן דֶּרֶךְ אֲדֹנָי הַדְּרָכַי לֹא יִתָּכְנוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל הֲלֹא דַרְכֵיכֶם לֹא יִתָּכֵן׃ (ל) לָכֵן אִישׁ כִּדְרָכָיו אֶשְׁפֹּט אֶתְכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם אֲדֹנָי יְהֹוָה שׁוּבוּ וְהָשִׁיבוּ מִכָּל־פִּשְׁעֵיכֶם וְלֹא־יִהְיֶה לָכֶם לְמִכְשׁוֹל עָוֺן׃ (לא) הַשְׁלִיכוּ מֵעֲלֵיכֶם אֶת־כָּל־פִּשְׁעֵיכֶם אֲשֶׁר פְּשַׁעְתֶּם בָּם

וַעֲשׂוּ לָכֶם לֵב חָדָשׁ וְרוּחַ חֲדָשָׁה וְלָמָּה תָמֻתוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ (לב) כִּי
לֹא אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הַמֵּת נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה וְהָשִׁיבוּ וִחְיוּ׃

הפטרת האזינו

כשיש שבת בין יוה"כ לסכות כמנהג ספרדים:

שמואל ב' כ"ב עד כ"ג.

כב (א) וַיְדַבֵּר דָּוִד לַיהוָה אֶת־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בְּיוֹם הִצִּיל
יְהוָה אֹתוֹ מִכַּף כָּל־אֹיְבָיו וּמִכַּף שָׁאוּל׃ (ב) וַיֹּאמַר יְהוָה סַלְעִי וּמְצֻדָתִי
וּמְפַלְטִי־לִי׃ (ג) אֱלֹהֵי צוּרִי אֶחֱסֶה־בּוֹ מָגִנִּי וְקֶרֶן יִשְׁעִי מִשְׂגַּבִּי וּמְנוּסִי
מֹשִׁעִי מֵחָמָס תֹּשִׁעֵנִי׃ (ד) מְהֻלָּל אֶקְרָא יְהוָה וּמֵאֹיְבַי אִוָּשֵׁעַ׃ (ה) כִּי
אֲפָפֻנִי מִשְׁבְּרֵי־מָוֶת נַחֲלֵי בְלִיַּעַל יְבַעֲתֻנִי׃ (ו) חֶבְלֵי שְׁאוֹל סַבֻּנִי קִדְּמֻנִי
מֹקְשֵׁי מָוֶת׃ (ז) בַּצַּר־לִי אֶקְרָא יְהוָה וְאֶל־אֱלֹהַי אֶקְרָא וַיִּשְׁמַע מֵהֵיכָלוֹ
קוֹלִי וְשַׁוְעָתִי בְּאָזְנָיו׃ (ח) וַיִּתְגָּעַשׁ וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ מוֹסְדוֹת הַשָּׁמַיִם יִרְגָּזוּ
וַיִּתְגָּעֲשׁוּ כִּי־חָרָה לוֹ׃ (ט) עָלָה עָשָׁן בְּאַפּוֹ וְאֵשׁ מִפִּיו תֹּאכֵל גֶּחָלִים בָּעֲרוּ
מִמֶּנּוּ׃ (י) וַיֵּט שָׁמַיִם וַיֵּרַד וַעֲרָפֶל תַּחַת רַגְלָיו׃ (יא) וַיִּרְכַּב עַל כְּרוּב
וַיָּעֹף וַיֵּרָא עַל־כַּנְפֵי־רוּחַ׃ (יב) וַיָּשֶׁת חֹשֶׁךְ סְבִיבֹתָיו סֻכּוֹת חַשְׁרַת־מַיִם
עָבֵי שְׁחָקִים׃ (יג) מִנֹּגַהּ נֶגְדּוֹ בָּעֲרוּ גַּחֲלֵי־אֵשׁ׃ (יד) יַרְעֵם מִן־שָׁמַיִם יְהוָה
וְעֶלְיוֹן יִתֵּן קוֹלוֹ׃ (טו) וַיִּשְׁלַח חִצִּים וַיְפִיצֵם בָּרָק וַיָּהֹמֶם׃ (טז) וַיֵּרָאוּ אֲפִקֵי
יָם יִגָּלוּ מֹסְדוֹת תֵּבֵל בְּגַעֲרַת יְהוָה מִנִּשְׁמַת רוּחַ אַפּוֹ׃ (יז) יִשְׁלַח מִמָּרוֹם
יִקָּחֵנִי יַמְשֵׁנִי מִמַּיִם רַבִּים׃ (יח) יַצִּילֵנִי מֵאֹיְבִי עָז מִשֹּׂנְאַי כִּי אָמְצוּ מִמֶּנִּי׃
(יט) יְקַדְּמֻנִי בְּיוֹם אֵידִי וַיְהִי יְהוָה מִשְׁעָן לִי׃ (כ) וַיֵּצֵא לַמֶּרְחָב אֹתִי יְחַלְּצֵנִי
כִּי־חָפֵץ בִּי׃ (כא) יִגְמְלֵנִי יְהוָה כְּצִדְקָתִי כְּבֹר יָדַי יָשִׁיב לִי׃ (כב) כִּי
שָׁמַרְתִּי דַּרְכֵי יְהוָה וְלֹא רָשַׁעְתִּי מֵאֱלֹהָי׃ (כג) כִּי כָל־מִשְׁפָּטָו לְנֶגְדִּי
וְחֻקֹּתָיו לֹא־אָסוּר מִמֶּנָּה׃ (כד) וָאֶהְיֶה תָמִים לוֹ וָאֶשְׁתַּמְּרָה מֵעֲוֺנִי׃ (כה)
וַיָּשֶׁב יְהוָה לִי כְּצִדְקָתִי כְּבֹרִי לְנֶגֶד עֵינָיו׃ (כו) עִם־חָסִיד תִּתְחַסָּד עִם־
גְּבוֹר תָּמִים תִּתַּמָּם׃ (כז) עִם־נָבָר תִּתָּבָר וְעִם עִקֵּשׁ תִּתַּפָּל׃ (כח) וְאֶת־
עַם עָנִי תּוֹשִׁיעַ וְעֵינֶיךָ עַל־רָמִים תַּשְׁפִּיל׃ (כט) כִּי־אַתָּה נֵירִי יְהוָה וַיהוָה
יַגִּיהַּ חָשְׁכִּי׃ (ל) כִּי בְכָה אָרוּץ גְּדוּד בֵּאלֹהַי אֲדַלֶּג־שׁוּר׃ (לא) הָאֵל תָּמִים
דַּרְכּוֹ אִמְרַת יְהוָה צְרוּפָה מָגֵן הוּא לְכֹל הַחֹסִים בּוֹ׃ (לב) כִּי מִי־אֵל
מִבַּלְעֲדֵי יְהוָה וּמִי צוּר מִבַּלְעֲדֵי אֱלֹהֵינוּ׃ (לג) הָאֵל מָעוּזִּי חָיִל וַיַּתֵּר
תָּמִים דַּרְכִּו׃ (לד) מְשַׁוֶּה רַגְלָיו כָּאַיָּלוֹת וְעַל־בָּמֹתַי יַעֲמִדֵנִי׃ (לה) מְלַמֵּד
יָדַי לַמִּלְחָמָה וְנִחַת קֶשֶׁת־נְחוּשָׁה זְרֹעֹתָי׃ (לו) וַתִּתֶּן־לִי מָגֵן יִשְׁעֶךָ וַעֲנֹתְךָ
תַּרְבֵּנִי׃ (לז) תַּרְחִיב צַעֲדִי תַּחְתֵּנִי וְלֹא מָעֲדוּ קַרְסֻלָּי׃ (לח) אֶרְדְּפָה

אֹיְבַי וָאַשְׁמִידֵם וְלֹא אָשׁוּב עַד־כַּלּוֹתָם׃ (לט) וָאֲכַלֵּם וָאֶמְחָצֵם וְלֹא יְקוּמוּן
וַיִּפְּלוּ תַּחַת רַגְלָי׃ (מ) וַתַּזְרֵנִי חַיִל לַמִּלְחָמָה תַּכְרִיעַ קָמַי תַּחְתֵּנִי׃ (מא)
וְאֹיְבַי תַּתָּה לִּי עֹרֶף מְשַׂנְאַי וָאַצְמִיתֵם׃ (מב) יִשְׁעוּ וְאֵין מוֹשִׁיעַ אֶל־יְהוָה
וְלֹא עָנָם׃ (מג) וְאֶשְׁחָקֵם כַּעֲפַר־אָרֶץ כְּטִיט־חוּצוֹת אֲדִקֵּם אֶרְקָעֵם׃
(מד) וַתְּפַלְּטֵנִי מֵרִיבֵי עַמִּי תִּשְׁמְרֵנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם עַם לֹא־יָדַעְתִּי יַעַבְדֻנִי׃
(מה) בְּנֵי נֵכָר יִתְכַּחֲשׁוּ־לִי לִשְׁמוֹעַ אֹזֶן יִשָּׁמְעוּ לִי׃ (מו) בְּנֵי נֵכָר יִבֹּלוּ
וְיַחְגְּרוּ מִמִּסְגְּרוֹתָם׃ (מז) חַי־יְהוָה וּבָרוּךְ צוּרִי וְיָרֻם אֱלֹהֵי צוּר יִשְׁעִי׃
(מח) הָאֵל הַנֹּתֵן נְקָמֹת לִי וּמוֹרִיד עַמִּים תַּחְתֵּנִי׃ (מט) וּמוֹצִיאִי מֵאֹיְבָי
וּמִקָּמַי תְּרוֹמְמֵנִי מֵאִישׁ חֲמָסִים תַּצִּילֵנִי׃ (נ) עַל־כֵּן אוֹדְךָ יְהוָה בַּגּוֹיִם
וּלְשִׁמְךָ אֲזַמֵּר׃ (נא) מִגְדִּיל יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ וְעֹשֶׂה־חֶסֶד לִמְשִׁיחוֹ לְדָוִד
וּלְזַרְעוֹ עַד־עוֹלָם׃

הפטרת וזאת הברכה

ביהושע סימן א׳

א (א) וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ
בִּן־נוּן מְשָׁרֵת מֹשֶׁה לֵאמֹר׃ (ב) מֹשֶׁה עַבְדִּי מֵת וְעַתָּה קוּם עֲבֹר אֶת־
הַיַּרְדֵּן הַזֶּה אַתָּה וְכָל־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לָהֶם לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל׃ (ג) כָּל־מָקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף־רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם נְתַתִּיו כַּאֲשֶׁר
דִּבַּרְתִּי אֶל־מֹשֶׁה׃ (ד) מֵהַמִּדְבָּר וְהַלְּבָנוֹן הַזֶּה וְעַד הַנָּהָר הַגָּדוֹל נְהַר־
פְּרָת כֹּל אֶרֶץ הַחִתִּים וְעַד־הַיָּם הַגָּדוֹל מְבוֹא הַשָּׁמֶשׁ יִהְיֶה גְּבוּלְכֶם׃
(ה) לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ לְפָנֶיךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי עִם־מֹשֶׁה אֶהְיֶה
עִמָּךְ לֹא אַרְפְּךָ וְלֹא אֶעֶזְבֶךָּ׃ (ו) חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי אַתָּה תַּנְחִיל אֶת־הָעָם
הַזֶּה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבוֹתָם לָתֵת לָהֶם׃ (ז) רַק חֲזַק וֶאֱמַץ מְאֹד
לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת כְּכָל־הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוְּךָ מֹשֶׁה עַבְדִּי אַל־תָּסוּר מִמֶּנּוּ יָמִין
וּשְׂמֹאול לְמַעַן תַּשְׂכִּיל בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ׃ (ח) לֹא־יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה
מִפִּיךָ וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה לְמַעַן תִּשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת כְּכָל־הַכָּתוּב בּוֹ כִּי־
אָז תַּצְלִיחַ אֶת־דְּרָכֶךָ וְאָז תַּשְׂכִּיל׃ (ט) הֲלוֹא צִוִּיתִיךָ חֲזַק וֶאֱמָץ אַל־
תַּעֲרֹץ וְאַל־תֵּחָת כִּי עִמְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ׃ (י) וַיְצַו יְהוֹשֻׁעַ אֶת־שֹׁטְרֵי
הָעָם לֵאמֹר׃ (יא) עִבְרוּ בְּקֶרֶב הַמַּחֲנֶה וְצַוּוּ אֶת־הָעָם לֵאמֹר הָכִינוּ לָכֶם
צֵידָה כִּי בְּעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה לָבוֹא לָרֶשֶׁת
אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן לָכֶם לְרִשְׁתָּהּ׃ (יב) וְלָרְאוּבֵנִי וְלַגָּדִי
וְלַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְנַשֶּׁה אָמַר יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר׃ (יג) זָכוֹר אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר
צִוָּה אֶתְכֶם מֹשֶׁה עֶבֶד־יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מֵנִיחַ לָכֶם וְנָתַן לָכֶם
אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת׃ (יד) נְשֵׁיכֶם טַפְּכֶם וּמִקְנֵיכֶם יֵשְׁבוּ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן

לָכֶם מֹשֶׁה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְאַתֶּם תַּעַבְרוּ חֲמֻשִׁים לִפְנֵי אֲחֵיכֶם כֹּל גִּבּוֹרֵי
הַחַיִל וַעֲזַרְתֶּם אוֹתָם: (טו) עַד אֲשֶׁר־יָנִיחַ יְהֹוָה ׀ לַאֲחֵיכֶם כָּכֶם וְיָרְשׁוּ
גַם־הֵמָּה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהֹוָה אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן לָהֶם וְשַׁבְתֶּם לְאֶרֶץ יְרֻשַּׁתְכֶם
וִירִשְׁתֶּם אוֹתָהּ אֲשֶׁר ׀ נָתַן לָכֶם מֹשֶׁה עֶבֶד יְהֹוָה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרַח
הַשָּׁמֶשׁ: (טו) וַיַּעֲנוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר כֹּל אֲשֶׁר־צִוִּיתָנוּ נַעֲשֶׂה וְאֶל־כָּל־
אֲשֶׁר תִּשְׁלָחֵנוּ נֵלֵךְ: (יז) כְּכֹל אֲשֶׁר־שָׁמַעְנוּ אֶל־מֹשֶׁה כֵּן נִשְׁמַע אֵלֶיךָ
רַק יִהְיֶה יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִםמֹשֶׁה: (יח) כָּל־אִישׁ
אֲשֶׁר־יַמְרֶה אֶת־פִּיךָ וְלֹא־יִשְׁמַע אֶת־דְּבָרֶיךָ לְכֹל אֲשֶׁר־תְּצַוֶּנּוּ יוּמָת רַק
חֲזַק וֶאֱמָץ:

ישמוח השמח
הרות